D03701276Q
Duke University Libraries

2.00

ספר

קיצור

שני לוחות הברית

עם

מהדורא בתרא

העתק הנהגות טובות וישרות, אשר יעשה אותם האדם בעולם הזה ויאכל הפירות. וחי בהם לעולם הבא ליהנות מזיו יוצ״ המאורות. עם הגהות וחידושי דינים מספרים· חדשים וגם ישנים, מה שלא נמצא בספר הנחסר שני לוחות הברית הנ״ל. אשר איזן ותיקן וליקט האלוף התורני כמהור״ר **יחיאל מיכל** בן הרב אברהם סג״ל **עפשטיין** אשכנזי.

סוכה לבית הדפוס על ידי המותפים ה״ס מוהל״ל אהרן מרדכי ב״ר נתנאל דוד זיסבערג נ״י, וגיסו מוהל״ל מאיר יחיאל ב״ר שלמה לוי האלטער נ״י,

ווארשא

שנת תרל״ט לפ״ק

КИЦУРЪ ШНЕ ЛУХОТЪ ГАБРИТЪ

т. е.

Сокращеніе Книги. Двѣ скрижали завѣта

ВАРШАВА 1879

Дозволено Цензурою
Варшава 21 Декабря 1878. Года

въ Типографіи М Зылоберга варшава ул. Мила
Н 5

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה על ידי ההוא טמיר ונעלם בשם ברוך ה' לעולם.

כתיב נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחות מוסר פשט הכתוב תלה המצות בנר להאיר לפניך כמ"ש מצות ה' ברה מאירת עינים והתורה כאור ללומדיה והכסיל בחושך הולך. והנה לנר ואור ב' פירושים א' נר יחידי נקרא נר ואור הוא מדורה גדולה וידוע מה שנמנו וגמרו חכמים ז"ל תלמוד גדול שמביא לידי מעשה. המצוה שהיא מעשה קראוה נר.. ולתורה שהיא תלמוד קראוה אור. פי' שני בנר עצמו שייך אור כי הנר הוא המקבל האור דהיינו פתילה בשמן שבכלי והאור אחוז בו להיות דבוקים זה בזה וצריכין זה לזה כי לאור הנר אין אחיזה רק בנר כי מציאת האור זולת דבר שיאחז בו הוא חוזר למקורו ליסודו גם הנר אין לו הארה כי אם מצד האור האחוז כך מצות התלמוד סיבת המעשה כהא דתנן אין בור ירא חטא אמנם אין להתלמוד אחיזה בלי מעשה כי לא יכול אדם לבוא לכתר תורה אם לא יהיה לו הכנה ביראת חטא שנפשו חשקה בדביקות הש"י ולב טהור לו חושק ומתאוה להדבוקות דאל"כ עליו נאמר ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי ע"כ צריך להתלבש להיות יראת ה' נגד פניו אמנם עדיין נעלמו ממנו פרטי היראת חטא והמצות וחקים והמשפטים כללותיהן ופרטותיהן עד שיזכה לכתר תורה ואז בא מתלמוד למעשה אמר אח"כ ודרך חיים תוכחת מוסר מתחלה דבר משלימות עצמו שיהיה שלם בנר מצוה ותורה אור. ואח"כ ישלים את זולתו ג"כ וזהו ודרך חיים נצחיים להיות זוכה ומזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות כו' ותמיד לא ימנע מלהוכיח אחרים וילמדם חכמה ומוסר להבין אמרי בינה, ואמר תוכחת מוסר שהוא כפל לשון. תוכחת ר"ל על העבר הוכח תוכיח אם סרו מן הדרך הטוב והישר. ומוסר הוא יורה דרך שילכו להבא כמ"ש שמעו מוסר וחכמו ואל תפרעו:

הוכחה היא מצות עשה כמ"ש הוכח תוכיח את עמיתך והיא מצוה רבה מאד דהיינו שצריך להוכיחו עד נזיפה דאז רואה שלא יקבל ממנו ופטור מלהוכיחו עוד אבל קודם נזיפה אע"ג דידע שלא יקבל אע"ג דפטור מהעונש מהעשה דהוכח תוכיח לא פטור:

הגה"ה (א) כתב בס' חסידים סי' ה' הוכח תוכיח את עמיתך מצוה עלינו להוכיח כל אחד מישראל שמחויבים ומתעצל בעצמו אפי' מאחת מן רמ"ח מצות עשה או שהיה עובר על אחת מצוות לא תעשה ואחז"ל כל מי שיש בידו להוכיח על מ"ע ועל מל"ת לבני בר ישראל שבעו"ה ונתייאש מלהוכיח נענש על כלם דגרסינן כל מי שיש בידו למחות ולהוכיח לאנשי ביתו ולא מיחה נתפש על אנשי ביתו באנשי עירו נתפס על אנשי עירו בכל העולם כולו נתפס על כל העולם כולו. ומנין למוכיחו פעם א' שיחזור ויוכיחנו שנאמר הוכח תוכיח וחייב המוכיח להוכיח כדברים כפי מדותיו של המוכח אם הוא נוח יוכיחנו בנחת ואם הוא קשה יוכיח אותו כנגד מדותיו וימשיל לו משלים ויביא לו ראיות להשיב דעתו אל רצונו ולא ישא פנים כלל אפי' לרבו שכן אמר החכם במקום שיש חילול ה' אין חולקין כבוד לרב. ועוד אמרו הוכח אין לי אלא הרב לתלמיד תלמיד לרב מניין ת"ל הוכח תוכיח מ"מ. ואנו חייבים להוכיח עוברי עבירות עד שיכו אותנו ויבזו אותנו וחייב המוכיח להוכיח א"ע מן העבירות שבידו ולייפה דרכיו קודם שיוכיח את חבירו שאם לא יעשה כן לא יקבל ממנו חבירו שכן אמרו התקוששו וקושו קשט עצמך ואח"כ קשט אחרים ואם הוכיח אותו ולא קבל יצא המוכיח נקי מעונש עונו ויש למוכיח זכותו. לפי שהוכיחו ללכת בדרך ישר ולהתרחק מן העון עכ"ל:

ומה שאמרו רז"ל כשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה על אדם שלא לומר דבר שלא נשמע וי"א אפי' אסור שנאמר אל תוכח לץ פן ישנאך הוכח לחכם ויאהבך, הענין הוא כך בדבר שהחוטאים אינם יודעים שזה אסור ומתלוצצים על המוכיח על כך ע"כ מוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידים והיינו דווקא במידי דאתא מדרשא כגון תוספת עינוי יום כפורים וכיוצא בהן אבל במה דכתוב באורייתא בהדיא ומפורסם איסורו אזי הוכח תוכיח וענשינן להו עד דפרשי:

הגה"ה כתב בעל קנה החכמה דף ח' וז"ל אמנם צריך אתה לדעת שהעפ"י שמצות הוכחה היא אחת מתרי"ג מצות אין החיוב על כל ישראל בשוה כי כל איש ישראל חיובו למחות ביד חבירו הוא רק בשעת מעשה כמ"ש רז"ל במסכת ערכין ת"ל מנין לרואה בחבירו דבר מגונה שחייב להוכיחו משא"כ שלא בשעת מעשה שאינו מחויב להוכיחו אלא יגיד לאשר בידו למחות ונוכיחו שלא יעשה עוד כזאת וגם אינו מוטל על כל איש מישראל לידע מחטאי בני העיר משא"כ על חכמי מנהיגי העיר והדור שיש בידם למחות הם מחויבים למחות על העבר הן בשעת מעשה הן שלא בשעת מעשה וגם להבא דהיינו להוכיח לרבים ולהורות להם דרכי התשובה ולהורות להם דרך מוסר אעפ"י שאין רואה בהם דברים מגונים. שלא ידוע מה שאמרו רז"ל אפילו ריש גרגותא מן שמיא מוקמי ר"ל שר הממונה על הבורות פי' ידלה ממנו מים להשקות שדותיו ומי למכר ושררה קטנה היא מדכתיב והמתנשא לכל ראש. מכ"ש וק"ו מי שזוכה להיות פרנס ומנהיג וממונה על קהל עדת ה' שהוא ממונה מן השמים כמאמר רז"ל אין מעמידין פרנס על הציבור עד שמכריזין עליו מן השמים ע"כ כל פרנס ומנהיג ישכיל ויבין בדעתו כי לא לחנם זכה לכך יותר משארי אינשי זולתו כי כמו שכל מה שברא הקב"ה בעולמו הוא למענהו ולכבודו כידוע כי הקב"ה נותן לאדם א' חכמה ובינה יתירה על זולתו כדי להבין ולהשכיל ללמוד וללמד וליישר את בני דורו בחכמתו ובתורתו וכן יש שנותן לו הקב"ה עושר כדי לזכות את עצמו ולהוגן דלים ולפרנס עניים וכן דרשו רז"ל כבד ה' מהונך מכל מה שחננך ה' וכן הוא בנדון דידן אפילו מי שהוא רק פרנס ומנהיג בישוב על קהל קטן מ"מ יש לו כח וממשלה כמו פרנס ומנהיג בקהלה גדולה כי יפתח בדורו הוא כמו שמואל בדורו וכל פרנס ומנהיג יכול להטיל אימה על הציבור לשם שמים כדי להדריכם בדרך ישרה ויכול לעשות תקנות הן במילי דשמיא הן במילי דעלמא ויכול לקנוס ולענוש את העוברים כדי להעמיד הדת על תילה ולמיגדר מלתא אבל לא יטיל אימה על הציבור ח"ו להשתרר ולגבהות לב שלא לשם שמים כי אמרו רז"ל כל פרנס המטיל אימה יתירה על הציבור שלא לשם שמים ח"ו נידון בגיהנם לדורי דורות וגם לא יכביד הפרנס עול המסים על הקהל כדי להקל מעליו כי אין לך גזל גדול מזה. וגם אם גזר הפרנס דבר מה וקבע על הגזרה בקנס למי שיעבור אל ישא הפרנס פנים על בני משפחתו כי ע"י זה יהיו דבריו וגזירותיו נשמעים כי יאמרו הפרנס איננו חס על בני משפחתו ולמה ישא פני עלינו וכמו שהדיין מצוה שלא לקבל טענת בעל דין עד שבא עמו בעל דין חבירו

חבירו כי שמוע בין אחיכם כתיב מן כל פרנס אל ישמע ר"ל אל יכניס באזניו אם אחד קבל על חבירו עד שיאמר ה"א לך הזמנה להביא בעל דבר עמו כדי שלא נאמר עליו צדיק הראשון בריבו • וגם אל ישב בשוק ותרתי משל שפלים ונבזים כי ע"י זה מזלזלין בכבודו בדברי שחוק והיתול וזהו הגורם שדבריו אינם נשמעין. אע"ג שאמרו רז"ל כל המעביר על מדותיו מוחלין לו כל עונותיו ופשעיו ה"מ אם אחד עושה לו דבר או דיבר לו זילזול בינו לבין עצמו לא בפרהסיא אזי אם יבוא אותו האיש ויבקש ממנו מחילה אל יסא אכזרי וימחול לו אבל מה שזילזל בכבודו בפני רבים מגוה על הפרנס להגיע דבריו בפני טובי העיר ולא יעביד דינא לנפשיה ויאמר ככה עשה לי איש פלוני ולא ימחול על כבודו עד שיקנס ויענש כדי שייראו עם הארץ ולא יזידון עוד לזלזל בראשיהם כי זה גדר גדול אם כוונתו לשם שמים. על כן חייבים החכמים והפרנסים להסיר מכשול מדרך עמנו כי הפרנס הוא הדור והדור הוא הפרנס הכל תלוי בו כי כאשר היו מלכי ישראל טובים וצדיקים הלכו כל ישראל בדרכיהם ובודאי מי שמנהיג את ציבורו בנחת ובענוה ובדרך ישרה לשם שמים יהא שכרו הרבה מאד מאד בעולם הזה ובעולם הבא וכ"ש מי שזוכה מן השמים להיות ראש מדינה וכ"ש וק"ו מי שזוכה להיות אב"ד להיות עומד בפרץ ולגדור פרצות הדור ולהשגיח בהשגחה פרטית על מעשי בני אדם להסיר מכשול מבני עמנו ולצוות על הטוב ואזי בודאי יהיה שכרו מרובה עד מאוד בעולם הזה ובעולם הבא. ע"כ הג"ה:

אמרו רז"ל לא חרבה ירושלים אלא בשביל שלא הוכיחו זה את זה שנאמר היו שריה באילים לא מצעו מרעה מה איל זה ראשו של זה בצד זנבו של זה אף ישראל שבאותו הדור כבשו פניהם בקרקע:

הגה"ה כתב בעל קנה חכמה בשם המקובלים ידוע שהרשע נקרא חלל רשע ולמה באמת נקרא חלל ולא מת. הענין כך הוא כי האדם החי בנהרג נקרא חלל מפני שנסתלק ממנו חיות הדם כי הדם הוא הנפש ונשאר הגוף חלל בלי חיות כן האדם החוטא מכניס הסמאל ותילותיו רוח הטומאה בנשמה הקדושה וכפי כניסת הרוח הטומאה מה"מ בנשמה הקדושה מסתלק רוחניות הנשמה ונשאר אותו המקום חלל בלי רוחניות הקדושה וזהו ענין הפגם לשון הסרון כי שולט שם חושך במקים האור. ואותו הרוחניות המסתלק מן הנשמה הוא המסית אותו המשחית שנברא ע"י עונותיו כידוע מאמר רז"ל העושה עבירה אחת קנה לו קטיגור אחד וכאשר הם כלים הן על ידי יסורין או תשובה בחייו או על ידי אש של גיהנם או יתבטל המקטרג ואותה הקדושה תבא אל שורש רוחניותה וידוע מה שאמרו רז"ל כל העושה עבירה אחת מלפפתו ומוליכתו לפניו ליום הדין וענין מלפפתו הוא כי כל קטיגור שנברא מהעבירות יש לו שיעור קומה שלימה מרמ"ח איברים רוחניים ואותו הקטיגור מלפפו ונעשה לו לבוש לנשמתו להכניסו לגיהנם עד שיעבור הטינוף והמוכן הסוא שבנשמה וזהו הענין מלבושים צואים שמלבישים את הנשמה כי כפי מנין העונות כן מנין הלבושים והיינו שנענש החוטא בשנים הא' שהס"מ מכניס כח הטומאה בנשמתו וכן מלבישין אותו בגדים צואים לדונו בגיהנם דהיינו אם מיתו בו ולא קבל אבל אם לא מיתו בו נחלק העונש לשנים דהיינו כח הטומאה אשר מהס"מ נכנס תוך נשמת הרשע ובוערים אותו בגיהנם בפנימיותו והבגדים הצואים והוא המקטרג אשר ברא על ידי חטאיו ובו כח הקדושה אשר יצא ממנו מלבשים את מי שהיה סיפק בידו למחות בו ולא מיחה ומכניסים אותו בגיהנם וכן יוצא החטא ועל ידו תשוב הקדושה אל שורש רוחניותה כידוע בענין יהושע בן יהוצדק כהן הגדול שהיה לבוש בגדים צואים על אשמת בניו שלא מיחה בהם עכ"ל:

וכתב ר"ח שבשביל ד' דברים ממון של בני אדם הולך לטמיון. האחד מי שעושה שטרות זיופים לגבות בהם והב' מי שלוקח רבית מישראל והג' מי שיש בידו למחות ואינו מוחה ואומר מה אכפת לי והד' מי שפוסק ליתן צדקה ואינו נותן עכ"ל. ע"כ מי שיש בידו למחות ימחה שלא יהא נענש חס ושלום בעולם הזה ובעולם הבא. אמרו רז"ל האי צורבא מרבנן דמרחמין ליה בני מתא לאו משום דמעלי טפי אלא משום דלא מוכח להו במילי דשמיא. והנה דרשו רז"ל וכשלו איש באחיו בעון אחיו שכל ישראל ערבים זה בזה אבל בקיים מצות הוכחה הוא פטור אחר כך מהערבות.

הגה"ה והטעם שרצה הקב"ה שיהיו ישראל ערבים זה לזה כתבו המפרשים שהיא לטובת ישראל כי ע"י מוכרח כל אחד ואחד להשגיח על מעשה חבירו להוכיחו ולישרו ולהדריכו בדרך הטוב כדי שלא יכשל בעון חבירו ולא יהא נענש בשבילו:

וכשם שמצוה רבה על המוכיח להוכיח כך מצוה רבה על המוכח לקבל התוכחה אמרו רז"ל כל זמן שתוכחות בעולם נחת רוח בא לעולם וברכה באה לעולם ורעה מסתלקת מן העולם שנאמר ולמוכיחים ינעם ועליהם תבא ברכת טוב. הרי מבואר גודל מצות הוכחה ע"כ ראוי לכל אחד להאריך במילי דהוכחה כפי יכולתו ובדור הזה המה מעט מזער שיודעים להוכיח וגם הרוב אינם מקבלים תוכחה על כן העיקר ללמוד ולדרוש להמוניים בספרים שמדברים בדברי מוסר ותוכחה ויראת שמים.

הגה"ה ואף אם הכלל לא יקבלו שמא המיעוט יקבלו ואף אם איש אחד יקבל המוסר דבר גדול עשה ופעל ועליו נאמר אם תוציא יקר מזולל וכן אמר שלמה שפתי צדיק ירעו רבים ואוילים בחסר לב ימותו. ופירש"י ז"ל משל לרועה ירעה עדרו השם לב לאכול יאכל ויחיה ואשר לא ישים לב לאכול ימות ואין על הרועה אשמה וזהו שאמר אוילים בחסר לב אשר לא ישים לדבריו ימותו ולא לאשמת הצדיק רק לחסרון לבם וכן כת' בעל מדרש שמואל על משנת לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה ר"ל שאל יעשה עיקר בדרשותיו מחידושי תורה להראות גודלת חכמתו אלא המעשה ר"ל שידרוש מה שנוגע למעשה להוכיח את העם שישובו מדרכם הרעה ולתקן להם תיקונים עכ"ל. מצאתי כתוב קבלה בידינו הכנסת תורה ועובר בלב השומעים תלוי בלב המשמיע כי אם לב המשמיע ונפשו טהורה גם אל לב ונפש המקבלים יכנסו ויעשו פעולה משא"כ אם יוצאים ח"ו מן השפה ולחוץ ולבו בלתי טהור גם לשומע לא יעשו בו רושם בקרב לבו. הכלל המוכיח לאחרים ומלמדם דברי מוסר ולבו לא נכון עמו אין דבורו עושה רושם בעיני שומעיהם:

בשם ס' דף כ'. זה ספר תולדות אדם ביום ברא אלהים אדם בדמות אלקים עשה אותו. האדם נעשה ונברא בצלם אלקים לדעת כי ה' הוא אלקים ולהיות כאלהים. שלשה אלה הם ג' שרשים שורש מציאת השם. שורש תורת השם. שורש דביקות בשם:

האדם הנעשה והנברא בצלם אלקים הוא אות וסימן למציאת השם כידוע לחכמי לב וליודעי חן ואין להאריך בזה. ומה שנברא לדעת כי ה' הוא האלקים זהו באמצעות תורת השם כמ"ש במתן תורה אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו ומה הוא ענין הידיעה מבואר לחכמי לב. ותכליתו הוא להיות באלקים דביקות בשמו כמ"ש ואתם הדבקים

הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום הוא השכר תאמתי להיות כאלקים נצחיים הגם כי זה הפסוק ואתם הדבקים מיורי בחיי חיותו בעה"ז ענין היום לעשותם להיות דבק במצותיו ובמדותיו יתברך מ"מ זה הוא הדבקות היום לעשותם היא סבה עצמית למחר לקבל שכרם להיות דביקתו חיי העה"ב חיים נצחיים רוחניים והכל תלוי בבחירת האדם אמנם לתכלית זה ברא השי"ת את האדם שיבחר ברביקות החיים כמ"ש החיים והמות נתתי לפניך הברכה והקללה ובחרת בחיים ופרש"י ז"ל אני מורה לכם שתבחרו בחלק החיים כאדם האומר לבנו בחר לך חלק יפה בנחלתי ומעמידו על חלק יפה ואומר לו זה ברור לך ועל זה נאמר ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומך גורלי הנחת ידי על גורל הטוב לומר את זה קח לך.

דע כי אותיות והתיבות הקדושות כלם הם בשרשם רוחניים ואורות גדולים למעלה כידוע לחכמי הקבלה וכן לשוננו נקרא לשון הקודש כי כל השמות והתיבות המה למעלה במקום קודש העליון וכן כל איברי האדם למטה יש לכל אבר ואבר שורש למעלה ע"ד משל למטה נקרא יד או עין או רגל אמנם בהשאלה ושם העצם הוא למעלה. ע"ד משל כמו שמות האנשים נקראים בכל דור ודור אברהם יצחק יעקב או שאר שמות כראובן ושמעון וכו' הנה שנקרא עתה אברהם נקרא על שם זקנו או דודו וכיוצא בזה גם הוא היה נקרא ע"ש זקנו או דודו וכן כולם עד אברהם אבינו שהיה שמו אמיתי אברהם ע"ש אב אדם ואב המון וכל הנקראים אברהם הם מושאלים וכל השמות כיוצא בזה.

נמצא כל התוארים הנזכרים בו ית' עין אוזן יד רגל וכן כולם כל אלו הם לשון הקודש שמות עצמיים שלהם בקדושה ושמות כחות איברים שלנו הם בשאלה ונקראים כן ע"ש שהם סימנים למה שלמעלה כמו שאנו כותבין על הנייר ראובן בן יעקב שהוא סימן שאם נבוא לדבר נדבר מן אותו אדם שנקרא ראובן בן יעקב והלא האותיות הנכתבים אין להם דמיון כלל לאותו אדם שנקרא כך כן הקב"ה ברא אדם התחתון וברא בו סימנים להעליון להיותו מרכבה במציאות אמיתתו יש דברים ועניינים פנימים דקים רוחניים בתכלית והם פרקי המרכבה אשר מהם מתפשט האור והשפע לקיום הנמצא הזה הנעשה בדמותו והם נקראים ידים רגלים עינים אזנים לא מהות יד במהות יד או תבנית יד כתבנית יד חלילה שהרי כתיב ואל מי תדמיון אל והבורא יתברך אינו גוף ולא דמות הגוף ואין בינו ובינינו דמיון כלל מצד העצם והתבנית אמנם נתקן ונעשה בדמות הזה להורות שאם יזכה לטהר אחר מאיבריו ולהשלימו במצות התלויות בו יהיה האבר ההוא כדמיון מרכבה וכסא כבוד לדבר ההוא העליון הפנימי הנקרא בשם זה אם עין עין אם יד יד אם רגל רגל וכן שאר האיברים כי האדם השלם המשלים עצמו לקונו ומתקן במעשיו ובתורתו טהרת איבריו הנה משלים ומתקן ומעמיד את כל איבריו לדמות כגון מה שנקרא למעלה אדם עליון (ר"ל השם הוי"ה במלואו באלפי"ן כזה יו"ד ה"א וא"ו ה"א בגי' אדם) אשר הוא מתוקן כדמותו והנה כל אבר שבו השלים במצות המיוחדות אליו והרי הוא כדמות האבר ההוא אשר נתקן כדמותו. וגדולת מעלת השם אומה ישראלית הנקראת ישראלית ונקראת ישראל כבר האריכו בזה חכמי הקבלה בספריהם בפרט בספר עמק המלך ואין להאריך וברוך הוא אשר שמו הגדול נקרא עלינו בבחינת שם ע"ב שורש ישראל בהצטרף שם ע"ב עם ישראל עולה תרי"ג וכן ישראל נקראים ישראל לסימן למה שנקרא למעלה ישראל סבא כידוע לבעלי הקבלה. וכן ברוך ה' אלהי ישראל אלהי עולה במספר קטן י' וכן ישראל במ"ק י' ואין השכינ' שורה בפחות מי' מישראל והכל בסוד. וכן יהוה אלהי ישראל בגימטריא תרי"ג :

הגה"ה דע כי תרי"ג מצות אשר נצטוינו עליהם כולם המעשה היום לעשותם ולמחר לקבל שכרם אין השכר והעונש הגשמיים ר"ל כמו שמלכי או"ה מסכימים כדיניהם מי שגנב יתלה על העון מי שהכישף ישרף מי שפשע כך יענש כך אע"ג שמי שגנב אינו חייב מיתה על פי דת תורתינו אלא תשלומי כפל שהגנב היה רוצה להחסיר ממון חבירו ולהוסיף על שלו נותנה התורה להחסיר ממון שלו ולהוסיף על ממון חבירו אלא שהאומות העולם במה היו מסכימים כך לתלות הגנב לעשות מורא מלכות עליהם ולא יזידון עוד כי דינא דמלכותא דינא ע"כ הג"ה :

אבל השכר והעונש על מצות התורה המה טבעיים רוחניים נמשך בעצם כהא דתנן שכר מצוה מצוה שכר עבירה עבירה כי שכר מצות גשמיים שפועל זהו בעצמו שכרו דהיינו רוחנית המצוה כי אין לך אפי' מצוה קלה שאין לה שורש גדול מלמעלה וזה השורש הוא בעצמו השכר ששם נדבק נשמתו. וכן להיפך בענין העבירה בר מינן כאשר רמזו חכמי המשנה ואי אתה בא לידי עבירה כי בעל העבירה נופל ביד העבירה שהיא הקליפה שורש העבירה ב"מ כי בסבת הצדיקים והחסידים של ישראל מתרבים צנורות החסד והרחמים וגורמים שכל העולמות העליונים ותחתונים מתברכים שפע שבע רצון ע"כ נקראים הצדיקים והחסידים אנשי מעשה. אמנם כשבני אדם חוטאים אז ממעטים צנורות החסד ומרבים צנורות הדין ואז גורמין במעשיהן הרעים שהעולם ח"ו כולו בצער ובחסרון וקשה מכולן כשמסתתמין צנורות העליונים לגמרי ונמשכות מהצנורות החיצוניות כחות רעות ומים הרעים אז הוא חורבן ארצות ועקירתן וגליות קשות וזהו ענין התוכחות הכתובות בתורה

כי

כי המבטל אחת ממצות התורה אותו הטוב שהיה מאיר לנשמתו בסבת עשיית׳ הוא נמנע. כדמיון מי שאינו זורע שהוא אינו קוצר ומי שאינו לובש בגדים גופו מתקרר וכמו שטבע האש לחמם וטבע המים להרטיב והלחם להשביע כן טבע כל מצוה ומצוה לעשות אותן הטובות שנאמרו בה או אותן העונשין שנאמרו בביטולה ולא כל העבירות שוות יש עבירות נוגעות בהיכל פנימי כגון ע״ז ג״ע ש״ד וכיוצא בהן ויש עבירות נוגעות חוץ להיכל כגון אבילת דברים טמאים ולכן נקראים צדיקים על היותם מעמידים הדברים על מתכונתם.

דע כי שכר המצוה שהוא המנוחה בלי ערך ובלי תכלית אף אם יזכה אחד לחלק ממנה וע״ד שאחז״ל כל ישראל יש להם חלק לעוה״ב אינו החלק כולו גם אין החלקים שוים אוי אם ירצה לזכות ולבא ממנוחה למנוחה נצדקין מעשיו כי יש ראוי לג״ע של מטה ולא לג״ע של מעלה ואלף אלפי רבבות בחינות כאלה כידוע ליודעי חן ובסגולה הצדיק לזכות למנוחה יקירה ממה שזכה לה ולעלות למעלה מעיינים בדיני אותו צדיק ואף אם היו מעיינים בדינו בראשונה. כשילכו מחיל אל חיל מעיינים שוב בדינם. והכל לפי רוב המעשה. ואם לא היה לו מנוחה בעוה״ז שתמיד בוסף של הקדושה גם ילך מחיל אל חיל כמש״כ ויהיה זכאי בדינו ואין להם מנוחה סופו למנוחה.

ודע תרי״ג מצות התורה המה מקושרים בהקב״ה וישראל כמבואר כמה פעמים בזהר כתיב זה שמי וז״ס וזכרי שמ״י עם י״ה עולה שס״ה ו״ה עם זכר״י עולה רמ״ח הרי תרי״ג. והקב״ה ותרי״ג בו ית׳ הם אורות רוחניות אורות נעלמות מהשגת השכל להשכיל ולדעת מה מהותם ומזה התפשטות תרי״ג מצות התורה לגלות שהם כי הנשמה חלק אלוה ממעל ודבר זה רמוז במדרגות נפש רוח נשמה ר״ת ונ״ת עולה תרי״ג. ואמצעי אותיות מאלו עולים יסו״ה שד״י אלהי״ם. וקבלנו כי ס׳ רבוא אותיות התורה כנגד ס׳ רבוא נשמות ישראל וחכמי קבלה כתבו נוטריקון בתיבת ישראל יש ששים רבוא אותיות לתורה אשר נשמת מרע״ה כולל כל נשמות ישראל כמ״ש משה שקול נגד כל ישראל ע״כ מש״ה רבינ״ו עולה מספר תרי״ג. יהוה אלה״י ישרא״ל עולה ג״כ תרי״ג. כן ישראל עם שבעים זקנים ומשה ואהרן על גביהן וכן לעולם נשיא ואב״ד מספר ע״ב. תצרף ע״ב עם ישראל עולין ג״כ תרי״ג כמ״ש למעלה הרי שלשתן עולין במנין תרי״ג. ע״כ מעשה צדיקים וישרים במעשים הטובים הנכללים בתרי״ג מצות מתעורר למעלה בשרשו מקום מחצבו להאיר בסרכן של מעלה תרי״ג אורות להשפיע שפע שבע רצון העולמות העליונים ותחתונים כמו שפירשנו למעלה:

שער היראה

אמר דוד המלך עליו השלום ואתה שלמה בני דע את אלהי אביך ועבדהו בלב שלם ובנפש חפיצה כי כל לבבות דורש ה׳ וכל יצר מחשבות מבין. אם תדרשנו ימצא לך ואם תעזבנו יזניחך לעד. או נאמר דע את אלהי אביך על דרך זה כי יש יראה ואהב׳ חצונית ויראה׳ ואהבה פנימית יראה ואהב׳ החיצונית שירא את עצמו ואוהב את עצמו, והיראה ואהבה הפנימיו׳ היא שירא מהש״י ואוהב את הש״י ועתה אפרש׳ אחת לאחת. היראה שהוא עבודת חוץ היא אשר יראת אלקים בלבו אמנם הוא ירא מעבור על מצותיו שלא יענישהו העונשים ההם המתחייבי׳ מהעבירות ההם אשר הוזהר עליהם וגם בבוא המצות מעשיות לידו יקיימם למען לא ימנע ממנו השכר המתחייב ממנו מהמצות ההיא נמצא זה עובר מאהבת שכר ומיראת העונש והנה העבודה ע״ז הדרך עם שהיא טובה מאוד שהרי זה נזהר ושומ׳ עצמו מעשות כל רע למען לא יטמא את עצמו והגיע טומאתו אל מקד׳ הקדש זה אינה עבודה ויראה שלימה ושנינו ויהי מורא שמים עליכם שיובן ממנו לא מורא עצמיכם:

עוד יש יראה אבל הוא ליראתו מפגע הזמן ותחלואותיו שלא יחולו עליו ועל בניו ובני ביתו גם על קנינו ורכושו אשר רכשו ומאומתו שלא יחסר לחמו ולא ימותו בניו בחייו ולא יחולו על גופו יסורין וחלאים רעים ונאמנים שומר ידו מעשות כל רע ואם שאלו הסיבות המה מונעות האדם מחטוא מ״מ מזה הצד המה טובים שהרי מאמין שיש אדון משלם גמול לאויביו והרשות נתונה לעסק הזה כאמרם חז״ל לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות ואפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה כי אמנם היראה הזאת החיצונה היא פתח לבא ממנה אל הקודש פנימה היא היראה פנימית הטהורה:

וכן האהבה שהיא מצד החסד כי כל אהבת חסד החלק החיצוני ממנה הוא שהאדם אוהב את המקום מצד הצלחתו כשרואה את עצמו מוצלח בכל ענייניו או לפעמים עובד את השם כדי שיהיה אהוב בעיני השם וישפיע לו רב טוב להיות לו עושר וכבוד ובנים ובני בנים וזהו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס כי האנשים שעובדין להקב״ה ע״מ שייטיב להם בעולם הזה ובעולם הבא ודאי מדה טובה היא שמאמין בהקב״ה שיתן לו שכר טוב ואע״ג שאהבה זו היא מותרת דהיינו אם עובד לאל יתברך שיעשה אלה המצות לתכליתם האמתיים והוא כדי שיהיה חופף עליו השפע האלהי ויהיה איש אלקים קדוש דומה למלאכי השרת ויגיע באחרית הענין שיזכה אל ההארות הנצחיים לעמוד עם המלך יי׳ צבאות וליהנות מזיו השכינה והיא הזוכים לחיי העוה״ב ולתחיית המתים וזה העובד ישתדל בזאת העבודה בשמחה ובטוב לבב מצד שהוא ירצה להתדבק באלהיו ולהיות מרכבתו ולקחת מפעולת מעלתו כל מה שאפשר. כי אינו אסור אלא על מנת לקבל פרס בעוה״ז אבל זו אינו עיקר העבודה כי עיקר מחשבתו הוא לצורך עצמו אבל המעלה הטובה העליונה בעבודת הבורא היא הכתובה אצל יחוד שמו ואהבת את ה׳ אלהיך לעבוד את הבורא מאהבה שלא על מנת לקבל פרס.

ויראה פנימית שירא את ה׳ ולא את עצמו כיצד כדאיתא בראשית יראה דהיא עיקרא למדחל ב״נ למריה בגין דאיהו רב ושליט עיקרא ושרשא דכל עלמין וכולן קמיה כלא חשיבין:

ולבאר הענין של רב ושליט הוא צריך ביאור רחב לא יכילו כל הניירות שבעולם כי

גדול אדונינו ורב כח ולתבונתו אין מספר אבל ס"ם בהתבונן האדם קצת מגדולתו ורוממתו ואז ירא מלפניו ויבוש כי היראה באה מהבושה שירא מלפניו שמלא כל הארץ כבודו ולכך אמר החכם אל תמר את אדוניך והוא משגיח בך וכן אמרו רז"ל בעבור תהיה יראתו על פניכם זו הבושה לבלתי תחטאו מלמד שהבושה מביאה לידי יראתחטא מכאן אמרו סימן יפה לאדם שהוא ביישן אחרים אמרו כל אדם המתבייש לא במהרה הוא חוטא ומי שאין לו בושת פנים בידוע שלא עמדו אבותיו על הר סיני :

ועתה אפרש קצת מן רב ושליט כי ידוע שיש ארבע עולמות מלמעלה למטה והמה אצילות בריאה יצירה עשית וסימנם אבי"ע . כי העולם של הקב"ה ושמו שאדון יחיד הוא בו יחוד גמור נקרא עולם האצילות כי העולם האצילות נעלם מעין כל חי אף מרע"ה לא השיג מהאצילות כי נבואתו היתה ע"י היכל הרצון כמבואר בפרדס בשער החיכלות ושמו הכולל האצילות הוא שם המיוחד ידה"ר ב"ה :

ואחר העולם האצילות הוא הכסא הנקרא עולם הבריאה ושמו הכולל עולם הבריאה הוא אכתריא"ל :

ואחר עולם הבריאה הוא עולם יצירה אשר שם מלאכי הקודש מכרובים וחיות ושרפים ורום מעלתם זה על זה ושמו הכולל עולם יצירה הוא מטטרו"ן :

ואחר עולם היצירה הוא עולם עשיה הוא עולם הגלגלים ומזלות והעולם השפל הזה בכלל העולם העשיה ושמו הכולל העולם העשיה הוא סנדלפו"ן :

ועתה נדבר קצת מגדולת אלהינו יתי' מלמטה למעלה :

הארץ היא הנקודה האחרונה והיא החומר הגס שלא יש חומר גס ועכור וחשך כמו הארץ והיא השפילה שבעולם היסודות שהם מלמטה למעלה עפר מים רוח אש עכ"ז כמה פלאי פלאות מהבריאות שברא הבורא יתברך בארץ הלזו ובעלי המקובלים הפליגו עד מאד מאותן בריות משונות שנמצאות בשבעה ארצות ע"ש. (ומה מאד יש להבחין בהרים וגבעות הרמים ונשגבים) :

וידוע שהארץ נקראת דומם שאין להארץ נפש הצומחת ומגדלת אותה אלא היא דומם ועומדת לעולם כמו שנבראת מששת ימי בראשית ומהדומם יצא צומח שיש להם נפש הצומחת שהם האילנות והעשבים וירקות ועוד נבראו מן הארץ הנקראים חי שהמה הבהמות והחיות והעופות והדגים עוד נברא מן הארץ הבן אדם שנקרא מדבר וסימן על ארבע הוא דצח"ם :

ועתה יש להבחין כמה עניני מהדומם בריאות חשובות שהם בארץ מזהב וכסף ונחושת וברזל וכל מיני מתכות אוצרות וסגולות שאין להם שיעור וערך וחכמי המחקרים והפילוסופים האריכו בספריהם מהדברים שנמצאו בארץ . ומי הוא זה שיודע להבחין הצומח היוצא מן הארץ . מכל מיני זרעים מיני תבואות מיני קטניות ומיני ירקות וכל מיני אילנות . של כל הפירות אח"כ מיני עשבי' שיש בהם ריח ואלפי אלפים ורבבות שקצת מהם אנו יודעים תועלתם וסגולתם ע"י נסיון וכמה שאין אנו יודעין תועלתם וסגולת' ועוד פלא צורת הצמחים וגווניהם אין צי' כאלקינו ב"ה ומי הוא זה ואיזה הוא שיוכל לידע החי שנבראו מן הארץ מספר הבהמות הטמאות הטהורות והחיו' הטמאותוהטהורות וכן העופות הטמאות והטהורות וגידולן באיכותן וכמותן ובפרט החיות הגדולות כמו פיל וראם וכיוצא בהם וסימני תחבולות הנראה בהן ומזונותיהן ופרנסותיהן כל זה כוללת הארץ .

עתה נדבר מיסוד המים מקיף את יסוד העפר כי הארץ כגרגיר חרדל נגד הים הגדול המקיפו וזה הים גדול מאוד וכל מה שיש ביבשה יש בים והים יותר על הארץ בעבור שבילי הים והבריות הנוראות מהדגים גדולים אשר ספרו רז"ל בפרק המוכר את הספינה וסוד לויתן אשר בו התפארות השם יתברך באופן שמציאות הארץ וכל צבאם לא נחשב לכלום נגד יסוד המים כי העפר הוא בתכלית הגסות והעכירות ויסוד המים הם אספקלריות זכים וטהורים. אחר כך נלך מיסוד המים ליסוד האויר המקיף יסוד המים ראה החילוק הגדול בענין הדקות שבין יסוד המים ליסוד האויר כי האויר הוא רוחני בערך המים כי אינו נתפס בתפיסת יד כמו המים ומי הוא זה שיהיה לו ידיעה מענין יסוד הרוחות המנשבות והרוחות הגדולות והחזקות מצויות ושאינן מצויות . מוצאיה ומבואם ועניינם אשר יסוד המים נחשב למאומה נגד יסוד הרוח. אחר כך יסוד הרוח נחשב לכלום והוא כאין נגד יסוד האש המקיף אותו והאש היסודי דק במאוד מאד עד שהרוח נחשב נגדו גשמי הרי לך היסודות שהן במעלה זה ע"ג ז'. וכה נאמר ומה נדבר מעוצם שבעה גלגלים זה ע"ג ז' הנקראים שבעה כוכבי לכת שהמה מלמעלה למטה שצ"ם חנכ"ל שהמה שבתאי צדק מאדים חמה נוגה כוכב לבנה . ומה נאמר מעוצם גדולת גלגל לבנה הסובב את העולם היסודות ועוצם בהירתו וזהרותו כי מה שאנו רואין אין אנו רואין עצם זהר הרקיע רק המראה היא כמין צל ומתלבש באויר . והרי אין ערך לעולם היסודות נגד גלגל לבנה לא בכמותו ולא באיכות דקיתו . וכן אין ערך כל גלגל וגלגל נגד הגלגל שלמעלה הימנו . והרי אין

ערך

ערך גלגל השביעי שנקרא שבתאי כנגד גלגל המזלות שבו קבועים שנים עשר מזלות שהמה טלה שור תאומים סרטן אריה בתולה מאזנים עקרב קשת גדי דלי דגים. וכן אין ערך לגלגל המזלות נגד גלגל המקיף הנקרא גלגל היומי המסבב את כולם בכל כ"ד שעות בכל יום ויום תמיד ומכריח כל הגלגלים לסבב את העולם היפך תנועתם ברצון ויכולת הבורא שנתן בהם מי יכול לשער הבהירות והזכות והדקות ועניני העולמות הנעלמים בכל אחד ואחד מי ימלל גבורות ה':

ובמסכת ברכות פרק אין עומדין ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני אמר הקב"ה לכנסת ישראל בתי י"ב מזלות בראתי ברקיע ועל כל מזל ומזל בראתי לו ל' קרטין ועל כל קרטין וקרטין בראתי לו ל' גיסטרא ועל כל גיסטרא (פירש"י ז"ל קרטין וגיסטרא ראשי גייסות הם) תליתי בו שס"ה אלפי ריבוא כוכבים כנגד ימות החמה וכולן לא בראתי אלא בשבילך ואתה אמרת עזבתני ה' ושכחתני ע"כ:

וכל גלגלי גשמי הוא נגד גלגל שעליו ועל כולם הוא גלגל השכל גלגל העשירי קדש לה' וכל ההשתלשלות הזה נקרא בפי חכמי האמת עולם העשיה:

הגה"ה וכל מי שרוצה לידע ולהבין מן העולם העשייה וכל הגלגלים שזכרנו עד גלגל השכל יקרא ויעיין בכתר מלכות שנדפס בכל התפלות או ירא"ה ויבין קצת מגדולת אלהינו ורב כוחו יתברך:

ודע כי יש עשיה גשמית. ועשיה רוחנית עשיה רוחנית הם המלאכים כוחות הגלגלים ופנימותם אשר עליהם נאמר השמים מספרים כבוד אל והם גלגלים השכלים פנימות הגלגלים כמו הנשמה בגוף:

הרי דברנו מעולם העשיה מי יכול להשיג אחד מאלף אלפי אלפים ורבוא רבבות גודל מעלת רום הכתר סתרי העשיה ושם הכולל העשיה הוא סנדלפו"ן כמ"ש למעלה. וכ"ש מי יודע גודל מעלת עולם היצירה אין מספר לגדודי צבא מעלה אשר שם הם כחות מלאכים ורום מעלתם זו על גב זו. אזכיר אחת מהנה המוזכר בפרשה תבא הדרניא"ל שמו והוא למעלה על כל שאר מלאכים שתחתיו אלף וששים רבוא פרסאות וזה המלאך השני שפגע במשה רבינו עליו השלום בעלותו לקבל התורה והיה משה רבינו עליו השלום ירא ממנו עד שהזכיר שם ע"ב וכיון ששמע המלאך זה נזדעזע וקרב אצלו והיה הולך עמו עד שהגיע לאש הגדול של המלאך סנדלפון והוא למעלה על הבריות שתחתיו ת"ק שנה והוא עומד אחורי הפרגוד וקושר כתרים לקונו מתפלתן של ישראל וכשמגיע הכתר לראש המלך הקדוש יתברך הוא מקבל תפלת ישראל וכל צבא מעלה מזדעזעים ואומרים ברוך כבוד ה' ממקומו. א"ל הדרניא"ל למשה איני יכול לילך עמך שלא ישרפני האש החזק של סנדלפו"ן באותו שעה נזדעזע משה רבינו עליו השלום עד שהחזיק הקדוש ברוך הוא במשה והושיבו לפניו ע"כ ומי יכול להעלות במחשבתו לדעת אחד מאלף אלפי אלפים וריבי רבבות לסתרי סודות צפונות בעולם הבריאה שנקרא עולם הכסא ק"ו וכ"ש להשיג קצת מן הקצת מחלק מן החלק של אלף אלפי אלפים וריבי רבבות בלי מספר מעולם האצילות עולם השמות שהמה י' שמות שאינם נמחקים שהמה אהי"ה י"ה יהו"ה בנקודת אלקים אל אלהים יהוה בנקודת ארני יהו"ה צבאות אלהי הצבאות שדי ארני שארון יחיד מתייחד עמהם יחוד גמור ושם כולל האצילות הוא שם מיוחד יהוה ברוך הוא וברוך שמו:

אתה בן אדם תלך בשכלך מלמטה למעלה עד רום המעלות רבון העולמים אז תתמלא יראה בהתבוננך כי אין התחלה וסוף לרום התרוממותו אחר כך תלך בשכלך מלמעלה למטה ותתבונן כי ארון יחיד הנקרא אין סוף מתפשט בכולן כי חיות האין סוף הוא חיות כל הנמצאות חיות המרכבות וחיות המלאכים וחיות כל מעשה בראשית מן הנקודה הראשונה עד הנקודה האחרונה וזה ואתה מחיה את כולם:

ומי הוא זה ואיזה בן אדם הקרוץ מחומר טיפה סרוחה שיסלק ממנו הבושה ולא יירא ממלך גדול רם ונשא ב"ה להמנע ממה שמנעהו לעשות ולקיים מה שציוהו לקיים. וזהו יראת ה' טהורה יראה פנימית ר"ל מחמת רוממותו ולא יראת עונש או בשביל שכר ובזה יקיים התורה ויתן אל לבו ללמוד וללמד ולעשות את כל דברי תלמוד תורתנו הן דאורייתא הן דרבנן כי מילי דרבנן הוא ית' צוה אותנו לא תסור מן הדברים אשר יגידו לך:

ומן היראה זו הפנימית יבא האדם לאהבה הפנימית כיצד כשיתבונן בגדולות ורוממות רם ונשא כדפרשינן ואח"כ יתבונן כי לרוב גדולתו מראה רוב ענותנותו וטובו וחסדו הגדול המציא את העולמות בנדבתו הטוב להטיב שנדע ונכיר את אלהותו ותמיד משפיע לנו ברוב חסדו אם במציאות האדם בכללו שהמציאו על תכונת איבריו בתכלית השלימות וזהו מבואר בכמה ספרים החכמה נפלאה של תועלת האברים כל אבר ואבר למה הוא נברא:

עוד יש להתבונן אתה בן אדם אם היית עור בעיניך שהיה עליהם דק או תבלול ובא רופא מומחה וריפא אותך לא היית אוהב אותו כנפשך נוסף על הפרעון שהיית פורע לו וכן אם היה רגלך או ידך שבורה. ומלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא נותן לך עינים לראות ואזנים לשמוע ורגלים להלוך וידים למשמש ומוח ולב להבין ולהשכיל כל זה נתן לך במתנת

חנם

חנם איך לא תאהבהו בלב שלם והטיב עמך
בלי טובה שקדמת לו אתה ואף אם לא יתן
לך שכר על המצוה אשר אתה עושה ס"מ לא
תוכל לשלם לו א' מאלפי אלפים מהטובות
שהקדימך אלא הוא יתברך נותן לך שכר טוב
על מעשינו הטובים על שברא יצה"ר לטובותינו
לסבול אותו ולהכניע ולכפותו על שאנו בשר
ודם והיצר הרע הוא מלאך וזהו דבר גדול
בעיני יתברך שבשר ודם יכבוש המלאך זהו
הכל מרוב ענותנותו וטובתו :

במדרש מי הקדימני ואשלם מי קלס לפני
עד שלא נתתי בו נשמה מי מל
לפני עד שלא נתתי לו בן זכר מי עשה לפני
ציצית עד שלא נתתי לו טלית מי עשה לפני
מזוזה עד שלא נתתי לו בית מי נתן לעני תרומה
ומעשרות לקט שכחה ופאה עד שלא נתתי לו
שדה . מי נתן לעני צדקה עד שלא נתתי לו
ממון מי הפריש לפני קרבן עד שלא נתתי לו
בהמה עלי לשלם שכרי בתמיה. למה תחת
כל השמים לי הוא שהכל שלי ומשלי הוא
נותן לי ס"מ עלי לשלם לו שכרו עכ"ל ובבחינה
זו תוכל לצייר כל תרי"ג מצות דהיינו מצות
התלוים בגוף הקב"ה נותן לו חיות הגוף קודם
שיקיים המצות התלויות בגוף וכן מצות
התלויות בשכל כמו האמונה והתורה וכן
התלויות בדבור הש"י נתן לו מקודם השכל
והדבור וכן כולם נמצא קיום תרי"ג מצות
כללותיהן ופרטותיהן והשייך להן החויב חל
על האדם מצד אהבה שקדם לו הש"י ב"ה :

עוד יש להתבונן לאהבה אותו יתברך אנחנו
אומה ישראלית אשר בחר בנו מכל עם
וקדשנו במצותיו אנחנו חלק ה' בנים לה'
אלהינו והוא אבינו איך לא נאהבהו אהבת
נפש בכל לבבינו ונפשנו ולמות על קדושת השם
יתברך כל זמן חיינו להיות אהבתו תקוע בלבנו
לעשות רצונו בלב שלם ובשמחה גדולה
ובהתעוררות הלב כי זהו ענין האהבה מעלה
נוספת על היראה זהו אהבה פנימית :

ודע כי העשין כלולין בלא תעשין . ולא תעשין
בעשין דהיינו כשבא מ"ע לידו יחשוב
מצדי ומצד רצוני לא הייתי עושה דבר זה כי
הוא לטורח בגופי או בממוני וכיוצא בזה אבל
אני עושה דבר זה בזריזות בשביל קוני שציווני
לעשות כן . וכן בל"ת יחשוב ויאמר כמה היה
חשקי לאכול בשר חזיר או שום עבירה וכיוצא
בזה אבל מה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי
וזהו בכל לבבך בשני יצריך דהיינו במ"ע או
היצר הרע בל"ת והוא כובש אותו נמצא מקיים
בכפל מקיים העשה בעצת היצר טוב וכובש
את היצר הרע שהוא בל"ת ובל"ת הוא להיפוך
שעצת יצר טוב הוא הל"ת וכובש את היצר
הרע שהוא בעשה .

שער האהבה

כו נג ר"ה בספר הישר וז"ל האהבה נבחנת
בי' דברים מהאוהב . הא' להיות אוהב
תורת אלהיו . הב' להיות נהנה בתענוג האל
יותר מכל תענוג . הג' למאוס מאוסי הבורא
ולאהוב אוהביו . הד' להיות אהבתו בטוב
העולם חשובה כאין נגד עבודת הבורא ית'.
הה' שתערב לו כל יגיעה וחסרון ועינוי נגד
אהבת האל יתברך . הו' לבל יקדים עסק
מעסקיו על עסקי האל יתברך . הז' להודיע
לבני האדם אהבתו באל יתברך ר"ל יודיעם
וידריכם בדרך ישרה לצוותם על הטוב ולהזהיר
מן הרע שיהיו אוהבים לאל יתברך באהבתו.
הח' לבל ישמע לקול מסיתים ומדיחים בעבודת
האל יתברך ולא יירא ללענת הלועגים ולחרפת
המחרפים . הט' אם יתחדשו עליו מאורעות
מטוב ועד רע לא יבטל עבודתו . הי' לבל
תהיה עבודתו ע"מ לקבל פרס כי אז תהיה
עבודתו תלויה בדבר. ואלה עשר מדות
כשיתקבצו באדם נקרא אוהב האל יתברך
והוא חסיד בתכלית ועל אלה המדות נאמר
ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך
ובכל מאודך עכ"ל ר"ת :

הרי נתבאר ענין יראה ואהבה יראה יוצא
מאהבה ואהבה יוצא מיראה ועל זה
מורות צורות אותיותיהן כשתכתבם זה על זה
ותתחלקם לאורך ולרוחב כזה י ר|א ה אז
תמצא יראה אהבה בקו הישר א ה|ב ה
דהיינו ברוחב וכן תמצא יראה אהבה בגובה
דהיינו מלמעלה למטה ואהבה משלים יראה
ויראה משלים אהבה להורות כי יחדיו ידובקו :
ומה שקרא הקב"ה למשה רבינו עליו השלום
אחרי מותו משה עבדי מת והלא ברובא
דרובא דעלמא מעלת הבן גדולה ממעלת עבד :
אמנם בבחינת בני עליה מעלת עבד עדיף
ולענין זה צריך ב' הקדמות הקדמה א'
כי בחינת מלך יותר מעלה מבחינת אב כי
ברוך הוא נקרא מלך מצד מהותו ואף קודם
שנברא העולם שהיה הוא ושמו לבד ה' מלך
והוא יתברך מלך בעצם לא כמלך בשר ודם
שאין מלך בלא עם אבל הוא יתברך א"צ לעם
כי די לו במציאותו וגם ביכולתו להיות עם
בעת שירצה ואינו חסר וזהו השבח ה' מלך
קודם שנברא העולם ה' מלך בפועל כשנברא
העולם ה' ימלוך לעתיד כשיתחדש העולם
ולא נקרא אב כי אם בהגלותו בבוא הבריאה
ההשתלשלות עילה ועלול אז נקרא העילה אב
והעלול בן . הקדמה ב' בחינת העבד היא
מיראת מורא עבד מפני רבו ובחינת בן היא
מאהבה אהבת בן לאב ויש יותר קירוב
ודביקות בן לאב מעבד לרבו :

ודע כי יש ב' מיני עבודות א' למטה מדריגת בן ואחד למעלה מדריגת בן. ועתה נחשב ד' מינים בעבודת המקום ונחשב מלמטה למעלה לפי סדר המדרגות. המדרגה התחתונה העבודה ע"מ לקבל פרס דהיינו פרס הנצחי לעולם הבא זהו מותר שאין איסור אלא על מנת לקבל פרס בעולם הזה ובחינה זו אני קורא לה בשם העובד את עצמו ר"ל בשביל עצמו שיזכה לעולם הבא ואפילו הכי שרי וזהו עבודת רובא דעלמא:

המדרגה השניה הוא פנימה המקיים כל התורה בעבור יראת ארונו וירא מלפניו יראה פנימית שלא יעבור על צוויו. הן מ"ע הן לא תעשה:

המדרגה הג' היא נוסף על מי שמקיים כל מה שמצווה הוא מיתאב ומתלהב את ה' בשמחה ובטוב לבב בכל לבבו ובבחינה זו נקרא בן:

המדרגה הד' אמנם בני עליה המה מועטים ומשה עלה על כולם היא היראה לפני ולפנים איזהו חסיד המתחסד עם קונו שעושה נחת רוח ליו צרו וכל מגמתו הדביקות בו יתברך למען שמו הגדול ולהיות מרכבה אליו וכל עבודתו היא עבודת המלך נושא הכסא ואין לו מנוחה בעולם הבא ואף הפרס שמקבל הפרס בעצמו הוא להתקרב אליו ליראה אותו ולעבור אותו ובבחינה זו בא הרמז עבד מלך כמלך ובבחינה זו נקרא משה עבד ה' ועל היראה הזו כתיב סוד ה' ליראיו כי עומדים בסוד ה' וכן כתיב אשר צפנת ליראיך:

והיראה הראשונה שלפני האהבה עליה נאמר יראו את ה' קרושיו כי אין מחסור ליראיו כי הוא היראה החיצונה לגמרי. דהיינו יראה הנוגעת לעה"ז יש בה מחסור דהיינו כשהוא חסר אז אינו ירא אמנם ביראה הפנימית מצד הקדושה דהיינו קיום תורתנו הקדושה אז אין מחסור כי חולת אהבה אני אף בחליינו מקבלים באהבה ועבודת הקודש עליהם בכתף ישאו כי נורא אלהים ממקדשיך. ולמטה מהיראה הפנימית הראשונה הזו הוא העובד את עצמו בשביל נצחיותו לעוה"ב אף כי היא חולין מ"מ הוא חולין שנעשית על טהרת הקודש מאחר שהפרס שמבקש הוא שכר העולם הבא. והוא ג"כ מצד הטהרה וטהרה זו מביאה אל הקודש דהיינו המדרגה שעליה שרמוז ביראו את ה' קדושיו. ומה שאמר דע את אלהי אביך ועבדהו ר"ל לו לבדו ולא לזולתו ושולל שני פנים ממין השתוף. הפן האחד נחלק לב' ענינים. האחד העושה ח"ו עבודת השם יתברך בשביל שישבחוהו בני אדם או לאיזה סיבה אחרת הב' מי שעובד להשם יתברך גם בסתר אבל חפץ ושמח כשנודע לבני אדם גם זה רע ומר. הפן השלישי מי שירא שמים בסתר ומסתיר ענייניו מבני אדם ועובד בכל לבבו ונפשו ומאודו אבל עושה בשביל אהבת שכר עולם הזה ויראת עונש עולם הבא וזה נקרא אהבה ויראה חצונית כי עובד בשביל עצמו אף כשעושה בשביל שכר העולם הנצחי עולם הבא שהיא מותר כדפירשנו לעיל מ"מ עדיין לא היא העבודה בעצם פנימית רק העבודה האמיתית שהוא לו לבד יתברך היא אם היא בעבור גדולת המלך הגדול והקדוש מלך מלכי המלכים הקב"ה דאיהו רב ושליט שרשא דכל עלמין כאשר האריכו לעיל וע"ז אמרו וכל מעשיך יהיו לשם שמים ר"ל שלא יהא במעשה קצת מן הקצת זולת שם שמים כי כל לבבות דורש ה'. ע"כ אמר ועבדהו בלא שתוף בשום ענין:

ויודע לחכמי האמת שהעבודה היא צורך גבוה ועובד האמתי הוא העובד מאהבה כי אהבה בגי' אחד שהוא מתקן את השם בכבודו וזהו ועבדהו היינו אותיות עבד ה"ו מתשם תיקון המלך בכבודו כידוע להבאים בסוד ה' והיא היראה שהוא לפני ולפנים הנמשכת מאהבה הפנימית שעליה רומז רק באבותיך חש"ק ה' לאהבה המלך בכבודו המלך הוא השם ידו"ד המנוקד בנקודת חש"ק ר"ת חול"ם שב"א קמ"ץ מתלבש בארנ"י שנקודתו ג"כ חש"ק ודי בזה למבין:

ומי שעובד השם על דרך זה לצורך גבוה לתקן את השם ולהיות גופו מרכבה לשכינה להיות שופע עליו שפע אלהי ויהיה איש אלהים קדוש דומה למלאכי השרת זה העובד אינו זז מעבודת השם לא ינום ולא יישן יום ולילה לא ישבות להיות נזהר וזריז בחמורות וקלות דאורייתא ודרבנן ותקנות וסיגות ולהיות ירא מהחטא כהירא מפני שוללים ושודדים ועושה מסגרת ומשמרת כן יעשה משמרת למשמרת ויירא ויפחד שלא יבא לידי מכשול אף בשוגג כי השוגג צריך ג"כ כפרה וכן נתבאר במסכת נדרים כתיב אישה הפרם וה' יסלח לה באשה שהפר לה בעלה והיא לא ידעת הכתוב מדבר שהיא צריכה כפרה וסליחה וכשהיה ר"ע מגיע לפסוק זה היה בוכה ומה המתכוין לעלות בידו בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה צריך כפרה וכליתה המתכוין לעלות בשר חזיר ועלה בידו. בשר חזיר עאכ"ו וכן אמר איסי בן יהודה הכתוב אומר ולא ידע ואשם ונשא עונו על דבר זה ידוו כל הדווים והטעם מפני היות הנפש היול"י דקה ורוחנית אצולה ממקום גבוה כל דבר שיפגום האדם אפילו שוגג מחשיך הנפש והוא המשל השופך על בגדיו הלבנים והנקיים קיתון של שמן או

שומן או דיו אפילו שוגג שהכתם מחשיך הבגד ההוא. וע"ז אמר שלמה המלך ע"ה בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר כי האדם מועד לעולם וצריך להתבונן בדרכיו אשר הולך שלא יהא נכשל אף בקטנה שבקטנים ומכ"ש מי שהוא אדם חשוב צריך נטירותא יתירתא וכל הגבוה ביותר עוד צריך להשמר ביותר מצד נשמתו הרמה שלא יפגמה ח"ו בחטא קל ומכ"ש בחטא חמור שלא יחשיך אורה וד"ל:

הגה"ה ידוע מה שכתבו המקובלים בספריהם כי בכל ד' עולמות המכרים למעלה בשמה אבי"ע בכל עולם ועולם יש נפש רוח ונשמה ואפי' בנפש עשיה של עולם עשיה יש ג' בחינות נשמה דנפש רוח דנפש נפש דנפש נשמה דנפש נקראת לבוש והיא נפש המשכלת רוח דנפש נקרא כסא והוא נפש החיוני נפש דנפש נקרא היכל והוא נפש הבהמיות וכן הוא בכל העולמות למעלה אצילה בריאה יצירה עשיה ונפש דנפש עולם יצירה הוא נשמה לנשמה דנפש עשיה וכן היא לעולם חוץ מחיה יחידה כי אי אפשר לאדם לזכות בה כי אם יעלה למדריגות מלאך כמו אדם הראשון קודם החטא וחנוך ואליהו ויהודה וחזקיה בני ר"ח ומשרע"ה זכה לבחינת חיה דעולם אצילות. ומשיח צדקנו יזכה לבחינת יחידה ויש צדיקים אשר זוכים לנפש רוח נשמה הרמה על ידי קדושת אבותיהם מכחת הזווג ויש אשר זוכים על ידי מעשיהם הטובים בסוד העיבור ר"ל שעושין מעשים טובים יותר ממה שהיו רגילים לעשות צדיקים מקודמת דנא בעולם בא לו אותו נשמה מאותו צדיק בסוד העיבור כאשה המעוברת שיש לה עוד ולד אחר במעיה ואותה נשמה מסייעת לו לעשות עוד מצות ואם ח"ו אותו בן אדם חוטא מסתלקת אותה הנשמה כי הנשמה הנפוחה בו ממעי אמו אינה יוצאת ממנו עד יום מותו. רק בלילה כשישן אז מסתלק מן האדם נר"ן והולכים למעלה ועומדים בין המלאכים ומגלים להם רזין וסודות התורה אם יזכה האדם לזה ויש כמה ועתה שאין להם נשמה כלל אלא רוח ונפש דעולם עשיה וכמה שאין להם לב להבין כלל בחכמות התורה ושמה בסוד עץ הדעת טוב ורע שהמה בבחינת רע ואותן עמי הארץ שיש בהן יראת שמים ומעשים טובים המה בבחינת הטוב למען שדעת יש להם נשמה מעולם העשיה ויכולים לזכות בחייהן לנר"ן הרמות בסוד עץ חיים היא למחזיקים בה ויובן מה שאמרו רז"ל גדולים צדיקים יותר ממה"ש דהיינו מצד נשמתן שאין המלאך יוכל לעלות ממדרגה למדריגה כי המלאכים נקראים עומדים ר"ל שעומדים לעולם במעלה אחת אבל הצדיקים הולכים ממעלה למעלה ממדרגה למדרגה ע"י מעשיהם הטובים. וגם יובן מה שארז"ל גדולים מעשה צדיקים יותר ממה"ש הוא ג"כ מצד התורה ומצד נשמתם ומצד מעשיהם הטובים. וכמו שיש כמה אלפים בחינות בנפשות רוחות ונשמות בכל עולם ועולם כך יש בחינות הרבה בג"ע התחתון ובג"ע העליון שכל לפי נשמתו ולפי המעשים הטובים שפעל בעה"ז יזכה לאותו בחי' לעה"ב וע"י מעשים טובים שעשה בעה"ז יוכל לעלות ממעלה למעלה וממדרגה למדרגה עד רום המעלות כך יזכה לעה"ב למעלה עליונה ודי בזה לכל משכיל והקדמה זו היא מניחה גדולה למנוח ספרו ומבוקשו בספר הזה להבין ע"י כך כמה ענינים גדולים ע"כ:

ועתה יובן הטעם מה דכתיב וסביביו נשערה מאוד מה שכתב בעל ר"ח בשער היראה פ"ד. והענין כי כל עוד שיעלה האדם במעלה כך ידקדק אחריו והענין שהוא במשל העבדים העובדים את המלך שהמלך יש לו עבדים רבים יש העומדים לפניו בבית הפנימי' שבו המלך בעצמו: ויש אחרים שהם העומדים בבית החיצון יותר ויש חוץ לעירו והכל עוברים וכולם יראים את המלך אבל כל עוד שהוא קרוב ירא יותר. וכל עוד שיתרחק יתרחק ממנו היראה ואותם העומדים לפניו ממש עומדים באימה וביראה לבל ימצא בהם משגה כל דבר ולכן אמר הכתוב וסביביו נשערה אותם שהם סביב למלך ממש נשערה מאוד בלי שיעור כן פי' רשב"י פרשת וארא יכן כאשר יחשוב הצדיק שהוא עומד בעולם לפני השגחתו ית' דע"י עילת כל העילות סיבת כל הסבות אשר רגע לא יפסיק השגחתו מכל הנבראים ונמצא שהוא סביב למלך מצד מה שקרבהו המלך לחיות לפניו שהודיעהו סתרי היכלו ודאי מצד הנשמה העליונה הנתונה בצדיק יותר מבשאר דלת העם צריך לירא פן ימצא המלך העליון בו שום משגה ויעלים אור השגחתו ושפעו מנשמתו ויתרחק ממנו ואז נמצאת נשמתו פגומה וראיה לזה מ"ש פעם אחת הוו חברייא קמיה דרשב"י וחזא ברבי יוסי בפרצופו דהוה מהרהר במילי דעלמא א"ל יוסי קום אשלים דיוקנך קם ר"י ושמח במילי דאורייתא וקם ר"ש א"ל יוסי השתא אנת שלים קמי עתיק יומין ודיוקנך שלים עכ"ל והענין כי דיוקנו חקוקה למעלה כצורת הנשמה ואם ח"ו יפגום אפילו בהרהור נמצא נשמתו פגומה ומתרחקת מאור פני מלך עליון:

ויחשוב האדם כמה מורא היה לו אילו היה עומד לפני רשב"י ע"ה שהיה מכיר בפרצופו אפי' הרהור כמבואר כי עליו היה חופף שפע אלהי. כי העומדים לפניו היו עומדים לפני השכינה ממש ובערך זה צריך האדם לירא מהבורא העומד לפניו ומכיר הרהוריו וכפי מה שהאדם מתדבק בבוראו ויירא ממנו כן הבורא נמצא עמו בענין אם תדרשנו ימצא לך:

וכן ע"ד זה הוא במדרש ילקוט בפסוק ונפש כי תחטא משל למה"ד לשני ב"א שחטאו על המלך אחד קרתני ואחד בן פלטין ושניהם חטאו חטא אחד לקרתני פינה ונתן לבן פלטין אפופסין א"ל בני פלטין שלו שניהם חטאו חטא אחד לקרתני פנית ולא עשית לו עונש לפי חטאו ולבן פלטין נתת אפופסין ועשית לו עונש לפי חטאו וא"ל לקרתני פניתי שאינו יודע נימוסי מלכות אבל בן פלטין בכל יום ויום הוא עומד עמי ויודע נימוסי מלכות וחוטא. כך הגוף בן קרתני וייצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה והנפש בן פלטין של מעלה ויפח באפיו נשמת חיים ושניהם חוטאים לכך הכתוב מתמיה ונפש כי תחטא מהו בשגגה שכל החוטא בשוגג כאלו עבר על מצות ה'. וכן הוא אומר וכי תשגו ולא תעשו את כל מצות ה' עכ"ל. והטעם כמו שיש הבדל בין גוף לנפש כן יש הבדל בין נפש לנפש ולפי גדלו דינו יותר מדוקדק על כן צריך להשמר שלא יבא ח"ו אפילו לידי שוגג והטעם מבואר

בפי' נשא כי המקיים מצות עשה אחת כאילו מקיים רמ"ח מצות עשה דלית מצוה דלאו היא כלולה בכלהון ומן המקיים נדע ג"כ עונש המבטל וכפי גודל שמירת החטא כך יגדיל תורה וירדוף במהירות וזריזות לקיים ולהדר אחר מצות ולעשותן בהידור בכל עת ובכל רגע :

והנה העובד האמתי שאמרנו שאינו עובד את עצמו אלא עובד את ה' ביראה ובאהבה מקבל עליו היסורין באהבה ואינו זז מעבודתו בשום ענין וכל זה מבואר בדברי החכמים הראשונים והאחרונים בענין היסורים הבאים על האדם שאין טוב לאדם השלם שיתעצב ביסורים להיות בועט בהם חלילה רק יקבלם באהבה ובסבר פנים יפות ויט שכמו לסבול עול התלאות ומאורעות הבאות לקראתו משמי' וישמח בחשבו כי הוא ית' דיין אמת בכל משפטיו אל אמונה ואין עול ואת אשר יאהב ה' יוכיח וכאשר ייסר איש את בנו ה' אלהיך מיסרך :

גם יחשוב אין רע יורד מלמעלה אלא כל מה דעביד הקב"ה לטב עביד למרק עונותיו להיטיב לו באחריתו כי אין יסורין בלא עון : וגרסינן בספרי אר"א בר"י כל זמן שאדם שרוי בשלום אין מכפרים לו מעונותיו כלום וע"י יסורין הוא מתרצה לפני המקום שנאמר את אשר יאהב ה' יוכיח עכ"ל :

גם יסורין סבה לאדם להתעורר בתשובה כידוע ממעשה מנשה מלך יהודה כשבאו עליו יסורין עשה תשובה . וכתב הר"ן כי לפעמים מביא הקב"ה יסורין על הצדיקים אעפ"י שלא נכשלו בעבירה אלא כדי שיוסיפו להתרחק מענייני העולם הזה ושלא יתפתו אליו: מכל הלין נשמע שיסורין המה טובה לאדם ע"כ אמרו רז"ל כשם שמברכים על הטובה בשמחה ובטוב לבב מרוב כל כך מברכין על הרעה בשמחה כי אלקים חשבה לטובה אף שזה נעלם מבני אדם :

הג"ה וידוע מה שנמצא בכתבי הר"ב ז"ל על ענין צדיק וטוב לו צדיק בן צדיק צדיק ורע לו צדיק בן רשע רשע וטוב לו רשע בן צדיק רשע ורע לו רשע בן רשע כל זה נאמר על זמן הזה וצריך לתקן מה שעוות כשהיה כבר בעולם וצדיק בן צדיק אינו נאמר על אביו ממש שהוא היה צדיק אלא נשמתו שהיא היתה צדקת מקדם רק שלא קיים איזה מצוה מתרי"ג מצות או לתקן דבר ממה שעוות ונקרא צדיק בן צדיק וכן צדיק בן רשע שנשמתו היתה כרשע מקדם ונהייתה עתה לתקן מה שעוות ועתה הוא צדיק נפרע הקב"ה ממנו עונותיו שעבר מקדם וכן רשע בן צדיק שנשמתו היתה כצדיק מקדם ובא לעולם לתקן איזה חטא או לקיים איזה מצוה שלא קיים ועתה לא די שאינו מתקן מה שעוות אלא שעוות יותר משלם לו הקב"ה מעשין הטובים שעשה מקדם בעה"ז וד"ל בזה :

למעלה זו זכה הלל הזקן כששמע קול צוחה בעיר שהיו צועקים על הצרה שהיתה בעיר אמר הלל מובטחני שאין זה בביתי ר"ל הצווחה ולא היה שולל הצרה חלילה כי אפשר היה שתהיה ג"כ בביתו אלא הלל היה שמח ביסורין הוא היה מרגיל בני ביתו לקבל הצרה בטוב לבב שלא יהיו צועקים על הצרה רק אם יהיו בוכים על צרותיהם לא יהא נשמע צעקתם ובכייתם ע"כ אמר מובטחני שאין זה בביתי. ועל זה אמר הכתוב משמועה רעה לא ייראה ר"ל כי לא אמר משמועה רעה לא ישמע אשר בזה האופן היה שולל שמועה רעה אך אמר משמועה רעה לא ייראה רמז שאף אם ישמע שמועה רעה לא ייראה ממנה כי יודע הוא שלטובתו שמע השמועה למרק עונותיו הרי שאין לאדם השלם לצעוק ולהתרעם על יסורין רק ישב בדד וידום :

ואפילו יסורין שיש בהם ביטול תורה מוכח במסקנא בפרק קמא דברכות שהם יסורין של אהבה דחד אומר אלו הן יסורין של אהבה שאין בהם ביטול תורה ותפלה אמר ליה רב אחא הכי אמר רחב"א אר"י אלו ואלו יסורין של אהבה הן שנאמר את אשר יאהב ה' יוכיח אלא מה ת"ל ומתורתך תלמדנו ק"ו משן ועין מה שן ועין שהן אחד מאבריו של אדם עבד יוצא בהן לחירות יסורין שממרקין כל גופו של אדם עאכ"ו. והיינו דרשב"ל נאמר ברית במלח ונאמר ברית ביסורין מה ברית האמור במלח מלח ממתקת את הבשר אף ברית האמור ביסורין יסורין ממרקין כל עונותיו של אדם עכ"ל :

ומה שאנו מתפללין אבל לא על ידי יסורין וחלאים רעים היינו יסורין שבאין על האדם לנקמה מהשם יתברך כשהוא נמאס בעיני הבורא שולח עליו יסורין כדי שיהיה הרע כלה ובטל מהעולם רחמנא לצלן אבל היסורין הבאים לנקות אותו מהחטא כדי שיהיה זך ונקי או לסבות אחרות טובות להגדיל זכותו וכיוצא בו אשרי הגבר אשר תיסרנו י"ה ע"כ צריך לקבלן בשמחה כי הני והני ברכות נינהו :

מה שאמרנו למעלה כי התורה היא רושם אלהות והעולם הוא האדם מצד נשמתם הם רושם התורה ומתדבקין זה בזה דהיינו האדם הגופני הוא רמ"ח איברים ושס"ה גידים וכן בנשמה יש רמ"ח איברים ושס"ה גידין רוחניים נעלמים שהם תרי"ג מצות התורה ל"ת הם מצד הדין דוגמת גידים אדומים המורים על מדת הדין. ורמ"ח מצות עשה הם ממה"ר דוגמת רמ"ח איברים לבנים המורים על הרחמים ואלו מסתעפים מסוד רמ"ח ושס"ה נעלמים ונסתרים בסוד דמות העליון היושב על הכסא בסוד שמו הנרמז בפסוק זה שמ"י וזה זכרי י"ה עם שמ"י שס"ה ו"ה עם זכר"י רמ"ח ולתכלית זה נברא האדם לקיים אלו תרי"ג מצות כי המצות הם קשר אחד אי אפשר להיות

להיות

להיות אחת בלתי האחרות כדמות בגד הנארג שכל חוט וחוט דבוק בחבירו ועוזר בקיומו שהרי המה באדם אחד רמ"ח איברים ושס"ה גידים ואם חסר אחד הרי הוא פגום: ואם כן כלל העולה אין האדם שלם אלא בהשלים כל התרי"ג כי כשחסר האדם ולא קיים כל התרי"ג אז הוא פגום לפי שיעור חסרונו כן שיעור הפגימות שפגם בנשמתו וכן כל מצוה ומצוה שלה סגולה מיוחדת שהיא מאירה בנשמתו ואם לא קיים כולה נפל מידו השכר המכוון מקיומם:

ואם כן מי הוא זה ואיזה הוא שקיים כל התרי"ג מצות ואף ארון הנביאים משה רבינו עליו השלום לא קיימם כי יש ד' סיבות שלא יוכל לקיים כולם. הא' היא סבה נמנעת לגמרי כגון תורת כהנים שהם מצות הנוהגים בכהנים והם בכלל התרי"ג מצות וכן יש מצות שהם בלוים ולא בכהנים וישראלים ויש שאין חייבים אלא ישראלים ולא כהנים ולוים. הב' שהם סיבה מי שיש לו בן חייב למולו ואם אין לו בן לא חל עליו המצוה וכיוצא בהן הסיבה המצות התלויות במקדש והתלויות בארץ ישראל אינן חלין בח"ל ואף נתבטלו בחורבן המקדש. אלא הענין הוא כך ידוע שכל המצות כלולות זו מזו וכל מצוה מתרי"ג ברוחניות כלולות כל רוחניות התרי"ג כי המצות תלויות במדות העליונים כמו שהמדות העליונות כלולות זו מזו כנודע ליודעי חן:

ועל כן כל אחד מישראל יקיים מתרי"ג מצות בפועל כל מה שאפשר לו לקיים ואז כשעושה כן ומקיים בפועל מה דאפשר והוא שש ושמח בעבודת השם יתברך ומוכן לקיים כל מה שאפשר לו לקיים. אז מה שאי אפשר לו לקיים הוא כאלו קיים מאחר שהוא מוכן לקיים ואין המניעה מצדו רק מצד אחר והנה על כל פנים נתקיימו התרי"ג מצות בכל ישראל דהיינו תורת כהנים נתקיימו בכהנים וכן מצות יבום למי שבא לידו היבום וכן כולם ומי שלא היה אפשר לו לקיים כל מה שאפשר והוא עוסק בתורה לשמה ופירוש לשמה הוא כך כשעוסק בתורה יעסוק על מנת ללמוד וללמד לשמור ולעשות כלומר שרוצה לקיים מה שימצא בתורה שגזר מלך מלכי המלכים הקב"ה לעשות אף שלא קיים מחמת שהיה בנמנע אצלו לקיים הרי הוא כאלו קיים וע"ז רמזו רז"ל חושב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה:

כי הקדוש ברוך הוא כתב התורה לעבדיו הנאמנים והנה מלך בשר ודם שכותב לעבדיו הנני מצוה אתכם שתכינו עצמיכם למלחמה מפני הצר הצורר וראו להגביה החומות ולתקן כלי זיין ולקבץ אוכל והרבה ענינים כזה. והנה היודעים מלאכת הבני עליהם מוטל בנין החומות והיודעים תיקון כל זיין מוטל עליהם עבודה זו ועל עובדי אדמה לקבץ אוכל ואם יש חכם אחד שידע לעשור מלאכה זו וגם אחרת מחויב לעשות כל מה שיוכל והנה עתה כל אחד מקיים מצות המלך מאחר שעשה כל מה שיוכל לעשות והיה מוכן לעשות ביותר אם היה באפשר:

ועל זה שנה ר' מאיר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה דהיינו שעוסק בתורה ללמוד וללמד ולקיים כל ציווי שימצא בתורה שיוכל לקיים אזי הוא כאלו קיים אף מה שא"א לו לקיים מאחר שהכין עצמו לקיים לכל אשר ימצא ואין המניעה מצדו זה האחד זוכה לדברים הרבה כלומר לדברים הרבה שלא עשאן שהוא כאלו עשאן:

וענין ההכנה הוא שיקיים כל מה שאפשר לו לקיים ר"ל במה שנמנע לו לקיים מ"מ יעשה מה שאפשר לו לעשות בזו המצוה וילמוד זו המצוה והוא ע"ד שאמרו רז"ל כל העוסק בפרשת קרבנות כאלו הקריב קרבנות גם אם נתן לו הקב"ה חכמה וחננו בבינה ידע וישכיל סוד המצוה כי אע"פ שלא יוכל לקיים המצות בפועל יקיימה בשכל להשכיל ולהבין אותה גם אם אירע מצוה זו לחבירו ויעזור הוא את חבירו ויגרום שיקיימנה בזה נשלם מעלת ההכנה ומעלין עליו כאלו קיימה בפועל:

וכן לענין ל"ת כבר כתבנו למעלה שאף ל"ת הוא בכלל עשה לא די בזה שהאדם פורש עצמו ממה שהזהיר עליו הקב"ה אלא להתעורר דהיינו שיחמוד הדבר בלבו ויאמר הנני מניח דבר זה בשביל שציווני הקב"ה כמאמר רז"ל אל יאמר אדם אי אפשי בבשר חזיר אלא אפשי ומה אעשה ואבי שבשמים ציוני וזה התעוררת נחשב למעשה וק"ל:

הג"ה כתב בעל קנה חכמה דף כ"א בשם אלשיך וז"ל אך באשר אין כל אדם משים אל לבו לקבל זאת עליו במחשבתו שמצות ציצית היא למזכרת שיזכור אותם ומקבל במחשבתו כי טעם צווי זכירה זו הוא כי רצון הקב"ה הוא שיקיים האדם בכל יום ויום תרי"ג מצות ולולא זאת הוא אינו מושלם כמבואר בכתבי הרב ז"ל שבעל המצות שהיה אפשר לו לקיים ולא קיים מוכרח הוא לבוא לעולם לקיימם וכאשר יש הרבה מצות שהם מן הנמנע שא"א לקיימם אין תקנה לזה אא"כ יקבל עליו במחשבתו הטובה לקיים כל המצות שיזמין לפניו הש"י מכל רמ"ח מ"ע ולהשמר מכל מל"ת אז מה שא"א לקיים בפועל מצרף הקב"ה מחשבתו הטובה למעשה וכדי שיהיה לו למזכרת לקבל עליו במחשבתו לקיים צווי הקב"ה על מצות ציצית שהוא בגי' תרי"ג עם ה' קשרים וח' חוטין ואז כאשר יראה אותם יזכור זאת לקיים כל מה שיזמין לו הקב"ה מרמ"ח מ"ע ולקבל עליו שכר וז"ש וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם וגו' למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי ר"ל ע"י הזכרון הזה יהיה כאלו קיים תרי"ג מ"ע ומל"ת ואז והייתם קדושים לאלהיכם ר"ל שיהיו לבושים רוחניים לכל רמ"ח איברים רוחניים של נשמתו ושס"ה לבושים רוחנים לשס"ה גידים רוחניים של נשמתו מה שא"כ אם לא יעשה כן אז לא יהיה כולו קדוש אף יהיה קצת מגולה מלבושים רוחניים והיינו דוקא שמקיים כל מ"ע שיבא לידו ואז הקב"ה מצרף מחשבות האחרים למעשה

למעשה מאח"כ הם אותם שיזדמנו לו לא קיים בשוגג או מפסיד האותן שלא יזדמנו לו לא יצרף אותם הקב"ה למעשה והוא מאותם כנאמר עליהם ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו ולבם לא נכון עמו כי אלא מה שיזדמנו לו לקיים לא קיים והיך יצטרפו לו האחרות למעשה. וכתב עוד שם שצריך שיוציא הכוונה זו בפיו בעת שמתעטף בטלית קטן או טלית גדול ויאמר כזה הלשון. הריני מקבל עלי לקיים היום ובכל יום כל מצות שיבא לידי מן רמ"ח מ"ע ולהזהר שלא לעבור אף על אחת משס"ה ל"ת ויה"ר מלפניך ה' אלהי שתעזרני לקיים המצות כשיבאו לידי ומה שלא אפשר לקיים אותם במעשה תצרף מחשבתו הטובה למעשה ויהי רצון כאלו קיימתי אותם במעשה והטעם שיוציא שמחשבה בפיו כי אע"פ שאחז"ל מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה אעפ"כ אינו יכול נבראת מאליו מה בכוונה הא"כ מוציאה בפיו גם בפיו. וכן הוא בענין שמירת דברת בהלכתו ואם מקיים כל מה שאפשר לקיים נחשב לו גם כן כאלו קיים כל התרי"ג מצות. עכ"ל בקיצור:

רע כי המצות המעשיות דהיינו עשין ולא תעשין הם במספר תרי"ג וכתר ת"ת בראשון כי ת"ת כנגד כולם אמנם ענייני המדות הם רחבות מני ים כגון מדות התלויות בלב לב טוב ולב רע כעס או רצון אהבה או איבה שמחה או יגון זריזות או עצלות והסתפקות או מותרות. וכמה וכמה כיוצא בהן ואין איש יכול למנות אותן. והנה המדות נחלקות לחלקים

חלק אחד מדותיו של הקב"ה הן המדות התמידיות במה שאפשר לדבוק במקום ולאחוז במדותיו:

חלק ב מדותיו של בשר ודם ר"ל הם המדות הישרות שאינם שייכות בהקב"ה וילבוש מדות האלו האדם ואלו הם נחלקים לב' חלקים. הא' מדות שיעשה האדם והם נוגעים לדין של מצות המעשית. הב' מדות הכוונת הלב שאין נוגעים בדינים:

חלק א מדותיו של הקב"ה שיתדמה להם האדם כדאמרו רז"ל במס' סוטה דכתיב אחרי ה' אלהיכם תלכו וכי אפשר לאדם להלוך אחר השכינה והלא כבר נאמר כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא אלא הלוך אחר מדותיו של הקב"ה מה הוא מלביש ערומים ומבקר חולים ומנחם אבלים אף אתה כו':

הג"ה כי אלו המצות כגון לבישת ערומים וביקור חולים והכנסת כלה אינם נמנים בכלל התרי"ג מצות אלא הם נכללים בלאו' והלכת בדרכיו. וכן פי' רז"ל במדרש הלכת בכל דרכיו אלו הם דרכי המקום שנ' ה' אל רחום וחנון וגו'. ואומר כל אשר יקרא בשם ה' ימלט וכי היאך אפשר לו לאדם ליקרא בשם ה' אלא נקרא המקום רחום וחנון שנאמר רחום וחנון ה' אף אתה הוי רחום וחנון ועשה מתנת חנם. המקום נקרא צדיק אף אתה הוי צדיק המקום נקרא חסיד שנאמר חסיד אני נאום ה' אף אתה הוי חסיד לכן והיה כל אשר יקרא בשם ה' ימלט ואומר כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו ואומר כל פעל ה' למענהו עכ"ל:

וכתב ר"ח בשם הגאונים ארז"ל ויעבור ה' על פניו ויקרא אר"י אלמלא מקרא כתוב א"א לאומרו מלמד שנתעטף הקב"ה כש"ץ והראהו למשה וא"ל כל זמן שישראל יעשו לפני כסדר הזה אני מוחל להם עכ"ל והדבר קשה שהרי אנו רואים שכמה פעמים אנו מזכירין י"ג מדות ואין אנו נענין אלא אמרו הגאונים כי כוונת יעשו כסדר הזה אין הכוונה לבד על עטיפת טלית ואמירת י"ג מדות אלא שיעשו סדר המדות שלמד הקב"ה למשה שהוא אל רחום וחנון וכן כולם הרי מבואר מדות הדומיות מדותיו של הקב"ה ית':

חלק ב מדותיו של ב"ו אמרו רז"ל בגדר הקדושה קדש עצמך במותר לך וכן הוא בת"כ והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני כשם שאני קדוש כך אתם תהיו קדושי' כשם שאני פרוש כך אתם תהיו פרושים: אין הפרישה הזאת מעריות לבד והנה התורה הזהירה בעריות ובאכילת האסורים והותר ביאת איש באשתו ובאכילת בשר ויין א"כ ימצא הבעל תאוה מקום להיות שטוף בזימת אשתו ולהיות בסובאי יין ובזוללי בשר וידבר בכל הנבלות שלא הוזכר איסור זה בתורה והנה יהא נבל ברשות התורה לפיכך בא הכתוב הזה אחר שפרט האיסורים וצוה בדבר כללי שיהיו פרושים מהמותרות במשגל כענין שארז"ל שלא יהיו ת"ח מצויין אצל נשותיהן כתרנגולים ולא ישמשו אלא כפי הצורך לקיום המין ויקדש את עצמו מן היין במעוטו וכן ישמור פיו ולשונו מהתגאל ברובוי האכילה וכן בדבור הנמאס. כיון שאין כל בני אדם שוים בטבעם וכן אין כל העתות שוות א"א לכתוב בתורה בפי' כזה השיעור תאכל כי לפעמים אדם אחד אם אוכל יותר מחצי ליטרא הוי לגבי' מותרות ולאחר לא הוי מותרות אלא כשאוכל יותר מליטרא וכן לענין ביאה זה הוא חם בטבעו וזה קר בטבע וכן לענין דיבור לזה יש נפקותא אם ידבר דבר זה והוי לזה מותר ולאחר אין נפקותא בדיבור ולזה הוא אסור וע"ז ארז"ל קדש עצמך במותר לך כשתרגיש שהוא מותר:

והנה השומע יסבור העושה כן הוא פרוש כלומר עושה יותר ממה שמחויב לעשות ובאמת אינו אלא חייב ולא כתבה התורה בחיובי שא"א לכתוב מאחר שאין הדיעות בני אדם וטבעם שוה וכן מקום שארז"ל אדם חשוב שאני הכוונה מצד החיוב יעשה כן ועניינים אלו נקראים לפנים משורת הדין והוא דין גמור להאי גברא:

כתיב שויתי ה' לנגדי תמיד בזכור האדם דבר זה שה' נצב עליו ורואה ויודע מה בלבו והוא הדבר אשר דבר חכם א' מחכמי המוסר יחשוב האדם כשבא היצה"ר לפתות אותו לעבור על ל"ת או לא יקיים מ"ע או איזה מדה מהמדות ויחשוב ממ"נ אם אינו מאמין שהשי"ת יודע ורואה ומשגיח בכל עת ורגע נמצא הוא כופר בעיקר במציאות השם ומי הוא מבני ישראל שיהיה כופר בעיקר ח"ו והלא כ"א מישראל מוכן ומזומן לסבול סקילה שריפה הרג וחנק וכל

כל מכות אכזריות ואינו כופר אלא הוא מאמין שממ"ה הקב"ה רואה ומביט ומסתכל ומבין בו ובוחן לב וכליות איך הוא חצוף להמרות פני המלך בפניו ועיניו רואות וזהו ה' לנגדי תמיד. והמחשבה הזו תסלקנו מחטוא ותעורר אותו להיות צדיק וחסיד כי יאמר אעשה כרצון קוני שהוא מסתכל בי וזהו שאנו אומרים אבינו מלכנו חטאנו לפניך כלו' כמה העזנו פנינו שחטאנו לפניך וידענו כי עיניך רואות וקי"ל:

שער האותיות

מסודר על פי אלפא ביתא. אמת ואמונה. בריות. עדות. דרך ארץ. הלל. ותתות. זריזות. חבר טוב. טהרה. יצר טוב. כף זכות. לב טוב. משן. נאמן רוח. סיפוק. ענוה. פדיון. צניעות. קדושה. רצון. שתיקה. תשוקה.

אות האל"ף **אמת** ואמונה עיקרי הדת הם שלש עשרה ועל זה מוסד' יגדל אלהים חי וגם אני מאמין:

העיקר הראשון נמצא ואין עת אל מציאותו ונקרא בפי הפילוספים (מחויב המציאות) ובפי המון עם המקובלים נקרא (אין סוף) והוא בגי' (א"ר) ובגי' (אדון עולם) והוא עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות וממציאתו מציאת כל ההוי' רוחניי וגשמי השתלשלות האצילות ובריאת הבריאה ויצירת היצירה והעשיות כל הנעשה ובו הוא קיום מציאותם ואילו מעלה אדם על לבבו ביטול כל הנמצאים זולתו לא בטלת מציאותו בעבורם כי אינו צריך לזולתו והנמצאים צריכים אליו והוא מהוה אותם והוא מחיה אותם בחפצו הפשוט כוננם ובחפצו יעדרו:

העיקר השני אחד ואין יחיד כיחודו וגם אין ס"ף לאחדותו שהוא נשמ' לנשמות דהיינו שמותיו הם נשמת העולמות והוא נשמה להם והם בערכו המבדיל ערך הגוף בערך הנשמה ואינו אלא לשבר האוזן:

העיקר השלישי אין לו דמות הגוף ואינו גוף ר"ל סובב והולך אדלעיל לומר שאף שהוא ממשיל סוד שמותיו נגד מציאותו שמחויב בערך הגוף לנשמה אין המשל דומה לנמשל כי ח"ו אין לו דמות הגוף ואינו גוף ולא ישיגוהו משיגי הגוף ומקריו כמו התנועה והעמידה או שאר שינויים:

העיקר הרביעי קדמון לכל דבר קדימה מוחלטת כמ"ש אני ראשון ואני אחרון ואמר אין ראשית לראשיתו כי יש שהוא שהוא ראשית אבל יש ראשית לראשיתו. ע"ד משל ר"ח ניסן הוא ראשון לחדשים הבאים אחריו אבל בשנה שעברה היה ראשית לראשיתו וכן יש הרבה כזה. אמנם השי"ת ראשון ואין ראשית לראשיתו:

העיקר החמישי שאין לעבוד ולהתפלל לזולתו. כי לו לבדו יאתה העבודה והגדולה לא לזולתו כי כולם ברואיו ואין להם יכולת זולתו:

העיקר הששי שפע נבואתו נתנו אל אנשי סגולתו ותפארתו על אותם הראוין לכך כדי ליישר מין האנושי בדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון:

העיקר השביעי לא קם כמשה ומבואר ברמב"ם מעלת נבואת משה על כל הנביאים:

העיקר השמיני תורת אמת נתן היא תורה מן השמים מן בראשית עד לעיני כל ישראל וכן פירושה המקובל בעל פה באופן עשיית מצותיו ג"כ הלכה למשה מסיני ומשה אמר לנו ונאמן הוא בשליחותו:

העיקר התשיעי כי לא יחליף האל ולא ימיר דתו לעולמים לא יחליף תורת מרע"ה ולא תצא מעם הש"י תורה זולתה ולא יהיה בה לא תוספת ולא גרעון כמו שחתם מלאכי הנביא חותם הנביאים בחתימת דבריו זכרו תורת משה עבדי אשר צויתי אותו בחורב על כל ישראל אלא מקדם היתה התורה בכתנות אור ואחרי החטא נתגשמה התורה בכתנות עור כי כמו שנתגשם האדם כך נתגשמה התורה. ואחר הגאולה לעתיד לבא יחזור התורה בכתנות אור. ומשיח ידרוש התורה בסודות נוראות אשר לא שמעתן אוזן מעולם ואז היא נראת לנו כאלו היא תורה חדשה אבל ח"ו התורה לא תשתנה ולא תתחדש:

העיקר העשירי צופה ויודע סתרינו היא הידיעה שהשי"ת משגיח ויודע מעשה בני האדם ואינו מעלים עיניו מהם:

העיקר האחד עשר שכר ועונש ואומר כמפעלו וכרשעתו סורה למת שכתבנו לעיל שכר מצוה מצוה ושכר עבירה עבירה:

העיקר השנים עשר ישלח לקץ הימין משיחנו מזרע דוד לגאול את עמו ישראל מיד האומות ותשוב הממלכה לישראל:

העיקר השלשה עשר תחיית המתים ואף אם כבר נרקבו ונפרדו לארבע יסודות ורבים מישיני אדמת עפר יקיצו ויכירו וידעו כי הוא דיין אמת ממית ומחיה:

לקבל האמונה כשאדם עומד ממטתו אל יעסוק שום עסק בעולם ולא ידבר אפי' דיבור אחד רק יפנה וירחוץ כו' ויחשוב בבורא עולם יתברך במחשבה דבוקה כי הוא אחד יחיד ומיוחד ויחשוב כי הוא ממהקב"ה איהו רב ושליט עקרא ושרשא דכל עלמין ויסתכל בשמים ובארץ ויחשוב בלבו הפסוק שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה וכי הוא ית' ברא

יש מאין המוחלט ויחשוב מה רבו מעשיך ה' ויתבונן בגדולים מעשי ה' בבריאת עולם וארץ וכל צבא דומם צומח חי מדבר ובריות גדולות תבנות נפלאות והים הגדול וכל אשר בו ומנוראות הלויתן ויוצר הרים ובורא רוח ואש לוהט והכל כגרגר חרדל נחשב כנגד עולם הגלגלים וכן גלגל בערך גלגל שלמעלה הימנו וכן כולם וכולם נחשבין לאין נגד מלאך ומלאך נגד מלאך גבוה מעל גבוה לאלפים ורבבות עד אין מספר לגדודי חייליו וכולם היו כלא היו נגד הכסא רם ונשא והכסא נגד כבודו והוא סיבת כל הסיבות ועילת כל העילות ואין זולתו ואז יתמלא יראה לירא מפניו ית' ויכנים ג"כ אהבה בלבו לדבק בו ואחר המחשבה הזאת יתחיל ברוך אתה ה':

בכלל דביקות האמונה שיאמר על כל פעולה שרוצה לעשות אפי' לזמן קרוב יאמר אעשה זה אי"ה הן שיהיה דבר גדול הן שיהיה דבר קטן וסימניך עצת ה' היא תקום הי"א ר"ת אם ירצה השם וכן אם ירצה לעשות משא ומתן כגון לקנות או למכור איזה סחורה יאמר אני בטוח בה' ואקוה בזו הסבה ישלח לי הש"י מזונותי וצרכי כי היעשה ה' ארובות בשמים להוריד שק מלא מעות רק הש"י מזמין כרצונו הטוב על הטבע כמ"ש רז"ל וברכך ה' אלהיך יכול אפי' יושב בטל ת"ל אשר תעשה. ויבטח כי העסק זה הוא הסבה ששלח לו ית' הקצוב לו. וכ"כ בחובת הלבבות ואם ירויח יאמר הרוחתי בעזרת הש"י כמ"ש וזכרת את ה' אלהיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל וכן להיפך אם אירע לו איזה רעה או הפסד ח"ו יאמר מאת ה' היתה זאת לי עבור איזה חטא ויפשפש במדה כנגד מדה ויתקן המעוות ולא כמו איזה בלי דעת נמשל כבהמות כשמזמין הש"י הפסד בממון אז אחר כך מקמץ בנתינת צדקה וכיוצא בזה והרי הוא כמכבה אש בתבן שלפי רגע כבה האש אבל אחר כך מתלהב ביותר וגם דומה למי שהוא צמא ומרוה צמאו במים מלוחים שלפי רגע זו מרוה צמאו אבל אחר כך יצמא ביותר ויותר אלא יפשפש אולי חטא באיזה ממון ויחזירו לבעליו או אולי מנע איזה צדקה ויתן ויחזור ויתן ויודה לה' חסדו ויהיה מודה ועוזב וכן כשהולך לעשות איזה עסק יאמר אני הולך לעשות זה ברשות הש"י למען שמו ויתפלל תפלה קצרה וזו נוסחה:

הריני הולך לישא וליתן באמונה לשם יחוד קב"ה ושכינתיה ע"י ההוא טמיר ונעלם. רבונו של עולם בדברי קדשך כתוב לאמר והבוטח בה' חסד יסובבנו וכתיב ואתה מחיה את כולם ה' אלקים אמת תן לי ברכה והצלחה בכל מעשי ידי בטחתי בך שע"י עסק זה תשלח לי ברכה ויקוים בי מקרא שכתוב השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך:

וכשיזכור זה השם יצייר במחשבתו שם יהו"ה נקוד בנקודת יהבך ואלו נקודות עולין ע"ב כי כל נקודה היא י' וכל שטח הוא ו' נמצא קמץ עולת י"ו נמצא הכל עולה ע"ב כמנין השם במלואת יו"ד ה"י וי"ו ה"י וזהו רמז הפסוק הנה יהו"ה רוכב על ע"ב קל ובא מצרים וארז"ל קשה מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף ע"כ טוב להזכיר זה השם להמציא מזונותיו גם יחשוב הנקודה של יכלכלך עולים קי"ב והוא שם של יב"ק וכן עולה ג' שמות יהו"ה אהי"ה אדנ"י. וכן יהו"ה אלהי"ם עולה יב"ק ר"ת יעננו ביום קראנו. וכתיב ה' אלהי' אמת ומשא ומתן באמת אז קרוב ה' לקוראיו באמת:

וכל מה שיקרה לאדם יאמין שהוא מאתו ית' כגון שפגע בו אדם רע וזלזל ובייש וקלל אותו יקבל באהבה ויאמר ה' אמר לו לקלל והוא שלוחו של מקום מפני חטאי כמ"ש דוד על שמעי בן גרא ככה יתנהג בכל המקרות הן טובות הן רעות ויאמר מאת ה' היתה זאת:

וכן בכל פעולה ומלאכה שעושה הוא בבחירתו הן דבר מצוה הן דבר רשות יהיה ש"ש שגור בפיו כגון אם בונה איזה בנין או קונה כלי או עשה בגד חדש צריך קודם שיעשה הייחוד ההוא יאמר בפיו ויוציא בשפתיו דבר זה או מצוה זו אני עושה לייחד השכינה עם הקב"ה ויכוין ביחוד (יאהדונה"י) ויכוין שבזה תתעלה מהגלות כיצד הולך לב"ה לתפלת שחרית יאמר הריני הולך ליחד השכינה עם הקב"ה בדרועא ימינא וכיוצא לשאר התפלות והמצות (והובא לקמן בהלכות תפלה):

ודבר זה נתבאר מרש"י והם דברי ר"א וז"ל אר"א בכל עובדוי דבר נש בעי ליה דלהוו כולהו לשמא קדישא לאידכר בפומיה שמא קדישא על כל מה דאיהו עביד דכולא הוא לפולחנא ולא לשרי עלוי סטרא אחרא בגין דאיהו זמין תדיר לגבי בני נשא ויכיל לאשראה על ההוא עבידתיה עכ"ל כי כיון שאמר האדם והוציא בפיו שהוא עושה לשם ה' תיכף ומיד בזה מסלק כל חיצוני שלא תשרה באותה מצוה או באותו מעשה וכן נראה מדבריו שאמר בכל עובדוי דבר נש ליבעי ליה למימר כך לא מבעיא בדברי קדושה שצריך להזכיר כי יותר הקליפה רוצה להאחז ברוחניות המצות יותר מדבר הגשמיי שאין בו ממש אלא אפי' בדברי העולם יאמר לשם ה' כדי שלא תשרה בשום מעשה ממעשיו הגשמיים כלומר שלא להזכיר דוקא שם ה' אלא כך יאמר בכל ענין ודבר שבעולם אם ירצה השם או בעזרת השם או בשביל השם אני עושה וכיוצא בזה אמנם שלא להזכיר השם בחנם חס ושלום:

גם שייך לכלל האמונה מצות עשה של קידוש השם שימסור אדם נפשו וגופו ומאודו בשביל קדושת שמו יתברך שנאמר ונקדשתי בתוך בני ישראל ברבים. ודע כי הברכה הזו היא משום שמברכין על מצות עשה ונקדשתי

היא

היא מצות עשה וזה המ"ע היא לקדש שמו בפרהסיא ברבים אבל כשאינו בפרהסיא אע"פ שדינו ליהרג ולא יעבור זהו חייב מצד עצמו ואינו משום ונקדשתי ואז אין מקום לברכה זו וכן אלו הקדושים והטהורים מישראל שמענים אותם והם סובלים העינויים אשר הם קשים ממות אעפ"י שהוא בפרהסיא ונודע לרבים אין לברך ברכה זו כי אין לברך ברכה זו אלא דווקא כשרוצים להעבירו על דת מדת התורה אבל העינוי שאינה להעביר על דת אעפ"י שקדוש יאמר לו והוא מבני עליה כמו פפוס ולוליינאי מ"מ שכר האיש ההוא רב ועצום וקדוש יאמר לו ובהיכלו כבוד אומר כ לו. כתוב המוסר עצמו למיתה בעבור קדושת השם יעשה במחשבתו הסכמה חזקה בעת קבלת עול מלכות שמים ואהבת בכל נפשך אפילו נוטל את נפשך ואז הוא כאלו היה הדבר בפועל ונחשב בעקידת יצחק ובתנאי כשיהיה צדיק בכל דרכיו כי כקרבן מום בם לא ירצו:

אות ב' **בריות** כתיב ואהבת את ה' אלהיך וכתיב ואהבת לרעך כמוך

שתי האהבות האלה הם שני עמודי התורה ראוי שיהיו דומים זה לזה. ר"ל כמו שאהבת המקום הוא בכל לב ונפש ומאודו כן באהבת הבריות יהיו שלש אלה. כיצד בכל לבבך היינו שלא לשנוא שום אדם בלב כמ"ש לא תשנא את אחיך בלבבך והשנאה שבלב רובה באה מחמת הקנאה וגדולה השנאה הבאה מחמת הקנאה יותר מהבאה מחמת עלבון ותחרות או דבר אחר כי זו בסור הסבה יסיר כלי חלאתה יש לה תקנה אמנם מחמת הקנאה אין שום תקנה לה כי בכל עת תעורר מדנים היא אשר החריבה מקדש שני שלא היה בו ע"ז וג"ע וש"ד כמו במקדש ראשון והיא אשר הגלה את פליטת יהודה ומקיימת שארית ישראל בגלות ואשר סבבה כל הגירושים והרעות והצרות שהיו מעולם בגלות החל הזה כי עדיין צחנתה ועשנה עולה להשחית והשנאה הזאת אשר בלב נקראת שנאת חנם כי על עסקי חנם וקנאה לבד נכנסת בלבו של אדם והוא קשה שבכולם. כי תרתי אית בהו לגריעותא הקנאה שמוציאה את האדם מן העולם והשנאה אשר בלב וצריך להרחיק ממנו שמץ קנאה ותחרות אלא צריך לאהבהו:

עוד יש שנאה אחרת והוא שהאדם שונא לחבירו לא מפני קנאה או תחרות אלא מפני רוע המדות אשר בנפש המתעורר כי כמו שהטבע נותן שאהבה נופלת בין הדומים כן כשלא ידמו יחד האנשים במדותיהם ובזמניהם יפול ביניהם שנאה וזו אינו קשה כראשונה אמנם קשה לתקן ולכן אנו מוזהרים להתרחק ממנה לפי שנאמר בכל נפשך היינו אע"פ שחבירך אינו שוה במדות כנפשך חייב אתה לסבול אותו ולאהבה אותו בעבור ה' שככה בראו:

המין הג' מהשנאה היא הבאה מחמת דררא דממונא וזו היא שנאה בכל מאדך.

ובזו השנאה גם כן אותה הנופלת בין בעלי האומניות שכל אומן שונא בני אומנתו ועל הדבר הזה ג"כ מוזהרים אנו להתרחק ממנה וכשיתשוב הבעל האומן שהכל מאת ה' העושר והכבוד ואין האדם נוגע במה שמוכן לחבירו לא ישנא לבעל אומנתו אדרבא יאהב אותו מפני הדמותו אליו:

וכן אם ריב ומצה נופל בין האנשים ונגשו אל השופט ושפטום וריב ירבו יחד באותו הדבר אשר יפול הריב והאמת יעשה דרכו ולמה ישנאו זה את זה אח"כ כי כל העדה כולם קדושים כגוף אחד נבדל באיבריו וכמו שאם ידו של אדם תכה את רגלו או שום אבר א' מאיבריו לא ישוב להכות לידו לנקום נקמת רגלו כן אם יחטא איש לאיש מצוה שלא לנקום ולנטור אבל ימחול לו מיד ולהתפלל אל ה' עליו שימחול לו כמו שעשה זקן אבינו שנאמר ויתפלל אברהם אל האלהים וירפא אלהים את אבימלך. ויחשוב ג"כ בלבו כמה אנחנו מוסיפים לחטוא בכל יום ויום לפני השם יתברך והוא מוחל לנו על העונות והפשעים ואנו בניו כמה דאת אמר בנים אתם לה' אלהיכם ומצווים ללכת בדרכיו מחויבים ג"כ למחול כמוהו ולהעביר על מדותינו כי כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו מדה כנגד מדה והוכח תוכיח את עמיתנו בדברים המתיישבים על לב ולא נשא חטא עליו לא במחשבה ולא בדיבור ולא במעשה וזה ואהבת לרעך כמוך כי כל הדברים הנאהבים והרצוים לך חייב אתה להשתדל במעשה ובדיבור ולעשות לרעך להביא שלום בין איש לאשתו ובין אדם לחבירו כמ"ש בקש שלום ורדפהו ובמחשבה שתחמד בלבך שיבא אליו טובה וע"ז תתפלל אל ה' תמיד כמו שאתה מתפלל על טובתך:

והרעה שבמיני השנאה והקשה שבהן כגון בני אדם השונאים מוכיחיהן המייסרים אותם להורות דרך ישרה בענין שנאמר שנאו בשער מוכיח. ויש שנאה רעה ממנו כגון בני אדם השונאים עושי טובה ורודפי צדקה כמ"ש ישטנוני תחת רדפי טוב וההולכים בדרך שנאה זה הם שונאי השם כי הם שונאים את אוהביו והם שונאים התורה והמצות אחרי שהם גועלים ומואסים ושונאים המקיימים אותה:

כתב האי מאן דאמר שבחא דחבריה דבגוו

או

או דממונא . בעי לברכא ולאודאה עליה ברכאין ואי איהו מני שבחיה דחבריה ולא אודי עליה ברכאין הוא נתפס בקדשיתא מלעילא ואי איהו מברך ליה הוא מתברך ברישא מלעילא וברכתא בעי לברוכי ליה בעינא טבא ולא בעינא בישא ובבולא בעי קב"ה רחימותא בלבא ומה מאן דמברך לחברי' בעי קב"ה דיברך ליה בעינא טבא ובלבא טבא מאן דמברך להקב"ה על אחת כמה וכמה דבעי עינא טבא ולבא טבא ורחימותא דלבא בגין כך ואהבת את ה' אלקיך וגו' :

וממון חבירך יהיה חביב עליך כשלך ואם מגיע הפסד לחבירך מחויב אתה לבקש רחמים עליו שהקב"ה ימלא חסרונו ואם אפשר לך לסלק היזק ממון חבירך מחויב אתה לסלקו בממונך :

הכלל העולה צריך לראות תמיד להיות אהוב למטה ונחמד למעלה וכמ"ש טוב עם אלקים ועם אנשים ונאמר ומצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם והנה כל שרות הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו ותמיד יראה להוסיף אהבת חביריו :

ואם יודע איזה בשורה טובה לבר ישראל או לבת ישראל ירוץ אליו לבשרו כמ"ש איש טוב מבשר טוב ומכ"ש כשיודע איזה מכשול ח"ו שיגיע לחבירו בדרך או באיזה עסק ירוץ ויזרזו ויאמר לו אחי השמר בזה הענין כי גדול הכלל של ואהבת לרעך כמוך שיאהב אותו כנפשו :

אורחות צדיקים בשער האהבה. תועלת גדול למי שנוהג בחיבה וברעות עם בני אדם. תועלת אחד בעה"ז כשמנהג באהבה עם כל אדם יעזרוהו הכל אם יפול ירבו עוזריו וסומכיו ואם יעמוד אדם כנגדו לריב עמו רבים ישתיקו את המדברים רעה ומכלימים אותם אם תבא צרה עליו הכל מצטערים עליו ונותנים לו יד ואם יבא לידי דוחק ועוני רבים ירחמוהו בנתינת מתנותיהם. תועלת עה"ב מחמת שהוא נאהב לכל אז דבריו נשמעים ויהיה יכולת בידו להוכיח בני האדם שיטיבו דרכיהם וגם מתוך האהבה יעמוד בשלום עם הכל ומתוך האהבה הוא שקט ושליו ופנוי ללמוד ולעשות מעשים טובים וגם מתוך האהבה יעזרוהו ויעשו מלאכתו ויגינו בעדו וימצא הרווחה יתירה לעבוד הבורא ית' עבודה שלימה ומחמת האהבה הוא נושא חן בעיני כל רואיו ומעשיו הטובים יהיו מקובלים לכל וכל אחד יחמוד לעשות כמעשהו :

ובאיזה דרך יגיע האדם לאהבת כל אדם אשכילך ואורך הדרך הוא שיעזור בנפשו ובממונו כפי יכולתו. העזר בנפשו הוא שישרת לכל אדם הן עני הן עשיר ויטריח עבורם והעזר בממונו הוא שילוה לעשיר בעת צרכו למעות וכן לעני ילוה בעת דחקו.

הג"ה שמעתי מ"ש המלוה לעני בשעת דחקו ולא אמר בשעת צרכו כוונתו שדוחק עצמו כדוחק כדחקו דייקא ומ"מ מלוה לעני וכן שוה כפי' כי נתן מלחמו גדל מלחמו דייקא שכות עצמו חפץ וצריך לו :

וכן יפקדהו במתנתו כפי כחו ולקצת עתים ישלח מנות ודורונות גם לעשירים ויהיה ותרן בשלו אם יהיה לו עסק עם בני אדם יהיה כל משא ומתן שלו בנאמנות ואל יקפיד בדבר מועט על חבירו :

לעולם יהיה חפץ שחבירו יהנה ממנו ואל ישתדל הוא להנות מחבירו ויהיה דבריו בנחת עם בני אדם פיישוהו אל יביישם הטעהו אדם אל יטעהו יסבול על צווארו עול העולם והוא אל יכביד עליהם עלו ולא יתקוטט עם בני אדם ויקבל כל אדם בשמחה ובסבר פנים יפות כי הסברת פנים תחזק האהבה וישא ויתן עם חבירו בטובתו וינחם כל אדם מעצבו ומדאגתו :

אם גילה לו אדם סודו אל יגלהו אפילו אם יכעיסהו ולא ידבר על אדם רע ולא ישמע שידברו רעות על אדם ולעולם ישתדל למצוא זכות על בני האדם במקום שאפשר להיות ויותר מזה הזהר ואז יהיה אהוב לכל ויכבד כל אדם במעשיו ובדבריו ולא יתגאה על שום אדם אך יכנע תחת כל אדם ובכולן יכוין לבו לשמים עכ"ל :

ואם ח"ו חבירך עשה לך איזה רעה מחול לו מיד כי אתה צריך לאהוב אותו כנפשך ומה נפשך אם יד אחת חמוכה מחברתה כי נשל הברזל וכי תחזור היד ונוקמת בראשונה כמוזכר לעיל. ותאמר בלבך מה' היתה זאת לך כי כל מה שאירע לאדם הוא שליחות מהקב"ה לאיזה עונש גם תדינהו לכף זכות מכ"ש שלא תתקוטט כי הרעה הגדולה שבעולם הוא המחלוקת שהיא קשה מע"ז כמ"ש רז"ל דורו של אחאב היו מנצחים במלחמות אף שהיו עע"ז מפני חיבה ושלום שהיה ביניהם ודורו של שאול מנוצחים במלחמה אף על פי שלא היה בהם חטא מפני דילטורין שהיו ביניהם מהרהרי ריב שהיו ביניהם :

ואיסור מחלוקת הוא במשהו כי מניצוץ אחד של אש יתגדל המדורה בר מינן אשר הוא עד אבדון תאכל וכהאי דאמרו רז"ל בסנהדרין אפסוק פוטר מים ראשית מדון חאי תיגרא דמיא לצינורא דמיא. כי דבר זה רמוז באותיות של תיבות מחלוקת. כיצד מ"ם יש לה רק פתיחה קטנה מלמטה כך הוא רישא תיגרא אח"כ הוא מתרבה ונעשה פתח פתוח כמו ח אח"כ מתלהב אש המחלוקת עד למעלה זהו אות ל מגדל הפורח אח"כ יורד למטה עד התהום

התהום זהו אות ק הרי ברום רקיעא ובעומקא דארעא אחר נמשך משך זמן גדול ויש לו מעמד וזהו צורת אות ת שיש לה שני רגלים ואות ן המפסיק זהו משענת המטה אשר בידו להחזיק המחלוקת (ר"ל שקורין בל"א שטיר שטעקען) אבל זה המטה מתהפך לנחש ע"כ מי שמצפה להיות זוכה לראות פני שכינה ירוץ מזוהמת הנחש וירתק ממחלוקת אפילו ממיעוט קמא ומה לי להאריך בגנות המחלוקת כי כל הספרים מלאים מזה. נקוט האי כללא בידך כי עון מחלוקת יותר קשה מעון ע"ז כמו שמצינו באחאב ושאול. עוד ארז"ל בג' מקומות ויתר הקב"ה על ע"ז ולא ויתר על המחלוקת. ומחלוקת קרח יוכיח שלא ויתר ועל מעשה עגל ויתר ואפילו עובדין ע"ז אם שלום ביניהם הקב"ה מוחל להם כדכתיב חבור עצבים אפרים הנח לו חלק לבם עתה יאשמו ר"ל אפילו חבור עצבים שהמה פסילים אם יהיו בחבורה אחת ובשלום הנח להם כלומר ימחול להם ואם חלק לבם במחלוקת עתה ודרשו רז"ל אין עתה אלא תשובה אע"פ שהוא בעל תשובה כיון שמתעורר מחלוקת ביניהם יאשמו ע"כ יזהר האדם מאד מאד שלא יתעורר ח"ו מחלוקת:

ובוודאי הגרוע שבישראל יהיה סובל ארבע מיתות בית דין קודם שיעבוד ע"ז ואיך לא יכבוש את עצמו מלעשות מחלוקת שהיא קשה מע"ז:

אמר רבא כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו ע"כ. לא זו שלא יצטער על דבר הנעשה לו להחזיק במחלוקת אדרבא ישיש וישמח שבא לידו דבר זה לקיים להעביר על מדותיו וההוא חסידא כל אימת דהוה סליק לפוריא הוה אמר שרא ליה מרא (פי' מחול ליה) כל מאן דמצער לי. בני יצ"ו באו וראו כמה גדול כח השלום שאפילו לשונאים אמר הקדוש ברוך הוא פתחו להם בשלום כמו שכתוב כי תקרב אל עיר להלחם עליה אם שלום וגו' ואפילו בזמן הזה ארז"ל שואלין ב"לום כל אדם משום דרכי שלום אמרו עליו על ריב"ז שלא הקדימו אדם שלום מעולם ואפילו כותי בשוק אמרו רז"ל הוי מקדים בשלום כל אדם וזהו בשלום כל אדם אפילו אם אתה רואה שלבו עליך הוי מקדים לו שלום שאם אתה עושה כן תגרום לו שיאהבך ולא עוד אלא אפי' שאינו נכנע להשלים עמך הקב"ה מוסרו ומכניעו תחתיך כענין שנאמר ואם לא תשלים עמך וגו' ונתנה ה' אלהיך בידך וכן מצינו בדהע"ה שהיה רודף אחר שלום של שאול כמ"ש אני שלום וכי אדבר המה למלחמה ושאול לא די שלא נתפייס לו רק שהיה רודפו כדי להרע לו ומסרו הקדוש ברוך הוא ביד דוד במערה ובמעגל ואעפ"כ לא עלתה בלבו של דוד להרע לו לפי שצריך לו לאדם להיות אוהב שלום ורודף שלום כמ"ש בקש שלום ורדפהו בקש עם אוהבך ורדפהו עם שונאך בקשהו במקומך ורדפהו במקומות אחרים בקשהו בגופך ורדפהו בממונך בקשהו לעצמך ורדפהו לאחרים בקשהו היום ורדפהו למחר. ואל תתיאש לומר לא אוכל להשלים אלא רדוף אחר השלום עד שתגיעהו:

הג"ה איתא בס' מקץ דף קי"א וז"ל ר' אבא הוה יתיב אתרעא דאבבא דלוד חמא חד בר נש דהוה אתי ויתיב בחד קולטא דתלא דארעא (ר"ל שהיה יושב עצמו בסדק אחד שהיה בהר) והוה לאי מאורחא ויתיב ונאים (ר"ל שהיה עיף מהדרך והיה ישן) אדהכי חמי חד חויא דהוה אתי לגביה נפק קוסטפא דגורדנא וקטיל ליה לחויא (ר"ל שנפל חתיכת עץ מאילן וקטיל להאי נחש) כד איתער ההוא בר נש חמא ההוא חויא לקבליה דהוה מית כד אזדקף ההוא בר נש ונפל ההוא קולטא לעומקא דתהומיא ואשתזיב (ר"ל כשיצא הוא מן בקיעת ההר נפל העץ נחרץ וניגול) אתא ר' אבא לגביה א"ל אימא לי עובדך דהא קב"ה רחיש לך אלין תרין ניסין לאו איינון למגנא (ר"ל בחנם) א"ל ההוא בר נש כל יומאי לא אשלים לי בר נש בישא בעלמא דלא אתפייסנא בהדיה דמחילנא ליה ותו אי לא יכילנא לאתפייסנא בהדיה לא סליקנא לערסאי עד דמחילנא ליה ולכל איינון דמצערן לי, ולא חיישנא כל יומא לההוא בישא דאשלים לי ולא די לי דא אלא דמהיום ולהלאה אשתדלנא למעבד עמהון טבא. בכה ר' אבא ואמר יתיר עובדוי דדין מיוסף דיוסף הוי אחוי ודאי והוה ליה לרחמי עלייהו אבל מה דעביד דא יתיר הוא מיוסף יאות דקב"ה ירחיש ליה ניסא על ניסא פתח ואמר הולך בתום ילך בטח דא ההוא בר נש דאזיל באורחין דאורייתא. ילך בטח. דלא יכילו נזקי דעלמא לאבאשא ליה:

ומה לי להאריך במעלות השלום כי נודע ומפורסם גם בעה"י לקמן בעמוד פורס סכת שלום יבא שלום בארוכה ולא באתי רק לסיים זה המאמר של אהבת שלום לקיים מה שנאמר האמת והשלום אהבו:

אות גימל **גירות** גר אנכי בארץ אל תסתר ממני מצותיך התורה אמרה כי גרים ותושבים אתם עמדי. ויש להקשות אם גר אינו תושב ואם תושב אינו גר אלא ביאור זה הפסוק הוא כך אם גרים ר"ל שתזכרו תמיד בין עיניכם שאתם גרים בעוה"ז אז תהיו תושבים עמדי להיותכם לעתיד דבקים בנצחיותי וענין הזכירה תמיד בגירות של עוה"ז כלל קיום התורה והמצות שיהיה לזכרון תמיד כי האדם אין דירתו בעולם הזה רק דירתו למעלה מצד נשמתו שהיא חלק אלוה ממעל והנשמה הושמה באדם ונשלחה בזה העולם שהיא עולם המעשה לעבדה ולשמרה דהיינו עסק התורה וקיום המצות והיא בזה העולם נכריה כגר בארץ אחרת כי מתושבי העולם העליון היא והנה היא ממש דומה למלך השולח שליח אחד מנאמני ביתו לארץ נכריה ומצווה אותו דבר מה אשר יעסוק בה בשליחות הזה ומזהירו המלך הוי זהיר במלאכת שליחותך כי בפתע פתאום אשלח אחריך ולקחתיך אלי אם תמ גול בשליחותך אני אדחה אותך מכבוד ביתך

ביתך ואסיר את ראשך מעליך והיית לחרפה ולמשל ולשנינה אבל אם תהיה נאמן בשליחותך אזי אעשה לך נאמן ביתי וגדול יהיה כבוד ביתך עתה אתי עמי במחיצתי ממה שהיה לך כבר בתוספת תפארת וגדולה. כן הוא הענין המלך הוא מלך מלכי המלכים הקב"ה לוקח הנשמה שהיא במדור העליון מדור השכינה ושילחה לעה"ז ונתנה באדם וציווהו וענין שליחותה הוא העוסק בתורה ובמצות כל ימי היותה בארץ נכריה לא יסיר דעתו אפילו רגע כמימריה מענין השליחות אם מקיימת שליחותה אז טב לה בעה"ז ובעוה"ב כי מכח שליחות קיום תורה ומצות ירויחה בלבישת לבושים רוחנים שע"י הלבושים תזכה להשיג לאור גדול יותר ממה שהיתה כבר קודם הורדתו לעולם הזה וזהו חלוקא דרבנן דאמרו חז"ל. ואם ח"ו לא תקיים שליחות אז רע לה בעולם הזה ובעולם הבא והוכרחה להורידה לגיהנם להסיר צואת לבושים כידוע לחכמי לב ודי למבין ע"כ אל ידאג על עוה"ז ולעשות ויהיה ירא ותרד לשמור שלו רק ידאג תמיד אולי מקצר הוא בעבודת הש"י ולקיים לא ינוח ולא ישקוט אפי' רגע כמימריה מעבודת הש"י ודבקותה:

בספר ארחות צדיקים מביא מעשה בחכם א' שהיה דואג א"ל אם דאגתך על עולם זה ימעט הש"י דאגתך. ואם דאגתך לעולם הבא יוסיף השם יתברך דאגה על דאגתך והבא לטהר מסייעין:

אות הד' **דרך** ארץ הוא הנהגה הישרה וצניעות יתירה ומעלות המדות וכל החמודות ולהיות אוהב לבריות ואהוב מבריות איש השלם ואיש השלם מחזיק קיום העולם בכלליו ופרטיו במילי דשמיא ובמילי דעלמא:

אמרו רז"ל בפסוק ויבא יעקב שלם ופי' שלם בגופו שלם בממונו שלם בתורתו. יתבונן האדם כי הקב"ה הרים אותו על כל הנמצאים כפי סדר המדרגות דומם צומח חי מדבר הנה הצומח יונק ואוכל תמצית הדומם ובעל חי אוכל הצומח והאדם שהוא מדבר אוכל את החי:

דע שכל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא אלא לקילוסו שנאמר כל פעל ה' למענהו לקילוסו. וכל נברא חושק ומשתוקק לעלות במדרגה רבה ממנו עד שעולה למדריגת מלאך ובאכול בעל חי את הצומח נהפך הצומח לב"ח ובאכול האדם הב"ח נהפך בשר של ב"ח לבשר אדם ע"ב השכלי האוכל ב"ח אז הב"ח זוכה למעלה להיות בשר אדם אח"כ עולה מעלת האדם מצד השכל והנשמה שנתן בו השם יתברך עולה למדריגת מלאך עד שמתדבק בהשם יתברך בתפוס מדותיו של הקדוש ברוך הוא במה שאפשר לו להתדמות לבוראו:

דרך ארץ לא יאכל ולא ישתה מה שהוא ערב לגוף ומזיק לגוף אלא יאכל מן המועיל לגוף ואף מה שהוא מועיל לא ימלא כריסו כבהמה רק כפי צורך קיומו והמותר יחרים וזה שאוכל ושותה זה המעט יהיה בנקיות ובטהרה לא יאכלנו אלא בביתו על שלחנו ויהיה ערוך במפה נקיה ויאכל וישתה בנחת ולא בגרגרנות ולא יאכל שום דבר בחנות או בשוק ולא יאכל ולא ישתה מעומד ולא יקנח הקערה ולא ילקק באצבעותיו ולא יאכל כל התבשיל שבקערה אלא ישאיר בה מעט שלא יהא נראה כגרגרן ואין ראוי לו לאכול סעודה שאינו שלו אלא בסעודה של מצוה כגון סעודת ברית מילה ופדיון הבן וסעודת אירוסין ונשואין והוא שיהיה ת"ח נושא בת ת"ח והצדיקים וחסידים הראשונים לא אכלו מסעודה שאינו שלהם:

כתב הרמב"ם כי ירחיב ה' את גבולך וגו' כי תאוה נפשך לאכול בשר אמרו רז"ל למדה תורה דרך ארץ שלא יאכל אדם בשר אלא מתוך הרחבה צוו חכמים בדרך ארץ שלא יאכל אדם בשר אלא לתיאבון שנאמר כי תאוה נפשך לאכול בשר די לבריא לאכול מערב שבת לערב שבת ואם היה עשיר וכדי לו לאכול בשר בכל יום אוכל עכ"ל:

דרך ארץ שלא יאכל ולא ישתה דברים מסוכנים כמו שהזהירו רז"ל על שתיית מים מנהרות בלילה ועל מים מגולים ולא יצא יחידי בלילה גם הזכירו רז"ל כמה דברים שהם רעים לעוברות ולמניקות ודברים המטמטמים את הלב וסימנך מל"ך מו"ח ל"ב כב"ד ושארי דברים הגסים ומחלישים השכל:

עוד הזהירו רז"ל שירחיק אדם עצמו מהסכנות ומהלסטים ומחברים רעים ומכותל רעוע אמר רב יהודה אמר רב לעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב:

כתב מ"א לא יעבור אדם עם שום אדם רשע ישראל במים או במקום סכנה כדי שלא יתפס ח"ו עמו כי אמרו רז"ל שטנא בתרי אומי לא שליט אבל בחד אומא שליט ח"ו. גם לא יאמר אדם יש לי יותר ממה שהיה ראוי לי לפי מעשי ושעבודי נגד ה' דא"כ משמע איך הקב"ה הוא ותרן ואינו מעניש על חטאים אלא אם יאמר כך יסיים זולת זכות אבות מסייע לי שיהא לי מן הקב"ה טובת הרבה ואני חטאתי הרבה אלא הקב"ה נותן שכר יותר אך שאינו מוותר עבירה רק מאריך אף:

כתב בס"ח סי' תנ"ח יזהר האדם שלא יתן שום דבר הן מאכל הן משקה תחת המטה כי רוח הטומאה שורה עליו ויש בו סכנה

כבנה וזה אינו ניחוש וכן יזהר מלאכול לב חיה ועוף :

כתב בצוואת ר"א הגדול שמזהיר מאד שלא לשתות אדם ממה ששייר חבירו כי שמא יש לו איזה חולי בתוך גופו ויצא רוח מפיו לאותו שיור והוא סכנות נפשות וכן הוא בש"ע סי' ק"ע . וז"ל לא ישתה מהכוס ויתן לחבירו מפני סכנת נפשות דשמא מפני הבושה יקבלנה :

לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה ויאמר עושין לי נס שמא אין עושין לו נס ואם עושין לו נס מנכין לו מזכיותיו. וגם הזהירו רז"ל על סכנת כשפים על המקנח בחספא והשולף ירק מכישא דירקא דאמר גנאי ואוכל אותו אלו קשים לכשפים :

גם הזהירו רז"ל על דבר בעיר ועל רעב בעיר שיש לברוח מן העיר ולצאת מן העיר בתחילת הדבר ולא בסופו וכן נוהגין העולם ואני תמה אודות מכת אבעבועות קטנות ההולכות בין התינוקת הנקרא בלאטירן בל"א בר סינן למה אין נזהרין מלהבריח התינוקות ולצאת מן העיר ובודאי עתידים האבות ליתן דין על מיתת יונקי שדים שלא חטאו וגמולי חלב שלא פשעו שמתו בחולי זה ולא חשו אביהם להבריחן גם מדרך ארץ לשמור הגוף שהוא תיק ונרתיק הנשמה כדי שיהא כסא לנשמה וגם מדרך ארץ לראות שיהא גופו נקי תמיד הן איברים גלוים הן אברים הנסתרים הן מכל לכלוך הן מכל זוהמא שיהא רוחץ אדם ידיו ופניו בכל יום בשביל קונו שנאמר כל פעל ה' למענהו וזולת זה הטעם הוא בטבע נקיות הגוף מביא לידי התעוררות נקיות הנשמה וכשאינו נקי נמשל כבהמה ועושה מעשה בהמה ויראה שלא יאכל שום דבר שיוצא ריח רע מפיו ואם ריח רע נודף מפיו ישתדל להתרפאות ממנו שלא יהא מאוס אצל בני אדם ויהיה כל גופו נקי ויתקן שערו וזקנו כדי שלא יהיה מכוער אצל חבירו ובק"ו שלא יצא ריח מפיו ולא יטנפו נחיריו :

גם יזהר בכבוד מלבושיו ילבוש מלבוש נאה ונקי ואסור לו שימצא בבגדו כתם או שמנונית וכיוצא בהן כדאיתא בפרק אלו קשרים. שאם נמצא בת"ח רבב על בגדו חייב מיתה ולא ילבוש מלבוש שרים ומלכים כגון בגדי זהב וארגמן שהכל מסתכלין בהם ולא מלבוש עניים שמבזה את לובשיו אלא בגדים בינונים נאים לפי יכלתו ולא יהא בשרו נראה מתחת בגדים כמו בגדי פשתן הקלים ביותר הנמצאים במצרים גם במהלכו של אדם ניכר אם חכם ובעל דעת הוא או שוטה או סכל וכן אמר שלמה בחכמתו וגם בדרך שהסכל הולך לבו חסר. הרי נתבאר מקצת דרך ארץ דהגוף ולפרט כל העניינים של דרך ארץ ושלימו' הגוף א"א לפרטם וישמע חכם ויוסף לקח :

דרך ארץ של השכל שיגביר תמיד הנשמה על הגוף שראוי להגדילה ולהמליכה בהגברת השכל ומ"מ דרך ארץ של השכל שלא יחכם יותר מיכולת ומדרגת חכמתו כמ"ש שלמה המע"ה אל תתחכם פן תשומם . אלא ילך בהשכלה מעט מעט למעלה מעלה ויוסיף תמיד בכל יום ויום בחכמתו ובהשכלו בדרך ההנהגה ואז בלב חכם תנוח חכמה :

דרך ארץ בשלימות ממונו הוא שיעיין תמיד שיהיה משמר מה שנתן לו הש"ית ושלא יהא נפסד כדאמר שמואל מאן דסייר נכסיה כל יומא משכח איסתרא אביי הוה מסייר נכסיה כל יומא ויומא אמר היאך איסתרא דאמר מר שמואל יומא חדא פגע באריסא דדרי פתסא דאופי' (פי' משא של עץ שגנב האריסא) א"ל הני להיכא א"ל לבי מר א"ל כבר קדמוך רבנן וזו נאמר על שדות מ"מ יש ללמוד ממנו שיעיין האדם בכל אשר שלו. ואם אינו בכל יום מ"מ יקבע בכל חודש יום א' וגם יתבונן במשא ומתן שלו ואם רואה שההוצאות שלו המה יותר מהריוח יתבונן לצמצם כדי שלא יתמוטט גם שלא להשליך שום חשבון ישן אע"פ שנחשב ונפרע אלא יהא מונח במקום מוצנע כי מי יודע מה יולד יום אולי יבא עת הצורך להוכיח איזה דבר מתוכו :

האשה תהיה עקרת הבית ותעיין תמיד בכל אשר להם ובמטלטלין להיותם שלמים ונקיים ומסוגרים ומשומרים וכן במיני מזונות שבבית תשמרם שלא יאכלו הכלבים והחתולים ושלא יעפשו ויסריחו וילכו לאיבוד . וגם תבשלם היטב היטב שלא יקדיח התבשיל לא במלח ולא באש ושיהיו הכלים לאכילה נקיים ויפים כדי שתמצא חן בעיני בעלה שלא יתקוטט עמה ובפרט בע"ש תזהרה שתטעום המאכל ולא תשב בתענית בע"ש אם לא לצורך גדול או בתענית הנקבע מן החכמים כדי שתהא התבשיל מוטעם לשבת וע"ז נאמר טועמיה חיים זכו . גם תהא נזהרה שתהא התבשיל מוכן בעת וזמן האכילה אם הוא ת"ח כדי שלא יבטל מלמודו. ואם בעל משא ומתן שיוכל לילך לדרכו ולמשאו ומתנו וגם אם רואה שבעלה יש לו דאגה וצער אל תצערהו יותר על זה אלא אדרבא תדבר אל לבו דברים טובים המתישבים אל הלב להקל צערתו ודאגתו סוף כל דבר שתראה בחכמתה שלעולם תהיה שלום ושלוה בינה ובין בע"ה כי מכח השלום יבא ברכה והצלחה במעשה ידיהם ואם בעלה בכעס תשתיקהו ואל תכעיסהו יותר ותתקוטט עמו אלא אם תנוח דעתו מלכעוס אז תאמר אליו למה ועל מה עשית כך וכך אולי ישמע לדבריה ולא יעשה עוד מה שעשה ופשיטא שאל תקלל בע"ה

ואל

ואל תקלל ותבזה הוריו בפניו כי מכח הקללות והקטטות ומריבות אפי' אם יגזור מן השמים עליהם מזל וברכה והצלחה במעשה ידיהם יבריחו כל הברכות והצלחות ממעשה ידיהם ויגרום עניות ח"ו ושארי עניינים הידועים למשכילים ולמבינים:

כתבו בעלי מוסר בספריהם האשה בעת כעסו של בעלה תישבהו ובעת צרתו תשיחהו ובעת רעתו תנחמהו אפילו אם יהיה לה דאגה בלבה תסתירה כדי שלא יתעצב ותתקשט תמיד לפני בעלה בענוה ובחן ובצניעות ויהיו בגדיה בכל עת נקיים תכבד אביו ומשפחתו ואפי' הם בזוים ותהא שמחה במתנותיהם יתראה שהיא מרובה ואפילו היא מועטת ותתפלל בכל יום על בעלה שיצליח במעשה ידיו ועל בנים שיהיו מצליחים בתורה ובמצות, ויהיה שלום גדול בין איש לאשתו כי שם י"ה שורה ביניהם כמ"ש רז"ל איש ואשה זכו שם שכינה שורה ביניהם. ואם ח"ו מחלוקת ביניהם אז מוחקים השם ונשאר אש ואש בר מינן והנה נודע גודל הבאת שלום בין איש לאשתו ואם יהא שלום ביניהם אז אשריהם בעה"ז וטוב להם לעה"ב:

דרך ארץ בשלימות ג' אלו ממון וגוף ונפש אשר ינהיג את אשתו ובניו ואנשי ביתו ומה שהוא שלימות הנפש הוא צריך להנהיגם ולהוכיחם במילי דשמיא בכלל ובפרט לא בכעס וברוגז אלא בנחת יהא דבורו עמהם ואם יהא מוכיחם בנחת אז יהא דבורו נשמע להם ויהיו סרים למשמעתו ולא יזידון עוד ויתקנו מה שקלקלו ואם אינו עושה כן הוא נתפס בעונם כמו שאמרו רז"ל מי שאפשר למחות באנשי ביתו ולא מיחה נתפס בעונם:

עיקר וסוד גדול גידול בנים התורה אמרה ולמדתם את בניכם כי זהו התכלית של פריה ורביה להיות לו בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות וידוע כי אדם פרא יולד ויצר לב האדם רע מנעוריו ע"כ צריך להרגילו ולחנכו במדות טובות וישרות מעת שיוכל לדבר. כמ"ש רז"ל תינוק היודע לדבר אביו מלמדו שמע ישראל תורה צוה לנו מ"ה ויעשה לו ארבע כנפות וילמדו לברך בכל יום ויום על מצות ציצית ויעיין תמיד בבגדיו של תינוק שלא יהא בו צואה או כתמי צואה כדי שלא יברך ברכה בעוד שצואה בבגדיו ואם יש צואה בבגדיהם יכבסם ממנו ואומר הפסוק חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנו. האב והאם לא ימנעו המוסר תכף מימי נערותו ולהוסיף תמיד דבר יום ביומו כפי אשר יוכל שאת לפי הבנתו ולא ימנע ממנו שבט מוסר כמ"ש חושך שבטו שונא בנו ואוהבו שחרו מוסר וכל המדות הרעות שראוי לאדם השלם להתרחק מהם כגון השבועות והקללות והכעס והאכזריות והגאוה והעזות והקנאה והשנאה והתאוה והרכילות וליצנות ולשון הרע וכיוצא בהם וכן המדות הטובות שראוי להאדם השלם להתדבק בהם דהיינו הפוך המדות הנ"ל והמורא והבושה והשתיקה ועל כולם ידיעת השם יתברך כפי כחו:

וגם צריך האב והאם ליזהר שלא יאכל התינוק שום דבר הצריך נטילת ידים בלי נטילת ידים וגם צריכין ליזהר שלא יאכל ושלא ישתה שום דבר בלא ברכה ראשונה וברכה אחרונה כי כיון שהורגל בכך בילדותו אז ההרגל נעשה טבע וגם כי יזקין לא יסור ממנה. וז"ל של ראשית חכמה חנוך לנער וכו' אם תחנך לנער ע"פ דרכו של הנער מה דרכו של הנער שלא ללמוד ושלא להתפלל אלא לישב בטל ולרדוף אחר היצר הרע לשחוק ולצחוק ולעשות כל מה שכנגד יצר הטוב שנאמר כי יצר לב האדם רע מנעוריו אם תעזוב אותו על דרכו הרעה ועל טבע נערותיו ולא תמחה בידו להחזירו למוטב גם כי יזקין לא יסיר ממנה שנעשה לו הנבלות בטבע ולא יוכל להמלט מהן כי מאחר שהורגל בכך מנערותיו אז ההרגל נעשה לו טבע. וההפך מזה אם תייסרנו מנערותו וידריכהו בדרך טובים ובמדות טובות וישרות אז יהיה לו המדות הטובות בטבעו ולא יוכל לפרוש מהן:

כי כשמתחיל האב בבנו להוכיח בשבט מוסר ובמורא גדול בעוד הנער קטן שיהיה לו עמו תוכחת מגולה ואהבה מסותרת אז יהיה לעולם מורגל במורא ולהיות ירא וחרד כי ישמע מוסר אביו גם כי יזקין אבל אם בנערותו הראה לו אביו חבה יתירה ולא עצבו אביו חס ושלום אז אחר כך כשנתגדל מכיר אינו משמוע לאביו ולאמו בקולם והמשילו דבר זה לנטיעה בעוד שהיא ילדה יוכל האדם לנטותה כפי רצונו אבל אם נתגדל האילן בעקמימות א"א לישרו אחר כך כן משפט הנער ע"כ ואוהבו שחרו מוסר. ר"ל יעמוד בשחרית בהשכמה ר"ל בעודו קטן כי שחרו מלשון כי הילדות והשחרות הבל ועל שחרות זה רמזו חכמי המשנה באזהרת שינה של שחרית הפשוטה אמת אלא גם זה אמת שיהא אב נזהר שלא יישן השחרית כלומר הינקות וכן כל אדם ירגיל עצמו בילדותו ויתעורר בהתעוררות רב ואם חס ושלום ישן השחרית ווי להאי כלילא דאזלא מניה ולא אתיא וכל זריז וזריז ישכים בבקר ובהשכמה ואז אשריו ואשרי בניו אחריו ואיזה אב שחושב עדין הוא ילד וכיוצא בו זה ממית את בנו כמ"ש יסר בנך כי יש תקוה ואל המיתו אל תשא נפשך כי אם אין אתה מייסר אותו אז

אליו אתה נושא נפשך להמיתו כי יצא לתרבות רעה או לגידול רע וטוב מותו מחייו ועונש האב והאם גדול מאוד בעולם הבא כדאיתא בדברי רז"ל ובהיפך אשרי לאב ולאם בעולם הזה וטוב להם בעולם הבא אם מייסרו בקטנותו ומדריכו בדרך טוב וישר יהיה במנוחה ובהשקט ושלוה שלא יצטער עליו שיצא לתרבות רעה ולעשות עבירות רק ילך בדרך השם יתברך ואז מקורו ברוך וימצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם וטוב לו לעולם הבא :

איתא במדרש וייסר בנקוויניתך למר בנך תורה ויניחך מדינה של גיהנם ויתן מעדנים לנפשך שיכניסך בגן עדן עם הצדיקים. וכן הוא בפרשה בחוקותי וז"ל אמרו ברא מזכה אבא ואמרו גדולה הצלת הבנים לאבות מהצלת האבות לבנים שהאבות אין מצילין את בניהם אלא מן היסורין של עוה"ז בלבד ומזכין אותן העושר והכבוד ומזכין להם הכח והנוי ומזכין להם החיים אבל ליום הדין אינן יכולין להצילם מדינה של גיהנם שנאמר ואין מידי מציל לא אברהם מציל את ישמעאל ולא יצחק מציל את עשו אבל הבנים מצילין את האבות מדינה של גיהנם הרי יפה כח הבן מכח האב זכות האב לא יועיל לבן רק לענין עולם הזה וזכות הבן להפך לא יועיל לאב בעולם הזה רק לעולם הבא (עיין בהלכות ת"ת) :

אשרי לאב המוכיח את בניו בכל עת ובכל רגע והנשים מצוות על תוכחת בניהם כמו האב ויותר מהם מטעם שהם פנויים ומצויי' יותר בבית . ממ"נ אם האב תלמיד חכם אז הוא טרוד מאוד בגירסא ולא יוכל לעיין בכל עת ובכל רגע על מעשה הנער ואם הוא טרוד במשא ומתן ובהליכות דרכים אז על הרוב אין האיש בביתו . בגמרא דברכות ארז"ל גדולה הבטחה שהבטיחן הקב"ה לנשים יותר מן האנשים שנאמר נשים שאננות קומנה שמענה קולי בנות בוטחות האזנה אמרתי א"ל רב לר"ח נשים במה זכיין א"ל באקרויי בנייהו לבי כנישתא ובאתנויי גברייהו בבי רבנן ונטרי לגברייהו עד דאתו מבי רבנן . ויען כי טבע הנשים רכות על כן החיוב מוטל על הנשים ללבוש כלי גבר ר"ל להיות להם לבם של גבר להוכיח בשבט מוסר ולהכות אותו הכאות בטוב גם כי ישווע ויזעק לבלתי שמוע אליו עד שיסיר מדרך הרע וילך בדרך הטוב והישר ודרך רמז אני אומר ידי נשים רחמניות בשלו ילדיהן ר"ל אותן הנשים שמרחמין על ילדיהן לבלתי הכות אותם הם מבשלות כלומר ממיתות אותם כאלו היו שוחטים ומבשלים אותם כבשר בהמה חיה ועוף :

ותמיד יהיה תפלה שגורה בפי אב ואם להתפלל על זרעם שיהיו לומדי תורה וצדיקים ובעלי מדות טובות ויכוין במאוד על זה בברכת התורה ונהיה אנחנו וצאצאינו כו' וכן בברכת אהבה רבה אבינו אב הרחמן המרחם רחם עלינו ותן בלבנו יח שובג"ב על זרע זרעו עד עולם . וכן כשאומר לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה בכל מקומות האלה יעשה תפלתו קבע בכל לבבו ונפשו :

תנא דבי אליהו מעשה בכהן אחד ירא שמים בסתר והיה לו עשרה בנים מאשה אחת ו' זכרים וד' נקבות ובכל יום היה מתפלל ומשתטח לפני הש"י כדי שלא יבא אחד מהם לידי עבירה ולא דבר מבוער אמרו לא יצאת אותה השנה שלימה עד שבא עזרא והעלה הקב"ה את ישראל מבבל והעלה אותו הכהן ולא נכנס אותו הכהן לעולמו עד שראה הכהנים גדולים ופרחי כהונה מבניו ובני בניו עד חמשים שנה ואח"כ נכנס לעולמו ועליו נאמר בטח בה' ועשה טוב :

וכתב בר"ח וז"ל צריך אדם ליזהר ביותר ולשמור פיו ולשונו שלא ידבר בפני בניהם בדבר מגונה וכ"ש לעשות ואף על פי שהוא מגונה אם יעשה שלא בפני הבן מ"מ הוא יותר מגונה אם מדבר או יעשה בפני הבן שלא ילמוד בנו ממנו :

ולכן לא יאמר בתלמוד בצים אלא ביעים. ואם ישמע האב דבר מגונה שעשו אחרים יתעבנו מאוד בפני הבן ויפליג בגנותו ויאמר תבא קללה על פלוני שעשה כך וכך ועל העושה כמעשהו כדי שיתגנה הדבר בעיני הבן וירחק ממנו . וכן כיוצא בו אם ישמע דבר משובח שעשו אחרים כגון למ"ד או כתיבה או מעשה הטוב וכיוצא בהן ישבחנו בעיני הבן ויאמר כמה נאה דבר זה שעשה פלוני וסופו לירש מעלה עליונה ויפליג בשבחו כדי שישמע הבן ויתאוה לעשות כן סוף דבר שישתדל מאוד להרחיק את בנו מן הכיעור ומן הדומה לו ויקרבנו למדת החסידות והישרים וכו' וכשיעשה האב מצוה מהמצות כגון שקושר לולב וכיוצא בו יעשה לפני בנו וילמוד לעשות כך כדי שיהא המצוה תאב לו :

כלל גדול יהא לאב המייסר את בנו שיהיה בטוח שהבן ילך בדרך הישר שילמוד לשונו לדבר אמת. עתה אדבר מכתר תורה לקיים ולמדתם את בניכם ע"ז ימסור האב נפשו וגופו ומאודו ויוציא הוצאות הרבה על בניו לתלמוד תורה ולא יחשוב בעיניו לכלום ויוליכנו בדרך המוכר לספות לו כתורא וגם בדרך פיוס לפי הבנתו וישתדל מקטנותו ללמדו תורה כפי כח הנער וכח שניו וכפי שכלו

שכלו כיצד כשיודע לדבר מחנכו בלשון הקודש ובפסוקים כמו תורה צ"ה לנו משה שמע ישראל ויפייסנו בדברים שאוהב התינוק ומתאוה להם כדי שילך בסבר פנים יפות ללמוד וכשיגדל וימאס במתנות הקטנות הראשונות יתן לו אחרות כפי תאוו ואם יגדל וימאס בכל זה יאמר לו למוד תורה ואשיאך אשה חשובה ואח"כ כשיתגדל יותר יאמר לו למוד תורה ואז תהיה ראש ישיבה ורבי יתקרי לך. ואח"כ כשיתגדל יותר יאמר לו בזכות התורה תזכה לג"ע. ואח"כ כשיתחכם ידריכו שילמוד תורה לשמה לא בשביל שום ענין בעולם וע"ז נאמר שמתוך שלא לשמה בא לשמה. מהות הלימוד וסדר הלימוד זכור אזכרנו אי"ה בעמוד התורה:

ויזהרו אב ואם שלא יעשו מורא לתינוק בדבר טמא כמו לומר חתול או כלב יקח זה התינוק כי ברית כרותה לשפתים ובר מינן תיכף הקליפה אשר שם שמות הטומאה בהם מצוים ויש חשש היזק לתינוק לעה"ז וגם כתם לנשמתו ע"כ שומר נפשו ירחק מהם ודבר זה מבואר לחכמי הסודות. ארז"ל טוב איש חונן ומלוה יכלכל דבריו במשפט לעולם יאכל אדם וישתה בפחות ממה שיש לו וילבש ויתכסה במה שיש לו ויכבד אשתו ובניו יותר ממה שיש לו שהן תלוין בו והוא תלוי במי שאמר והיה העולם. וארז"ל לעולם יהא אדם זהיר באונאת אשתו שמתוך שדמעתה מצויה אונאתה קרובה לבא פרש"י פורענות אונאתה ממהרת לבוא. ואל יטיל אדם אימה יתירה בתוך ביתו דאמר רב חסדא כל המטיל אימה יתירה בתוך ביתו סוף בא לידי ג' עבירות ג"ע ש"ד וחלול שבת שהרי פלגש בגבעה הטיל בעלה אימה יתירה עליה והפילה כמה רבבות מישראל. וארז"ל לעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו שאין ברכה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בשביל כבוד אשתו שנאמר ולאברם היטיב בעבורה וגו' ר' חייא הוה קא מצערה ליה דביתהו וכי הוה משכח מידי צייר ליה בסודריה ומייתי לה א"ל רב והא קא מצערה ליה למר א"ל דיינו שמגדלת את בנינו ומצלת אותנו מן החטא וק"ו שלא להכות אשתו והוא מעשה נבלה וכתב הר"ר שמחה המכה אשתו עובר על רשע למה תכה רעך. בענין הוצאות בניו כבר הזהירו רז"ל בפ"ק דשבת שאל ישנה אדם בן בין הבנים וראוי לאדם ליתן לבנו כפי יכולתו ממון רב כדי לעשות שידוך חשוב והגון להזדווג לת"ח ומשפחה גדולה ומיוחסת והעיקר הקרן שיהא הקרן קיים בכל מעלות המדות:

אבל ראיתי מקצת אבות כשיש להם עושר בבואם לימים נותנים לבניהם לכל אחד סך גדול אחר שהם נשואים ומחזיקים לעצמם כפי שיעורם שמשערים שיהיה להם די כל ימי חייהם וזה שטות גדול והוא שטות אשר יכול לבוא לידי עבירה גדולה כי מי יודע מה יולד יום אולי יהפך הגלגל על האב ואוי לו לאב שיבא על שולחן בניו כי הוא דבר שנגד הטבע והבנים מהזיקים את אביהם והוא עליהם כעול כבד אף שהוא העשירם כבר נשכח מהם כל השובע ומכח זה באים הבנים לידי עון גדול ע"כ כל חכם וכל הרואה את הנולד לא יעשה כזה רק לענין נדוניא לעשות שידוך חשוב וכשר יעשה מפני שזה הוא תכלית גדול אבל לחלק ולתת מתנות גדולות אח"כ לא יעשה כלל בימי חייו כי אין רע בעולם כרעה זו שאב או אם יסמכו על שלחן בניהם רע ומר כמות אמרו במשל הדיוט אב אחד מפרנס עשרה בנים באהבה וברצון ועשרה בנים לא מפרנסים באהבה וברצון אב אחד שלהם ע"כ שום חכם לא יגרום בעצמו לבא לידי מדה זו ברעות נפשם אם לא אם מה' היתה זאת אז די לצרה בשעתה הרחמן יצילנו:

דרך ארץ שלימות גוף ונפש וממון בהנהגת זולתו כיצד שלימות הנפש יתחבר תמיד לחכמים ולאנשים הגונים וילמוד ממעשיהם ומסדורותיהם ומכל אדם שרואה דבר טוב או איזה לימוד או הנהגה ילמוד ממנו כמ"ש בן זומא איזהו חכם הלומד מכל אדם וכן להיפך אם יודע שדבריו נשמעים ילמד הוא לאחרים וילמדם מצות ומעשים טובים ומדות ישרות ויקיים הוכח תוכיח את עמיתך ולהחזיר למוטב בכל מה דאפשר לו באופן שיהא זוכה ומזכה לאחריני:

שלימות הגוף יגמול חסד בגופו לכל ויעשה שירות לכל אחד ויקיים ואהבת לרעך כמוך ויהיה שפל ועניו בפני כל העולם. כשמזכיר א"ע ואת חבירו מדרך מוסר יקדים שם חבירו לעצמו ויאמר פלוני ואני וכשהולך עם חברו ילך עם חבירו אצל שמאל ויהיה לו בושת פנים לא ירים עיניו ודבורו יהיה עם הבריות בנחת בלי הרמת קולו בענוה. דרך ארץ שהבעל בית יכנס להבית תחלה והאורח יצא תחלה:

כתב הרמב"ן באגרת ששלח לבנו אפרש איך תתנהג במדות הענוה ללכת בה תמיד כל דבריך יהיו בנחת וראשך יהיה כפוף ועיניך יביטו למטה לארץ ולבך למעלה ואל תביט בעזות בפני אדם בדברך אתו וכל אדם יהיה גדול ממך בעיניך אם עשיר אם חכם עליך לכבדו אם הוא רש ואתה עשיר ממנו או חכם ממנו חשוב בלבך כי אתה חייב ממנו והוא זכאי ממך שאם הוא חוטא הוא שוגג ואתה מזיד בכל מעשיך ודבריך ומחשבותיך תחשוב כאלו

כאלו אתה עומד לפני המקום ושכינתו עליך כי כבודו מלא עולם ודבריך יהיו באימה וביראה כעבד לפני רבו ותתבייש מכל אדם ואם יקראך לא תעננו בקול רם רק בנחת כעומד לפני רבו :

שלימות הממון יהא משאו ומתנו באמונה הלאו שלך לאו וההן שלך הן לא ישנה דבורו ומוצא שפתיו ישמור יגמול חסד בממונו כל מה דאפשר ונדיב על נדיבתו יקום. אמרו רז"ל לעולם ישלש אדם ממונו שליש בפרקמטי' שלי' בקרקע שליש תחת ידו ואם ח"ו יפסד האחד יהא נשאר לו האחרי' :

אות ה **להלל** ולהודות להש"י בכל מה שמשפיע הן טוב הן רע כי על הכל קבעו רז"ל ברכות כי בעצם הכל עושה השי"ת לטוב ע"כ כשם שמברכין על הטובה כך מברכין על הרעה ויתן שבח והודיה להש"י על כל טובה וטובה שבא לו הן טובת הנשמה דהיינו שנתוסף לו עיון שכלו הן טובת הגוף הן טובת הממון אפילו אם הוא מיעוט יהיה בעיניו רב ויחשוב מה אני ומה חיי שיהיו לי יותר ממה שיש לזה פלוני ופלוני ומכ"ש אם השפיע לו הש"י השפעה מרובה שיפאר וישבח להש"י וגם אם משפיע לו הש"י איזה פורענות ח"ו יחשוב שאלהים חשבה לו לטובה ויפאר וירומם ומחויב להלל כמו שלמדו רז"ל מפסוק בה' אהלל דבר באלהים אהלל דבר :

עוד בכלל הזה יש ענין פרטי שמחוייב אדם להלל לה' על עטישתו והוזכר זה בפרקי ר"א מיום שנברא שמים וארץ לא היה עוטש וחיה מחליו בכ"מ שהיה או בדרך או בשוק והיה עוטש נפשו יוצאת עד שבא יעקב ובקש רחמים על זאת אמר לפני הקב"ה רבש"ע אל תקח נפשי ממני עד שאצוה על ביתי את בני ונעתר לו שמעו כל מלכי ארץ רגזו וחלו שלא היה בטות מיום שנברא העולם. לפיכך חייב אדם בשעת עטישו להודות להקב"ה שהפכה ממות לחיים שנאמר עטישותיו תהל אור ע"כ ושמעתי שאומרים בעטושית לישועתך קויתי ה' זיפה הוא והכונה בזה בהלול לה' כשם שהושעתנו עתה כי אני מקוה לישועתך בעין ברכת הגומל שאומרים מי שגמלך טוב הוא יגמלך כל טוב סלה :

הג"ה נראה לי אם עיטש אדם והשומע אומר אסותא והמנהג שמשיבין ברוך תהיה שיאמר קודם לישועתך קויתי ה' קודם שמשיב להשומע. אבל רש"ל כתב שיענה אסותא לחבירו קודם שיאמר לישועתך וגו' עיין לקמן. וגם אם אין ידיו נקיות להזכיר השם אל יאמר עד שיטול ידיו או יקנח תחלה ואם הוא במקום הטינופת פשיטא שלא יאמר לישועתך קויתי כמו שמי שהוא במקום הטינופת ושומע קול רעמים שלא יאמר הברכה :

אות ואו **ותרנות** מצינו ביעקב שהיה מדקדק אפי' בדבר מועט ששכח פכים קטנים מלמד שהצדיקי' חביב עליהם ממונם בשביל שאין פושטין ידיהם בגזל ומצינו ביעקב שהיה ותרן גדול אין כמוהו כמו שדרשו רז"ל בקברי אשר כריתי לי מלמד שנטל יעקב כל כסף וזהב שהביא מבית לבן ועשה כרי ואמר לעשו טול בשביל חלקך במערה ממנו ילמד האדם שלא יפזר לריק שלא לצורך ובמקום מצוה כגון בצדקה ובשאר מצות התלוים במעות כגון לקנות רב וחבר וספרים יהיה ותרן גדול כי רשב"י נתן סימן על המצוה שהיא בחנם חנם בלא מצוה כי הקליפה בהפקירא ניחא לה. ומ"מ לעולם אל יוותר ויבזבז יותר מחומש : ומה שאמרו רז"ל בהדור מצוה עד שלי' במצוה הפי' הוא כך לפי פירש"י ותוספות היינו דוקא בעת שרוצה לקנות אתרוג ויש כאן אתרוגים הרבה וכולם הם כשירי' אזי יקנה ביוקר היותר מהודר אפי' אם צריך להוסיף שלי' על דמי אתרוג הכשר שאיני מהודר אבל אם כבר קנה אתרוג כשר דהיינו ששילם אותו ואח"כ נזדמן אתרוג יותר מהודר אזי א"צ לקנות יות' מהודר אם האחר כבר הי' גדו' ואין מצומצם כשיעורו אבל אם הראשון שקנה מצומצם כשיעורו מ"מ מצוה להוסיף עד שלי' : ומה שאמרו במערבא משמיה דרבי זירא עד שליש משלו מכאן ואילך משל הקדוש ברוך הוא. פירוש רש"י עד שליש משלו דהיינו אותו שליש שהוסיף בהידור מצוה משלו הוא שאינו נפרע לו בחייו כדאמרינן היום לעשותם ולא היום ליטול שכרם מכאן ואילך מה שיוסיף בהידור יותר על שליש יפרע לו הקב"ה בחייו עכ"ל. ור"ל עד שליש הוא מחסר ממון שלו ושכר מצוה תהיה לו לעה"ב ומה שמוסיף על השליש זו ההוספה לא יהיה חסר ממונו רק הקב"ה יפרע לו ע"ד לוו עלי ואני פורע והקרן קיים לעולם הבא. ומה שכתבו הפוסקים הא דאין מחויב לוותר בשביל מצוה עוברת הון רב וגם לא יוותר יותר מחומש זהו בקיום מ"ע אבל לעבור על ל"ת שהוא בקום ועשה את כל הון ביתו יתן ולא יעבור. בר"ח פי' המצות מפרש עד שליש משלו כלו' מי שאינו משופע בנכסים אלא מה שנתן לו הש"י כדי חייו ולחם חקו שנקרא שלו כי הקב"ה הבטיח כל בריה בלחם חקו שנאמר נותן לחם לכל בשר אין צריך להוסיף משליש מכאן ואילך של הקב"ה ר"ל שהשפיע לו הקב"ה ממון יותר על צרכו שהוא משופע בנכסים מצוה להוסיף יותר משליש עכ"ל. עוד מענין וותרנות כשנושא ונותן עם חברו אל ידקדק בדבר מועט וגם אם יש לו חשבון עם חברו אל ידקדק עמו בדבר מועט :

תנן כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה ע"כ צריך אדם לראות ולהמציא לעצמו בעזרת הש"י מלאכה או עסק שממנו יהיה פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו ואל יסמוך לידי מתנת ב"ו ח"ו ולא לידי הלואתם ברוך הגבר אשר שם ה' מבטחו. אם יש לאדם דבר מה על חבירו שנתחייב לו על אחרים אל ימהר לבא במשפטים אפי' אם אתה זכאי כי גנאי הוא לת"ח לבזות עצמו בפני דיינים כי על השני בעלי דינין ארז"ל יהיו בעיניך ברשעים ולא חלקו בין גברא לגברא על כן הוא מדה גרוע באדם שהוא להוט אחר מדת הדין אף אם נתחייב לו חבירו בדין ראוי לוותר מה אם לא שהוא בלתי אפשרי אז יעמוד עמו בדין אזי הדין יקוב את ההר ואף גם זאת לא במהירות כי אם במתון :

הג"ה ואם יעמוד עם חבירו בדין ידבר דבריו בנחת ובמתון ויסדר טענותיו קודם שירד לדין שלא ישכח דבר מלטעון ואל ידבר דבריו וטענותיו בקול רם ובכעס כי ע"י זה מסתתמים טענותיו וגם בא לכלל טעות כי אחז"ל אפילו במשה רבינו עליו השלום כיון שבא לכלל כעס בא לכלל טעות ומכ"ש שאר ב"א וגם כשהבע"ד ישיב לו על תביעותיו כסדר במתון בישוב הדעת בחכמה ובהשכלה כי הוא מיד שהוא משיב לו בכעס וברוגז או מיד לא ידע להשיב כהוגן פשיטא שיהא מחויב בדין ואיכא דאפסיד אנפשיה ואע"ג שחבירו יתבעו דבר לפי סברתו שאינו כהוגן או ידבר לו דבר שאינו לפ"כ מ"מ אל יכעוס כי יש כמה רמאים שעושים כן בכוונה ובתחבולה כדי שיכעיסו לנגד שכנגדו שלא יודע להשיב כהוגן ויהא הוא זכאי בדין ופשרה ופשיטא אם יבואו שני בעלי דינין לפני הדיינין או לפני הב"ד שאל יפגעו אהדדי דברים רעים בזלזולים ובביושים כי כמה רעות יש כאן א' כי אלקים נצב בעדת אל שאין נכון בושה מפני מורא השכינה וגם מורא רבך כמורא שמים כיון שבאו לדין כל כוונתם להיות שלום ביניהם ומה להם לזלזל זא"ז וגם הדיינים ישתיקום ויגערו בהם בנזיפה :

מצוה גדולה בלי שיעור וערך להלוות לעניים ע"ב אחוז במצוה זו הרבה :

אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו ה' אם ילוה אדם לעני מעות והמלוה יודע שהלוה אין לו לפרוע והעני איש טוב שאם היה לו היה פורע ברצון. ועתה אין לו אם יראנו הולך ילך לו מצד אחר שלא יסבור שעתה רוצה לשאול לו את החוב. ועוד יתבייש אע"פ שלא ישאל לו ויאמר הלוה בלבו עתה יכול המלוה לחשדני שלא ארצה לפרעו ואין לי במה לפרוע. ס"ח סי' שכ"ז :

וז"ל אורחות צדיקים ויהי' נדיב בממונו לכתוב ולקנות בממונו ספרים ולהשאילן למי שאין לו כזה וצדקתו עומדת לעד ויהיה ותרן בזה שלא יחוש אם יקלקלו הספרים עבור שלומדים בהם. ועל כלי ביתו יהא נדיב להשאיל לשכיניו ומיודעיו אם הוא מודד יין או שמן או איזה דבר שיהיה אל יצמצמנו ויהיה נדיב בגופו לטרוח עבור כל אדם לסבול עול ומשא ולהצטער בצערתם ולהתפלל בעדם ולשמוח בשמחתם ולבקר חולים ולעשות חסד עם המתים וביותר צריך להיות נדיב בחכמת תורתו ללמד לכל אדם דעת להמשיך לבם לשמים וזהו נדיבות הגדול שבכל מיני נדיבות לאדם להביאו לחיי עולם הבא :

אות זיין **זריזות** זהיר נקרא הנזהר בשעת מעשה זריז קודם מעשה

כי זריזין מקדימין למצוה ויעשה כל דבר מצוה בזריזות בשמחה ולא בעצלתים כי יש כמה וכמה קליפות אשר מכבידין איבריו של אדם להיות עצל בדבר מצוה למונעו מלעשות המצוה בזריזות ע"כ אמר יודא בן תימא הוי גבור כארי נגד יצה"ר לדחותו מעליו ולעשות הכל בזריזות כי מעלת הזריזות היא מדה חשובה במעלות המדות כי כבר האריכו חכמי המוסר בספריהם :

אות חית **צריך** שיהיה לו חבר טוב שידבר עמו אם עבר על תקנת התשובה להוכיח זה את זה ולעיין האיך ינצלו מהחטא ועליהם נאמר אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו וגו'. וגם לענין לימוד התורה אמרו רז"ל חרב על הבדים צריכים החברים לחזור ביחד הלימוד שלומדים ומה שחיסר זה יגלה זה. וגם לענין התחברות חברים מ"ש ר"ת בספר הישר שיתחבר האדם לאנשים שיעוררוהו לעבודת הש"י כגון החכמים והחסידים והעניים והחולים והשרויים בצרות ולהרחק מהיפך כגון אנשי התענוגים והעשירים והרשעים והכסילים והנעדרי השכל והאפיקורסים כי חברת אלו ישחית האמונה ולא תתקיים בהם העבודה עכ"ל. ויתחבר תדיר לחכמים ויתאבק בעפר רגליהם ולא יהיה בחבורת עם הארץ אף שהוא חסיד כדאמרו רז"ל אם ת"ח נוקם ונוטר כנחש הוא חגרהו על מתניך אם ע"ה הוא חסיד אל תדור בשכונתו. פרש"י חגרהו הדבק בו שסופו ליהנות מתלמודו. אל תדור בשכונתו שאינו יודע בדקדוקי מצות ואין חסידותו שלם ללמוד ממנו :

הג"ה מה שאמרו רז"ל ביומא כל תלמיד חכם שאינו נוקם ונוטר כנחש כספוגין בכבודו אינו תלמיד חכם. כי פירושו הוא לא ינקום בעצמו רק אם אחרים נוקמין בשבילו ישתוק ואם מפייסין אותו צריך למחול וצריך כל אדם ליזהר בזה. מ"א סי' קנ"ו :

וכשיש לאדם חבר טוב שמתחברים ביחד בשביל התורה והמעשים והם באמונה זל"ז בלב שלם לעבודת האל ית' אשריהם מה טוב חלקיהם כי אז כל אחד יסייע לחבירו בהתעוררות ויהיו אוהבים זה לזה כנפשם אהבת דוד ויונתן. אמר החכם אין נקב המחט צר לב' אוהבים ואין רוחב העולם די לב' שונאים. עוד בכלל חבר מ"ש דהע"ה חבר אני לכל אשר ייראוך ר"ל בכל מקום שאתה רואה חבורה קרישא יתחבר להם כגון חבורה דביקור

חולים

חולים וחבורה דקברנים וחבורה דתהלים ושאר חבורות של איזה מצוה. עוד לענין חבר טוב אמר החכם חבירו של אדם שכלו ואויבו תאותו א"כ יתחבר האדם אל השכל והנשמה:

אות טית **טהרה** הטומאה הצריכה טהרה דהיינו טומאה רוחניות

היא רוח הטומאה השורה על הידים ואינה סרה אלא בנטילה המבוארים בטא"ח סימן ד' הנעור אפי' כל הלילה ומכ"ש כשעומדין קודם שיאיר היום שצריך ליטול הידים כשיאיר היום בלא ברכה. צריך להזהיר העם כשעומדים לסליחות קודם ר"ה שיטול ידיו כשיאיר היום בלא ברכה ואפי' אחר שינת היום צריך ליטול ידיו בלא ברכה לערות ג"פ. עוד יש טומאה היוצאת מגופו כגון זיבה וקרי וצרעת. צריך ליזהר שלא לטמא טומאת מת שלא לצורך במה דאפשר אם לא במקום מצוה להתעסק במת בצרכיו ואשרי אדם שמרגיל את עצמו תמיד בטבילת מצוה שאז נטהר מכמה טומאות ואף שלא מועיל לטומאת מת ולענין טבילת בעל קרי כבר בטלוהו. ואני אומר הבא לטהר מסייעין לו מי שעושה מוסכם להיות בטהרה בודאי הקב"ה יסייע להזדמן לו טהרה אמנם אם לא הזדמן לא יניח בשביל זה לימוד התורה או התפלה ואני מעיד מאדם כשר אחד שהיה נוהג כן לטבול עצמו בעתות ידועות לו ולפעמים באיזה התעוררת והיה נוהג ג"כ לטבול ביום שטבלה אשתו כי אמר בלבו אולי היה בלבו איזה הרהור כשהיה פורש מאשתו וגם בשביל קדושה יתירה שמחויב לקדש את עצמו בשעת תשמיש עשה כן להמשיך קדושה מלמעלה בעת הזיווג:

עוד ראוי האדם לטהר ממנו. והוא דבר שאינו מטמא רק הוא מלוכלך ומטונף שאסור מדינא לקרא ק"ש ולהתפלל וללמוד במקום טינופת. ראוי ג"כ ליזהר שיראה האדם תמיד שיהיה נקי פי הטבעת שלו שיקנח עצמו היטב שלא ישאר שם אפי' במשהו מצואה אע"פ שמכוסה שהרי הדין פוסק צואה במקומה אפי' מכוסה אסור אפי' אינה נראית כשהוא עומד וע"ז צריך זריזות וזהירות נצריך להזהיר ההמון עם העמי הארצות שרוב אינם נזהרים בזה ואינם מקנחים לאחר עשיית צרכיהם היטב כי עי"ז נשאר צואה בפי הטבעת ועי"ז נדבק כתמי הצואה בכתנותיהם ומי שיש בו יראת שמים צריך תמיד לבדוק בכתנותיהם ואם נמצא לפעמים כתמי צואה יכבסם משם שלא יהא ח"ו תפלותיהם נדחה. וגם הנחת תפילין שלהם לא יהא נחשב להם למצוה וגם צריך ליזהר שלא יהא במנעליהם שום טינוף או צואה. וגם צריך ליזהר שלא יהא שום ליכלוך משכבת זרע על לבושיהם ע"כ מי שהוא נשוי יהא נזהר שלא יקנח עצמו בחלוק שלובש כשפירש מאשתו לאחר הזיוג ואם יש על חלוקו שכבת זרע מאיזה סיבה שלא ילבש זה החלוק אם לא כשרוחץ יפה. ומי שהוא עומד במקום מטונף או שהוא אינו יכול לברך שאינו נקי אל יהרהר נוסח הברכה אלא כך יהרהר בלבו חיוב הברכה או התפלה שהוא מחויב לעשותה ויצטער על שאינו יכול לעשותה מחמת שאינו נקי אז הקב"ה מקבל ההרהור זה כאלו היה בגוף נקי והיה מברך וע"ז אמרו רז"ל חישב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה. ובענין הלילה שדרכן של בני אדם לעמוד ולהשתין ירגיל אדם שיהיה לו עביט של מי רגלים של מתכות או זכוכית שאינם בולעים אבל אם הוא כלי חרס יטול כל פעם לתוכו רביעית מים והכלי מעצמו יהיה רחוץ ונקי ואז מותר לעשות ברכה אשר יצר וללמוד תורה ונראה לי אם הכלי נקי ואינו יוצא שום ריח מהכלי אז די כשירחצו הכלי מע"ש לע"ש:

אמרו רז"ל שצריך ליזהר בתפלה או באכילה שלא ליגע במקום הטינופת לאו דוקא מקום הטינופת ממש אלא אפילו שוק וירך המכוסים באדם לפי שיש שם מלמולי זיעה וכן מחכך בראשו אבל המקומות מגולות בראשו ובפניו ומקום מגולה בזרועותיו מותר ובעבור שראיתי רבים מהמון עם שאינם נזהרי' בזה ונוגעים בגופ' במקומות מכוסים בעת שהם בבית הכנסת או בעת תפלתם או בעת לימודם או בתוך אכילתם צריך להודיעם ולזרזם שלא יעשו כן ואם עשו כן צריכין תיכף נטילה ורחיצה ושמעתי שהיו נוהגים אנשי מעשה שהיו מעמידים כלי מלא מים במקום שהיו לומדים מחמת שהידים עסקניות הם ותכף ומיד כשנגעו בגוף במקום המכוסה טהרו אצבעותם ולא היו צריכים לבטל לצעוק מים מים. ע"כ צריך ליזהר אם אירע כן אפילו בשעת אכילה צריך לטהר אצבעותיו:

אות יוד **יצר טוב** נקרא יצר טוב ע"ש טוב ה' לכל השם יתב' הוא הטוב והנשמה חלק אלוה ממעל והיצר טוב הוא אפטרופוס הנשמה ע"כ נקרא יצר טוב על שם טוב האמיתי ומשאחז"ל כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו איך ברא יצר הרע שהוא עבד מורד באדוניו והכלל העולה אדרבה כוונת היצר הרע הוא לטובה כפולה דהיינו שיסית אדם כדי שיתאוה תאוה והאדם לא יצייית לו ויאמר דברי הרב ודברי התלמוד דברי מי שומעין ואז יהיה שכרו כפול ומכופל כי לפום צערא אגרא. וזהו שאמרו רז"ל והנה טוב זה יצר טוב מאוד זה יצר הרע והרי כל יצר לב האדם הוא לטוב אף היצר

הרע

הרע שהוא לרעה זה הרע הוא תכלית הטוב וטובה מאוד. וזהו מה שאנו מתוודים על חטא שחטאנו לפניך ביצר הרע וקשה הלא כל העבירות שחישב אינן באים אלא מצד היצר הרע אלא הכי פירושו קאי על הכלל עבירות שאנחנו חוטאים ביצר הרע כלומר יש כמה דברים שאנו מתנצלים ששאור שבעיסה מעכב הוא היצר הרע ע"כ אנו מתוודים שאין בהתנצלותיו כלום כיון שפנימיות היצר הרע הוא אדרבה להיפך. והפשוטה של על חטא שחטאנו לפניך ביצר הרע הוא פי' שלא יביא את עצמו לידי יצר הרע כהא דאמרו רז"ל המקשה עצמו לדעת יהא בנידוי משום דמגרי ביה יצר הרע זהו שחטאנו לפניך ביצר הרע שהבאנו את עצמינו לגירוי יצר הרע:

אות הכף **כף זכות** הלא כל הספרי מוסר כתבו שצריך אדם לדון את חבירו לכף זכות כתב בעל מדרש שמואל דדבר זה לא נאמר אלא באדם בינוני אשר מעשיו שקולים. וכן בת"ח אפילו אנו רואין אותו עושה מעשה עבירה יאמרו שהוא עושה עבירה זו לשמה וגדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה ואם היא עבירה שא"א לומר שהוא לשמה ארז"ל תלמיד חכם שעבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום כי בודאי עשה תשובה:

אות הלמד **לב** טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי דע כי הלב הוא מקור החיים נתון באמצע הגוף הוא נגד בית קדשי הקדשים שהיא נקודה אמצעיית לעולם כדאיתא ע"כ צריך לטהר לבו שאל יהרהר הרהורים רעים ולא יהא מחשב רעות בלבו כי הכל מן הלב ואם חס ושלום מטמא את הלב שיהא לו לב חורש און אז הוא מכנים צלם בהיכל לפני ולפנים כנבוכדנצר כי צריך שיהיה מדור לשכינה וארז"ל הלשון קולמוס הלב ודובר שקרים לא יכון נגד השכינה וכן בלב כתיב ודובר אמת בלבבו ומי שחולק הפה מן הלב אחד בפה ואחד בלב אפילו בדבר קטן אז עונשו מרובה וח"ו עושה פרוד בתוך השכינה כנודע לבאים בסוד ה' כי השכינה הוא בחינת פה ולב שלמעלה והפה והלב שווין. ומי שהוא בר לבב בזאת יבא אל הקודש פנימה בהיות לו לב טהור תמיד יכתב בספר אורחות צדיקים הכסילים יציירו בלבם ציורי הבל ושקר ויכתבו עליו חקקי הבל ואון וימלאו לבם מחשבות הבל וריק והמשכילים יכתבו על לבם מכתבי אלקים שהוא יסוד התורה והמצות וחכמות המדות עד אשר יזהירו נפשותם כזוהר הרקיע:

ומצאתי כתב יד של האלהי מהר"ם קורדוואריו ז"ל וכתב וז"ל למדני זקן אחד לבטל המחשבות יאמר פסוק זה הרבה פעמים אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה ובעיני פשוט שזה הזקן היה אליהו הנביא ולרוב ענותנותו של הרב לא רצה לגלותו ע"כ יהא נזהר במי שנפל בלבו מחשבות און או מחשבות הבל שיאמר זה הפסוק הנ"ל הרבה פעמים ונראה בעיני ג"כ הפסוק סעפים שנאתי ותורתך אהבתי ויאמר אותו בהתעוררות גדול ויהיה גבור כארי על כן מה טוב ומה נעים שתמיד יזכור אדם במעשיו והנהגתו העבר ויישב לבו ויאנח ויתחרט ויהיה מודה ועוזב ויטהר את לבו מעתה והלאה ואז אלקים לא יבזה אותו וזה לב נשבר ונדכה פי' כפשוטה וגם התרגום של טהור דכי וכאילו אמר הלב יהא נשבר על העבר ויהיה נדכה כלומר טהור מעתה ועד עולם:

אות מם **מתון** כדאמרו רז"ל מתון מתון ת' זוזי שויא ע"כ צריך האדם שאל יבהל בשום מעשה הן גדול או קטן רק ישים עצה בלבו ויהיה חכם רואה את הנולד כי כל העושה בחפזון על הרוב מקולקל ואמר בפסוק כי אקח מועד אני מישרים אשפוט ולאו דוקא משפט אלא ה"ה לכל הדברים אשר יעשה אותם האדם יקח מועד ועת זמן לכל חפץ להתבונן עליו טרם עשוהו והחכם נתן סימן ע"ז בשובה ונחת תושעון בעושה ענייניו בנחת וחושב מחשבות טרם עשוהו זה נושע ולאו דוקא מעשה אלא ה"ה דיבור לא יצא שום דבר מפיו לרעה ואפי' לטובה עד שיהרהר בתחלה תכליתו ויראה את הנולד ממנו:

אמר החכם המתון מגדל עוז והמהירות פתח חרטה אמר החכם הרוכב במהירות אינו בטוח מהמכשול. אמר החכם אתה יוכל לעשות מה שלא עשית יותר מהשיב מה שעוית כלומר אם במהירות עושה איזה ענין ועיות אזי לא יוכל לתקן אבל המעשה שהיה רוצה לעשות ולא עשאו תכף עדיין יוכל עשוהו אם הם טובים ע"כ אל ימהר. אמר החכם המתן ותנצל. מהר ותתחרט. על כן ידבק אדם במדה זו ויעשנה טבע אצלו שלא יעשה שום מעשה בעולם הן גדול או קטן ולא שום דיבור בעולם ואם ישמע חרפתו לא ישיב עד שישים אל לבו ויתייעץ עם שכלו כדת מה לעשות ויזכור בש"י ובתורתו הקדושה וישים לנגד עיניו מדות תרומיות ואז ילך לבטח דרכו שלא יכשל:

ולא זו בדבר הרשות שיעשה כן אלא אפילו בדבר מצוה יעשה במתון והא דאמרינן מקדימין למצות וצריך לעשות בזריזות זהו ענין מצוה שכבר היא מפורסמת ומושכלת אצלו כגון לילך לבית הכנסת ולבית המדרש וקיום כל המצות מעשיות שבתורה אבל

ברבו

בדבר שצריך התבוננות למשל למי שברעתו ליתן בים מלא מעות לחלק לעניים ופגעו בו עניים לא ימהר עד שיתבונן מתחילה איזה עני חשוב החשוב קודם והכל לפי צרכיו המרובה וכיוצא בזה. ומכ"ש וק"ו בדבר הרשות שלא יעשה מעשה או דיבור עד שיקח מועד וישכיל ;בק"ו בנו של ק"ו אלף פעמים אם הוא מעשה או דיבור של איסור כגון הכאה או ריב ומחלוקת וכיוצא שיהא בשובה ונחת ואל ימהר ואז יבא שלוה וינוח וישקוט כל ימיו ממכאובים וימצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם :

אות הנון **נאמן** רוח הוא מעלה גדולה וחביבה להקב"ה שנתן עיניו בו כמ"ש עיני בנאמני ארץ וכתיב ה' עיניך הלא לאמונה ובמעלת המדה הזאת נתייחס הקב"ה כענין שנאמר אל אמונה ואין עול ומבחר כל היצורים משה רבינו עליו השלום נדבק במדה זו כמו שהעיד עליו הכתוב בכל ביתי נאמן הוא :

ומה היא האמונה תחילתה שיבטח האדם באלקים ולא יירא משום דבר וירצה בגזירת הבורא וימסור עצמו וממונו ונפשו אליו ויהיה משאו ומתנו כולם באמונה וביושר ויאמר על הן הן ועל לאו לאו ואינו אץ להעשיר אלא שבטחונו בהקב"ה בכל עניניו כמ"ש בטח בה' ועשה טוב שכן ארץ ורעה אמונה . וגם יהא נאמן רוח לעולם יהא אדם בכל עניניו בעל סוד ולא יגלה נסתריו לשום אדם ולא יגלה נסתרים של שום אדם הגלוים לו הוא לא יגלה נסתריו כמאמר החכם סודך אסוריך ואם תגלה אתה אסירו ר"ל אם סודך אצלך הוא אסור ותפוס עמך אבל אם אתה תגלהו הוא אסירו ר"ל כאילו אתה תפוס אצל אותו שתגלהו עליך . אמר החכם עוד אל תגלה לאוהבך מה שתסתיר משונאך אם לא בחנתו פעמים רבות להיות אוהב נאמן פן יהפך להיות שונאך ויגלה סודך ובפרט בדורות הללו בעו"ה פסקו אנשי אמונה . אל תהדר לידע סודות של אחרים. כתב בספר מבחר הפנינים איש אחד גילה לאוהבו ענין אחד ואמר לו הבנת א"ל הן הבנתי אבל שכחתי ע"כ ישים אדם את עצמו כאלם מה שיודע מסוד חבירו ויהיה שכוח ממנו ובזה הוא נאמן רוח מכסה דבר. ולפעמים יהא נאמן רוח ר"ל יראה נאמנה נגד כל רוח ורוח ולא יכסה דבר כיצד אם נתמנה פרנס על הציבור להוציא ממונם על דבר ידוע אע"פ שיודע בעצמו שכל מעשיו באמונה וגם העולם מחזיקים אותו לאיש אמונה ואינן מבקשים ממנו חשבון כי מחזיקים אותו כי באמונה הוא עושה בכל זאת מדה נכונה הוא שיבוא עמהם בחשבון בדקדוק

אפי' בפחות משוה פרוטה מי לנו גדול ממרע"ה ונאמן שהעיד עליו הקב"ה בכל ביתי נאמן הוא אעפ"כ איתא במדרש כשגמר מלאכת המשכן אמר להן לישראל בואו ונעשה חשבון לפניהם ומה אם מרע"ה עשה כך מה יעשו אזובי קיר. גם ישמר אדם עצמו שלא יקבל פקדונות בכל מה דאפשר ואם א"א והוא עושה ג"ח גדול במה שקבל ממנו פקדון כגון שהוא הולך בסכנת דרכים ולא יש כאן נאמן אחר שיוכל להפקיד אצלו כי אם הוא . ולא יקח הפקדון כך אם לא שנותן לו כתב כך וכך הוא הפקדון ויכתוב דבר גדול ודבר קטן או ישים הכל בשק אחד וחבירו המפקיד יחתום השק היטב בחותמו והכל כדי שלא יבא לחשש איזה חשד ח"ו וידעו הכל כי נאמן הוא ואין די בזה שהקב"ה יודע האמת רק כגון דא צריך לאודועי:

אות סמך **סיפוק** מדה של הסתפקות היא אבן יקרה כתר ועטרה אשריו בעה"ז וטוב לו לעוה"ב . בעה"ז אשריו כי הוא עשיר כהא דתנן איזהו עשיר השמח בחלקו משא"כ הבלתי נסתפק לעולם הוא חסר כמ"ש רז"ל אין אדם מת וחצי תאותו בידו יש לו מנה מתאוה מאתים ועל כן מרבה נכסים מרבה דאגה כי ביותר שמרבה נכסים ביותר מרבה דאגה כיצד תמיד מה שבידו הוא חצי תאותו ומתאוה עוד כהנה אבל השמח בחלקו וממה שחננו הקב"ה יאכל הן רב הן מעט ומספיק לו בטוב נמצא הוא לעולם עשיר :

וכל ענין עוה"ב נמשך ממעלת הספוק כמה מעלות טובות לא יתאוה ולא יחמוד ומכ"ש שלא יגזול ולא יאנה את חבירו ויהיה משאו ומתנו באמונה ולא ימלא רצון היצה"ר שרוצה תמיד בריבוי. יעקב אבינו לא בקש מהקב"ה רק ההסתפקות לחם לאכול ובגד ללבוש. וכי ירחיב ה' את גבולו בלי טורח גדול יראה שלא יהיה עושר שמור לבעליו לרעתו ח"ו רק יראה תמיד לעשות צדקה וחסד כפי ברכה אשר ברכו ה' ואל יתגאה בעשרו ח"ו כי אש היא עד אבדון תאכל אדרבה ואדרבה יהיה נכנע לפני השי"ת ויאמר קטנתי מכל החסדים :

אות עי"ן **ענוה** מי יפאר גודל פאר המדה של ענוה ושפלות הרוח כי מרע"ה שנשתלמו בו מעלות המדות ומעלות השכליות יותר מכל אדם ונוסף לו שהיה שלם במדרגת הנבואה אשר לא קם כמוהו שהוא אב בחכמה אב בנבואה ובכל זה לא שבחו הקב"ה לייחד לו מדה מעולה הכוללת כל המדות אלא מדת הענוה שנאמר והאיש משה עניו מאוד מכל האדם :

ומה לי להאריך במדה זו הלא כתבו ממנו כל

חכמי המוסר וגם חז"ל הפליגו בתועבת גסי הרוח כאלו עובד ע"א וכאלו כופר בעיקר וראוי לגדעו כאשירה ואין עפרו ננער בתחיית המתים שנא' הקיצו ורננו שוכני עפר שוכבי עפר לא נאמר אלא שוכני עפר מי שנעשה שכן לעפר בחייו :

ומדת הענוה נראה במי שיש בו מדת הסבלנות כי הסבלן אשר היכולת לנקום ויש לו כח ויד לעשות רעה למי שעשה עמו רעה זהו נקרא סבלן וענו ומי שאין לו יכולת לנקום וסובל אין זה נקרא סבלן כי בעל כרחו הוא סבלן וילמוד ממ"ה הקב"ה הסובל ומעלים עין מסורדיו ולו היכולת :

הג"ה על כן אם אותו בן אדם שהוא עניו וסבלן אע"ג שלפעמים יעשה דבר נגד הקב"ה מדה כנגד מדה ומאחר שהוא מוחל וסובל למכעיסיו גם הקב"ה מוחל עונותיו אבל מי שהוא גס הרוח ואינו סובל למכעיסיו אלא נקם ינקם כן הוא שורת הדין למעלה אם הוא יעשה דבר שלא כהוגן נגד הקב"ה יקטרגו המלאכים עליו ויאמרו עליו מדה כנגד מדה והלא אותו בן אדם שהוא עפר ואפר טפה סרוחה אינו רוצה למחול למכעיסיו אותו בן אדם עפר ואפר שעשה כך וכן מעשים הרעים נגד ממ"ה הקב"ה שהוא חי וקים הוא שורת הדין שלא ימחול לו עונותיו ונקם ינקם גם כן ממנו :

אמרו רז"ל כל אדם שיש בו גסות הרוח אומר הקב"ה אין אני והוא יכולין לדור בעולם שנא' גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל אתו לא אוכל אבל עם הדכא שורה השכינה דכתיב עשכון את דכא וכתיב ואת דכא ושפל רוח. אוי לו ולמזלו יאבד יום אשר נולד בו כי כל הטובה אשר עשה הוא כאילו השליך במצולות ים ונשכח כל השובע אף שהיה שבע במצות מאחר שאינו זוכה לראות פני שכינה :

אמרו חכמי האמת כי האיש אשר ידבנו לבו לתקן מדותיו ולויישר דרכיו ומעשיו לרדוף אחר הענוה בתכלית השלימות להיות אלוב ולא יעלוב שומע חרפתו ולא ישיב מיד תשרה עליו השכינה ולא יצטרך ללמוד מבשר ודם כי רוח אלקים תלמדנו. ומדת הענוה צריך להיות במחשבה בדבור ובמעשה במחשבה כיצד יחשוב שהוא כאין ההעדר טוב ממציאותו ושהוא בריה שפלה מכל הנבראים ויזכור כי הוא נסתעף מטפה סרוחה ומעברו היה דרך מקום הטינופת ואיך הוא בעל ליחות ובעל מכאובות וכיעורי הצואות היוצאות מגופו הכרס מלא טינוף וצואת האף וצואת האוזן אחר כך יזכיר בצואת חטאיו ועונותיו ופשעיו אשר אין די לו להרחיק ממנו כמלא עיניו כדין צואה סרוחה אלא ראוי להרחיק ממנו מלא הארץ ויזכור במיעוט ידיעתו בעומק התורה ובסודיה א"כ במה הוא נחשב הלא הנפל טוב ממנו ונוח לו שלא נברא ממה שנברא וא"כ איך יתגאה :

כתב החכם קורדווארי ז"ל ואני מצאתי תרופה להרגיל האדם א"ע במדת הענוה יעשה תחבושת מג' סמים. הא' שירגיל עצמו להיות בורח מהכבוד כל מה שיוכל. שאם יתנהג שיכבדוהו בני אדם יתלמד בהם על צד הגאוה ויתרצה הטבע תמיד בכך ובקושי יכול להתרפא. הב' שירגיל מחשבתו לראות בבזיונו עם היות שבני אדם אינם יודעים את גריעותי מה לי בזה וכי אני איני מכיר בעצמי שאני נבזה בכך וכך אם בהעדר הידיעה וחולשת היכולת ובזיון המאכל והפרש היוצא ממנו וכיוצא עד שיהיה נבזה ונמאס בעיניו. הג' שיחשוב על עונותיו תמיד וירצה בטהרה ותוכחה ויסורים ויאמר מה הם היסורים היותם טובים שבעולם שלא יטרידוני מעבודת השם אין חביב בכולם מאלו שיחרפוהו ויבזוהו ויגדפוהו שהרי לא ימנעו ממנו כחו ואינם כחולאים ולא ימנעו אכילתו ומלבושו ולא ימנעו חייו וחיי בניו במיתה א"כ ממש יחפוץ בהם ויאמר מה לי להתענות ולהסתגף בשקים ובמלקיות המחלישים כחי מעבודת השם ואני לוקח אותם בידי יותר טוב אסתגף בבזיון בני אדם וחרפתם לי ולא יסור כחי ולא יחלוש ובזה כשיבואו העלבונים עוד ישמח בהם אדרבא יחפוץ בהם יעשה משלשה סמים אלו תחבושת ללבו ויתלמד בהם בזה כל ימיו עכ"ל:

וזה הענין הוא שאמר דהע"ה על שמעי בן גרא כי ה' אמר לו קלל כלומר הש"י שלח אותו אלי מפני חטאי וזהו ממדת חסדו ית' שיסורין אלו שאינם חסרון בחיי נגבו וימרקו עונש חטאי ואיך לא אקבלם באהבה מהשם יתברך. ע"כ אע"פ שהיה מלך גדול וקדוש קבל מאהבה ק"ו להדיוט כמוני שיקבל כל עילוב וישמע חרפתו ויודה לה'. ומשארז"ל הנעלבים ואינם עולבין עושין מאהבה ושמחין ביסורין ושומעין חרפתן ואינם משיבין עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו מה שאמר ושומעין חרפתן ר"ל שאלו הנעלבים שומעים חרפתן של העולבים שיש להעולבים איזה חרפה בעצמם והנעלבים שומעין חרפתן ואינן משיבים לומר להם מום שבך אל תאמר לחברך וקל להבין :

כתב ר"ח בשם המקובלים שאחד מהתיקונים הגדולים מתקון אשר יש למבקש דעת את ה' הוא שיהיה מהנעלבים ואפי' מאשתו ובני ביתו אשר לא ירא מהם ולא יתבייש והוא לא יהיה עולבן ואם יצטרך לעלוב את ב"ב להסירם מדרך המות אשר בה עוברים על רצונו של מקום ולהיישרם ולהדריכם בדרך החיים שה"א הדרך אשר בה עושים רצונו של מקום יעלוב בענין שלא יכעוס בלבו אבל תמיד יהיה לבו שמח ודבק בה' עכ"ל:

תנא דבי אליהו שנו חכמים הוי עניו לכל אדם ולאנשי ביתו יותר מכל אדם :

והכנעה

והכנעה במעשיו והיה נפש שפל בכל ענייני תאוות לא ירדוף למלאות תאותו בענייני המאכלים והביאות :

וגם מהלכו יהיה בהכנעה בכפיפת הראש ושח עינים ולא יסתכל מחוץ לד' אמותיו כלומר שיזכור תמיד בד' אמות שישנם לכל אדם שהוא הקבר וזהו שרמזו חכמי המשנה ועל הארץ תישן כלומר שיזכור תמיד בהארץ כי עפר הוא ואל עפר ישוב :

כתב בס' מנורת המאור האוחז במדת הענוה יהא פרוש ומובדל מכל סג״ף בני אדם ויהיה זריז בכל דבר קדושה וטהרה ופרישות כי בה' דברים הענוה נכרת ואלו הן . הא' שימחול למי שהרע לו אפי' יכול לשלם לו שנאמר אל תאמר כאשר עשה לי כן אעשה לו אשיב לאיש כמפעלו אמר החכם מי שלא יסבול דבר א' ישמע דברים הרבה. הב' אם יבואו עליו צרות בגופו או בממונו או ימותו בניו או קרוביו יצדיק עליו את הדין ויקבל משפטי ה' באהבה כי מדרכי הענוה המקבל עליו יסורין שכן מצינו באהרן שקיבל עליו מיתת בניו באהבה כתיב וידום אהרן כי בעת הצרות והענוים המשכילים יקבלו אותם באהבה וידומו שנאמר והיה המשכיל בעת ההיא ידום . הג' אם יכבדוהו בני אדם אל יתגאה אלא ידריך עצמו בדרך הענוה ואל יגביה לבו שכן מצינו באברהם אבינו ע"ה שכבדו עפרון וקראו אדני נשיא אלקים והוא השפיל עצמו ואפילו לפני הפחותים שנאמר וישתחו אברהם לפני עם הארץ . הד' אם המציאו השם חכמה ובינה ועושר גדול ושררה או חן בעיני המלך והשרים או שאר דברים שרגילין בני אדם להתגדל בהן אל יגבה לבו על חבירו אלא יהיה צנוע ועניו ויתנהג כפי מה שהיה רגיל קודם השררה שנאמר אם רוח המושל תעלה עליך מקומך אל תנח ר"ל מקומך הראשון . הה' כשיראה יסורין באין עליו יעשה תשובה מיד בפרהסיא ולא יניח מלעשות מפני גאוה :

ענוה יתירה צריך האדם לנהוג בלימודו שלא יתגאה בתורתו חס ושלום ויהיה עניו מודה על האמת גם לא יתבייש ללמוד מכל אדם ולקבל האמת ממי שאמרו ועל דבר שאינו יודע לא יתבייש לשאול אפי' מהקטן ממנו ק"ו מהגדול אמר החכם שאלת החכם חצי חכמה: ובכלל ענוה הוא אם היוצר לו חבירו בענינים שראוי הוא וטוב וישר לתבוע אותו ולבקש דין עליו ולא ימסור דינו לשמים כשיש דין בארעא כך אמרו המוסר דין על חבירו הוא נענש עליו תחלה וה"מ דאית ליה דינא בארעא א"ר יצחק אוי לו לצועק יותר מן הנצעק . ע"כ ראה עד היכן מעלת הענוה תפלותיו נשמעות ונמחלין לו עונותיו וזוכה להיות במחיצתו של השכינה וזוכה לתורה נמצא נחה עליו רוח ה' היא השכינה ונחה עליו רוח חכמה ובינה וגו' :

אות פ פדיון פירוש חן בן פורת יוסף בן חן שאדם יראה תמיד שימצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ויהא טוב עם אלהים ועם אנשים כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה ר"ל זהו הסימן אם הקב"ה זורה אהבתו בין הבריות שרוח הבריות נוחה הימנו זהו הסימן שגם רוח המקום. נוחה הימנו :

אמרו רז"ל לעולם יהא אדם ערום ביראה מענה רך ומשיב חמה ומרבה שלום עם אחיו ועם קרוביו ועם כל אדם כדי שיהא אהוב למעלה ונחמד למטה ויהא מקובל על הבריות. הוי מקבל כל אדם בסבר פנים יפות בפנים צהובות ופנים שוחקות איש טוב מבשר טוב והרע מכסה ומעלים :

א"ר תנחום בר חנילאי לעולם אל ישנה אדם מן המנהג שהרי משה עלה למרום ולא אכל לחם ומלאכי השרת ירדו למטה ואכלו לחם ועוד אחז"ל עלית לקרתא נהוג בנימוסה:

אמר החכם אל ימעט בעיניך שונא א' ואל ירבה בעיניך אלף אוהבים וחכמי המשנה אמרו ע"ז הדרך שאין לך אדם שאין לו שעה:

והייתם נקיים מה' רז"ל למדו מכאן שצריך אדם להרחיק את עצמו מהחשד צריך אדם לצאת ידי הבריות כדרך שצריך לצאת ידי המקום כדכתיב והייתם נקיים מה' ומישראל ויש ב' טעמים בדבר אחד כדי שיתרבה כבוד שמים שאם אדם אחד נחשד בדבר עבירה אז ח"ו נתמעט כבוד שמים כי יאמר פלוני זה מרד בקב"ה ועשה כך וכך גם אולי ילמדו אחרים ממנו ג"כ לעשות ככה ע"כ כגון דא צריך להודיע כי לא במ"ד ולא במעל עשה הדבר הזה וטעם השני שיאהב איש את אחיו והשונא עובר בלאו שנאמר לא תשנא את אחיך בלבבך ואהבה היא המצוה אשר עליה עומד כל התורה ואהבת לרעך כמוך ואם הוא סבור שחבירו עשה עבירה אז מותר לשנאותו כדאמרו חז"ל כי תראה חמור שונאך רובץ דמיירי בזה הענין שראה בו דבר עבירה שמותר לשנאתו ואפילו מצוה לשנאתו שנאמר יראת ה' שנאת רע ואומר הלא משנאיך ה' אשנא ובתקוממיך אתקוטט תכלית שנאה שנאתים אבל בהסתלק החשד אז כבוד שמים במקומה מונחת :

ע"כ יראה האדם שכל מעשיו יהיו לש"ש להרבות כבוד המקום ויהיה טוב עם אלהים ועם אנשים וכשרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו ואל תטעה בפי'

בפי' זה ולא תאבה לעצת היצה"ר המסיתך ומורה לך היתר ומסביר לך סברות שיש לך מצוה ושכר על מה שתתהלל ותתפאר לגלות להם חכמתך וחסידותיך כדי שיאהבוך ותמצא חן בעיניהם ויהיה רוחם נוחה הימנו כי זהו ענף מגאוה רק הפירוש הוא אם האדם ירא שמים בסתר גם בנגלה עושה מצות השי"ת מסלק כל חשד מעצמו האדם כזה שנכנם רוח חן בלבות בני אדם עליו אע"פ שאין מראה חסידות בפניהם ולא מגלה ענייניו להם רק מעצמו חוט של חסד מושך עליו שרות הבריות נוחה הימנו אז הוא סימן מובהק שרוח המקום נוחה הימנו וע"ד שנאמר ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים עמו :

ויש לפעמים בני אדם הנאהבים לבריות מכח שמחניפים להם ומקרבין הנייתן והם שנואים למקום כשאין מקיימין התורה והמצות וזהו שדקדקו כל שרוח הבריות וכו' ולא אמרו כל האוהב לבריות וכו' אלא האהבה שהיא תלויה בדבר אינו כלום רק כשהתעוררות הוא מצד רוח הפנימית נחה עליהם רוח פנימית רוח חן ע"ז האיש מעצמו בלי חניפה וקבלת תועליות גדולות ממנו רק שמדותיו ישרים בעיניהם ומחזיקים אותו לטוב עם אלקים ועם אנשים אז רוח המקום נוחה הימנו · ועל כ"פ נוסף על צדקתו וחסידתו נגד ה' יראה שיהא נחמד למטה כדאמר עקביא בן מהללאל לבנו מעשיך יקרבוך ומעשיך ירחקוך. בכלל נחמד למטה הוו זהירין שלא תריבו עם הקהל לעולם לא בעבור מס ולא בעבור צדקה ולא בעבור שררה ולא בעבור שום דבר בעולם אף אם נראה בעיניכם שהקהל עושה לכם עולה גדולה אך דברו ענייניכם לפניהם בנחת רק שפתותיכם נעות וקולכם לא ישמע לצעוק לפניהם כדרך אנשי ריב ומדון ואח"כ כאשר יצא עליכם מהם כן תעשו ולא תסורו מן הדבר אשר יגידו לכם ימין ושמאל ר"ל אפי' אם יהיו הדברים כמחליף ימין ושמאל ואפ"ה תעשו כמצות' כי יש לכם לחשוב שהם אומרים על ימין שהוא ימין כי רוח ה' על ראשי העם ומנהיגיו ולא יעזוב את חסידיו לעולם נשמרו מן הטעות כי הראה הקב"ה לאדה"ר כל דור ודור ודורשיו ומנהיגיו וארז"ל על המתנשא לכל לראש אפי' ריש גרגותא מן שמיא מוקמי ועוד כי כח רבים עדיף ותמיד דברי יחידי בטלים הם אצל רבים ואפילו במחלוקת שהוא לש"ש ואפי' האמת עם היחידים כמו שמצינו בר"א הגדול שברכוהו החכמים שהיה חולק על רבים ולא השגיחו לכל האותות והמופתים אשר עשה לפניהם כגון חרוב זה יוכיח אמת המים וכו' ע"כ אנכי מצוה אתכם ומזהיר אתכם באזהרה יתירה שתרחיקו מזה הדבר ומן הד מה לו הרחק מאוד :

אות צדיק **צניעות** מעלה גדולה ונפלאה היא מדת הצניעות

שיהא אדם צנוע בכל דרכיו במאכלו ומשתהו בדיבורו ובהלוכו במלבושיו ובכל ענייניו יהיה בצניעות ובבושת פנים כי גדולה מעלת הבושה ויהיה צנוע אפי' בחדר משכבו אף בחושך. ומכ"ש האשה שהיא מחויבת להיות צנועה ביותר שיהיה כל כבודה פנימה ותסתיר עצמה מכל אדם שבעולם בכל מה דאפשר ועיניה תמיד למטה ודיבורה בנחת ולא יראה ולא ימצא ולא יהיה מגולה מכל גיפה אפילו במשהו שלא יכשל שום אדם במראית העין כי אמרו רז"ל למה נמנו תכשיטי חוץ עם תכשיטי פנים לומר לך כל המסתכל באצבע קטנה מהאשה כמסתכל במקום התורפה ולא ישמע קולה כי קול באשה ערוה והפליגו מאד על חטא זה שמביא את בעלה לידי עניות נוטלת כבוד מבעלה ומבניה כי אמרו רז"ל שבעה בנים היו לקמחית וכולן שמשו בכהונה גדולה. צניעות איש ואשה אשר ינהגו בעת הזיווג האריכו רבותינו במאוד ולקמן בקדושת הזיווג יזכר. כללא דמלתא אין קורין צנוע אלא מי שהוא צנוע בבית הכסא וגם כלל זה נקוט בידך כל דבר שלא היית עושה אם היית עומד לפני משה רבינו עליו השלום ושבעים זקנים ככה תנהוג בסתר זולת העניינים המוכרחים כמו הזיווג וכמו הבית הכסא שמוכרח לעשות אותו יהיה בצניעות יתירה כי מלא כל הארץ כבודו יתב' שמו ועל זה נאמר והצנע לכת עם אלהיך ויהא בצניעות בלילה כביום כי לפני הקב"ה חשיכה כאורה. עוד הפליגו חכמי המוסר ממעלת התבודדת אשרי לו מי שיש לו מזונותיו שאין צריך למשא ומתן או להלוך לטרוח מחמת פרנסתו שיתבודד וישב בדד בד' אמות של הלכה סגור ומסוגר מן המקדש לא יצא ר"ל מבית הקדושה שלו ולא יתערב בין בני אדם כי אז ניצול אותו אדם מכל העבירות שבין אדם לחבירו גם נשאר קדוש בדיבור במחשבה ובמעשה ועוסק בתורה כי אין לו בטלה נגדו רק ילך לב"ה או לשום דבר מצוה וזה הצנע לכת עם אלהיך ר"ל שהוא מוצנע ומסוגר ואין אתו רק השי"ת ומי שזוכה להתבודדות יוכל לחיות שיזכה לרוח הקודש וסימניך בד קודש ילבש ב"ד ר"ל התבודדת :

אות קוף **קדושה** התורה הזכירה במאכלות אסורות ומותרות

והתקדשתם והייתם קדושים ולא תשקצו את נפשותיכם ופירשו בענין הזה כי המאכלות הטמאים שהזהירה לנו התורה מהם שורה עליהן רוח חיצוני נטמא ולכן ישראל האוכל מאותן

מאותן הדברים מטמא את נפשו ומראה על עצמו שאין לו חלק בקדושה ולא באלהי ישראל כי הדבר הטמא נעשה חלק אבר בעצם האדם והנפש מתלבשת שם נמצא שהוא מטמא נפשו ומטמא הנפש המתלבשת בגוף ורוח הטומאה שורה עליו ב"ם:

כתב הר"ח כל האוכל מדברים המותרים ואכילתו לש"ש שורה עליו רוח מצד הקדושה והטהרה והנפש נהנית מאכילתו ההיא מצד הקדושה שבה והיינו צדיק אוכל לשובע נפשו כי לפי פשוטה קשה מאי לשובע נפשו שהרי הנפש היא רוחניות אלא הענין שבאכילה עצמה יש בה צד קדושה ומצד קדושה ההיא הנפש שבעה ועל זה חקרו הפילוסופים לידע סבת חיבור הנפש בגוף על ידי האכילה וכי הנפש והנשמה בת אכילה היא ולא עלתה בידם לידע הסבה:

אמנם הרב ז"ל פירש הפסוק כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם כי אין לך דבר שאין בו צד קדושה כמ"ש רז"ל אין לך עשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה המכה בו ואומר לו גדל הכוונה כח ההשפעה הבאה מלמעלה כמ"ש נאם ה' אענה את השמים והם יענו את הארץ נמצא כל מאכל בעולם הוא מעורב בגוף ונפש המאכל הנגלה הוא הגוף וקדושת ההשפעה מלמעלה שמכה בו לאמר לו גדל הוא הנפש שלו וכשהאוכל אוכלו אז על ידי אכילה נשאר גוף ונפש מחוברים כי הנפש נהנה מהנפש של המאכל והגוף מהגוף וזש"ה כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כו' ר"ל הנגלה לנו לא יחיה האדם דא"כ מה תועלת להנפש מזה אלא על כל מוצא פי ה' ר"ל פי ה' הוא ההשפעה מלמעלה לכן ראוי להחמיר האדם על עצמו באוכל עצמו שלא יהיה בה צד איסור:

והנה החומרות מצד הדין הם אלו. ראשית הוא דבר גדול מאד מחמת בדיקת הסכין של שחיטה אע"ג שאמרו רז"ל רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן יש מקומות שרבים מן העם הנמצאים אצל שחיטה בלתי מומחים ועוד ראינו במקצת כי רבים מהמומחים רחקו לבם מיראת חטא. ואשר איננו ירא לבו לא יכין לדקדק לבדיקת הסכין כי צריך לכוון את לבו במאד מאד בבדיקתו הלא תראה כי יבדוק אדם פעמים ושלש ולא ירגיש בפגימה דקה ולאחר כן ימצאנו כי הכין לבו באחרונה ובבחינת חוש המשמוש כפי כוונת הלב:

הג"ה ועתה בעו"ה בדור הזה יש ויש הרבה מעמי הארצות שנותנין להם קבלה אע"פ שהמה עמי הארצים גמורים וקלי הדעת שאין להם יראת שמים כלל ויש שאין להם כלל נדן שקורין כל"ח שייך לסכין שלהם אלא מניחין כך אפי' לא במקום מוצנע על התנור והסכין צריך להיות חד וחלק וזה על פי הרוב אינו חלק אלא מגעתה כמגע ראש השיבולת שקורין רוי"ך ויש מדברים דברים בשעת הבדיקה ובודאי בשעה שהם מדברים אין לבם כוונה על הבדיקה אלא מעבירין האצבע בהולכה והבאה במהירות בלי כוונה ויש שוחטים ובודקים שהמה קלי הדעת ופושעים וידוע שכל מי ששוחט בסכין פגומה שמיתתו יהיה כמגפה כי פגמה הלא אותיות מגפה. ע"כ מי שנגע יראת אלהים בלבו אל יסמוך על השחיטה של אלו השוחטים:

עוד שנית בענין משמוש בסירכות למעך בה שנוהגין העולם ונתפשט הנגע בהרבה מדינות וקהילות וממעכין אפילו בנסרך שלא כסדרן שהוא טריפות המוזכר בתלמוד ובא"י ובכל תפוצות ישראל היושבים במלכות ישמעאל כולם מטרפין ואינן ממעכין כלל הסירכות וע"כ מי שיש בו יראת שמים לבלתי שמוע אל המנהג הרע הזה שלא תאכלו בשר הנכשר מכח מיעוך במקום שהיתה טריפה הסירכא מצד הדין ולא יקנו בשר מהטבח עד שדרש אחר זה:

הג"ה כתב רמ"א בש"ע בטי"ד סי' ל"ט סעיף י"ג וז"ל כבר נהגו בכל מדינות אלו למעך ומ"מ צריך להיות הבודק ירא אלהים שיודע ליזהר למעך בנחת שלא ינתק בכח עכ"ל. וכתב הט"ז על זה וראוי להזהיר השוחטים והבודקים שלא ימעכו כ"כ בחזקה אלא לגלגל בין האצבעות. וקלא בדרך המיעוך וראיתי עוד באיזה בודקים אינם נזהרים למעך בנחת וסומכים על נפיחת הריאה והם מאכילים טריפות דודאי בכל סירכא גמורה אין מועיל ניפוח עכ"ל וכתב עוד בט"ז בסימן הנ"ל ס"ק ו' וז"ל דמה שאנו נוהגין לבדוק בנפיחה ושמין רוק או מים על מקום הסירכא וסומכין ע"ז להכשיר היינו ע"י נפיחה לפי שכבר עברה הסירכא ע"י משמוש כמו שכתוב בסעיף י"ג ממילא לא היתה כאן סירכא כלל בזה אנו צריכין בדיקה לחומרא דאם מבצבץ תהיה טרפה ואם לא מבצבץ כשר מצד הדין כיון שאין כאן סירכא ודלא כהרבה בודקים סומכים להתיר גם בספק איסור כיון שאינו מבצבץ ושמא אם היה מנפח כראוי היה מבצבץ והם מאכילים טריפות לישראל דא"כ למה לן למיעוך והמשמוש בסירכא יתמוך אותה בסכין. ויראה אחר הבצבוץ אלא ודאי דלא מהני לסמוך דהבדיקה שלנו אינו אלא לחומרא וזה מבואר וברור עכ"ל:

ע"כ ראוי ונכון להודיע זה הדין על ברור לכל השוחטים ובודקים ולהסביר להם ולהבינם היטב דמה שאנו נוהגין למעך ולמשמש דאנו אומרים דמה שהלך על ידי מיעוך ומישמוש בנחת לא הוי סרכא אלא רירין בעלמא אבל אם היינו יודעין בודאי דהוי סירכא לא מהני משמוש כי אין סירכא בלא נקב וקרום שעלה מחמת מכה בריאה לא הוי קרום ואע"ג שהלך הסירכא על ידי משמוש ואינו מבצבץ מ"מ טריפה אלא שאנו אומרים שלא היה סירכא מעולם אלא רירין ומ"מ מחויב לבדוק בנפיחה באם מבצבץ הוי טריפא לחומרא כדלעיל דיש לומר כיון שהלך הסירכא אין צריך בדיקה דלא הוי אלא רירין מ"מ צריך בדיקה לחומרא כדלעיל ע"כ אותן שנוהגין למעך בכח ולסמוך אבדיקה בודאי העושים כן מאכילים טריפות לישראל:

כל שוחט יזהר עד מאד אם שוחט בחצר או לפני הבית ברחוב העיר או בבית שיש תנוקות שמטונפין שיזהר לראות מקודם שלא

יהא שם צואה או טינוף ואם יש שם צואה ילך אל תוך הבית מקום נקי ויברך הברכה ואח"כ ישחוט בחוץ וצריך ליזהר בזה עד מאד :

ראוי להזהיר הנשים על זה שנוהגין אם מוצאין ביצים בעופות השחוטים, אם לא נגמר רק החלמון שלא למולחן עם הבשר ולפי דעת הש"ך וט"ז וב"ח שהסכימו כולם לדעת רש"ל שאסור אף בדיעבד למלוח הביצים אלו עם בשר ואם נתבשלה הביצה הזאת הנמלח עם הבשר אוסרת מה שנתבשל עמה ע"כ ראוי למולחן מן הצד ולא עם התרנגולת או עם הבשר :

וגם ראוי להזהיר הנשים אם מוצאין בביצה טיפה דם וזורקין הדם ואח"כ אוכלין הביצה וזהו איסור גמור לפי דעת הפוסקים ע"כ יש ליזהר אם רוצים לפתוח ביצה ליתן לתוך התבשיל או לתוך הקמח שיתנו אותו ביצה בתוך כלי אחד ואח"כ יתננה בתוך הקמח כדי שלא יתערבו החלבון ביצה מן הביצה שיש בו דם עם הקמח או עם חלבון של ביצה אחרת :

במקומות שנוהגין לשחוט אצל הקצבים של א"י צריך זהירות גדולות שלא יכשלו ח"ו הישראלים כי לפעמים השוחט יעשה בבשר הכשר סימן ע"י הסכין שכותב עליו כשר או שום תיבה ובקל יש לעממין לעשות ג"כ כן ובפרט במקומות שיש א"י שיכולין לכתוב בכתב יהודית וגם לפעמים הולכים נשים או בתולות לבית הקצב ליקח בשר ורואין שנרשם על הבשר איזה אותיות יש שאין יכולין לקרות כלל וגם לפעמים הוא אחר ג' ימים שנשחט והמה קלי הדעת ואינן שואלין על כך ובודאי כמה מכשולין יצאו מן דברים אלו ע"כ מי שיש בו יראת שמים אל יקח בשר מן העממין קצב עד שישאל קודם לשוחט כמה ימים הוא הנשחט אצל קצב פלוני ובמה הוא הסי' שנרשם כי מן הראוי לשוחט שיעשה סימן מובהק בהנשחט מלבד אותו כתב אותיות כשר :

באותן מקומות ששוחטין אצל הקצבים א"י יש להזהר על זה לפעמים באים אנשים ונשים . דעתן קלות ולוקחין בשר מאותו מקום שנרשם מהשוחט ואחר כך הקונים בשר רושמין בסכין על הבשר הנשאר איזה רשימה כי כמה מכשולים יבא עי"ז ע"כ אם הנשים רוצים ליקח בשר מקצב א"י ילכו ביחד לחלוק הבשר לחלקים או השוחט יכתוב הסימן על הנייר ויכתוב היום השחיטה ג"כ על הנייר ויתלו אותו כתב במקום הבשר מן הצד שיתלה שם עד שבא האחרון לקנות כדי שיראה באיזה יום שחוט :

יש להזהיר הנשים שיהיו מניחין הבשר כמו הדחה כמו חצי שעה וירחיצו וידיחו הבשר היטב היטב ואח"כ ימתינו עד שיזוב המים מן הבשר היטב כי כל זמן שהמים על הבשר נמס המלח מיד ואינו מוציא הדם ולא כמו שנוהגין קצת נשים תיכף שמוציאין הבשר מן המים של הדחה מולחין מיד והוי איסור גמור וצריך למלוח הבשר מכל ששה צדדיו וצריך למלוח כל כך עד שלא יהא נאכל מחמת מולחו ולא כמו שנוהגין קצת נשים וקלי הדעת שמקמצין במליחת הבשר עד מאד וא"א במליחתן כזה להוציא הדם מן הבשר וגם יש ליזהר שלא למלוח דבר שאין בו הרבה דם לפיוט כגון שומן הכנתי שקורין סיק"ר, או בני מעים שקורין פינצי"ן ודקין שקורין גרער"ם עם הבשר שמפליט דם הרבה אלא ימלח הדבר שאינו מפליט דם הרבה למעלה מן הבשר או מן הצד לא למטה מן הבשר שיוכל לזוב הציר של הבשר על אותו דבר וגם אם מולחין בשר הרבה יחד יזהר שלא יניח אותו צד שלא נמלח עדיין על הבשר שנמלח כבר וגם יזהירו שיהא הדף שמולחין עליו יהא מונח משופע מאד כדי שיוכל הציר לזוב מסנה ויזהירו ג"כ אם מעמידין כלי תחת הציר שיהא בתוך אותו הכלי קצת מים אע"ג שנפל מן הבשר הנמלח אל תוך הציר כיון שיש מים בכלי אין בכך כלום אבל אם אין מים בתוכו יוכל הציר לאסור הבשר :

וגם ראוי להזהיר הנשים על מה שנוהגין כששוחטין אווזות נוהגין להניחן אחר השחיטה סמוך לתנור בית החורף כדי שיתחמם האווזא כדי שיהא בקלות ונוח לתלוש הנוצות מהן ויש מניחין ממש על התנור במקום שיש חום גדול ופעמים נשארין מונחין שם עד שיהיו צלוין ונמס השומן שעליהן ואז בוודאי הדם שבתוכן אינו יוצא אח"כ ע"י מליחה וגם אותו הדם במקום בית השחיטה נקרש עליו ונדבק שמה שאין יוצא לא בהדחה ולא במליחה ע"כ יש ליזהר שיעמוד אחד על גביו ויגלגל האווזא תמיד הנה והנה שלא יתחמם במקום אחד ביותר מדאי. וגם ראוי להדיח מקום השחיטה מן הדם שעליו קודם שמניחן לתתחמם וגם יש קצת נשים שמהבהבין האווזא על הגחלים ממש וזהו איסור גמור רק יהבהבו על הקש . וגם קצת נשים מניחין הראש עם הנוצות על האש אלא שמשימין אותן במים מקודם וזהו איסור גמור. אלא מוטב למלוח הראש עם הנוצות זהו מיתר ואח"כ ימליגו הראש במים רותחים וכן הרגלים אסור להבהב על האש אלא ימליגן במים רותחים :

עוד צריך להודיע להבודקים אם בועא בשיפולי במים זכים ואין חוט בשר מקיף שיש

להטריף

להטריף כי רוב האחרונים מטריפין בזה : עוד צריך ליזהר ליתן להשוחטים ובודקים בישובים וכפרים קצבה משחיטה ובדיקה מטריפה כמו מכשירה כי בקהלות גדולות יש להם שוחטים ובודקים כשרים ונאמנים יראי אלהים ורבנים יש להם לסמוך על מה שכתב רמ"א בטח"מ הקצבה שנותנין מכשרה הוא ג"כ שכירות על הטרפה אבל בישובים ועירות קטנות יש להם שוחטים ובודקים מן הבא בידם ויש לחוש לקלי הדעת שמא ח"ו יקלו ויעשו שלא כדין בשביל שלא יפסידו הקצבה שלהם ובפרט בזמן הזה בעו"ה שנתפשט הנגע הצרעת שיש הרבה והרבה שעוברים אדאורייתא ודרבנן ובודאי העושין כן המה רשעים גמורים וטמא טמא יקרא וגופו טמא מבפנים ומבחוץ ובודאי אין יראת אלהים בלבו ופשיטא שהוא קל בעיניו למיקל בבדיקות דרבנן על כן מי שיש בו יראת שמים אל יסמוך אבדיקות של העבריין כזה ועל אותן היושבים על כסא הוראה שנותנים קבלה ורשות לזה האיש או נער לשחוט ולבדוק הקולר תלוי בצוארם ועתיד ליתן את הדין על כל מה שמקלקל :

הג"ה וראיתי איזה רבנים היושבים על כסא הוראה אם נתנו לאחד קבלה ורשות לשחוט ולבדוק כותבין לשון הכי בקבלותיהן בזה הלשון אכן תקע לו כפו בפ"מ במקום שד"א להיות מהר בבדיקת הסכין ביותר שאת ויותר עוז ובכוונה גדולה ולמעך בסירכות דלדולים ולא בסרכות ממש ופרש יכשיר או יטרוף יוציא כל פעם הריאה לחוץ כדי שלמראית עינין ישפוט ואם יעבור על תקיעת כפו יהא שחיטתו ובדיקתו אסור וטריפה ולא יהא נאמן על שחיטה ובדיקה עכ"ל ע"כ כל הנותן קבלה יזהר גם כן לעשות ככה ואז טוב לו לעוה"ז ובעוה"ב : עוד צריך להודיע להשוחטים ענין השמוטה ומי שאינו יודע זה מאכיל טריפות כי בשחיטת מהרי"ו לא נזכר כלל היאך בודקין אחר שמוטה וקצת שוחטים אינם יודעים הבדיקה כמו שכתוב בש"ע בטי"ד סימן כ"ה וז"ל ינהגו לבדוק בדרך זה שתוקף האגודל על סיפוי כובע ומתוך הדחק יבלטו הסימנים לחוץ ואז יוכל לראות אם עביד שמוטה כי אם לא יכנסו סימנים לפנים לאחר שהסיר אגבעו הוי שמוטה וטריפה כי שמעתי קצת שוחטים טועים ואומרים כי אי אפשר לשחיטה שתעשה שמוטה ואינם יודעים ה"מ היכא דלא תפים הסימנים והשתא דנהיגין דהשוחט תופס הסימנים ואפשר שתעשה שחוטה שמוטה . ע"כ הג"ה :

רבים נוהגים להקל להמתין שעה אחת אחר סעודת בשר וסלקו וברכו ואח"כ אוכלים גבינה אמנם הצנועים מושכים ידיהם עד ו' שעות וכתב רש"ל ומ"מ נראה דאפילו ששהא ו' שעות מ"מ אסור לאכול אחריו גבינה עד שיסלקו ויברכו מפני מראית העין וכך קבלתי עכ"ל : ובית יוסף כתב בא"ח סי' קע"ג דיש להחמיר בבשר אחר גבינה אפי' בשר עוף כמו בגבינה אחר בשר ואמר שם פ' משפטים מי שאינו נזהר שורה עליו רוח הטומאה מ' יום ואם מוליד בן באותן מ' יום נותנין לו נשמה מסטרא אחרא דלאו איהי קדישא בר מינן ע"כ :

הג"ה כתב בש"ע בטי"ד סי' פ"ט ויש מדקדקים להמתין ו' שעות אחר אכילת בשר לגבינה וכן נכון לעשות . וכתב בש"ך ס"ק ח' בשם רש"ל דכן ראוי לעשות מי שיש בו ריח תורה עכ"ל . עוד שם בסימן הנ"ל כתב הרמ"א ויש מחמירין אפילו בבשר אחר גבינה ונוהגין שכל גבינה קשה אין אוכלין אחריה אפי' בשר עוף וכן הוא בש"ע ויש מקילין ואין למחות רק שיעשו קינוח והדחה ונטילת ידים מיהו טוב להחמיר עכ"ל וכתב הט"ז ע"ז דמה שכתב גבינה קשה היינו שעברו עליה ו' חדשים או שהיא מתולעת ולטעם שהוא מחמת שומן פשיטא יש לאסור בגבינה מותלעת שהטעם שלה נמשך בפה זמן רב אבל בגבינה ישנה ואינה מותלעת ולא נעשה מחלב העומדת בקיבה כדי להקפות החלב רק נעשה מחלב בעלמא ונתייבש או אוכל מאתו אין להחמיר בזה יותר רק תקינוח וניקור שניים והדחת פה וידים כי אם מי שנוהג בתוספת פרישות וזהירות עכ"ל ההמונים נוהגין אם אוכלין בסכין של חלב בשר או איפכא תוחבין הסכין אחורי הדלת בין סנסרים או בקרקע מעל"ע דין זה לא נמצא בשום ספר אלא אם אכלו בסכין דבר שאינו חם עד שהי"ס בו יש לתוחבו עשרה פעמים בקרקע קשה כל פעם במקום אחר ואם הוא בעת הקור בימי החורף שא"א לתוחבו בקרקע קשה יש להשחיזו באבן קשה ואם אכל בסכין דבר שהי"ס בו או אם תחבו לתוך כלי ראשון רותחת הוא טריפה לגמרי וצריך להגעילו ואינו מועיל תחיבת קרקע ע"כ הג"ה :

אל תרבו לאכול בסעודה בכל מקום כי אם עם אנשים צנועי ומעלי ובדוקים אצליכם שהם אנשי אמת וטובים וישרים בלבותם . אל תאכלו פלומן שקורין צוועטשק"ד אלא תחתכו מקודם כדי לבודקם מן התולעים ויש אנשי מעשה קודם שמבשלים הצוועטשק"ד אפילו יבשים חותכים ובודקים אם הם מותלעים ומכ"ש שאל יבשלו הצוועטשק"ד לחים בלא בדיקה מקודם. וקטניות שקורין ערבי"ז הואיל ואין דרכן להתליע אלא בתלוש יש להם תקנה בבירור הנקובים מהם על השלחן ואח"כ תצוה לביתכם שיתנו הקטניות לתוך מים צוננים דאז המותלעים והמנוקבים יעלו למעלה וישליכם לחוץ וגם המים ישפכו ואח"כ הקטניות הנשארים בקדרה של מים רותחים שאם נשארים בהם תולעים ימותו מיד ותמהני על רוב העולם שאינן נזהרין בזה וגם אינן נזהרין בשוואמי"ן יבשים : גם ראוי ליזהר עד מאד אותן גודגדניות שקורין קירש"ן כיון שנמצא בהן תולעים שלא לאוכלן קודם פתיחה ואפילו באותן החמוצים שקורין בל"א זויר"ע קירש"ן או ווייקסל"ן או אמרעלי"ן יש נוהגין לאוכלן בלא בדיקה ואומרין שאין בהן תולעים אבל בארצות החמין או בשנה שגשמים מרובים נמצא בהם תולעים. גם כן צריך ליזהר עד מאוד מחמת הכנימות הקטנים שקורין מילב"ן בל"א רגילים להיות בימי הקיץ בכל הפירות היבשים כגון צוועטשק"ד ורוזינ"י ווינפערלי"ך וכן במיני קטניות אורז שקורין רייז ודוחן שקורין הירז שעורים הקלופים שקורין גרענטלי גערשטי"ן שצריך בימי הקיץ לבדוק ולראות אחריהן כי זהו מילתא דשכיחא ע"כ חל החיוב לראות אח"ז שהוא איסור דאורייתא : ובדרך הזה יוכל בקל לבדוק אחריוהן להנית מהם

מהם על דף קטן או על דולבק שקורין מעליר ויניחן בחמה או במקום חם או יעשה הדף או הדולבק חם ויעשה הדבר שרוצה לבדוק עליו מיד רוהטין המילבי"ן מן הפירי. יש ליזהר עד מאד יש קצת דגים שנמצאים תולעים בפה ובאזנים ובפרט באותן דגים שנקראים בארווי"ן כי שכיח עד מאד בפרט בזמן הקיץ:

דיני האכילה

כל אדם כשר יתוודה קודם האכילה אשמנו בגדנו וכו' ומכ"ש כל שהוא בעל תשובה ובשבת ויו"ט שאין אומרים וידוי יאמר במקום הוידוי זה הפסוק ומל ה' אלהיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חייך ולהרהר תשובה בלב: אמרו רז"ל השלחן מזבח כפרה והמאכל במקום קרבן וארז"ל הכהנים אוכלים והבעלים מתכפרים זה רומז על האוכלים הטהורים זה האוכל בדרך קדושה כי מאכל בגי' צ"א כמנין אותיות הוי"ה ארנ"י וזה האוכל הוא הכהן ובזה נתכפרו הבעלים שהם האוכלים. ומאחר שהשלחן הוא בסים לדבר שבקדושה צריך להיות מכוסה ובנקיות ויתנהג בצניעות לכבוד הקדושה שמוריד במעשיו הטובים בכוונתו הזכה כי השלחן אשר אדם מתקדש הוא בסוד שלחן שלחם הפנים תמיד עליו וסימניך ז"ה אל"י ר"ת זה השלחן אשר לפני ה'. וכיון שהשלחן דומה למזבח ירחיק מעליו קיא צואה דהיינו הוא הקליפה וצריך לפנות קודם האכילה שצריך לבדוק א"ע יפה שמא יהא צריך לנקביו. ובבית הכסא אסור להרהר בשום דבר שבקדושה אלא יחשוב האדם בהוצאותיו בהוצאת הבית או בחשבונות ובשבת יחשוב בבניינים מצוירים וכיוצא בזה:

הג"ה כתוב בספרי המקובלים מלח יתן על השלחן לגרש הקליפות כי מלח גי' ג' הויות ולכן תטבול פרוסת המוציא ג' פעמים במלח שהוא אותיות לחם ובכוונת המוציא צריך כוונה גדולה:

ענין שכר ועונש

יען כי ראיתי רבים שוגים וטועים ואומרים הרי אמרו רז"ל משפט רשעים בגיהנם שנים עשר חדש ועי"כ המה הולכים אחר שרירות לבם ועושים כמה עבירות וסוברים בדעתם מי שלא חטא בג' עבירות ע"ז ג"ע וש"ד אע"פ שעבר כמה עבירות אחר י"ב חדש כבר סבל כל עונשיו על כל עבירות שעשה ואינם יודעים שיש כמה וכמה עונשים שהם קשים ומרים יותר מצער הגיהנם וגם בגיהנם עצמה יש בחינות רבות יש רשעים שנידונין בו לדורי דורות והלא גם אמר הנביא ישעיה ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה והיו דראון לכל בשר. וגם מבואר בס"ח סי' מ"ז מה שאמרו רז"ל משפט רשעים י"ב חדש דהיינו שאח"כ אין דנין אותו כל כך בעונש חזק כמו קודם אבל אפשר שדנין גם אח"כ ע"ש. והרב האלשיך כתב למה הרבה התורה בתוכחות בפסוקים רבים ומוסרים רבים ובברכות מיעט בפסוקים אלא הענין הוא כך אם המלך או שלטון גזר גזירות על בני מדינתו ורוצה בקיומן אם גזר ואמר מי שעושה כך יתן לו שכרו כך וכך יש קצת אנשים מתרשלין ואינן עושין ואומרים לא הן ולא שכרן אבל אם גזר השלטון מי שאינו עושה כך יוקנס ויענש כך וכך אחד מאלף שעובר ואינו עושה מפני מירא הקנס ועונש. ע"כ מן הראוי להאריך בתוכחות כדי לירא וק"ל:

ועתה אעתיק קצת מה שאמרו רז"ל בגיהנם וז"ל בעל חסד לאברהם במעין חמישי בפרשת נשא שבעה מיני דינים עוברים על האדם ואלו הן הראשון הוא דין הקשה בעת פרידת נפש מהגוף שהוא הדין הראשון בשיתוף הגוף והנפש והוא לסיבת העונות שהוא חוטא בהם בגוף ונפש יחד בחייו כך בעוד שכל חלקיו יחד מקבל עונשן וזה העונש קשה מאד וכל היסורין של העה"ז אין נחשבין למאומה נגד היסורין ועונש הזה וכן כל העונשין שאחר זה כל העונש קשה מחבירו עד שהעונש שלפניו אינו נחשב כלום נגד העונש שלאחריו. הב' היא מעת היות יוצא מביתו עד שמוליכין אותו לקברו מכריזין על מעשיו כמה וכמה כרוזין ומביישין אותו על מעשיו ומענישין אותו ומכריזין על כל עבירה ועבירה עונש פלוני על עבירה פלונית. הג' בכניסתו לקברו ממש שם פתח הכניסה מעולם זה אל עולם אחר ובמקום אחר נראה מספרי אמת ששם מענישין אותו על הוצאת מקריין. הד' דין חבוט הקבר ששם מרכיבים הנפש בגוף כמו בזמן חיותו בעוה"ז, הה' דין גיהנם לבד לנפש ורוח שבכבר נח הגוף והנפש נטהרת ומתלבנת בגיהנם. הו' דין גוף הנרקב בקבר בגוף רימה ותולעה והנפש מתאבלת וקשה רימה למת כמחט בבשר החי. הז' גלות אחר שיצא מגיהנם וקיבל כבר עונשו על מצות לא תעשה שעבר ולא ניתן לנפש רוח ונייחה מנוחה בג"ע ונעה ונדה עד עת קצבה הדבר לפי עונשה עד רצה עונה כי שם מענישין על מצות עשה שבאו לידו והתרשל מלקיימן כהלכתן דוחין אותו ממחיצתו הראוי לו דאפי' מי שמתרשל ומבטל אמן יהא שמיה רבא אחת דוחין אותו ממחיצתו ארבעים יום ואותן הקדישים

הקדישים שאומרים האבלים תחת פתח בה"כ המה תקנה ומועילין לזה העונש, מקובלים.

ע"כ פרק א':

כיצד אדם מת באין עליו ד' מלאכים אחד ממלאכי השרת ואחד ממלאכי המות ואחד סופר ואחד ממונה עמו ואומר לו קום הגיע קיצך והוא אומר לו עדיין לא הגיע קיצי מיד פותח עיניו ורואה מלאך ארכו מסוף העולם ועד סופו מכף רגלו ועד קדקדו מלא עינים לבושו אש כסותו אש וסכין בידו וטפה של מרה תלויה בו ממנה מסריח ממנה פניו מוריקות ואינו מת עד שרואה השכינה בעצמה ואם צדיק הוא מוסר נפשו לבעליו ואם רשע גמור הוא מקשה ערפו ומגביר יצרו ולאחר מיתה אם צדיק גמור הוא פוטרין אותו מן הדין ואם רשע גמור הוא דנין אותו בדינין חמורין אמרו רז"ל בשעה שנפטר אדם מן העולם לא די שנבהל ממלאך המות שכולו מלא עינים וחרבו שלופה בידו אלא שואל לו כלום עסקת בתורה ובגמילות חסדים והמלכת לקונך שחרית וערבית והמלכת את חבירך בנחת רוח אם יש בו דברים הללו זורק טיפה לתוך פיו ויוצאת נשמתו בלא צער כמושך נימא מחלבא ואם אין בו דברים הללו יוצאת נשמתו מגופו בגרירת קוצים מן הצמר וכשבא מלאך המות אצל הצדיק אומר לו צדיק קונך שלחני אליך מיד מתחנן לו שעה זו אי אפשר לעברה אלא ששמעתי מאחורי הפרגוד שהקב"ה מתקן לך מדור לפי כבודך בג"ע

ע"כ פ' ב':

שאלו את ר' אליעזר כיצד דן הקב"ה א"ל בזמן שאדם נפטר מן העולם בא לו מלאך המות ויושב על קברו ומכה אותו בידו ואומר לו הגד לי שמך אמר לו גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאיני יודע מה שמי מיד מכנים רוחו ונשמתו בגופו ומעמידו ומחייבו בדין אריב"ל חצים ושלשלת של ברזל בידו ומכה בו מכה גדולה פעם אחד איבריו מתפרקין. פעם שני עצמותיו מתפרקין ובאין מלאכי השרת ומלקטין אותו ומעמידין אותו. ומכה אותו פעם ג' ומבקשין ממנו דין ודנין אותו בכל מדה ומדה יום א' ויום ב' כן דנין אותו ומכהו מב' עיניו מפני שלא ראה ואמר ומאזניו מה שלא שמע ואמר ומשפתיו מפני שהוציא בשפתיו דברי תיפלות וניבול פה. ומלשונו מפני שהעיד עדות שקר ודיבר לשון הרע ורכילות ומלשינות ומרגליו מפני שהקדים ברגלו לדבר עבירה מכאן אמרו רז"ל כל המקדים רגלו לדבר עבירה מקדימין לו מלאך המות וכל המלשין על חבירו מיתתו באסכרא:

אמר רבי משום ר"א קשה יום הדין שהקב"ה דן את האדם יותר מדין של גיהנם. דין של גיהנם מב' שנה ולמעלה אבל דין הקבר אפילו הצדיקים נידונין בו ואפילו גמולי חלב ואפילו יונקי שדים נידונין בו אבל ארז"ל הדר בא"י ומת בע"ש שבת ונקבר אחר שעה חמישית אינו רואה דין הקבר ומה יעשה וינצל מדין הקבר יהיה אוהב צדקות ואוהב תוכחות ואוהב גמילות חסדים ויכניס אורחים לתוך ביתו ויתפלל בכוונה אפי מת בח"ל אינו רואה דין הקבר בן עזאי אומר ג' דינים הם ושלשתם לפני הקב"ה הם ר"ע אומר וכי שלשתם לפני הקב"ה הם והלא דין קבר דנין אותו ודין גיהנם לבדו דנין אותו ודין שמים לפני הקב"ה ר"ל דין קבר ודין גיהנם לנפש או לרוח ודין שמים לנשמה כי אין הנשמות נידונין בקבר ולא בגיהנם מפני חשיבותם רק בהיכלות שלמעלה ואם ח"ו חטא בנשמה דנין אותה שם דין ארוך כמבואר בס"ח. ע"כ פ"ג:

פרדס בשער היכלות דף קע"ה ע"ג וז"ל בהיכל שני הנקרא עצם השמים עומדים לבושי הצדיקים העולים לראות את פני האדון ה' צבאות וכעלות הנשמה להראותה בהגיע אל ההיכל הזה נזדמן לה ממונה אחד צדקיאל שמו ולוקח המלאך הלבוש הזה הלבוש שלו שזכה בו בעשיית המצות כי כפי שהאדם משתדל במצות כן הוא זוכה אל הלבוש והולך עמו עד שמגיע לנהר דינור שם הנשמה מתלבנת ומתרחצת ולפעמים נטבעת הנשמה ההיא בתוך הנהר ונכוית שם ואינה עולה אלא שבכל יום בבקר. כאשר תתעורר רוח מצד דרום שהוא צד החסד וכן הבוקר לאברהם ומצד החסד מתחדשים ועומדים ואומרים שירה כמו שאר מלאכים שהעבירום משלטנות' שהם נכוין שם ומתחדשים בכל יום ואם זכתה הנשמה ואינה נכוית ולא נטבעת בנהר דינור אז המלאך צדקיאל הנזכר מלביש אותה בלבושים שאמרנו ומשם עולה להיותה נקרבת ע"ג מזבח ע"י מיכאל השר הגדול שבהיכל ה' להיותה עומדת לפני קונה לאור באור החיים ליהנות מזיו השכינה ולחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו עכ"ל:

עוד בענין חיבוט הקבר בשעת הדין אומר הקב"ה לאדם טורח גדול היה לי עליך משיצרתיך במעי אמך ולא היית נפל וכשיצאת לאויר העולם תקנתי לך מזונות והצלתיך מן היסורין כלום עסקת בתורה ועשית גמילות חסד לפני אם יש בו כל הדברים הללו פוטרין אותו מן הדין מיד ואם לאו מוסרין אותו לחמשה מלאכי חבלה כנגד חמשה חומשי תורה אחד מונה אחד מכה כדרך שמונה ומכה בב"ד השלישי מוציא אור מגופו ככבשן שהאור יוצא מתוכו. הד' מביא עשבים רעים ומרים מתומצים מן ההרים שאם גזל את חבירו

חבירו אומר דוק דוק בשינך לפי שאכלת גזל בשינך הה' מכה את אביו ואת אמו ואומר להם מפני מה לא הדרכתם את בניכם ללמוד תורה ומעשים טובים כדי שיעשה מצות ומעשים טובים ויפרוש ממעשים רעים. ומיד כותבין לו רשות להכות את אביו ואת אמו ואם קרא ולא קיים מלקין אותו בפניהם ע"כ פ' ד' :

בדין גיהנם גרסינן בברייתא דמעשה בראשית וז"ל. למעלה מן יבשה תהום ולמעלה מן תהום בוהו. למעלה מן בוהו ים ולמעלה מן ים מים. ולמעלה מן מים ארקא. ועל ארקא שאול ואבדון ובאר שחת וטיט היון ושערי מות ושערי צלמות וגיהנם ורשעים בהם ומלאכי חבלה ממונים עליהם והם חשך ודיניהם של רשעים מתוקנים שם קשה ומרה שנאמר ורשעים בחשך ידמו וכל מדור ומדור גבהו ורחבו שלש מאות שנה :

גרסינן התם ואש של גיהנם חזק הוא אחד מששים מן האש שבשערי צלמות כל אחד וא' הוא חזק ששים יותר מחבירו עד שבשאול חציה אש וחציה ברד והרשעים שבתוכו כשיוצאין מתוך האש לוחץ אותם ברד וכשיוצאין מן הברד לוחץ אותם ודולקן האש. גרסינן התם ז' גיהנם ברא הקב"ה וכל גיהנם וגיהנם יש בו ז' מדורין וכל מדור ומדור יש בו ז' נהרות של אש וז' נהרות של ברד וכל א' רחבו אלף אמה ועומקו אלף אמה וארכו ג' מאות אמה וכ"א וא' מושכין ויוצאין זאח"ז וכל רשע ורשע עוברים בהם ונשרפים בהם ומ"ח הממונים עליהם חוזרים ומחיים אותם ומעמידים על רגליהם ומודיעין להם כל מעשיהם שהם רעים וכל מעשיהם ודרכיהם שהם מקולקלים ואומרים להם אף עכשיו עברו לפנינו בנהר ברד ובנהרי אש ובנהר הלפידים ובנהרי שלג על שעברתם על דברי תורה ומצות שנתן לכם בסיני. ואתם לא יראתם מאש של גיהנם ומן דינה של אבדון באו ותנו חשבון על מעשיכם ולא עוד אלא שבכל מדור ומדור יש בו ז' אלפים סדקים וכל סדק וסדק יש בו ז' אלפים עקרבים וכל עקרב ועקרב יש בו שלש מאות חוליות וכל חוליא וחוליא יש בו ז' אלפים כדי מרים תלוים בו ויוצאים ממנה ז' נהרות של סם המות ואדם הנוגע בו מיד נבקע וכל אבר ואבר שבו מיד נופל מתוך גופו וכריסו נבקעת ונופל על פניו ומלאכי חבלה עומדים ונוטלים כל אבר ומחיים אותם ומעמידים על רגליהם ונפרעין מהם. ע"כ פ' ה' ע"כ הג"ה :

הלכות נטילת ידים

כתוב בש"ע סי' קנ"ט אין נוטלין לידים אלא בכלי וכל הכלים כשרים אפילו כלי גללים (פי' כלים עשוים מרפת בקר) וכלי אבנים וכלי אדמה וצריך שיהא מחזיק רביעית ואם ניקב בכונס משקה דהיינו שאם ישימו אותו על משקים יכנסו בתוכו דרך הנקב והוא גדול מנקב שהמשקים שבתוך הכלי יוצאים בו אז בטל מתורת כלי ואין נוטלים ממנו לידים ואפילו אם הוא מחזיק רבועית מן הנקב ולמטה כתב ט"ז אם מועיל לסתום הנקב הפיסל בכלי נראה דבטיט אינו מועיל בשום כלי ובזפת מועיל לכלי חרס דוקא ולא לשאר כלים וכלי שניקב למטה וסתמו בסמרטוטין פסול שהמים שבו אינם על עיגול הכלי אלא על הפקק היה נקוב מן הצד ופקקו הרי זה כשר. אם נותנין מים בכלי והם נוטפין טיף אחר טיף בידוע שהוא כונס משקה אליבא דכ"ע: צריך ליזהר מאד בנטילת מים ראשונים כתבו חכמי האמת מים ראשונים מצוה רמז למאורות העליונים ששם מקום המצות ולפיכך אנו מגביהין ידינו למעלה שנאמר ואשא כפי אל מצותיך אשר אהבתי כדי שיתברכו כולם ממקור העליון כדי שימצא מזון ושפע לכל העולמות המזון תלוי במים הראשונים שהם מימי החסד :

הג"ה צריך להודיע בנטילה לסעודה אין נוהגין כמו בנטילת שחרית ששם נוטלים הכלי בימין תחילה ונותן ליד שמאל כאדון שאומר לעבדו לשרתו ואז שופך השמאל תחלה לימין. בסוד עקידת יצחק שנעקד הדין תחת אברהם בעל החסד אף כאן שיגבר הרחמים את הדין וק"ל. אבל כאן נוטל הכלי מימין ושופך תחילה מעט מים על יד שמאל ואח"כ נוטל הכלי ביד שמאל ושופך ב' פעמים זא"ז על יד ימין ואח"כ נוטל הכלי ביד ימין ושופך ב' פעמים על יד שמאל. וכן הוא מפורש בתרומה עמוד ער"ה ובדפוס זולצבאך דף ס"ג ע"ד ע"ש כי בנטילת שחרית הוא להעביר רוח רעה וכאן הוא להמשיך מימי החסד שהוא מזון העליון שהוא בימין וה"ק :

וכן כתב בתולעת יעקב דף ע"ח וז"ל וסדר הנטילה לאכילה נוטל השמאל מן הימין תחילה כי כן מימי החסד באין מן הימין אל השמאל עכ"ל וק"ל וכתב א"ז סי' ד' ס"ק ג' בזה הלשון אבל בנטילת ידים לסעודה ישפוך מן יד ימין אל השמאל תחילה בשם ב"י ומגדול עוז עכ"ל :

ועיקר הנטילה האצבעות הידים ויש כמה ששופכין מים על היד מן הצד וראשי אצבעות נשארו בלי נטילה והרי הוא כאילו לא נטלום. וידוע לחכמי הקבלה על מה מרמזים האצבעות הידים :

ואחר הנטילה יזקוף ראשי אצבעות למעלה. גבוה מן הכף כאלו רוצה לקבל דבר מחבירו ויאמר שאו ידיכם קודש וברכו את ה':

הג"ה ואחר הנטילה צריך לשפשף ידיו זה על גב זה כי כח הנטילה והכלי והמים ושפשוף המה סודות גדולות עד כאן הג"ה :

מנהג טוב שורגיל אדם את עצמו לשפוך רביעית

רביעית בפעם אחת על ידיו כי אז מסולק מכמה חששות שהם בהלכות נטילה וצריך האדם להיות בקי במאוד בהלכות נט"י בשא"ת בסימן קנ"ח עד סימן קס"ו :

ואשרי מי שנוטל ידיו בשפע רב יותר מרביעית ולא ברביעית מצומצם דאמר רב חסדא אנא משאי מלא חפני מיא ויהבו לי מלא חפני טיבותא וכל צדיק יאחז דרכו אבל לא יעשה לקבל פרס להתעשר ח"ו דא"כ הוא עובד ע"מ לקבל פרס אלא מאחר דחזינן שהוא מצוה רבה שהרי זכה ר"ח לעושר בזכות זה ומסתמא גם הקרן קיים לעוה"ב ע"כ יעשה הידור מצוה לכבוד השי"ת:

הג"ה אף על גב דיש כמה צדיקים גמורים דנוטלים ידיהם בשפע רב ומ"מ המה עניים גדולים וזהו על פי הסוד ע"ד צדיק ורע לו בהדי כבשי דרחמנא למה לך. ומ"מ כל העולם ניזון מזכותן כמו ר"ח וק"ל. והרמז נטילת ידים במים רבים שיתעשר מלא *ידיו *מברכותיו ר"ת מי"ם אחז"ל כל המזלזל בנטילת ידים בא לידי עניות ונעקר מן העולם ונתנו סימן על זה על נטילת ידים ר"ת עני. שני אותיות מן סופי תיבות אלו כזה ע"ל נ"ת י"ם גימטריא עשיר רצה לומר אם יטול ידיו במלואה יעשיר וא"ל יעני שגורם שיתמעט חס ושלום השפע מן המקור שהמזון בא משם וק"ל. כתבו חכמי האמת מי שאינו נוטל ידיו לאכילתו כתיקון חז"ל אין לו מנוח ומנוחה כמו הרוצח שהופך דמים כמים אף זה גורם שממעט השפע מן המקור שבא המזון ועל ידי זה כמה עניים שנשפך דמן כמים מחמת הבושה שסובלים וגורמים ג"כ שבא רעב ח"ו לעולם שמתים חס ושלום כמה נפשות עד כאן הג"ה :

צריך קודם נטילה להסיר הטיט שתחת צפורניו כי מיעוטו ומקפיד עליו חוצץ כמו בטבילה כשהצפרנים גדולים ע"כ מן הראוי לכל אדם שינהג כל ימיו ליטול צפרניו בכל ע"ש ואז מצוה נגררת מצוה כי המצוה היא משום כבוד שבת וגורם מצוה שניה בנטילה לסעודה בכל יום בטיט מיעוטא דמיעוטא ובודאי אינו מקפיד :

בשבת אסור לגרור הטיט שתחת הציפורן בצפורנו אלא ירחצנו במים :

צריך להסיר הטבעות מן האצבעות קודם הנטילה משום חציצה. וכתב הט"ז ומ"א בשם רש"ל דבאיש אינו חוצץ שאינו מסיר אותו בשעת מלאכתו ומ"מ צריכין שיהיו רפוין אבל בטבעת שיש בו אבן טוב בודאי מקפיד עליו וחוצץ וצריך להסיר קודם נטילה :

מצוה מן המובחר ליטול דוקא מן הכלי ואם נטל ידיו מן הכיור שקורין גי"ס פא"ס בל"א שיש בו ברזא תרנגול שקורין הענדיל צריך בכל שפיכה ושפיכה להסירו שיהא כח גברא : אם נעשה מלאכה במים או ששרה בהן פתו או גלוסקאות. או שצינן יין או שכר שקורין קיל וואשיר או שום מלאכה אסורים לנט"י אבל אם משימין בהן דברים המריחים כגון אתרוג או שפנגרי' או ציטרונין שלא נעשה מלאכה במים לצורך דבר אחר כשרין לנט"י :

וקודם הנטילה יתפלל על מזונו ויאמר תפלה זו :

אתה הוא ה' האלהים הזן ומפרנס ומכלכל בחסדים לכל הברואים מקרני ראמים עד ביצי כינים ככתוב טרף נתן ליראיו יזכור לעולם בריתו עיני כל אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעתו *פותח *את *ידך (יכוין ר"ת גימטריא יאהדונה"י ס"ת אותיות חת"ך שר הממונה על הפרנסה) ומשביע לכל חי רצון. נותן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו. ובכן יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי היה הוה ויהיה שגם אנחנו בני אברהם יצחק יעקב וישראל עבדיך עמך המצפים תמיד לישועתך ומיחלים כעיני עבדים אל יד אדוניהם וכעיני שפחה אל יד גבירתה כן עינינו אל ה' אלהינו עד שתחננו שיהיו אני ובני ביתי וכל עמך בית ישראל בכלל הרחמים ובכלל החן והחסד שתתן לנו מזונותינו במילוי ובריוח לחם לאכול ובגד ללבוש ויקוים בנו מקרא שכתוב בין הערבים תאכלו בשר ובבקר תשבעו לחם לשובע ולברכה ולחיים משפע *ברכה והצלחה משפע *בריכה העליונה מתחת ידך ולא מתחת ידי בשר ודם ויקוים בנו מקרא שכתוב ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם. פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון. נותן לבהמה לחמה לבני עורב אשר יקראו. נותן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו :

(ונכוין כשיאמר ברכה גימטריא במספר קטן י"א כמו שם של אדנ"י ג"כ במ"ק י"א וכשיאמר בריכה יכוין גימטריא י"ב במ"ק כמו שם אהי"ה גי' ג"כ י"ב במ"ק ויכוין להמשיך השפע מן הבריכה מכתר עליון ודי למבין) :

ואם לא אמרו קודם הנטילה יכול לאומרו אחר אכילת המוציא ואם אומרו אחר הנטילה קודם המוציא לא הוי הפסק וכוונת תפלה זו כדי שישפיע לו השם יתברך מזון הרוחני שהוא שורש המאכל כדי שיהא אכילתו בקדושה :

ונכון גם כן לומר קודם נטילה גם מזמור לדוד ה' רועי וכו' ומה שנוהגין לומר התינוקות אחר נטילה של שחרית תורה צוה לנו משה וכו' עד ואל שדי בעזרתי לא יאמר שום אדם זה לא בשחרית ולא לאכילה ואפילו התינוקות לא יאמרו רק בשחרית כדי להרגיל בפסוקי תורה. אבל לא לאחר נטילה לאכילה :

הג"ה מהחכם האלהי כמוהר"ר יצחק לוריא אשכנזי נר"ו אותם שנהגו לקרות מזמור לדוד ה' רועי קודם ברכת המוציא יפה הם עושים כי במזמור הזה יש תיבות נ"ז כי הוא זן ומפרנס לכל גם. אותיות רכ"ז כמנין ברכה שיחול ברכה במעשה ידינו עוד צריך לכוין כשמזכיר שם הוי"ה של ה' רועי מלוי הנעלם מן ה' שהוא מן יו"ד. ו"ד מן ה"י י' מן וא"ו א"ו ומן ה"י י' עולה נ"ז וכן עולה תיבת יהבך נ"ז עוד יכוין בנקודת הוי"ה הנקודה בשבא קמ"ץ סג"ל קמ"ץ שעולה ע"ב וכן בנקודת יהבך הוא שב"א קמ"ץ ויכוין שהשם יתברך ישפיע לנו מסטרא דדינא שהוא חסד ע"ב המקבל והחסד עליון שהוא המזל כי בני ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא. כן פירש המקובל האלהי איש האלהים כמוהר"ר יצחק לוריא אשכנזי זלה"ה :

ובשחרית בשמע קולנו יאמר תפלת רב ייבא סבא הנדפסת בשערי ציון המתחלת יהא רעוא וכו' או יאמר תיכף אחר תפלתו כדי שתקדים לתקון האכילה בבית כלומר קודם שמבשל לה בדרך קצרה. או יאמר תפלה זו :

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שיהיו מזונותי ופרנסתי ומזונות אנשי ביתי עם מזונות כל עמך ישראל בידך ואל תצריכני לידי בשר ודם ולא לידי

לידי הלואתם אלא לידך המלאה והרחבה עיני כל אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעתו פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון :

וטוב להתפלל בשמע קולנו קודם כי אתה תפלה הנ"ל או שארי צרכיו כמבואר לקמן בהלכות תפלה והעושה צרכיו קודם אכילה יטול ידיו ויברך אשר יצר ואח"כ יהא נזהר שימשמש בידו בגופו במקום הנסתר כדי שיביא א"ע לידי חיוב נטילה :

הג"ה אמנם הלכות כהב בזה הלשון ויש שעושין כמו פרס דלעולם סגי בנטילה אחת והיכי קעביד מיד שמשפך ע"י פעם אחד ושפשף זו בזו אם ידיו נקיות ויכול לברך מיד אשר יצר ולענין נט"י לסעודה עדיין אין הידים טהורות עד שישפוך עליהם מים שניים לטהר את המים הראשונים וינגב אותם ואז בשעת ניגוב יברך ענ"י והרי נטילה זו עולה לשניהם ואין כאן שום הפסק אחת מן הברכות שכל אחת במקומה עומדת והרב בעל אליהו זוטא מביא על זה וכן הסכים במ"מ ושכן נהג מהר"י פולק וכתב הב"ח דמי שעושה כן יעשה כך לעולם ולא פעם כך ופעם כך. כתוב בים של שלמה אשרי לו מי שנזהר שלא ליטול ממים ששאבה נדה וכ"ש אם אשתו נדה דודאי אסורה לצוק מים ע"י בעלה. ויען שיש כמה בעלי בתים אע"ג אם הם בביתם נזהרין בנטילה כתיקון רז"ל ואם הם חוץ לביתם אפילו במקומות שיכולין ליטול ידיהם כגון בכפרים ומכ"ש בשדה שאוכלין בלי נט"י ונוהגין קלות עד מאוד אוי להם ולנשמותיהם שעושין כך ומזלזלין בנטילת ידים אלא מי שיש לו יראת שמים יעשה כתיקון חז"ל יקח כובעו או מגבעת שקורין קעפל"י ויטול בהם אע"ג דהרש"ל אוסר גם בזה מ"מ בש"ע סימן קנ"ט התיר כיון שהוא ע"י הדחק מותרים דהוי כלי מאחר דעוברי דרכים רגילים לשתות מהם. ולא יטול מים בידו א' ויתן על ידו אחרת וישפשף אח"כ ומי שהוא ירא שמים בדבר ולא נהג קלות כמו הרוב עוברי דרכים עליו נאמר אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה' :

ענין ברכת המזון

צריך לאחוז הלחם בעשר אצבעות כנגד י' מצות שנצטוו ישראל בתבואה וכנגד עשרת הדברות ועשר תיבות בברכת המוציא ועשר תיבות בפסוק ארץ חטה : בשעה שמברך ברכת המוציא כשיאמר השם יגביה הפת ובשבת יגביה שתיהם. מ"א: נוהגין להטביל פרוסת המוציא ג' פעמים במלח כי השם של הויה גי' כ"ו וג"פ גי' מלח והוא סוד גדול הידוע למארי קבלה להמתיק הדין (ור"ל כי מלח רומז לדין כידוע והמ"ם רומזת מיתה) בזה : וצריך להפריד בין הב' ממי"ן לחם מן הארץ: וצריך להתיז הה' של הארץ (בקמץ) והוא ע"פ הסוד כידוע ליודעי חן : הרי כמה קדושות יש בבציעת המוציא. וכתב בס"ח וז"ל ולחם שבירך עליו המוציא לא יהא נותן ממנו לבהמה ומן המוציא ישאיר מעט ויאכלו אחר האכילה קודם בה"מ ע"ש שיהא הטעם של המוציא בפיו וישאיר אחריו ברכה. ונותן סימן על זה ברוך טנאך ומשארתך: וכתב הכל בו ונהגו כל ישראל שלא להאכיל בהמה וחיה ועוף מחתיכת המוציא ולא מחתיכה שנוגעה בחתיכת המוציא : וה"ה שיש ליזהר בפסח באותן מצות של מצוה שעושין עליהם הסדר בלילי פסחי:

היכא דשכח מלברך ברכה קמא קודם המצוה מברך אחר עשי' המצוה אבל בסעודה דאסור לאדם שיהנה מעולם הזה בלא ברכה כיון דעבר ואכל והגיע ברכה אחרונה הואיל ואדחי אדחי וכן הוא בברכת המשקים או ברכת הפירות ושאר ברכות הנהנין וק"ל : כתב ב"י בשם כ"ב אם יכול לאכול יברך המוציא ויאכל מעט. וכתב מ"א ונראה לי שטוב לעשות כן מאחר שהרשב"א כתב דלהראב"ד צריך לברך אע"פ שגמר סעודתו ולכן טוב להוציא עצמו מפלוגתא : כתבו ט"ז ומ"א שמברכין ענ"י דוקא קודם המוציא אבל אם טעה ולא בירך ענ"י קודם המוציא ואכל פת לא יברך אח"כ על נטילת ידים :

ומאחר שהמוציא והנטילה שייכי להדדי אין להפסיק ביניהם ואפילו הפסקה בלא דיבור אם שהה כדי הילוך כ"ב אמה הוי הפסק:

הג"ה וסימן כ"ך יברך ישראל ואפילו בד"ת אסור להפסיק כטור הביא בירושלמי א"ר בר אבין כל מי שסומך גאולה לתפלה אין השטן מקטרגו כל אותו יום וכל מי שהוא סומך לנט"י ברכה אין השטן מקטרגו באותו סעודה :

דין פשוט בגמרא וכל הפוסקים שאסור לדבר בין ברכת המוציא לאכילה ואם דיבר עבירה הוא בידו וצריך לחזור ולברך נראה דאפי' הכנים פרוסת המוציא לתוך פיו ולועסו אינו רשאי לדבר עד שיטעום החיך האוכל ויבלענה כי קודם לזה עדיין נקרא הפסק בשמדבר שהרי נקרא עדיין קודם סעודה מאחר שלא טעם טעמו : הראיה לזה דאמרינן טועם אינו צריך ברכה והשרוי בתענית טועם ואין בכך כלום ופירש ר"ת שחוזר ופולט לא חשיב הנאה מן הטעימה מאחר שלא בלע ומה שפלט אינה צריכה ברכה שאינו נהנה הרי מצינו שהטעימה אינו כלום לענין הנאה עד שבלע ומי שמדבר קודם שבלע הוי הפסק ועוד דהוא גם סכנה בסעודה שלא יקדים קנה לוושט וחמירא סכנתא מאיסורא ומ"מ אם שכח ודיבר קודם שבלע אינו חוזר ומברך : כתב רש"ל על בעל סעודה מוטל לכבד את הגדול להביא מים לפניו באחרונה שנהג הרא"ש ליטול באחרונה אבל אם מביאים לו ליטול בראשונה כמו שנתפשט המנהג והוא מנע מלקבל עבירה היא בידו והוא בזיון התורה שהוא רודף אחר הכבוד ואין ראוי לומר אני מנהיג עצמי בטהרה ובקדושה ובפרישות ולא אפסיק ואחרים יפסיקו אדרבא ראוי לו ליטול וליזהר שלא יפסיק ואז אחרים ילמדו ממנו :

וכתב רבי מנחם כשישראל יושבין על השלחן וממתינין זה לזה עד שיטלו ידיהם והם בלא מצות השטן מקטרג עליהם לכן יזהירו להביא תיכף לחם ומלח על השלחן שאז ברית מלח מגין עליהם:

הג"ה וכן בש"ע סימן קס"ז מצוה להביא על השלחן מלח קודם שיבצע כי השלחן דומה למזבח והאכילה כקרבן ונאמר על כל קרבנך תקריב מלח. והוא מגין מן הפורענות:

בהדין המוזכר בא"ח סי' קס"ו דמניח הפרוסה תחת השלימה ובוצע שתיהן כתב רש"ל שאם יש אחר עמו נכון לחלק שאחד יבצע על השלימה ואחד על הפרוסה:

הג"ה בשלחן ערוך בא"ח סימן קס"ז בוצע בפת במקום שנאפה היטב ובפת דידן יש לבצוע בצד הפת שהיא שלימה ביותר לא במקום סדק ולא במקום שנקרא איי"ן שטו"ם ויחתוך מעט מצד העליון והתחתון. ובדרשות מהרי"ל שהיה מחתך כמין טבעת שקורין קרענשטילי בל"א ובאמצע הנית מחובר וצריך לחתוך רק מעט שאם יאחוז בפרוסה יעלה שאר הככר עמו שאם לא כן חשוב כפרוסה ויניחנה מחוברת לפת ויתחיל לברך ואחר שסיים הברכה יפרידה כדי שתכלה בעוד הפת שלם:

מה שאמרו חז"ל דאסור להתפלל בלא חגורה ה"ם תפלה כגון י"ח אבל לענין ק"ש ושארי ברכות אין לחוש בחגורה רק שלא יהא לבו רואה ערותו:

הג"ה יש אומרים אם בתי שוקים שלהם שקורין הויז"ן או בוקס"ן כלשון אשכנז קשורים ומהודקים לגוף שאינן צריכין לחגורה שהרי אין לבם רואים ערותן וטועים הם כי להתפלת י"ח צריך דוקא לחגור וגם ברכת אוזר ישראל בגבורה נאמרה על לבישת חגורה:

ראוי שלא ליתן שום דבר לאכול אלא למי שיודע בו בבירור שיברך אבל אם נותן לא' בתורת צדקה טוב הדבר כשנותן לעני דלא קים ליה בגוויה בבירור שיברך שיאמר לו קח זה ותיטול ידך ותברך קודם אכילה ואחר-אכילה אף אם יודע שיש בו איזה חטא לא ימנע בעבור זה מליתן לו אם לא מי שהוא רשע לכל כמבואר לקמן בהלכות צדקה:

וכשנותנין לעני פרוסת לחם נותנין לו דרך כבוד ובסבר פנים יפות לפי לשון רשב"י שמפ' הפסוק פרוס לרעב לחמך דהיינו פריסת מפה וגם משמע לחתוך אם הלחם שלם לשון פרוסה כדי שלא יתבייש העני מלאכול וישמח עם העני ומי שעושה כן אשרי לו בעוה"ז וטוב לו לעוה"ב וזוכה לי"א ברכות כמבואר בגמרא:

יאריך על שולחנו לעשות רצון קונו. ת"ת צריך למשוך ולהאריך על שלחנו כמאמר רז"ל ג' דברים מאריכין ימיו של אדם א' המאריך בתפלה ב' המאריך בשלחנו פרש"י דלמא אתי עניא ויהיב ליה ג' המאריך בבית הכסא ר"י ור"א אמרי תרווייהו כל זמן שבית המקדש קיים מזבח מכפר על ישראל ועכשיו שלחנו של אדם מכפר עליו:

ע"כ כמו שהיה במזבח נותן חלק לגבוה אף כאן צריך ליתן לעניים ואם אין כאן עניים מאחר שגמר בדעתו אם יבא לו עני יתן לו נחשב לו כאלו היה לו עני בשלחנו. ב' מה מזבח אנשי מעמד היו לומדים בתורה אף כאן צריך לדבר ד"ת על שלחנו. ג' מה מזבח היו הלוים משוררין על הדוכן אף כאן בה"מ הוא השיר: ע"כ מי שאינו בעל תורה יאמר איזה מזמור על שלחנו יש נוהגין לומר מזמור ה' רועי אחר ברכת המוציא שמדבר בבטחון הקב"ה על מזונתו ושאר דברים כל ימי חייו ולאחר מותו שלא ילך בגיהנם כמ"ש גם כי אלך בגיא צלמות לא אירע רע. ויש נוהגין לומר שיר של יום אבל הלומדים לא יסמכו לכתחילה על מזמור רק ילמדו דבר מה משנה או הגדה או בתוך ספרי מוסר: מצאתי כתוב בשם גדול א' שנוהגין כן בארץ איטליא מי שאין לו פנאי ללמוד על שלחנו או שא"י ללמוד יאמר לכל הפחות ג' פסוקים מתורה וג' פסוקים מנביאים וג' פסוקים מכתובים.

ג"פ מתור' ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמי' ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו למען אנסנו הילך בתורתי אם לא (שמות ט"ז). ועבדתם את ה' אלהיכ' וברך את לחמך ואת מימיך והסירותי מחלה מקרבך (שמות כ"ג). ויענך וירעיבך ויאכילך את המן אשר לא ידעת ולא ידעון אבותיך למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם (דברים ח) (ג"פ מנביאים) הוא מרומים ישכון מצדות סלעים משגבו לחמו נתן מימיו נאמנים (ישעיה ל"ג). למה תשקלו כסף בלא לחם ויגיעכם בלא לשבעה שמעו שמוע אלי ואכלו טוב ותתענג בדשן נפשכם (ישעיה נ"ד) הלא פרוס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית כי תראה ערום וכסיתו ומבשרך לא תתעלם (ישעיה נח): (ג' פסוקים מכתובים) ויין ישמח לבב אנוש להצהיל פנים משמן ולחם לבב אנוש יסעד (תהלים ק"ד). טרף נתן ליראיו יזכור לעולם בריתו (תהלים קי"א). עושה משפט לעשוקים נותן לחם לרעבים ה' מתיר אסורים (תהלים קמ"ו):

מצאתי במשניות הנדפסים באמשטרדם שנת ת"ו שיש לומר אלו פסוקים שאחר סיום כל ספר וגם לאחר אכילה קודם ברכת המזון והמה מסוגלים עד מאוד. זה לשונו:

להודות להלל לשבח לפאר לרומם להדר ולנצח על כל דברי שירות ותשבחות דוד בן ישי עבדך משיחך. בעצתך תנחני ואחר כבוד תקחני. והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו. אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו. ואני בחסדך בטחתי יגל לבי בישועתך אשירה לה' כי גמל עלי. שוש אשיש בה' תגל נפשי באלהי כי הלבישני בגדי ישע מעיל צדקה יעטני כחתן יכהן פאר וככלה תעדה כליה. ויבטחו בך יודעי שמך כי לא עזבת דורשיך ה'. שמחו בה' וגילו צדיקים והרנינו כל ישרי לב. נר לרגלי דבריך ואור לנתיבתי. אודך כי עניתני ותהי לי לישועה:

ואח"כ יאמר השיר של יום שהיו הלוים אומרים בבית המקדש ופסוקים אלו המה מסוגלים שלא יחסר מזונות כל ימי חייו ויש

מי

מי שאומרים אחר משנתו עד מודים אנחנו לך ששמת חלקנו מיושבי בה"מ וכו' שלא ישכח מהרה ממנו תלמודו והמה טוב לזכרון עיין לקמן במסכת שבועות :

ואותן בעלי בתים שמחזיקים נערים ובחורים או לומדים על שלחנם אז טוב להם שמקיימים הכל תורה ועניים אשרי להם בעוה"ז וטוב להם לעוה"ב :

ומי שזוכה שיזמין לו השי"ת עני טוב והגון שיהיה בו קצת ריח תורה יתן לו על שלחנו מהטוב והמובחר שבשלחן כמו שהיו נותנין לחלק גבוה החלב המובחר ואז בודאי יהא לו השלחן מזבח כפרה :

אמרו רז"ל כל שאינו משייר פת על שלחנו אינו רואה סימן ברכה לעולם . ע"כ המנהג להסיר פת שלם ומניחין הפרוסות :

נוהגין להסיר הסכין מעל השלחן קודם בה"מ ע"ש לא תניף עליהם ברזל והיינו דוקא בחול אבל לא בשבת שיש שלום בכל ואין שטן ואין פגע רע והכתות ההם שובתים . נוהגין להזכיר החורבן על השלחן לומר מזמור על נהרות בבל אבל בשבת ובי"ט אומרים מזמור בשוב ה' את שיבת ציון :

הג"ה יש נוהגין להסיר המלח מעל השלחן קודם בה"מ ולא נמצא כזה בשום ספר ולפע"ד טוב להניח על השלחן שהוא ממש דוגמת המזבח המכפר כדכתיב על כל קרבנך תקריב מלח וגם הוא מגין על הפורעניות וכן ראיתי מאנשי מעשה שמניחין המלח עד אחר בה"מ :

חד מעשרה דברים שנאמרו בכוס של ברכת המזון הוא עיטוף רב פפא מעטף ויתיב ומברך רב אשי פרים סודרא ארישא ומברך ע"כ המדקדקים נוהגין לשום בגד עליון שקורין מיצ"ן בל"א בשעת בה"מ כמו בשעת תפלה ובמקומות שמתפללים בסודרא שקורין בראטש"י הו"ב ישים הסודרא על ראשו ובפרט כשיש זימון בשלשה ואז מורא שמים עליו והכל כדי שלא יתגאה כשאכל ושבע ודשן :

אף על גב שכתבו קצת פוסקים כגון בעלי תוספות והרא"ש שהאידנא אין העולם נוהגין במים אחרונים אל תשגיח בדבריהם כי בימיהם היה הס"א נעלמו אילו ראו אותם מה שכתבו בענין זה לא כתבו מה שכתבו :

אין מברכים על מים אחרונים וצריך להשפיל ידיו לרמז לדברים ההם שהם למטה מהכל . ושלא ליטלם על גבי הקרקע אלא לתוך הכלי . כתב מ"א בשיש רצפה שחוצץ בינו לקרקע שרי דאין רוח רעה שורה אלא ע"ג קרקע לכן נ"ל שתחת השלחן שרי אם יש רצפה הן בנסרים הן באבנים :

הג"ה מצאתי כתוב בשם המקובלים שצריך לדקדק עד מאוד במים אחרונים שלא יקטרגו עליו כמו בקרבן שנותנין להם חלק מהשטן המתעקש לצד צפון. וכ"ש כשאוכל יחידי שצריך ליזהר בזה. ואפי' אוכל פת חריבה שידיו נקיות ולא רציתי להעתיק ולהזכיר שמותיהן של אותן הממונים על כך ושמבריחין על ידי מים אחרונים :

ובשעת הרחיצה למים אחרונים יאמר זה:

זה חלק אדם רשע מאלהים ונחלת אמרו מאל :

כתבו הט"ז ומ"א דמותר ליטול ידיו למים אחרונים בשאר משקים .

יש נוהגין כשנוטלין כוס לברך בה"מ אומרים כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא ומהרי"ו כתב אחר בה"מ סמוך לברכה כשמברכין על הכוס יאמרו פסוק זה ואני ראיתי אנשי מעשה כשהיו מושיטים להם כוס לברך היו אומרים פסוק זה. והבוחר יבחר . ולאחר מים אחרונים כשירצה לברך בה"מ יאמר הריני מוכן ומזומן לקיים מצות עשה של ברכת המזון שנאמר ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך על הארץ הטובה אשר נתן לך לשם יחוד קב"ה ושכינתיה ע"י ההוא טמיר ונעלם בשם כ"י :

וכיון דבה"מ היא מצות עשה מן התורה ראוי לכוין בה יותר ובדקדוק מלותיה שלא יבליעם ובקול רם כי הקול מעורר הכוונה ואפילו אם מברך בבית ביחיד צריך לברך בקול רם כדי לעורר בני ביתו וילמדו ממנו . יש נוהגין דוקא לברך בתוך הסידור :

כתב הט"ז כיון דהנשים מחויבים לברך בה"מ מן התורה ע"כ אם אכלו הנשים ג"כ עמהם שמחויבת האשה לישב ג"כ שמה כשמזמנין בשלשה וכל ב"ב ינהיג לאשתו לעשות כן :

כתב בש"ע כשמברכין בה"מ צריך להגביה הכוס מן השלחן טפח היינו דוקא כשמברכין במזומן ג' אבל אם מברך ביחיד א"צ כוס וא"צ להגביה מן השלחן טפח רק יעמיד אותו על השלחן אם מברך על הכוס ויתן ימינו על שמאלו נגד החזה וסימן על זה כוס ישועות אשא ר"ל שצריך להגביה הכוס ובשם ה' אקרא ר"ל כשמברכין בג' ודו"ל :

כתב ר"ח בענין בה"מ ראוי כשיברך שהוא מקיים מצות עשה שלא יברך בקלות ראש או מתנמנם או במהירות או בהבלעת המלות אלא יכין את עצמו לקראת אלהי ישראל ויברך באימה להשי"ת על החסד הגדול שעשה עמו להכין לו פרנסתו אע"פ שלא היה ראוי לכך בחסדו הגדול זן בין לרעים בין לטובים כי עם היות שהוא יתברך א"צ לנו והכל צריכין לו אלא שחשקו שיתברך ע"י התחתונים כדי שיהא בהם הכנה להשפיעם מטוב וכן ראוי לנו שאנו בניו לעשות רצון אבינו שבשמים :

וכתב בש"ע כל אחד מהמסובים חיובים לומר בלחש עם המברך כל מלה ואפילו חתימת הברכה ויקדים לסיים קצת קודם המברך כדי שיענה אמן :

הג"ה אבל בעו"ה בדור הזה יש כמה המון עם שהולכים שנוהגין קלות ראש עד מאוד בשעה שמברכין בזימון לא די שאינן אומרים

אומרים עמו מלה במלה ואינן שומעים אלא ההם מדברים דברים בטלים בשחוק וסיתול גם די שהמה אינם יוצאים ידי חובתן אלא מבטלין ג"כ אחרים ובודאי עונותיהם תקועים על עצמותיהם ועתידין ליתן את הדין ע"כ ראוי להזהירן על כך שלא יעשו עוד. כתב בס' החינוך אין ף' בבה"מ לפי שכל המברך בה"מ בכונה אין שולט בו אף וכו' ומזונותיו מצויין לו בכבוד כל ימיו והמדקדק יוסר לברך דוקא בתוך הספר של בה"מ ולא בע"פ:

אם מברכין ברכת המזון בזימון יאמר ברוך הוא וברוך שמו אבל ביחיד יתחיל מיד ברוך אתה ה' וכן משמע בא"ח סימן קצ"ב וכן כתב מוהר"ן וכל בו. יאמר רענו בשבא ולא רוענו בחולם זונינו במלאפום וכן יאמר לא חסר לנו הח' בקמץ וס' בפתח ואל יחסר לנו י' בסגול והח' בשבא וס' בפתח כי אז עולין הנקודות כמנין לחם וביעלה ויבא לא יאמר אל מלך אלא אל חנון כי אין להזכיר בברכות הארץ מלכותא דרקיע כיון שהזכיר מלכותא דארעא מלכות בית דוד:

הג"ה ראיתי להסיר הטעות אשר קצת לומדים שטועים בזה מפני הרגילות שבהם שאומרים על הבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו אלהינו. ואח"כ מתחילין אבינו רענו אלא שמשמעות הוא כך שאנו מתפללין רחם ה' אלהינו על ישראל ועל ירושלים ועל ציון ועל מלכות בית דוד ועל הבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו. וצריך להפסיק מעט בין עליו ובין אלהינו. ואח"כ מתחילין להתפלל אלהינו אבינו רענו שיתן לנו מזונותינו ופרנסתינו וכו'. וגם קצת אומרים אבינו פשיטא שטועין בהם דלאו אורח ארעא להזכיר מלכותא דשמיא עם מלכות ב"ד. וגם צ"ל אנחנו מודים לך ולא אנו מודים לך שהוא לשון קללה כמו ואנו הדיינים. צ"ל בפי כל חי ולא בפה. צ"ל זונינו כמלאפו"ם פירושו שמתפלל לפניו שיזון אותנו ויאמר הוא היטיב לנו הוא מטיב לנו הוא ייטיב לנו וכל טוב' בחול"ם ומכל טוב במלאפו"ם ויאמר מעם ה' ולא מאת ה' כי בקל מבליע הה' ויבא ח"ו לידי גירוף. וגם יאמר הרחמן הוא ישלח לנו את אליהו הנביא ז"ל ויבשר לנו בשורות טובות וישועות ונחמות ולא כמו שנדפס ויברך אותנו כל אחד ואחד ממנו בשמו כי לא מצינו שיבא אליהו ז"ל לברך אותנו. וגם יש עמי הארצים שאביהם ואמם כבר מתים כמה שנים ומחמת רגילות אומרים יברך אבא מורי ואמי מורתי וצ"ל אבי מורי ולא אבא כי אבי הוא לשון קודש ואבא הוא ל' תרגום ואם בעל הבית יברך בעצמו אל יאמר בעל הבית הזה והלא הוא ב"ה בעצמו אלא יאמר יברך אותי ואם יש לו אשה ובנים יאמר ואת אשתי ואת זרעי וכל אשר לי. ואל יאמר במרום אלא ממרום ואם הוא יברך בעצמו אל יאמר עליו אלא עלי עלינו אם ב' אוכלים עמו אל יאמרו ונאמר אמן אלא ואמרו אמן ויענה אמן אחר הרחמן. בחול אומר מגדיל ישועות מלכו ובשבת יאמר מגדול ישועות כו'. כי פסוק זה הוא בתהלים וכן בנביאים כתיב מגדול והסי' שבת קרא מקרא כלומר בשבת יאמר כמ"ש בקרא:

וגם יאמר בכל יום ולא שבכל יום. מי שמברך ברכת המזון בפני עצמו בשדה יאמר בזה הלשון הרחמן הוא יברך אותי ואת כל אשר לי כמו שנתברכו אבותינו אברהם בכל יצחק מכל יעקב כל כן יברך אותי בברכה שלימה ואמרו אמן:

ואם עוד אחד אוכל עמו או יותר יאמר בלשון רבים אותנו ואת כל אשר לנו:

וברצה והחליצנו יאמר באהבה כמצות רצונך ויפסיק מעט ויאמר ברצונך הנח לנו שמכאן מתחיל להתפלל דלהוי הקב"ה ברצונו שלא תהא צרה ויגון ביום מנוחתנו:

ואם ב' שלחנות בחדר אחר יאמר המזמן על השלחנות שאכלנו מעליהם ודוקא שהם ב' שלחנות ממש אבל בקצת סעודות יש שלחן אחד ארוך שקורין מאפי"ל בל"א אע"ג שמביאין לפניהן על השלחן כמו על שתי שלחנות מ"מ לא נקרא אלא שלחן אחד:

ואותן שאומרים בשבת ותבנה ירושלים הוא מנהג טעות. מי שמשכה סעודתו של שבת לתוך הלילה יזכיר רצה בבה"מ מפני שמצוה להוסיף אשבת ואף אם היה ר"ח בשבת ואין בהוספתו מצוה אפ"ה מאחר שמוסיף אשבת וכל זמן שהוא שבת אז הוא ר"ח ע"כ יזכיר של ר"ח ג"כ אבל ר"ח שחל באמצע השבוע ונמשכה סעודתו לתוך הלילה לא יזכיר ר"ח מאחר שאין עתה ר"ח. ואין בהוספתו שום מצוה וכשחל ר"ח ביום א' ומשכה סעודתו במ"ש אז לא יזכיר רצה אלא אומר יעלה ויבא מאחר דבאמת עתה ר"ח ושבת כבר הלך לו אלא שהוא הוסיף מדעתו לא נכון לעשות העיקר טפל והטפל עיקר ואין לומר יאמר רצה וגם יעלה ויבא א"א לעשות כן דהא הנך סתרי אהדדי דאם יאמר רצה משוי ליה שבת ובמה שאומר יעלה ויבא משוי ליה ר"ח שהוא יום א':

וטוב לומר אחר בה"מ דהיינו אחר הודו לה' כי טוב פסוק אשרי הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו. ופסוק פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון:

באותן מדינות ששותין בסעודות מי דבש שקורין מע"ד צריך לברך בה"מ על מי דבש ולא על שכר:

כתב מ"א דוקא במדינות שרגילין לשתות מי דבש הוי חמר מדינה. אבל במקום שאין שותין אותו אלא לפרקים לא הוי חמר מדינה עיין לקמן בהלכות שבת בדיני קידוש:

וכתב ט"ז אם שותין שכר תוך הסעודה ואחר האכילה קובעים עצמם לשתות מי דבש ומברכין על שכר ואומרים שהוא חמר מדינה ונראה דזהו בזוי מצוה והוא בכלל מ"ש שלא יהא שלחנך מלא ושלחן רבך ריקם לכן יש לברך על מי דבש וכן פסק של"ה. וכן מי שיש לו יין בתוך אכילתו יראה שישייר כוס מלא יין לבה"מ שלא יהא שלחנך מלא ושלחן רבך ריקם:

וכן באותן מדינות שאין יין מצוי ושכר הוא חמר מדינה אע"פ שיין בעיר שכיון שהוא ביוקר מברכין על שכר אבל מצוה מן המובחר לברך על היין מי שיש לו יין בביתו:

הג"ה וכתב בעל ע"ת וה"ס אם בשנה אחת נלקה היין והיינו מצוי נקרא שכר חמר מדינה באותה השנה אע"פ שהיין מצוי בשאר השנים:

והכוס אוחז בימין והשמאל לא תסייע לימין. להניח הכוס על כף הימין והאצבעות זקופות

זקופות וכו' ואתן את הכוס על כף פרעה ולא כאותן הנוהגין לאחוז הכוס ביטין דהיינו שאצבעות מקיפות את הכוס. וצריך שלא יהא הכוס של בה"מ פגום:

הג"ה ולאו דוקא כוס של בה"מ ה"ה כוס של קידוש והבדלה וכיוצא בהן דהיינו בכוס של אירוסין אבל רבים מהמונים טועים בזה הם מביאים לפניהם כד של מים או שאר משקים אם אחד היה שותה ומברך אין אחרים השותים אחריו מברכין אם אומרים לו למה אין אתה מברך משיב. והלא הוא פגום וטועים הם דלא שייך פגום אלא בכוס של ברכה כדלעיל אבל אסור להנות בלא ברכה אם מאה שותין מכלי אחד מחוייב כל אחד ואחד לברך. וכן אם הכוס פגום נוהגין לשפוך מעט מן הכלי לתוך הכוס פגום ואין חוזרין ושופכין הכוס לתוך הכלי אלא דצריך לערות אח"כ מן הכוס מעט לתוך הקנקן שהיין בתוכו כדי שיתבטל ועוד צריך להודיע ליזהר בזה שאחר שמברך המברך בה"מ על הכוס ומברך בפה"ג שותה מעט מהכוס ואח"כ שופך מכוסו לתוך הכוסות שלהם דלא שפיר עביד אם כוסות שלהם אינם פגומין דא"צ כלל לשפוך מכוסו לשלהם אלא כל אחד ואחד שותה מכוס שלו. ואם כוסות שלהם פגומים צריך לשפוך מכוס שלו קודם ששתה המברך ממנו כי מה מועיל השפיכה לתוך כוסיהן מהכוס פגום וד"ל:

וכתב בעל אליהו זוטא על זה והאוכל בבית חבירו משלו א"צ לברך הרחמן יברך ב"ה כיון שאינו אוכל משל חבירו:

לא יעשה שום דבר בשעת בה"מ וה"ה בשעה שעוסק במצוה אל יעשה שום דבר אחר כי זה הוא מורה על עשיית המצוה בלא כוונה אלא דרך ארעי וה"ה שלא לעסוק אפי' בדברי תורה באותו שעה ט"ז:

שלשה שאכלו כאחד ושנים מהם אכלו בשר או תבשיל של בשר ואחד אכל מאכלי חלב יש לנהוג שאותו שאוכל מאכלי חלב שהוא מברך בה"מ ומוציא השנים לפי שהוא יכול לאכול עם חבירו ולא להיפך ודוקא שהיה אוכל מאכלי חלב ולא גבינה קשה ישן ששה חדשים או שהוא מותלע כי נהוגין האידנא שלא לאכול בשר אחר גבינה כזה:

כתב הט"ז מי שקנה לעצמו לחם אחד לאכול ולאכלו כולו ועל זה בירך המוציא ואח"כ נתאוה לחם עוד ושולח לקנות לו עוד שצריך לברך שנית ברכת המוציא דהוי נמלך אבל מי שיש לו בביתו לחם וחותך לו חתיכה לאכול אותה ואחר כך רוצה עוד לאכול יוכל לחתוך עוד ואין זה נמלך דדרך אדם כן הוא:

מי שאוכל רק כזית או כביצה לא מצי למיפטר מי שאוכל שביעת כרס ממש דלא אתי מדרבנן ומפקיע מדאורייתא וכן מי שאכל ושתה ואחד אכל ולא שתה והוא תאב לשתות אינו יכול לפטור מי שאכל ושתה מדאמרו רז"ל ואכלת זו אכילה ושבעת זו שתיה וממילא זה מדאורייתא וזה מדרבנן ולא אתא מדרבנן ליפטר מדאורייתא:

כתב בש"ע סי' קצ"ז שנים שאכלו ובא ג' אם יכולין להזקיקו לאכול כזית פת מוטב ואם אינו רוצה לא יתנו לו לשתות ולא מאכל אחר ואם אירע שנתנו לו לשתות או מאכל אחר יזמנו עמו אע"ג שאינו רוצה לאכול פת עכ"ל:

וכתב א"ז ומ"א בשם מהרש"ל וב"ח שרבותיו נהגו ליתן לו לשתות אם לא היה רוצה לאכול פת וכן כתב מ"ט וכ"ג אם לא יכולין להזקיקו ליטול ידיו ולאכול כזית פת יתן לו לשתות והמברך יהא דוקא אחד מאוכלי כזית פת והשותה צריך לברך ברכה אחרונה על מה ששתה והוא דוקא ששתה רביעית משקין ואין צריך דוקא יין:

ואם ג' אכלו פת ובא רביעי ושתה עמהם שיעור רביעית יוכל לענות על ברכות הזימון כמו שעונים הם וכן מבואר בתשובת מהמ"ע. כתב האשר"י מצוה מן המובחר אם כולם יודעים לברך שיברך אותו שאכל כדי שביעה ואם אין יודעים כולם לברך יברך מי שאוכל בזית להוציא אותן שאכלו כדי שביעה עכ"ל:

כשחוזר ומשיב המברך ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו. יאמרו המסובין אמן קודם שיתחיל המברך אח"כ ברוך הוא וברוך שמו כי בכאן נשלם ברכת הזימון ואח"כ מתחיל בה"מ וכן כמה גדולים נוהגין כן:

אם נכנס אחד ושמע שהן מזמנין אם כשאמר המברך נברך שאכלנו משלו יאמר השומע ברוך שמו תמיד לעולם ועד. ואם נכנס כשעונין ברוך עונה אמן וכן הוא בשלחן ערוך סי' קצ"ח:

הג"ה וכתב ע"ת בשם הלבוש דס"ה אם נכנס כשהמברך חוזר ואומר ברוך שאכלנו משלו דהוא משום ברכת הזימון יענה אחריו אמן אע"פ דהמסובין אינם חייבים לענות אמן:

ובספר חסידים כתוב מעשה באדם אחד שמת לפני זמנו כמה שנים לאחר כמה שנים נתגלה בחלום לא' מקרוביו שאל לו איך נוהג בעולם שאתה שם א"ל בכל יום דנין אותי על שלא הייתי מדקדק בברכת המוציא וברכת הפירות וברכת המזון בכוונת הלב ואומרים להנאתך נתכוונת שאלו לו והלא אין משפט רשעים בגיהנם אלא י"ב חודש וכבר עבר עליך כמה שנים ועדיין דנין אותך אמר ליה אין דנין אותי פורעניות חזקות כמו בי"ב חדש עכ"ל:

צריך לכוין בו בתחילת פתיחתו על מה שהוא מברך אם על הפת או אם על הפירות או על היין או על השכר:

הכלל העולה שבעת האוכל יהיה לבו של אדם מדובק בהשי"ת יותר מכל היום וזהו בנין אב ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו פירוש שהיו מתבוננים ורואים הכבוד בלב בעוד שהיו אוכלים ושותים:

צריך האדם להתקדש על שלחנו בסעודתו ארז"ל קדושים תהיו לי קדש עצמך במותר

במותר לך ע"כ לא יהיה גרגרן ובלען אלא כאוכל לפני מלך הכבוד מי זה מלך הכבוד ה' צבאות הוא מלך הכבוד סלה :

כתב מ"א נוסח בה"מ הקצר בשעת הדחק שאין לו פנאי לברך בה"מ הארוך בשם הגאון מהר"ר נפתלי בהסכמת גדולי חכמי צרפת יאמר ברכה ראשונה כולה עד הזן את הכל ואח"כ נודה לך ה' אלהינו על שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה שנתת לנו ברית תורה ולחם לשובע ברוך אתה ה' על הארץ ועל המזון. רחם ה' אלהינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל מלכות בית דוד משיחך. ותגדיל מהרה כבוד הבית ותנחמנו בכפלים בא"י בונה ברחמיו ירושלים אמן. בא"י אמ"ה הטוב והמטיב לכלנו הוא הטיב הוא מטיב והוא ייטיב לנו הוא גמלנו הוא גומלנו הוא יגמלנו לעד בחן ובחסד וברחמים ויזכנו לימות המשיח עושה שלום במרומיו כו'. בברכת בורא נפשות רבות צריך לומר חי העולמים החית בצירי מ"א בשם תי"ט סוף תמיד :

צריך ליזהר האדם שלא יתן לבהמה הראוי למאכל אדם פרש"י ז"ל דמחזי כבועט בטובה שהשפיע הקב"ה בעולם :

אם נתן אדם דבר מאכל לתוך פיו ושכח מלברך אם הוא דבר שאינו נמאס פולט לחוץ ויברך משום דכתוב ימלא פי תהלתך אם הוא דבר הנמאס יסלק לצדדים ויברך ואם הוא דבר משקין יבלעם ויברך ברכה ראשונה ואם הוא כשיעור רביעית יברך ג"כ ברכה אחרונה :

האיש הנלבב כל ימיו אוכל סעודת מצוה שאין כוונתו בלחם אשר הוא אוכל רק להבריא ולהעמיד גופו נכון ומזומן לעבודת הנפש החכמה וכן בכל מה שיהנה האדם בעה"ז לא יכוין בהנאתו אלא לעבודת בוראו יתברך כדכתיב בכל דרכיך דעהו וארז"ל כל מעשיך יהיו לשם שמים ואפי' צמא ורעב אם אכל ושתה להנאתו אינו משובח אלא יתכוון שיאכל כדי חיותו כדי לעבוד את בוראו :

וראוי לכל איש משכיל שלא יאכל אכילה גסה ואפילו מדברים טובים לא ישלים תאותו כי אכילה גסה קשה לגוף כחרבות כי אמרו רז"ל וגם חכמי הרופאים שלעולם יפחות אדם שליש ממאכלו כי בדרך הזה הוא רפואה לגוף שלא יחלה לפי הטבע כי אכילה גסה מביא לידי שינה ולידי קרי ח"ו וגם לידי חלאים רעים וכבר אמרו חז"ל איזהו גבור הכובש את יצרו. ואם יצרו מפתהו שיאכל ישבר כחו ויכבשהו מתאותו ואז שורה עליו יראה וקדושה דכתיב יראו את ה' קדושיו :

וכן ארז"ל סעודה שהנאתך ממנה משוך ידך הימנה ושתי תקנות גדולות בענין זה האחד שלא תזיקנו אכילתו. הב' כניעת היצר ושבירת התאוה כי אכילה למלאות הבטן הוא אכילת רשעים שכל כונותיהם בעוה"ז. וכן אמרו רז"ל מלא כריסא זני בישא פי' מילוי הכרס גורם כמה רעות. וכתבו חכמי המוסר כשם שהחכם ניכר בחכמתו ובדעותיו והוא מובדל בהם משאר העם כן צריך שיהא ניכר במעשיו במאכלו ובמשקהו ובעשיית צרכיו בהילוכו ובדבריו במשאו ובמתנו ויהיו כל המעשים האלו נאים ומתוקנים ביותר ועל זה נאמר צדיק אוכל לשובע נפשו רק כדי חיותו. נפש החיונית ונפש המשכלת :

וביחוד הלומדי' שהם פרושי' יותר משאר העם מן הראוי שינהגו ג"כ הפרישו' הזה בעצמם לבלתי יתגאלו בפת בגם התענוגי המותרים כ"א אשר הוא לקיום נפשם וגופם לא יותר :

כשם שצריך ליזהר מריבוי אכילה כן צריך ליזהר מריבוי שתיה כי זה ידוע וכבר האריכו בזה חכמי המוסר כי השכרות מפסיד גופו של אדם ומאבד שכלו. וגורם לו כל רעות וכבר אמרו רז"ל במס' נזיר אל תרא יין כי יתאדם הזהירו רוח הקודש על היין שלא ישתכר אדם למה שאחריתו דם שעובר עבירה שיתחייב עליה מיתה כי יתאוה לדם נדה ודם זיבה יתהלך במישרים סוף אשתו אומרת כששונה אדומה ראיתי ואינו פורש א"ר אסי אם ת"ח הוא סוף שמטמא את הטהור ומטהר את הטמא. ד"א יתהלך במשרים סוף שהוא מתיר את העבירות ועושה אותן הפקר כמישור שמשיא את האשה בסוף מנבל פיו בדברים רעים בשכרות ואינו מתבייש :

למדנו שאין טוב יוצא מהיין דרך שכרותו וה"ה שארי משקין שהאדם שותה דרך שכרות ובפרט לומדי תורה צריכין ליזהר מן השכרות יותר משאר העם ואמרו במדרש הנעלם א"ר יצחק מעולם אין היצה"ר מפתה אלא באכילה ושתייה ומתוך שמחת היין אז שולט באדם הצדיק מה כתיב ביה צדיק אוכל לשובע נפשו ואינו משכרו לעולם דא"ר יודא האי צורבא מרבנן דמרוי קרינן עליו נזם זהב באף חזיר ולא עוד אלא שמחלל ש"ש שאין יצה"ר מתעורר אלא מתוך היין שנאמר ותשקין את אביהן יין :

ויש ללמוד זכות לקדושים אשר בארץ המה הגבורים אשר מעולם אנשי השם ומשרתיו ששתו לפעמים הרבה יותר מראי בסעודות גדולות בפרט בסעודת מצוה בודאי היתה כוונתם לש"ש כי מתוך משתה היין ה"י מבדחי טובא ומתוך כך אומרים ד"ת על השלחן הרבה מאד דמתוך שמחה מגלה החכם רזי התורה וטעם כי ברבות השמחה יתחזק כח השכלי שיש בנפש ואז הוא יותר מוכן לגלות תעלומות חכמה כההיא דאמרינן אגברו חמרא

חמרא אדרדקי כי היכי דלימרו מילתא ע״ד נכנס יין יצא סוד ובכל זאת שקול ישקול הת״ח בדעתו ובשכלו שלא ילמדו ח״ו ההמונים אלא יגלה להם הטעם שהיו שותים משום כך יותר מלימודם כדי לעורר לדבר ד״ת על השלחן:

צריך האדם לשמוח בחלקו ויבטח בקונו שיזמין לו פרנסתו ולא יצמצם בדקדוקי עניות וינהיג עצמו בסעודתו מנהג נחה:

וכן אמרו במדרש כל ימי עני רעים ר״ל מי שהוא עני באמונתו ויקמץ בהוצאתו ואם יקנה פרנסתו לנפשו יראה לו שהוא יורד מנכסיו ויצטרך לבריות נמצא כל ימיו בעצב ובדאגה אבל מי ששמח בחלקו ומאמין בהקב״ה שהוא מזמין לו פרנסתו בכל עת שיצטרך לה הרי זה לעולם שמח וטוב לב וכאלו שלחן ערוך ומשתה תמיד לפניו:

ועוד אמרו רז״ל במדרש טוב פת חריבה ושלוה בה מבית מלא זבחי ריב זה השמח בחלקו ולעולם היה שליו ושאנן הואיל והוא שמח במה שהזמין לו הקב״ה לעולם לא יגנוב ולא יגזול נמצא שוקט ובוטח. מבית מלא זבחי ריב זה שאינו משמח בחלקו אלא רודף אחר המאכלות הגסות ויגנוב ויגזול כדי להשביע כל ימיו בתאוותו ונמצא כל ימיו במריבה וקטטה ונרדף מבני אדם האוכל מעט לשובע נפשו ואינו מתכוון להנאת גופו הרי זה מכיר את בוראו עכ״ל:

וזהו דרך החכמים שמסתפקין בהכרח ומודים ומשבחים למי שנתנו והרשעים בהיפך שהם כזאבי ערב שהם רעבים ואינם מסתפקין בהכרחי ומבקשים יתרונות:

וכן דרך של הת״ח והחכמים שאינן קובעים סעודתן בכל מקום כאנשים הנקיות שבירושלים וכרבי פנחס בן יאיר וחביריו אפי׳ בסעודת מצוה. מ״א:

ע״כ יש הערה לבני אדם גם בני איש יחד עשיר ואביון הנכנס לסעודת שלחנו ישמח בחלקו אם מעט ואם הרבה יאכל בשמחה ואפי׳ אין לו אלא מעט לאכול יסדר שלחנו במפה כאלו היה לו לאכול כמה מטעמי׳ וכמה מעדנים:

כתב ראש הרופאים הרמב״ם ז״ל שהרי אי אפשר שיכוון או שידע דבר בידיעת הבורא יתברך והוא חולה ע״כ צריך האדם להרחיק את עצמו מדברים המאבדים את הגוף ולהנהיג עצמו בדברים המברים את הגוף:

לעולם לא יאכל אדם אלא כשהוא רעב לא יאכל האדם עד שימלא כריסו אלא יפחות שליש או רביעית לעולם כשיאכל האדם ישב מעט במקומו וכל המיגע עצמו אחר אכילה מביא על עצמו חלאים רעים וקשים ויישן בתחילת הלילה על צד שמאל ובסוף הלילה על צד ימין ולא ישן תיכף אחר האכילה אלא ימתין [illegible] בימות החמה יאכל מאכלים קרים ולא ירבה בתבלין ויאכל את החומץ. ובימי הגשמים יאכל מאכלים חמין וירבה בתבלין. לעולם ישתדל אדם שיהיו מעיו רפין כל ימי חייו ויהיה קרוב לשלשול מעט זה כלל גדול ברפואה שכל זמן שהריעי יוצא בקושי חלאים רעים באים:

ועוד כלל אחר אמרו בבריאת הגוף כל זמן שאדם מתעמל ויגע הרבה ואינו שבע ומעיו רפין אין חולי בא עליו וכוחו מתחזק ואפי׳ אוכל מאכלים רעים וכל מי שהוא יושב לבטח ואינו מתעמל או מי שהוא משהה נקביו או שמעיו קשין אפי׳ אכל מאכלים טובים ושמר עצמו על פי רפואה כל ימיו יהיו מכאובים וכוחו תשש עליו:

אכילה גסה לגוף של אדם כמו סם המות והוא עיקר לכל החלאים הבאים על האדם

וכן ראוי לאדם שלא לאכלן בגון הדגים הגדולים המלוחים הישנים והגבינה המלוחה הישנה והבשר המלוח הישן ויין מגתו ותבשיל ששהה עד שנדף ריחו:

לעולם ימנע אדם עצמו מפירות האילנות ולא ירבה בהן ואפי׳ יבשין ואצ״ל רטובין וקודם שיתבשלו כל צרכן הרי הן כחרבות לגוף. וכל פירות החמוצין רעים ואין אוכלין מהן אלא מעט בימות החמה במקומות החמין התאנים וענבים ושקדים טובים לעולם בין רטובין בין יבשין. והדבש והיין רע לקטנים ויפה לזקנים וכ״ש בימות הגשמים וצריך האדם לאכול בימות החמה שני שלישי מה שהוא אוכל בימות הגשמים:

בעוד שאדם אוכל לא ישתה אלא מעט ודוקא בתוך האכילה אבל אחר אכילה ישתה שתיה מרובה בבת אחת כדי שישפשף המאכל שבאצטומכא וכן ארז״ל המקפה אכילתו במים אינו בא לידי חולי מעים ופרש״י ז״ל שותה מים הרבה אחר אכילתו עד שאכילתו צפה במים:

ויחזור אחר מאכלים הדקים שהרי לפי דקותם יזדכך השכל ויתפקח הלב ויזהר מהמאכלים הגסים והעבים כי השכל יתעבה בהם ודבר זה ברוק ומנוסה מאנשי העיירות והכרכים המאכלים שלהם מעדנים והמשקין שלהן דקים הלא הם המשכילים בכל חכמה ובינה ומדע יותר מבני יושבי הכפרים האוכלים המאכלים הגסי׳ והעבי׳ שאין בהם שכל ותבונ׳:

אמרו רז״ל אכל ולא שתה אכילתו דם והיא תחילת חולי המעים ולא אמרו אלא בסעודת שחרית אכל ולא הלך ד׳ אמות נרקבין בני מעיו והיא תחלת ריח רע ולא אמרו אלא ערבית. היה צריך לנקביו ואכל דומה לתנור שהסיקוהו ע״ג אפרו והוא תחילת ריח הפה ושאר חלאים באים ממנו אמרו רז״ל לא יאכל ת״ח מעומד ולא ישתה מעומד:

נוהגין העולם ליטול ידיהם בין אכילת דגים לבשר דחמירא סכנתא מאיסורא וגם טוב להפסיק ביניהם במשקה אשר ישתה כי היכי דלא ליגעו ביחד באצטומכא שהוא כמבשל: מה שכתב בש"ע סי' קע"ג בין בשר לדגים חובה ליטול ידיו משום דקשה לדבר אחר שהוא צרעת וחמירא סכנתא מאיסורא וכתב ט"ז על זה ואפשר בזמן הזה אין סכנה כ"כ דנשתנה הטבעיות וגם הכל לפי טבע הארצות:

ענין ברכת הנהנין

ארז"ל אסור לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה וכל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה מעל כאלו נהנה מן ההקדש דכתיב לה' הארץ ומלואה מאי תקנתיה ילך אצל חכם מעיקרו וילמדנו ברכות כדי שלא יבא לידי מעילה. וגם אמרו רז"ל כל הנהנה מן העה"ז בלא ברכה כאילו גוזל להקב"ה ולכ"י והוא חבר לאיש משחית שהוא חבר לירבעם בן נבט שהשחית את ישראל לאביהם שבשמים וידוע מי שגוזל את חבירו אפילו שוה פרוטה כאלו גוזל את נפשו וכל שכן הגוזל את הרבים שעל ידו נתמעט השפע ממקור הברכות וק"ו מי שגוזל השכינה ורע מכולם שנקרא חבר לירבעם בן נבט שחטא והחטיא את הרבים שאין מספיקין בידו לעשות תשובה. הרי גודל ההוייות ברכת הנהנין ושכרו רב מי שנזהר בו שעל ידו בא שפע ט"ב שבע רצון ממקור הברכות לכל העולמות העליונים והתחתונים ועונשו גדול ח"ו מי שאינו נזהר בהם ע"כ צריכין ליזהר בהם עד מאד. והנה אציג לפניך כללים זה אחר זה כסדר ואשרי מי שבקי בהן ובשמותיהן ונכללו בי"ב כללים:

כלל א ידבר איזה פת עדיף לברך המוציא

כתב הטור בסי' קס"ח וז"ל היו לפניו חתיכה של פת ופת שלם והכל ממין א' מברך על השלימה אפי' הוא של פת קיבר (ר"ל שאינו יפה) וקטן וחתיכה היא פת נקיה וגדולה אבל אם השלם משעורים והחתיכה מחטים אפי' היא קטנה (ר"ל הפרוסה של חטים קטנה) מניח הפרוסה תחת השלימה ובוצע מן שתיהן יחד וכל זה כשרוצה לאכול משניהם אבל אם אינו רוצה לאכול אלא מאחד יבצע עליו ואין לחוש לשני אע"פ שחשוב או חביב עליו:

הג"ה נוהג העולם תמיד בפת מהרש"ל והמטה משה דוקא כשסועד יחידי אבל אם שנים הם שסעדו יותר טוב שיברך האחד על פת שלם והאחר יברך על הפתיתין:

והא דאמרי' כאן ובוצע משתיהן יחד זהו דוקא לירא שמים אבל מדינא מברך על הפרוסה של חטים לבד ופוטר את השלמה של שעורין משום דאקדמיה קרא וכל הקודם בפסוק קודם לברכה:

הג"ה בשלחן ערוך סי' קס"ח אם שני שלימות ממין א' אחת גדולה ואחת קטנה מברך על הגדולה אם יש לאדם א' שני חצאי לחם ואין לו לחם שלם יחברם יחד בעץ או בשום דבר שלא יהא נראה ודינו כשלם ואפילו בשבת יכול לחברם פי' כדי ליקח אותו ללחם משנה. שני גלוסקאות הדבוקים יחד שנאפו ונחסך מן האחד והשני נשארה שלימה טוב להפריד החתיכה מהשלימה כדי שתהא שלימה ממה שיניחנה דבוק כי שנראית יותר גדולה וכן לא יבצע ממנו במקום שהיתה דבוקה בחברתה שאם נראית כפרוסה רק יבצע ממקום השלם שבה:

פת עכו"ם נקיה ופת קיבר של ישראל ר"ל לאו דוקא פת של ישראל ממש דהיינו פת של עיסת ישראל אלא אפילו עיסת כותי שהוכשר התנור ע"י ישראל בחיתוי גחלים או בשאר דברים המכשירין אותו כמו שנזכר ביו"ד סימן קי"ב פת של ישראל קרי ליה לענין זה. אם אינו נזהר מפת עכו"ם מברך על איזה מהן שירצה. ואם הוא נזהר מפת עכו"ם מסלק פת נקיה של עכו"ם מעל השלחן עד לאחר המוציא כדי שלא יראה בושתו. ואם ב"ה אינו נזהר מפת עכו"ם ואין דעתו לאכול כל הסעודה רק פת עכו"ם כי היא נקיה אבל בני ביתו אוכלים מפת שאינו נקי של ישראל ושני הלחם מונחין על השלחן צריך לבצוע על פת נקי של עכו"ם הואיל והוא הבוצע ואין דעתו לאכול אלא מאותו פת. ואם ב"ה נזהר מפת של עכו"ם ואחד שאינו נזהר בהם מיסב עמו על השלחן דאז אינו יכול לסלק הפת של עכו"ם מעל השלחן משום אותו האחד שרוצה לאוכלו דבודאי הנקיה חביב עליו יותר ואם יסלקנה הב"ה אין זה כבוד לאורח שיחשבנו האורח שמסלקו משום דעינו צרה בשלו ליתן לו וכיון דמצוה מוטלת על הב"ה לבצוע יבצע מן היפה וכיון שהותר לבצוע הותר לכל הסעודה וכתב בעל אליהו זוטא הטעם דכיון שהותר לו לבצוע משום האחד המיסב עמו הוי כמו פת של ישראל כמו שהדין אם הכשירו התנור בקיסם כמבואר בי"ד סימן קי"ב הוי כשל ישראל. ודוקא שחביב עליו אותו פת אבל אם אינו חביב עליו בלא איסור פת של עכו"ם אינו צריך להקדימו. זה הכלל לעולם החביב קודם והטעם הוא מבואר מעצמו דכל ברכת הנהנין תליא בחביבתו ועל חביבת הנאתו הוא מברך הואיל וברכה אחת לשתיהן:

כלל ב ג מדבר על איזה פת מברכין המוציא ועל איזה במ"מ:

אם העיסה נילושה בדבש או בתבלין והוא הרוב ולא נתן אלא מעט מים ובטילין במיעוטן בהא כ"ע מודו דיש להן דין כיסנין המברכין לאחריו מעין ג' וכ"ש אותן כיסנין שאנו רגילין לעשות שקורין פורים קרעפליך שהעיסה נילושה בדבש ומיני תבלין וגם ממלאין אותן במיני מרקחת שיש להן דין כיסנין

כיסנין וכן אותן פורים קיכלע"ך אע"פ שנילושין במים מברכין במ"מ אם אוכל אותן שלא בתוך הסעודה ואחריו מעין ג'. וכן ה"ה בלחמניות שקורין לעקוכי"ן שמברכין במ"מ. ומ"מ ירא שמים יצא ידי כולם ולא יאכל לכתחלה פת הנאפה מעיסה שעירב בו דבש או שומן או חלב או תבלין אם מעט תערובות טפי אלא בתוך הסעודה דהיינו שיברך תחילה המוציא על לחם גמור :

גם לא יאכל מאותן עוגות שקורין שמאל"ץ קוכי"ן שעירב בלישתן שומן וטעם השומן ניכר בעיסה אלא בתוך הסעודה שבירך תחלה ברכת המוציא על לחם גמור :

הג"ה מביא בעל ח"ז בשם מי"ע אם אכל מולייתא בתוך הסעודה שמלאו בפירות כגון שעושין בסעודות שממלאין האווזות בפירות אין צריך לברך כלל על פירות אלו ול"ד לשאר פירות הבאים על השלחן בתוך הסעודה :

יש ליזהר שלא לברך ברכת המוציא על הפירורין שקורין שניטי"ן בל"א בתוך המרק שקורין זופ"א כ"א על לחם אחר וכן שלא לאכול כדי שביעה מן השניטי"ן אלא א"כ שיאכל כזית לחם כדי שיברך אליבא דכ"ע בה"מ. על פשטיט וקרעפליך מקרי תוא' לחם ואין לאוכלן אא"כ בירך על שאר פת תחילה וגם אותן הקיקין שקורין בלשון פיהם וואפלטקי"ס אין להם תואר לחם כלל ומברכין במ"מ :

חלוט שחלטו אחר לישתו ואח"כ אפאום בתנור הוא פת גמור ומברך עליהם המוציא וכן אותם גלוסקאות שקורין איבע"ר זאטנ"י זעמי"ל מברך עליהם המוציא. אם שרה פרוס' של פת במים או ביין אם יש בא' מן הפרוסות כזית צריך לברך המוציא וג' ברכות אע"ג דאזיל לה תוריתא דנהמא (ר"ל צורת הלחם) :

ונלמד מכאן על אותן חתיכות לחם שמיבשין אצל הגחלים שקורין בל"א פענ"ץ ושורין אח"כ בשכר שיברך עליהם המוציא וג' ברכות אם יש בחתיכת פענ"ץ כזית ואפילו השכר מתלבן מחמת אותן פעני"ץ ואזיל להו תוריתא דנהמא אבל אם אין בחתיכה אחת כזית לבדה אע"פ שיש כזית ע"י צירוף פרוסות קטנות וגם אין להם תוריתא דנהמא אינו מברך אלא במ"מ דאיכא תרתי לריעותא הפסד צורתו וגם אין בהם כזית :

הג"ה סוכה בש"ע סי' קס"ח פת השרוי ביין אינו מברך אלא במ"מ וברכה אחת מעין שלש דהיינו אם אין בפרוסות אלו פרורין בכל אחת כזית ע"כ. ומביא ע"ת ע"ז ולענין אם נחייב לברך על היין כמו על אכילת פת מסיק בכ"ג מה"ג שא"צ לברך ולענ"ד נראה דאזלינן בתר העיקר אם היין עיקר ואכילת הפת בתוכו למתק את השתייה מברך על היין ופוטר את הפת ואם הפת עיקר והיין למתק לו האכילה מברך על הפת ופוטר את היין. ואם שניהן עיקרים מברך על שניהם על אכילת פת בה"מ ועל שתיית היין בפה"ג כי אין ברכת הפת פוטרת של יין עכ"ל.

ונלמד מכל הנ"ל מה שנוהגין העולם לשרות חתיכות לחם תמיס ביין ואח"כ טופנים עליהם צוקער למתק וע"פ הרוב יש בפרוסות כזית ולא אזיל להו תוריתא דנהמא צריך לברך המוציא וג' ברכות ואם דעתו לשתות ג"כ היין המתוק צריך ג"כ לברך בפה"ג דהיינו כששתה כדי שיעור רביעית אבל אינו מחויב לשתות כדי לברך על היין שהפת פוטר לפיכך טוב לברך תחלה על המשקה ואח"כ ישרה בו פת. אבל אותן שנוהגין בפסח ליקח פירורין קטנות מהמצות שקורין גריב"ן מצה מע"ל ועושין אותה ביין שקורין בל"א מצ"ס מער"ע כיון שהפרוסות קטנות ואזיל להו תוריתא דנהמא ומצה מע"ל העיקר מברכין במ"מ ואם אוכל בצירוף כזית מברך ברכה אחת מעין שלש ואין מברכין על היין כלל :

רוב העולם אינם נזהרים בזה מה שכתב בש"ע סי' ר"ל להקזה צריך לברך ברכה אחר הקזה וקודם הקזה יאמר יהר"מ ה' או"א שיהא עסק זה לי לרפואה שלימה כי רופא חנם אתה ותיכף אחר הקזה יאמר בא"י אמ"ה רופא חולים: וכתב מ"א לאו דוקא בהקזה יאמר יה"ר זה וה"ה בכל מילי דרפואה שעושה אדם יאמר קודם שעושה הרפואה י"ר הנ"ל ואח"כ יאמר הברכה על אותו דבר מאכל או משקה ואם אינו יודע הברכה השייך לאותו מאכל או משקה יברך שהכל שהיא ברכה כוללת דיש ליזהר בזה עד מאד כי הרוב עולם אינם נזהרין בזה :

כלל ד ידבר בדיני ברכת הנהנין.

מי שקבע סעודתו על הדברים הבאי' מחמת הסעודה (עי' בש"ע סי' קע"ז שם תמצא מה הם הדברים שבאים מחמת הסעודה) הביאו לפניו פירות בתוך הסעודה מי שיש בו יראת שמים ורוצה להסתלק מן הספק יאכל קצת מהן בלא פת ויברך עליהם ואח"כ יאכלם בין בפת ובין בלא פת וכן יש לנהוג בפירות יבשים הבאים בתוך הסעודה :

כתב הט"ז כללא דמילתא כל האוכל למזון ולתבשיל במעשה קדירה שקורין עפי"ל פלאדי"ן ופאווידל"א פלאדי"ן תמיד מחמת הסעודה הם באים א"צ לברך עליהם תוך הסעודה כי הפרי נעשה תבשיל תוך מולייתא וקימחא עיקר ואין להחמיר וליקח קצת תפוחים מבפנים ולברך עליהם בפה"ע דהוי ברכה לבטלה. וכן ה"ה בפירות שעושין בתוך האווזות צלויות שאין מברכין על הפירות ודבר הבא לקינוח :

כתב בעל נ"ש סי' ל"ה דבשבת דודאי קסמיך לשתות יין שרף על מאכלים השמנים דהוי באים מחמת הסעודה ומי שיש בו יראת שמים להוציא עצמו מספק ברכות שיביא הי"ש קודם שמברכין על הפת ויתן ג"כ דעתו עליו בשעת ברכת הפת אבל אם מברכין על היין כ"ע מודה שא"צ לברך על הי"ש :

הג"ה כ' בעל ח"ז וז"ל כתב הלבוש ואותן שטועין י"ש אחר ברכת המוציא קודם שאכלו, או באמצע הסעודה או לאחר הסעודה קודם בה"מ שצריכין לברך לפניו וכן כ' הש"ל אבל בל"ח ומי"ע כותבים דטוב שיטבול מעט פת בתוכו ויאכל ואז לא יצטרך

שרך לברך. ואם בירך תחילה על היין פסק בל"ח ומי"ע דפוטר גם י"ש ולאחר חדש אוסחמיט וה על"ע :

כתב ט"ז וכן בשבת אם קידש על השכר נפטר בברכות שהכל :

ראוי לכל ירא שמים שירגיל את עצמו כשיברך המוציא להיות דעתו ג"כ על מה שישלחו ו משאר בתים בין בחול בין בשבת וטוב לו :

ראוי ג"כ לכל ירא שמים שיכוון בשעת ברכת הפירות על כל מה שיביאו לו עוד כדי שיסתלק מן הספק . מי שמברך בה"מ הן על יין או על שכר ומי דבש שקורין מע"ד אם בדעתו לשתות עוד לא יברך ברכה אחרונה עד לבסוף וישתה רביעית שלם ויברך ברכה אחרונה :

כלל ה מי שאוכל פירות יבשים מבושלים שיש להם מרק שקורין ברי"א בל"א אין לאכול בלא נט"י כי הם דברים שטבלים במשקין וכל דבר שטובלין במשקין צריך נט"י אבל אין לברך על הנטילה וצריך ליזהר בזה כי רבים שוגים בזה . מי שאוכל פירות יבשין מבושלין צריך לברך על המרק שקורין ברי"א בל"א בפה"ע אם שתה המרק לבד בלא פירות יברך כמו על הפירות עצמן מ"א . מי שאוכל דבר המטוגן בחמאה צריך נטילה כיון דחמאה הוא בכלל חלב והוא א' משבעה משקים . אבל המטוגן בשומן אווז או שומן של בשר אין צריך נטילה דלאו מז' משקין הוא . . ט"ז :

כתב בספר חסידים אדם שיש בידו אגוז אחד אל יברך ואח"כ ישבר האגוז שמא התליע הגרעין או נרקב עד שאינו ראוי לאכילה נמצא שבירך ברכה לבטלה עכ"ל ודוקא אגוז משא"כ שארי פירות שאף אם הבאיש והתליע בתוכו עכ"ז לא בירך לבטלה בשביל קליפה החיצונה ועליה חלה הברכה ג"כ יותר טוב לברך על הפרי כשהוא שלם :

הג"ה וכתב בעל ח"ז דוקא אגוז אחד ישבר מקודם אבל כשיש לפניו הרבה אגוזים לא ישבר ויברך על השלם כי הברכה חל על כולהרים :

אבל אפשר יוכל להיות באגוז הוי הפסק בשבירת האגוז בין הברכה לאכילה כמו שחותכין תחלה הלחם קודם ברכת המוציא דהוי הפסק בין ברכת המוציא ובין האכילה . ע"כ ישברם קודם הברכה :

הג"ה וכל מי שהוא ירא שמים ורוצה לאכול פרי ודעתו לקלוף הקליפה ממנה יעשה כן יקלף דבר מועט מן הפרי קודם ברכה כדי שלא יצטרך להפסיק בין הברכה לקליפה וגם ישאר פרי שלם עד הברכה ויקח הפרי ביד ימין ויברך ואח"כ יאכל כי בזה יוצא לכל הדיעות :

ביאו לפניו מינין הרבה וברכותיהן שוות ואין בהם ממין ז' יברך על החביב ונקרא חביב המין שרגיל להיות חביב יותר אפי' ם חפץ עתה במין השני צריך לברך על המין חביב עליו ברוב פעמים ויאכל ממנו קצת ואח"כ יאכל ממין השני אם ירצה כן אם יש בהן ממין ז' דהיינו במדינות אלו שאין לנו אלא ענבים שהמה ממין ז' יברך על מין ז' אפי' אם אחר חביב לו דהיינו אם יש לפניו ענבים ותפוחים או שאר פירות יברך על הענבים :

אם הביאו לפניו ג' מינים שאין ברכותיהן שוות ואין ביניהם ממין ז' על א' בפה"ע על ב' בפה"א על ג' שהכל דצריך לברך על שלשתן דכיון דבפה"ע או בפה"א קודם לשהכל לפי שברכה פרטית חשובה מכללית : העולם נוהגין לבשל ביחד אגסים יבשים שקורין הולצין בל"א עם קטניות צריך ליזהר שיברך בפה"ע על ההולצי"ן ובפה"א על הקטניות כיון שאין ברכותיהן שווין אין פוטרים זה את זה :

ואם הביאו לפניו ב' מינים שאין ברכותיהן שוות אע"פ שיש בהן מין ז' כגון ענבים וצנון איזה מהם שירצה יקדים אפי' אם אחד מהן חביב עליו יותר כיון שצריך לברך על השני אחר אכילת הראשונה אין עדיפות בחביב או בחשוב . מין ז' קירא חשוב :

אם השלחן ערוך לפניו ומביאין עליו דבר של חדוש או ביצים המטוגנין בדבש או דבר שהוא חביב בעיניו והוצה לברך עליו לשבח את קונו קודם ברכת המוציא שלא יפטור אותו ברכת המוציא רשאי לעשות כן :

תותים הגדלים בסנה שקורין בראמבע"ר בל"א מברכין בפה"א הטעם דלא מקרי עץ אלא דכל היכא דשקלי פירי איתא לענף ואותו ענף עצמו מוציא פירי לשנה האחרת מקרי אילן ומברכין על פירותיו בפה"ע אבל כל היכא דכי שקלת לפרי לא ישאר ענף רק יזקין בארץ שרשו ולשנה האחרת חוזר השורש ומ־ציא פרי חדש וצומח ענפים ועלין לא מקרי פירי האילן ומברכין בפה"א :

אם מסופק בברכה אם פרי העץ או פה"א יברך בפה"א דק"ל בירך על העץ בפה"א יצא שגם העץ יונק מן האדמה ושאינו יודע מה הוא יברך שהכל דקי"ל על הכל שאמר שהכל יצא :

כל מיני ירקות וקטניות שטובים חיין ומבושלים ר"ל שהוא כ"כ טוב מבושל כמו חי וחי כמו מבושל מברכין לאחר בישולן כמו קודם בישולן ואם הם טובים מבושלין יותר מחיין כמו ירק שקורין גרי"ן קרויט וכוצא בהם ואוכלן שלא בתוך הסעודה חיין מברך עליהן שהכל כי עדיין לא נגמר פריין ולאחר בישולן בפה"א דאשתני לעילוי ועכשיו בא לכלל דרך אכילתו והשתא נגמר פריו דמתחלה ארעתא דהכי זרע להו . אבל אותן הירקות שדרך כל אדם לאוכלן חיין עם שמן זית וחומץ וקורין אותן שלאטי"ן או זאלא"ט בל"ט מברכין

מברכין עליהן בפה"א אפי' כשהן חיין אם אוכלן שלא בתוך הסעודה כשהם מתוקנים בתקון הנזכר כיון שדרך ב"א לאוכלן חיין ואדעתא דהכי זרעי להו אינשי :

וכן הדין באוגרקו"ס או קומרלינ"ג אם הם כבושים במי מלח כמו שנוהגין אם אוכלים שלא מחמת הסעודה מברך בפה"א כי אדעתא דהכי זרעי להו. ואם מתקנין אותן בעודן חיין בחומץ ושמן זית אם אוכלים מהן שלא מחמת הסעודה מברך עליהם שהכל :

וכן ה"ה בלפת שקורין ריבון בל"א אף על פי שטובין חיין ומבושלין כיון שטובים יותר מבושלין מחיין אם אוכלן חי מברך עליהם שהכל ומבושלין שלא בתוך הסעודה בפה"א :

ומב"ש בעשב או כרוב שקורין זויא"ר קרוי"ט או קומפש"ט שאין דרכן לאכול חיין אלא שדרכן קצת לאכול מבושלין קודם שהוא כבוש במלח וקורין אותן וויי"ש קרוי"ט אם אוכלן שלא מתוך הסעודה מברך עליהם שהכל אפי' לאחר הבישול כיון דלא נזרע אדעתא ההכי אלא לכבוש במי מלח ולעשות ממנו זויא"ר קרוי"ט בל"א. וכיון שזורעין עיקר עשב או כרוב אדעתא דהכי לכבוש אותו במי מלח אם אוכל אותו אחר שנכבש והוי זויא"ר קרוי"ט ואפילו קודם בישולן מברך עליהם בפה"א :

מי ששתה המרק של כרוב שקורין זויא"ר קרוי"ט או קומפש"ט או מרק מן קישואין שקורין אוגרקו"ס מברך שהכל דהא לא נכבשו להוציא מימיהן ט"ז ומ"א :

מי שאוכל תפוחי יער כשהן חיין מברך שהכל ט"ז: וכן ה"ה אם אוכל אדם קטניות כשהם לחים וקורין אותן ערבי"ז שוטין בין חי בין מעושן כמו שעושין אותן במדינת פיהם וקורין אותו גברענט"י ערבי"ז מברכים עליהם שהכל ואותן ערבי"ז שמבשלים אותן במים ואח"כ דרך לשפוך המים מהם ואין מבשלין אותן עד שנעשים רכין אלא נשארים שלימים ודרכן ליתן עליהם מלח ופלפל מברכין עליהן בפה"א:

כלל ו אגוז המטוגן בדבש שקורין בל"א נויאו"ט מברכין בפה"ע ולא על הדבש וכן אם הושם הנויאו"ט על הרקיקין כגון שנוהגין שמשימין על הלעקוכן מברכין על הנויא"ט ולא על הרקיקין וכן ה"ה בכל המרקחת שהושמו על הרקיקין :

הג"ה כללו של דבר כל שדרכן לאכול חיין ואכלן ע"י תיקון הדבש או דרכן שלא לאוכלן רק ע"י תיקון הדבש אלא אדעתא דהכי זרעי להו הוו הפירי עיקר. אבל אם אין דרכן לאוכל' חיין רק ע"י תיקון הדבש הוי להו הדבש עיקר ומברכין שהכל:

מי שנותן מושקט לתוך השכר מברך שהכל על השכר ולא על המושקט :

מי שאוכל שקדים שמחופים בצוקר שקורין איב"ר צוגנ"י מאנדלין מברך בפה"ע על השקדים ולא על הצוקר :

על וורדין שקורין רוזי"ן או אתרוג זנגבי[ל] מרוקחין וכל כיוצא בזה מברכין עליה[ם] כברכתן חיין :

ועל הפווידל"א שקורין לטווערי"ק שעושי[ן] מן הולנדר או מה שעושין מן הענבים א[ו] מן גודגדניות לכתחלה מברך עליהם שהכ[ל] כיון שהוא מרוסק ונימוח לגמרי אבל ביד[יעבד] בפה"ע ג"כ יצא וכ"כ רמ"א בש"ע סי' ר"ב

כלל ז לענין ברכת הטוב והמטיב על היי[ן] כתב רמ"א בש"ע סימן קע"ה דמברכ[ין] אע"ג שאין לו מן הראשון עכ"ל אבל נ"ל דאי[ן] לברך הטוב והמטיב כשכלה הראשונה מיטו[ב] שלא לברך משיברך ויכניס עצמו בספ[ק] ברכה לבטלה וספק דרבנן להקל :

כתב הט"ז דהאורח והאכסניא לא יברך הטו[ב] והמטיב על היין שמביאין על השלחן כ[י] אין זה הטוב שלו וכ"כ מ"א דנכון להחמיר אבל אם הבעל הבית נותן הקנקן על השלח[ן] כמו בסעודות גדולות א"כ כולן שווין לטוב[ה] ומברכין אפי' האורח הטוב והמטיב :

הג"ה ומה שאמרו רז"ל מברכין על הפת והכרין על היין הטפל משום דפת רשות לאכול לכך מברכין עליו אבל יין קידו[ש] והבדלה וכן ברכת אירוסין תחת החופה שהם חובה וכן יין הו[א] הסעודה א"א לאכול בלא שתיה א"ז. כתב הכ"ג שמברך ע[ל] היין וישתה מעט ואח"כ יאמר לחבירו כמו שנוהגין בסעוד[ות] (בל"א גילט אייך) ואח"כ גומר לשתות משום שאין להקדים כבוד בשר ודם לכבוד שמים. אבל בי"ש כתב המתענה ישיב שאלו לחבירו ברוך השם ואח"כ יאמר לישועתך קויתי ה' ואח"כ ה'[...] נזה ואפשר לחלק דהם משיב לבריות על מה שאמר לו אשימ[...] יש יותר כבוד הבריות אבל כאן הוא המתחיל לומר לו גיל[ט] אייך ישתה מקודם מעט :

כלל ח ט י יא יב על קינמון שקורי[ן] צימרינג מברכי[ן] בפה"א מפני שרגילין לאכול אותו ביבש והוא גדל על הארץ. אם זה שיצא ממנו הריח ע[ץ] או מין עץ מברך בורא עצי בשמים ואם הוא עשב מברך עשבי בשמים ואם אינו לא מי[ן] עץ ולא מין עשב כגון המור שקורין ביז"ם מברך בורא מיני בשמים ועל כולם אם אמר בורא מיני בשמים יצא ועל הוורד שקורי[ן] רוזי"ן ועל הקנמון ועל הריח מברכין בורא מיני בשמים :

הג"ה מה שאין מברכין על הריח שהחיינו כתב בעל א"ז בשם מהר"ם כי המכו על כל הנשמה תהלל יה והנשמה נהני[ת] אין צריך לומר שהחיינו וקיימנו שהרי קיימת ונהניית עצמה וכן אין מברכין שהחיינו על מי שקנה ספרים חדשים דמצוה לה[...] לכנוס נפש ע"ז :

בשכבר בירך שהחיינו על הענבים לא יברך על התירוש ע"כ כיון דיש מחלוקת בדבר זה יש לנהוג לכל ירא שמים דאם כבר בירך על הענבים אין לשתות התירוש כ"א שיביא עצמו לידי חיוב ברכת שהחיינו ע"י דבר חדש או שאר פרי ויכוין ג"כ להוציא את היין :

ה .ומהר"י כג"ל היה נוהג למנוע את עצמו מלאכול ענבים עד ליל ב' של ר"ה כדי שיוכל לברך שהחיינו על היין החדש :

תב מ"א בשם הירושלמי פרק עשרה יוחסין עתיד אדם ליתן דין וחשבון על שראו יניו מיני מגדים ולא אכל מהן שיברך עליהם החיינו וברכתו השייך לו ר"א חש לו והיה אוכל מכל מין חדש בשנה :

תב בש"ע שאין מברכין שהחיינו על ירק חדש דעומד כל השנה בקרקע עכ"ל וכן מהרי"ו סיים ואין ניכר בין החדש הגדל בשנה זו יזה הוא חדש ממש או שגדל כבר בשנה עברה דהעולם טועים וסוברים שהם חדש ינו כן והואיל מן הסתם אין אנו יכולין לידע בירור ונשאר בספק ע"כ אין לברך שהחיינו ל שום ירק אפי' שיודע בבירור שהוא חדש דאין לנו לכנס בספק ברכה לבטלה :

ה ולא כמו שנדפס בברכת הנהנין הנ"ל בהורחות לדיקים דף כנ"ח וז"ל ירק חדש אין מברכין עליו שהחיינו דהיינו י"ן קרו"ט או סלאטי"ן ומפני שאין זורעין אותו רק בעומד סנס בקרקע .כ"ל משמע דוקא על אלו אין מברכין אותו כל על שארי ירקות מברכין הוהו ואינו כן אלא אין מברכין על שום ירק עיין בע"ת סימן רכ"ס וכן הסכימו ט"ז ומ"א :

ברכה האחרונה שעל היין צריכין להזכיר בו מעין המאורע כגון בשבת יאמר קדם י אתה טוב ומטיב ונחמנו ביום השבת הזה בי"ט ושמחנו ביום חג פיוני הזה ובר"ה שמחנו בה וזכרנו לטובה ביום ר"ה הזה ואח"כ יאמר כי אתה ה' טוב ומטיב :

י שרואה שלטונים שאין עול מלכות עליהם לשנות דבריהם ודן והורג במשפט כגון וכסים והגמונים ושרים גדולים וכיוצא בהן מברך עליהן בא"י אמ"ה שחלק מכבודו לבשר דם ועל השרים שמנה המלך בכל עיר והם שרים נכבדים טוב וישר לברך בלא שם ומלכות מ"א :

כרואה קשת יאמר :

רוך אתה ה' אלהינו מלך העולם זוכר הברית ונאמן בבריתו וקיים במאמרו ולא כמו שנוהגים להפכו :

ריך ליזהר שלא לראות בקשת ביותר מדאי רק בשעת ברכה וכל המסתכל בקשת יותר מדאי עיניו כהות ט"ז :

מרו רז"ל בכל ברכה שאין בה שם ומלכות אינה ברכה ואפילו לא דילג אלא תיבת עולם לבד צריך להזהיר אותן בני האדם שמברכין על כל צרה שלא תבא ברוך דיין האמת ולא אומרים ברוך אתה ה' אמ"ה דיין האמת או על הברקים אומרים ברוך עושה מעשה בראשית ולא אומרים בא"י אמ"ה עמ"ב לא יצאו ידי חובת ברכות האלו :

כתב מ"א דמנהג העולם כששומע שמת א' שאומרים ברוך דיין אמת בלי שם ומלכות אבל במי שיש לו צער במיתתו וכ"ש באדם חשוב ות"ח ודאי יש לומר הברכה בש"ב ומלכות שזהו בכלל שמועות רעות :

וידוע מה שאמרו רז"ל שלעולם צריך ליטול בימין אותו דבר שהוא מברך עליו והטעם להגביה ימין שהוא חסד על השמאל עוד טעם שהימין הוא חשוב :

כתב הש"ע בסי' ר"ו נטל פרי בידו לאוכלו ובירך עליו ונפל מידו או נאנס ונאבד צריך לחזור ולברך אע"פ שהיה מאותו המין לפניו יותר כשבירך על הראשון רק שלא היה דעתו עליו לאכלו וצ"ל בשכמל"ו על שהוציא שם שמים לבטלה אבל אם היה מתחילה דעתו לאכול יותר מאותו פרי שנפל מידו לא הוי ברכה לבטלה ואין צריך לומר בשכמל"ו :

כתב בס"ח אם בירך אדם על כוס של מים ואומרים לו עתה חל התקופה ימתין ואל ידבר עד שיודע שעברה התקופה ואז ישתה וכן כששמע שיש מת בשכונה . וכתב ע"ת אין המנהג כן ויש להחזיר שלא לשתות מפני הסכנה בין בתקופה ובין במת. כל הברכות צריך שלא יפסיק בין ברכה לאכילה יותר מכדי דיבור (פי' יותר מכדי שאילת תלמיד לרב שהוא שלום עליך רבי) :

האוכל פחות מכזית בין מפת בין משאר אוכלים והשותה פחות מרביעית בין מיין בין משאר משקים מברך תחלה ברכת הראויה לאותו מין דאסור ליהנות מהעה"ז בלא ברכה אבל לענין ברכה אחרונה אין מברכין אלא דוקא שאכל שיעור כזית שהוא חצי ביצה או שותה רביעית הלוג שהם ביצה ומחצה ומשערים בקליפת ביצה אז הוא כמעט מלא שתי קליפות מביצת תרנגולת וראוי לכל בעלי נפש שישים השיעורים הללו כנגד עיניו מידי אכלו ומידי שתייתו כדי לברך הברכות כשיעורן . כללו של דבר דכל דבר שצריך כוס כגון של ברכת המזון או קידוש ודומיהן צריך לשתות רביעית הלוג :

כתב ט"ז נ"ל דיין שרף במדינתנו אינו בכלל זה דבזה אי אפשר לשתות רביעית הלוג אזלינן בתר שיעור השתיה לרוב בני האדם בזה ומתחייב בברכה אחרונה אבל מ"א כתב אפילו ביין שרף צריך שיעור רביעית דלא חלקו חז"ל בשיעורים :

כתב בש"ע סי' ר"ח שתה יין ומים אין לו לברך על המים בר"נ שברכת היין פוטרתן כשם שבברכה ראשונה יין פוטר כל מיני משקים :

כתב הש"ע כל הברכות אם נסתפק אם בירך אם לאו אינו מברך לא בתחילה ולא בסוף חוץ מברכת המזון שהיא של תורה :

אמרו רז"ל ד' צריכין להודות והסימן על זה וכל החיים יודוך סלה חיים ר"ת חולי ים יסורין מדבר ע"כ מי שהיה חולה בחולי

הקדחת

וקרתת צריך לברך הגומל :
כתב א"ז שמצא כתוב דאין לברך הגומל עד שיצא מהצרה לגמרי דלכך לא נאמרה כי טוב ביום שני שלא נגמר מלאכת המים הרי שלשון טוב מורה על טובה שנגמרה בטובו ובמלואו ובחולה עד שילך על בוריו : כתב בכנה"ג שגם הנשים לא יזלזלו בברכה זו כיון שהקב"ה עשה לה נס ועמדה מחוליה למה לא תברך ג"כ כמו איש אלא אם עומדו בעזרת נשים תברך ברכה זו ואם א"א בכך תברך בביתה שיש שם י' אנשים ותרין רבנן אבל הנער קודם י"ג שנים לא יברך ברכת זו שלא יעשה את אביו רשע שאומר הגומל לחייבים וחייב הוא רשע בלשון תרגום וקודם י"ג שנים הוא נענש בשביל האב וק"ל : וכן מי שהוא מוטל בחולי יותר על ג' ימים צריך לברך הגומל דהא צריך לבקש רחמים וכן מי שהוא בחזקת סכנת נפשות וניצל ממנה ולא כמו שעושין ההמוניים שמברכין על כל דבר מה אע"פ שלא היה סכנת נפשות דהוי ברכה לבטלה :

עניני זווג

אמרו רז"ל אל תרבה שיחה עם האשה באשתו אמרו ק"ו באשת חברו מכאן אמרו חכמים כל המרבה שיחה עם האשה גורם רעה לעצמו ובוטל מדברי תורה וסופו יורש גיהנם . נראה דכל מה שאסור לאדם באשתו נדה כגון איסור הושטה ונגיעה וכיוצא בהן כולן אסורות מק"ו באשת חבירו . ואוי להם לאלו שהולכין בסתר במחול עם נשים שעוברים על כל האזהרות רז"ל . דארז"ל המרצה מעות מידו לידה להסתכל בה דיוכל לומר דבעבידתיה קא טריד עכ"ז יד ליד לא ינקה רע ויורד לגיהנם שנקרא רע ומכ"ש וק"ו כשישים יד ליד ממש ולשם שמחה כי השטן מרקד ובודאי מסתכל בה בפנים שוחקות ובפרט כשהם מתלבשים בבגדים נאים וצבועים ופניהם צוהבות נראה ארום שהוא איסור גמור וראוי להזהירם על כך . וכן אותן שנוהגין שהולכין במחול עם הפנויות הבתולות או עם הכלות וכל מי שיש בו יראת שמים יזהר שלא יגע בהן ביד ממש אלא ע"י חציצת מפה כי רובן המה נדות והגיעו לוסתן והמה ערוה. כתב בש"ע שאין לאשה נדה בימי ראייתה ליכנס לבית הכנסת להתפלל או להזכיר השם או ליגע בספר ובימי ליבון מותר ואפי' במקום שנהגו להחמיר בימים נוראים ובחג שרבים מתאספים לבית הכנסת מותרים לילך לב"ה כשאר נשים עכ"ל וכתב במ"א בסי' פ"ח ס"ק ג' דמיום ראשון דסליחות ואילך מקרי ימים נוראים לכל. כה"ג בשם מעגלי צדק וכתב בעל

מ"ר בשם רש"ל שתזהר שלא לראות בס" בשעה שהחזן מראה לעם וכתב במ"א שם ס" ב' בשם ב"ז שלא נהגו רק שלא ליכנס לב" ולא לראות בס"ת וגם כשמתפללין אין עומד מפני חברותיה ומשום מנהג עושין כן ול משום איסור עכ"ל וכן עיקר וכ"ש מה שנשי מחויבות מן התורה כגון קידוש וברכת המז איך יוכלו לפטור ממ"ע דאורייתא במנהג שאי לו יסוד לכן עכ"פ תשמע בה"מ מאחרים וא ליכא אחר תברך בה"מ בעצמה בלחש דה אפי' בעל קרי בזמן הגמרא מברך בה"מ ע' הרהור . ע"כ הנשים היולדות נוהגות בקצ מקומות שאוכלין ושותין כמו בהמה בל ברכה היתכן שהקב"ה הצילה ממות לחיי שתעשה כמו בהמה וכיון דהרהור לאו כדיבו דמי כדאיתא בסימן ס"ז המהרהר בד"ת אי צריך לברך וכתב במ"ד על זה הלומדים בעיו מתוך הספר שיזהירו להוציא קצת ד"ת בפ אחר הברכה עכ"ל כן אותם הנשים הנוהגו שלא להזכיר השם מ"מ תהרהר הברכה בלבד כדמצינן גבי מי שהוא חולה והדיבור קשה עליו אם יהרהר התפלת בלבו מקובלת לפני הקב"ה ע"ד והגיון לבי לפניך כן הוא בנידון דידן נ"ל וכן בתשובת באר עשק סימן כ"ז כתב בפירוש שהוא היתר גמור להנשים נדות להתפלל והאריך שם בראיות גדולות . ע"כ הכי יש לנהוג אצל יולדות כל זמן שהדמים יוצאים ממנה בשפע ובזיבה אל יציאה שום שם או ברכה מפיה רק תהרהר הברכה בלבה ומ"מ צריך מקודם ליטול ידים כאילו היא מוציאה הברכה מפיה אבל לאחר שפוסקים הדמים לצאת ממנה בשפע רב ובזיבה רק מועטים צריכה לנקות את גופה ע"י בגד פשתן לח ותלבש כתונת לבן ומנוקה ואז תוציא הברכה מפיה אע"פ שאינה מתפללת מ"מ לא תאכל ולא תשתה שום דבר בלי ברכה אבל אשה נדה אפילו בשעה ששופעת דם בזיבה מ"מ תוציא תמיד השמות והברכה מפיה אפי' במקומות הנוהגין שאין מתפללין וברוב קהילות גדולות נוהגין הנשים לילך לבה"כ בעת נידתן ומתפללין רק שלא רואים בס"ת עד אחר שלובשין לבנים שאז מותרת לראות ג"כ בס"ת :

הג"ה צריך להזהיר ההמוניים שנוהגין קלות גדול עם נשותיהן בנידותן ע"י הושטה וזריקה מידו לידה או להיפך וכן הוא בפירוש בי"ד סימן קצ"ה בזה הלשון לא יגע בה אפילו באצבע קטנה ולא יושיט מידו לידה (אפילו בדבר שהוא ארוך ש"ך) שום דבר ולא יקבלנה מידו וכן ע"י זריקה מידו לידה או להיפך אסור וכתב הט"ז וש"ך על זה בשם ב"ח יש נוהגין שהוא גדול שמניחין חתיכות קטנות בקערה אחת הוא נוטל אחת והיא נוטלת אחת עד גמר אכילה ושיעור גדול הוא ואסור אבל כשמשימין חתיכות גדולות כדרך שמשימין בקדירה וכל אחד נוטל מן הקערה ומשים לפניו על כלי מיוחד ואוכל משם אין איסור בזה. עוד בסימן הנ"ל בש"ך ס"ק ט"ו בשם ב"ח מה שנוהגין קצת להקל בימי הליבון לאכול עמה בקערה א' אם הרבה בני אדם אוכלים

אוכלים עמהם טועים הם. ולכן יש לדרוש ברבים דאיסורא קא עבדי כני דאוכלים יחד מקערה אחת בימי ליבונה והנשים שאוכלים עם בעליהם בימי ליבונה שלא ירגישו בני הבית שיבוש הוא ועוברים על דברי חכמים שנתקבלו כל הקהלות ועשו חרם על זה ויש נוהגין שלא לאכול עד כלות ז' נקיים והוא מנהג כשר. ונראה דטוב ליכא הרגל עבירה אלא הרגל מצוה וכיון דמצוה למיעבד עבד לא שביק התירא ואכל איסורא. עוד יש להודיע ולהזהיר הנשים על כך אותן שיולדות זכר נוהגין מנהג שטות וממתינין מלטבול אע"פ שיכולין לטבול מקודם עד אחר מ' או ט' שבועות אחר הלידה ומחמירין על עצמם בלי טעם לדבריהן והלא הוא כפירוש בטי"ד סי' קצ"ד וז"ל ויש מקומות שנוהגין ואין טובלין תוך מ' לזכר ופ' לנקבה ואין להתיר במקום שנהגו להחמיר אבל במקום שאין מנהג אין להחמיר כלל. וכתב הש"ך ע"ז פשוט שצריכה להמתין מלספור ז' נקיים עד אחר מ' יום לזכר. וכתב הט"ז בסוף סימן הנ"ל שאין המנהג הזה קבוע ומוכרח בכל המקומות דנהגו להקל במדינות אלו ר"ל פלוניא אוסטריך שיולדת טובלת קודם מ' יום לזכר עכ"ל ע"כ אפילו אלו בני אשכנז המחמירין כמו שכתב הש"ך צריכה להמתין מלספור ז' נקיים עד אחר מ' יום לזכר דהיינו לאחר ששה שבועות וחמשה ימים טובלות ואח"כ אבי' זה הוא חומרא יתירה. ומכ"ש שלא להחמיר ולהמתין יותר ואותן נשים המחמירין עתידין ליתן את הדין על זה וכל היושב על כסא הוראה צריך לגזור על זה שלא להחמיר יותר כנ"ל. כי במדינת פולין יש קצת שאין נוהגין כן לסמתין מ' לזכר פ' לנקבה וכן הוא בהדיא בט"ז בי"ד סימן קצ"ה וז"ל אחרי כותבי אלה נדפס תשובת רמ"א וכתוב שם בסימן צ"ד דנהגו להקל במדינות אלו ביולדת שטובלת קודם ארבעים יום לזכר ותוך פ' לנקבה עכ"ל אבל במדינות שנוהגין שלא לטבול תוך מ' לזכר ותוך פ' לנקיבה מ"מ לא יחמיר יותר כנ"ל ונ"ל:

ולענין הוצאת שכבת זרע לבטלה הנה בעו"ה הרבה מעמי הארץ שאינם יודעים כלל מהאיסור הזה וצריך להודיעם האיסור והעונש הגדול מה שהאריכו מזה חכמי התלמוד שהוא חייב בי"ש מיתה וכאלו שופך דמים ואין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה ואינו זוכה לראות פני השכינה. וגם רשב"י החמיר בזה ובעל ראשית חכמה האריך בזה בפ' י"ז משער הקדושה עד מאוד ושם תמצא תיקונים על עון זה. ע"כ אשרי לו מי שמשיא בניו לנשים קודם שיבואו לידי הרהור היינו בני י"ח ואח"כ ילמדו תורה בטהרה כדאמר רב חסדא וכו':

הג"ה ומאחר שיש הרבה ב"א שנכשלין בעון זה הוצאת זרע לבטלה ואינם יודעים להזהר כי אינם יודעים הסיבות שמביאין האדם לידי חטא זה וגם אינם יודעים העונשין הגדולים הבאים על האדם אחר מותו וגם אינם יודעים התיקונים שלא יבא האדם לעון הזה ע"כ אמרתי בלבי לא אכחד להעתיק הקיצור נמרץ מספר יסוד יוסף שחיבר הדרשן הגדול מק"ק פוזנא מוה"ר יוסף נר"ו יאיר כאור בהיר:

הסיבה א' אשר מביא האדם לידי הוצאת זרע לבטלה מי שפוגם פיו ולשונו כגון ניבול פה ולשון הרע והמדבר שקרים ומטמאין אותו בטומאת קרי. סיבה ב' המגלה סודות התורה למי שאינו ראוי לגלות לו הסוד. סיבה ג' מי שמברך ברכה לבטלה ורבים מעמי הארץ הנכשלים בזה כשהם בבה"כ בשעה שהש"ץ חוזר התפלה אינן עונין אמן ועל הרוב כמעט אין עשרה עונין אמן או שמנגנין עם הש"ץ ואומרים השמות הקדושים מה ששייך לחזן לומר והוי כאלו מברכין ברכה לבטלה. סיבה ד' מי שנודר ואינו מקיים נדרו. סיבה ה' מי שפוגם בראיה ר"ל המסתכל בנשים ובבתולות בכונת ראייתם כדי להכניס תוארה ויפיה בלבו ועי"ז בא לידי הרהור וע"י ההרהור מטמאין אותו בלילה בטומאת קרי. סיבה ו' חטא זה ע"י ריבוי אכילה ושתיה שאדם אוכל בסעודת לילה ואח"כ סמוך לו הולך לישן. סיבה ז' מי שישן על מטתו ביחידות בחדר אז מתדבקות בו מחשבות רעות ומכשילו בהוצאת זרע לבטלה. סיבה ח' מי שמסתכל בשעה שבהמה חיה ועוף נזקקין זה לזה בא בלילה לידי הוצאת זרע לבטלה. סיבה ט' מי שמרבה בדאגה ויגון. סיבה י' מי שפוגם באזניו לשמוע דבור שהוא לבטלה ומכ"ש מי ששומע ניבול פה. ע"כ מהסיבות המביאין לידי חטא זה:

מכאן ואילך מעונשין הבאין לאדם על חטא זה:

אחת גורם לאריכות הגלות כמו שמצינו בכתבי הרב ז"ל. ב' שלא יזכה לראות פני השכינה מי שמוציא במזיד זרע לבטלה ואינו שב בתשובה בחייו. ג' שלא יזכה לעמוד בתחיית המתים מי שמוציא זרע לבטלה ואינו שב בתשובה בחייו. ד' שנשמתו נטמאת וזה הוא עונש רע ומר עד מאוד. ה' שמביא מיתות ומגפות בעולם עיין בסדר הזה. ו' לומדי תורה שאינן נזהרין מלשמור את עצמן ונכשלין בחטא זה ע"י נשן שמונעין מהם מלהבין סודות התורה. ז' הפוגם בברית הקדש בניו יהיו רשעים רחמנא ליצלן. ח' עונש חטא הזה הוא מביא לידי עניות כמו מי שאינו נזהר בפרורי הפת וכן בענין עון זה רעב בא לעולם. ע"כ מירי מעונשי חטא זה:

ומכאן ואילך מירי מתיקוני החטא:

אחת יהדר להיות סנדק להחזיק ילד הנימול על ברכיו ושוקיו. ב' יהדר להיות עולה לתורה וראיתי אנשי מעשה שקנו לעצמם מצוה לעלית לספר תורה עכ"פ מדי חודש בחדשו פעם אחד. ג' להיות נזהר לומר בשעת הוצאת הספר תורה בריך שמיה. ד' להרבות בנתינת צדקה לעניים. ה' שיהא האדם נזהר לשמור שבת כהלכתו ולענגו בכל מיני תענוגים כמתנת ידו אשר ברכו ה'. ו' להרבות בהדלקת נרות בליל שבת. ז' ללמוד קודם שכיבה. ח' להתפלל תפלותיו בבכי וצעקה. ט' שיאמר קודם שישכב ד' מזמורים הראשונים שבתהלים שהמה ש"ו תיבות ועם ד' מזמורים המה ש"י בגימטריא קרי. י' שילמוד משניות מה טוב ומה נעים אם יש לו פנאי שילמוד כל יום ח"י פרקים. י"א מי שהוא בעל תורה שירגיל את עצמו ללמוד סודות התורה. י"ב לקרות בכל לילה ק"ש של הר"ב ז"ל הנדפס בשערי ציון ויאמר בלילה וידוים ובפרט הוידוי הנדפס בעמק המלך המיוסד על פי הא"ב בסוד אור ישר וע"פ תשר"ק בסוד אור חוזר. י"ג שיבחור האדם במדת הענוה ולא יתגאה. י"ד

שיאמר

שיאמר אם לא יוכל לישן פסוק זה אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה ויכוין אור זרוע לצדיק ס״ת קרע לקרוע הקליפות ע״י השם קר״ע ויכוין לישרי לב שמחה ס״ת גי׳ י״ז מנין טו״ב שהוא גי׳ מ״ק של שם הויה. ט״ו לומר בתפלת י״ח בברכת תקע בשופר גדול אותה תפלה הנדפסת בשערי ציון. ט״ז שיחמם האדם בעשיית המצות הבאות לידו ובפרט בעשותו המצות לפסח שיתעסק האדם בהם בלישתן ובעשייתן ובאפייתן אותם עד שיזיע וכן בעשיית ארון וקבר למת וכן בנשיאת המת לקבר עד שיזיע וכן אם הולך לדבר מצוה במהירות עד שיזיע וכן אם הולך לגבות מעות לסיועת נדונית כלה עניה. י״ז שיצוה קודם מותו בתקיעת שופרות שכל בניו הנולדים לו אפי׳ מאשתו לא ילווהו אחר מטתו. י״ח לאכול משיורי המוציא. י״ט לגדל יתומים בתוך ביתו. כ׳ להיות מעשרה הראשונים לבא לבה״כ להתפלל. כ״א להיות זהיר במצות תפלין ולהיות נזהר במצות ציצית להסתכל בהם תמיד. כ״ב שלא להזדווג לאשתו רק בליל שבתות וי״ט ור״ח. כ״ג לסמוך גאולה לתפלה ולא יפסיק אפילו בעניית אמן או אמן יהא שמיה רבא או קדושה:

כתבו המקובלים שיש שני מיני זווגים אחד מצד תולדות הנשמות ואחד שלא מצד תולדות הנשמות אלא ברחמים כמו שהובא בי״ח ערך שכינה סי״ח ע״ש ע״כ צריך כל אדם להתפלל להשי״ת שיזמן לו אשה הוגנת וראוי׳ להוליד ומזרע מיוחסים וצדיקים. ע״כ יאמר מתחילה מזמור אשא עיני אל ההרים כולו עד גמירא (מי שרוצה לידע סוד והבונה של המזמור הנ״ל עיין בי״ח סימן הנ״ל). ואח״כ יתפלל תפלה זו בודאי יזמין לו השי״ו בת זוגו ההוגנת לו אם בתולדה אם ברחמים ויאמר:

יהי רצון מלפניך ה׳ אלהינו ואלהי אבותינו שתמציא לי ברחמיך הרבים ובחסדיך הגדולים את זווגי הראוי לי בזמני לכל צרכי ותקנתי זיווג הגון הראוי להוליד מזרע תלמידי חכמים מזרע צדיקים ואנשי אמת ויראי חטא כמו שהמצאת זווגו של אדם הראשון ויצחק ויעקב ומשה כל א׳ וא׳ זווגו בעתו ובזמנו ואותה אשה שתמציא לי לזווגי תהא אשה טובה אשה נאה במעשים ונאה במראה בעלת מעשים טובים בעלת חן אשה משכלת ויראת אלהים רודפת צדק וגומלת חסד לא יהא בה שום שמץ פסול ומום ופגם ולא תהא כעסנית ורגזנית רק תהא בעלת ענות ונמיכת רוח ויקוים בי מקרא שכתוב מצא אשה מצא טוב וגם מקרא שכתוב לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים ומקרא שכתוב אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך בניך כשתילי זתים סביב לשולחנך כי אתה הוא המושיב יחידים ביתה מוציא אסורים בכושרות יהיו לרצון אמרי פי וגו׳:

ויש גם כן ליזהר מאוד שקודם החופה לא ישב החתן אצל הכלה כנהוג בדור הזה ולא זו שמושיבין החתן אצל הכלה אלא אף מחבק ומנשק אותה אוי לעינים שכך רואות. ותמה אני על חכמי הדור שסובלין את העון הגדו הזה ובידם למחות ואינן מוחין. וסכ״ש א הבתולה באה לכלל נידות הנה עבו אראורייתא כי החתן בתוקף אהבתו יצר מתגבר ובא לידי קרי ובאים להוצאת זר לבטלה. ואם אינו בא לידי קרי מ״מ בו לידי קישוי אבר ורבותינו אמרו המקשה עצם לדעת יהא בנידוי:

עוד יש לחכמי הדור להזהיר על זה שהוא מנהג גיהנם בארץ אשכנז על הרוג עושין החופות באמצע השבוע ואינן בועלי עד מוצאי שבת ובארץ פולין עושין החופות בע״ש ואם הכלה היא כשרה שוכב החתן אצלה איזה לילות קודם שבועל בעילת מצוה ואז בודאי בא לידי חטא והוא מתאוה בח ויצרו תקפו עליו ובא לידי הוצאת זרע לבטלה:

הג״ה ולחכמי הדור שבידם למחות ואינן מוחין עליהם הקולר תלוי ועתידין ליתן עליהם את הדין על זה העון כי אם אפילו אם אחד רוצה לקיים ולבעול בעילת מצוה כמאמר רז״ל בתולה נשאת ליום רביעי שאם יש לו טענת בתולים ישכים לב״ד והרי בימי חכמי התלמוד בועלים מיד בעילת מצוה ומי שהוא עושה כן הוא והכלה לשחוק וללעג בין הבריות ונחשב בעיניהם כפריצות וכאלו היה עושה רע חס ושלום. ע״כ מן הראוי להזהיר על זה ולדבר על לבם גודל העון הוצאת שכבת זרע לבטלה והלא ארז״ל ג׳ הקב״ה מוחל עונותיהן האחד הנושא אשה ומשום כך הוא יושב בתענית ביום החופה משום תשובה ועתה הוא עובר עבירה שחייב עליו מיתה רחמנא ליצלן ע״כ כל אב ואם יצוו לבניהם ולבנותיהם שלא יבגידו בלעג הבריות אוי למלעיגים ובודאי אותן שהמציאו המנהג הרע הזה בעונם נידונים ובאם שיש ביד מי כח לבטל המנהג הזה ראוי לגזור על המנהג הרע הזה:

וכל מי שמסדר קדושין ראוי להשגיח על זה ויאמר לקרובי החתן והכלה שידבר על לב החתן שיבעול תיכף באותה לילה בעילת מצוה וגם ידברו על לב הכלה שאל תסרב בדבר הזה כמו שנוהגין ויאמרו להם כיון שביום הזה הקב״ה מחל להם עונותיהם אם לא יעשו עוד מעשים רעים כמקדם ומי שמוציא זרע לבטלה הוא חייב מיתה מן השמים ואם הכלה מסרבת בדבר הזה הרי היא גורמת ח״ו להביאו לידי עבירה זו ועל פי הרוב בנים ראשונים של אדם מתים כשהם קטנים בשביל עון זה כמו שכתבו המקובלים וצריך דבר זה להודיע להמונים מגודל העבירה זו בודאי לא ילעיגו עוד ועי״ז יתפשט המנהג בתוך ההמונים ולא ילעיגו עוד על החתן או על הכלה:

ע״כ מי שיש בו יראת שמים אם החופה בתוך השבוע יבעול מיד בעילת מצוה ואל יחוש למלעיגים או יפרוש מן הכלה אל מטה אחרת עד הלילה שבדעתו לבעול. ואם החתונה בע״ש יפרוש מן הכלה עד הלילה שרוצה לבעול. ובעל מ״א בסי׳ הנ״ל סק״ב כ׳ וז״ל ואני אומר חלילה לעשות מנהג איסור בזה ובבירור שמעתי מחסידי גאוני עולם שנהגו בעצמם היתר בזה ע״כ אין כאן חשש חומרא כלל ואין ראיה ממה שנוהגים שלא לבעול

לבעול בשבת שהיא מפני הבושה ואפי' במ"ש רוב פעמים שאין בועלה אלא ודאי שאין לומדים ממנהג זה שום איסור והמחמיר הוא מן המחמירים:

הג"ה כתב בטא"ח בש"ע סימן ר"פ וז"ל מותר לבעול לכתחילה בתולה בשבת ואין בו משום חובל ולא משום צער לה. וכתב ט"ז בע"ש וב"ח במקום שנוהגין לאסור כדעת ההגודה וסייעתו אין לבטל המנהג ולהתיר. ול"ל בכ"ג מה"ג. ואני אומר האי אמרה אתי לידי קולא מאיסורא זוטא לאיסורא רבתא לידי הוצאת ז"ל וכמו שהאריך בזה וקרא תגר מהר"י ז"ל והש"ס ועיין ב"ח והגיב"ם סימן של"ג עכ"ל:

היוצא מבית הכסא קבוע שיש לו שם מקום ומושב אל ישמש מטתו מיד אלא ימתין לכל הפחות כמו חצי שעה:

צריך אדם לקיים העונה אף בימי העיבור ויניקה ובזמן הקור אם האשה מוחלת פטור מלקיים העונה:

כתב בכתבי האר"י ז"ל שאין לשמש מטתו בליל א' של פסח וליל א' של שבועות וליל שמיני עצרת אם לא בליל טבילה אל יפרוש אפי' בלילות אלו וכתבנו מזה לקמן במקומו:

הג"ה חייב כל אדם ללמוד ולהיות בקי בהני הסימנים איך יתנהג האדם בתשמיש אשתו האחד בטא"ח בסימן ר"מ ושני בטור אה"ע בסי' כ"ה עם המפרשים שעליהן ושם תמצא מרגוע לנפשך כדי למתן:

כתב בטי"ד סימן ק"ץ באשה שנפתח מקורה להוציא דם ובדקה אח"כ ולא מצאה כלום שהיא טמאה דודאי יצא טפת דם כחרדל ונתקנח או נימוק דהרגשה סברא דאורייתא הוא אבל אם הרגישה ובדקה ומצאה מ..ה לבן אף אם הוא עב וסמיך כשר. ע"כ צריך זה להודיע לנשים דאם הרגישה ולא מצאה שהיא טמאה. ותיכף ומיד שהרגישה מחוייבת לבדוק את עצמה:

וגם מצוה על האשה הלובשת לבנים שתהיה סופרת היום יום אחד בימי הספירה וכן בכל יום ויום תאמר כך עד כלות ז' ימי ספירה שנאמר וספרה לה לעצמה. כל מי שיש בו יראת שמים צריך למעט הדיבור עם אשתו ובפרט באשתו נדה וסמך לדבר *נאלמתי *דומיה *החשתי ר"ת נדה:

בימים הקדמונים היו הנדות מרוחקות מאוד מבני האדם כי כן שמם נדות מעולם כדי שלא יקרבו אל אדם ולא ידברו עמו. וכן האריכו בזה חכמי המחקר בספריהם ע"כ יש ליזהר עד מאוד מזה שלא להרבות דיבור עם אשתו נדה:

מחלוקת בין הפוסקים אם טבילה בזמנה מצוה ואם לאו מ"מ נראה דאם בעלה בעיר מצוה לטבול בזמנה שהרי מצינו ביהושע שנענש על שביטל ישראל לילה א' מפריה ורביה:

ואם היא מאחרת מלטבול כדי שתצער את בעלה עבירה היא בידה ובספר רשב"י הזהיר מאוד בענין זה האשה העושה כן גורמת כמה רעות בעולם. ובכלל זה אותן הנשים שאומרות לבעליהן אם תקנה לי תכשיט או מלבוש זה שהוא עבירה בידה אפילו דרך צחוק. ולא בשביל מצוה לבד אלא תמיד כשאינה נשמעת לו עד שיעשה רצונה אז היא נפש חוטאת במאוד. דבר זה מוזהר מאוד בתשובת רש"ל:

ולענין ברכת הטבילה יש מחלוקת אם האשה תברך קודם הטבילה או לאחר הטבילה ויש אנשי מעשה שנוהגין נשותיהן כך לאחר שטבלה כל גופה פעם אחת תעשה הברכה ולאחר שתברך תטבול פעם שנית ובזה תעשה קדושה יתירה ותהיה יוצאה לכל הדיעות ואשרי לה:

וצריכין החתן והכלה להתקדש עצמן במאוד מאוד בהכנסתן לחופה ראשית דבר מה שאמרו רז"ל הקב"ה מוחל להם עונות ע"כ יעשו תשובה ביום קודם החופה כי נהגו כל ישראל שמתענין ויתעוררו מיד בתשובת ויפשפשו מעשיהם מיום הולדם עד היום הזה ויתוודו ויבקשו מחילה וסליחה וכפרה מהשי"ת ויהיו מודים ועוזבים ויתחרטו חרטה גמורה בשברון לב ויעשו חזקה מהיום והלאה לעבוד את ה' באמת ובתמים ולהיותם קדושים וטהורים ולא כמו שנוהגין בקצת מקומות שהחתן והכלה יושבין ביחד ומשחקין בקרטי"ן או בשאר ליצנות ושחוק וטיולים וכיוצא בהן ואח"כ יכנסו לחופה. ויתפללו שהקב"ה ישרה שכינתו ביניהם. כמו שארז"ל איש ואשה זכו שכינה ביניהם:

נוהגין שהחתן והכלה יתענו ביום החופה כדי שימחול להם הקב"ה עונותיהם. ואם יום החופה ביום שאין אומרים תחינות לא יתענו חוץ מי שיש לו נישואין בניסן מתענה ביום חופתו אפי' בר"ח ניסן כיון שיש כמה שמתענין בו תענית צדיקים חוץ מאסרו חג של פסח לא יתענו. וכן אחר ר"ח סיון ב' ג' ד' סיון אע"פ שאין אומרים בו התחינות מתענין ביום חופתן וכן במקום שנוהגין שאין אומרים תחינות אחר סוכות עד אחר ר"ח חשון מחוייבין להתענות אחר אסרו חג של סוכות. וכן בין יו"כ לסוכות חוץ מאסרו חג של יוה"כ ועיו"ט. וכל שמסדר קדושין יזהיר לחתן והכלה שיתפללו קודם החופה מנחה כדי שיוכלו לשתות תחת החופה מכוס של ברכה:

וכשבא החתן לקדש את הכלה יאמר הנני באתי לקיים מצות קידושין לשם יחוד הקב"ה ושכינתיה ע"י ההוא טמיר ונעלם יתשוב בפסוק כי קדוש אני ה' אלהיכם. כי אנחנו תלוין בשמו הגדול ויכוין כך הטבעת הוא י' והחתן פושט ידו ליתן והכלה פושטה ידה לקבל הרי שתי ההי"ן כי בכל יד ה' אצבעות ואח"כ פושטת בפרטות האצבע הרי

ו׳ ובזה נשלם השם. במקומות שנוהגין לומר מזמורים יאמר ביום החופה המזמור מ"ה דכתיב ביה נצבה שגל לימינך ס"ת כלה: נוהגין להעמיד הכלה לצד הימין של החתן מדכתיב נצב"ה ש"גל לימינ"ך ס"ת כלה יש קצת מסדרי קידושין שאינן בעלי תורה רק האב"ד שבמדינה יעמיד אחר במקומו לסדר קדושין שיזהר שיאמר להחתן קודם החופה שיאמר החתן מעצמו לי ולא המסדר יאמר מקודם לי והחתן אחריו שיש לחוש לספק קדושין כאלו המסדר קידשה לו וצריכה ממנו גט. וגם אם החתן ע"ה כאשר שכיחים באשכנז שיבין המסדר להחתן קודם החופה כדי שידע שע"י טבעת זו היא מקודשת לו בפרט כשיאמר לי שיהא יודע הפירוש בל"א לי (צו מיר) וגם צריך המסדר קדושין ליזהר אם הכלה היא טהורה שתכף אחר החופה לחתום הכתובה ע"י העדים והחתן כדי שלא יבעול בלי חתימת עדים וזה איסור גמור ובפרט אם הכלה אלמנה שיש לחוש שיבעלה בשעת היחוד אחר החופה. וגם צריך לקבל הקניינים קודם שקורין הכתובה תחת החופה כי כיון דכתיב בכתובה וקנינא מן (פב"ב) וכו׳ דמשמע שכבר קבלו הקנין ואם לא נעשה הקנין מחזי כשיקרא:

נוהגין שלא לברך הברכה אחר בעילת מצוה של הבתולה ומצאו בתולים המתחלת בא"י אמ"ה אשר צג וכו׳ ע"כ מן הראוי שלא לבטל ברכה זו לגמרי רק כל ירא שמים יזהיר לבניו ברכה זו אחר שמצא בתולים וירחץ ידיו היטב ויקח כוס של יין בידו ויברך בפה"ג ואח"כ יברך ברכה זו בלא שם ומלכות ויתן הכוס על שום דבר ותקח הכלה גם כן הכוס ותשתה:

דע מה שכתבו המקובלים כי מכל ביאה וביאה שהיא בקדושה יוצא ממנו פעולה טובה דאף שאין אשתו מתעברת או שהיא כבר מעוברת או מניקה או זקינה או עקרה כי אינו מוציא זרע לבטלה אלא מתהוית מזה נשמה קדושה ומתעורר למעלה מהשפע נשמה וזהו ששימש א"א ע"ה עם שרה שהיתה עקרה כמו שאמר הפסוק ושרי עקרה אין לה ולד לה אין ולד אבל לאחריני יש ולד וזה נשמה הנ"ל וזהו שאמר הקב"ה לאברהם כי גר יהיה זרע"ך וגם הסוד הנפש אשר עשו בחרן הנפש ממש אברהם מגייר אנשים ושרה מגיירת נשים. וכן הוא מכל ביאת צדיקים מתפשטות שיבא להם נשמות. אמרו רז"ל אשה מזרעת תחילה יולדת זכר איש מזריע תחילה יולדת נקבה הוא ע"פ הטבע כשהאשה מזרעת תחילה גובר אח"כ זרע האיש והוא זכר וכן בהיפך:

הג"ה כתבו המקובלים שיזהר אדם שלא יסתלק ממנה כאבר חי אלא ימתין ויסמוך על הבטן עד שימות האבר כשימות האבר ויוציאו ממנו אפי׳ טיפת זרע אע"פ שאין ראוי להוליד מ"מ הרי הן זרע לבטלה וצריך ליזהר בזה מאוד ומאוד:

(תפלה קודם הזיווג והוא מהמקובל הרמב"ן ז"ל)

יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי צור כל העולמים למען שמך הגדול והקדוש שיוצא מפסוק ה׳ זכרנו יברך יברך את בית ישראל יברך את בית אהרן שתתן אומץ וכח בגופי ולא ימצא בי שום חולשה ולא אונס ולא הרהור ולא בלבול מחשבת מעתה ועד עולם:

יהי רצון מלפניך צור כל העולמים צדיק בכל הדורות למען שמך הגדול היוצא מפסוק ה׳ זכרנו יברך שתתן לי זרע חדש זרע קודש רצוי והגון טוב ויפה מתוקן ומקובל וראוי להיות ולהתקיים בלי עון ואשמה ותברכנו בשמך ותברך את ביתי בזכרים ואדע כי שלום אהלי ותמשיך משך זרעי וכל מעיני ממקור ישראל וטהר גופי וקדש נפשי ומחשבותי ושכלי ודעתי ויחד הרגשתי ואתאמץ ואתלבש ברוחך הטובה הזכה והגדיכה בכונת תחנתי כדי שאשלים רצונך ותשלים זרעי ותרחם עליו בהעשותו בהרקמו בהתמתחו בהתלבשו והצגתו על בוריו על מכונו בהויתו ובבריאתו ביצירתו בעשייתו בנפשו ברוחו ובנשמתו בקרביו ובציוריו ולא יהא בו ולא בא׳ מאיבריו לא נזק ולא חסרון לא פגע ולא מקרה לא חולי ולא מדוה ולא כאב ולא צער ולא נגע ולא רפיון ולא יחסר כל טוב כל ימי חייו ותרבינו אני וביתי וזרעי בכל דבר המשפיעים דמותנו ושכלנו והרגשתינו לעשות כל המעשים לרצונך ותברכנו ברכות שמים מעל ברכות תהום רובצת תחת ומברכותיך יבורך בית עבדך לעולם אמן נצח סלה. יהיו לרצון אמרי פי וגו׳:

(ואחר התפלה הנ"ל מכוים כך אם נזל טבילה)

אנא ה׳ צבאות אלהי ישראל יושב הכרובים תהיינה אזניך קשובות לקול תחנוני השקיפה ממעון קדשך מן השמים עלי וזכרני ולא תשכח את עבדך פלוני בן אמתך פלונית ולתת לעבדך זרע אנשים ויהיה הולד שנוצר בן זכר ותשפיע עליו נשמה קדושה מעלמא דדכורא ומסטרא דימינא ויהיה עוסק בתורה לשמה ומקיים מצות בישראל ויהיה רודף צדקה וחסד ומברכתך תברכנו ויברך בית עבדך עם כל עמך בית ישראל מעתה ועד עולם אמן אמן סלה סלה יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה׳ צורי וגואלי. עשה למען שמך עשה למען ימינך עשה למען תורתך עשה למען קדושתך הושיעה ימינך ועננו יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה׳ צורי וגואלי:

כל פעם קודם הזווג יאמר בשביל קוב״ה לזווג עם אשתי לשם יחוד הקדוש ברוך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו:

ארז"ל אסור לשמש מטתו לאור הנר ורמ"א כתב בסימן ר"מ אם עושה מחיצה בסדין גבוה י׳ אף שהאור הנר מאיר דרך הסדין שרי (וכתב בעל ע"ת דת"ת מותר בהאפלת טלית דלא גרע מביום) אבל בקונטרס האר"י ז"ל כתב דאסור כשנר מאיר והפליג מאוד כי הוא סכנה גדולה לבנים שיהיו נכפים ושאר מקרים רעים ר"ל אף בלא עת העיבור ואפילו אם הנר בבית אחר וחלון או פתח מאותו הבית לבית זה והאור נכנס אם האור נכנס להדיא דרך ישר ודאי אסור שהרי הנר עושה פעולתו אבל אם האור אינו נכנס ובא בדרך ישר להאיר היטב אלא שמכח הבאת האור הנכנס מאיר אל עבר הבית מצד אחר והאור מועטת נראה דמותר:

ולענין מחיצות שנותן סביב המטה כמו כילה אם

אם מאיר האור אל עבר פניהם היטב אסור שהרי לא הועילו בתקנתם אלא צריך דוקא שיהיו המחיצות עבים שמחשיכין האור אעפ"י דלא מחשיכין לגמרי מותר. ואם אין מחיצות סביב המטה אסור לו לשמש אע"פ שפי הנר מהופך לצד ואינו מאיר כ"כ או שהוא עומד בתוך לינטרנ"ע דסוף סוף הנר בתוך אותו החדר ואע"פ שיאמר הריני מאפיל בטליתי ומשמש. אסור דלא התירו להאפיל בטליתו אלא ביום אבל בלילה דדרך תשמיש להיות בלילה אם היינו מתירים לו בהאפלת טלית יבא להקל ויבא לשמש לאור הנר בהדיא כי אינו עומד ברשותו אחר שיצרו מתגבר עליו ואין אפוטרופוס לעריות:

הג"ה לעשות מחילה בשבת כתב בש"ע בטא"ח סימן שט"ו וז"ל אסור לעשות מחילה בפני אור הנר כדי שישמש מטתו וכן לפני הספרים כדי לשמש מטתו או לעשות צרכיו אם לא שיהיה מכעוד יום מחילה טפח שאז מותר להוסיף עליה בשבת. עיין לקמן בה' שבת מ"ש מזה:

ולענין אור הלבנה אם האור בא עליהם להדיא אסור אבל אם נכנס האור דרך חלון ומאיר לבית אין לחוש:

אסור לשמש מטתו בשני רעבון ובעת צרה ובליל טבילה ולחשוכי בנים שרי:

כשירצה לזווג אזי הוא והיא יזכירו תולדות הקדושים אשר בארץ המה ואבות הקדושים והשבטים כדי שימשיך זה הזרע אחריהם ויאמרו אדם עם חוה שת חנוך משותלח נח אברהם שרה יצחק רבקה יעקב רחל ולאה בלחה וזלפה ראובן שמעון לוי ויהודה יששכר זבולן דן ונפתלי גד ואשר יוסף ובנימין אפרים ומנשה ויתפללו בלבם שימשוך זה הזרע אחר השבט שלו. ואם הוא משבט לוי יאמר קודם הזווג בתי אבות הלוים המוזכרים בפרשת וארא מן ואלה שמות בני לוי כל הפרשה עד אלה ראשי אבות הלוים למשפחותם וצריך ללמוד הפרשה בעל פה כי אז אין לו נר ויראו שניהם שיהיו ידיהם נקיות כי תמיד צריך להיות כלי של מים עומד לפני המטה ויטלו ידיהם קודם התשמיש בשביל לקדש וכן צריך ליטול אחר התשמיש:

אמרו רז"ל כי עיקר זמן הזווג יהיה בחצות הלילה והטעם ידוע למארי קבלה. אבל מי שלא יוכל לעמוד על עצמו ורוצה לשמש מיד כששוכב אזי כשיקרא ק"ש על מטתו ברכת המפיל חבלי לא יאמר עד אחר התשמיש דאל"כ הוי הפסק בין ברכת המפיל לשינה ויאמר ג"כ שנית פרשה ראשונה של ק"ש:

וכשם שאמרו רז"ל מגדולות קדושת המעור כך צריך אדם לקדש כל גופו שלא יהא אבר מאיבריו שיעשה בו עבירה או פגם ח"ו כי כל איבריו של אדם הם בדוגמת העולמות העליונות כדאמרינן למעלה בארוכה:

צריך ליזהר עד מאוד מטומאת עון פלילי איסור שעטנז והיא טומאה חמורה מלבוש שהשטן מתלבש בו שכן שט"ן ר"ת שוע טוה נוז. וכן נרמז בתיבת שעטנז שטן ע"ז בר מינן והמכשלה הזאת ביד רבים כי חוטאים שאינם יודעים כי הרבה שנירליי"ך או בערטליי"ך בחזקת כשרות שהמה חוטי קנבוס והמה מזוייפים עם חוטי פשתן וכן נעשו כפתורים שקורין קנעפ"א בל"א שזור חוטי משי על חוטי פשתן ולפי מראית העינים נראה כאלו המה כולו ממשי וצריך להזהר במאוד בזה כי רבים נכשלים בזה וצריך לחקור ולדרוש על זה וגם בארץ אשכנז נותנין כל בגדיהם לאומן א"י אף שנותנים לו חוטי קנבו"ס שקורין האני"ף פאדי"ם בל"א כיון שאנו רואין בעינינו שרובא דרובא דקנבוס אינו טוב ונוח למלאכת התפירה כחוטי פשתן ובודאי הא"י יחליפנו וימיר אותו רע בטוב אע"ג שרמ"א כתב בש"ע בטי"ד סימן ש"ב אם הישראל נותן לו חוטי קנבו"ס שרי דלא חיישי' לאחלופי מאחר שיש לעמוד על הדבר שחוטי פשתן כשמדליקים אותו כבה מהר ושל קנבוס הולך ושורף (וכתב הש"ך ששמע מחייטים ישראלים שברקו הקנבו"ס בענין זה שמושכין החוט עד שנמשכין כמין שערות ואם אותן שערות ארוכות הרבה בידוע שהוא קנבוס כי הבדיקה שמדליקין אותו אינו סימן מובהק כי יש פשתן שהולך ושורף ג"כ) ובאמת אם יהיה מנהג לבדוק אחר אומן א"י הוי היתר דאומן מירתת ולא מרע אומנותו מאחר שיש לעמוד על הדבר: אבל בזמננו יודעים הא"י בזה האמת כמה שהוא אמת שרובא דרובא ואפשר כולן אינן בודקין אחריהם ופשיטא דאתי לאחלופי אע"ג שהא"י אינו מחליף בכיון להכשיל את ישראל הנה בודאי כשעוסק במלאכתו אינו מטריח עצמו לחזור תמיד בכל חוט וחוט אחר חוט קנבוס רק לוקח מן הבא בידו ומכ"ש אותן הנותנין להא"י חוטי קנבוס שאינם צבועים רק לבנים בודאי נכשלים:

כתב הש"ע בטי"ד סי' ש"א דאסור ללבוש ב' בתי שוקים אחד של פשתים ואחר של צמר זו על זו מאחר דלא אפשר למשלף התחתון בלי העליון הוי חיבור ולא דמי לב' חלוקות זו על זו דאפשר לפשוט התחתונה בלא העליון ור"ל אם יכנים הזרועות לפנים לפשוט הכתונת מתחת בגדיו העליונות משא"כ בבתי שוקים שקורין שטרימפ"א בל"א יש נוהגין ללבוש בתי שוקים שקורין שטעגרי"ף שאין להם רגלים רק בגד קצר מתחת ואז מותר ללבוש עליהם בתי שוקים מצמר ונכון ליזהר עכ"ל והירא דבר ה' נכון ונכון ליזהר בזה: עוד יש להזהיר ממעשה קהלות שנוהגין האבלים בימי אבלם שאוכלים ושותים

על

על הסעודות גדולות אפילו במזומני חתן וכלה במקום שיש שמה כלי זמרים וקצת לומרים אשר המה חברים לאיש משחית להורות להם היתר קודם ישיבתן סביב השלחן שימזגו להמסובים איזה כוסות אוי לעינים שכך רואות אחר שנתפשט המנהג הרע הזה כאלו הוא דין פשוט מכל הפוסקים וממש א״א למחות בידם ובאמת הוא איסור גמור לדעת כל הפוסקים חזי מה שכתב בש״ע בטי״ד סימן ר״מ אבל אסור בשמחה ועל כל המתים אסור לכנוס לסעודה תוך שלשים ועל אביו ואמו תוך י״ב חודש אבל לאחר ל׳ ואחר י״ב מותר. ובסעודת מצוה כגון שמשיא יתום ויתומה לשם שמים ואם לא יאכל שם יתבטל המעשה מותר לאחר ל׳ והמנהג שלא לאכול בשום סעודה בעולם כל י״ב חודש אם הוא חוץ לביתו ובתוך ביתו מקילין שאוכל בביתו בסעודת ברית מילה או פדיון הבן וכל שכן בשאר סעודות שאין בהן שמחה אבל בסעודת נשואין יש להחמיר ויכול האבל תוך י״ב חודש ותוך ל׳ להכנים החתן לחופה בדרך ארצינו איך שני אנשים מכניסין החתן תחת החופה ויוכל ללבוש קצת בגדי שבת בשעה שמכניסין לחופה ויוכל האבל לאכול בביתו מן הנשואין מה ששולחין לו מן הסעודה אבל לא יכנס לבית כלל בשעה שעומדים שם במזומני חתן וכלה עכ״ל הש״ע וכתב הט״ז בשם כ״ה ושאר פוסקים דוקא להכנים חתן לחופה התירו אבל לא התירו לאכול בסעודה אם לא בדרך שאם לא יהיה שם יתבטל המעשה והא ודאי דמי שמשיא יתום ויתומה הוי כמו אביה ושפיר הוה מסתבר להתיר באותו שמכנים החתן תחת החופה כן נ״ל ולא כקצת שנוהגים להקל בזה ואין לאכול בשום סעודה עכ״ל מ״ז ע״כ יש למחות מי שיש בידו למחות שלא יקילו עוד :

כתב בש״ע בטי״ד סי׳ שע״ו אחר שנקבר המת נוהגין לישב רק ג׳ פעמים ואומרים כל פעם ויהי נועם יושב בסתר וכתב הלבוש דיש לישב ז׳ פעמים והוא ע״פ סוד הקבלה להבריח הרוח הטומאה ולומר כל פעם ויהי נועם ויאמר פעם ראשון רק עד כי וכי בכלל וכן פעם שנית יוסיף מלאכיו עד פעם ז׳ יסיים דרכיך ויגמור המזמור ונהגו להקפיד שלא ילך לביתו עד שרוחץ ג״פ ואם נקבר המת בע״ש אחר חצות אין אומרים צדוק הדין אם מוליכין המת למקום אחר להקבר אותן שאין הולכין עם המת לבית הקברות מחוייבין לומר צ״ה במקומן ואותן ההולכין עמו לב״ה יאמרו צ״ה שמה וכן אותן האבלים שאינן הולכין עמו לב״ה תכף שמחזירים פניהם מן המת מתחיל האבילות שלהם וחייבים בחליצת מנעל ולישב על הקרקע וכל דיני אבל :

נוהגין בקהלות גדולות להתפלל בעשרה במקום שמת אדם אפילו היה עדיין קטן בן שנה אבל בישובים על פי הרוב אין נוהגין כן אבל באמת יש לנהוג כן אם יש שמה שני מניינים שיתפללו בעשרה בבה״כ וג״כ במקום שמת אבל להתבטל מלהתפלל בבה״כ מקום מקדש מעט ולהתפלל במקום שמת לא שפיר עבדי ויוכל להיות שמפני זה אין נוהגין בישובים כן אבל אם יוכל לקיים שניהם מה טוב ומה נעים משום שיש נחת רוח לנשמה :

כתוב בטי״ד סי׳ ת״ב מצוה להתענות יום שמת בו אב או אם ומתענין יום המיתה ולא יום הקבורה אפי׳ מי שלא היה אצל המיתה כן היא מוסכם בפוסקים אלא אם היה מרוחק יום הקבורה ג׳ או ד׳ ימים מיום המיתה או יותר יש להתענות בשנה ראשונה ביום הקבורה כדי שיעשה היארצייט בתשלום אבילות כיון דלא אפשר בענין אחר אבל משנה ראשונה ואילך יתענה לעולם יום המיתה ומי שמת היום ונקבר ביום של אחריו יש להתענות ביום המיתה אפילו בשנה ראשונה :

נוהגין העולם בישובים שלא לקרות האבל תוך ל׳ לעלות לס״ת אבל לפע״ד הוא מנהג טעות ומה שכתב בסי׳ ש׳ ובסימן ת׳ דאבל אסור בד״ת משום דכתיב פקודי ה׳ ישרים משמחי לב לא מיירי אלא תוך ז׳ אבל לאחר ז׳ פשיטא דמותר בד״ת ומותר ג״כ לעלות לתורה :

וכן אין למזוג שקורין שענק״ן לאורח שהוא אבל כמו שאין משלחין לו בפורים משלוח מנות תשו׳ מהרי״ל סימן ל״א :

ומי שהוא אבל והוא כהן יוצא מבית הכנסת אפי׳ בשבת ואסור לעלות לתורה. וכן מי שיש לו בן למולו תוך שבעה אסור לקרות בתורה. אבל להשתמש בתשמישי תורה כגון גלילה או הגבהה מותר אפילו תוך ז׳ דקריאה לחוד הוא אסור. רש״ל :

כתב הש״ך והט״ז מי שחל שביעי שלו בשבת שאין חייב כלל במ״ש לישב על הארץ כיון שמקצת היום ככולו אפי׳ בחול ממתין עד אחר תפלת שחרית גם בשבת יעשה כן. ובמנחה יוכל לקרותו לס״ת ואין עליו דין שבעה אחר תפלת שחרית ומותר בכל. כתב עוד הט״ז דמי שמת בשבת או בי״ט וא״א לקברו בו ביום שעל כל פנים יאמר האבל קדיש תיכף אחר המיתה דאין אמירת קדיש תלוי באבילות כלל. אבל בחול אין לעשות כן דהא כשהוא אונן פטור מן התפלה עכ״ל משמע מן הדא אם יש בן קטן שאין שייך בו אנינות יוכל לילך אפילו בחול לבה״כ לומר קדיש ומכ״ש בשבת וי״ט :

יש ללמוד ההמונים אם הולכים לנחם אבלים

כשיעמדו ללכת מן האבל יאמרו המקום ינחם אתכם עם שארי אבילי ציון וירושלים בשבת יאמרו כך שבת היא מלנחם ונחמה קרובה לבוא :

אות הריש **רצון** כי מעלת הרצון ר"ל שיהיה עולמית מרוצה ולא יתקצף ולא יכעוס הוא רום המעלות הרמות ובהיפך מדה רעה וברוע המדות הכעס אין מדה רעה בעולם כרעה זו וכל ספרי המוסר מלאים מזה כי הכועס כאלו עע"א ובפרט בספרי הקבלה האריכו בזה שהכועס עוקר כל הקדושה :

אמר החכם לעולם לא יחרפני אדם יותר מפעם אחד כי בפעם ראשונה אסבול חרפתי ולא יחרפני שנית :

אמר החכם אם תנקום למי שעשה לך שום דבר רע תדאג שלא יהא לך הנקמה למכשול גדול. ואם תמחול לשונאיך תעלוץ ותשמח. אמר החכם מחול למי שהרע לך ותן למי שמנע ממך. וכמו שמוזהר שלא לכעוס כן מוזהר שלא להכעיס חבירו כי דא ודא חדא הוא וטעם אחד לכולן :

אות שין **שתיקה** מעלת השתיקה הוא ידוע מאוד וכן האריכו חכמי המוסר בספריהם ובפרט מי שיש לו אותן מדות רעות של חשמ"ל °חנפנים °שקרנים °מלשינים °ליצנים :

וארז"ל כל המלבין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעה"ב אם אינו מרצה את חבירו ואמרו רז"ל וכן המכנה שם רע לחבירו ומקשה בגמרא היינו מלבין היינו המכנה ומתרץ אפי' דש בשמיה ר"ל אפי' כנוהו אחרים כך אפי' שלא בפניו ותימה גדולה על עורון ושגעון בעולם. החוטאים בזה ומאבדין את עצמן ע"כ שומר נפשו ירחק מהם :

רש"ל כשהיה שומע מפי תלמידיו שאמרו וכי היה המקשה משוגע או איך היה גרויזר וכיוצא בזה היה מרגיל לתלמידיו שיאמרו לשון כבוד כגון דברי המקשן אינם מובנים לי לרוב עומקם :

ובכלל ליצנות המה המשחקים בקוביא או בשום מיני שחוק הוי מושבו מושב לצים והיושב אצל המשחקים הוי מושבו מושב לצים והמונע את עצמו מלישב בצד המשחקים במיני שחוק ומכ"ש שאינו משחק בעצמו עליו נאמר אשרי האיש אשר לא הלך וגו' ובמושב לצים לא ישב :

וגודל החטא מי שמדבר ניבול פה מעמיקין לו גיהנם שאין תרופה למכתו וגדול עונו מנשוא אם לא שעזב החטא מכל וכל ופה שדיבר נבלות ידבר נגדו דברים טובים וישרים וחכמי המוסר האריכו בספריהם מזה יותר :

והדיבור הכרחי שהוא מעסק משא ומתן באמונה נקרא דיבור של מצוה כי ארז"ל יפה תורה עם דרך ארץ ויהיה כונתו לש"ש שיהיה לו משא ומתן באמונה שיתפרנס בכבוד שלא יעני ח"ו כדי שהעוני לא יעבירו על התורה ח"ו ואז שכרו מרובה :

לענין חומר שבועת שוא או שבועת חנם או חרם או קללות הרי הוא ידוע לכל מגודל איסורם ומגודל עונשם ע"כ הירא את דבר ה' ירחק מהם ואז טוב לו בעה"ז ובעולם הבא :

אות תיו **תשוקה** והוא החשק ואהבה להש"י ולתורתו הקדוש' ולמצותיה וללומדיה לשמור ולעשות ולקיים הכל בשמחה גדולה שישמח בשמחה גדולה שזוכה לעבוד את הש"י ולהיות מבני היכלא דמלכא קדישא ולהיות דבוק בו שיזכה עי"ז לזכות לרב טוב הצפון לצדיקים וליהנות מזיו השכינה מה שלא זכין אל אלו המעלות כמה אלפי אלפים ורבבות מבני ארם שהמה בעולם ולפי רוב השמחה יגדל שכרו כי הרב הגדול מהר"ר יצחק ע"ה גילה זו לתלמידיו שזכה לרוח הקודש שנפתחו לו שערי חכמה ורוח הקודש בשכר שהיה שמח מאוד בעשיית כל מצוה ומצוה שמחה גדולה לאין תכלית :

מסכת חולין

הלכות ציצית **ענין** הציצית אמרו רז"ל גדולה מצות ציצית ששקולה כנגד כל המצות שנאמר וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' :

איתא בזוהר פ' שלח לך כל בר נש דלא זכי בהאי עלמא להתעטפא בעטיפא דמצוה ולהתלבשא במלבושא דמצוה כד עייל בההוא עלמא קאי בלבושא דטינופא דלא אצטריך וקאים בדינא עליה. ת"ח כמה לבושין מזדמנין בההוא עלמא וההוא בר נש דלא זכי בהאי עלמא בלבושא דמצוה מלבישין ליה בחד לבוש דאשתמודע לגבי מאריהון דגיהנם נקראין בגדי צואים ווי למאן דאתלבש ביה דהא כמה גרדיני נימוסים זמינן לאחדא ביה ועיילין ליה לגיהנם ושלמה צוות ואמר בכל עת יהיו בגדיך לבנים עכ"ל :

הג"ה פירוש כל בן אדם דלא זכי בעה"ז להתעטפא בעטיפא דמצוה ר"ל שהוא טלית גדול שצריך עטיפת הראש ולהתלבשא במלבושא דמצוה ר"ל הוא טלית קטן שמתלבש על גופו אם מת באים כמה מלאכים ומלבישים אותו בגדי צואים וכיון שמלאכי חבלה הנקראים גרדיני נימוסין רואים שנתלבש בגדי. צואים אז יודעין להזיק בו ולהכניסו בגיהנם :

ודע מה שכתב הרב ז"ל בכתביו כי סוד של טלית גדול אין לו שיעור וערך כמו שהאריך בעל עמק המלך ובעל מצות שמורים כי טלית גימטריא אין סוף במילוי בזה אל"ף יו"ד נו"ן סמ"ך ו"ו פ"א להורות כמו שהא"ס הוא מקיף לכל העולמות כך בחינת הטלית הוא

הוא הטקיף סוד אור מקיף גדול כי אור המקיף הוא משמר לאדם מכל דבר רע ולכן כל המניח הטלית עם כוונתו ניצל מהקליפות רמז כי טלי"ת גי' גליו"ת כי בזכות הטלית וכוונת הטלית ניצל מכל הקליפות ע"כ אשרי לו מי שתמיד מתפלל בטלית בודאי שמצילו בעולם הזה מכל הקליפות שלא ישלטו בו להחטיאו ואחר מותו מלבישים אותו מאותו אור לבן שמברית כל הקליפות ומלאכי חבלה שלא ישלטו בו ועי"ז יזכו לחיי עה"ב למעלה העליונה עכ"ל מ"ש דף י"א ע"ד :

ע"כ יש להזהיר כמה ההמוניים אפילו לומדים שמתפללים בבה"כ בלי התלבשות טלית גדול אלא סומכים על לבישתן טלית קטן אע"ג שיש להם בתוך עמודין שקורין שטענדי"ר טלית גדול מ"מ מחמת קלות דעתן ועצלותן אין מניחין טלית גדול ואין יודעין איך בחינת סוד טלית קטן ובחינת סוד טלית גדול המה רחוקים זה מזה כרחוק מזרח ממערב לא די שמפסידין הברכה ואינן מקיימין המצוה כתקנה רק בעו"ה העמי הארצים כשרואין איך הלומדים אינן מדקדקין במצות גם המה מזלזלים במצות ע"כ יזהרו בזה עד מאוד ויהא שכרם רב מאוד כי המה זוכים ומזכים :

אתה הראת לדעת שהבלתי זהיר במצות ציצית טלית קטן שנענש ביותר ממה שנענש על טלית גדול מדאמר בסיפא וההוא בר נש דלא זכי בההוא עלמא בלבושא דמצוה ולא זכי ג"כ עטיפא דמצוה ואמר אח"כ שמלבישין אותו לבוש מטונף ע"כ יהא זהיר אדם מאוד להיות לו טלית קטן שלא ילך ד"א בלי טלית קטן וטעם הדבר לקיים תמיד וראיתם אותו וזכרתם :

כתב א"ז בשם זקינו הגאון מהר"ש מפרא"ג שהיה לו טלית קטן סרדעקל מצבע בל"א כי אמר ע"פ הגמרא הים דומה לרקיע והרקיע הוא צבע בל"א. אבל בשבת היה לו טלית קטן לבן :

הג"ה כתב הרב המקובל מהר"ן שפירא בס' מגלה עמוקות ד' כ"א שטלית גדול וטלית קטן צריך ליזהר שיהיו לבנים ולא כאותם שעושין טלית קטן ממיני גוונים והטעם ידוע ליודעי חן בספר עמ"ה סוד הטלית שרמז על אור לבושו שהוא אור לבן רחמים גמורים וד"ל :

כתב הבעל הע"ת בסימן י' בשם הלבוש מי שיש בו יראת שמים ורוצה לצאת ידי חובתו יעשה לו מלבוש שקורין סרדק"ל בל"א שאז בודאי הוא כעין לבוש שמכסה רוב גופו וצריך שיהיה באותו סרדק"ל הרוב פתוח שיהיה נראה לעינים ולא מצומצם. ע"כ אותן שעושין ציצית במלבוש שקורין זוי"ל העמ"ר בל"א צריך ג"כ שיהיה פתוח מלאחריו רוב הנראה לעינים ואם לאו לא מקרי בת ד' כנפות והוי ברכתן לבטלה ואם כבר עשה ציצית בבגד כזה צריך שיחתוך מצדדיו עד שיהא רוב הנראה לעינים והציצית שעשה מקדם בטילה כי לא היה עליהם שם ציצית כי לא היה הבגד בת חיובא ועתה כאשר חתך עד רובו נעשה בת חיובא והוי מצויץ מאליו וכתיב גדילים תעשה לך ולא שיהיו עשוין מעצמן וצריך להסיר אותן ציצית ולעשות ציצית מחדש וכן נעשו בזמן הזה קצת מלבושים שקורין מוצי"ן בל"א רוב הנראה לעינים פתוח מלאחוריו והוי בת חיובא בציצית דצריך לתפור שיהיה הרוב הנראה לעינים סתום עוד שם בסי' ה' ואותן טליתות קטנים שקורין ארבע כנפות יש לעשות הכתפיים רחבים שלא יבא אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ויבטל ליה. הבעל ע"ת מביא בשם גדול שנכון ליזהר בזה :

כתב בש"ע סי' י"ד מותר ליטול טלית חבירו ולברך עליו ובלבד שיקפיל אותה אם מצאה מקופלת וה"ה בתפלין. כתב רש"ל נראה דאסור להוציא מב"ה וללבוש טלית בביתו או אפכא דלא ניחא ליה שיוציא את שלו מחזקתו דהיינו היכא שהניחו במקום המיוחד ובשבת יקפילו ולא בקיפול ראשון ולקמן בהלכות ס"ת תמצא ג"כ איך נוהגין בטלית שאולה כשקורין אותו לס"ת :

וצריך להזהיר את ההמונים בענין עשיית הציצית בכנף יהא רחוק מהכנף. הן באורך הן ברוחב הטלית כמלא קשר אגודל ר"ל שהוא פרק העליון של בוהן ולא יותר מג' אצבעות של רוחב אגודל כי אם יהיה יותר לא מקרי תו כנף אלא בגד ואם יהיה פחות מקשר אגודל הוא תחת הכנף והתורה אמרה על הכנף. וצריך ליזהר לתלות הציצית באורך הטלית פירוש שיהיו תלוים על הקרן ולא ברוחב שיהא כלפי קרקע שזהו לא נקרא על הכנף :

הג"ה כתב בעל ע"ש בסי' י"א ס"ק י"ב ומי שעושה טלית כדעת בעל העיטור בשני נקבים סמוכים להדדי כמין ציר"י ומכניס בהן הטלית צריכין שיהיו יוצאין נגד הטלית מבחוץ וכתב הב"ח אע"פ שנתפשט המנהג שלא כדעת בעל העיטור מ"מ ראוי לכל ירא שמים ובעל נפש שיתקן לו טלית קטן תחת הבגדים כדברי הב"ע ולא יהיה יוהרא עכ"ל ובש"ע ע"פ האמת שמיכל מוכי הר"ב ולס"ס ראיתי שצריך להיות בטלית קטן שני נקבים כמין ציר"י ע"פ הסוד ודוקא טלית קטן לא טלית גדול שלא יהיה דווקא אלא נקב אחד. והוא ע"פ הסוד ע"ש. וכן הוא בס' מגיני ארץ בסימן י"א שכתב בעל מגן אברהם ס"ק י"ג בשם ב"ח דבזה אם יעשה ב' נקבים בטלית קטן לא מחזי כיוהרא כיון שאינו נראה לכל וכ"כ בכוונת הר"ב ז"ל נהג כן עכ"ל :

יש להזהיר להמונים שעושין טלית קטן או מלבוש מן בגד שקורין פרכו"ט ועושין בהן ציצית וזה שעטנז גמור כמבואר בי"ד סי' רצ"ט כי הערב של פשתן והשתי הוא צמר והוי כלאים עם הציצית ר"ל כיון דציצית

נקשרים בו בקשר של קיימא שרוצה בקי מה הוי חיבור גמור ואסור וכן יש ליזהר מכל בגדים שמעורבין פשתן עם שארי מינים מלעשות בהן ציצית :

ולענין כריכות יש לנהוג כזה באויר הראשון ז' ובשני ח' ובשלישי י"א וברביעי י"ג ואז הכל ביחד ל"ט כזה יו"ד ה"א וא"ו כי הה"א אחרונה היא כפולה וכמנין ידו"ד אח"ד גם תמורת השם כוז"ו עולה ט"ל ומהרש"ל נתן סימן על זה ט"ל אורות טלך הוא הטלית שבו תולין ציצית כי אורו"ת בגי' תרי"ג וציצית עם ח' חוטיהון וה' קשרים גי' גם כן תרי"ג. וגם יכוין בשעת עשייתן בשני כריכות הראשונים שהם ז' ח' עולים ט"ו כנגד אותיות י"ה מהשם. וכריכה ג' י"א כנגד אותיות ו"ה מהשם ואח"כ י"ג כמנין אח"ד. וכן הוא בסי' מ"א במ"ד ס"ק ט"ו בשם כונת הרב ז"ל וסיים ונכון לשמוע אל קבלתו וכתב במ"א סימן קכ"ב בשם כתבי הרב ז"ל שצריך לעשות הגדיל חוליות ובכל חוליא ג' כריכות ר"ל שלאחר שעשה ג' כריכות ירחיק מעט עכ"ל. ואל יחתוך החוטין בסכין שנאמר לא תניף עליהם ברזל רק יפסיקם בשינים שהם ל"ב שינים ול"ב חוטין :

צריך ליזהר לבדוק קודם ברכה כדי שלא יהא ברכה לבטלה וגם צריך להפריד החוטין זה מזה :

הג"ה והוא ע"פ הסוד על מה שמרמזין החוטין לציצות ולמשיכין דשערין שמתפשטין מלמעלה וז"ל וסימן על זה ציצית ר"ת "צדיק "יפריד "ציצותיו "תמיד ולא כמו שיש נוהגין לבדוק לראות רק אם הם כשירים אבל אינם מפרידין זה מזה :

ועיקר הבדיקה צריך ליזהר שלא יהיה נפסק א' מהחוטין שמונחין על הכנף כי אם נפסק שם חוט א' אז הוא בודאי פסול ולמטה אם נפסק חוט א' הוא כשר בדיעבד :

הג"ה כתב מוהר"ן שפירא בספר מגלה עמוקים שאלה כתוב גם כן בשם ר"א רוקח בטעם בדיקת הציצית קודם ברכה יאמר אלו פסוקים. ברכי נפשי את ה' אלהי גדלת מאוד הוד והדר לבשת עוטה אור כשלמה נוטה שמים כיריעה. ומה פתחו ה' בקבלת הר"ב ז"ל מה טעם. אמירת פסוקים אלו ישכיל ויבין אור כשלמה בגימטריא ציצית ר"ל שנתעטף הקב"ה באצילות לבינה תרי"ג אורות סוד אור ראשו "עוטה "אור "כשלמה ר"ת גי' צ"א כמנין הוי"ה אדנ"י וכן פי' בפייטן ביוצר של ראש השנה עוטה כשלמה אורה וז"ל כשברא הקב"ה עולמו עטה מאור סתרים עליה ונתעטף וזהו לבש ס' עם האור גי' תרי"ג עכ"ל :

ואפילו מי שלא למד והוא אחד מן ההמונים מ"מ יאמר קודם לבישת הטלית קטן בבקר אע"פ שידיו עדיין אינם נקיות הריני מזמן גופי להתלבש במלבושי דמצוה וקודם עטיפת הטלית גדול יאמר בפה מלא. הריני מזמן גופי להתעטף בעטיפא דמצוה להיות גופי מרכבה וכורסיא להקבה"ו (מי שחננו ה' בבינה יכוין ויוסיף) דוגמת הכסא כבוד שיש לו ארבע חיות הקודש וכל חיה יש לה ארבע פנים שהם ששה עשר פנים. ובכל פנים ארבע כנפים שהם ששים וארבע כנפים ובכל כנף ארבעה גדפין שהם רנ"ו גדפין :

בשאלות ותשובות באר עשק דף נ"ב ע"ב האריך וסיים בסוף המשיל ציצית בטליתו כגון זה הרי זה נשכר לקיום המצות כתיקונה. וכתב איך שהמקובל מהרמ"ע היה לו ציצית שהיו שוזרין כל חוט וחוט ח' חוטין כדי שיהא ממש דוגמת כנ"ל כי ח' פעמים ח' הוא ס"ד וד' פעמים ס"ד הוא רנ"ו וגם בעל קנה חכמה דף מ"ה ע"ד מביא ג"כ מזה ע"ש. הלא ידוע דכל המצות שנתן לנו הש"י להנאותינו ולטובתינו לזכנו לחיי עד נצחיי ויש קצת מצות שיהא האדם מרכבה לשכינה לשכון עליו. וממנו יתפשט לכל העולם כמו שהיה משכן ומקדש מקום מוכן לשכינה ומשם נתפשטה השכינה לכל העולם וצריך האדם להיות דוגמת הכסא כבוד כדי להיות מרכבה לשכינה ומשום זה נתן לנו הש"י מצות טלית ותפלין וכמו שיש בכסא ד' חיות הקודש כך יש בטלית ד' כנפות כל חיה יש לה ד' פנים כך יש בטלית ד' חוטין ובכל חוט ח' חוטין שזורין משנים שהם כ"ד וכן בכל פנים ארבע כנפים שהם ס"ד כנפים ולכן תרגם יונתן על מעשה מרכבה פירוש שיש ג"כ לכל כנף ד' גדפין שהם רנ"ו גדפין ולפי זה צריך כל חוט וחוט ד' חוטין ואחר כך יהיה שזור מעשה עבות יחד ב' פעמים ד' שהם ח' חוטין שהם סוד בכל כנף שהם סך הכל רנ"ו חוטין ואז מי שעושה ציציותיו בזה הוא ממש מרכבה שלימה דוגמת הכסא ע"כ העתקתי שאלה ותשובה מספר באר עשק דף נ"ב ע"ב וזה לשונו :

שאלה יודיעני כ"ת אודות הציצית שהיו עשוין שכל ח"ט וחוט הוא מארבע בתחלה שזור שני חוטין אחר כך מעשה עבות שזור מד' שהם שמנה שהם ס"ד בכל כנף וד' כנפים הם בין הכל רנ"ו חוטין וזה נראה בתרגום יונתן בכנפי החיות דמרכבת יחזקאל וכן העידו שהיה החכם האלהי הרמ"ע זלה"ת עשוין לו בטליתו ציצית כזה ודברתי עם המקובל כמהור"ר שלמה טירצנו ועם החכם בן קסטרא ואמרו שכשר המה אותן ציצית כי מי לנו גדול בדורות האחרונים כמוהו שכל דבריו דברי קבלה הן וכן כתב מוהו הר"ב ז"ל אבל מ"מ מבעי אם הוא מצוה מן המובחר לעשות כן וה' יאיר עיני כת"ר במאור תורתו :

תשובה. והאריך שמה עד מאוד מדברי הפוסקים ששפיר דמי ומצוה מן המובחר לפותלן דהיינו לשוזרן מד' ואח"כ שהם ח' שזרין ומדברי קבלה נמי שפיר למיעבר הכי והאריך שמה עד כמה רזי תורה תלוין בהני ל"ב חוטין של ח' שהם כנפי השלמה

השלמה שבה נתעטף הקב"ה כשליח צבור וברא את האורה כמ"ש בלחישה ר' שמואל בר נחמני לר"ש בן יהוצדק במ"ר וכן העתיק בבריותיו חיות הקודש נושאות הכסא ואית להו רנ"ו גדפין וכו' ע"כ המטיל ציצית בטליתו כגון זה הרי זה נשכר לקיים המצוה כתיקונה וע"פ רזי התורה והרי הוא קרוב לשכר ורחוק מן ההפסד שלא לעבור על בל תוסיף חדא דמדינא דגמרא אין לו שיעור למעלה ומי לנו גדול מהרמ"ע בדורותינו אשר סיבב לעשות מצות כמאמרם דמופלג בתורה היה וכבר העידו עליו שני גדולי הדור בירושלים תוב"ה דרמי ליה ציצית בטליתו כגון זו וכן שמעתי מפי הגאון מורינו הר"ב ז"ל חתנו ונכדו ותלמידו אשר יוצק מים על ידו כל ימיו דאין להרהר אחר מדותיו אם כן אמינא לפעלא טבא דא ישר וישר האל יזכנו לחסות תחת בנפיו צנה וסוחרה אמתו בסתר עליון ובצל שדי ויראנו נפלאות סתורתו אבי"ר :

הג"ה צריך לומר כשמתעטף כליליו בשפה וזהו ע"פ הסוד שלא שמורים כ"ד ויכוין על ר"פ ל"ב שסוף ל"ב חוטין :

בשעת בעטיפת הטלית יאמר זה

לשם יחוד קב"ה ושכינתיה בדחילו ורחימו ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל הריני באתי להתעטף אותי בטלית של ציצית כדי לקיים מצות בוראי ככתוב בתורה ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם לדורותם ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת כי תכלת דומה לים והים דומה לרקיע והרקיע דומה לכסא הכבוד וכשם שאני מתעטף גופי בציצית כך תתעטף נשמתי רמ"ח אברית ושס"ה גידיה באור הציצית העולה תרי"ג. וכשם שאני מתכסה בטלית בעוה"ז כך אזכה לחלוקא דרבנן ולטלית נאה לעוה"ב בג"ע וע"י מצות ציצית תנצל נפשי ורוחי ונשמתי ותפלתי מן החצונים והטלית יפרוש כנפיו עליהם ויצילם כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף. ובכן אני באתי להוסיף קדושה בעליונים ולטהר העונות וכל הפגימות שעשיתי בעיני ובידי ובגיפי בעולם הזה :

(ומי שאינו רוצה להאריך כ"כ יאמר זה)

לשם יחוד הקב"ה ושכינתיה ביחודא שלים בשם כל ישראל הריני באתי להתעטף אותי בטלית של ציצית כדי לקיים מצות בוראי ככתוב בתורה ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם. וכשם שאני מתכסה בטלית בעוה"ז כך אזכה להתלבש נשמתי בטלית נאה לעולם הבא בג"ע וע"י מצות ציצית תנצל נפשי ורוחי ונשמתי ותפלתי מן החיצונים וכן באתי להוסיף קדושה בעליונים ולטהר העונות וכל הפגימות שעשיתי בעיני ובידי ובגופי בעוה"ז :

(ומי שאין לו פנאי להאריך יאמר בקיצור)

לשם יחוד הקב"ה ושכינתיה בשם כל ישראל הריני באתי להתעטף אותי בטלית של ציצית כדי לקיים מצות בוראי ככתוב בתורה ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם :

הג"ה מהר"ן שפירא בס' מגלה עמוקים בדף כ"ד הכף אחר עטיפת הטלית גדול יאמר אלו ד' פסוקים. (תהלים ל"ו)

מה יקר חסדך אלהים ובני אדם בצל כנפיך יחסיון. ירוין מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם. כי עמך מקור חיים באורך נראה אור. משוך חסדך ליודעך וצדקתך לישרי לב. וסודם של אלו פסוקים רב וגם :

וביום שאין מניחין תפילין כגון בשבת ויו"ט יאמר אחר אמירת פסוקים אלו :

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתהא חשובה מצות ציצית לפניך כאלו קיימתיה בכל פרטיה דקדוקיה וכונותיה ותרי"ג מצות התלוים בה אמן סלה :

וביום שיש ג"כ הנחת תפלין יאמר אותו יחד למן המחבר :

וצריך ג"כ ליזהר שאותן ציצית שבאו ראשונה בצד הראש יהיו לעולם לצד הראש כיון שזכו להיות למעלה אין ראוי שירדו וע"כ יש מנהג לעשות עטרה להיכר :

ראוי לכל ירא שמים שיהיה הטלית קטן דוקא מצמר רחלים כדי לקיים מצות ציצית מדאורייתא כי שארי מינים אינם מדאורייתא וגם ראוי ג"כ שהטלית קטן יהא לבן והר"ש ז"ל נתן סימן על זה הנותן שלג כצמר כי שלג וצמר עם ג' אותיות גי' ג"כ שלג והוא ג"כ ע"פ הסוד. ע"ר צריך ליזהר שיהא בו כשיעור כמו שארז"ל כל שקטן בן ט' שנים יכול להתכסות בו ראשו ורובו וגדול אינו מתבייש לצאת בו באקראי לשוק כי רבים טועים בזה ועושים הטלית קטן שלהם שאין ראשו ורובו של קטן בן ט' יכול להתכסות בו ואז מברכין ברכה לבטלה ומחללין שבת כי כיון שאין בו כשיעור להתחייב בציצית הוי משאוי. נמצא בשם הקדמונים שכל המעביר ציצית על עיניו כשקורא פרשת ציצית יהא מובטח שלא יבא לידי סמוי עינים :

הג"ה כתב מהר"ן שפירא בספר מ"ע כנ"ל כל זמן שהתפלין מונחים על הראש שיהא התפלין מכוסים עם הטלית ר"ל שילביש הטלית ממול פניו והטעם בסוד הטלית הוא אור מקיף ויסוד התפלין הוא אור פנימיות העולמות ומזה הטעם לובשין הטלית קודם התפלין וסימן לדבר ונמכסה עתיק ועתיק שמה התפלין צריך לכסות עיין שם דף כ"ב כי עתיק גימטריא תפלין : וכתב במ"א בסימן ח' ס"ק ג' וז"ל. וכתב בכוונת האר"י שיהא מכסה הטלית על התפלין של ראש עיין שם שכל המעביר ציציותיו על עיניו בשעה שהוא אומר פ' ציצית יהא מובטח שלא יבא לידי סימוי עינים עכ"ל. וכל המסתכל תמיד בציציותיו זוכה ומקבל פני שכינה וגם הוא טוב להבגם גדולה וגם מביא לידי יר"ש שמים כי אותיות ראים ס"ה יראה. וגם ס' הכלות בכנף של ציצית טוב להסיר הכעס וכן כנף בגי' כעס עיין שם. עוד שם נער קטן כיודע לדבר תכף ילבישו אותו טלית קטן כי מה זה יזכה בקטנותו לנשמה רמה ומבגרם ושורה עליו רוחא דקודשא והוא על פי הסוד ע"ש הטעם ולא כמו שנוהגין שאין מלבישין הנער טלית קטן עד שהוא גדול קצת ועי"ז שורה רוחא דמסאבא ויכבה את מוחו מלהבין בדברי תורה. ולכל הפחות לא ימתין יותר מלהיות הנער בן ג' שנים שילבישהו טלית קטן וכו' כי האדם עץ השדה כמו שהעץ הוא ג' שנים ערלים וק"ל. וכן הוא לענין להרגיל הנער מבן ג' שנים ואילך באותיות הטהורות אע"פ שעדיין אינו ראוי ללמוד מ"מ כדי להשרות עליו רוח דקודשא ג"כ מטעם הנ"ל. עוד שם צריך להזהיר לזמן עם שאחר הברכה מוליכין הטלית מעל הראש ואין מעטפים אלא הגוף והעולם נאמר ואותי הטלית אחר גיוף אלא צריך לכסות ראשו בטלית גדול מתחלת התפלה עד סופה דאיתא בס' במדבר לפרשה על ראשו סריכו דמאר והוא ג"כ ע"פ הסוד ע"ש :

הלכות תפלין

לענין התפלין כבר ידוע שכל המצות צריך לברך

לברך עליהן עובר לעשייתן (ר"ל קודם עשיית המצוה) ע"כ יש להזהיר ההמון עם שאינם נזהרים בזה לפיכך צריך לברך על התפלה של יד אחר הנחה על הקיבורת (ר"ל בשר הגבוה שבזרוע קודם קשירתן וכשמברך אחר הנחה קודם קשירה הוי שפיר קודם לעשייתן אבל לא יברך קודם הנחה משום דה"ל קודם דקודם וכן בשל ראש אחר הנחה על הראש קודם שמהדקן דהיינו משעה שמתחיל להניחם על זרועו ומשעה שמתחיל להניחם על ראשו עד שעה שמהדקם בזרועו ובראשו. (כתב בעל מ"ד סימן כ"ה ס"ק י'. וז"ל שאותם שנוהגין לברך שתים א' של יד וא' של ראש יאמרו על מצות (בחולם לשון רבים דקאי אתרוייהו שהם ב' מצות ומצות בחולם) הוא לשון רבים כדכתיב מצות ה' ברה שקאי על כל המצות ודו"ק:

אמרו רז"ל מה שנאמר בתפלין בין עיניך אינו ממש בין העינים ולמדו בגזירה שוה מן לא תשימו קרחה בין עיניכם מה להלן במקום שער שנעשה קרחה אף כאן במקום שיש שער ר"ל שעיקר הנחת תפלין של ראש שתהיה הקציצה (ר"ל הבית נקרא קציצה) כולה מונחת על השער. וכן תרגם יונתן על לטוטפת בין עיניך ויהוין לתפלין על מקדך קביל עיניך) וחכמים נתנו סימן על זה במקום שמוחו של תינוק רופס (ר"ל חז"ל נתנו סי' לידע איזה מקום הנחת תפלין לידע שהוא דוקא במקום שער דהיינו במקום שאצל התינוקות קטנים מוחו נמוך ורך ונראה כמו גומא). ומי שאינו נזהר בזה הוא דרך מינות ואינו מקיים מצות תפלין. ע"כ יש ליזהר בזה מאוד שיהא הרצועה שבין הקציצה ובין הקשר קצרה מעט יותר ממדת הראש כדי שיהיו הרצועות המקיפין הראש מהודקין בחוזק סביב הראש ולא יהיו רפוין אלא מהודקין הידוק גמור בראשו כי מתוך שיהיו רפוין לא יהיו התפלין למעלה במקום שערות והקשר גם כן לא יהיה למעלה בערף נגד הפנים אלא נגד הגרון. וכן כתב בעל מ"א בסימן כ"ז ס"ק ט"ז:

הג"ה כתב הש"ע סי' כ"ז ס"ט מקום הנחת תפלין של ראש מהתחלת עיקרי השער ממצחו עד סוף המקום שמוחו של תינוק רופס. וכתב בעל עולת תמיד ע"ז פירוש שהא יהיה סוף הקציצה דמקום תפלין הוא דוקא במקום שער שהוא מן הפדחת עד מקום רפיסת מוחו של תינוק שהוא מאמצע הראש כלפי הפנים הכל מקום הראוי לתפלין מכל הני משמע דאסור להניח תפלין בפדחתו. הרבה ראיתי שאין נזהרין בזה וכל בעל נפש יזהיר לחביריו שלא יכשלו שלא יהיו בכלל פושעי ישראל זהו קרקפתא דלא מנח תפלין ושלא יהיה ברכה לבטלה וז"ל של שלטי גבורים תפלין שמניחים למטה מצמיחת שערות במצחו וכן הקשר שמניח למטה בעורף כגומא לא די שלא קיים את המצוה אלא מברך ברכה לבטלה וכן כתב בטור בסימן כ"ז ס"ק ו' וז"ל ורבים נכשלים באיסור זה וטועים לומר שהקצה העליון מתחיל ממקום השער והעיקר התפלין מונחים על המצח ועוברים על איסור

דאורייתא דכל התפלין צריכין שיהיו מונחים במקום שיש קרחה דהיינו שיהיה קצה התחתון בעיקרי השער עכ"ל. עוד שם סעיף י"ד צריך שיהיה הקשר אחורי הראש למעלה בעורף וצריך לכוין שהקשר יהיה באמצע כדי שתהא כנגד בין העינים וגם הקשר יהיה באמצע העורף ולא יטה לכאן ולכאן. וה"ה שצריך ליזהר שלא יהפוך הרצועה כתב בעל עולת תמיד על זה ל' נ"י למעלה בעורף שכנגד הפנים ולא כ"כ למטה כנגד הגרון. מה שכתב הרא"ש בתשובה ואם נהפך הרצועה בין של ראש בין של יד חייב למיתב בתענית אבל לא ארבעים יום כרב הונא דמפני חסידות עביד ודוקא בשל ראש דרוב השם בשל ראש אבל בשל יד גם מידת חסידות ליכא. ובספר כ"ג מס"ב כתוב אפילו בשוגג צריך למיתב בתענית אם נהפך רצועה של ראש:

ויש ג"כ ליזהר שיניח התפלין של יד דוקא על הקיבורת ולא כמו קצת שמניחים למטה נגד העלינבוגן וגם יש ליזהר עד מאוד שיקרב היו"ד אל הבית כי הוא סוד גדול ונורא. ואחר שמניח תפלין של יד לא יכרוך כל הכריכות כולן אלא כריכה אחת או שתים. אבל לפי דברי הקבלה צריך לכרוך ז' כריכות קודם הנחת תפלין של ראש. ואח"כ יניח של ראש ואח"כ יכרוך ג' כריכות על זרועו כנגד שבעה נערות הראויות לתת לה מבית המלך וכן בכוונת הר"ב ז"ל נהג שכרך ז' כריכות על הזרוע קודם שהניח של ראש וכן הוא במצות שמורים ויכרוך ג' כריכות על האצבע האמצעי היא טבעת קידושין והוא כנגד עולם הזכר וע"כ אל יכרוך אלו ג' כריכות עד שיניח תפלין של ראש ויהא דוקא מעומד ודי למבין:

קודם הנחת תפלין יאמר בפה מלא בזה הלשון הריני מזמן ראשי וזרועי למרכבת תפלין:

לשם יחוד הקב"ה ושכינתיה בדחילו ורחימו ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל הריני מניח תפלין לקיים מצות בוראי ככתוב בתורה וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין עיניך. ובזה אני מקבל עלי עולו ומלכותו כי לו הכח והממשלה לעשות בכל העולמות כרצונו כמו שעשה במצרים ואליו אני מוסר נפשי ולבי ומוחי כי הוא אחד ואין יחיד כיחודו. ועל כן אני מניח על ידי בית א' ועל כי העולמות הם ארבע אצילות בריאה יצירה עשיה. ע"כ אני מניח על ראשי ארבע בתים שמרמזים על ארבע עולמות. וכן באתי להוסיף קדושה בעליונים ולטהר העונות ופגמים שעשיתי במחשבתי במוחי ובלבי ובכל גופי:

ומי שחננו ה' בינה יאמר את התחנה הנדפסת בשערי ציון ומי שאינו רוצה להאריך כל כך יאמר כך:

לשם יחוד הקב"ה ושכינתיה ביחודא שלים בשם כל ישראל הריני מניח תפלין לקיים מצות בוראי ככתוב בתורה וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין עיניך ובזה אני מקבל עולו ומלכותו כי לו הכח והממשלה לעשות בכל העולמות כרצונו כמו שעשה במצרים ואליו אני מוסר נפשי ולבי ומוחי כי הוא אחד ואין יחיד כיחודו:

הג"ה מי שחננו ה' דעה ובינה בשעה שעוסק להקיף הרצועות יכוין במחשבתו כונה זו: הריני מניח תפלין ארבע פרשיות אלו הכתובים בתפלין קדש לי כל בכור שהוא נגד חכמ"ה והיה כי יביאך היא נגד בינ"ה שמע הוא נגד חסד והיה אם שמוע הוא נגד גבורה וכת"ר הוא כולל הכלל והבית הוא תפארת המניח. וד' פרשיות שבתפלין של יד הוא נגד תפאר"ת הו"ד יסו"ד והבית היא מלכות המניח. ואני מניח לשם על

על ראשי וזרועי נגד המוח והלב ששם מקור החיות שבאדם כדי להזכיר נסים ונפלאות שנעשו במצרים שהמה מורים שהוא אלוה קדמון ומחדש יודע ומשגיח וכל יכול ואני משעבד נפשי ורוחי ונשמתי לעבודת השי"ת וכן סוף דברי רשב"י בפרשת בראשית ופ' פנחס :

כתב בעל ס' היכל הקודש תיכף אחר שאומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. אחר הנחת תפלין ש"ר יאמר מיד זה :

ומחכמתך אל עליון תאציל עלי. ומבינתך תבינני. ובחסדך תגדיל עלי. ובגבורתך תצמית אויבי וקמי. ושמן הטהור תריק על שבעה קני המנורה כדי להשפיע מטובך לבריותך פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון :

הג"ה כתב מהר"ן שפירא בס' מגלה עמוקים דף מ"ב צריך ליזהר שלא יכרוך יותר אלא ג' כריכות באצבע האמצעי דהיינו ב' כריכות בפרק התחתון סמוך ליד וכריכה אחת בפרק האמצעי וכודם רב ורם :

וכנגד ג' כריכות אלו כתוב בפסוק ג"פ וארשתיך ע"כ כשעושים אלו ג' כריכות סביב האצבע ראוי לומר בשעה זו פסוקים אלו :

וארשתיך לי לעולם. וארשתיך לי בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים. וארשתיך לי באמונה וידעת את ה' :

הג"ה ויכוין שע"י ג' כריכות אלו יקשור השכינה עם הקב"ה כי הוא דוגמת הקדושין ע"כ יש להזהיר ההמונים שעושין כריכות הרבה על האצבעותיהן ועל היד והאומרים שהוא כנגד שם של שדי וטעות הוא בידם שלא יעשו אלא ג' כריכות הנ"ל. וכן כתבו המ"א והט"ז בסי' כ"ז ס"ק י"ב וז"ל ב' בפרק התחתון וא' בפרק העליון האמצעי בשם כוונת הר"ב וטעמו ע"פ סוד הקבלה והעולם נהגו בדרכים אחרים ואין להם עיקר בגמרא ובפוסקים וכן יש לעשות על הזרוע ז' כריכות :

ואחר עטיפת טלית והנחת תפלין יאמר תחנה זו :

יהי רצון מלפניך יי או"א שתהא חשובה ומקובל לפניך מצות עטיפת ציצית ומצות הנחת תפלין כאלו קיימתי אותם בהלכותיהן בכל תנאיהם ופרטיהם ודקדוקותיהם וכונותיהם ותרי"ג מצות התלוים בהם ולחיות מתוקנים איברי וגידי מה שמרמזים על מצות אלו כדי שאוכל לעלות על ידיהן למקום שמצות אלו מרמזים שם בעולם העליון לחזות בנועמך ולבקר בהיכלך אמן סלה :

בכל תפוצת מלכות ישמעאל מניחין תפלין של יד מיושב ותפילין של ראש מעומד ואין עושין אלא ברכת אחת על שתיהן. אבל באלו מדינות נוהגין לברך שתי ברכות ולומר אחריהן ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד וצריך להודיע להמון עם שיש הרבה שאינם יודעים כלל שצריך לומר בשכמל"ו :

כתב רש"ל כשמסיר תפלין של ראש יסירו ביד שמאל כי יד ימין הוא בזריזות ואז אם עשה כן נראה כאלו הוא עליו כמשאוי ואין לגלגל התפלין בתוך הרצועות אלא יאחוז התפלין ויגלגל הרצועות עליו. וכן כשפותח התפלין יאחוז התפלין בידו ויגלגל הרצועות ממנו דאם יאחוז ברצועות ויגלגל אז יתהפכו הבתים וזה אסור לעשות. כתב גליא רזיא שיזהר שלא יניח שום רצועה על הבתים אלא יניחם על התיתורא ר"ל שיעשה בכנפי יונה דהיינו שיניח הקשר תחת התיתורא ומה שמסבב הראש אל יגלגל כלל ואז בקל יוכל להיות שיניח הרצועות על התיתורא ולא על הבית וכן הוא בספר המוסר וז"ל נהגו לכרוך

התפלין בכנפי יונה :

הג"ה וקודם שיסיר תפלין של ראש צריך ליזהר שיסיר מקודם הג' כריכות של האצבע לבטל הקדושין וד"ל. כתב מהר"ן שפירא בספר זלה"ה כתב שצריך ליזהר שלא יסלק האדם התפלין מעל ראשו עד אחר עלינו לשבח ועל כן נקוה לך. אבל הלבוש ובתשובת מ"ע סימן ק"ה והובא בט"ז בר"ח יסיר תפלין קודם שקורא הש"ץ ובראשי חדשים בס"ת ובח"ה של פסח קודם קריאת פרשת מוסף בס"ת שנייה ובחול המועד של סוכות יסירו קודם קריאת הלל כי נוהגין לברך על ד' מינים קודם הלל וידוע על מה שמרמזים ד' בתיות שבתפלין ג"כ מרמזים ד' מינים שבלולב וצריך להכיר זה מפני זה וד"ל הון מן החזן שלא יחלוץ עד אחר קדיש תתקבל אחר הלל שכבר נסתלק מלפני התיבה. ולא כמו שנוהגין לחלוץ אחר קריאת התורה. בשעה שהולך להתפלל מוסף דהוי כחולץ לפני רבו. וכן הש"ץ לא יחלוץ התפלין בפני הס"ת אלא יהפוך פניו משום דהוי כחולץ לפני רבו. ובשעת הלל צריך מ"מ הש"ץ להסיר הרצועות מן היד כשלוקח הארבעה מינים בידו :

וכתב במ"א בסימן כ"ה ס"ק ל"א בשם ס' הכוונות של הר"ב ז"ל לא יחלצם עד שיאמר על כן נקוה לך. וכתב בהג"ה מנהגים ביום שיש בו מילה אין לחלוץ עד לאחר המילה ודלא כלבוש שכתב לחלוץ קודם קריאת התורה דהא בר"ח אינו אלא מנהג לחלצם ובח"ה י"א שלא להניח כלל בח"ה והרשב"י מחמיר מאוד בדבר לכן כתב הרמ"ע בתשובה לחלצן קודם הלל והש"ץ אחר הלל וכ"ב הלבוש סי' ל"א וכן ראוי לנהוג בח"ה של סוכות אף הש"ץ קודם הלל בעוד שמוברים האתרוג עכ"ל עיין לקמן בדיני ח"ה :

מצוה גדולה עד מאוד מי שהולך מביתו לב"ת מעוטף בטלית קטן ומוכתר בתפלין וז"ל הרשב"י א"ר נהוראי אבהדנא על מאן דנפיק מתרעיה בעיטופא דמצות ותפלין ברישיה כדנפיק מביתיה אזדמנא שכינתא תמן עלית ותרין מלאכין דקיימין עליה חד מימינא וחד משמאלא כולהו מלוין ליה עד בי כנשתא ומברכין ליה וחד מקטרגא דאיהו קיימא קמי פתחוי דבר נש אזל אבתרייהו ועל ברחו' אתיב ואמר אמן :

כתב במ"א שעיקר מצוה להניח תפלין בביתו ואם הוא מוכרח ליכנס במבואות המטונפות ואפי' יש מקום מטונף להדיא מ"מ יניחם בביתו ויכסם בכובע או במצנפת :

הג"ה מה שכתב בש"ע סי' כ"א דמותר ליכנס לב"ה בציצית וכתב על זה הט"ז ויא"ר פוסקים דדוקא בגד העשוי למלבוש כגון טלית קטן אבל בטליתות שלנו של מצוה שאינו רק להתפלל בהם אין ליכנס בהם לבה"כ וגם ההולכים י"ס לפנות צריכים שיסלקו הקיט"ל כיון שמיוחד להתפלל :

כתב מהר"ן שפירא בס' הנ"ל טעם למה נכנסין לב"ה בטלית קטן הוא ע"פ הס.ד הגדול וכתב אח"ב אע"ג שהפוסקים כתבו שלא לאמר בזמן הזה התכבדו מכובדים וכו' מ"מ טוב הוא לאומרה כדי להעביר רוח הטומאה ומחשבות רעות שלא יהרהר בבה"כ שום הרהור בד"ת או הרהור רע ח"ו ומכ"ש מי שתורתו

שתורתו אומנותו שצריך לומר התכבדו מכובדי וכו׳ עכ״ל :

צריכין ליזהר עד מאוד שלא לישן בתפלין כדי שלא יפיח בהם ויש עוברי דרכים שמניחין תפלין קודם אור הבוקר בביתו בלא ברכה כשהקור גדול וביום בשעת הנחתן ימששו בהם ויברכו ברכתן היינו דוקא כשהם הולכים ברגלם אבל אם הם יושבין בעגלה ויש לחוש שישן בהם אסור לעשות כן. דרכן של עוברי דרכים שמשימין כים של תפלין עם התפלין בתוך כים של בתי שוקים שקורין הוז״ן וע״ק מחויבין להסירן מהם כשעושין צרכיהם אבל אם הם בביתם כיון שיוכל להניחם במקום המשתמר צריכין להסירן מהם טרם שעושין צרכיהן :

כתב הש״ע סי׳ כ״ה אם פגע בשל ראש תחילה צריך להעביר על המצוה ויניח של יד תחלה והטעם מדכתיב והיה לאות על ידך והדר לטוטפות בין עיניך ויזהר ג״כ שלא להוציא מן הכים תפלין של ראש עד שכבר הניח תפלין של יד והוא על פי הסוד ולא כמו שנוהגין קצת ההמונים שמוציאין שניהם כדי שיהא מוכנים לפניהם עכ״ה :

כל המניח תפלין כתיקונם מאריך ימים שנאמר ה׳ עליהם יחיו ולכל בהם חיי רוחי ותחלימני ותחייני :

אמרינן בגמרא דכל המניח תפלין ונזהר בהם שלא לזלזל בהם לשוח בהם שיחת חולין או הבלים מכ״ש שלא לעשות דבר מלאכה מאריך ימים ובשימושא רבא אמרינן אמר רבא מובטח שהוא בן עוה״ב ובשם ר׳ אבא בן אבין שאין גיהנם שולטת בו ורב פפא אמר שכל עונותיו נמחלין לו רב אשי אמר ביום הדין אם זהיר במצות תפלין כף זכותו מכריע ואם פשע בהם ח״ו כף חובו מכריע שאין לך גדול במצות עשה יותר ממצות תפלין לפיכך צריך אדם להזהר בהן מאוד עכ״ל :

ע״כ יש להזהיר אותן ב״א היושבים בישובים שעושין בתפלין קלות ראש שאין להם שיעור לא די שמדברין בהן כל דברי הבלים ושחוק וגם עושין בהם משא ומתן לא די שמפסיקין כמה פעמים בתוך התפלה במקום שאסור להפסיק אלא מזלזלין בכבוד התפלין וקצת מהן הולכין אל רפת בקר ותפלין בראשיהן בודאי יהא עונשם הרבה מאוד אם לא יחזרו בהן :

ולענין קשירת הרצועה אם נפסק כתב ט״ז בשל יד לאחר קשירה בזרוע שתהא ארוכה עם אצבע האמצעי ויכרוך אותה סביב נ״פ אבל כל יתרון האורך שכורך כמה פעמים

טב׳ ג׳ ו׳ז״ דע אין להקפיד על הקשירה ובתפלין של ראש לאחר מה שסביב הראש ולאחר הקשר צריך להיות שלם בלי קשירה צד ימין עד הטבור וצד שמאל עד החזה. ובשעת הדחק כגון בישובים שאין בנמצא סופרים ומוכרי תפלין צריך להיות שלם בלי קשירה אחר הקשר של ראש מב׳ צדדים עד אצבע צרדא (ר״ל כמו שיוכל לפשוט מן גודל עד אצבע) ואם לא נשתייר כשיעור הזה והוא בשעת הדחק יש לסמוך על המתירין כדי שלא יתבטל ממצות תפלין. וכתב ט״ז נ״ל פשוט דעכ״פ לא יברך עליהם דברכות אינן מעכבות ומ״מ צריך להדר אחר רצועות אחרות כדי לקיים מצות תפלין כתיקונו ואם אינו עושה פושע :

הג״ה כתב במ״ח בסימן מ״ב ס״ק ג׳ אם נפסק רצועה של יד סמוך להקשר אסור לתפור דאם כאחר למעלה ולעשות בו קשר של יד ותחיכה שהיה בו הקשר יקשור למטה דמורידא מקדושתו כיון שהיה בו הקשר והיו״ד ועתה יעשה בו כריכות האצבע עכ״ל :

כתב הש״ע בטא״ח סי׳ ל״ב סעי׳ ל״ט תפלין בין של ראש ובין של יד הלכה למשה מסיני שיהיו מרובעות בתפורן ובאלכסונן דהיינו שיהא ריבוען מכוון ארכו כרחבו כדי שיהיה להן אותו אלכסון שאמרו חז״ל כל אמתא בריבוע אמתא ותרי חומשי באלכסונא וצריך לרבע מקום מושבן וגם הבתים וכתב בעל ע״ת ע״ז שנכון ליזהר שם בצורת חבית לעשותו מרובע ע״כ ראוי להזהיר סופרים לעשותו כתיקונו שלא להכשיל רבים וגם היושבים על כסא הוראה ראוי להם להשגיח ע״ז כי רובא דרובא אין הבתים והתפירות מרובעות כתיקונו : כתב הט״ז הבעל נפש יחמיר שיהא רוחב התיתורא אצבעיים על אצבעיים בין של ראש בין של יד ולא כמו שנוהגין קצת שהם קטנים עד מאוד :

כתב בש״ע סי׳ ס״ו ואם שכח להניח ציצית ותפלין יכול להפסיק בין הפרקים אפילו בין ברכות ק״ש על התפלין יברך ולא הוי הפסק מפני שחובה להתפלל עמהם אבל טלית שאינו אלא חובת מנא אינו מפסיק בברכות של ק״ש ויברך אחר התפלה של י״ח :

אם אין רצועות ארוכין שיכרוך ז׳ כריכות על הזרוע וג׳ על האצבע האמצעי אל יכרוך על הזרוע ויעשו אותן ג׳ כריכות על האצבע האמצעי כי הוא סוד גדול ונורא :

אסור לשמש מטתו בחדר שיש בו תפלין עד שיוציאם או יניחם בכלי תוך כלי ר״ל שהתיק שלהם לא נחשב כלל לכלי כיון שהוא מיוחד לכך אלא יניחם בתוך התיק שמונח בו הטלית ואח״כ יניחם בתוך התיבה ויפרוש דבר מה על התיבה :

נוהגין קצת המון עם הארצים שאוסרין לחתן ביום

ביום חופתו שלא יניח תפלין אלא קודם ישתבח ולא נמצא דין זה בשום ספר ע"כ כיון שנוהגין בזמן הזה שהחתן ביום חופתו מניח תפלין יניחם כשאר כל השנה קודם ברוך שאמר ואל יפסיק להניחם מן ברוך שאמר ואילך :

נוהגין הסופרים שיהא קצת שער שיראה חוץ לבתים כמו שכתב בש"ע סימן ל"ב והוא על פי הסוד מ"ם כתבו המקובלים שיש ליזהר עד מאד שלא יהיו אותן שערות ארוכין כשעורה רק פחות משעורה והוא ע"פ סוד גדול כידוע ליודעי חן ע"כ אם הסופר עשאן ארוכין יקצרן ויעשם פחות משעורה :

כתב מהר"ן שפירא בס' הנ"ל שרוב העולם כשהאין ציצית נגררים על הארץ חוררים חרדה גדולה פאלו היא ס"ת ורצים גדולים וקטנים להגביהו ובאם בשעת הנחת תפלין ובהסרת תפלין נגררים הרצועות על הארץ אין חוששים כלל אלא במזיר משליכין הרצועות על הארץ ובהיפך הוא ע"כ יש ליזהר שלא יגררו הרצועות על הארץ : יש נוהגין שלא יסירו התפלין מעל ראשיהן בב"ה אלא הולכין כן מוכתר בתפלין לבתיהם והטעם דאמרו רז"ל על פסוק חונה מלאך ה' סביב ליראיו תפילין בשמאלו ומזוזה בימינו וזה לא שייך בשיוצא מביתו לב"ה כי אז התפלין והמזוזה בשמאלו אבל אם נכנס מב"ה לביתו אז הוי מזוזה בימינו ותפלין בשמאלו ודוק. כן קבלתי וראיתי שעושין כן אנשי מעשה אבל מי שהוא טרוד טוב שיחלצם בבהכ"נ אחר עלינו מיד וכן משמע שכתב בעל מ"א בסי' כ"ה ס"ק כ"ה שכתב והכל לפי מה שהוא אדם צריכין שלא יסיחו דעתן מן התפלין וצריכין גוף נקי ע"ש : מצוה גדולה ללמוד דבר מה בתפלין אפילו דבר מועט עכ"ה :

כתב הלבוש דטועים הם המאחרים ק"ש בשביל ציצית ותפלין אלא יקרא ק"ש בזמנה בברכותיה וכשיהיו לו ציצית ותפלין יניחם ויקרא בהם ק"ש או פ' אחרת או מזמור א' מתהלים וכתב ע"ת דודאי אם יעבור זמן ק"ש לא ימתין על טלית ותפלין אבל במשך זמן ימתין עליהם כדאמרינן הקורא בלא תפלין מעיד עדות שקר על עצמו :

ענין מזוזה צריך ליזהר בה תמיד כמו שאמרו רז"ל כל שיש לו תפלין בראשו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו מוחזק הוא שלא יחטא :

תג"ה כתב מהר"ן שפירא בספר מ"ם הנ"ל דף ס"ו ובעת אשר יכנס האדם בבית ובעת יצאתו מבית צריך להניח ידו סימנית על המזוזה וינשק המזוזה ויאמר שדי ישמרני מיצר הרע מכל צרה ומקום אמן סלה אז יכנס השד מלהזיק באותו בית וגם סיגס"ר יכנע ולא יקטרג בו ויתבטל ממנו ואמר דהסגולה גדולה יש לו שה"ש שמכיס כל אחד ביומו וצריך לכוין כי שם שדי סוא ר"ת שומר דלתות ישראל ושם סוי"ס בשניס ושדי מבחוץ וסויה במלואו גימטריא מ"פ ושד"י בגי' השטן נגד שם"ס שהוא השד

פגדול משולש שליהם ונכנס רשות אלו ג' שמות והם ס' שמות ישראל וכן ראו הסבוק יסי"ם שד"י צריך עכ"ל. וקבלתי כי יש במלואו הוא יו"ד נד"י ני"ם ס"א שד"י ר"ל השם שדי ישמרנו מינס"ל :

כתוב בספרי ליון כשרוא יוצא מביתו מ"א בבוקר ומגיע למזוזה יאמר פרשת שמע עד וכבשעריך ואח"כ יאמר אלו ד' פסוקים :

לה' הישועה על עמך ברכתך סלה. ה' צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה. ה' צבאות אשרי אדם בוטח בך. ה' הושיעה המלך יעננו ביום קראנו : אנא ה' הושיעה נא. אנא ה' הצליחה נא עכ"ל : ויאמר אח"כ יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שהשם שדי יציל אותי מיצה"ר ומכל צרה וצוקה :

וקבלתי שיצעד עם רגל ימין מחוץ למפתן הבית וברגל שמאל מפנים ויאמר בשם אלהי ישראל ובשם אגל"א שהוא סגולה שלא ינזק כל אותו היום :

ומהר"ן שפירא בס' מ"ם דף פ"ג כתב כן בשם סלמון ישים אגבע גודל של יד ימין על המזוזה ויאמר זאת הבקשה :

ה' שומרי ה' צלי על יד ימיני יומם השמש לא יככה וירח בלילה ה' ישמרני מכל רע ישמור את נפשי ה' ישמור צאתי ובואי מעתה ועד עולם. שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט. ובשמך של אצלת שדי צבאות עמי יעלה מגדול עוז שם ה' בו ירוץ צדיק ונשגב :

תג"ה בכל פעם שתאמר ב"ו ירוץ תכוין שהוא בגימטריא שד"י ותכוין שמגדול עוז סיא סשכינה ר"ל שהוא בגי' כמטר"כ ע"כ מג"ש :

מי שיש לו בית ויש לו הרבה חדרים הראוים למזוזה יהא זהיר וזריז לתקנם במזוזות כי מזוזות הוא אותיות זז מות כי על ידי מזוזה זז מות מביתו :

יש ליזהר ולראות שתמיד יהיה נקי בד' אמות למזוזה מה טוב ומה נעים לשום הקנה שבו המזוזה תוך כלי של זכוכית כדי שאותיות שם שד"י יאירו דרך הזכוכית וחסידים ואנשי מעשה נזהרים בזה או יקח קנה אווזא שקורין פעדי"ר קי"ל בל"א ויחתוך אותה לארכה ויגרור אותה עד שיהא דק מאוד כדי שיהא השם נראה ומאיר לחוץ. הנשים או משרתות יזהרו עד מאוד שלא יעשו שום דבר מיאוס או בזיון בצד המזוזה שלא לכבוד הבית נגד המזוזה או יעמוד שמה כלי לתינוקות לפנות שם או שלא יוליך שום תינוק לטנף אצל המזוזה ואם יוציא גרף של רעי או דבר טינוף דרך פתח המזוזה יכסה אותו בדבר ומי שנזהר בזה בודאי יהיה שכרו מרובה ויאריך ימים ויהא לו בנים מכובדים כי אמר הקב"ה כי מכבדי אכבד ע"כ טוב מאוד אם המזוזה מכוסה תמיד במקומות שרגילין להוציא דבר מטונף וקודם שימסרה במסמרים יאמר הריני מזמן את הידים שלי לקיים מצות קביעות מזוזה כאשר צוני בוראי לשם יחוד הקב"ה ושכינתיה ע"י ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל בא"י אמ"ה אקב"ו לקבוע מזוזה :

מקום קביעתה בתוך חלל של פתח בטפח

הסמוך לר"ה לחוץ בתחילת שליש העליון דוקא והוא ע"פ הסוד ולמטה מזה השיעור לא יניתנה אבל מזה השיעור ולמעלה הכל מקום מזוזה עד טפח רחוק מהמשקוף מ"מ המצוה להניחם בשליש העליון :

הג"ה יש להזהיר אותן הפתחים שנעשים כמין כיפה שיש להניח המזוזה לכל הפחות טפח אחד ממקום שמתחיל להיות שוה ולא בשיפוע של הכיפה :

אם המזוזה קבועה בחדר בפנים אסור לשמש מטתו עד שיהא כלי בתוך כלי ר"ל אם יש זכוכית על השם די בפריסת סדין עליו :

וכוין שיהא ראש המזוזה דהיינו שמע לצד פנים ושיטה אחרונה לצד חוץ וזהו לדעת האשכנזים להוציא כל הדיעות וקובעין המזוזה באלכסון .

ענין מילה תניא אמר רשב"י כל מצוה שקבלוהו ישראל עליהן בשמחה כגון מילה עדיין עושין בשמחה ופירוש בשמחה במשתה יש להזהיר לעשות הסעודה דוקא ביום ולא כמו שנוהגים בקצת ישובום שעושים הסעודה בלילה :

כתב הש"ע והלבוש בסי' רל"ב שיש להחמיר שלא להתחיל בסעודה גדולה כגון נשואין או סעודת מילה אפילו סמוך למנחה גדולה עד שיתפללו מקודם תפלת מנחה וכתב בעל א"ז בשם שכ"ג כתב בשם ב"ח בקהלות גדולות שיש לחם שמש הקורא לב"ה מתחילין סמוך למנחה גדולה אבל בס' באר שבע מוכח דאפילו סמוך למנחה גדולה אסור אפילו במקומות שקורין לב"ח וכן נוהגין בקהלה מפוארה ק"ק פיורדא אבל סמוך למנחה קטנה ליכא מאן דפליג שאסור להתחיל עד שיתפללו מקודם ובפרט באותן שנוהגין קצת להשתכר ולהשתגע ואין יראת שמים נגד עיניהם אפשר שטוב הוא שיתפללו מנחה ומעריב קודם שיתחילו הסעודה כי קרוב לודאי שאינן מתפללי' מעריב כלל וכלל ולדידהו הוי שעת הדחק כמו שאנו נוהגין להתפלל מנחה ומעריב יחד דהוי כמו שעת הדחק אע"ג דזמן מעריב הוא שעת צאת הכוכבים כיון שנאסף העם פעם אחת כן בנדון דידן מכל מקום המוהל לא יתפלל ערבית מקודם שצריך לברך בה"מ ורוב מוהלים המה יראי אלקים ולא חוישינן לשכחה ועיין מה שכתבתי לקמן בהלכות פורים איך שנוהגין בפורים :

וגרסינן במדרש תהלים ואני תמיד איחל והוספתי על כל תהלתך ארשב"י בא וראה שאין חביב לאדם יותר מבניו וכדי לעשות רצון בוראו רואה בנו שנשפך ממנו דם מילה ומקבלו עליו בשמחה אמר רב הונא ולא עוד אלא שמוציא הוצאות ועושה אותו היום יום שמחה מה שלא נצטוה זהו שאמר ואני תמיד איחל וגו' :

בספרי האמת זכאה חולקא מאן דקריב האי קורבנא לחדוותא קמי קב"ה ובעי למחדא בהאי חולקא כל האי יומא דכתיב וישמחו כל חוסי בך לעולם ירננו וגו' :

ואם מצוה לשמוח שמחה גופנית ק"ו שמחה רוחנית כשמביא את בנו למול אותו יתעורר בלבו שמחה גדולה ויפאר וישבח להש"י על אשר זיכהו לבן ולהכניסו בבריתו של אברהם אבינו ויהיה חתום באות ברית קודש אשר נתן לנו השי"ת ובזה אנחנו עבדיו נושאים חותם הקודש ויגיל וישמח שמחה גדולה בלבו שמחה רוחניות שהוא דביקות בו ית' ומתוך שמחה זו יפתח את פיו בשעה שהמוהל מוכן למוהלו ויאמר :

הנני מוכן ומזומן לקיים מ"ע שציוני הבורא למול את בני לשם יחוד הקב"ה ושכינתיה ע"י ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל . ויתפלל תיכף לאחר המילה שיתן השם יתברך להולד נשמה קדושה ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים :

ויאמר האב תפלה זו :

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שיהא זה חשוב ומרוצה לפניך כאלו הקרבתיהו לפני כסא כבודך ועתה ברחמיך הרבים שלח ע"י מלאכיך הקדושים נשמה קדושה וטהורה לבני הנימול עתה לשמך הגדול ושיהא לבו פתוח כפתחו של אולם בתורתך הקדושה ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים ותתן לבני הנימול עתה אריכת ימים ושנים חיים של יראת חטא חיים של עושר וכבוד חיים שתמלא כל משאלות לבו לטובה אמן וכן יהי רצון :

וכן המוהל אחר הברכה אשר קידש ידיד וגו' יתפלל ג"כ תפלה זו אלא ישנה קצת בנוסחא אחרת ויאמר להנער הנימול עתה פב"פ לשמך וגו' וכן ותתן לנער הנימול עתה פב"ב אריכת ימים וגו' . ויברך את הילד וכן יתנהו לאחרים לברך אותו וכן איתא בתרגום יונתן פ' ויחי בך יברך ישראל לאמר. בך יברך בית ישראל ית ינוקא ביומא דמהולתא למימר : וצריך המוהל לומר בפה. זה כסא של אליהו זכור לטוב ואם אין אומרים כן אינו בא לשם :

כתב הרב בעל סוד ה' קודם שימול המוהל יתפלל תפלה זו :

רבונו של עולם הנני מודה ומשבח ומהלל לשמך הגדול שבראתנו יש מאין לא לצורך חובה כי אם נדבה ורצון ואהבה במדת טובך וחסדיך כי טוב חסדך מחיים שפתי ישבחונך שנתת בי נשמה קדושה וטהורה ורוחניות ועוד הגדלת טובך עלי שלא עשתני אשה או עבד ועל הכל יתגדל ויתרומם שמך לעולם שנתת לי אמונה שלימה להאמין כי אתה אל אמת ותורת משה עבדך בכתב ובע"פ אמת וחתמת אות בריתך בבשרי לאות בינך וביני להמול כל זכר לאות כי אתה אלהינו ואני עבדך חתום בחותמך הקדוש כי אמרת לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר ועוד נתת לי מתנת חנם שזכית אותי להיות האמצעי להכנים בניך תחת כנפי שכינתך ולמול את בשר ערלתם ולהכניסם באות ברית קודש צדיק יסוד עולם ועמך כולם צדיקים לכן הנני מתחנן אליך אל שדי שתסייעני ותצילני מיצה"ר שלא לטמא אות ברית קודש וחותמך בבשרי וכן כל הנמולים ע"י ישמרו אות ברית קודש מכל טומאה שלא יקרבו אל העריות ולא אל שניות מדברי סופרים או עם נדה או עם פנויה בלא קדושיו

קדושין או כלה בבית חמיה ובניי וכל הנמולים ע״י וכל בניי עמך תמיד יהיו חזקים באמונתם בדת ותורת משה עד יום מותם ותת פניהם חזקה נגד המקטרגים אותם על אמונתם ומצחם נחושה נגד מצחו לא יבושו בעה״ז ולא יכלמו לעה״ב ויהי רצון מלפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי שתשלח את אליהו הנביא עתה לראות את מצוה זו ויהיה הילד הזה בריא ולא חולה כדי שאקיים מצות מילה בזמנה ותזכני להמלו כהוגן וכשורה ובכונה הראויה וקבל עבודתי במצוה זו כאלו הקרבתי קרבן ע״ג מזבחך וכעקידת יצחק ותרצני ברחמיך הרבים ולא יסוכן הילד הזה מחמת מילה ח״ו ותשלח רפואה שלימה וחיים לילד הזה ולאמו כרפואת חזקית מלך יהודה מחליו וכמרים הנביאה מצרעתה וכנעמן מצרעתו וכמי מרה ע״י מ״ע״ה וכמי יריחו על ידי אלישע ובזכות מצוה זו תרחם עלינו ותזכנו למדת א״א ע״ה שהכנים גרים תחת כנפי השכינה שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן ובזכות מצוה זו החתומה בבשרנו נזכה לראות פני השכינה כמו שאמר הכתוב מבשרי אחזה אלוה ותצילני מן הגהנם כמו שאמר הכתוב גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך ושלח לנו הגואל במהרה בימינו אמן :

ותפלה זו יתפלל המוהל קודם שמכניסין הנער לימול ואף אם הנימול בן רשע :

כתב בש״ע סימן רס״ב ס״ב וז״ל חולה אין מוהלין אותו עד שיבריא וממתינים לו מעת שנתרפא מחליו שבעת ימים מעת לעת ואז מלין אותו. בד״א שחלצתו חמה וכיוצא בו שהוא חולי שבכל הגוף. אבל אם חלה באחת מאבריו כגון שכאבו עיניו כאב מעט וכיוצא בזה ממתינים לו עד שיבריא ולאחר שיבריא מלין אותו מיד אבל כאבו עיניו כאב גדול הוי כחולי שבכל הגוף עכ״ל. וכתב על זה הט״ז וז״ל בב״י בשם הרשב״א דמ״מ אין מלין אותו ביום ה׳ ור״ל אפילו שהיו ממתינין ז׳ ימים מע״ל והוא נשלם ביום ה׳ לפי שביום ג׳ יש צער לנימול ואין לגרום צער ביום השבת ולפ״ז נראה כ״ש שאין למולו ביום ו׳ ר״ל בערב שבת דאיכא צער טפי :

כתבו המקובלים אחר שמכניסים התינוק לב״ה יאמר הקהל

אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך ואחר העומדין שם משלימים ואומרים נשבעה בטוב ביתך קדוש היכלך פי׳ ע״י הברית אנחנו מתקרבים אל הקדושה ולהיכל הקודש אשר שם צרור הנשמות :

יקח המוהל את התינוק מהמכניסהו ויאמר בשמחה

אמר הקב״ה לא״א ע״ה התהלך לפני והיה תמים הנני מוכן ומזומן לקיים מ״ע שציונו הבורא יתברך למול לשם יחוד הקב״ה ושכינתיה ואבי הבן בעצמו אל יאמר שציוני למול את בני ואח״כ יניח המוהל את התינוק על הכסא אשר הכין לאליהו ויכוין לשם הקדוש תבמ״ץ שהוא בגי׳ כ״ש אליהו כי שם הקדוש הזה נותן מלאכים לשמירת הילד שלא ישמא את בריתו כל ימיו וגם יאמר שברתי לישועתך ה׳ ומצותיך עשיתי אליהו מלאך הברית זהו כסא שלך הנה הבסא לפניך עמוד נא לימיני וסמכני שברתי לישועתך ה׳ שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל

רב שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול : כל מוהל יזהר וישמר שלא לתחוב שני צפרניו תוך הנקב ביחד לעשות הפריעה כי אם בזה אחר זה שאם ח״ו עשה כן אזי אותו התינוק יטמטם לבבו ולא יהיה לו לב להבין ולהשכיל ויהיה ח״ו עם הארץ :

אחר בירכן המוהל ברכת אשר קידש וכו׳ יעמוד המוהל ויתפלל תפלה זו :

רבש״ע יה״ר שיהא זה חשוב ומרוצה ומקובל לפניך כאלו הקרבתי לפני כסא כבודך, ואתה ברחמיך הרבים שלח ע״י מלאכיך הקדושים נשמה קדושה וטהורה לפלוני בר פלוני הנימול עתה לשמך הגדול ושיהיה לבו פתוח כפתחו של אולם בתורתך הקדושה ללמוד וללמד לשמור ולעשות אמן :

כשהאב הוא המוהל בעצמו יאמר יהי רצון שאשמח ביוצאי חלצי. ואם הילד הוא יתום מאב יאמר המוהל ישמח האב בגן עדן ביוצאי חלציו ותגל אמו בפרי בטנה. ואם הילד יתום מאם יאמר המוהל ישמח האב ביוצאי חלציו ותגל אמו בגן עדן בפרי בטנה. אבל מאחר שמתה אחרת אם הילד יתום מאב יאמר המוהל קיים את הילד הזה לאמו ולקרוביו ולכל משפחתו ויקרא שמו בישראל פב״פ אתה אלהינו אלהי כל בשר אבי יתומים תהא לו לאב והוא יהיה לך לבן ותהא כניסתו לברית לכפרה ולמנוחה לנפש אביו ולנחמה ולמשיב נפש לאמו ולקרוביו תתענג נפש האב ביוצאי חלציו ותגל האם בעוה״ז בפרי בטנה :

המוהל לא ימול בשבת אם לא שמל שני פעמים והוחזק אם לא דלית אחר דאתחזק יותר ממנו סוד ה׳ סימן ד׳ :

שמעתי מגיסי האלוף הר״ר מאיר אשכנזי מק״ק טריבטש איך שקיבל מגדול אחד אם יש מילה ביום כיפורים שאסור לעשות מציצה ביין או בשום משקה רק יעשה מציצה בפה בלי שום משקה :

כתב בש״ע סי׳ רס״ה ס״א. וכשמוהל מברך ברכה זו ירחץ תחלה ידיו ופיו כדי שיברך בנקיות עכ״ל ע״כ כל מוהל יהא נזהר בזה שירחץ את ידיו ופיו עם היין שעושין ממנו המציצה ואח״כ יברך הברכה שלאחר המילה בנקיות. כתב הש״ך בברכה שלאחר המילה אשר קידש ידיד מבטן וכו׳ בשכר זאת אל חי חלקנו צורנו צ״ה להציל ידידות צריך להיות צוה נקוד בפתח הצדי״ק ובצירי הוי״ו כזה (צַוֵּה) ולא כמו שנקוד צוה בחירק כזה (צִוָּה) מפני שע״כ בשכר זאת היא תפלה ובקשה על העתיד וצוה בחיר״ק הוא לשון עבר ואינו מתיישב גם לא שייך לשון צואה אלא לשון הבטחה עכ״ל. וכן נוהגין כל המוהלים לאומרו כך :

שני ילדים הנימולים ביום אחד מי שנולד תחילה נימול ראשון אפי׳ הוא בן איש עני או מבוזה :

הנולד בין השמשות סמוך לשקיעת החמה אין להקל לעשות המילה בשמיני אפילו בחול ומכ״ש שבת וי״ט אא״כ בראיכא עדיין שעות לילך ג׳ רביעית מיל קודם התחלת יציאת

יציאת הכוכבים ואם נולד קודם הזמן הזה נימול לשמיני הא לאו הכי תדחה המילה אף בחול כן פסק הרב סוד ה׳ וכן הוא בב״ח : עוד באתי להזהיר ההמוניים מאחר שעל הכפרים והישובין נוהגין הסנדק והסנדקת ליתן לאנשים ונשים וטף יין שרף ולחם חטים ולחמניות שקורין לעקוכ״ן ורובא דרובא אינם נוטלים ידיהם ואוכלים יותר מכזית ואוכלין ברעבתנות כבהמה ואחר כך הולכין משם ואינן מברכין ברכת המזון וקצת מהן אוכלין ושותין בלא ברכה ראשונה ואחרונה הייטב דבר זה בעיני ה׳ ואפי׳ לומדים שהמה חברים לאיש משחית אינן נזהרין בזה ע״כ מי שיש בו יראת שמים יזהירם ויאמר להם רבותי תטלו ידיכם ותברכו ברכה ראשונה המוציא ויטבלו קצת מן הלחם ביין שרף שאז אין צריך לברך על היין שרף ואם יש שם שלשה בני בר מצוה יברכו בה״מ במזומן . ואם הם עשרה יברכו בשם והנזהרים בזה תבא עליהם ברכת טוב :

נוהגין לומר ביום המילה מזמור י״ב וכתב הרב הגדול מהר״ר שמואל קונדינבר שהיה אב״ד בק״ק פרנקפורט בספרו ברכת הזבח שטעות הוא וצריך לומר מזמור ו׳ והביא כמה ראיות חזקות וחד מנהון דהמדרש ילקוט מביא הגמרא שבשעה שנכנס דוד לבית המרחץ וראה שעמד ערום אמר אוי לי שאני ערום מן המצות כיון שנזכר מילה שבבשרו נתיישבה דעתו ואמר עליה שירה שנאמר למנצח על השמינית על המילה שנתנה בשמיני והילקוט מביא גמרא זו במזמור ו׳ ועוד מביא ראייה מהפיוטן של יוצר לברית מילה בשבת וז״ל שם קצין עם בנכנס למרחץ מושלל פץ אין פתיל ולא ראשי מוגלל . חנני ה׳ כי אומלל שר למנצח על השמינית מזמור . ושאר ראיות ואין להאריך עוד. יש מוהלים נוהגין כשאומרים בדמיך חיי שטובלין האצבע בכוס של מציצה ומשימין האצבע בפי התינוק הנימול אבל באמת מנהג טעות הוא רק יטבול האצבע בכוס של ברכה על שם המדרש בפרקי ר״א אר״י מה ראה הכתוב לומר שני פעמים בדמיך חיי אלא אמר הקב״ה בזכות דם ברית מילה ודם פסח גאלתי אתכם ממצרים ובזכותם אתם עתידין ליגאל בסוף מלכות רביעית וגם המציצה רמז על פי הסוד לסלק הערלה והקליפה מן התינוק ואיך יתכן לחזור לשום מאותו הדם אחר כך לתוך פיו וק״ל :

מצות סנדיקות הוא מצוה גדולה . וצריך לחפש אחר יהודי כשר לעשות סנדק דהוא בעל ברית . כדי שיבא אליהו ז״ל וישב על הקתדרא אצלו :

וצריך ג״כ לחזור אחר אדם כשר למול כדאיתא במדרש הסול ימול יבא טהור ויטפל עם הטהור ולא יקח מוהל באהבת אדם רק מוחזק לכך :

והחסיד מהר״י סג״ל כשנעשה הוא בעל ברית היה נוהג לרחוץ ולטבול עצמו להחזיק התינוק בטהרה לברית ואמר שגדול מצות הסנדיקות שהוא בעל ברית ממצות המוהל מפני שרגליו דומה למזבח כאלו מקטיר קטורת לשמים ומטעם זה אין כופלין לתת בניו לסנדק אחד משום דאמרו רז״ל כהן שהקטיר קטורת פעם אחת לא שינה עוד לעולם מפני שהקטורת הוא מעשיר לפיכך בכל פעם היה מעשיר כהן אחר הכא נמי לא שנא :

ומטעם זה דגדול בעל הברית יותר ממוהל אמר מהר״י סג״ל דמקדימין אותו בקריאת התורה קודם למוהל . נוהגין שמתפלל המוהל ונסמך לדבר רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם וכן יש ללבוש להמוהל בגדי כבוד וסימן לדבר *מאוד *הוד *והדר *לבשת ר״ת מוהל : ונראה דהמוהל ראוי ג״כ לטבול וכ״ש הוא דהא הוא במקום הכהן העובר עבודה כי דם מילה במקום קרבן ויותר במעלה בסוד אדם כי יקריב מכם :

הרב מהר״ם מרוטנבורג כתב בשם גדולים שצריך לעמוד כל הקהל בשעה שמלין את התינוק דכתיב ויעמוד העם בברית : אמרה התורה השמר לך ושמור נפשך בכן ג״כ ראוי לעשות שמירה יתירה לילד הוולד ועיקר השמירה להיות ניעור בלילות עד המילה וללמוד תורה ובפרט הלילה שקודם יום המילה שאז מתקנאי׳ הקליפות ביותר : גם זה סגולה להיות הבית מלא תורה רמז לדבר ליהודים היתה אורה ודרשו רז״ל זו תורה ושניהם טובים :

ענין משא ומתן באמונה

צריך האדם לכתחילה לקבוע עתים לתורה ואח״כ ילך לעסקיו וסימנך אמת ואמונה דהיינו תורת אמת ומשא ומתן באמונה :

כתב בש״ע סימן קנ״ה אחר שיצא מבהכ״נ ילך לבית המדרש ויקבע עת ללמוד ואף מי שאינו יודע ללמוד ילך לב״ה ושכר הליכה בידו או יקבע מקום וילמד מעט במה שיודע ר״ל בספרים הנעשה בלשון אשכנז אויף טייטש כגון צאנה וראנה או לב טוב או בשום ספר היראה נחשב לו כאלו למד בספר קודש וחמור: כתב מ״א ואם צריך לעשות דבר נחוץ ילמוד פסוק אחד או הלכה אחת ר״ל דין פסוקה כמו בש״ע או לבוש או שום פוסק או מפרשי הפוסקים נקרא הלכה ולאו דוקא הלכה בגמרא שקורין העולם הלכה עיין מה שכתבתי במסכת שבועות בשם הט״ז וש״ך :

ובכלל משא ומתן באמונה שיהא הן שלו צדק ולאו

ולאו שלו צדק :

כתב בס"ח הין צדק יהיה לך. אפילו הן שלך ולאו שלך יהיה צדק ומנין שאף רמיזות שלך צדק שנאמר קורץ בעיניו מולל ברגליו מורה באצבעותיו וכתיב שלח אצבע ודבר און. ואת נענוע שלך בראש יהיה אמת. כשאדם רוצה לומר הן כופף ראשו. וכשרוצה לומר לאו מנענע ראשו לצדדין. ואף הדברים כלם יהיו אמתים שנאמר משרים אהבוך. ואם אדם שדובר אמת בלבבו חושב וגומר בלבו יכתוב שלא ישכח מחשבותיו ולא יחל דברו. ואם אינו יכול לעמוד בו ילך אצל חכם ויתיר למחשבותיו אע"פ שלא הוציאם בשפתיו אלא שגמר בלבו. לפיכך על כל מחשבותיו יהרהר שלא יהא במחשבותיו כלום כל זמן שלא הוציאה בפיו. עכ"ל :

ומה שאמר רב דברים אין בהם משום מחוסרי אמנה ואוקמיה אביי שלא ידבר אחד בפה ואחד בלב פירשו רז"ל בשעה שהוא אומר דיבור לא יהיה בדעתו לשנות אבל אם נשתנה השער לאחר זמן והוא חוזר בו לפי שנוי השער אין כאן חסרון אמנה דהיינו שלא משך ושלא נתן המעות רק דבור בעלמא. זו היא אוקימתא דאביי אליבא דרב אבל לפי סברת רבי יוחנן דהלכתא כוותיה אפי' בזה הענין בתרי תרעי החוזר בו הוא מחוסר אמנה כסברת רוב הפוסקים :

וכל המבטיח לחבירו בדבורא בעלמא לעשות לו איזה טובה או איזה שירות או ליתן לו מתנת חנם מחויב להיות נאמן בדבורו ובמתנה לא אמרן אלא במתנה מועטת שהרי סמכה דעתו של המקבל בשהבטיחו אבל מתנה מרובה אין בו חסרון אמנה שהרי לא האמין זה שיתן לו דברים הללו :

כתב הר"ח מי שהוא חייב לחבירו או בהקפה או בהלואה יאריך הזמן בתחלה כדי שלא ימצא שקרן אם לא ישלם לו בזמנו שקצב אבל אם יאריך הזמן והוא משלם לו בזמנו או בתוך זמנו שקצב אז הוא בעל אמונה :

ואם הענין של משא ומתן באמונה כ"כ ואפי' בהבטחה בעלמא ק"ו בנו של ק"ו שיהא נזהר שלא יצא ח"ו לידי גזל ולא לידי ספק גזל אפילו בפחות משוה פרוטה כי אין עון שנאוי כמו גזל ועונש דור המבול לא נחתם אלא על הגזל שנאמר כי מלאה הארץ חמס : ודע כי אי אפשר להיות לאדם לא פחות ולא יותר ממה שקצב לו הש"י מרי שנה בשנה ולא יאמר האדם א"כ אשב בטל כי הנגזר לי מהשי"ת עכ"פ היה יהיה. זה אינו דכבר אמרה התורה כי יברכך ה' אלהיך בכל אשר תעשה ואחז"ל יכול אפילו יושב בטל ת"ל בכל אשר תעשה וע"י עשיה מועטת מזמין לו השי"ת הנקצב לו. אבל אם הוא לוקח וגוזל והומס מה שלא צוה ה' הוא עושה עבירה בחנם ואף כשמת אין לו מנוחה עד שהשב ישיב את הגזילה לנגזל או ליורשי הנגזל וסוד זה רמזו רז"ל יוליכנו אחריו למדי כלומר שיראה בחייו לתקן אפילו לילך בדרך רחוקה כדי שלאחר מותו לא יוכרח לשלם לו :

ואל יחשוב האדם כשנושא ונותן באמונה שהוא חסר אדרבא הקב"ה מברך מעשה ידיו כדג' בויקרא רבה א"ר לוי ברכות מברכין בעליהן קללות מקללין בעליהן כיצד אבן שלימה יהיה לך אם עשית כן יהיה לך מה לישא וליתן מה ליקח ולמכור שכן הוא אומר יהיה לך הוי ברכות מברכין בעליהן קללות וכו' כיצד לא יהיה לך בכיסך לא יהיה לך בביתך אמר הקב"ה אני אמרתי אבן שלימה וצדק יהיה לך אם עשית כן יהיה לך מה לישא וליתן ואם לאו לא יהיה לך מה לישא וליתן לכך כתיב לא יהיה לך הוי קללות מקללות בעליהן :

ובכלל משא ומתן באמונה אמר ג"כ כשימכור אדם סחורתו לא ישבח אותה יותר מראוי וכשיקנה לא יפליג בגנותה ומי שהוא איש אמת בכל משאו ומתנו הן במקח הן בממכר הן בהלואה לעולם יאמר בפעם הראשון סוף דעתו וירגיל אותם המתעסקים עמו שידעו כולם שלא ישנה את דבריו ולא יעדיף ולא יחסר :

ריבית כמה לאוין ואזהרות ע"ז על המלוה ועל הלוה ואף הערב והעדים עוברים וגם המלוה בריבית חיה לא יחיה בתחיית המתים ומי הוא זה שיאבד עוה"ב עבור הכסף הנמאס ורבים בחשיכה יתהלכו שעושין שטר עיסקא כלומר היתר ואינן עושין כפי הדין וגם הלוה לפעמים אינו מבין ההיתר וההיתר אינו אלא חוכא וטלולא ואיך יעלה על לבם להטעות עין העליון ב"ה :

ע"כ ראוי להסביר ללוה באם הוא עם הארץ. ובזה הנוסחא ראוי לכתוב שטר עיסקא כדי שיהא קרוב להפסד כמו קרוב לשכר. בפנינו בא פלוני ופלוני ואמרו לנו הוו עלינו עדים נאמנים כי איך קבלנו מאה זהובים מיד פב"ב להתעסק בהם ולהרויח עשרים וכו' ויהיה אחריות המלוה עד הרוחת סך זה וע"ז קבלנו שכר עמלינו בשוה ולאחר הרוחת סך זה פעם אחת יהיה באיזה זמן שיהיה אזי הכל ביחד דהיינו מאה ועשרים זהובים על אחריותנו הלווים וזמן פרעון סך הנ"ל יהיה לזמן פלוני ואין אנחנו הלווים נאמנים לא על הקרן ולא על הריוח עד שנשבע על ס"ת בין אשרי ללמנצח וכל מה שיתחמיר בעל השטר ואם לא נשבע כנ"ל אזי אנחנו מחוייבים לשלם מאה ועשרים זהובים לזמן הנ"ל ואח"כ כל שופרא דשטרא וצריך ליזהר ליתן לו שכר עמלו ואם מתנה מתחלה על שכר עמלו ליתן לו דבר

מועט סגי אבל לעשות כמו שרוב הסוחרים עושין שמתנין שלא יהיו הלוין נאמנים אלא ע"פ עדים הרחק תרחיק מהכיעור הזה כי אז הוא קרוב לשכר ורחוק מהפסד:

הלא שמעתי מה שנהגו הסוחרים בענין נתינת כתב חילוף איך של יום כך מה מן חבירו וזוקפין הקרן והריבית יחד ונותנין להם כתב חילוף כאלו הלוה ממנו סך זה ולפי ששמעתי שכתב החילוף כמו שנוהגין לכותבו הוא בתוקף ועוז וגובים בו יותר ויותר מכמה שטרות ולפי עניות דעתי הוא איסור גמור כיון שלא נכתב בתוכו ההיתרים של חכמינו ז"ל ועל זה ראוי להשגיח אותן היושבים על כסא הוראה כדי שלא יכשלו העם באיסור רבית קצוצה שהוא אסור מדאורייתא:

ובבוא זמן הפרעון רוצה המלוה להניח המעות ביד הלוה ולעשות עוד על שנה עסקא זה צריך לעשות קנין חדש ושטר חדש כי שטר הראשון נמחל שעבודו:

וכשהולך למשא ומתן יאמר לשם יחוד קב"ה ושכינתיה אני הולך בעסק זה ואני בטוח שהשי"ת ישלח לי פרנסה וריוח בזה העסק והעסק הזה הוא סבה שעל ידו ישלח ה' ברכה בכל מעשי ידי:

וכשיתן לו השי"ת שיגיע לו איזה ריוח אז יזכיר הש"י ויתן לו הודיה יתברך כמ"ש וזכרת את ה' אלהיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל:

וכשמשפיע לו השי"ת ברכה מרובה אזי לא ירום לבבו אדרבא יהיה נכנע ויאמר מה אני כי הביאתני עד הלום ויפחוד מאוד אולי הקב"ה מנכה לו מזכיותיו בעוה"ב או אולי מנסה אותי הש"י לראות כיצד אתנהג עם המעות על כן החכם עיניו בראשו ויבין לאחריתו ויתנהג עם המעות הרבה צדקות והרבה גמילות חסדים כפי הברכה אשר ברכו ה'. ולהיות עניו ביותר וכבר הזהירה התורה על זה בכמה מקומות. כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה וגו' ואכלת ושבעת וגו' השמר לך פן תשכח את ה' אלהיך פן תאכל ושבעת ורם לבבך ושכחת וגו' וזכרת את ה' אלהיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל:

ואם מגיע לו הפסד אז יודה וישבח להשי"ת כי בודאי לטובתו הוא מאחר שעסק במשא ומתן באמונה בודאי ההפסד הזה שהוא רע בעיניו והאלהים חשבה לטובה:

ואם הזמין לו השי"ת ריוח אז תכף ומיד יפריש מעשר דכתיב עשר תעשר את כל תבואת זרעך ארז"ל את לרבות מפרשי הים והולכי מדברות והולכי בסחורות ואם אין עתה לנו מעשר תבואת זרעים מ"מ חייב אדם לעשר מכל הבא לידו ויהיה לאדם כים מיוחד למעות מעשר שלו וממנו יתן לעניים קרובים ורחוקים.

גם מצוה ללות ממנו לאדם בשעת דוחקו ואפילו אמוד ועשיר שבעת ההוא הוא דחוק מותר ללות לו ממעות מעשר שגמילות חסדים נוהג בין לעניים בין לעשירים (עיין לקמן בהלכות צדקה):

ואף אם יזכהו השי"ת שיש לו מעשר הרבה ראוי לבערו ולחלקו בשנה השלישית ובשנה הששית של שמיטה כדין מעשר תבואה: ואותן האנשים המעכבים את מעשרותיהם באופן שנשאר בידם עד אחר מותם הם כסילים בחושך הולכים שאין מקיימין בעצמן המצוה. כתב מהר"ם מינץ מותר להשכיר מלמד לבן קרובו עשיר שעה יתירה ממעשרות וכן כל מצוה שתבא לידו להיות בעל ברית ולהכנים כלה לחופה וכיוצא בזה וכן לקנות ספרים ללמוד בהם ולהשאילם לאחרים ללמוד בהם אם לא היה יכולת בידו ולא היה עושה אותה מעשה אזי יקח מן המעשר עכ"ל:

וגם ימי האדם צריכין עישור ר"ל שיאכל ט' ימים ויתענה בעשירי והסי' על זה העשירי יהיה קודש לה' ובאם שיבא יום העשירי בשבת או ביום טוב או ביום שאין מתענין בו מ"מ הוא קודש לה' ואין צריך להתענות בו ביום דהעשירי הוא קודש הן כשחל בחול הן כשחל בשבת או ביום טוב. דעשרת ימי תשובה ימי תשובה אקרי ולא אקרי צום ע"כ שבת שובה הוא ג"כ יום תשובה אף שאסור בתענית כן ינהוג ג"כ בכל יום העשירי בודאי אם חל ביומא דחול פשיטא דיתענה אבל אם ביום שאין יכול להתענות מ"מ יום תשובה יהיה וכן אם חל ביום תענית צבור יוסיף בתשובה. וסדר הנכון יהיה כך כל ימי חייו יתחיל לספור מן ראש השנה ויום כיפור הוא י' לחודש וממחרת י"כ יתחיל לספור עשרה ימים וכ' בחודש יהיה לו קודש. וככה יעשה כל השנה ובסוף השנה שלא יהיה החשבון מכוון יעשה אלו הימים שאחר יום העשירי האחרון כולם קדושים באופן שיוכל להתחיל תמיד החשבון מר"ה ככה ינהוג עולמית:

תפלת הדרך

הרוצה לילך לדרך יניח יד ימינו על המזוזה.

ויאמר אוריאל ועורירין בשמים אלך ואבקשו למלך מלכי המלכים הקב"ה בעדי שלא יגיע לי שום מקרה רע ופגע רע שמריאל ישמרני ברכאל יברכני ילויאל ילויני ה' שומרי ה' צלי על יד ימיני. עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ. שדי ישמרני. שדי יצילני. שדי יעזרני. ה' ישמור צאתי ובואי לחיים ולשלום מעתה ועד עולם. שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. כוזו במוכסז כוזו. לישועתך קויתי ה'. בית יעקב לכו ונלכה באור ה'. כי כל העמים ילכו איש בשם אלהיו ואני אלך בשם ה' אלהים חיים ומלך עולם מימיני מיכאל ומשמאלי גבריאל ומלפני אוריאל ומאחורי רפאל ועל ראשי שכינת אל. אתה גבור לעולם אדני. כשאומר אתה גבור יכוין לשם אגל"א:

קודם שיכנס ליער יאמר פסוק זה

שכן ה' ביער. ביער ה' שכן. ה' שכן ביער. סנדלפון

שר של יער (כשיאמר סנדלפון יכוין סנדלפון בגי' יער) הוא ישמרני ויצילני מכל רעה שביער. קול ה' יחולל אילות ויחשוף יערות ובהיכלו כלו אומר כבוד. יכרסמנה חזיר מיער. וזיז שדי ירעננה. כאש תבער יער וכלהבה תלהט הרים כן תרדפם בסערך ובסופתך תבהלם. אז ירננו עצי היער מלפני ה' כי בא לשפוט את הארץ. הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו ואמרו הושיענו אלהי ישענו וקבצנו והצילנו מן הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך :

אלא לכשול סוס ולא יפול רוכבו אחור קבלה בדוק ומנוסה הכף כשתרכוב תאמר פסוק זה ג"פ :

צדקתך כהררי אל משפטיך תהום רבה. אדם ובהמה תושיע ה' ובכל פעם תכוין לשם דמעה היוצא מר"ת תיבות אדם ובהמה תושיע ה' וניקוד מן בהמה. ואם חס ושלום יפול לא יוזק :

מה שנוהגין ליטול רשות מהגדולים כשהולכים לדרכם ומתברכין מהם סמך מפרק קמא דברכות דנמלכין בסנהדרין פרש"י נוטלין רשות כדי שיתפללו עליהן :

ארז"ל כשאתה יוצא לדרך המלך בקונך וצא מה המלך בקונך וכי הקב"ה יעננו ויתן לו עצה ופירושו הוא כך על דרך שאמרו עליו על רבי חנינא בן דוסא כשהיה מתפלל על החולים ואומר זה חי וזה מת א"ל מנין אתה יודע אמר להם אם שגורה תפלתי בפי יודע אני שהוא מקובל ואם לאו יודע אני שהוא מטורף וזהו ההמלכה שיתפלל תפלת הדרך ואם תהיה שגורה בפיו אז ילך לבטח דרכו ואז יודע שהקב"ה עונה לו מה שקורא ואם לאו אז ישמור את עצמו מפני הסכנה ח"ו ועל זה ישום לב כל בר דעת :

כשיוצא לדרך יאמר עקידת יצחק כולה בכוונת הלב ואחר כך יאמר זה כשם שאברהם הוא בעל החסד עקד את יצחק שהוא גבורה כן הש"י יעקוד כל שונאי ואויבי ומקטרגים מעלי ומעל כל ישראל אמן וטוב לכוון אמן מצומצמת וניקודו יוצא מפסוק ביום ההוא יגלח אדני בתער השכירה וניקוד גי' ע"ב והשם הזה הוא סגולה להנצל מלסטים והשם הזה הוא נקרא תער וזהו סוד שם אדני במילואו כזה אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד גי' תרע"א וד"ל :

מצאתי כתוב בשם מקובל אחד הרוצה לילך לדרך יאמר פעם זה הפסוק :

וירדו כל עבדיך אלה אלי והשתחוו לי לאמר צא אתה וכל העם אשר ברגליך ואחרי כן אצא :

ויאמר תחנה זו

יהי רצון מלפניך ה' או"א שתשלח לי שרים ומלאכים הקדושים היוצאים מזה הפסוק שילכו עמי בכל דרכי ויצילו אותי מכל ארבים ולסטים ומכל פורעניות המתרגשות ובאות לעולם ויסתמו כל השונאים והצוררים בשם רזא דאל שד"י שאמר לעולם די שלא יוכלו לשלוט בי כל השונאים והאויבים לרעה ותצליח את דרכי אמן סלה :

ויזהר שלא יאמר תפלת הדרך ביום ראשון אלא כשהחזיק בדרך ודאי :

מה שכתב בש"ע אין אומרים תפלת הדרך אלא א"כ יש לו לילך פרסה ר"ל ח' אלפים אמה ולא יאמר תפלת הדרך עד שיתחזק בדרך ולא בתוך עבורה של עיר ר"ל תוך ע' אמות ויאמר דוקא ת"ה בפרסה הראשונה ומי שהולך במקום סכנה יש להתפלל ת"ה אפי' פחות מפרסה ואם הולכים הרבה ב"א יחד בדרך יתפללו ת"ה כולם יחד דזכות רבים הוא עדיף אבל אם הלך יום או יותר והנה הדין שצריך לאומרו בכל יום ויום ואף שהוא במלון נקרא החזיק בדרך ראוי לעשות כמהר"ם מרוטנבור"ג לסומכה אחר י"ר כדי לסומכה לברכת גומל חסדים טובים :

וכשיוצא לדרך טוב הוא ליתן צדקה מקודם שנאמר צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו עוד ארז"ל אסור לאדם לצאת לדרך קודם שיתפלל שנאמר צדק לפניו יהלך וגו' (צדק לפניו יהלך) ר"ת צלי לומר שיתפלל קודם עוד ארז"ל בפ' היה קורא כל המתפלל ויוצא לדרך הקב"ה עושה לו חפציו שנ' צדק לפניו יהלך וגו' ע"כ ירגיל כל אדם את עצמו לומר פסוקי דרחמי קודם יציאתו וטוב הוא שילמוד קודם יציאתו לדרך ונרמז ג"כ במלת צדק לפניו יהלך דכתיב צדק צדק תרדוף ודרשינן הלך אחר ב"ד יפה :

וכשאתה מסתלק מעיר יאמר

בית יעקב לכו ונלכה באור ה' כי כל העמים ילכו איש בשם אלהיו ואני אלך בשם ה' אלהינו לעולם ועד :

כתב החזקוני בפ' שופטים ועינינו לא ראו מכאן למלוה את חבירו שצריך לעמוד במקומו עד שיתעלם מעיניו וכן אמר ר"י כל המלוה את חבירו אפי' ד' אמות בעיר אינו ניזוק פרש"י אותו היוצא לדרך ואמרו עוד שיעור לוויה אין לו שיעור ואמרו עוד כל מי שאינו מלוה כאלו שופך דמים כי אמרו הזקנים על עגלה ערופה ידינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו וכי ס"ד שזקני ב"ד ש"ד הם אלא לא ראינוהו ופטרנוהו בלא מזונות ובלא לוויה ע"כ מצוה גדולה לתת לאורח צדה לדרך ומצות לוויה :

שיעור לויה לרבו ג' פרסאות והאידנא אין נוהגין כן שמוחלין על כבודם וכתב מ"ט בשם מהר"ש דמ"מ ילך עמו או עם חבירו עד לפני שער עיר או לכל הפחות ד"א :

העושה לויה לחבירו קודם שיחזור לביתו יאמר שדה ויחזיר פניו לארבע רוחות העולם וכן פעם שנית יאמר שדה ויחזור פניו לארבע רוחות העולם ופעם שלישית יאמר השדה ולא יסתכל

יסתכל אחר ההולכים מובטח שלא ינזק ההולך עד שיחזור לראותו והסוד הוא שדה עם התיבה בגי' ש"י נגר ש"י עולמות במקום כחמים גמורים שמשם יבא לו הישועה השד"ה בגי' שד"י שזה השם מסוגל לשמירת הדרך והוא שם של רחמים ולכן אמר יעקב ואל שדי יתן לכם רחמים :

כתבו המקובלים יש ליזהר שלא ילכו ויפרדו זה מזה מתוך הבכי כי היא סכנה גדולה אלא אם אי אפשר לעצור את עצמו מלבכות יבכה קודם ההפרדה ולא מתוך הפרדה :

כתב בש"ע סי' ק"י ס"ד היוצא לדרך יאמר תפלת הדרך בל' רבים שתוליכנו לשלום ותגיענו כי תפלתו יותר מקובלת וכן יעמוד מלילך כשאומר ת"ה ומי שהוא רוכב אין צריך לירד ואפילו ילך יחידי ס"ם יאמר בלשון רבים כי יש כמה הולכי דרכים בעולם וזהו נוסחו :

יהי רצון מלפניך יי' או"א שתוליכנו לשלום ותצעידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום ותצילנו מכף כל אויב ואורב ולסטים בדרך ובכל מקום שאנחנו הולכים ומכל פורעניות המתרגשות לבוא לעולם. ותתננו לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו ותשמע קול תחנונינו כי אל שומע תפלות ותחנון אתה בא"י שומע תפלה. יוהך ישמרני . יוהך יצילני . יוהך יעזרני. ויאמר לחבירו שלום עליכם ג"פ וחברו משיבו עליכם שלום ג"פ. ויאמר ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלהים ויאמר יעקב כאשר ראם (ויכוין כשאומר רא"ם על נוטריקון של רא"ם שהוא רפאל אוריאל מיכאל) מחנה אלהים זה ויקרא שם המקום ההוא מחנים ויאמר חנוך ואליהו הלכו בדרך ולא הוזקו כך לא ינזקו אנחנו ונלך בשם יי' אלהים לעולם ועד א"ס .

ואחר כך יאמר סי' לוי"ס וכו'

שלום לחבירו יאמר אחריו ברכת כהנים בכונה ואחר כך יאמר

יהי רצון מלפני אבינו שבשמים שיקיים בך (או בכם) ברכת כהנים בכל הכוונות והפירושים שדרשו חכמינו ז"ל ואתה (או אתם) תלכו לחיים ולברכה ולהצלחה ולשלום בלי פגע רע אל מקום מחוז חפצך (או חפציכם) ותזכו לחזור לבתיכם לחיים ולשמחה ולשלום אמן סלה וכי"ר :

הג"ה נוהגין העולם לומר אחר תפלת הדרך סי' לוי"ס ר"ל ל' פעמים לישועתך. ו"פ ויסי בנסוע . י' פעמים יברכך . ס' פעמים המלאך הגואל ולא כמו שנוהגין קצת לומר ז"פ ויהי נועם. אלא אחר סימן לוי"ס היטב הנ"ל אומרים ז"פ ויהי נועם . ובכל פעם כשיגיע אצל כי" מלאכיו" יצוה" לך" ס"ת יוהך יכוין כמחשבתו שמלאך אחד רוכב אצלו בצד ימין שלו על סוס לבן גדול עד מאוד וחרבו שלופה בידו וכשיאמר לשמרך" בכל' דרכיך" ס"ת כל"ך יכוין שמלאך אחד הולך בצד שמאל ברגלו וכידון בידו . ואם יכוין בשני מלאכי שמירה הנ"ל בדוק ומנוסה שלא יוזק כל אותו היום בדרך וילך בשלום . וגם יאמר שיר למעלות אשא עיני אל ההרים עם המלאכים כאשר נכתב לקמן בק"ש על מטתו וגם יאמר פסוק זה קומה ה' קדמה פניו הכריעהו פלטה נפשי מרשע חרבך ג' פעמים פנים וג' פעמים הפך וגם יאמר ז' פעמים זה הפסוק בידך עתותי הצילני מיד אויבי ומרודפי ז' פעמים הפוך ומרודפי אויבי מיד הצילני עתותי בידך וגם יאמר פנים ואחור אחישה מפלט לי מרוח סועה מסער. מסער סועה מרוח לי מפלט אחישה וגם יאמר ג"פ אתה סתר לי יצר וספוך וג"פ בטח בה' זה הפסוק. וג"פ פ' עוז לעמו יתן זה הפסוק ואח"כ יאמר י"ת יה אהיה אשר אהיה שדי צבאות עמנו וכן על דרך זה פ' גבאות אשרי זה' סופיאס וכו' יאמר ג"פ מגדול עוז שם ה' בו ירוץ צדיק ונשגב ויכוין ב"ו ירו"ץ בגי' שדי ויאמר שדי ישמרני ויצילני מכל צרה וצוקה ומלסטים ומחמסנים ומשוללים ומכל מיני פגעים רעים ומכל מיני פורעניות המתרגשות לבא בעולם אמן סלה ויאמר אחר כך אדון עולם :

מצאתי כתוב בסדר תפלת הדרך הנדפס שיר למעלות אשא עיני אל ההרים יאמר בקול רם ובנעימות ניגון ובכוונה גדולה ואחר גמר כל תפלת הדרך יאמר תפלה זו :

יה"ר מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב עתה באתי לחלות פניך כעבד המתחנן לאדוניו שיכמרו נא רחמיך על עבדך פלוני בן אמתך פלונית ותצילני היום ובכל יום מכל פגע רע ומכל בהלה ותקלה בדרך הזה ומכל אויב ואורב ומלסטים וחיות רעות בדרך למען יזמרך כבוד ובתוך קהל אהללך ואקרא אליך בתום לבבי בשם שמסר יעקב אבינו לבניו בשעה שמסר להם בנימין ואמר להם וקראהו אסון מסר להם מלאכים והלכו בשלום עם בנימין באותו הדרך כך אלך אני וכל ישראל לחיים טובים ולשלום וכמו שאמר יעקב אבינו על עצמו האל העונה אותי ביום צרתי בשם הזה אקרא אליך ה' אלהי ואלהי אבותי שכל האויבים והלסטים המבקשים רעות בני ישראל גמור הרע עליהם וחרבם תבא בלבם ואל יעשו רצונם כי עיניהם לרע יביטו ורגליהם לרע ירוצו ואני בצלך חמדתי ואגיד נפלאותיך ועל מי מנוחות תנחני כי חנון ורחום אתה ושומע תפלת כל פה ברחמים וחסדיך מעולם המה. ועתה כה אמר ה' בוראך יעקב ויוצרך ישראל אל תירא כי גאלתיך קראתי בשמך לי אתה . כי תעבור במים אתך אני ובנהרות לא ישטפוך כי תלך במו אש לא תכוה ולהבה לא תבער בך כי אני ה' אלהיך קדוש ישראל מושיעך :

ואחר כך יאמר מזמור לדוד ה' רועי וגו' עד גמירא ואח' כך יאמר :

יהי רצון מלפניך ה' אלהי הצבאות יושב הכרובים חוסה נא וחמול עלי והצילני מכל אויבים ולסטים שלא יוכלו להרע לי ולכל הנלוים אלי לא בגופינו ולא בממונינו ולא במאודינו ולא בכל אשר לנו וכן יה"ר מלפניך אדון הרחמים והסליחות הרוכב בערבות שתצילנו מכל מיני אויבים ולסטים ושוללים ושודדים ומכל מיני כלי זיין ומכל פורעניות המתרגשות לבוא לעולם א"ס (כל הפוגע באדם רע או באויבים ירים ידו סימנית ויאמר) והמצפה אשר אמר יצף ה' ביני ובינך כי נסתר איש מרעהו והאנשים אשר פתח הבית הכו בסנורים מקטן ועד גדול וילאו למצוא הפתח ויראה על האויבים ויאמר) תפול עליהם אימתה ופחד (ויראה לשמים ויאמר) בגדול זרועך ידמו כאבן עד יעבור עמך ה' עד יעבור עם זו קנית פגרים הם פגרים יפלו פגרים יהיו (ויאמר כינו לבין עצמו) ה' ילחם לכם ואתם תחרישון ה' איש מלחמה ה' שמו ה' ימליך לעולם ועד. ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום. עשה למען שמך עשה למען ימינך עשה למען תורתך עשה למען קדושתך הושיעה ימינך ועננו יהיו לרצון אמרי פי וגו' :

עניני תפלה

אמרו רז"ל תפלה בלא כוונה כגוף בלא נשמה וגם אמרו רז"ל ולעבדו בכל לבבכם איזהו עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפלה ע"כ צריך האדם להיות גבור כארי להתעורר שלא יעלה על מחשבתו שום מחשבת חוץ (ואם בא לו תוך תפלתו איזה מחשבת חוץ יבקש תחבולות ועצות לבטל המחשבות ויחשוב בדעתו אם היה עומד לפני מלך ב"ו והיה מערב

מערב בדיבורו עם המלך לדבר דברים אחרים וזרים בודאי יתחייב ראשו למלך והנה אצל השי"ת מחשבה כדיבור ויודע מחשבות לבו ויחשוב איך הבורא ית' נצב נגדו ומביט מוצא שפתיו ובוחן מחשבות ויחרד לבו ויתמל' רתת וזיעה:

כתב במטה משה ובס"ח טוב לו לאדם שיתפלל ויקרא את שמע וברכות בלשון שמבין בו משיתפלל בלשון הקדש ואינו מבין בו כי התפלה אינה אלא בהבנת הלב ואם הלב אינו יודע מה שיוצא מפיו מה מועיל לו לכך טוב שיתפלל באותו לשון שהוא מבין חוץ מל' ארמי. כתבו ט"ז ומ"א דווקא לשון ארמי שהוא מגונה בעיניהם ולא שאר לשונות:

הג"ה הנה ידוע שאנשי כנסת הגדולה תקנו תפלתינו על פי סודות עלאות ולפי ההיכלות שלמעלה והיו מרמזים בה שמות נעלמים כי היו יודעים רום המעלות והמדרגות זה על גב זה על פי שהמלאכים מקבלי תפלות עד למעלה מעלה וכבר האריך רשב"י בזה והמקובל מהר"ר הירץ טריוי"ש עשה ג"כ פירוש על התפלה ע"פ הסוד. וכן בעל היכל הקודש. אלא בזמן הזה שאין א' מאלפי אלפים שיודע לכוין ולהתפלל על פי הסוד מוטב שיתפלל בכונה פשוטה עם פי' המלות ויכוין שהא תפלתו מקובלת לפני השי"ת על פי הסודות והשמות לפי הקבלה של חכמי אנשי כנסת הגדולה כאלו כוון בכל הכוונות כאשר נאמר מה שפירש רש"י ז"ל בפרשת חקת על ויקחו אליך לעולם היא נקראת על שמך פרה שעשה משה במדבר וע"פ מדרש ילקוט ויקחו אליך א"ל הקב"ה משה לך אני מגלה טעמים של פרה אדומה אבל לאחרים חוקה ותמילא כל הפרות הנעשים ע"י הכהנים היו מכוונים שתהא הפרשה ונעשה כפי הטעמים של פרה שנמסרה למשה על כן נקראת על שם משה ותמילא ג"כ בנדון הזה וע"פ זה מצאתי תפלה נדפסת על זה קודם כל תפלה יאמר זה ובפרט בר"ה ובי"כ:

רבש"ע אתה ידעת כי בשר אנחנו ואין בנו כח ולא בשום בריה להשיג ולכוון מעלתך וגדולתך כמו שנאמר גדול אדונינו ורב כח. לתבונתו אין מספר אף אם היינו יודעים צירוף שמותיך הקדושים וכונות כל תפלה ותפלה לפי זמנה וכל ברכה בתוך כל תפלה וכל היחודים והזווגים הבאים ע"י התפלות הברכות והכונות. וכל שכן כי בשר אנחנו ולא בינת אדם לנו אין אנו יודעין הכונות האלו לא מהם ולא מקצתם לכן יה"ר מלפניך ה' או"א שיהא חשוב ומרוצה לפניך תפלת שחרית זו (או תפלת שחרית ומוסף הללו) או תפלת מנחה ומעריב הללו כאלו נתכוונו בכל צירופי שמות הקדושים העולים מתוך תפלה זו (או תפלות הללו) ובכל היחודים והזווגים הראוים לבא ע"י תפלה זו (או תפלות הללו) ובכל מיני השמות הקדושים והיחודים וזווגים שנתכונו ורמזו אנשי כנסת הגדולה ותצרף מחשבותינו דרך כלל למעשה פרטית לכל ברכה וברכה ולכל שם ושם בפני עצמו בתפלה זו (או בתפלות הללו) ותעלה לפניך תפלתנו להיות עטרה בראשך עם שאר תפלות בניך היודעים והמתכוונים כל כונת שמותיך הקדושים הראוים לכל תפלה ולכל ברכה המעלים יחוד וזווג וקדושה מעלה בכל העולמות אמן:

בזמן הזה שאין א' מאלפי אלפים שיודע סודות הקבלה על בוריה כל כונתו מחשבתו והרהוריו לא יהיה אלא על אבינו שבשמים (מטה משה סי' קי"ב בשם מהר"א וורמישא) על כן הזהירו רז"ל מלהפסיק מן ברוך שאמר עד אחר ש"ע כמבואר בש"ע סי' נ"א ובעל א"ז הביא בשם פסקי תורת משה דאסור לומר תהלים ומעמדות ותחנות בפר"ז בין ברוך שאמר לישתבח וכן בשעה שהש"ץ חוזר י"ח והטעם ידוע כיון שהתפלה מסודו[ת] בכוונה גדולה ע"פ סודות נוראות בהדרגה ע[ל] כל דבר ודבר יש ממונים מקבלי התפלות זו אחר זה עד למעלה ואם מערבין בו דבר ש[ה]וא שאינו שייך לתפלה הקבוע הרי מבטל ומבלב[ל] סדר משמרותיהם ואין תפלתו מקובלת אע"פ שכונתו לש"ש אפי' הכי אסור ומכ"ש מ[י] שדיבר ח"ו בין ברוך שאמר עד אחר י"ח דברים אחרים חוץ מה שהתירו רז"ל לתת שלום מפני הכבוד או מפני היראה שתפלתו פסולה לגמרי ונשלכת אל מקום פסולי המוקדשים שהמה מקום הקליפות רחמנא ליצלן וכיון שתפלתנו מתוקנים במקום הקרבנות כידוע שאם נפסל הקרבן שנשלכת אל פסולי הם קדשים ועל זה אני מביא משל נאה משל לאדם שמוטל על ערש דוי חולה ובאו אליו הרופאים המומחים והרגישו בהבחנת הדפק והשתן שיש לו כמה חלאים באיברים פנימים במרה שחורה ובמרה אדומה ובמרה ירוקה ושארי חלאי' רעים וציוו הרופאי' המומחי' להביא מן הרוקח שקורין אפטיק"ר בל"א איזה דברים מעשה רוקח מסולת מכמה סמי' הידועי' לה' ואיזו משקים המסולחים מעשבים הנשרפים ואמרו אל החולים מעשה רוקח זה תאכל בשעה זו ובאופן זה ומשק' זו תשתה בשע' זו ובאופן זה ותתענה אח"כ כך וכך ומצווים לחולי זה אכילה תאכל וזה לא תאכל ושאר צווים אם יעשה כצווים בודאי יהא תרופה למכתו ולחיותו ואם החולה עושה כמאמרם וכצווים כל סם וסם עושה פעולתו זה הולך לאבר זה ומרפא אותו וזה הולך לאבר זה ומרפא אותו וכן כולם עד שהחולה עומד על בוריו אע"ג שהחולה לא יבין כלל ממעשה המרקחת אלא שסומך את עצמו על הרופאים המומחים שיודעים בטוב אבל אם יאמר החולה אין אני אוכל או שותה זה עד שאני יודע ומבין על בוריו מה המה הסממנים באיזה אופן נעשים אז עד שהוא רוצה להבין ימות ואם שהחולה אינו נשמר לקיים צוויים ולא עשה כמאמרם אע"פ שהרופאים המה מומחים גדולים והסמים המה טובים עד מאוד מ"מ הוא מת בלא זמנו או יכבד עליו החולי כי הוא דאפסיד אנפשיה כי אין החסרון ברופאים ולא בסמים אלא בו ע"כ בזמן הזה שאין אנו מבינים התפלה על פי הסוד ורובא דרובא המה עמי הארצים ומ"מ אנו סומכים על הרופאים שהמה חכמי ישראל שסדרו לנו התפלה לפי חכמתם ותבונתם וצוו אותנו להתפלל מברוך שאמר עד אחר שמונה עשרה בלי הפסק דבור כלל ואפילו אם אינו מבין אפי' פירוש המלות מ"מ אם אנו מתפללים בלי הפסק כמאמר רז"ל מ"מ התפלה עושה הפעולה באים מלאכי השרת הממונים על

תפלות כל אחד ואחד לפי משמרתו ותפלתו מקובלת ועולה למעלה מעלה ונעשה כתר לראש הקב"ה וממשיך השפע מרום המעלות על כל העולמות העליונים והתחתונים כידוע לחכמי לב ואם ח"ו אין אנו משמרים צווים אז מסתלקים הממונים ובאים ח"ו מלאכי חבלה וחוטפין התפלה וכל אותו השפע הטוב המוכן לירד ע"י תפלתינו בא ח"ו אל מקום הקליפות הנקראים פסולי המוקדשים ונעשה כתר לראש הסמאל ח"ו וע"כ אותו האיש המדבר בין ברוך שאמר עד אחר י"ח ראה מה חטאו גדול ודי בכך למבינים. על כן ראוי להזהירן על כך שלא לומר שום תהלים או תחינות בין ברוך שאמר עד אחר החזרת הש"ץ י"ח וכן הוא בעשיית המצוה אם עושה מצוה כתיקונה וכהלכתה לש"ש לעשות רצון בוראו אע"ג שאינו יודע טעם וסודות למה שמרמז אותה המצוה מ"מ עושה פעולתה ויזכה עי"ז לרב טוב הצפון לצדיקים :

ראשית דבר קבלת עול מ"ש ק"ש ועיקר הזמן הוא צאת הכוכבים ומה שנוהגין להקדים תפלת ערבית כתב הטור מתוך הדחק נהגו כן לפי שהצבור מתקבצין לתפלת מנחה ואלו לא קוראים ק"ש ומתפללים ערבית עד צאת הכוכבים היה הולך כל אחד לביתו והיה טורח עליהם להתקבץ אחר כך בשעת ק"ש לפיכך נהגו כן הרי שלא התירו להתפלל ערבית קודם צאת הכוכבים רק להתפלל עם הצבור אבל מי שאינו יכול להתפלל עם הצבור כגון שדר בכפר במקום שאין מנין עשרה או שהוא בדרך אי שיש לו דבר עסק שאינו יכול להתפלל עם הצבור יתפלל מנחה בזמנה ותפלת מעריב עם ק"ש יתפלל עם צאת הכוכבים. ומי שהוא ירא שמים יצא ידי שניהם יתפלל עם הצבור ויקרא ק"ש עם ברכותיה ואח"כ בצאת הכוכבים יקרא ק"ש מתחלתה ועד סופה בדקדוק ובלי ברכה.

הג"ה העולם טועים וסוברים שדוקא מי שנוהג את עצמו בפרישות ובחסידות הוא צריך לנהוג כך לקרוא ק"ש בזמנה אבל שאר אנשים אינם חייבים לעשות כן. ובאמת הוא דין מפורש בש"ע סי' רל"ה שכל אדם מחוייב לעשות כן וז"ל הלבוש ואם הציבור מקדימין לקרות ק"ש להתפלל מבע"י מתוך הדחק שכתבתי למעלה משום טורח ציבור יקרא ג"כ עמהם ק"ש וברכות ויתפלל עמהם ואח"כ כשיגיע זמן ק"ש יקרא אותה בלא ברכות כדי לצאת ידי חובת ק"ש בזמנה אבל תפלה לא יחזור להתפלל פעם שנית דמחזי כיוהרא. ע"כ מן הראוי ליזהר בזה לכל מי שנגע יראת אלהים בלבבו. ומקודם שיתפלל תפלת ערבית בצאת הכוכבים אם לא התפלל עם הצבור. או מי שקורא ק"ש בזמנה דהיינו אחר שנראו ג' כוכבים קטנים. מקודם יאמר. מזמור שיר המעלות הנה ברכו את ה' כל עבדי ה' וגו'. ויאמר ג' פסוקים ה' צבאות ואח"כ יאמר והוא רחום. אם מתפלל מעריב בכוונה גדולה ד' מלאכים און ומשחית אף וחמה נכנעים ע"י השמות *יעננו *ביום *קראנו ר"ת יב"ק שהגי' ג' שמות הוי"ה אהי"ה אדנ"י. וגם יאמר מה שנדפס בסדר ברכו שאומרים במקומה שמתחיל חיה אחת אבל אם אין מתפלל ערבית רק קורא ק"ש בזמנה לא יאמר והוא רחום. כתב בעל

א"ו בשם תשובת מהרי"ו דמי שלא התפלל עם הצבור אסור במלאכה או ללמוד קודם שיתפלל וכן הדין בתפלת שחרית וכן כשאין מנין :

וכשיגיע זמנה של ק"ש אל יתחיל לאכול או לעסוק שום עסק עד שיקרא ק"ש בזמנה. לענין ק"ש בזמנה הכי יש לנהוג מי שאינו מתפלל מנחה ומעריב עם הצבור יתפלל רק מנחה לבד ומעריב יתפלל בעת צאת הכוכבים ואם התפלל כבר מעריב עם הצבור מ"מ בעת צאת הכוכבים יקרא ק"ש כולו דהיינו מקודם יאמר שיר המעלות הנה ברכו את ה' וגו' כל המזמור ואח"כ יאמר ה' צבאות עמנו וגו' ג"פ. ה' צבאות אשרי אדם וגו' ג"פ. ה' הושיעה וגו' ג"פ. ואח"כ ק"ש כולו ואח"כ יאמר ג' מזמורים אלו ח' כ"ד כ"ט. ואם מתפלל מעריב כולו בעת צאת הכוכבים יאמר אחר הג' פסוקים הנ"ל והוא רחום יכפר וגו' ויאמר חיה אחת יש ברקיע כשהוא יום אות אמת במצחה ויודעין המלאכים שהוא יום ולערב אמונה במצחה ויודעין המלאכים שהוא לילה ובכל פעם אומרת ברכו את ה' המבורך וכל גדודי מעלה עונין ברוך ה' המבורך לעולם ועד. ואח"כ יתחיל בא"י אמ"ה אשר בדברו וכו'. ואחר עלינו יאמר ג"כ ג' מזמורים הנ"ל :

הג"ה יש נוהגין בזמן הקיץ ממתינין עד צאת הכוכבים וקורין ק"ש על מטותיהן וסוברים שע"י יוצאים ידי שניהם ק"ש בזמנה וק"ש על מטותיהן וטועים הם כי ק"ש בזמנה הוא דאורייתא וק"ש על מטותיהן משום הגנה בעלמא ע"כ צריך לקרות כל אחד ואחד בפני עצמו :

ענין ק"ש דלילה על מטתו

טוב ללמוד כל לילה סמוך לשכיבה ואפילו הלילות יותר קצרות שבקיץ אפי' דבר מועט כדי שישכב מתוך ד"ת וארז"ל לא איברא לילה אלא לגירסא וכל מי שעוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום וכיון ששעות הלילה נוחין ורצויין המבטלן עונשן מרובה היינו בימי החורף מ"מ לא יאבד אפי' אחד מן הלילות שלא ילמוד בה ומכ"ש שאם יארע לאדם מקרה שלא השלים חקו בלימוד היום שישלימנו מיד בו בלילה ולא ידיחנו כלל לפיכך מי שירצה לזכות בכתרה של תורה יזהר מאוד בלימוד הלילה כי בלילה רוב חכמה מתקיימת. ויקשור כל אדם הכנסת הלילה עם שקיעת החמה בלימוד התורה והוא גם כן על פי הסוד כידוע ליודעי חן והתורה היא שמירה גדולה שלא יטמא אדם בקרי בלילה ואמרו רז"ל כל המשביע עצמו מד"ת אין מבשרין אותו בשורות רעות שנאמר ושבע ילין בל יפקד רע וכבר נודע כי רע יקרא למוציא זרע לבטלה ובפרט מי שהוא אינו נשוי שלא לישכב לעולם לישן עד שיהא

שבע

שבע מדברי תורה :

יש להזהיר להמון עם הארצים שנוהגין בשעה שהמה קורין ק"ש על מטותיהן יפשטו בגדיהם ובפרט בתי רגלים מן הרגלים ונוגעין בגופן ומחככין רגליהם וגופם כאלו המה מלא שחין ובאמת השטן הוא יצר הרע גרם להם כל זה לחכך את עצמן אע"ג שגופן נקי כדי שלא יקראו ק"ש כתיקונה כי מי שנגע בגופו אסור לו להזכיר שם שמים וצריך ליזהר בזה עד מאוד :

יש נוהגין לומר וידוי שכיב מרע קודם השינה אבל אין נכון דאמרו רז"ל בברכות שלא לומר אם אמות תהא מיתתי כפרתי וכו' דלא ליפתח פיו לשטן וכן לא יאמר הרבה חטאה ולא נפרעת ממני אחד מן אלף דמשמע כא[illegible] מבקש שיפרע ממנו ונמצא פותח פיו לשט[illegible] ח"ו אלא יאמר אלהינו ואלהי אבותינו תב[illegible] לפניך תפלתי וגו' אשמתי בגדתי וכו' עד וא[illegible] נסתר מנגד עיניך כמו שנדפס בוידוי יום כפו[illegible] או יאמר ג"כ על חטא המסודר על א"ב :

הג"ה והברי לו מי שקורא ק"ש של הרב ז"ל שנדפס בק[illegible] פר"ג אע"פ שקורא בלא הכוונות אלא כפשוטה בלי כוו[illegible] מ"מ טוב הוא עד מאוד ושם נדפס ג"כ סדר הוידוי דרך א[illegible] ותשר"ק כי כל אדם מחוייב להתוודות קודם שישכב כי הרשב[illegible] קורא אותן מארי דחושבנא מ"מ מאחר שאמרו רז"ל כל הקו[illegible] ק"ש כאלו אוחז חרב פיפיות בידו והורג את המזיקים וק[illegible] של הרב ז"ל נדפס בשערי ציון רק מה שחסר שמה אכתוב כאן :

(וידוי זה נדפס בעמק המלך דף י"ט ע"ב שראוי לאומרה אחר הוידוי אשמתי עד ותסלח לנו על כל פשעינו ואח"כ יאמר זה)

על חטא שחטאתי לפניך באונס וברצון:
ועל חטא שחטאתי לפניך בבלי דעת:
על חטא שחטאתי לפניך בגלוי עריות:
ועל חטא שחטאתי לפניך בדעת ובמרמה :
על חטא שחטאתי לפניך בהרהור הלב:
ועל חטא שחטאתי לפניך בוידוי פה:
על חטא שחטאתי לפניך בזדון ובשגגה:
ועל חטא שחטאתי לפניך בחוזק יד:
על חטא שחטאתי לפניך בטומאת שפתים
ועל חטא שחטאתי לפניך ביצר הרע:
על חטא שחטאתי לפניך ביודעים ובלא יודעים :
ועל חטא שחטאתי לפניך בכחש ובכזב
על חטא שחטאתי לפניך בלשון הרע:
ועל חטא שחטאתי לפניך במראית עין :
על חטא שחטאתי לפניך בנשך ובמרבית :
ועל ש"ל לפניך בשיח שפתותינו:
על חטא שחטאתי לפניך בעינים רמות:
ועל חטא ש"ל בפתחון פה :
על חטא ש"ל בצעדי רגלים להרע :
ועל חטא ש"ל בקפיצת יד :
על חטא שחטאתי לפניך ברצון :
ועל חטא שחטאתי לפניך בשגגה :
ועל חטא ש"ל בתשומת יד :
ע"כ הוידוי כאור ישר מכאן ואילך כאור חוזר :
על חטא שחטאתי לפניך בתמהון לב :
ועל חטא ש"ל בשנאת חנם :
על חטא ש"ל ברגלים ממהרות לרוץ לרעה :
ועל חטא שחטאתי לפניך ברכילות :

על חטא ש"ל בקשוי עורף :
ועל חטא ש"ל בצואר עתק :
על חטא ש"ל בפריקת עול :
ועל חטא ש"ל בעזות מצח :
על חטא ש"ל בסקור עין :
ועל חטא ש"ל בנטיות גרון :
על חטא ש"ל במשא ובמתן :
ועל חטא ש"ל בלשון תרמית :
על חטא ש"ל בכנסיה שלא לשם שמים:
ועל חטא ש"ל ביוהרא :
על חטא ש"ל בטומאת רעיון :
ועל חטא ש"ל בחילול השם :
על חטא ש"ל בזלזול הורים ומורים :
ועל חטא ש"ל בויעוד עבירה :
על חטא ש"ל בהוצאת דבה :
ועל חטא ש"ל בדברים בטלים :
על חטא ש"ל בגאוה ובוז :
ועל חטא ש"ל בבטוי שפתים :
על חטא ש"ל באכילת איסור :
ועל חטא ש"ל לפניך ברמ"ח איברי :
על חטא ש"ל בשס"ה גידי :
ועל חטא ש"ל ברמ"ח איברי ושס"ה גידי של נפשי :
על חטא ש"ל ברמ"ח איברי ושס"ה גידי של רוחי :
ועל חטא ש"ל ברמ"ח איברי ושס"ה גידי של נשמתי :
על חטא ש"ל בנשמה לנשמתי :
ועל חטא ש"ל שגרמתי פגם ומום ברמ"ח איברים ושס"ה גידים של אחרים ובנפשם ורוחם ונשמתם :
ועל חטאים שא"ח עליהם על ביטול מצות עשה :
ועל חטאים שא"ח עליהם על לאו הניתק לעשה :

ועל חטאים שא"ת עליהם על לא שאין בו מעשה :
ועל חטאים שא"ח עליהם אשם תלוי :
ועל חטאים שא"ח עליהם אשם ודאי :
ועל חטאים ש"ח עליהם קרבן עולה ויורד :
ועל חטאים שא"ח עליהם חטאת קבוע :
ועל חטאים שא"ח עליהם עולה :
ועל חטאים שאח"ע מכות מרדות ומלקות ארבעים :
ועל חטאים שא"ח עליהם מיתה ביד שמים :
ועל חטאים שאני חייב עליהם מיתה בידי אדם :
ועל חטאים שאני חייב עליהם מיתה משונות :
ועל חטאים שאני חייב עליהם כרת וערירי :
ועל חטאים שא"ח עליהם כל מיני יסורים :
ועל חטאים שאני חייב עליהם כל מיני עונשין :
ועל חטאים שאני חייב עליהם ארבע מיתות ב"ד סקילה שרפה הרג וחנק על עשה ועל לא תעשה בין שיש בה קום עשה ובין שאין בה קום עשה את שגלוי לי ואת שאינו גלוי לי את שגלוי לי כבר אמרתי לפניך והודיתי לך עליהם ואת שאינו גלוי לי לפניך הם גלוים וידועים כדבר שנאמר הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התור' הזאת הכל תמחול ותעביר ותסלח את אשר גואלתי ואת אשר חטאתי :

ואחר כך יאמר יהיו לרצון וכו' הנדפס בש"ל אם פגמתי וגו'

בעמק המלך דף י"ט האריך על פי הסוד סגולת אמירת הוידוי ומכ"ש על פי א"ב ותשר"ק ועי"ז השפע יורד על ראשו לחזור להאיר את תמונת צלם אלהים ומעביר כל החטאים והפשעים ותיקון גדול הוא זה לפרט חטאיו אף כי הכל גלוי לפניו ס"ר גדול הוא להתוודות על כל חטאיו שעשה מימיו ואע"פ שכבר התודה עליהם ועשה תשובה נבזה ידחה המקטרג ואומר לו הקב"ה מה תאמר לי ממה שהוא עצמו מתודה ומפרש חטאיו שנאמר מודה ועוזב ירוחם .

ואח"כ יאמר הפסוק

גד גדוד יגודנו והוא יגוד עקב : עקב יגוד והוא יגודנו גדוד גד ואחר כך כדנא תמרון להום אלהא די שמיא וארקא לא עבדו יאבדו מארעא ומן תחות שמיא אלה : ואח"כ יאמר לישועתך קויתי ה' . לישועתך ה' קויתי . קויתי ה' לישועתך : קויתי לישועתך ה' . ה' לישועתך קויתי . ה' קויתי לישועתך : ואח"כ יאמר מזמור שיר למעלות

למעלות אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי. עזרי מעם ה' עושה (עזריאל) שמים וארץ: אל יתן למוט רגלך אל ינום שומרך: הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל: ה' שומרך (שביאל) ה' צלך (צדקיאל) על יד ימינך: יומם השמש לא יככה וירח בלילה: ה' ישמרך (ישראל) מכל רע ישמור את נפשך. ה' ישמר (יסדריאל) צאתך ובואך מעתה ועד עולם: ויכוין (עמיי) השם הזה הוא כמנין (לילית) שיכניע אותה. כל אלה השמות יכוין בהם ולא יוציאם מן השפה ולחוץ ואח"כ יאמר אתה תקום תרחם ויכוין נ"י וחר"ב וחר"ב. רי"ו רי"ו רי"ו ג' הרכות אלו יסרגו גופות של הקליפות שנעשו מקרי שלי והנפשות יעלו עתה עם נפשי אל הקדושה. עוד תכוין תרחם נ"י השמות האלו ידו"ד אהי"ה מצפ"ץ מצפ"ץ. ציון כי עת לחננה כי בא מועד ואח"כ יאמר בידך אפקיד רוחי ויכוין ר"ת בא"ר (גימטריא הוי"ה אלהי"ם הוי"ה אדנ"י) פדיתה אותי יהוה ר"ת פא"י גימטריא אדנ"י) אל אמת ואחר כך יכוין השם הזה בניקוד שבא קרע שטן.

יש נוהגין לומר בבקר עשרת הדברות הראשונים ועשרת הדברות השניים שבפרשת ואתחנן בערב אחר ק"ש שעל מטתו:

ואח"כ יאמר שרי ליה מרי מאן דמגער לי ואח"כ יאמר ד' מזמורים הראשונים של תהלים שהמה מסוגלים לטומאת קרי. ואח"כ יאמר אדון עולם ואח"כ יאמר ברכת המפיל חבלי וגו' ואם בדעתו לשמש מטתו אל יאמר ברכת המפיל עד אחר תשמיש ואח"כ יטול ידיו ויאמר ב"כ המפיל ופרשה ראשונה של ק"ש ופסוק בידך אפקיד רוחי:

כתב מהר"ם קורדווארי כשהולך לישן ילך לפני המזוזה ויניח ידיו עליו ויאמר ה' שומרי ה' צלי על יד ימיני: ה' ישמור צאתי ובואי לחיים ולשלום מעתה ועד עולם: שדי ישמרני מכל חלאים רעים ומחלומות רעים ומסקרה לילה ויאמר אח"כ ז"פ בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך. וכשיאמר דעהו יכוין דע ה"ו שהוא הקב"ה ושכינתיה:

כתוב בספר יסוד יוסף שגם הנשים יקראו ק"ש על מטותיהן:

כתבו חכמי הקבלה כי מי שיש בו יראת שמים ראוי להיות לו כלי של מים סמוך למטתו כדי שלא ילך ד"א בלי נט"י כי כל ההולך ד"א בלי נט"י חייב מיתה בידי שמים ע"ת סי' ד' ס"ה ומה שלא הובא בספרי הראשונים מוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידין מ"מ כל בעל בית שיש בו יראת שמים והוא בביתו יוכל לקיים זה:

מה שאמרו רז"ל מי שלא יוכל לישן קורא וחוזר וקורא לאו דוקא פ' שמע אלא שאר פסוקים כגון בידך אפקיד רוחי וכיוצא בהן. אבל חכמי הקבלה כתבו בספריהן מי שלא יוכל לישן יאמר אלו פסוקים כמה וכמה פעמים עד שישתקע בשינה והמה מסוגלים לטומאת קרי. (א) תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב. (ב) אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה. (ג) סעפים שנאתי ותורתך אהבתי. (ד) אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה וכשיאמר אור זרוע לצדיק יכוין ס"ת קר"ע שהוא אחת מן השמות שם של מ"ב קר"ע שט"ן. ע"כ

הג"ה: כתב רש"ל מי שמטיל מים בלילה צריך להרחיק ד' אמות משם וליטול ידיו ויחגור עצמו כדי שלא יהא לבו רואה את הערוה ויברך אשר יצר או יטיל רביעית מים לתוך ההשתנה ויבטל:

כתב הרמב"ם בס' המדע לא יישן אדם על פניו ולא על ערפו אלא על צדו בתחילת הלילה על צד שמאל ובסוף הלילה על צד ימין ולא יישן סמוך לאכילה ממש ויהרהר בתורת ובמצות עד שיישן ואל ירבה באכילה גסה בלילה שהוא מרבה שינה וכן יזהר מלהשתכר ביין כי היין מרבה ג"כ שינה בטבע:

וכבר ידוע שהאריכו בס"א בכמה מקומות מגודל השכר מי שעומד בחצות לילה ושכרו הוא הרבה מאד והוא מבני היכלא דמלכא. וקצת מן התנאים היה להם תרנגול שחור שהוא מסוגל לקרות בחצות לילה לעוררו משנתו וקצת היה להם חברים להעמידם בחצות וראוי מי שזכה למצוה זו שלא לשכב במטה מוצעת ולא לפשוט כל גופו. ושמעתי שהחכם כהרר"ז לא היה ישן במטה מוצעת אלא משבת לשבת ואמר שהיה דרכו לישן ע"ג תיבה אחת ורגליו תלויות והיה קם בחצות לילה. וסדר תיקון חצות לילה כבר נדפס בשערי ציון:

דיני נטילת ידים דשחרית

כתב בש"ע סימן ד' אלו דברים צריכין נט"י הקם מהמטה. והיוצא מבית הכסא ומבית המרחץ. והנוטל צפרניו והחולץ מנעליו. והנוגע ברגליו. והחופף בראשו. וי"א אף ההולך בין המתים. ומי שנגע במת. ומי שמפליא כניו. המשמש מטתו. והנוגע בגופו במקום שדרכו להתכסות. ומי שעשה אחת מכל אלו ולא נטל ידיו אם ת"ח הוא תלמודו משתכח ואם אינו ת"ח יוצא מדעתו המקיז דם ולא נטל ידיו מפחד ג' ימים. והמגלח ולא נטל ידיו מפחד ג' ימים. והנוטל צפרניו ולא נטל ידיו מפחד יום א' ואינו יודע ממה מפחד:

כתב בס' סולת בלולה ד"ח מה שאמרו רז"ל שהרוח רעה מסמא ומחרש כו' אע"פ שאינו כן בחוש העין. אלא הענין היא כך כל הנוגע באחת מאלה בלי נט"י באותו יום הוא סומא וחרש בתורה שלא יבין מה שיראה בתורה ולא יבין מה ששומע בתורה עוד שם צריך להזהיר הנשים ביותר שצריכין ליזהר בנט"י בשחרית ג"כ ע"י שפיכה ג"פ מאחר שרוב תיקון מאכלים שלנו על ידיהם ואם לא יגרש הרוח הטומאה מעל ידיהם ומטמאים ידיהם את המאכלים ויטמטם את הלב בן אדם ובפרט בניהם ובעליהם. וגם יש לחוש להיות אותו בן אדם שאוכל מאכלים האלו שידבק עלור

עלול לעשות עבידה ח"ו ע"י אותו רוח הטומאה ששורה עליו ע"כ יש ליזהר בזה עד מאוד :

צריך ליזהר בתפלה או באכילה או בלימודו שלא ליגע בשוק וירך ובמקומות המכוסים באדם וכן שלא לברך שום ברכה ולהזכיר שם אבל במקומות המגולים באדם בראשו ובפניו ומקום המגולה בזרועותיו אין להקפיד :

אם אין לו מים יקנח בצרור או בעפר או בכל מידי דמנקי ויברך על נקיות ידים ומועיל לתפלה אבל לא להעביר רוח רעה שעליהם עכ"ל ש"ע הנ"ל :

מה שמברכין בשחרית ענ"י כתב ט"ז ומ"א הטעם שנעשה בריה חדשה וצריכין אנו להודות לו ועכ"ז תקנו כל הברכות של שחרית לפיכך צריכין אנו להתקדש בקדושתו וליטול ידיו ככהן שמקדש ידיו מן הכיור קודם עבודתו מ"א :

ובסדר היום כתב שטוב שלא יגע במלבושיו עד שיטול ידיו וגם לא יטול חלוקו ממי שלא נטל ידיו תחלה :

וגם יזהר האדם שלא ילבש ב' מלבושים יחד בפעם אחד כמו שנוהגין קצת עם המלבוש מוצין"ן ווילי"ה העמד כי קשה לשכחה מ"א בשם האר"י ז"ל :

ולא ילך אדם ברחוב ד' אמות בגילוי הראש כתב ט"ז וה"ה אם רוכב ע"ג בהמה או יושב בעגלה הוי כמהלך :

יזהר האדם שלא ינגב ידיו בחלוקו שקשה לשכחה מ"א בשם תשב"ץ ולעולם צריך לברך ענ"י אחר הנטילה קודם הניגוב או בשעת הניגוב שגם הניגוב מן המצוה. ויש ליזהר בזה כי רבים שוגים בזה :

אם שכח מלברך עד אחר הניגוב אין לברך דהוי אחר קיום המצוה ט"ז סקי"א. כתב בתשובת הרשב"א אם תוחב ידו לתוך השלג בשלשה מקומות מחלפות והשלג עם"ח על הארץ מהני בשעת הדחק כשאין לו מים מוכנים לפניו :

וידוע שרוח הטומאה שורה על הידים מחמת שכל אדם טועם טעמא דמיתה בלילה ע"כ אין הרוח הטומאה הולך מן הידים עד שיערה עליהן ג' פעמים אבל בכתבי הר"ב ז"ל מבואר והובא בע"ת סימן ד' דיערה בסירוגין דהיינו מיד שמאל ליד ימין פעם אחד ואח"כ מיד ימין פ"א על יד שמאל וחוזר חלילה עד שיהא על כל יד ויד ג"פ ולא ג"פ רצופין ומי שיש בו יראת שמים יזהר אחר שנעור משנתו ואינו רוצה לישן עוד אף שעדיין אינו עומד ממטתו רק נשאר מושכב יטול ידיו כדי שילך ממנו רוח הטומאה מאחר שהוחזרה הנשמה הקדושה אליו ולא יתן מקום להטומאה :

הג"ה מצאתי כתוב בשם ספר רכב אליהו דף ח' ובהתחלת הנטילה אחר שמערה פעם אחד על ימין יאמר מודה

אני לפניך מלך חי וקיים שהחזרת בי נשמתי בחמלה רבה אמונתך (רבה נ"י אור) אבל בעל אליה זוטא כתב בשם סדר היום שאין צריך לומר נט"י כיון שאינו מזכיר לא שם ולא כנוי אלא תכף כשנעור משנתו יאמר זה :

מצאתי כתוב בכתיבת יד על שם ספר רכב אליהו דף ה' תיכף אחר שאמר מודה אני לפניך ישלב אותיות נשמה עם שמו כדי שיגבר על השטן כי שטן במספר קטן י"ז וכן נשמה במ"ק י"ז וכל הקודם זכה ונמצא שהוא הקדים עצמו ואותיות מנשמתו וזו היא סגולה מסוגלת המצלת את האדם מלבוא לידי חטא בעולם הזה. למשל מי שנקרא יצחק כזה ינצשחמקה ר"ל יצייר במחשבתו לעולם אות אחד משמו ואח"כ אות אחד מאותיות נשמה עד גמירא ואם שמו הוא ה' אותיות או יותר כגון אני נקרא יחיאל בפעם רביעי יצרף ב' אותיות אל ואח"כ אות ה' של נשמה :

מצאתי כתוב אם ראה אדם קרי ח"ו וניעור משנתו יטול ידיו ויאמר רבש"ע עשיתי זה בלא כונה רק בהרהורים רעים ובמחשבות רעות לכן יר"מ ה' או"א מחוק ברחמיך הרבים עון זה ותצילני מהרהורים רעים וכיוצא בהן לעולם ועד אכי"ר :

ובשעת נטילה יכוין כאלו יטבול במקוה מים ויאמר ארחץ בנקיון כפי ויעלה לו כאלו טבל :

(וזה לך סדר נטילת ידים בשחרית ע"פ כונת סר"ב זצ"ל ורחוי למי שהגמו ס' בכינה לעשות כן :

כשקם ממטתו יטול ידיו כפשוטה ג"פ רצופין כדי שלא ילך ד"א בלי נטילה ואח"כ ילך לבית הכסא ויפנה את עצמו ואחר כך יעשה כסדר הזה :

יקח הכלי ביד ימין ויתן הכלי ליד שמאל והטעם שיקח הכלי ביד ימין כי הכלי הוא כנגד השכינה שהוא בית קיבול להמים שבכלי שהם סוד החסד להמשיך ע"י מימי החסד מיד ימין לטהר עצמו. ויטול הימין תחלה מן השמאל כדי שיגביר כח הרחמים על הדין ויהא שמאל משמש לימין כדין לוי לכהן בנשיאות כפים ואח"כ ידו השמאלית ביד ימין ואח"כ חוזר חלילה משמאל על ימין ומימין על שמאל בסירוגין עד שיהא על כל יד ויד ג"פ ולא ג"פ רצופים כנ"ל וכששופך פעם שלישית ליד ימין יאמר י"ד הגדולה ויכוין חסד יהו"ה אלהינ"ו יהו"ה י"ד אותיות. וכששופך פעם שלישית ליד שמאל יאמר יד החזקה ויכוין גבורה כוז"ו במוכס"ז כוז"ו י"ד אותיות. אח"כ ישפשף ב' ידיו ביחד ויאמר י"ד הרמה ויכוין תפארת יהו"ה יו"ד ה"א וא"ו ה"א י"ד אותיות ובכ"א י"ד אותיות כמנין י"ד פרקים בכל יד ואח"כ ימלא ב' ידיו מים ויאמר ידיו גלילי זהב *ממולאים *בתרשיש ר"ת מ"ב ואח"כ ירחוץ מצחו ויאמר ראשו כתם פז קווצותיו

קווצותיו תלתלים שחורות כעורב ואח"כ ירחץ עיניו ויאמר עיניו כיונים על אפיקי מים רוחצות בחלב יושבות על מלאת ואח"כ ירחוץ לחייו ויאמר לחייו כערוגת הבושם מגדלות מרקחים. ואח"כ ירחוץ שפתיו ויאמר שפתותיו שושנים נוטפות מור עובר. ירוחץ ויאמר מעיו עשת שן מע׳ ית ספירים וקו״ם שינגב ידיו יגביה ידיו לפעלה והיים אצבעותיו זקופים כאדם שרוצה לקבל דבר אחישו׳ בגדולת הבורא כי הוא ... יחיד ומיוחד מלך מלכי המלכים הקב"ה כאשר כמ׳ נכתב למעלה בתחלת שער האותיות ע"ש.

ינגב ... ויאמר ופניהם פני אדם ופני אריה אל הימין לארבעתן ואח"כ יברך הברכות בכונה ענט"י ואשר יצר וברכת התורה ואלהי נשמה עד לפגרים מתים:

אח"כ יאמר אלו פסוקים

לנצור ארחות משפט ודרך חסידיו ישמור: שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים וקרוב לשמוע מתת הכסילים זבח כי אינם יודעים לעשות רע. פלס מעגל רגלך וכל דרכיך יכונו עיניך לנכח יביטו ועפעפיך יישירו נגדך: נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה: סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו הימן ועזריה יהיו מחסי ומצודתי חוץ איגרית ונעמי ולילית וכל כת דלהון. אודך על כי נוראות נפליתי נפלאים מעשיך ונפשי יודעת מאד: ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים:

כי סודות של פסוקים אלו רב ורם ומסוגלים עד מאד. ואח"כ יאמר אל אלהי הרוחות שליט בעליונים הנדפס בשערי ציון ובספר ארחות צדיקים וזה אל אלהי הרוחות יאמר כל אדם אחר המחזיר נשמות לפגרים מתים. יזהר כל אדם לרחוץ את פה שלו מן הרירין כדי שיתפלל בפה נקי ומי שירגיל לעשות כן מותר לרחוץ פיו אפילו ביום התענית חוץ מן י"כ וט"ב:

וכשינעול מנעליו ינעול של ימין תחלה ולא יקשרנו וינעול של שמאל ויקשרנו ואח"כ יקשור של ימין כמבואר בש"ע סי' ב':

ויפנה את עצמו קודם שיתפלל ולא יבא בבטן מלא צואה לפני הקב"ה והוא שאמר דוד ברכי נפשי את ה' וכל קרבי את שם קדשו שאפי' הקרבים יהיו ראוים לקבל עול מלכות שמים. ויהא צנוע בבית הכסא. ואל יקנח בימין רק בשמאל ולא באצבע האמצעי שהוא מרכבה לתפלין כדלעיל אלא יקנח באצבע הסמוך לקטן הנקרא קמיצה:

ויזהר מאוד שלא יהא כתמי צואה על בשרו או על כתנתו וצריך לבדוק אחר זה ואם רואה שום כתם צואה על כתנתו ירחץ משם כי אמרו רז"ל צואה במקומה דהיגו בפי הטבעת אסורה ומכ"ש בבגדיו שלא יהא ח"ו תפלתו נדחית מפני זה. וכל בעל הבית יצוה לאשתו ולמשרתת שיניחו סמרטוטין בבית הכסא לקנח בו ורוב המון עם אינם נזהרים בזה וכל אשה ומשרתת הנזהרת בזה להניח סמרטוטין בבית הכסא יחיה שכרם הרבה עד מאוד כי ע"י זה זוכת ומזכה את הרבים כי תפלין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפים:

כתב הש"ע בטא"ח סי' ו' ס"ב יש נוהגים להמתין לברך על נטילת ידים עד בואם לבית הכנסת ומסדרים אותם עם שאר ברכות הרשות בידם ורמ"א כתב אח"כ על זה בהג"ה עכ"פ לא יברך שני פעמים מי שמברך בביתו לא יברך בבית הכנסת וכן מי שמברך בבית הכנסת לא יברך בביתו ומי שלומד קודם שנכנס לבית הכנסת או מתפלל קודם יברך על נטילת ידים ואשר יצר וברכת התורה בביתו ולא יברכם בבית הכנסת עכ"ל. האמנם אלם יעשת עצמו עד בואו שמה לא יפסיק לכתחלה בין נטילה לברכה בשום דבר ודיבור כי אמרו ז"ל במקום שאסרו רז"ל להפסיק אפילו בלשון הקודש אסור אבל בדיעבד לומר צפרא טבא למר או לשאול לשלום מפני כבוד ולהשיב שלום בפגעו בו באקראי בעלמא שרי או לומר פסוקים שנוהגים לאומרו מה טובו ואני ברוב חסדך ושארי פסוקים לקבל עול מלכות שמים אפשר שזה ג"כ אינו הפסק אבל אותן האומרים תהלים ושארי התחינות ובקשות קודם שמברכין על נטילת ידים בודאי ליכא מאן דפליג דהוי הפסק ובפרט בזמן הזה שאין אחד מן אלף ממתין בברכתו על נטילת ידים עד ביאתו לבית הכנסת אלא כל העולם מברכין תכף אחר הנטילה שחרית על נטילת ידים ואם כן בודאי אם חוזרין ומברכין אח"כ עוד על נטילת ידים אחר שבירך הש"ץ על נטילת ידים הוי ברכה לבטלה ועובר על לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא. כי לא שרי לברך עוד על נטילת ידים אלא לש"ץ אע"פ שכבר בירך על נט"י בביתו להוציא שאינו בקי אע"ג שאין שם שאינו בקי מכל מקום התקנה במקומה עומדת כמו ברכת מגן אבות וחזרת י"ח וקידוש בבית הכנסת משום האורחים דאכלי בבית הכנסת ובזמן הזה אין אורח אוכל בבית הכנסת מכל מקום התקנה במקומה עומדת ע"כ מן הראוי בכל הקהלות והישובים שנוהגים אחר שבירך הש"ץ על נטילת ידים חוזרין הקהל ואומרים ג"כ ברכת על נטילת ידים בקול רם ובצעקה גדולה לבטל המנהג הזה רק יענה אמן על ברכתו של הש"ץ ולא יברכו ברכה לבטלה אחר כך גם כן על נטילת ידים. וכן הוא בספר מ"א שכתב כן בעל מגן דוד סימן ו' ס"ק ה' וז"ל מה שהקהל עונין אחריו ברכת על נטילת ידים אין להם על מה שיסמכו כיון שבירכו תחלה ואמאי יברכו שנית ואי לא ברכו תחלה הוי הפסקה גדולה עכ"ל:

הג"ה וכן ראיתי נוהגין בקהלות מעהרין ק"ק פיורדא אנגליש ובוונם

ילונכנה עד עולם סלה ע"פ הנסגות שחסיד המנוח מוהר"ר ווחלף כטשחטער זצלה"ה שחין אחד מן כל הקהל אומר הברכה עג"י רק עונים אמן. וכן סוף שופכם בכל פוסקים רחשונים אחרונים ב"י ורמ"א ור"מ ול"ח וע"ת ושאר פוסקים ג"כ שאין מברכין הברכה ב' פעמים ע"כ ראוי לבטל המנהג: עוד ראוי להודיע להמון עם הארצים בשחרית אחר נטילה אומרים ג"כ מזמור לדוד ה' רועי כמו שנוהגין התינוקות לאומרו כי אמירה זו רגיל בפיהם מנעוריהם וצריך להודיעם שטועים כי המזמור הנ"ל שייך דוקא לאכילה אלא שנוהגין התינוקות לאומרו שדרכן של התנוקות לאכול תכף ומיד אחר עמידתן מהמטה אלא אחר נטילה שחרית יברך עג"י ואשר יצר ואם יודע ג"כ ברכת התורה בעל פה יברך ג"כ ויאמר עד מחזיר נשמות לפגרים מתים ואם אינו יודע ימתין עד שיתפלל וברכת עג"י ואשר יצר לא יאמר עוד אלא יאמר אדון עולם וברכת התורה וגומר כל התפלה:

כתב במ"א בסי' ג' מי שמפנה במקום שאין מחיצות יכוין שיהא פניו לדרום ואחוריו לצפון אבל איפכא לא בשם היכל הקודש:

כתב בספר היכל הקודש היוצא מבית הכסא קבוע העשוי בית מושב לישב עליהם צריך ג"כ לערות על ידיו ג"פ:

בכל הסידורים נדפס רופא חולי כל בשר לא יאמר חולי רק רופא כל בשר וכן הוא בש"ס ובריו"ף וברמב"ם וכ"כ בספר מטה משה ובברכות התורה כתב בע"ת שיאמר כלנו יודעי תורתך לשמה. כשאומר וצאצאינו יכוין שיהא זרעו וזרע זרעו לעולם תלמידי חכמים וגם ראוי ליזהר כשיאמר אלהי נשמה שיפסיק בין אלהי ובין נשמה וכן כשאומר אלהי נצור יפסיק בין אלהי ובין נצור:

יש נוהגין לסדר כל הברכות עד גומל חסדים טובים אם אומר אותן קודם שיאיר היום לא יאמר הנותן לשכוי בינה קודם שיאיר היום:

בקצת סידורים נדפס שעשני יהודי צריך להודיע שהוא טעות אלא צריך לומר שלא עשני עובד כוכבים ושלא עשני עבד שלא עשני אשה. כי הג' ברכות זו אחר זו לא זו אף זו לענין המצות כי מתחלה מברכינן שלא עשני עובד כוכבים שאינו בר מצוה כלל ואח"כ אנו מברכין שלא עשני עבד שאע"פ שיש בו קצת מצות זיל טובא והוא חשוד על הגזל ואסור בבת ישראל ואינו מן זרע ישראל ואח"כ מברכינן שלא עשני אשה שאע"פ שהיא מזרע ישראל מ"מ אינה מתחייבת בכל המצוה כמו האיש ואם אומר מתחלה שעשני יהודי הרי הכל בכלל יהודי ולמה יחזור ויברך שלא עשני עבד או אשה:

בקצת סדורים נדפס ברכה מגביה שפלים ואין לאומרו בלל אע"ג שברכת הנותן ליעף כח ג"כ לא נזכרה בש"ס אלא שהטור כתב טעם על סדורי אשכנז שנתקנה ע"פ המדרש חדשים לבקרים:

ע"כ יש ליזהר ולמחות כל הברכות שלא הוזכרו בש"ס אחר שנחתם התלמוד אין רשות לשום אדם אפי' להגאונים להוסיף שום ברכה ע"כ בקצת סדורים נדפס בחתימת ברכה בא"י שומע תפלה. כגון אחר ע"ב פסוקים או מעמדות יאמר בלא הזכרת השם ברוך אתה שומע תפלה וכן בתפלה שנוהגים החזנים לומר קודם התפלה בראש השנה ויו"כ נדפס במחזורים בחתימה בא"י שומע תפלה צ"ל גם כן בלא הזכרת השם:

וסדר הברכות הוא כך הנותן לשכוי בינה שלא עשני עובד כוכבים ושלא עשני עבד ושלא עשני אשה מלביש ערומים פוקח עורים מתיר אסורים זוקף כפופים רוקע הארץ על המים שעשית לי כל צרכי אשר הכין מצעדי גבר אוזר ישראל בגבורה עוטר ישראל המעביר שינה ויהי רצון וכו':

הג"ה בויהי רצון צ"ל בל' רבים שתרגילנו ודבקנו ואל ישלוט בנו כדי להשתתף בהדי צבורא עדיף כ"כ ע"ת בשם ס' אות אמת ובפרט כשהש"ץ אומר יהי רצון שצריך לומר בלשון רבים:

ואם יקום ללמוד קודם אור הבוקר טוב לומר כל הברכות עד גומל חסדים או אם ירצה עד פרשת התמיד אבל ברכת הנותן לשכוי בינה לא יאמר קודם אור היום כדלעיל וכן פ' התמיד וכל הקרבנות לא יאמר קודם אור היום שכיון שישלמו פרים שפתינו כאלו הקריב קרבנות ואין זמן קריבתן אלא ביום. לקמן כתבנו בהלכות תשובה כל סדר הקרבנות על מכונן ע"ש וכתב בעל מגן אברהם ס"ק ה' בסי' ו' בשם סדר היום דהמשכים לקום ויצטרך לישן שנית יאמר אלהי נשמה והמפיל חבלי וכו' בלא חתימה וכשיקום שנית יאמר בחתימה דהא י"א דאפילו ביום כשישן יאמר אלהי נשמה עכ"ל:

מי שרוצה לישן ביום יאמר מקודם ויהי נועם יושב בסתר עליון וכו' אפילו בשבת ה"ה כאן יאמר קודם שילך לישן ויהי נועם: כתב א"ז בשם לחם חמודות מי שיש לו לב להבין ללמוד תורה טוב לו ללמוד ודי לו בתפלות שקבעו חכמים רק תהלים יאמר קודם התפלה ובמקום תחנונים וקרבנות ילמוד ובפרט מי שהוא לומד תורה לרבים מלמדי תינוקות אל ימעטו משום אמירת תחינות וקרבנות מלעסוק במלאכת שמים שהוא מצוה יותר:

וטוב לומר פ' העקידה כדי לזכור זכות אבות לפני הקב"ה וגורם להכניע יצרו לעבודת השם יתברך כמו שמסר יצחק נפשו ופ' המן כדי שיאמין שכל מזונותיו באין בהשגחתו ועשרת הדברות כדי שיזכור מעמד הר סיני בכל יום ותתחזק אמונתו בזה:

וטוב וראוי לכל ירא שמים להתפלל קודם אור הבוקר על החורבן וכבר נדפס בשערי ציון כל הסדר *ומיד כשיאיר היום ילך בזריזות לבה"כ להיות מעשרה הראשונים כי שכרם כנגד כל הבאים אחריהם אפילו הם אלף:

הג"ה כתב בעל דרך חכמה דף ל"ו שצריך להזהיר הנוהגין כסדר ... אומרים

מ״ס נמקר שיהיה עכ״פ תוי שעה קודם הנץ החמה כהגיע זמן תפלה אין ראוי לאונן ולקונן על חורבן הבית ולא עונותיו כי הוא בחינת שחרית כצ״ש בס׳ ויהי שמחה בלפרח גוס ברמב״ה. וכתבו תלמידי הר״כ ז״ל שאין לבכות בתפלת רית רק בתפלת מנחה ומעריב ע״כ אותם האומרים שומרים קר אחר הנץ החמה ויושבים על הארץ ואומרים קינות הוא או היו מתפללים תפלת פורים בפסח או תפלת חג הסוכות בפסח כי אין זמנו ומקומו ע״כ מן הראוי ליזהר בזה:

שהולך לב״ה בשחרית יאמר הריני מזמן רגלי להלוך לעבודת בוראי לב״ה ל אברהם אבינו סבא קדישא ליחדא שכינתי׳ ם הקב״ה בזרוע ימין בשם כל ישראל והריני תפלל תפלת שחרית בסוד אריה שתיקן א ע״ה ויאמר המזמור שיר המעלות לדוד מחתי באומרים לי בית ה׳ נלך וכו׳ ויאמר הוא האלהים בך אני בוטח שתצילני מכל עים רעים המתרגשות לבא בעולם א״ס. ויאמר ונדעה נרדפה לדעת את ה׳:

ת כתבו תלמידי הר״כ ז״ל טוב שילך אל ב״ה מעוטף בציצית ומוכתר בתפלין מביתו ולהיות מעטרה ראשונים מלילך י״ה כלא עטיפה והכתרה ואם אי אפשר לפניה עלית ותפלין יתו או ינית תפלין בכיסו ויתעטף בטלית בעזרה שקורין פולים או בבית הסמוך לב״ס:

עניני תפלה

שבא אל ב״ה קודם שיכנס לב״ה ישתחוה לב״ה ויאמר פסוק זה ואני ברוב סדך אבא ביתך בזכות אברהם שנקרא איש סד. אשתחוה אל היכל קדשך בזכות יצחק נעקד על גבי המזבח במקום קדוש ביראתך זכות יעקב שאמר מה נורא המקום הזה. ש״ע בזכות ג׳ אבות אבוא להתפלל לפניך זכותם תקבל תפלתי ויעשה כתר לראשך י מטטרון שר הפנים וכן הוא בס״א שצריך הזכיר באבות קודם שנכנס לבה״כ וכשנכנס ב״ה יאמר זה בבית אלהים נהלך ברגש שבא לב״ה ישב מעט ויאמר אשרי יושבי יתך עוד יהללוך סלה. ארז״ל ר״א הוי יהיב רוטה לעני והדר מצלי צלותא דכתיב צדק פניו יהלך וכתיב והלך לפניך צדקך וכתבו מי האמת ע״י שנותן פרוטה לעני דהיינו דקה קודם התפלה פודה תפלתו מכל מקטרג מקטר״ג עולה במ״ק צדקה ויקח הפרוטה ביד ימינו ויאמר:

יני מזמן את ידי ליתן פרוטה זו או מעות זו לצדקה לשם יחוד הקב״ה ושכינתיה י ההוא טמיר ונעלם ליחדא י״ה בו״ה בשם ישראל ויאמר אני בצדק אחזה פניך ויאמר ק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו. וקבלתי ל פעם שנותן דבר מה לצדקה או לעני אמר בשעת הנתינה אני בצדק אחזה פניך נו דוקא שיתן הפרוטה לקופה של צדקה א אף אם יפריש הפרוטה מכיסו לכיס מיוחד קודם התפלה ואח״כ יוכל ליתן לעניים לפי רצונו. ואח״כ יאמר מה טובו אהליך יעקב ואני קראתיך ואנא ה׳ אל יעכב הנדפס בשערי ציון ואח״כ יאמר מי אנכי עפר ואפר רימה ותולעה הבל וריק שאזכה לעמוד בתפלה א לפני המלך הגדול והנורא רם ונשא גדול ונורא שמו מס״ה הקב״ה עילת כל העילות וסיבת כל הסבות אלא מפני רחמיו וחסדיו הגדולים שהוא מרחם על בריותיו ורוצה בתפלות ותחנונים של עבדיו כמ״ש קרוב ה׳ לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת רצון יראיו יעשה ואת שועתם ישמע ויושיעם:

תחנה זו יש לאומרה קודם התפלה מי שיש לו לב להבין ולא הסמונים:

הריני מאמין באמונה שלימה עלת כל העלות סבת כל הסבות שהוא א׳ יחיד ומיוחד ראשית בלי ראשית ואחרון בלי תכלית ובכוחו נשתלשלו כל העולמים והריני מוסר נפשי רוחי ונשמתי על קדושת שמו יתברך ויתעלה ליחדא יכוין וי״ו ה״א ביו״ד ה״א ושיתגלה עליהם עלת כל העלות מי״ה לו״ה ומו״ה לי״ה בשם כל ישראל הוי״ה ואהיה בשילוב יכוון י״א ה״ה ו״י ה״ה (מקבל) הויה ואדני בשילוב יכוון י״א ה״ד ו״נ ה״י (משפיע) יר״מ י״י אלהי ואלהי אבותי שתכניע כל המקטרגים וכל הקליפות החיצונים המשוטטים בעולם ומעכבים את תפלתי לעלות לפניך כי יודע אתה שרצוני לעשות רצונך אך שאור שבעיסה מעכב אותי לכן געור בהם שאל יזיקוני ואל יקטרגו ואל יעכבו את תפלתי ואל ישלטו בי לא בגופי ולא בנשמתי ושתהא תפלתי מקובלת לפניך אכיה״ר:

ואח״כ יאמר זה

רבון העולמים אדון כל הנאצלים והנבראים והיצורים והנעשים *אתה *הוא *יהוה *האלהים לבדך *יחיד *המיוחד *יושב *המרומים *ומשגיח *התחתונים אל לכל נמצא *אלהי *האלהים *יחיד *המרחם *ואוהב *השבים לפניך בתשובה שליט בצבאות העליונים ותחתונים *שומר *דלי *יחידיו אדון כל המעשי׳ הבוחר בתפלת עבדיו:

יהי רצון מלפניך ה׳ או״א שתפשוט ידך מתחת כנפי הכרובים לקבל את תפלתי ברחמים כי כונתי בתפלת הזאת ליחדא הקב״ה ושכינתיה בדחילו ורחימו ליחד שם י״ה בו״ה ביחודא שלים בשם כל ישראל לאקמא שכינתא מעפרא לגרום שפע בכל העולמות לתקן הניצוצות שנפלו בקליפה ולתקן כל הצנורות שנפלו על ידי בקליפה לגרום זווג בד׳ אותיות שם המיוחד לעורר מיין תתאין ע״י מצוה זאת:

אנא ה׳ אל יעכב שום חטא ועון והרהור רע את תפלתנו ותעלה לרצון למעלה עד עתיק יומין:

אנא י״י אלהינו תפשוט ידך מתחת כנפי הכרובים לקבל אותה ברחמיך הרבים ובצל כנפיך תסתירנו מכל הקליפות ותצוה למלאכיך הממונים על התפלה כגודל חסדך להכניס תפלתנו לפניך ואל יהיו עונותינו מבדילים בינינו לבינך ותן לנו כח על ידי תפלתנו להכרית הקליפות ולטהר העולמות ולהעלותם מעולם לעולם להעלות את נפשותינו ורוחותינו ונשמותינו ולטהרנו מכל סיג:

אנא י״י זכני להיות מחשבים לפניך בכל לב הרב כבסגי מעוני ומחטאתי טהרני ואל תסרוף עלי השעת ותניחני לעבדך ולתקן את אשר עויתי למען אזכה לראות פניך כדכתיב אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך ולא איעול בכסופא קמך אמן סלה

בספר כונת הרב ז״ל דף ג׳ כתב קודם כל תפלה יקבל עליו מ״ע של ואהבת לרעך כמוך ויכוין לאהוב כל א׳ כנפשו ע״י״ז כלולה תפלתו מכל ישראל לעלות ולעשות פועל ובפרט אהבת חברים שלנו צריך כל אחד לכלול עצמו כאלו הוא אחד מן החברים. ואם יש איזה צרה ח״ו או חולי בביתו או בבניו ישתתף בצערו ויתפלל עליו ויאמר בפה מלא הריני מקבל עלי מ״ע של ואהבת לרעך כמוך:

כתבו המקובלים קודם כל תפלה יאמר פסוק זה הביאה לי ציד ועשה לי מטעמים. והטעם הובא בס׳ חסידים סי׳ תתש״ז וסימן תתשנ״ה על פסוק שומע תפלה עדיך כל בשר יבואו תפלות אינו אומר אלא שומע תפלה זו תפלה של מלאך מזלו של אדם שהוא מתפלל על אדם שישמע הקב״ה תפלתו של אדם וזהו עדיך כל בשר יבואו כלומר אחר שהתפלל. וזהו והיה טרם יקראו ואני אענה כלומר שאמר הקב״ה אני אענה למלאך מזלו ואח״כ כשמתפלל האדם על עצמו שומעין לו בעבור המזל שהתפלל עליו וזהו עוד הם מדברים ואני אשמע: ויאמר.

הריני מזמן את פה שלי להודות ולהלל ולהתפלל ולהתחנן את בוראי ממ״ה הקב״ה ליחד השכינה עם הקב״ה בדחילו ורחימו ע״י ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל

ואח״כ יתחיל באימה וביראה אדון עולם:

וכתב מטה משה סי׳ ל״א וז״ל כתב ר״י החסיד ורב האי גאון ורב שרירא גאון כל שמכוין בעת התחלת אדון עולם שהוא שיר נאה ומשובח ערב אני בדבר שתפלתו נשמעת ואין שטן מקטרג על תפלתו ואין שטן ופגע רע בר״ה וי״כ בתפלתו ואויבים נופלים תחתיו וי״א אף היצה״ר משלים אתו ואפשר מזה הטעם נתפשט המנהג שאומרין אותו קודם כל ברכה ותהלה וגם לאחר התפלה עכ״ל:

וכבר נדפס הכונה בס׳ עונג שבת ובס׳ עבודת בורא ואין להאריך בזה רק תכלית של הכונה אדו״ן עול״ם אש״ר ר״ת נ״י ע״ב וס״ת מר״ן ונרמזים בו ד׳ עולמות אבי״ע אדון עולם בגי׳ אין סו״ף סוד עולם אצילות כשלהבת קשורה בגחלת בסבת כל הסיבות אי״ן סוף ע״כ נקרא המאציל בשם אדו״ן עול״ם כל יצי״ר נבר״א לעת נעש״ה בחפצו כששומע הקב״ה שאנו מעידים שהוא אדון עולם ומושל על כל העליונים ותחתונים מיד מתעורר עולם האצילו׳ ע״י א״ס ויאיר א״ס מעולם אצילות עד עולם התחתון ע״י המלאכים הממונים על זה וד״ל: כתב הט״ז האומר ונשלמה פרים שפתנו קודם פ׳ התמיד ואיזהו מקומן טעות הוא שגם חטאת נזכר שם ושמא אינו חייב חטאת והוי כמביא חולין בעזרה אלא יאמר ונשלמה פרים שפתינו במקום עבודת התמיד:

טוב לומר הקרבנות הן פ׳ התמיד הן בס[...] מעמדות דוקא בב״ה ונחשב לו כ[...] הקריב בב״ה כי הבה״כ נקרא מקדש מ[...] ע״כ יאמר כל הקרבנות דוקא בעמ[...] דומיא דהקרבה:

וקודם פרשת התמיד יאמר תחנה זו

יהי רצון מלפניך ה׳ או״א שתרחם עלינו ותמחול את כל חטאתינו ותכפר לנו על כל עונותינו ות[...] לכל פשעינו ושיבנה ב״ה במהרה בימינו ונקריב לפ[...] קרבן התמיד שיכפר בעדנו כמו שכתוב עלינו בתור[...] ע״י משה עבדך מפי כבודך כאמור:

וידבר ה׳ אל משה לאמר צו וגו׳ ואח״כ הפסוק וש[...] אותו על ירך המזבח צפונה לפני ה׳ וגו׳ כ[...] בעל היכל הקודש שיאמר אחר פסוקים אלו והק[...] עליו אהרן קטורת סמים בבקר בבקר בהטיבו את הנ[...] יקטירנה ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקטי[...] קטורת תמיד לפני ה׳ לדורותיכם ואח״כ יאמר פ[...] הקטורת בפנים ולא בעל פה עד מפני הכבוד כי [...] משמר השכינה מהקליפות ואח״כ יאמר ה׳ צבאות ע[...] ה׳ צבאות אשרי ה׳ הושיעה וגו׳ ובשעת מגפה יא[...] כל פסוק ג״פ ואח״כ מזמור שיר של יום יש נוהגין [...] לומר בחול פסוק אתה סתר לי וגו׳ ובשעת מגפה [...] פנים ואחור:

ובספר זכרון ציון כתוב בזה הלשון מצא[...] כתוב בספר חרדים בשם הרמב״ן ז[...] זכור את יום השבת לקדשו מתיבת לקר[...] למדו רז״ל מ״ע מתרי״ג מצות והיא אמי[...] קידוש בשבת אבל עיקר של פסוק מיירי ב[...] הימים ולכך לא יהיה זו מזכרין כל הימ[...] שבת מפיך וכשמונה הימים לא יהיה מו[...] זונטאג מאנטאג וכו׳ אלא א׳ בשבת ש[...] בשבת וכו׳ עכ״ל וע״ז מצאתי בסידור של ה[...] ז״ל כשאמר מזמור שיר של יום היה או[...] היום כך בשבת שבו היו הלוים אומרים ואח[...] היה אומר המזמור של יום וכזה ינהג כל א[...] ירא ה׳ לקיים מ״ע בכל יום:

וכתבו תלמידי הרב ז״ל ככה יאמר יום ראשון היום יום ראש[...] בשבת שבו היו הלוים אומרים בב״ה ויכוין שישאר באותו יום הארת תוספת נשמת יתירה משבת העב[...] ויתחיל המזמור לדוד מזמור לה׳ הארץ ומלואה ו[...] מזמור כ״ד וגו׳ כל המזמור ככה יעשה כל יום שיא[...] כל המזמור של יום עד גמירא:

וביום השני היום יום שני בשבת שבו היו הלוים אומר[...] בב״ה (ויכוין שישאר בו הארת רוח יתי[...] של שבת העברה ויתחיל שיר מזמור לבני ק[...] מזמור מ״ח):

ובשלישי ככה היום יום שלישי בשבת שבו היו הל[...] אומרים בב״ה (ויכוין שישאר בו הא[...] נפש יתירה משבת העבר ויתחיל ויאמר מזמור לא[...] אלהים נצב בעדת אל מזמור פ״ב):

וברביעי ככה היום יום רביעי בשבת שבו היו הל[...] אומרים בב״ה (ויכוין שיאיר בו הארת נ[...] יתירה משבת הבאה ויתחיל ויאמר אל נקמות מזמור צ״ד):

ובחמישי ככה היום יום חמישי בשבת שבו היו הל[...] אומרים בב״ה (ויכוין שיאיר בו הארת [...] יתירה משבת הבאה ויתחיל ויאמר למנצח על הגי[...] לאסף מזמור פ״א):

פי בשבת היום יום ששי בשבת שבו היו הלוים אומרים בב"ה (ויכוין שיאיר בו הארת נשמה יתירה שבת הבאת ויתחיל ויאמר ה' מלך גאות לבש מזמור צ"ג) :

כת היום יום שבת קודש שבו היו הלוים אומרים בב"ה (ויכוין שיאיר בו תוספת נפש רוח ונשמה תחיל ויאמר מזמור שיר ליום השבת מזמור צ"ב) :

י שחננו ה' בבינה ישכיל ויבין סגולת אמירת עניינים אלו והיא סגולה נפלאה האיר נפשו רוחו ונשמתו שיוכלו להשיג עולם הזה מה שראוי להשיג לעולם הבא עיין בכתבי הרב ז"ל :

ח"כ יאמר רבון העולמים אתה צוית להקריב קרבן התמיד במועדו ולהיות כהנים בעבודתם ולוים דוכנם וישראל במעמדם ועתה בעונותינו חרב ב"ה טל התמיד ואין לנו לא כהן בעבודתו ולא לוי בדוכנו א ישראל במעמדו ואתה אמרת ונשלמה פרים שפתינו ן יה"ר מלפניך ה' או"א שיהא זה חשוב ומקובל לפניך כאלו תקרבנו קרבן התמיד במועדו :

הר לומר פ' התמיד עם הש"ץ כי קרבן תמיד נקרבת בציבור :

מנחה יאמר ג"כ קודם אשרי פ' התמיד ופטום הקטורת וכל הנ"ל חוץ מזמור ל יום עם הכוונות אין אומרים אלא בבוקר :

שיאמר פ' התמיד ומשנת איזהו מקומן צ"ל ניגון המשניות וכן ברייתא של ר"י יאמר בניגון של גמרא :

רוך שאמר צריך לומר בכונה ובשמחה :

תב בתולעת יעקב בשם אור זרוע ברוך שאמר תקנו אנשי כנסת הגדולה על פי תקא דנפל מן השמים ויש בו פ"ז תיבות צ"ל בכוונה ובנחת ומעומד ויזכה עי"ז לישב ג"ע בכתר של פ"ז וצ"ל בפה עמו ולא בפי בפה גי' פ"ז בתשבחות בחירק תחת תי"ו צריך לאחוז בשעה שאומר ברוך שאמר בשני ציצית בטלית שכנגד פניו והוא על פי סוד כתבי הרב ז"ל :

ג"ה כתב הלבוש סי' נ"א אותן הנוהגין לומר אחר ברוך שאמר פסוק מי ימלל גבורות ה' טועים הם והרי הם כמחרפין ומגדפין כלומר מי שרוצה למלל גבורות ה' יאמר הודו לה' קראו שמע שיוכל לספר כל תהילות ה' בשלמא אחר השיר והשבח כל לאומרו כל' תימה מי יוכל למלל גבורות ה'. וכן במקומות נוהגין לומר עלינו אחר שיר היחוד לא יאמר אחר שיר היחוד מי יוכל למלל קודם שיאמר עלינו מטעם דלעיל :

שיאמר ספרו בגוים את ידגיש האלף של את שלא יהא נקרא מת ח"ו ויפסיק מעט בין אלילים וה'.

כשיאמר נפשנו חכתה ידגיש הח' של חכתה שלא יהא קרא חכתה ח"ו וכן יתן ריוח בין והלל לה' : מזמור תודה יאמר בשיר ושמחה גדולה כתב במ"א סימן ע"א ק י"א בשם רש"ל בתשובה סי' ס"ד דטעות גדול הוא זה שכתב בהגהות מנהגים שאין אומרים מזמור לתודה עט"כ וש"כ דהרי בזמן המקדש היה י"ט והיו מקריבין תודה עכ"ל. וכשיאמר ולו אנחנו עמו יכוין שהקרי הוא (בוי"ו) במסודה גדולה וכן ידגיש הכף של כי לעולם חסדו שלא יהא נראה כלעולם חסדו וכן ידמו כאבן הכף בדגש גאלת הגימל בדגש :

ג"ה צריך לכוין פותח את ידך כונה על פותח את ידך ר"ת פא"י כמנין שני שמות הוי"ה אדנ"י וס"ת חת"ך הוא שם מלאך הממונה על הפרנסה וכן ומשבי"ע גי' חת"ך ולפי דברי הרב ז"ל. צריך לכוין אל תקרי ידך אלא ידיך ר"ל בשתי יודין ר"ל שהקב"ה פותח יו"ד של שם הוי"ה ומשפיע ליו"ד של אדני ומשם יושפע לכל העולמות עליונים ותחתונים וכן פסוקי דזמרה יאמר בנחת ולא במרוצה ובשמחה. כתבו תלמידי הרב ז"ל שיעמוד כשיאמר לך ה' הגדולה עד לך משתחוים : מצאתי כתוב בעברים מאמרות שכל האומר מזמור תהלה לדוד בכונה נצול מגיהנם כי בכל פסוק יש באמצע פסוק וי"ו חוץ מן אות ת' ואות ק' שהוא גמטריא ק"ת כמנין גיהנם וכן כל האומר בכל יום בוקר וערב מזמור כ"ה חסר פסוק אות ב' ופסוק ו' ופסוק ק' גי' גיהנם :

שירת הים צ"ל בכונה ובניגון טעמים ובשמחה גדולה והוא אחד מששה דברים המכפרים עון כדלקמן בהלכות תשובה :

הג"ה הלא ידוע מה שאמרו רז"ל שהוא מצוה גדולה להתפלל עם הציבור ורוב ההמוניים אין נזהרין בזה ואינן יודעין איך לנהוג אם שבו לבה"כ אח"כ מן הראוי להודיעם וראוי לכתוב כל הסי' נ"ב בש"ע וז"ל אם בא לבה"כ ומצא צבור לסוף פסוקי דזמרה אומר ברוך שאמר עד מהולל בתשבחות. ואח"כ תהלה לדוד עד מעתה ועד עולם הללויה ואח"כ הללו את ה' מן השמים עד לבני ישראל עם קרובו הללויה. ואח"כ הללו אל בקדשו עד כל הנשמה תהלל יה. ואם יש לו שהות יותר יאמר הודו לה' קראו עד והוא רחום ידלג ויתחיל והוא רחום שקודם אשרי. ואח"כ ישתבח ואח"כ יוצר אור וק"ש וברכותיה ויתפלל עם הצבור ואם אין שהות כ"כ ידלג גם מזמור הללו את ה' מן השמים ואם אין עוד שהות לא יאמר רק ברוך שאמר ותהלה לדוד וישתבח :

ואם כבר התחילו הצבור יוצר אור ואין שהות לומר פסוקי דזמרה אפי' בדילוג יאמר ק"ש וברכותיה עם הצבור ויתפלל עמהם ואח"כ יקרא כל פסוקי דזמרה בלא ברכה לפניהם ולא לאחריהם ר"ל כיון שאמר הוא ברכה ראשונה של פסוקי דזמרה וישתבח הוא ברכה אחרונה. ויאמר ברוך שאמר בלא חתימת ברכה. עד שמו הגדול וישתבח ג"כ בלא חתימת ברכה עד מעתה ועד עולם. א"ז : כתב בעל א"ז בשם פסקי תוס' דאף אם בא אחר שמתחיל הש"ץ יוצר אור ישער בנגינות החזן ובהמשך המלות אם יוכל לומר ב"ש ואשרי וישתבח ויוצר אור ויגיע לתחלת תפלת י"ח עם הצבור אף אם לא קרא ק"ש עם הצבור ויכוין או בע"ו וי"ן עכ"ל :

כתב מטה משה כשבא לבה"כ בשעה שהש"ץ מתחיל ישתבח ואין לו שהות לומר ב"ש ותהלה לדוד טוב שישתוק וישמע ישתבח מן הש"ץ ויענה אמן ויתפלל עם הציבור מן יוצר ואילך. ולא כמו שנוהגין רבים וטועים בזה כשהן בדרך ואין עת להאריך או אם באים לבה"כ כשמתחיל הש"ץ ישתבח המה מתחילין ישתבח ומי שעושה כן מברך ברכה לבטלה כי ישתבח הוא ברכה אחרונה של פסוקי דזמרה. וכל זמן שלא אמר פסוקי דזמרה או קצת מהם לא יאמר ישתבח וכן אם אין מנין בב"ה וממתינין עד שבא מנין הש"ץ לא יאמר ישתבח עד שבא מנין וישתוק ולא יפסיק והיחידים יאמרו ג"כ ישתבח ולא ממתינין עד שבא מנין ואותן העם הערלים שמתפללים במזיד עד ישתבח ואז מניחין תפלין ומפסיקין הרבה הטועין כן לא ידעו ולא יבינו כי דוקא בדיעבד מותר לעשות כן מי שאין לו טלית ותפלין להניחן לברוך שאמר אבל לא לכתחלה לעשות כן : כתב במ"א דכל הללויה קודמין להודו לה' קראו וכן ויברך דוד קודם להודו לה' קראו : כתב במ"ד סי' נ"א ס"ק ב' בשם הר"ס כשהיה צריך להפסיק בין ברוך שאמר וישתבח היה אומר קודם שדיבר אלו ד' פסוקים קודם ויברך דוד ברוך ה' אלהי ישראל וגו' וכשחזר להתחיל ממקום שפסק היה אומר ג"כ אלו פסוקים לפי שהם כמו ברכה עכ"ל. עכ"ה :

השלשה עשר שבחין שבישתבח שיר ושבחה עד ומלכות בכלל צ"ל הכל בנשימה

א' ועתה יגדל נא שנוהגין לומר קודם קדיש לא יאמר בקדיש זה משום הפסקה רק יאמר אמן

אמן יהא שמיה רבא עד יתברך ולא עד דאמירן בעלמא וכן הוא הדין בערבית בקדיש קודם ר"ח :

הג"ה כתוב בכתבי הרב ז"ל הנ"ל בהשמטות בחלק בהשרת ימי חנוכה יאמר בכל יום בין ישתבח ליוצר אור מזמור ממעמקים קראתיך ה'. בקדיש מנהגין העולם לומר כמו שנדפס בסידורים דברא כלעומיה דבכלא חד תיבה והבית נקוד שבא ובאמת לפי המשמעות הפירוש אנו מתפללין שיתגדל ויתקדש שמו הגדול בעולם שברא כרעותו לפ"ז צריך לומר די ברא שני תיבות כי התרגום של אשר ברא הוא די ברא וכן הוא נדפס נוסח זה בקצור ראשית חכמה בתקוני התשובה של מהרי"ו פ' כ"ו ע"ש כי דברא אין פרושו אשר ברא ודו"ל. בקדיש צריך להתיז ג' של יתגדל שלא יהא נראה חס ושלום יתקטל :

אמן יהא שמיה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא צריך לומר מברך בקמץ תחת תכית ולא מבורך בחולם כי מבורך הוא לשון הקודש ומברך הוא לשון תרגום והקדיש נתקן בל תרגום וגם לעלם צריך להיות בנקודת שבא תחת הלמד וקמץ תחת עין ופתח תחת למד כי כן נקודת תיבת לעלם כתרגום של דניאל וכן צריך ליזהר שלא לומר כמו שהוא נדפס בסדורים לעלם ולעלמי עלמיא שלא יאמר ולעלמי בוא"ו אלא לעלמי בלא וי"ו כי צריכין להיות כך הכל מן יהא שמיה רבא עד עלמיא כ"ח אותיות נגד פסוק בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ וכנגד פסוק וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר. וכמנין יד ימין ויד שמאל כ"ח פרקים יד ימין הוי"ה אלהינ"ו הוי"ה י"ד אותיות י"ד שמאל כוז"ו במוכס"ז כוז"ו וכן הוא הנוסחא בקצור ר"ח פ' הנ"ל. וכן צריך ליזהר שלא להפסיק בין עלמיא ליתברך :

כתב בש"ע לקדיש ולקדושה מפסיק אפילו באמצע הפסוק וכן למודים לא יאמר רק מודים אנחנו לך ובברכו לא יאמר רק ברוך ה' המבורך לעולם ועד ולא יתברך וישתבח ובאמן יהא שמיה רבא לא יאמר רק עלמיא יתברך ולא עד דאמירן בעלמא וישתוק עד אחר שאמר הש"ץ יתברך ויענה אמן ומתתקבל ואילך לא יאמר כלום ולא יענה אפילו אמן ועל ברכת התורה יענה ברוך ה' המבורך לעולם ועד וגם אמן. ובקדושה לא יאמר רק קדוש וברוך וימלוך וכן אמן אחר האל הקדוש ושומע תפלה יוכל לענות בק"ש. והנה טועים העולם וסוברים דבאמירת איש"ר וכו' עם תיבת יתברך לבד די אלא צריך לומר מן איש"ר וכל הנוסח של יתברך וישתבח ויתרומם עד דאמירן בעלמא כי מן יש"ר עד דאמירן בעלמא המה כ"ח תיבות אבל ואמרו אמן לא יאמר כי ש"ץ אומר להשומעים ואמרו אמן כלומר שהם יענו אמן :

כתב במ"א סי' נ"ו ס"ק ט' מנהג קדמונים עיקר שהיו אומרים רק עד יתברך ולא יאמר ויתברך רק יתברך אבל הגאון מהרר"ש אב"ד שבבק"ק פירדא אמר שכן יש לנהוג

במקום שמותר להפסיק יאמר עד דאמ
בעלמא ובמקום שאסור להפסיק יאמר רק
יתברך כאשר אכתוב מזה לקמן ע"ש :

כתב בש"ע סי' קכ"ד על ברכה שאדם שו
בכ"מ יאמר ברוך הוא וברוך שמו
וכתב מ"א פשוט דאם עסוק במקום שא
להפסיק כגון בברכות ק"ש שחרית וערבית
יאמר ברוך הוא וברוך שמו רק אמן בלבו
ארז"ל כל העונה אמן יהא שמיה רבא מב
בכל כחו קורעין לו גזר דינו של ע ש
ופרש"י ז"ל בכל כחו בכל כונתו. ובש"ע
ע"ו כתב שצריך לענות בקול רם, וכו
המ"א סי' נ"ו ס"ק ג' בקול רם אבל לא
קולות גדולים שיתלוצצו עליו ב"א ויגרום ל
חטא עכ"ל צריך להזדעזע כל איבריו כשיא
איש"ר וצריך להשתדל לרוץ כדי לשמ
הקדיש כי הוא שיר ושבח גדול ונורא ל
הקב"ה ומתעורר עי"ז ומתחרט על הג
בביכול ומצוה רבה הוא שעי"ז נמחלין עונו
וט עים העולם ואומרים איש"ר במרוצה וסומ
תיבת אמן ליהא שמיה רבא אבל הם ב
דעת כי אמן קאי למעלה דהיינו שהקהל ע
אמן על מה שאמר הש"ץ יתגדל ויתקדש
אבל השבח מתחיל מן יש"ר ע"כ צ
להפסיק מעט בין אמן ובין יהש"ר :

כתב במ"ר סי' נ"ו ס"ק ג' וז"ל שמעתי רב
טועים בשעה שהש"ץ אומר בריך ה
עונים ג"כ תיבות אלו בריך הוא לעילא ו
ודאי חירוף הוא דמשמע דהוא מתברך
לעילא ולא לתתא ח"ו אלא יש להם לו
גם מכל ברכתא ושירתא וכתב במ"א שיז
שלא להפסיק בין בריך הוא לעילא ולא
עושין החזנים שמנגנים בשבת לעילא מ
ומפסיקין בין מכל לברכתא :

הג"ה וכתב בעל א"ז יש ליזהר לחזן שלא להפסיק בין בעג
בזמן קריב ואמרו אמן כי הקהל מפסיקין הפך א
קודם שיצא מפיו ואמרו אמן ויהו אסור וכן הקהל יזהרו
יתחילו אמן יש"ר עד שהחזן אמר ואמרו אמן. ובמקו
שאסור להפסיק כדלקמן סי' ס"ו לא יאמר איש"ר וכן
כל"ה דף י"ב שאפילו תיבות יתברך לא יענה אלא ישתוק ד
כעונה. עוד כתב כל"ה דמאמן אחר יתברך יפסיק ויענה
לא אמן דתתקבל ויהא ושמה שלום כי מן תתקבל ואילך אינו
מנהג ואם אומרים קדושה במקום שאסור להפסיק יענה ק
וגו' ויענה ברוך כבוד כי קדוש קדוש וברוך כבוד
ישעיהו ויחזקאל מפי המלאכים אבל לא ימלוך וכן זה שמוסי
בשבת וי"ט בקדושה אין אומרים ונ"ל פשוט שלא יפסיק לוע
יגדל ואם שמע קדיש וקדושה בפעם אחד יאמר איש"ר
קדושה ע"ת בשם מהרי"ל יונה ובשם ב"ש וסב"ת פסק דאפ
עוסק מברוך שאמר ואילך ואפילו בברכות שלפני ק"ש א
באמצע הברכה חייב לקרות פסוק ראשון שמע ישראל עם הצ
ושכן הוא נוהג נדפס בכל הסידורים (דיא דא זאגין את
אלהיך אירא די זענן זיין טועה) והטעם בשלמא לענין מו
צריך לירא מת"ח כדדרש ר"ע ע"ד מורא רבך כמורא ש
אבל כאן שאמר החזן לקהל ברכו ר"ל שיברכו את ה' ו
הקהל יתברך וישתבח וכו' אם היינו אומרים את ה' אל
הירא שבא לרבות ת"ח משמע שיברכו ג"כ לת"ח וזהו אי
גמור. כתב בש"ע של האר"י ז"ל לאל ברוך בקמץ הא
הוי

וכן נלא אמר שנת :

יאמר והביאנו לשלום מארבע כנפות הארץ יקח שני ציצית הראשונים ביד שמאל
הלב וזהו והיו הדברים האלה וגו' על
בך : כתב בס"א סי' פ"ר ס"ק א' וז"ל לאחוז
ציצית בין קמיצה לזרת ביד שמאל וכשיגיע
ציצית יקחם גם ביד ימין כשיזכיר ציצית
קם ויהיו בידו עד שיגיע לנאמנים ונחמדים
לעד יסירם מידו בשם כתבי הרב ז"ל :
יאמר והאר עינינו בתורתך יכוון שיאיר הקב"ה עיניו ועיני זרעו עד סוף כל
ורות וכן בבה"ת כשיאמר וצאצאינו יכוין כך
דם שיאמר ק"ש יכוין לקיים מ"ע לומר ק"ש)
ין לסיים הברכה הבוחר בעמו ישראל
הבה עם החזן ולא יאמר אמן. כשיאמר שמע
ראל יסגור עיניו ביד ימין והוא ע"פ הסוד
לת עול מלכות שמים בק"ש יהיה באימה וביראה ובכוונה גדולה :

דיני קריאת שמע

ב בעל באר מים חיים הבא לקבל עליו עול מלכות שמים בשלימות יפסיק הפסוק
מע ישראל ג' הפסקות שמע ישראל פיסקא א',
אלהינו פיסקא שנית. ה' א' פיסקא שלישית,
י שיהא פירושו שמע ישראל ה' אלהינו הוא
אחד ושמע הוא ל' האזן ישראל שה' אלהינו הוא אחד :
אומרים כשהוא אומר שמע ישראל יכוין
ישראל סבא שצורתו חקוקה בכסא הכבוד :
ריך באחד כדי שימליכנו במחשבתו בשמים ובארץ ובארבע רוחות
שמים דהיינו שיאריך באחד שהקב"ה הוא
יחיד ומיוחד שזהו רומז הא' של אחד ובז'
רקיעים ובארץ שזהו ח' דאח' ובארבע רוחות
עולם שזהו ד' דאח' ויכוין שהוא מוסר נפשו רוחו ונשמתו על קדושת שמו הגדול :
שמכוין כן בשעת ק"ש נחשב לו כאלו נהרג על קידוש השי"ת וזהו כי עליך הורגנו כל היום :
תבי הר"ב ז"ל באחד יכוין יו"ד ה"י וי"ו ה"א כשיאמר ברוך שם כבוד מלכותו יכוין
נ"י וכשיאמר לעולם ועד יכוין י"א ה"ד ו"נ ה"י הויה ואדני בשילוב :
של ז"ל כעס עד מאוד על אותן שאומרים הדל"ת של אחד בשב"א מי הוא זה
וזהו שיבד' מלבו להוסיף נקודת שב"א שאינו
בתורה אלא ידגיש הד' שלא יהא נראה
ו"ש ע"כ מן הראוי למחות ולגעור באותן שאומרים אחד בשב"א :
שיאמר על לבבך יכוין בשני יצריך ביצר טוב וביצר הרע ובכל נפשך אפי' נוטל את
נפשך ובכל מאודך אפי' נוטל את ממונך ובכל

מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה, לו :
וצריך קצת להפסיק בין בשכמל"ו ובין ואהבת
כדי להפסיק בין קבלת עול מ"ש לקבלת שאר
מצות ושיעור ההפסקה כדי לחשוב בלבו אנכי
ה' אלהיך ולא יהיה לך כדי להרהר עשרת הדברות בשעת ק"ש :
וכן צריך ליתן ריוח בין הדבקים אם תיבה שניה מתחלת כמו שסיים הראשונה כגון בכל
לבבך על לבבך וכיוצא בהן : וכן צריך ג"כ
שיפסיק אם התיבה הראשונה מסיימת במ"ם
והשניה מתחלת באלף כגון ושמתם את או אותם
את וכדומיהן כי אם אינו מפסיק בקל יוכל לטעות
כאלו תיבה אחת ושמתמת ע"כ צריך להטעים
האלף במבטא. וכן בין היום ובין על לבבך
צריך ג"כ להפסיק שלא יהא משמע היום על
לבבך ולא למחר. וכן צריך לדקדק ולהפסיק
מעט בין ותרה ובין אף שלא יהיה נראה ח"ו
וחרף וכן צריך להניע ולהתיז העין של נשבע
כדי שלא יהא ח"ו נקרא נשבה. כתב מ"א
שצריך לקרות בקריאת שמע וקשרתם הראשון
בקמץ שהוא לשון יחיד וקשרתם השני בסגול
שהוא לשון רבים כמו שהם כתובים בתורה.
וכן צריך ליזהר בסוף פרשת ציצית שיאמר
תיבת אני ה' אלהיכם בטעם גרשיים כדי
שיהא נראה ונשמע אני ה' אלהיכם ולא אחר :

הג"ה כתב בש"ע בטא"ח סי' ס"א צריך לדקדק שלא ירפה החזק ולא יחזק הרפה ולא יניח הנד ולא יניד הנח פי' כי אותיות אחע"ה באמצע התיבה דרכן להיות בחטף פתח וצריך להניע השב"א כגון האדמה שצריך להניע האלף בשב"א ולא יאמר האדמה בלא שב"א כי אז נחה האלף וכן ועבדתם וכן ועשיתם וכן להיות לכם. ולאו דוקא בק"ש אלא בכל מקום שאותיות אחע"ה באמצע התיבה בשב"א צריך להניע כגון ומחזיקה עינינו או המחזיר שכינתו לציון צריך להניע הח' וכדומיהן. כיוצא בהן וכן יש הרבה שהיה להם מלמדים עמי הארצים ומרגילים לקרות השורק בתנועת חיריק ובאמת כולם תנועת שורק הוא כמו תנועת מלאפום אלא שהחילוק שהמלאפום היא עם הוא"ו והשור"ק בלי וי"ו. ואם קורין השורק בתנועת חיריק משנה משמעות הפי' והענין ע"ד משל יתן בחירק שהוא יתן לאחרים בל"א (ער זאל געבן) יתן בשורק היא יותן ע"י אחרים (ער איז וואָרדן גיגעבן). וכן צוה בחירק שהוא מצוה לאחרים (ער האט גיבאטן) צוה בשורק שהוא מצווה מאחרים (ער איז וואָרדן גיבאָטין) וכן לפעמים הוא מחרף ומגדף ומהפך המכוון כגון כלם אהובים כולם גבורים בשורק הוא פירוש כולם ובחירק הוא פירוש כליון ע"ד אויבי כלם שנאמר בסוף איכ' ג' וכהם יש כמה וכמה ואין להאריך ע"כ יש ללמדם להזהירם ע"כ ובפרט על המלמדי תינוקות שלא יבלבלו התינוקות בקריאתם וכן צריך זה להודיע להחזנים שיהו יודעים לקרות בספר תורה בתנועה הישרה :

כתב בש"ע סי' ס"ו כהן שהיה קורא ק"ש וקראוהו לקרות בתורה כתב מ"א שיעלה
לתורה ומ"מ לא יקרא עם החזן כלל ומכ"ש
שלא יפסיק לומר לחזן שיאמר מי שברך
ואפילו שהה כדי לגמור את כולה אין צריך
לחזור לראש דזה לא הוי אונס. ומ"מ יש ליזהר
שלא יתחיל שום אדם ק"ש בשעה שקורין
בתורה כי שמא יקראנו לעלות לתורה. אבל
בתפלת

בתפלת י"ח אסור להפסיק ולעלות לתורה אפילו הוא כהן או לוי אלא יעלה ישראל במקומו. יש להזהיר העוברי דרכים כשמתפללין על הדרך כשקורין ק"ש שיעמדו עד ובשעריך או עד על לבבך. ולכל הפחות בפסוק הראשון וכן כשמתפללין תפלת י"ח אם אפשר להם שאין במקום סכנה שיעמדו כל י"ח עד גמירא. ולא כמו שנוהגין קצת קלי הדעת שעומדין עד האל הקדוש ואח"כ הולכין וכשמגיעין לרצה עומדין וזהו דוקא במקום סכנה או שהתחברות' ממהרין לדרכן ואינם רוצים להמתין עליו:

כתב בשלחן ערוך בסימן ס"א בק"ש המה רמ"ח תיבות וכדי להשלים רמ"ח תיבות להשלים רמ"ח איבריו כי כל תיבה מרפא ומחזיק אבר ע"כ מסיים הש"ץ ה' אלהיכם וחוזר ואומר בקול רם ה' אלהיכם אמת ובזה כל אדם יוצא ושומעים מפיו של הש"ץ ג' תיבות אלו ואם הוא קורא ק"ש ביחיד בלא צבור יאמר אל מלך נאמן או יכוין בט"ו ווי"ן באמת ויציב שעולים צ' והוא כנגד ג' שמות הוי"ה שכל שם עולה כ"ו וד' אותיות הם ל' עכ"ל:

כתב בעל עשרה מאמרות דף ק' המכוין למלת אמת שאנו מוסיפין בסוף ק"ש על ה' אלהיכם היא לבדה מספקת ליחיד היודע לכוין במקום ג' תיבות שמוסיף הש"ץ כי היודע באותיות אמת שהם ראש תוך סוף לאלף בית וכן חותמו של הקב"ה הוא אמת ר"ל הא' הוא ראש של א"ב והמ' הוא תוך של א"ב והת' הוא סוף של א"ב דכתיב ביה אני ראשון לעילא עד אין סוף ואני אחרון לתתא עד אין תכלית ומבלעדי אין אלהים באמצע הקצוות הבלתי מוגבלת כלל ועיקר נשמע מזה אם היחיד מכוין במלת אמת שהקב"ה הוא ראשון והוא אחרון ומבלעדיו אין אלהים די בזה:

הג"ה עוד שם שלעולם לא יאמר הש"ץ אחר אינשי אלא פעם אחד אמת דהיינו היחיד אומר ה' אלהיכם אמת וימתין על הש"ץ עד ששומע ממנו ה' אלהיכם אמת ואח"כ יתחיל ויציב ונכון וכו' והש"ץ כשהוא קורא בלחש לא יאמר אלא אני ה' אלהיכם ולא יאמר עמו אמת ואח"כ בקול רם יאמר ה' אלהיכם אמת כיון שנפסק בש"ע הלכה כרבה שאמר שאין חוזרין ותום ריש אמת עכ"ל ע"כ יש להזהר בזה. ויאחז הציצית בידו עד לעד קיימת וכנגד הלב. כשאומר ועוזר דלים יעשה עצמו דל ועני עם השכינה שהוא בגלות. כשמגיע לתהלות לאל עליון יעמוד להתפלל י"ח:

ויכוין לסיים גאל ישראל עם הש"ץ ולא יענה אמן והוא ע"פ הסוד וכן הוא בע"ת סימן ס"ו ולא כמו שנוהגין קצת שממתינין בשירה חדשה עד שיסיים הש"ץ גאל ישראל ועונין אמן ואח"כ מתחילין שירה חדשה דלא שפיר עבדי אלא יסיימו עם הש"ץ ולא יענו אמן וכן הוא מוסכם בכל הפוסקים האחרונים:

ושמעתי מהגאון מהר"ש אב"ד ק"ק פירדא שראה בתשו' שבכה יש לנהוג כל מקום שאסור להפסיק ושומע קדיש לא יאמר אמן רק יהא שמיה רבא כי אמן הוי הפסק וכן הוא בנדון דידן אם אמר אמן בשירה חדשה הוי הפסק רק יכוין לסיים עם הש"ץ ולא יענה אמן כלל עכ"ל הרב הנ"ל:

ומה שכתב בש"ע סי' ס"ו אין לענות קדיש וקדושה בין גאולה לתפלה כיצד יעשה ימתין בשירה חדשה כדי לענות היינו דוקא יש"ר יאמר ולא אמן יש"ר וד"ל:

וכן אמר הרב הנ"ל מה שכתב הרב בשל"ה שיאמר עד דאמירן בעלמא היינו דוקא אם אומרים קדיש במקום שמותר להפסיק אבל אם אומרים קדיש והוא עדיין במקום שאסור להפסיק דהיינו מן ברוך שאמר עד לאחר שמונה עשרה או על קדיש קודם י"ח של מעריב יתחיל רק יש"ר עד יתברך ולא עד דאמירן בעלמא:

דיני תפלת שמונה עשרה

כתב רוקח קודם שמתחילין שמנה עשרה צריך להפסיע לפניו ג' פסיעות רצה לומר ילך לאחוריו שלשה פסיעות כדי שיפסיע אחר כך לפניו ג' פסיעות והטעם שנגש משה רבינו עליו השלום קודם תפלתו לתוך ג' מחיצות חשך ענן וערפל. וזהו גם כן הטעם לאחר סיום תפלת י"ח פוסעים ג' פסיעות לאחוריו לחזור מתוך אותן ג' מחיצות וק"ל כשהוא עומד להתפלל יכוון את רגליו זה אצל זה כאלו אינם אלא רגל א' להדמות למלאכים דכתיב בהם ורגליהם רגל ישרה כלומר רגליהם נראה כרגל אחד:

הג"ה כתב בע"ת בשם מהרי"ו אבוהב שהוא כמו שנסתלק ממנו התטעה לברות ולא להגיע שום אחד מבלעדי ה' עכ"ל כ... אלו מניחין ידיהן זו בצד זו וכוונתם לבראות כאלו ידם אסורות אבל אנו מכוונין רגלינו זה אצל זה כאלו רגלינו אסורות שזהו יותר הכנעה כי אם ידיו אסורות יכול לברוח ולהשיג תאוו משא"כ כשרגליו אסורות ע"כ אנו מניחים ג"כ בשעת התפלה ידינו ז... ע"ג א על לבנו כאלו כמה ג"כ כפותים פי' קשורין. ועומד כעבד לפני רבו באימה וביראה ובפחד. וצריך להניח יד ימין על יד שמאל לרמז שיהא שמאל שהוא דין כפוף ליד ימין שהוא רחמים וכתב בעל הפרדס שצריך לכוף את האגודל בתוך פיסת היד וצריך להיות שיכוף ראשו מעט שיהיו עיניו למטה לארץ ויחשוב כאלו עומד בבית המקדש ובלבו יכוין למעלה לשמים. וכתב בע"ת ה... דאמרו רז"ל יתפלל בבית שיש בו חלונות שיראה הבית מתוקן כלפי... היטב שיוכל להסתכל לשמים דהיינו בהעברה בעלמא כשמ... שמזכיר את השם ולא תמיד. יש להזהיר אותן בני אדם שסומכין את עצמן בזרועותיהן על עמידתן שקורין שטענדי"ל כיון שצריך לעמוד לפני הקב"ה כעבד לפני רבו באימה וביראה ובדרך זה לא יהיה יראה אלא עצלות לפעמים סומכין את עצמן בכל גופן אם היה נוטלין העמוד שקורין שטענדי"ל מתחתיהן היו נופלים על פניהם ובדרך זה לא הוא נחשב לעמידה כלל במקום שצריך לעמוד ובפרט החזנים שהמה המתפללים בין הצבור לאבינו שבשמים כ"ש וק"ו שצריכין לעמוד באימה ויראה ולא בסמיכות וזה שנוהגין להניח יד על הלחיים יש להם מקור טוב. שא"א להפיק הקול בנעימות לגרגר היינו חזקה בשעה שהם משוררין אבל לא בשעת נעימות הקול בשיר וראוי להזהר בזה לעמוד בשוה בלא התיפה ויזהרו זה על גב זה אחרי לחזנים שנוכרין

וסכן יהיה הרבה מאוד. ובל"ח כתוב שצריך למחות בחזנים שלא לנגינה ידיהן בלחייהם שלא בשעת הזמר:

קומו להתפלל יחזיר פניו כנגד ארץ ישראל כאלו עומד בירושלים נגד קדשי קדשים ואנו שמחזירין פנינו למזרח מפני אנו יושבין במערבה של ארץ ישראל ונמצא פנינו לארץ ישראל:

תב בשלחן ערוך סימן צ"ד מי שאינו יכול לכוון הרוחות יכוין לבו לאביו שבשמים.

שמתפלל בבית אינו ישראל אם אפשר לו יתפלל בקרן זוית שלא יבלבלוהו יתפלל י"ח על גב שאין דוקא נגד מזרח רק יכוין בו לאביו שבשמים. כתב בשלחן ערוך סימן צריך שלא יהא דבר חוצץ בינו ובין הקיר בר קבוע כגון ארון ותיבה אינם חוצצים. דם אינו חוצץ. וכתב הט"ז כל הדברים הם לצורך התפלה בבית הכנסת אין שייך ציצה וע"כ נהגו בכל בתי כנסיות שיש לכל חד שטענד"ר שמניחים עליו הסדורים. וטעם נ"ל דשלחן שבבבית לא חשיב כמו הפסק ציצה לתפלה. דהשלחן הוי צורך תפלה מניח ספר עליו. ואם א"א לעמוד בלי ציצה לכותל אל יעכב התפלה בשביל זה אינה אלא למצוה מן המובחר ולית ביה מורא עכ"ל. מי שהוא רוכב על גבי בהמה תר להתפלל י"ח כשמגיע לג' פסיעות יוליך בהמה ג' פסיעות לאחוריו וכן מותר להתפלל שהוא יושב על העגלה תפלת י"ח מיושב אינו מחויב לחזור להתפלל כשבא לביתו:

ג"ה וכתב בש"ע סי' ס"ד אין עושין מקום הארון נגד התפלה עד זריחת השמש ממש כי זהו דרך חוק המינים. רק מינים עד אמצע היום וכתב בע"ת בשם הלבוש וז"ל ודע ל הארמות אלו שאנו מפזרין בהם כולם הם כנגד מערבית מית של א"י ואינם מכוונים במערב של א"י ממש לפיכך טוב ן כשמשין ב"ה שיזהרו שיעשו כותל המזרחי שעושים שם ארון מתפללים כעין שפלה נוטה קצת נגד מזרחית דרומית נעמוד מכוון כנגד א"י וירושלים וכית המקדש ממש. וגם ה לא כחקת המינים שאמרו שאנו מתפללים כנגד השמש כמותם. על א"ז כתב בשם ל"ח דף ל"ז וז"ל ואני רגיל לנגד מזרחית זמית אם לא שאני מתפלל ועומד נגד דרום הארון שאז יהא אה כהופך עורף ולא פנים כלפי הארון שאז אני הופך פנים רח בלבד ודי לו או בשחוח שאני נוטה בנטייה קצת עכ"ל. אומר ברוך ישחה כדיעה בברכים וכשאומר אתה ישתחוה ברכשו שיספקו כל החוליות שבשדרה וכשאומר ה' יזקוף וכן הוא ופר פ"ע. כתב בעל היכל הקודש והובא בי"ח ערך השוכה מן נ"ס ארבע כריעות שבתפלה כנגד ד' אותיות הוי"ה וד' עות כנגד ד' אותיות שם אדני וזהו סדרן כאבות תחלה כשכורע זין היו"ד של שם הוי"ה ירדה לשעלות ולזקוף א' של שם אדנ"י מן הגלות ובאבות בסוף יכוין ה' ראשונה של שם הוי"ה דה לשעלות ולזקוף ד' של שם אדנ"י מן הגלות ובמודים תחלה זין שהו"ו של שם הוי"ה ירדה לשעלות ולזקוף נ' של שם אדנ"י הגלות ובסוחה בסוף יכוין הה' אחרונה של שם הוי"ה דה לשעלות ולזקוף היו"ד של שם אדנ"י ומי שאינו מכוון לזה ן הסכינם מעקת נתגאי ה' בידי לא אוכל קום וע"ז יוכן אמר רז"ל שדרה של אדם נעשה נחש מי שלא כרע במודים כי מודים הו"ו של הוי"ה ירדה לשעלות הנו"ן של אדני וצריך לשחות כשורה שהוא דמות ו' ונו"ן הוא נחש וד"ל. ע"כ הג"ה:

בשחרית ובתפלת מעריב לא יאמר רק אדני שפתי תפתח אבל כי שם ה' אקרא לא יאמר רק במנחה ובמוסף משום דהוי הפסק:

בברכת אתה גבור נדפס ברוב הסדורים לישני צ"ל לישני היו"ד בשב"א וצריך להניע היו"ד יאז משמע שהקב"ה מקיים אמונתו לאותן הישנים בעפר וק"ל:

כשהש"ץ חוזר י"ח בקול רם צריך לומר מקודם שיתחיל ג"כ אדני שפתי תפתח ובסוף יאמר גם כן יהיו לרצון:

צריך לכוון את רגליו כשאומר קדושה ויש לישא העינים למרום בשעה שאומרים קדושה ואין צריך להרים אלא העקבים עם גופו מן הארץ כלפי מעלה וכן כשאומר ברוך כבוד וכן בימלוך ה' וכשאומר ברוך כבוד כורע וזוקף בשם וכן כורע כשאומר ימלוך וזוקף בשם:

בשעה שאומר קדושה יכוין במחשבתו כשיאמר הקדושות רצה לומר קדוש קדיש בשמי מרומא בית שכינתיה לעילא קדוש קדיש על ארעא עובד גבורתיה. קדוש קדיש לעלם ולעלמי עלמיא. וכן בשעה שאומרים כשאינו מתפלל במנין במקום קדושה יכוין ג"כ בזה. כשיאמר החזן לעומתם ברוך יאמרו יכוין על הר"ת בגי' מ"ב רמז לשם של מ"ב וכשיאמר ברוך כבוד ה' ממקומו יכוון ממקומו גימ' רל"ב כמנין ד' מלואים של שם הוי"ה ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן. ור"ת גי' ע"ב:

הג"ה אבל בע"ת מביא בשם תנחומא שצריך לסרים כל הרגלים מן הארץ פירוש דוגמת המלאכים דכתיב כהן ובשתים יעופף מכאן תקנו חכמים לעוף אדם על רגליו בשעה שאומר קדוש קדוש עכ"ל והמוסיף יבחר. כתב בס"ח דאסור ליחידים לומר ברוך כבוד ה' ממקומו קודם שיסיים הש"ץ לעומתם וכן בימלוך קודם שיסיים הש"ץ ובדברי קדשך:

כתב הטור בשם ספר היכלות ברוכים אתם לה' שמים ויורדי המרכבה אם תאמרו ותגידו לבני מה שאני עושה בשעה שמקדישים ואומרים קק"ק ולמדו אותם שיהיו. עיניהם נשואות למרום בבית תפלתם ונושאים עצמם למעלה כי אין לי הנאה בעולם כאותה שעה שעיניהם נשואות בעיני ועיני בעיניהם וב"י מסיים בזה באותה שעה אני אוחז בכסא כבודי בדמות יעקב ומחבקה ומנשקה ומזכיר גלותם וממהר גאולתם. ט"ז:

כתב בעל ע"ת בשם מטה משה ובעל מ"א בשם כתבי הרב ז"ל בשעה שאומרים קדושה יפסע ג' פסיעות לפניו וישאר לעמוד אחר עקירת רגליו לעושה שלום במקומו ואז יפסע לפניו ויאמר קדושה בקול רם ובאימה וביראה ובשמחת הלב שזכה לכך לקדש שמו הגדול כמו המלאכים שבשמים:

ואם יתחדש לאדם לפעמים דברי שאלות ותחנונים ובקשות קצת בברכת התפלה

יגרום לו לכוין לבו:

ג"ה מי שיש לו חולה בתוך ביתו או שרוצה להתפלל על שום חולה יתפלל בברכת רפאנו קודם כי אל מלך תפלה זו:

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתשלח מהרה רפואה שלימה מן השמים רפואת הנפש ורפואת הגוף לחולי (פב"פ) בתוך שארי חולי ישראל כי אל מלך וכו':

כתבו המקובלים בספריהם והובא בשערי ציון שצריך להתפלל בברכת תקע בשופר על הוצאת זרע לבטלה קודם סיום הברכה תקע בשופר גדול לחרותנו ושא נס לקבץ גליותנו וקבצנו יח"ד מארב"ע כנפו"ת ויכוין אל ח' של יחד ואל ב' של ארבע ואל ו' של כנפות הרי חב"ו בניקוד של קבצנו הרי השם עם הניקוד גי' ע"ב שהוא מע"ב שמות היוצאים מהפסוקים ויס"ע ויב"א וי"ט:

בברכת שמע קולנו יאמר קודם כי אתה זה הלשון:

אנא ה' חטאתי עויתי פשעתי לפניך מחול חטאתי וסלח עונותי כפר פשעי מכל אשר חטאתי ועויתי ופשעתי לפניך מיום היותי על האדמה עד היום הזה (ואם יש לו איזה עון מחדש באותו יום מזכיר אותו בתפלה הקודמת אצלו שחרית או מנחה):

וכבר כתבנו למעלה בשם רשב"י שצריך כל אדם להתפלל על מזונו קודם שיתקן המאכל בביתו שצריך להתפלל בתפלתו על מזונו:

על כן בברכת יאמר בשמע קולנו קודם כי אתה זה הנוסח

אתה הוא ה' האלהים הזן ומפרנס ומכלכל מקרני ראמים עד ביצי כנים הטריפני לחם חוקי והמציא לי ולכל בני ביתי מזונותינו קודם שנצטרך להם בנחת ולא בצער בהיתר ולא באיסור לחיים ושלום משפע ברכה והצלחה משפע בריכה העליונה כדי שנוכל לעשות רצונך ולעסוק בתורתך ולקיים מצותיך ואל תצריכני לידי מתנת בשר ודם ולא לידי הלואתם אלא לידך המלאה והפתוחה הקדושה והרחבה פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון כי אתה שומע תפלה:

כתב בעל ע"ת שלא יאמר רפאנו ה' אלהינו רק רפאנו ה' ונרפא (והטעם שהוא ר"ת רי"ו) וכ"צ לומר ושבענו מטובך ולא מטובה דקאי על השנה ומטובך קאי על הקב"ה וכן כתב מהרש"ל וכן הוא במטה משה סי' קל"ה וז"ל צ"ל ושבענו מטובך ולא מטובה כי השביעה שיתברך המזון בבני מעיים אינו תלוי בגידול הארץ אלא בברכות ה' שישפיע השובע מאתו כדכתיב השם גבולך שלום חלב חטים ישביעך וגם ברכות הטוב מיד הקב"ה דכתיב יפתח ה' לך את אוצרו הטוב עכ"ל. ע"כ אין להשגיח על הסופי תיבות של פני האדמה ושבענו מטובה שהוא שם של הוי"ה רק יאמר מטובך כנ"ל. וכן כתבו ט"ז ומ"א: כתבו תלמידי הרב ז"ל כשיאמר וכסא דוד מהרה לתוכה תכין יכוין שלא יהרג משיח בן יוסף ע"י ארמילם הרשע. וכשיאמר כי לישועתך קוינו צריך לכוין כי אני מן המקוים לישועתו ית' כי הקב"ה עושה עמנו כמה ישועות והיא סגולה גדולה להנצל מכמה צרות. בברכת רצה לא יאמר ותפלתם מהרה תקבל רק ותפלתם תקבל כי קאי על ואשי ישראל שהם נשמות צדיקים הנקרבים ע"י מיכאל כ"ג של מעלה שלא יתפללו ח"ו על מיתת הצדיקים בחתימת ברכת על הצדיקים יסיים משען ומבטח לצדיקים הלמ"ד בשב"א ולא בפתח כידוע לבעלי הדקדוק שהוא משמע לא צדיקים ח"ו כי כן קבלתי. וכ"כ הלבוש בהלכות ר"ה סי' תקפ"ב שצ"ל זכרנו לחיים הלמ"ד בשב"א ולא בפת"ח דמשמע לא חיים ע"ש. ודוקא הש"ץ יאמר או"א וברכת כהנים כשהוא חוזר י"ח בקול רם אבל לא כשמתפלל בלחש וכן אין שום אדם אומרה. אין אומרים אלהינו כו' וברכת כהנים בבית האבל. מ"א

תפלה זו טוב לאומרה בשעה שיאמר הש"ץ ברכת כהנים

אל נא קרב תשועת מצפיך. פחדך סר תוציאם ממאסר פדת סנעים פתח סומים ישעך מצפים: דלה יוקשין וקבץ נפוצים סמוך יהוה מפלתינו (עיין לקמן בהלכות פסח בתחנה שאומרים בשעה שהכהנים עולים לדוכן בשעה שאומרים שלום ושם תמצא השם היוצא מברכת כהנים):

יש להזהיר ההמוניים שאומרים אמן כן יהי רצון על ברכת כהנים אלא כך יש לנהוג אחר וישמרך יאמר י"ר ואחר ויחנך ג"כ י"ר אבל אחר שלום יאמר כן י"ר. וכתב ט"ז הטעם לזה לפי שאם אין שלום אין כלום והברכה הג' היא שלום והוא גמר הברכה יאמר כן י"ר לומר שזה הוא עיקר הברכה. ויש למחות באותן שאומרין אמן וכן י"ר כי אין עונים אמן כאן אלא כן י"ר:

כתב בע"ת הלכות נשיאות כפים סי' קכ"ה בשם תרומת הדשן וב"ח הפסוקים שנוהגין לאומרו חוץ מרבונו של עולם אין לאומרם וכן הוא בהדיא במנהגים שנדפס בל"א שקורין טייטשי מנהגים בהלכות פסחים ראשון של פסח בזה"ל (אבער דיא פסוקים דיא מען פלעגט צו זאגין צו איטליכם ווארט זאל מען ניט זאגין דען וואס איז איינר ווערט ווען מען אים בענטשט דאס ער ניט צו הערט) עכ"ל וכן ה[כ]ים הט"ז ומ"א. וכתב ט"ז שמאחר שהמנהג שהקורא ג"כ מנגן התיבה אותן הנוהגין לומר הפסוקים יאמרו דוקא בשעה שמנגן הקורא ושם אין שייך שאינו מאזין אזנו לברכת כהנים:

וכן רבש"ע שנוהגין לאומרו אין לאומרו אלא בשעה שהכהנים מאריכין בכ"ף של וישמרך ובכ"ף של ויחנך. אבל בתיבת שלום א"א להמתין עד דסיימו שלום. בשערי ציון נדפס תחנה אחת מה שיש לאומרה בשעה שהכהנים אומרים שלום. ואכתוב אותה תחנה לקמן בהלכות פסח:

כתב הט"ז ומ"א ושארי פוסקים שיש להזהיר להמוניים שלא לומר הרבון בכל יום בשעה

שאומר

שאומר החזן ברכת כהנים ושים שלום רק מי שהיה רואה חלום רע באותו לילה יאמר רבון בשחרית בשעה שאומר הש"ץ ב"כ ושים שלום חוץ ברגלים נוהגין לומר הרבון כשעולין לדוכן גם הקורא לא יאמר הרבון מפני הטרוף אפי' הוא קורא אחר ומכ"ש אם הש"ץ בעצמו הוא הקורא שלא יאמר הרבון מפני שהוי הפסק בתפלה:

כתב בע"ת בשם מטה משה שנ"ל לסיים בתחלה ותשמרני דהיינו מעין וישמרך אח"כ ותחנני דהוא מעין ויחנך ובסוף ותרצני שהוא רצון ושלום שאין רצון בלא שלום:

והגין העולם שאומרים בשעה שהש"ץ אומר שים שלום רבש"ע שנוהגין לאומרו בשעת נשיאת כפים. קבלתי מחכם א' אם אין יכול לומר רבש"ע בשעה שהש"ץ אומר שים שלום כשיגיע הש"ץ לוטוב בעיניך לברך יאמר ותבא עלי ברכת כהנים ותרצני ויאמר זה כמה פעמים עד דסיים הש"ץ בשלום ויענה עם הקהל אמן. וכן בשעת נשיאת כפים אם סיים רבונו של עולם קודם הכהנים יאמר כך עד דסיימו הכהנים ויענה עם הקהל אמן:

כתב במ"א אותן כהנים שנוהגין לטבול בעי"ט מחמת נשיאת כפים יש לנהוג שלא לזקוק לנשיהן בליל י"ט אם לא אם הוא ליל טבילה יזקק לה ויחזור ויטבול בי"ט בשחרית אבל אותן שאין טובלין את עצמן ולא יזקקו לנשיהן בשביל נשיאת כפים שיבוש גדול הוא דהלא יש כמה מדינות שנושאין כפים בכל יום וכי יפרשו הכהנים מנשותיהן בשביל זה וט"ז האריך בזה סי' קכ"ח:

כתב בש"ע סי' קכ"ה עם שאחורי הכהנים אינם בכלל ברכה אבל מלפניהם ובצדיהם אפי' מחיצה של ברזל אינה מפסקת וכתב בע"ת אפי' כנגד צדדי הכהנים ממש אפ"ה הם בכלל הברכה ע"כ יש ליזהר שאותן ב"ב שמקומות שלהם בצד המזרח סביב לארון הקודש ילכו ממקומותיהם ויעמדו לפני הכהנים כדי שיהיו העם מלפני הכהנים או קצת מצידיהם: כתב בפנים חדשות בשם תשובות מהר"ם מינץ אפי' הכהן בעל מעשים רעים כ"ז שאינו הרג את הנפש יוכל לעלות לדוכן וכן ב' כהנים בעיר ושונאים זה את זה אין האחד יוכל להפרד מחבירו מלעלות עמו לדוכן וצריך להגביה יד ימין קצת יותר גבוה מיד שמאל כתב בע"ת בשם תשובות מהרד"ך דיש לנהוג שיהיו ידיהם חוץ לטלית ושלא יברכו הכהנים ברכת ענ"י על הנטילה כשעולין לדוכן ואין החזן קורא כהנים רק כשיהו ב' כהנים ולא לכהן אחד רק הכהן יתחיל הברכה בלתי קריאת החזן כהן דכתיב אמור להם בל' רבים:

כתב הלבוש שצ"ל קודם יל"ר מלכנו ואלהינו יחד שמך בעולמך בנה ביתך שכלל היכלך וקבץ קבוץ גליות פדה צאנך ושמח עדתך עשה למען שמך עשה למען ימינך ע"ל תורתך ע"ל קדושתך הושיעה ימינך ועננו מי שאומר זה זוכה ורואה פני השכינה עכ"ל קודם יהיו לרצון יאמר י"ר מלפניך ה' או"א אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב שלא תעלה קנאת אדם עלינו ולא קנאתנו על אחרים ותצילנו מיצ"ה ושלא אכעוס ושלא אכעיסך ותן בלבי הכנעה וענוה:

ופוסעין ברגל שמאל תחלה מפני חשיבות הימין שמניח עדיין הימין במקום שכינה:

הג"ה אם שאומרים אחר עושה שלום ואמרו אמן מי יענה אמן מצאתי כתוב כמו שנוהגין לומר ברוכים יושבים בל' רבים אפילו לאחד שאוכל אומרים כן למלאכים שעמו ע"ד כי מלאכיו יצוה לך כך אומרים ואמרו אמן להמלאכים שעמו: כתב הש"ע סי' קכ"ג במקום שכלו פסיעותיו יעמוד ולא יחזור למקומו (פי' בכיון רגליו כמו בתפלה פ"ת בשם תשובות כנימין זאב) עד שיגיע הש"ץ לקדושה ולפחות עד שיתחיל ב"ץ להתפלל בקול רם והש"ץ יעמוד כדי הילוך ד' אמות קודם שחוזר למקומו להתפלל בקול רם וכן יחיד המתפלל יעמוד במקום שכלו פסיעותיו כשיעור זה קודם שיחזיר למקומו ולכל הפחות יעמוד כדי הילוך ד' אמות קודם שחוזר למקומו כי אמרו חז"ל מי שחוזר לאלתר דומה למי שהב על קיאו כי צריך לעמוד משל לתלמיד שנפטר מרבו. וכשאומרים פיוטים יחזור למקומו אפילו קודם שיגיע הש"ץ לקדושה ע"כ הג"ה:

מי שהשלים תפלתו אדם אחר עומד ומתפלל י"ח אחריו ועדיין לא השלים תפלתו אסור לפסוע ג' פסיעות עד שיכיים העומד אחריו תפלתו אם הוא פוסע קודם שסיים העומד אחריו תפלתו הוי בעובר לפני המתפלל וצריך לדקדק בזה מאוד:

יעמוד בתפלה בלי נענוע כעבד קמי מריה בהכנעה גדולה ומה שאמר הכתוב כל עצמותי תאמרנה ה' דמשמע שצריך להתנועע כדי שכל עצמותיו תהללו י"ה היינו דוקא בשירות ותשבחות ופסוקי דזמרה וברכת ק"ש והלמוד תורה אבל לא בתפלה. ובפסקי תו' כתוב מ"ד מפני שמי ניחת הוא דנוהגין החסידים ואנשי מעשים כשמזכירין השם בתוך התפלה נושאין עיניהם למעלה:

כתב במ"א בסי' מ"ה ס"ק ד' בשם עשרה מאמרות שקצת פרושים נהגו להתנענע בנחת בחתימת הברכה בלבד לקיים מפני שמי ניחת הוא ובמהרי"ל כתב שהיה נוהג להתנענע ובד"מ כ' שהרקנטי פ' יתרו נותן טעם ע"ר הקבלה להתנענע בתפלה:

וכתב א"ז מצאתי כתוב דאין להתנענע לצדדים אלא לצד פניו אל הקיר ולהמשיך עצמו לאחוריו בכבדות כדי לחזור להתנענע לצד הפנים וכ"כ ברשב"י עכ"ל ודעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד ובלבד שיכוין עכ"ל:

הג"ה ספסוק יהיו לרצון מסוגל לכמה ענינים תחלתו יוד וסופו

וסופו יו"ד וית בו י' תיבות וי' יודין ומ"ב אותיות יש בו וסודו סוד גדול לכן צריך לאומרו בנחת ולכוין ויועיל הרבה לקבל תפלתו. ח"ז בשם סדר היום:

איתא בזוהר דצריך להיות עיניו סגורות בשעת התפלה אמנם פוסקים האחרוני' כתבו מי שלא יוכל לכוין בעיניו סגורות יתפלל מתוך הסידור שלפניו ולא יראה חוצה ויש קצת חסידים נוהגין כן א"ז:

בשעת התפלה צריך שיכוף ראשו מעט שיהיו עיניו למטה לארץ ויחשוב כאלו עומד בבה"ה ובלבו יכוין למעלה לשמים:

כתב במ"א ואותן המגביהים ראשיהם ועיניהם למעלה כמביטים על הגג המלאכים מלעיגים עליהם אלא יתפלל בעינים סגורות או יתפלל בתוך הסידור ולא יראה הנה והנה ויעמוד באימה ביראה כאלו עומד בפני מלך בשר ודם:

כתב בזהר ויקהל שצריך להשמר שלא ישמיע קולו בתפלתו לאדם אחר אלא לאזניו כי המלאכים הממונים על התפלה נקראים מאריהון דאודנין ר"ל אזנים אין משגיחין אלא למי שמתפלל בלחש ובכונת הלב ודלא אשתמע תפלתו לאחרא. וסימנא על זה והקל נשמע קל בלא וי"ו נשמע ומה שמתפללין בר"ה וי"ה קצת בהרמת קול יש בו סוד נפלא וטעם אחר (עיין לקמן בהלכות ר"ה):

וגם ראוי להזהיר במה שרבים טועים בזה כשבאים לבה"ה כשהצבור קורין פסוק ראשון של ק"ש או מתפללים י"ח בלחש נכנסין לבה"ה וגורמין ביטול כונות המתפלל וארז"ל שאסור לעבור נגד המתפלל בתוך ד' אמות שלו בשעה שהוא מתפלל ורוב המון עם אינן נזהרין בזה וצריך להזהירן רק הם נזהרים כשגמרו לאחר עושה שלום כשפסעו ג' פסיעות אינם מניחים לעבור לפניהם עד חזרתם למקומם אותזים מנהג טפל ומניחין דין הגמרא שהרי התפלל כבר אבל בשעה שמתפללים אסור לעבור. ע"כ מי שבא לבה"ה ומצא שצבור מתפללין יעמוד וימתין חוץ לבה"ה עד דסיימו הצבור תפלתם:

כתב בש"ע סי' ק"ד מי שעומד בתפלת י"ח לא יפסיק בשום דבר אפי' לקדושה או לאיש"ר אלא ישתוק וישמע ואם קוראין אותו לעלות לתורה לא יפסיק לעלות אפי' אם הוא כהן אלא יעלה לוי או ישראל במקומו:

כתב במ"א מוטב להתפלל ביחיד בתפלין מלהתפלל עם הצבור בלא תפלין ומי שאין לו תפלין ומתיירא שיעבור זמן ק"ש ותפלה יקרא ק"ש ויתפלל בלא תפלין וכשיבאו אחר כך לידו יניחם במנחה או באמצע היום ויאמר איזה מזמור:

כתב בש"ע סי' ע"א מי שהוא אבל פטור מק"ש ומתפלה:

כתב במ"א בשם מהרי"ל דמיד שמתחילין להשליך עפר על המת אם עדיין קודם חצות יקרא ק"ש ויתפלל שחרית אבל ברכות של ק"ש לא יאמר אבל תפלין לא יניח כל היום ראשון אפי' במנחה. מי שמתפלל לא ידלג שום תיבה כאלו מונה מעות ולא יבליעם אלא יוציאם מפיו:

ארז"ל מי שמתפלל עם הצבור הוא דבר גדול מאוד והביאו כמה פסוקים. א' הן אל כביר לא ימאס. ב' ואני תפלתי לך ה' עת רצון. ג' בעת רצון עניתיך אימתי עת רצון בשעה שהצבור מתפללים. ואיתא בפ' בראשית עמוד תצ"ה הא דכתיב פנה אל תפלת הערער ולא כתיב שמע מהו פנה אלא שיש הפרש בין תפלת יחיד לרבים כשרבים מתפללין נכנסת התפלה לפני הקב"ה ואינו מדקדק לפנות ולדקדק במעשיהם וכונתם ומחשבתם אלא מקבל מיד תפלתם אבל יחיד פונה הקב"ה ומדקדק אם כיון לבו ואם הוא צדיק. לכן לעולם יתפלל עם הצבור וזהו שסיים הפסוק ולא בזה את תפלתם אע"ג דיש קצת מן הצבור דהיה ראוי לבזות את תפלתן מכח מעשיהם הרעים מ"מ לא בזה את תפלתם. בישובים הוא טוב מאוד לעשות תקנה ביניהם בקנס מה לצדקה מי שהוא בלילה בביתו ולא ילך אל בה"כ בבוקר כדי שלא יבטל התמיד שיהא מנין לכל הפחות ביום קריאת התורה בב' וה' ובר"ח ובחנוכה ובח"ה וגם הלומדים והבחורים ילכו לבה"כ ואע"פ שיבטלו מלימודם כי זהו מצוה יותר להתפלל עם הצבור:

הג"ה על כן ראוי להזהיר עד מאוד להתפלל עם הצבור בכל מה דאפשר ולא כמו שנוהגין קצת מן הלומדים שאינן נזהרין בזה להתפלל עם הצבור מפני שאינן רוצין לבטל מלימודן כוברין בדעתן שטוב יותר תלמוד תורה מלהתפלל עם הצבור וטועים הם. אע"ג דכתב ח"ז בשם ל"ת מי שיש לו לב להבין וללמוד די לו בתפלות שנקבעו ובמקום שהטנים וקרבנות ילמד מ"מ בש"ס שם בהדיא זמן תורה לחוד וזמן תפלה לחוד והאי דקרי ר' זירא על ר' ירמיה מכיר אזנו משמע תורה גם תפלתו תועבה מסיק בריי"ף פ"ק דשבת דוקא למי שתורתו אומנתו וכן פסק רמ"י בהדיא על המשנה מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפלה א"ר יוחנן ל"ש אלא כגון רשב"י וחביריו שתורתו אומנתו אבל כגון אנו מפסיקין בין לק"ש בין לתפלה ואם ר"י אומר על עצמו ועל חביריו כגון אנו שאין תורתו אומנתן מכל שכן אנו בדורות אלו שאין אנו נקראין תורתו אומנתו פשיטא ופשיטא דמחויב לבטל מתורתו ולהתפלל עם הצבור ואם אין עושה כן לא די שאינו מקבל שכר על לימודו אלא שעתיד ליתן את הדין על זה כי כתבו חכמי הקבלה אפי' מי שמתפלל ק"ש וברכותיה ותפלה עם הצבור ועדיין לא היה מתפלל פסוקי דזמרה מהפך הצינורות המכוונים כידוע ליודעי חן וגם מי שמבטל במזיד איש"ר אחד דוחין אותו ממחיצתו מ' יום. כאשר נמצא בכתבי הר"ב ז"ל וגם חוטא ומחטיא רבים המון עם כשהם רואין שאין הלומדין ותלמידי חכמים חוששין ונזהרין להתפלל עם הצבור באים לבסוף לבהכ"נ גם הם עושין כך ואומרים אם הוא כן שאומרים לנו מצוה להתפלל עם הצבור למה המה אינם נזהרין בזה וגם הבחורים והתלמידים יראו מהם וכן יעשו ויש לחוש שלא נאמר עליהם והאשימם ברחשם ח"ו אבל אם הלומדים ות"ח יתפללו עם הצבור מתוך שהכל פיהם הול עסור וקדוש יגרמו הם שיקובל תפלת העני בדעת עם הכלל ועי"ז זוכים ומזכים ואשרי להם בעולם הזה ובעולם הבא:

ד"ל מי שיש לו ב"ה בעירו ואינו נכנס לשם להתפלל נקרא שכן רע על כן יש ליזהר שיתפלל בב"ה עם הצבור :

ה כתב בש"ע בטא"ח סי' צ' ישתדל אדם להתפלל בב"ה עם הצבור ואם הוא אנוס שאינו יכול לבא לב"ה יכוין תפלל בשעה שהציבור מתפללין וה"ה בני אדם הדרין בישובין ן מנין מ"מ יתפלל שחרית וערבית בזמן שהצבור מתפללין . אם נאנס ולא התפלל בשעה שהתפללו הציבור והוא מהפלל יחיד מ"מ מצוה להתפלל בב"ה כי שם תפלתו מקובלת ביותר את מקום קדושה ושריית השכינה וכן מי שדר בישוב ואין לו מנין להתפלל בעשרה יתפלל בבית הכנסת :

זה שאיתא בגמרא דאמרו ליה לר' יוחנן איכא סבי בבבל תמה אמר למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה כתיב אבל בח"ל א כיון דאמרי ליה מקדמי ומחשכי לבי נישתא אמר היינו דאהני להו כדאמר ר' יהושע בן לוי לבניו אקדימו ואחשיכו ועיילו בי כנישתא כי היכי דתוריכו חיי וקשה היכי מתורץ הקושיא אם קדמו וחשיכו לב"ה שיאריכו ימיהם והלא מ"מ על האדמה כתיב משמע בארץ ישראל אבל לא בח"ל אלא יארז"ל דעתידין שיקבעו כל בתי כנסיות שבח"ל בא"י ואמרו רז"ל העומד לקצור בקצור דמי ומאחר שעתידין לבוא כל הבה"כ לא"י הרי הוא כאלו עכשיו עומדים שמה נמצא שהעומד ומתפלל בבית הכנסת כאלו עומד בא"י ונקרא שפיר על האדמה שיאריכו ימיהם:

וצריך להזהיר מי שרוצה להתפלל סחויב שיטול ידיו קודם אפי' עומד מלימודו שידיו נקיים . כתב ב"ח אם מתיירא אם מהדר אחר מים שיעבור מלהתפלל עם הצבור אע"פ שעדיין יש לו זמן להתפלל ביחידות אעפ"כ אין צריך להדר אחר מים ויקנח ידיו בצרור או בכל מידי דמנקי ויתפלל עם הצבור :

הג"ה וקבלתי מי שנוטל ידיו לתפלה או לתורה יאמר פסוק זה ארחץ בנקיון כפי ואסובבה את מזבחך ה' . וגם מי ששמע שקרא שמש לבית הכנסת יעמוד וירחץ ידיו אם אינם נקיות ויאמר שמחתי באומרים לי בית ה' נלך :

וכשהתפלה היא שלימה בדבור ובמחשבה ובמעשה אז הוא ממש במקום קרבן אמרו כשהתפלה פסולה נמסרה לחיצונים מבת לילית רח"ל :

כתב בש"ע סי' ק"א המתפלל צריך שיכוין בכל הברכות ואם אינו יכול לכוין בכולם יכוין באבות עכ"ל וכתב עליו בעל ע"ת בשם הטור כתב הר"ר אליעזר רוקח שצריך לכוין בשמנה עשרה בסוף כל ברכה וברכה שיש בהן קי"ג תיבות כמו שיש בתפלת חנה וקי"ג פעמים לב בחומש לומר שצריך בהן כונת הלב וכן נכון לדחוק את עצמו בזה עכ"ל ובפרט לפי מה שכתוב בש"ע סי' ה' ע"כ ראוי ונכון לכוין במחשבתו כשאומר ברוך אתה ה' (גלובט ביסטו גא"ט דער העיר איבר אלז) היה הוה ויהיה וסגולה אמתיית להיות האדם רגיל לכוין כך יכתוב בתוך הסידור תפלתו השם של הוי"ה עם נקודתו כזה יהוה אדון הכל היה הוה ויהיה בכל הדפין :

שיש שמה סוף ברכות ובפרט בשמנה עשרה אם יעשה כן יהיה לו סיוע מן השכינה שהניקוד שכינה ג"כ חש"ק חירק שבא קמץ שיוכל לכוין כן בכל הברכות שבעולם כי נעשה לו ההרגל טבע ואשרי לו מי שמרגיל את עצמו לידי כך :

הג"ה כתב בש"ע סי' ו' ז"ל יכוין בברכות פירוש המלות כשיזכיר השם יכוין פירוש קריאתו באדנות שהוא אדון הכל (ר"ל בל"א גאט דער הער איבר אלז) ויכוין בכתיבתו ביו"ד ה"א וא"ו שהיה הוה ויהיה וכשיזכיר אלקים יכוין שהוא תקיף בעל היכולת ובעל הכוחות כולם (ר"ל בל"א דער אלמעכטיגר גוועלטיגר גא"ט) עכ"ל וכ' במ"א על זה בשם ב"ח כשנכתב השם באלף דלת ממש ר"ל אדני (כגון אדני שפתי תפתח או אדני שמעה אדני סלחה אדני הקשיבה) אין לכוין אלא שהוא אדון הכל וצריך לקרותו האלף בחטף פתח והנון קמץ וכשנכתב ביו"ד יקרא בנקודת חש"ק שבא חולם קמ"ץ . ע"כ אפי' מי שהוא עני בדעת שאינו מבין ל"ה או אפי' אם מתפלל בלשון לעז שאין מלאכי השרת נזקקין לו מ"מ אם מתפלל בכל כונתו ומחשבתו להש"י הקדוש ברוך הוא פונה אליו ומקבל תפלתו כי הקב"ה בוחן כליות ולב ויודע מחשבות אם הם באים ממעמקי לב אפי' מי שהתפלל בלשון לעז בכוונת לבו לשמים תפלתו יותר מקובלת ממי שמתפלל בל"ה בלתי כוונה ועליו נאמר תפלה לעני כי יעטוף ר"ל שהוא עני בדעת ולפני ה' ישפוך שיחו וכל זה מבואר בע"מ מאכ"ח סי' נ"א ל"ב והובא בי"ח בערך תפלה סי' ל"ו ל"ז ע"ש :

מי שמאחר לבא לב"ה ולא שמע חצי קדיש קודם ברכו בשחרית יאמר זה אחר רחום וחנון . וקודם שיאמר זה יאמר בפה מלא :

זה אומר אני במקום חצי קדיש קודם ברכו :

ועתה יגדל נא כח אדני כאשר דברת לאמר והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים וידעו כי אני ה' ברכי נפשי את ה' ה' אלהי גדלת מאוד הוד והדר לבשת . להוי שמיה די אלהא מברך מן עלמא ועד עלמא די חוכמתא וגבורתא דיליה היא : א"ר יהושע בן לוי כל העונה אמן יהא שמיה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא בכל כחו קורעין לו גזר דינו שנאמר בפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו ה' מה טעם בפרוע פרעות משום דברכו את ה' . אמר רבי שמעון בן לקיש כל העונה אמן בכל כחו פותחין לו שערי גן עדן שנאמר פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים אל תקרי שומר אמונים אלא שאומרים אמנים :

מי שלא שמע ברכו דשחרית יאמר זה אחר רחום וחנון :

זה אומר אני במקום ברכו דשחרית

בפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו ה' קומו ברכו, את ה' אלהיכם מן העולם ועד העולם ויברכו שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה . יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם . ברוך ה' אלהי ישראל עושה נפלאות לבדו וברוך שם כבודו לעולם וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן . א"ר עקיבא בכל יום מלאך אחד עומד באמצע הרקיע ואומר ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך לעולם ועד עד שמגיע לברכו וכשמגיע לברכו חיה אחת ששמה ישראל וחקוק על מצחה ישראל עומדת באמצע הרקיע ואומרת בקול רם ברכו את ה' המבורך וכל גדודי מעלה עונין ברוך ה' המבורך לעולם ועד :

במקום קדושה דשחרית יאמר זה אחר רחום וחנון זה אומר אני במקום קדושה דשחרית :

ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל אני ה' מקדשכם . שרפים עומדים ממעל לו שש כנפים שש כנפים לאחד בשתים יכסה פניו ובשתים יכסה רגליו ובשתים יעופף וקרא זה אל זה ואמר קדוש

קדוש

קדוש קדוש ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו . ותשאני רוח ואשמע אחרי קול רעש גדול ברוך כבוד ה' ממקומו . ימלוך ה' לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה . כשעלה משה למרום מצא כת אחת אומרת קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו וכת אחת אומרת ברוך כבוד ה' ממקומו וכולם עונים בפה אחד ואומרים ימלוך ה' לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה :

במקום קדיש שלם יאמר ועתה יגדל ככתוב לעיל עד ברכו ס' ואחר כך יאמר :

זה תומר הני במקום קדיש שלם :

אמר רבי יהושע בן גדיא כל מי שעונה אמן בעולם הזה זוכה ועונה אמן לעולם הבא שנאמר ברוך ה' לעולם אמן ואמן אמן בעולם הזה ואמן לעולם הבא :

למנחה במקום הני קדיש יאמר ועתה יגדל ככתוב לעיל עד תכמתה נגמרה דיליה היה ואחר כך יאמר :

זה תומר הני במקום הני קדיש קודם מנחה :

תניא אמר רבי יוסי פעם אחת הייתי מהלך בדרך והגיע זמן תפלת מנחה ונכנסתי לחורבה אחת מחורבות ירושלים להתפלל בא אליהו זכור לטוב ושמר לי על הפתח אמר לי בני מה קול שמעת בחורבה זו אמרתי שמעתי בת קול שמנהמ' כיונה ואומרת אוי שהחרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתי את בני לבין האומות אמר לי בכל יום ויום אומרת כך ובשישראל נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונין אמן יהא שמיה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא הקב"ה מנענע בראשו ואומר אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך ומה לו לאב שהגלה את בניו ואוי להם לבנים שגלו מעל שלחן אביהם אמר רבי שמעון בן לקיש וכו' כמו שכתוב למעלה :

למנחה במקום קדושה יאמר ולא תחללו את שם ככתוב למעלה ואחר כך יאמר .

זה תומר הני במקום קדושה של מנחה :

אמרו עליו על סנדלפון שהוא גבוה יותר מחביריו מהלך ת"ק שנה ועומד אחורי מרכבה וקושר כתרים לקונו ומשביע את הכתר ועולה ומיסב בראש אדונו ובשעה שיוצא הכתר כל חיילי מרום נרתעין ומזדעזעין וחיות דוממות ומנהמות כארי באותה שעה עונין ואומרים קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו ובשעה שמגיע לכסא מתגלגלים גלגלי הכסא ומתרעשין אדני שרפרף וכל רקיעין אוחזתן חלחלה ובשעה שהוא עובר על כסאו כל חיילי מרום וכתר הכבוד שלו פותחין פיהם ואומרים ברוך כבוד ה' ממקומו בא וראה כמה גדולתו ושבחו של הקב"ה שבשעה שמגיע הכתר לראשו מחזיק עצמו לקבל הכתר מעבדיו וכל חיות ושרפים וגלגלי המרכבה וכסא הכבוד וחיילי מעלה ומטה מתגדלים ומתגברים ומתגאין ונותנין הוד והדר וממליכים כולם בפה אחד ואומרים ה' ימלוך לעולם ועד :

לערבית במקום ברכו יאמר זה מיד אחר והוא רחום .

זה תומר הני במקום ברכו של מעריב :

חיה אחת יש ברקיע כשהוא יום אות אמת במצח' ויודעין המלאכים שהוא יום ולערב אמונה במצח' ויודעין שהוא לילה ובכל פעם אומרת ברכו את ה' המבורך וכל גדודי מעלה עונין ברוך ה' המבורך לעולם ועד :

אם יש יחידים בקהל שמאריכים בתפלתן אין להש"ץ להמתין עליהם אפי' על חשובי עיר וכן אם מנין בבה"כ אין להמתין על אדם חשוב או גדול שעדיין לא בא כ"כ בתשובת בנימין זאב :

העומד בתפלה והשתין תינוק בבה"כ יותר טוב שילך בתוך התפלה חוץ לבה"כ ולא ישתוק שמא ישהה כדי לגמור את כולו ויצטרך לחזור לראש אע"ג דלעיל סימן ע"ה כתב דאין לצאת היינו כשיוצא ההשתנה ממש דגם אם יוצא שם אינו נקי כמו בכאן משא"כ כשיוצאין מאחרים שהוא בעצמו נקי צריך להרחיק אפי' בתפלה . ב"ח :

גם הש"ץ ישתוק אפי' ההשתנה חוץ לד' אמות שלו מ"מ כיון דהחזרת י"ח הוא בשביל אחרים והלא הוא בתוך ד' אמות שלהם :

כתוב בזהר בפ' וישלח הצילני נא מיד את מיד עשו מאן דצלי צלותא בעי לפרשא מלוי כדקא יאות הרי כשמבקש האדם מהשי"ת איזה עניינים אל יבקש סתם מהש"י שהש"י יעשה בקשתו אלא צריך לפרוט כל דבר ודבר ויסדר בקשתו בדברים מבוררים :

ענין התפלה יתפלל דרך תחנונים כרש המבקש בפתח ובפרט כשאומרים הברכות האמצעות שבי"ח ובשני ובחמישי שאומרים והוא רחום יאמר דרך תחנונים או כשאומרים שארי בקשות ותחנונים יאמר בקול נמוך ובדיבור נחת כאלו עומד לפני מלך ומבקש . ארז"ל כל השערים ננעלו חוץ משערי דמעה ע"כ יעורר אדם עצמו ויראה שתפלתו יהיה בדמעות ומכ"ש כשאומר ודוי ומבקש סליחה ומחילה פשיטא ופשיטא שיהיה בבכי ותחנונים ואם לפעמים אינו יכול לבכות ממש מ"מ יהיה קול דברים שמדבר בתפלתו בקול נמוך ומשובר כאלו הוא בוכה וע"ז רמז דהמע"ה כי שמע ה' קול בכיי לא אמר בכיי אלא קול בכיי שעושה קול כאלו בוכה ויאמר הכל בקול תחנונים כקול עני ואביון המבקש :

מי שרוצה להתפלל בשדה או בדרך יזהר עד מאד קודם שיתחיל י"ח לראות הנה והנה שלא יהא שום צואה או דבר מינוף כדי שלא יהא תפלתו תועבה . מי שהיה מתפלל י"ח ונמצא אח"כ שהיה מתפלל בתוך ד' אמות של צואה והוי תפלתו תועבה צריך לחזור ולהתפלל במקום נקי ומי שיש בו יראת שמים צריך לצער על זה שהקרה ה' לפניו שהתפלל במקום מטונף ויתן דבר מה לצדקה או יתענה יום אחד כי זה ידוע כי לעולם לא בא לאדם שום חטא לחטוא בשוגג אלא משום שלא היה נזהר מקודם לשמור את עצמו מלחטוא בשוגג ואז עבירה גוררת עבירה וזהו שאמרו רז"ל אצל צדיקים שאין חטא בא לידן ר"ל חטא הוא שוגג מפני שהמה צדיקים ושומרין את עצמן מלחטוא בשוגג אח"כ הקב"ה משמרן שלא יבא לידן שום חטא וק"ל :

מה שאמרו רז"ל דצריך לשהות קודם התפלה ואחר התפלה שעה לאו דוקא שעה ממש מה שהעולם קורין שעה אלא ר"ל דבר מועט כדי שישים אל לבו לפני מי שרוצה להתפלל ולעמוד לפניו ע"כ נוהגין קודם התפלה לישב מעט ויאמר הפסוק אשרי יושבי ביתך ואחר התפלה יושבין ג"כ מעט ואומרים אך צדיקים

יודו לשמך ישבו ישרים את פניך. זקן שאינו יכול לעמוד יושב במקומו ויתפלל מכ"ש חולה שיוכל להתפלל אפילו שוכב על מטתו. מי שמוכרח לרוק בתפלה או בבה"כ ירוק לצד שמאל לאחוריו ואם א"א ירוק אפילו לפניו. מי שמסיים י"ח והש"ץ יושב תכף לתחנה או מתחיל מעריב יעמוד במקומו ויכסה פנים משום שאין רשאי לחזור תיכף למקומו ות"ה כשמתפלל אחר נגדו שאין רשאי לישב. מי שסיים והוא רחום לא יפול על פניו להתפלל רחום וחנון אלא ימתין על הש"ץ ויפול עמו על פניו. כתב מי"ט אם המברך מברך בכוונה יש שכר יותר להמברך מן העונה אמן מדחזינן דרב אמר לרבי חייא חטוף ובריך וכן רב הונא אלמא דהלכה דמברך עדיף. וכן תוא בפ' בלק על פסוק תפלה לעני כי יעטוף דתפלת עני היא מקובלת ומרוצה יותר משארי תפלות כיון שמתפלל בשברון לב כיון דראה חד גודל מעלת תפלת העני דכל שערי שמים ושערי רחמים מזומנים לפתוח לו וליכא שום תפלות שבעולם דקוב"ה מקבלה כתפלת עני עשה עצמו כעני ואביון פשט לבושא דמלכותא וישב בקרקע כעני ואמר תפלה לדוד הטה ה' אזנך עניני כי עני ואביון אני וראוי לכל אדם לעשות כן ובודאי יקובל תפלתו:

ענין אמן ארז"ל גדול העונה אמן יותר מן המברך והנה פירוש תיבת אמן אינה שוה תמיד ומשתנה בפירושו לפי ענינו: כתב בש"ע סי' קכ"ד כשהש"ץ חוזר התפלה הקהל יש להם לשתוק לכוין לברכות שמברך החזן לענות אמן ואם אין ט' מכוונים לברכותיו קרוב להיות שברכותיו לבטלה לכן כל אדם יעשה עצמו כאלו אין ט' זולתו ויכוין לענות אמן ואותן המזמרים עם החזן נראה בקלות ראש ולפעמים מוציאים שם שמים לבטלה בחנם וי"א שכל הקהל יעמדו כשחוזר החזן התפלה עכ"ל:

כתב מ"ז אם יש בבהכ"נ מנין מצומצ' ויש אחד מהם שאל יאמר קדיש או קדושה או חזרת י"ח עד שיעידו אותו משנתו וגם יש לנעור באותן אנשים המדברים שיחת חולין מברוך שאמר עד לאחר חזרת י"ח או בשעת אמירת קדושה או איש"ר כי גדול עונותם מנשוא חלילה להצטרף עם האנשים פושעים כאלה ובפרט כשאין מנין זולתם דכבר פסק ההלכה בסימן קכ"ה דאם אין ט' שמכוונין לדברי הש"ץ לענות אמן בשעת חזרת התפלה דקרוב להיות ברכה לבטלה או בשעת קדושה או אמירת איש"ר וצריך ליזהר בזה עד מאוד מכאן נראה גודל העונש מי שאינו עונה אמן כי הוא הגורם דהוי ממש ברכות שאמר החזן המה לבטלה בפרט בישובים שיש מנין מצומצ' שיש לחוש שמא אין עשרה בבה"כ דעונין אמן:

ויש להזהיר החמונים שנוהגין קצת לומר ג"כ מה ששייך לומר לחזן ולפעמים אומרים ג"כ השמות עמו והוי כאלו נשבעים לשוא ולשקר וגם אמרו רז"ל מי ששמע מחבירו שמוציא שם שמים לבטלה מחויב לנדותו וצריך להתירו מיד נמצא מי שמוציא ש"ש לבטלה חייב נידוי וגם עובר על לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא ויש כמה בעלי בתים אם יש להם משפט עם אחר ונפסק להם שבועה על פי הדין אע"פ שיכולין לישבע באמת מ"מ מפני שיראת אלהים נגע בלבם אומרים מוטב שיהא לי הפסד ממון ואינו רוצה לישבע ועתה הוא מוציא כמה פעמים ש"ש לבטלה והוי כאלו נשבע לשקר ע"כ צריך ליזהר עד מאוד וכן כתבתי מזה לקמן בהלכות ר"ח שנוהגין העולם לומר עם החזני' מה ששייך לחזני' ע"ש: על כן צריכין למודעי כדי שלא יצא שכרן בהפסדן ותחלה נקדים ונאמר שהברכות כולם הם נחלקים למחלוקת יש מהם ברכות המצות כגון ברכות ענ"י וציצי' ותפילין ודומיהן וחכלל כל מקום שנוסח שלהם אשר קדשנו במצותינו וצונו שכוונת הברכות הללו הוא שאנהנו מברכין לשם ית' על כל הטוב אשר גמלנו שטיהר וקידש אותנו במצותיו הקדושים שהם קיום עולמות כנודע ועל ידיהם אנו נקראים קדושים ונתקדש גופינו ונשמותינו והם תכליתנו לא זולת זה בשום ענין בעולם והוא ית' צונו בזו המצוה להתעטף בציצית או להניח תפילין וכדומיהן אז העונה אמן אחר המברך בברכות האלו צריך לכוין אמת ואמונה היא השבח והברכה שבירך המברך והוא מאמין. ויש מהם שהוא ברכות השיר והשבח וההודאה לו ית' כגון ברכת אלהי נשמה וברכת מודים נודה לך וברכות הטוב ומטיב שבברכת המזון ודומיהן יכוין העונה אחר הברכה וההודאה שבירך והודה המברך על הטוב אשר גמלנו ה' אני מודה ומאמין בה' וכן כל ברכות שהודיות וג' ראשונות שבי"ח וברכת הנהנין בכלל, אמנם ברכות השאלות והבקשות והתחינות כגון אמן שאחר הקדיש שהוא תפלה ובקשה ואחר ברכת הרחמן שבבהמ"ז ואחר זכרנו שביעלה ויבא ודומיהן שהם בקשות יצטרך להתכוון העונה יהי רצון שיאמנו בקשות המברך והמבקש ושכך יעשה ויקיים ה' את דברו. אמנם ברכות האמצעות שבי"ח ברכות הם כולם שאלות ובקשו' שאנו שואלין ומבקשי' ממנו ית' צרכנו ואולם החתימות שבהם הם שבחיו ותואריו הנכבדים ית' על כן אחר ברכו' האמצעות צריך לכוין בהם העונה אמן אמת היא הברכה שבירך המברך שהש"י הוא חונן הדעת וכן כולם והוא יקיים ויאמן דברי המבקש. על כן צריך לתת דעת על זה ואם אומר על שבחיו ותואריו אמן שיהיה כן הוא

כרשע וכופר כי הנה כמסתפק חס ושלום אם השבחים ותוארים הם בו ומבקש לומר שיהא כן אלא רק על הבקשות יכוין שיהא כן. יש פלוגתא בין הפוסקים אם מותר לענות אמן ב' פעמים על ברכה אחת ויש שמתירין לענות אמן ואמן כיון דאמר דוד בתהלים אמן ואמן ואני קבלתי על כל הברכות יענה רק פעם אחד אמן אבל אחר ברכות סיום י"ח המברך את עמו ישראל בשלום יענה אמן ואמן כי השלום הוא עיקר הברכה והמתים צריכין ג"כ שלום שיהיה להם מנוחה אפילו בגן עדן שיהיה נשמתו צרורה בצרור החיים וידוע כי בשלום המה אותיות מלבוש בסוד חשמ"ל ומי שעונה אמן בעולם הזה יזכה לענות אמן בעולם הבא בסוד מלבוש שנתלבש נשמתו באור הגדול כידוע למארי קבלה ודי למבין:

הג"ה והנה בזהר בפרשת וילך האריך עד מאוד בסודות נפלאות על עניית אמן וכתב לבסוף זכו ישראל למטה ומשמרין לעונה אמן ולכוונא לבהון כמה דצריך כמה פתחין גדולים פתחין ליה למעלה כמה טובות משתכחין בכל העולמות ע"י המשכות האורות והשפע בעניית אמן. כמה חדוה בכולא מה שכר יהיה לישראל הגורמים כל זה אגר להו בעלמא דין ובעלמא דאתי. בעלמא דין אם ישראל עומדין בצרה ומתפללין תפלתן קמי מאריהון קול הכרוז יוצא בכל העולמות פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים אל תקרי אמונים אלא אמנים. פתחו שערים כמה דישראל הוי גורמין דנפתחין על ידיהון שערי רחמים שערי דברכה כך השתא פתחו שערים ויתקבלו תפלות מאותן דמצטערי להו הכי בעלמא דין. ובעלמא דאתי מה שכרייהו דכד יוצא בן האדם מהעה"ז דהוא שמר וממתין לעונה אמן על ההוא דמברך ומחכה ליה לענות אמן כמה דצריך כמה מלאכין קדישין נוטלין נשמתיה ומכריזין קמיה פתחו שערים קמיה כמו דאיהו הוה פתח שערים כל יום ויום ועליו נאמר כי מכבדי אכבד. אבל מי ששמע ברכה מאן דמברך ולא מתכוון לענות אמן כראוי עליו נאמר ובוזי יקלו מה עונשו כמו דהוא לא פתח ברכאין למעלה כך לא פתחין ליה בעלמא דין כד נפיק נשמתיה מהאי עלמא מכריזין קמיה סגורו פתחין קמיה פלוני ולא ליעול ולא תקבל ליה ווי ווי ליה ולנשמתיה. תאנא כמו שיש חדרים ומדורין בג"ע כן יש חדרים ומדורין בגיהנם וכולם בשמהון אקרי לקבלהון דפתחין דגן עדן ובגיהנם יש חדר ומדור האחרון הנקרא שאול תחתית שאול הוא חד ותחתית הוא התחתון הנקרא אבדון וכתיב שאול ואבדון מאן דנחית לשאול סליק כד סביל עונשים ועליו נאמר מוריד שאול ויעל אבל מאן דנחית לאבדון דאקרי תחתית לא סליק לעלמין והאי גברא נאבד מכלהו עלמין ותאני לתתא אתר דאקרי אבדון תמן נחתין הנהו גברי דמבזי לענות אמן ואוקימנא הא דאתאבד תמן אם לא ישוב לענות אמן אבל אם ישוב לענות אמן ולכוונא ביה כדינא סליקא ליה דרגא בתר דרגא מההוא עלמא עד דזכי לחיי עלמא דאתי עכ"ל המאמר בקיצור הרבה בלשון הקדוש. ע"כ מזה המאמר יוכל לשמוע מגודל השכר העונה אמן בעולם הזה ובעולם הבא וגודל העונש בעה"ז ובעה"ב אם לא חוזר בו עד יום מותו אבל אם חוזר בו ועונה אמן מכאן ולהבא יזכה לחיי עוה"ב. רוב העולם אין עונין אמן אחר המחזיר שכינתו לציון רק תכף שוחים מודים וצריך ליזהר בזה ולענות אמן קודם שחיית מודים וכן יש להפסיק מעט בין אמן למודים כי אמן קאי על רצה. מודים דרבנן צ"ל כולו בשחיית ראש וכשיאמר אנו מודים לך ישחה מעט יותר. ע"ש:

ראוי ליזהר שלא יענה אמן קודם שיסיים המברך וכן לא יענה אמן יתומה דהיינו אמן ריק שאינו מכוין על איזה ברכה עונה זהו נקרא אמן יתומה כמו שהיתום אינו מכיר אביו ואמו כך האמן אינו מכיר הברכה אמרו רז"ל כל העונה אמן יתומה נעשו בניו יתומים חס ושלום

על כן ראוי לכל אדם החרדים על דבר ה' כדי שיענו אמן כהלכתן ישימו סידור פתוח לפניהם בשעת חזרת הש"ץ התפלה ויהיו עיניהם ולבם שם ולא יראו חוצה ועונים קדושה ואמן ומודים בשבח ותהלה היא העולה למעלה עד רום מעלה ופותח המקור העליון והשתלשלות של העולמות כולם:

הג"ה ע"כ יש ליזהר הרבים אינם נזהרין בזה ואפילו לומדים שסוברים בדעתם לעשות מצוה ולקבל שכר גדול ע"י שבשעת חזרת הש"ץ התפלה הם אומרים תהלים ומעמדות או ע"ז פסוקים או שארי תחינות דלא שפיר עושין לא די שאינן מקבלין שכר על זה אלא מקבלין עונש על זה ראשון יש שאינן עונין כלל אמן ע"י זה ויש שעונין אמן והיא ליה אמן יתומה דא"א לבני אדם לעשות זה ולכוין בתרוייהו והלא אמרו חכמינו ז"ל טוב מעט בכוונה מהרבה שלא בכוונה וכי מבקש הקדוש ברוך הוא ממנו להרבות בתפלה שהיא שלא בכוונה אם הוא מקבל שכר ועושה רצון קונו על ידי מיעוט תפלה ולמה לו להרבות בתפלה ויענש על כך על כן ראוי להזהיר. וכן ראוי להזהיר לקרות קריאת שמע ותפלה בזמנה. והלא אמרו רז"ל זמן קריאת שמע עד רביעי' היום וזמן תפלה עד שליש היום יום נקרא מהנץ החמ' עד שקיעתה ולעולם מחשבין היום י"ב שעות זמניות אם הימים ארוכים הם י"ב שעות ארוכים ובימים קצרות הם י"ב שעות קצרות וזמן ק"ש עד ג' שעות זמניות וזמן תפלה עד ד' שעות זמניות וא"כ הוא אפילו בתקופות תמוז שהימים בתכלית האריכות שהנץ החמה הוא בבוקר בארבע שקורין פי"ר אוה"ר ושקיעתה היא בערב בשמנה שקורין אכ"ט אוה"ר שהמה לשעות דידן י"ו שעות ונחלקין לי"ב שעות זמניות וממילא בבוקר עד שמונה שקורין אכט"א אוה"ר הוא זמן ק"ש. וזמן תפלה היא עד תשעה שקורין ניין אוה"ר ושליש ותכ"ש אם הימים אינן באריכות כזה שהנץ החמה בחצי חמשה או בחמשה שקורין פינף אוה"ר או אח"כ כשמתקצרין הימים כך מתקצרין השעות זמניות ולפעמים בז' שקורין זיב"ן אוה"ר כבר עבר זמן ק"ש. בקהלות נוהגין לילך לבה"כ בשבתות וי"ט בשביעי שקורין זיב"ן אוה"ר ובישובים הולכים לביה"כ בשמנה שקורין אכט אוה"ר ואח"כ מאריכין בניגונים בב"ש ובשוכן עד ובשאר ניגונים ובודאי עוברין זמן ק"ש ובקצת ישובים נוהגים לומר ג"כ תהלים בשבתו' וי"ט קודם ב"ש המה בודאי עוברי' זמן ק"ש ע"כ מן הראוי לילך לבה"כ קודם זמן זה כמו שנוהגין בקהלת פיורדא שהולכין לבה"כ בששה שקורין זעק"ס אוה"ר ובאם שאינן רוצין לשנות מנהגן ורוצין לילך לבה"כ בשבע' שקורין זיבין אוה"ר כדי שיהיו יוצאין ידי חובתן כשאומר יה שמע ישראל קודם ברוך שאמר יקראו ק"ש עד ובשעריך ויכוונו שיהיו יוצאין ידי חובתן ע"ז אע"פ שלא אמרו הברכות שייכין לק"ש דברכות אינן מעכבין. וכן ראוי לבטל אותן שנוהגין לילך לבה"כ בשמנה שקורין אכ"ט אוה"ר וכן ראוי לבטל שלא לומר תהלים בשבתות וי"ט קודם ב"ש כמו שנוהגין באמת בקהילות גדולות חדא כדי שלא יעברו זמן ק"ש שנית זיל בתר טעמא כי אמירת תהלים הוא כדי להכרית הקליפות והמקטרגים ובשבת וי"ט אינן צריכין לזה. וכן אותן שהמה בדרך או מי שא"א לו להתפלל תכף בקומו ממטתו יזהר שיאמר הברכות ויאמר עד פ' התמיד ויאמר שמע ישראל ק"ש עד ובשעריך כדי שיהא נחשב לו לקריאת ק"ש בזמנה מ"מ יזהר אחר כך שלא יעבור הזמן שקבעו חכמינו ז"ל ע"כ ראוי להודיע להחזנים והמשוררים שיהא כוונתם לשם שמים לכבוד בוראם ע"ד כבד ה' מהונך אל תקרא מהונך אלא מגרונך אע"ג שהמה נהנים ג"כ מהם שמשמחים אלהים ואנשים אשרי להם בעולם הזה ובעולם הבא:

שמעתי רמז גדול על מעלת שכר החזנים לשם שמים ואם ח"ו אין כונתם לשם שמים עונשם הרבה כתיב צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה צדיק כתמר יפרח ס"ת קר"ח יפרח כארז בלבנון ס"ת חז"ן אם כוונתו לשם שמים יפר"ח כאר"ז בלבנו"ן כלומר יעלה למעלה בארז בלבנון. וידוע שסוד לבנון בגי' חקל רמז לחקל תפוחין כידוע למארי קבלה שיזכו לראות פני שכינה. וגם חק"ל אותיות חל"ק שיהא לי

חלק לעוה"ב ואם לאו יהיה בקרח ח"ו ועליהם נאמר נתנ' עלי בקול"ה ע"כ שנאתיה ע"כ ראוי לכל חזן להתפלל תפלה זו שלא ישלוט בו יצה"ר המסיתו למצוא חן בעיני הבריות לבד ולבו בל עמו לשם שמים. ויתפלל תפלה זו קודם התפלה ויכלול תפלתו עם כל חזני ישראל כדי שיהא תפלתו תפלת רבים שמקובלת ביותר י"ר מלפניך ה' או"א היה נא עמי ועם כל חזני ושלוחי עמך בית ישראל הורם מה ואמרו הבינם מה ידברו ידעם מה שישאלו שלא יכשלו בלשונם ושלא יכלמו בם שאונם. ואל יאמרו לפניך דבר שאינו הגון שלא כרצונך ושלא יהרהרו בתפלה מחשבת חוץ ואל יחר גרונם ותן להם אמיץ כח וכר לבב וכח להשלים על עבודתם עבודת הקודש מלאכת שמים שלא יכשל כח הסבל ואל יהי להם רפיון ידים וישלוט בהם יצר טוב ואל ישלוט בהם יצר הרע ותן בלבם אהבתך ויראתך לעמוד לפניך ולשרתך ולשורר ולברך בשמך ויהיו עבודתם לשם שמים בלב שלם יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי אמן וכן יהי רצון: כתב ט"ז בשם הרא"ש שאין מעלת הש"ץ תלוי ביחוס משפחה דאפילו אם הוא ממשפחה בזויה והוא איש טוב וצדיק מ"מ טוב לקרבו מאותו שהוא איש מיוחס ואינו צדיק רחמנא ליבא בעי מדכתיב לרחוק ולקרוב אבל אם שניהם שוים פשיטא שהמיוחס קודם לשאינו מיוחס כי אינו דומה תפלת צדיק בן צדיק וכו': גם צריך החזן להתפלל בנחת מלה במלה ולפי פי' המלות ולא במהירות ואל ישגיח על אותן קלי הדעת שאומרין לו למהר כדי שלא יאריכו בבהכ"נ כי עול בהכ"נ הוא משא כבד עליהם כי עי"ז שהוא מתפלל במהירות הוא מקצר בשבחו של מקום ואינו יוכל להתפלל בכוונה לפי פה"מ וגם אם יש קצת יחידים שיראת אלהים נגע בלבם להתפלל בכוונה מוכרחים ג"כ למהר וכל חזן שמתפלל במתון ובנחת יהיה לו שכרו הרבה מאוד בעולם הזה שיאריך חיים בנעימות ובטוב ובעוה"ב יזכה לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו מדה כנגד מדה: וכן יזהרו החזנים שלא ימשכו ויאריכו בניגון בתוך התיבה אלא יאמרו יחד התיבות השייכים לפי פירוש המשמעות וחיבור ואח"כ ינגנו בין התיבות וכן אל ימשכו הניגון באמן יותר מדאי אלא כדי השיעור שיוכל לומר אל מלך נאמן כי מכח המשכת האמן שמאריך החזן שלא כדין והקהל שוהין ואין עונין אחריו אמן עד שתכלה הניגון מפי המנגן הנה אם מפסיקין יותר מדאי בין הקדיש ובין עניית אמן הוא בכלל אמן יתומה שפירשו קצת מפרשים שלאחר זמן שסיים המתין הרבה ועונה אמן מקרי אמן יתומה ע"כ יש ליזהר בזה. יש להזהיר החזנים ולהודיע מה שכתב בזוהר

בפ' נשא כשאומרים ברכת כהנים כשאומר יברכך ה' יטה ראשו מעט כלפי ההיכל וכשיאמר וישמרך ישא פניו לאסתכלא לצד ימין תחילה והטעם לעורר מדת החסד. וכשיאמר יאר ה' יטה ראשו מעט כלפי ההיכל ויחונך יהיה פניו נגד שמאל כשיאמר ישא ה' פניו נגד ההיכל אליך נגד ימין וישם לך נגד שמאל שלו' באמצע וסימן יש"א ר"ת נוטריקון ימין שמאל אמצע ואם ח"ו החזן מסתכל בשמאל תחילה הוא מעורר ח"ו דין על הצבורא ע"ש שהאריך עד מאוד שצריך החזן בתפלה להמשיך על הצבור החוט של חסד שהוא ימין. ואם החזן אינו עושה כן עונשו הרבה מאוד ע"ש שהאריך:

נוהגין לומר קודם נפילת אפים פסוק זה. ויאמר דוד אל גד צר לי מאוד נפלה נא ביד ה' כי רבים רחמיו וביד אדם אל אפולה. והמנהג שלא ליפול על היד ממש אלא מכסין היד בטלית או בסודר מפני שנכתבין בה עונות של אדם ע"ת סי' קל"א:

כתב בע"ת סימן קל"א לפי דברי הרשב"י פ' במדבר משמע דיש לומר מזמור לדוד אליך ה' נפשי אשא אחר שסיים רחום וחנון ויכוין שמוסר עצמו למיתה בשביל חטאים ואינו נותן עוד נשמתו בפקדון כמו בלילה ובכוונה זו מתכפר על חטאים שחייב עליהם מיתה בידי שמים אך הזהיר דבעי לכוין כוונה זאת בכל לבו ואי לא ח"ו גורם מיתה לעצמו בלא זמנו משום דכתיב דובר שקרים לא יכון לנגד עיני עכ"ל. ע"כ נ"ל שלא לאומרה מפני שהוא סכנה גדולה כי לא יכוין כראוי:

כתב בש"ע סימן קל"א דאין נפילת אפים אלא במקום שיש ארון וס"ת בתוכו אבל בלא זה אומרים תחינה בלא כיסוי פנים ובשחרית כשיש תפילין בשמאלו יש לשחות על צד ימין משום כבוד תפילין וכשאין תפילין בשמאלו יטה על צד שמאלו: וכן כשיש מילה באותו ב"ה בשחרית אין אומרים תחנון אבל במנחה אע"פ שמתפללין אצל התינוק הנימול אומרים תחנון משא"כ בחתן שאין אומרים תחנון כל היום כשמתפללים אצל החתן ביום החופה וכתב בס' כ"ג דאף שמלין בבית אם בעלי ברי' מתפללין בב"ה א"א תחנון בב"ה בשחרי':

נוהגין שלא לומר תחנון בבית האבל כתב מ"א בב' וה' יאמר כל אחד ואחד והוא רחום בביתו: כתב ט"ז כשאין אבל במקום שמת המת אפילו מתפללין שם אומרים המזמור רחום וחנון שאין מדת הדין כשאין אבל בבית שמת המת: כתבו המקובלים כשאומר אל ארך אפים צריך להזכיר זכות עקידת יצחק בדו"ב רחמי"ך א"ל ר"ל כרוב היא לשון כהנ"ב כשהשור נהפך לכרוב ר"ת בגי' יצחק מי"ך א"ל הוא מיכאל שהוא כ"ג של מעלה שעקד לגבריאל שר הגבורה כשנעקד יצחק למטה ע"י אברהם בעל החסד וד"ל. ובא לציון כתב בעל

היכל

היכל הקודש שיכוין להמשיך על עצמו חלק מן הקדושה כפי הכנתו ולפי כונתו:

וכשאמר ברוך הוא אלהינו שבראנו לכבודו וגו' יאמר בכונה ובשמחת הלב שזכינו לכל זה ועי"ז יתעורר לשרות עליו רוח הקודש ויבא לידי השגה גדולה: גם יש ליזהר אם מסיים דורשיך ה' שיפסיק מעט בין התחלת פסוק ה' חפץ למען ולא כמו שנוהגים קצת שאומרים ה' ה' חפץ: וכתב בעל ע"ת בשם רש"י טעם לאמירת קדושת ובא לציון שתקנוה שיהיו כל ישראל עוסקים בתורה אפי' דבר מועט ואומרים תרגומו והם כעוסקים בתורה וכיון שנוהג בכל ישראל בתלמידים ובעמי הארץ חביב הוא לפני הקב"ה מאוד ובזכותו נתקיים עלמא. ובעל א"ז כתב עוד טעם אחר בשם בם"מ משום עמי הארץ שמאחרין לבוא לבה"כ לתפלה ולא שמעו קדושה ולפ"ז המאחרין צריכין לכוין לקדושה זו אף שעוסקין בענין אחר: כתבו המקובלים שיש לומר עלינו לשבח באימה וביראה ובכוונה ובשמחת הלב כי כל צבא השמים שומעים והקב"ה עם פמליא של מעלה עונים ואומרים אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלהיו:

בעלינו לשבח יש ליזהר מאוד כשאומרים ואנחנו כורעים ומשתחוים כשאומר כורעים צריך מעט לכרוע בברכים שלו וכשאומר ומשתחוים צריך להשתחות בראשו ובאם שאינו עושה כן הרי הוא ככופר הס ושלום שאומר בפיו ואנחנו כורעים ומשתחוים למלך מלכי המלכים הקב"ה ואינו עושה כן והוא הדין בכל התפלות ושירות כשאומר בואו נשתחוה או אשתחוה אל היכל קדשך צריך להשתחוות:

הג"ה וקצת מן ההמונים נוהגין לרקוק בעלינו ואינן יודעים למה הם מקילים ורובא דרובא בזמן הזה שאינם מבינים כלל ל"ה ומקילין כשאומרים ואנחנו כורעים וזה איסור גמור וגם עלינו נתקן ע"י יהושע בן נון שהיו בימיו עובדי עבודת כוכבים ומזלות שאינו בזמנינו וגם הוא סכנה גדולה שמא יחשבו האומות שבזמנינו שעליהם נאמר ככל המונם וכו'. והלא יהושע תקנו כדלעיל ע"כ מן הראוי שיש למחות בידיהם אלא ילמדו שיאמרוהו כהלכתן כדאמרן: מי שאומר קדיש יתום כתוב בע"ת וא"ז בשם הפוסקים שצריך ללבוש טלית משום כבוד צבור ולא כמו שנוהגין קצת ואומרים קדיש בלי טלית: אחר עלינו יאמר הפסוק והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד. בס' זכרון ציון כתב שאחר עלינו יאמר אלו פסוקים והם סגולה נפלאה (אל תירא מפחד פתאום ומשואת רשעים כי תבא עוצו עצה ותופר דברו דבר ולא יקום כי עמנו אל. ועד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבול אני עשיתי ואני אשא ואני אסבול ואמלט). ואם אינו יכול לאומרם תיכף אחר עלינו משום אמירת קדיש יתום או שיר היחוד יאמר אותן קודם יציאתו מבהכ"נ כי הסוד של פסוקים אלו הם רב ורם. ע"כ הג"ה:

כתב ט"ז אני נוהג לומר אלו ג' פסוקים בשעה שאומר הש"ץ שים שלום וכן היו נוהגין בפרובינצא והטעם של אמירת ג' פסוקים אלו כי מצינו במדרש ילקוט מגילה שמרדכי שאל לג' תינוקות של בית רבן פסוק לי פסוקך כל א' אמר לו פסוק א' ושמח בדבר וידע ע"י פסוקים אלו שינצלו מן הגזירה של המן והקב"ה יעשה להם נסים ע"כ אמירת פסוקים אלו יצילו את האדם מכל גזירות רעות ויבטח בה' שיצילו:

וכתב הלבוש אם אמרו עלינו בלא עשרה אין אומרין קדיש לאחריו אפי' בעשרה או אם אמרו עלינו ויצא א' מהם אין אומרין קדיש בלא עשרה: תיכף אחר תפלתו יאמר פטום הקטורת כמו שנדפס במעמדות מן פנחס בן אלעזר והוא סגולה שלא להניק הקליפות מן התפלה כי סוד אמירת קטורת רב ורם. ודוקא בשחרית יאמר אחר התפלה ג"כ פטום הקטורת ולא אחר תפלת מנחה ומעריב:

כתב במ"א בסי' נ"ד ס"ק ג' על מה שכתב בש"ע על מקצת פסוקי דזמרה ואם לא אמר פסוקים לא יאמר קדיש רק יתחיל ברכו בלא קדיש והפורס על שמע לא יאמר קדיש אם לא אמר פסוקים שלעולם לא תמצא קדיש בלא פסוקים שלפניו ועתה מקרוב באו שפורסי' שמע אחר גמר קדיש בתרא ואומרים שנית קדיש ואינו נכון דמה ענין לומר ב' קדישים סמוכים זה לזה ועל כל פנים יש ללמדם שיאמרו מקצת פסוקים בין שני הקדישים עד כאן לשונו:

אלו הפסוקים הם מסוגלים וטוב לאדם להיות רגיל בהם ונוהגין קצת לאומרם ג"כ קודם יציאתן מבה"כ עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ: השלך על יהוה יהבך והוא יכלכלך. ויכוין במחשבתו בשם בנקודת יהכ"ך: שמר תם וראה ישר כי אחרית לאיש שלום. בטח בה' ועשה טוב שכן ארץ ורעה אמונה. הנה אל ישועתי אבטח ולא אפחד כי עזי וזמרת יה ה' ויהי לי לישועה. והכוונה של פסוק השלך על ה' תמצא לעיל בהפלה קודם יציאתו למטה ומהן:

מצאתי כתוב בכתבי הרב ז"ל שמצוה לומר בכל יום ד' זכירות והובא ג"כ בע"ת סי' א'. א' זכירת י"מ. ב' מתן תורה. ג' מחיית עמלק. ד' זכירת מרים. יציאת מצרים למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך מעמד הר סיני זכור את יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחרב פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך: מחיית עמלק זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים אשר קרך בדרך ויזנב בך כל הנחשלים אחריך ואתה עיף ויגע ולא ירא אלהים. והיה בהניח ה' אלהיך לך מכל אויביך מסביב בארץ אשר ה' אלהיך נותן לך נחלה לרשתה תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח: זכירת מרים זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים בדרך בצאתכם ממצרים:

הג"ה ואחר כך יאמר יהי ה' אלהינו עמנו וכו' וידלג פסוק ה' נחני ויאמר כי עמך מקור חיים באורך נראה אור ויאמר בצורת המנורה. ואח"כ ישב מעט ויאמר אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך ואח"כ ישתחוה נגד ארון הקודש ויאמר כי כל העמים ילכו וגו' ואח"כ כשיצא מבה"כ יהפוך עוד פניו נגד ארון הקודש ויאמר ה' נחני בצדקתך למען שוררי הישר לפני דרכך. וכשהולך יאמר אלו שלשה פסוקים גד גדוד יגודנו והוא יגד עקב ויהי דוד לכל דרכיו משכיל וה' עמו ונח מצא חן בעיני ה' כן מצאתי בספר מערם הזהב:

דע כי האנשי כנסת הגדולה תקנו התפלה הקבוע לכל ישראל בשוה אמנם כל יחיד ויחיד מחויב להתפלל להש"י איזה צורך הצריך לו ואל יבטח על חריצתו ושכלו כי במה נחשב ועצת ה' היא תקום ועל כל ענין וענין יתפלל להש"י

השי"ת מכל מה שהפה יוכל לדבר ואחר
תפלה ישים בטחונו בהשי"ת שהוא יעזור לו
ושיע לו: כתב כס"ח לא יעשה כאדם העושה
בר כמנהג ומוציא דבריו מפיו בלא הגיון
לב ועל דבר זה חרה אף ה' בעמו ושלח
בדו ישעיה הנביא ואמר יען כי נגש העם
זה בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני
תהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה (ר"ל
מנהגם וכרגילתם) אמר הקב"ה לישעיה ראה
יאך מעשה בניי שאינם אלא לפנים ומחזיקין
ו כאדם הנוהג ומחזיק מנהג אבותיו ולא
לב שלם מנקין ידיהם ומברכין ענט"י ובוצעין
מברכין ברכת המוציא שותין ומברכין כמו
הדבר שגור בפיהם אך בעת שמברכין אינן
בוונין לברכני עכ"ל. ע"כ קודם שהאדם
וצה להתפלל או לברך שום ברכה ירגיל
צמו לשתוק מעט וישים אל לבו מה שהוא
דעתו לעשות למי שמתפלל ולמי שיברך:
אם יפול לו איזה מחשבת חוץ באמצע התפלה
או שבח או ברכה ישתוק מעט עד שתצא
מלבו ויתבונן לפני בוראו ית' המבין מחשבות
יתעורר למחשבה טובה: כתב בשערי ציון
טהר המחשבה יצייר נגד עיניו שם של הוי"ה
זה יו"ד יו"ר ה"א יו"ד ה"א וא"ו יו"ד ה"א
א"ו הו"א. וזה יחשוב ה' פעמים זהו מחשבה
חשב מ"ה וה' פעמים הוי"ה גי' ק"ל וה'
פעמים ק"ל גי' נת"ר וכו' אם תכבסי בנת"ר:
שמעתי ממקובל גדול סגולה להעביר מחשבת
ח"ץ בעת התפלה קודם שיתחיל
התפלל יעביר יד ימינו ג"פ על מצחו ויאמר
ל פעם לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון
דש בקרבי ואם נפל לו מחשבת חוץ בתוך
תפלה במקום שאסור להפסיק ישתוק מעט
עביר ימינו על מצחו ויהרהר פסוק הנ"ל
לבו ואז תיכף יוכל להתפלל בכונה כי בלבול
מחשבות בא לו מן השטן וחילותיו שרוצין
מנוע שלא יקובל תפלתו ועי"ז הוא סגולה
מיתית להעבירו כי הבא לטהר מסייעין לו
ן השמים: ארז"ל גדולה צעקה ובכיה בתפלה
שקורע גזר דינו של אדם אע"ג דגזור עונשים
תקרעו כתוב בזהר בפ' שמות מאן דצלי ובכי
ד דלא יוכל למרחש בשפותיה האי צלותא
שלימתא היא בלבא ולעולם לא הדרית ריקם
ע"כ כמה פעמים וכשהוא בוכה בתפלתו או
תחינתו או בוידוי ירחץ מצחו וידיו ברמעותיו
שמא נכתבין עונותיו ועי"ז נמחקין ומה
אומרים בבכיה אחר התענית תמצא לקמן
הלכות תשובה: מי שהוא רוצה שתהא תפלתו
רוצה ומקובלת לפני הקב"ה ישמור את הכלי
שהוא הפה שלא יוציא ממנו דבר נבלה או
שבועה או קללה או ל"ה וכיוצא בזה כי התפלה
דורון למס"ה הקב"ה והפה הוא הכלי המביא
דורון שלא יהא מטונף ח"ו הכלי מלא קיא
צואה והוי ח"ו ביזוי למלך וביזוי הדורון ואם
ח"ו עשה אדם כן יתקן הדבר ולא יעשה עוד
וירבה בפה דברים קדושים וטהורים ודברים
המותרים ולא יותר: אמרו במדרש איוב אמר
על לא חמס בכפי ותפלתי זכה מכאן מי שיש
בידו גזל שתפלתו עכורה ותועבה ואינה זכה
וכתיב זבח רשעים תועבה ע"כ אם רוצה
שיתקבל תפלתו יחזיר הגזילה או יפייס הנגזל
שימחול לו הגזל' ואז הקב"ה ג"כ מוחל לו.
חל עלינו חובת התפלה ובקשה להשי"ת בכל
צרכינו כי הכל מאתו ית' ויותר צריך זירוז
להתפלל שיהיה לו זרע כשר עד עולם ואגב
כל צרכיהם וזיווגם מה' יצא הדבר ועת רצון
לתפלה זו בער"ח סיון הוא החודש שבו נתנה
התורה וראוי לישב בתענית הוא ואשתו
ויתעוררו בתשובה ויתקנו כל ענייני הבית ויתנו
צדק' לעניי' הגוני' ומה טוב אם אפשר להתענות
הפסקה ב' ימים וב' לילות רצופים ואם א"א
להתענות הפסקה מ"מ יהא בתענית גמור ככל
דיני תענית צבור שיהא מפסיק מבעוד יום:

וזהו נוסחא של התפלה:

אתה הוא ה' אלהינו עד שלא בראת העולם. ואתה הוא אלהינו שמבראת העולם ומעולם ועד עולם אתה אל בראת עולמך בגין לאשתמודע' אלהותך באמצעי' תורתך הקדוש' כמו שארז"ל בראשית בשביל תורה ונתת לעמך ישראל תורתך הקדושה וקרבתם לשמך הגדול ועל קיום העולם ועל קיום התורה בא לנו ממך ה' אלהינו שני צויים כתבת בתורתך פרו ורבו וכתבת בתורתך ולמדתם אותם את בניכם והכונה בשתיהן אחת כי לא לתוהו בראה כי אם לשבת ולכבודך בראת יצרת אף עשית. כדי שנהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי כל עמך בית ישראל כלנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה. ובכן אבא אליך ה' ממ"ה ואפיל תחינתי ועיני לך תלויות עד שתחנני ותשמע תפלתי להזמין לי בנים ובנות וגם הם יפרו וירבו הם ובניהם ובני בניהם עד סוף כל הדורות לתכלית שהם ואני כלנו יעסקו בתורתך הקדושה ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה. והאר עינינו בתורתך ודבק לבנו במצותיך לאהבה וליראה את שמך אבינו אב הרחמן תן לכולנו חיים ארוכים וברוכים מי כמוך אב הרחמים זוכר יצוריו לחיים ברחמים זכרנו לחיים נצחיים כמו שהתפלל אברהם אבינו לו ישמעאל יחיה לפניך פירשו רז"ל ביראתך. כי על כן באתי לבקש ולחנן מלפניך שיהיה זרעי וזרע זרעי עד עולם זרע כשר ואל ימצא בי ובזרעי ובזרע זרעי עד עולם שום פסול ושמץ אך שלום ובאמת טוב וישר בעיני אלהים ואדם ויהיו בעלי תורה מארי מקרא מארי משנה מארי תלמוד מארי רזא מארי מצות גומלי חסדים מארי מדות תרומיות ויעבדוך באהבה וביראה. יראה פנימית לא יראה חצונית. ותן לכל גויה וגויה מהם די מחסורה בכבוד ותן להם בריאות וכבוד וכח ותן לחם קומה ויופי חן וחסד. ויהיה אהבה ואחוה ושלום ביניהם ותזמין להם זיווגים הגונים מזרע ת"ח מזרע צדיקים וגם זיווגם יהיו כמותם בכל אשר התפללתי עליהם כי זכרון אחד עולה לכאן ולכאן אתה ה' יודע כל תעלומות לפניך נגלו כל מצפוני לבי כי כונתי בכל אלה למען שמך הגדול והקדוש. למען תורתך הקדושה על כן ענני ה' ענני בעבור האבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב ובגללם תושיע בניהם להיות הענפים דומים לשרשם ובעבור דוד עבדך רגל רביעי במרכבה המשורר ב. ח

קדשך שיר המעלות אשרי כל ירא ה׳ כו׳ עד שלום על ישראל אנא ה׳ שומע תפלה יקויים בנו הפסוק ואני זאת בריתי אותם אמר ה׳ רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיך לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה׳ מעתה ועד עולם יהיו לרצון אמרי פי וכו׳ :

(לצום ושלא יאכילנו הקב״ה זכיותיו בעה״ז ויהיה זה התענית יום קודם ערב ר״ח ניסן כי בניסן טללים שהם לברכה נפתחים) :

זה הנוסחא של תפלה :

אתה הוא ה׳ האלהים הזן מקרני ראמים ועד ביצי כינים ואתה הוא המכין כל צרכיהן וגוסף על הצרכים ההכרחיים אתה הוא הנותן במלוי ודיות ועושר וכבוד בל זה אתה עושה בנדבת לבך הטוב כי אתה הוא נדיב באמ׳ לא כמו שקורין אדם נדיב כי נדיבתו אינה אמתית רק לתשלום גמול או בשביל טובה שקדמוהו והרי הוא כסוחר . אכן מי הקדימך ושלמת ובנדבת לבך הטוב טוב ומטיב אתה לכל ולי אני עבדך הטבת על כל . נתת לי עושר והכבוד מידך הכל וברכתני בכל מכל כל נתת לי ספרים הרבה כסף וזהב לרוב ומלבושי כבוד ודירת בכבוד קטונתי מכל החסדים אשר עשית את עבדך וירא אנכי מאד לנפשי שלא יהיה ח״ו העושר שמור לי לרעה להאכילנו המעט מזכיותי שבידי . ובאם הוא כן קח נא את ברכתי ואל אראה ברעתי לעה״ב עולם הנצחי ובאם רצונך הטוב למיהב ולא למשקל תן בלבי ובלב בל הגלוים אלי שלא להשתמש במתנותיך לתענוגים גופניים ויתפרנסו ממני בעלי תורה אנשים כשרים אנשים הגונים לעשות צדקה הרבה וגמילות חסדים לקרובים ולרחוקים ודבר ה׳ יקום יהיו לרצון אמרי פי וכו׳ :

כתב בס״ח שיתפלל האדם שלא תלד אשתו בשבת שלא אצטרך לחלל עליה שבת :

טוב מאוד אם הבעל מתפלל על אשתו מיום בואה לחודש התשיעי ויאמר כך :

יהי רצון מלפניך ה׳ או״א שתקיל מעל אשתי מרת פלונית בת פלונית את צער עיבורה ותוסיף ותתן לה כח כל ימי העיבור שלא יותש כחה ולא כח העובר בשום דבר בעולם ותציל אותה מפתקה של חוה ויהי בעת לדתה כי ימלאו ימיה ללדת לא יהפכו עליה צירי לידה ויצא הולד לאויר העולם ברגע קטן ותלד בנקל בלי שום היזק לה ולא לולד ויהא נולד בשעה טובה ומזל טוב לחיים ולשלום ולבריאות לחן ולחסד לעושר וכבוד ושלא תלד אשתי בשבת כדי שלא יצטרכו לחלל שבת ח״ו בשבילה ותמלא כל משאלותי במדה טובה ישועה ורחמים בקרב כל ישראל הצריכים רחמים ואל תשיבני ריקם מלפניך אמן :

כשהאשה תכנס בעיבורה בחדש התשיעי ראוי שיקבעו תענית ולעת ערב קודם אכילתם יתנו צדקה לעניים הגונים ויפשפשו במעשיהם ויתקנו עניני הבית וישימו פניהם אל הקיר זה בזווית זו וזו בזוית זו ויתפלל עננו :

עננו ה׳ עננו ביום צום תעניתינו וכו׳ עד ואני אשמע עננו ה׳ עננו עננו אלהינו עננו וכו׳ כמו שאומרים בסליחות עד זמן קריב :

רחמנא רחם על יולדות בנות ישראל ובכללם אמתך אשתי מרת פלונית בת פלונית חננו מפילים תחנונינו לפניך החום והנון כי רבים רחמיך וביַדך ה׳ המפתח הזה ולא מסרתו לשליח ובכן זכור רחמיך ה׳ וחסדיך ה׳ אלקינו החפץ חיים לפקדה בישועה ורחמים ותלד בריות זרע קיימא וכשר מסטרא דקדושה (והיא צריכה לומר לפקדני ואלד) דהמע״ח נעים זמירות אמר מן המצר קראתי יה עגני במרחב יה ה׳ לי לא אירא למנצח מזמור לדוד יענך ה׳ ביום צרה וכו׳ עד יעננו ביום קראנו מי ששמע תפלת דוד הוא ישמע תפלתינו

בזכות האבות והאמהות מי שענה לאמותינו הקד[ו]שות רבקה רחל ולאה וחנה ולכל צדיקות והכ[שרות] והגונות הוא יעננו יהיו לרצון אמרי פי וכו׳ :

הנוטל ס״ת נוטלו דוקא על זרוע ימינו שנא׳ מי[מינו] אש דת למו ע״כ לא יפה עושים החזנים שנו[טלים] הס״ת בשמאל :

יש ליזהר לומר בריך שמיה כאשר נ[דפס] בסידורים בשעת הוצאת ס״ת , כ[ו] בסדר היום אם לא אמר בריך שמיה בש[עת] הוצאת ס״ת יאמר אותו כשנושאין לפני הת[יבה]

(נוסחא אמיתית כאשר מובא בזוהר בפרשת ויקהל וז״ל)

אמר ר״ש כד מפקי׳ ס״ת בציבורא למקרי בית מתפ[תחין] תרעי שמיא דרחמין ומעוררין את האהבה לע[ילא] ואבעי ליה לבר נש לימא הכי , בריך שמיה דמרי ע[למא] בריך כתרך ואתרך יהא רעותך עם עמך ישראל לע[לם] ופורקן ימיגך אחזי לעמך בבית מקדשך ולאמטויי מטוב נהורך ולקבלא צלותנא ברחמי יהא רעוא ק[דמך] דתוריך לן חיין כטיבו . ולהוי אנא פקידא בגו צדי[קיא] למרחם עלי ולמנטר יתי וית כל די לי ודי ל[עמך] ישראל . אנת הוא זן לכולא . ומפרנס לכולא אנת שליט על כולא . אנת הוא דשליט על מלכיא . ומלכ[ותא] דילך היא . אנא עבדא דקב״ה דסגידנא קמיה לא [על] אינש רחיצנא . ולא על מלאכיא עילאי סמיכנא [אלא] באלהא דשמיא . דהוא אלהא קשוט . ואורייתיה קשו[ט] ונביאוהי קשוט . ומסגי למעבד טבוון וקשוט ביה [אנא] רחיץ . ולשמיה קדישא יקירא אנא אימר תושב[חן] יהא רעוא קדמך דתפתח לבי באורייתך ותשלים משא[לין] דלבאי ולבא דכל עמך ישראל לטב ולחיין ולשל[ם] :

מצאתי כתוב בספר הרדים פרק ה׳ דף ע[..] ע״ב ולפי שבתפלת המנחה של שו[..] היא עת רצון ואז מתקבל כל תפלת ישר[אל] כדכתב רשב״י . ע״כ יאמר בשבת במנ[חה] בשעת הוצאת הס״ת תפלה זו דהיינו לא יא[מר] עם הקהל ואני תפלתי רק ימתין עד שפות[חין] הארון ויאמר :

ואני תפלתי לך ה׳ עת רצון אלהים ברב חסדך ע[נני] באמת ישעך . פתחי לי שערי צדק צלותא דרג[..] קמי עתיקא סתימא דכל סתימין יתגלה רעוא דעתי[קא] קדישא ומשחא דרבותא . דאיתכלילו אבא ואימא עי[..] ומן יובלא יריק על דיקנא דאהרן כהנא ולואי וישר[אל] על הררי ציון יריקון כחדא על יוסף ודוד מלכא יקב[..] ממלכותא ההוא ינוקא עבדיו וכל עמך בית ישרא[ל] ונשמתא דאיהי תאיבא לאיסתחאה בההוא מישחא ת[..] עלי מניה . ותתן בי חכמתא יקירתא ומנדעא וסוכלת[נו] בני חיי ומזוני רויחא ועותדא למפלח קמך ולזונ[..] למטרוניתא כמה דאצטרך ותכשר לעמך דאיתו ת[..] לחיי עלמא דאתי . ובבעו מינך ובמטו מינך דלא אתפ[..] מינך ולא תתפרש מינאי בגין דלהוי אהוב קמך . ונ[..] השתא למטרוניתא עורי עורי זרוע יד ה׳ עורי כי[מי] קדם דורות עולמי׳ הלא את היא המחצבת רהב מחולל[ת] תנין הלא את היא המחרבת ים מי תהום רבה השמ[ה] מעמקי ים דרך לעבור גאולים ופדויי ה׳ ישובון וב[או] ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם ששון ושמחה ישי[גו] נסו יגון ואנחה אמן וכן יהי רצון :

וכיון שפותחין הארון צריכין לעמוד ומכ[ל שכן] שצריכין לעמוד כשהס״ת עובר לפניה[ם]

ומצוה לנשק הס״ת דוקא בפה ע״י מפה ול[א] על הספר תורה בלא מפה ואם אפשר [לו] לחבקה בזרועותיו יחבקה בזרוע ימין ויאמ[ר] ימינו תחבקני ובשעת שנושק יאמר ישק[ני] מנשיקות פיהו אבל אותן שא״א לנשק בפיה[ם] מ״ס

מ"מ אם יכולין לנגוע בה היד ינשק אח"כ היד ולא כמו שנוהגין קצת שנוגעין בספר תורה ביד אע"ג שיכולין לנשק בפה דלא שפיר עבדי : קצת נוהגין ללותו עד הבימה שקורין למעמד מי שיראת אלקים נגע בלבו ילוונה מעט שלא יהא נראה כיוהרא אם מלוה אותה עד הבימה אבל מ"מ מי שהיה לו מצות הוצאת הס"ת מחויב ללותה עד הבימה :

כתב מ"א הש"ץ כשאומר גדלו צריך להגביה הס"ת וכשאומר שמע וכשהוא אומר אחד :

מי שקורין אותו לס"ת ואין לו טלית שהוא שלו אין לו לברך על הטלית שאולה אלא לבישנה בלא ברכה וכן הוא הדין בעובר לפני התיבה ומה דמברכין על טלית שאולה דוקא שלובש בשעת תפלה עם התפילין כן הוא בע"ת סי' י"ד וכתב בעל א"ז בשם המרדכי בטלית של הקהל דהוא כטלית של שותפים אפי' כדי לעלות לס"ת או לעבור לפני התיבה מברכין עליה וכתב במ"א בסי' י"ד ס"ק ו' שהעובר לפני התיבה מברך על טלית שאינו שלו ומביא ראיה מפסקי תו' במנחות סי' ק"ו כהנים המתעטפים בטלית שאינו שלהם כשעולין לדוכן מברכין עכ"ל :

מי שקורין אותו לס"ת בשעת הסליכה יאמר

הריני הולך לעלות ולברך על הס"ת לשם יחוד הקב"ה ושכינתיה ע"י ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל : כתב מ"א העולה לתורה בשעת ברכה ינענע הס"ת בשעה שאומר נתן לנו את תורתו וכן כשאומר ונתן לנו תורת אמת . ובשם כתבי הרב ז"ל צריך לאחוז קודם הברכה בשני העמודים ובשעת ברכה יסיר ידו השמאלית להגביר ימין :

כתב בש"ע סי' קל"ט קודם ברכה ראשונה פותח את הספר ורואה הפסוק שצריך להתחיל בו (ר"ל דאין צריך לגלול הס"ת ויהיה הס"ת פתוח בשעת הברכה משום טירחא תירה וליכא למיחש שיאמרו הברכות כתובות בתורה) כתבו המקובלים לאחר שראה הפרשה ינשק הס"ת ויאמר עץ חיים היא למחזיקים בה . ובשעה שמברך ברכה ראשונה יחזיק בידיו בעץ החיים ויהפך פניו לצד שמאל . הב"ח פסק שלא יהפך פניו כלל ורש"ל היה נוהג כשעלה לס"ת ראה הפרשה שיקרא והשתחוה ואח"כ אמר הברכה בלא השתחויה ואותן שמשתחוים בשעת הברכה ילמדו אותן שלא ישתחוו אמנם בכתבי הרב ז"ל כתב וז"ל כשעלה לתורה לא אחז ביריעות עצמן כי אם ע"י מפה ונוטל בשתי ידיו העץ חיים ורואה וחוזר וגוללו ומשתחוה לס"ת קודם שמברך מברך בקול רם ברכו ואח"כ חוזר ואומר בקול רם ברוך ה' המבורך ואלו ואלו דברי אלקים חיים הן והבוחר יבחר . המברך אומר ברכו את ה' המבורך בקול רם כדי שישמעו העם ויענו ברוך ה' המבורך לעולם ועד ואם לא שמעו הצבור את המברך אע"פ ששמעו החזן עונה לא יענו עמו אלא עונין אמן על דברי החזן והאומר בלחש טועה ויש אומרים שצריך לחזור ולברך בקול רם , ואחר שענו העם ברוך ה' המבורך צריך המברך גם כן לומר ברוך ה' המבורך לעולם ועד כדי לכלול המברך עצמו בכלל המברכים כי בראשונה היה אומר ברכו ר"ל שהם יברכו ויעשו כן . ע"כ חוזר ואומר גם כן ברוך ה' המבורך ולא כמו שנוהגין רוב העולם שאין עושין כן . כתב בש"ע סי' קמ"א שצריך העולה לתורה לקרות עם הש"ץ כדי שלא תהא ברכתו לבטלה אלא צריך לקרות בנחת שלא ישמיע לאזניו עכ"ל ואפי' לדברי הרשב"י דכתב דלא ישתכח אלא בר נש חד בריבור בלחודיה ולדידיה אין זו ברכה לבטלה כיון דקי"ל שומע כעונה והרי הוא שומע הקריאה מן החזן הקורא מתוך הכתב מ"מ אם קורא עם הש"ץ שלא ישמיע לאזניו לית לן בה ובכפרים שאין להם ש"ץ שיודע לקרות הטעמים בע"פ אלא עומד א' ומקרא לפניו הטעמים מתוך החומש צריך ליזהר שלא יאמרו תרווייהו המלה בפעם אחת אלא המקרא (שקורין בל"א דר פאר זאגר) יאמר המלה והקורא בס"ת יאמר אחריו וזהו מותר אפי' לדברי הזוהר דלא ישתמע רק קול אחד דכיון דאין השנים אומרים המלה בפעם א' אין שם אלא קול א' . וכתב בע"ת אם העולה לתורה משגיח שלא לומר המלה בפעם א' עם החזן דמותר אפילו לקרות קצת בהשמעת קול לאזניו אבל לא בהרמת קול שלא לבלבל החזן עוד יש ליזהר שלא ירום המקרא (ר"ל דר פאר זאגר) קולו יותר מן החזן אלא קצת ינמיך קולו ע"כ טוב שיעמוד המקרא ג"כ על הבימה מאחוריו של חזן כדי שלא יצטריך להרי' קולו אם יעמוד במקומו :

אחר הקריאה יגלול הס"ת קודם שמברך ברכה אחרונה דבלאו הכי צריך לגלול הס"ת בין גברא לגברא הרי יותר עדיף לגלול קודם שמברך ובשעה שאומר אשר נתן לנו תורת אמת יגביה הס"ת מעט ואחר הברכה ינשק הס"ת עוד פעם אחרת ויאמר ישקני מנשיקות פיהו וכשנושק הס"ת ינשקנו' דוקא ע"י מפה או טלית . וצריכין החזנים ליזהר בזה שיהא הס"ת נגלל בין גברא לגברא עד שבא הקורא בתורה אחריו ופותח הס"ת ולא כמו שנוהגין הרוב שאומרים כמה מי שבירך והס"ת תמיד פתוח והוא אסור שהוא בזיון לס"ת וכן הוא בהדיא בש"ע סי' הנ"ל וצריך לכסות הכתב בין גברא לגברא עכ"ל :

כתב בס' פנים חרשות בשם מהר"ם מטראני ח"א סימן ק"ט כשמוציאין ב' ס"ת אין מעלין קטן למפטיר : וכתב ט"ז דוקא לפ' זכור

שהיא

שהיא מדאורייתא אסור לקטן לעלות אבל שארי פרשיות המוספין אם יודע למי מברכין מותר לעלות וכן מה שכתב רמ"א בסי' רפ"ח דקטן יוכל לקרות בפ' המוספין דודאי ביודע למי מברכין קאמר. נוהגין העולם לומר ההפטרה דוקא מתוך החומש ואם אין חומש בב"ה מותר לומר הפטרת דרשו מתוך סידור התפלה. אם השמ"ת של הוי"ה נדפסין בה כמו שהמה נכתבין בס"ת כזה יהוה ולא אם נדפסין י"י כזה. וכן בשבת שובה דינא הכי שאין נער קטן אומר אותה ההפטרה:

כשהחזן מתחיל לקרוא בתורה יהיו אזני כל העם אל הס"ת והמצוה מן המובחר שיהיה ביד כל א' וא' חומש ויבינו בו מלה במל' לכל דבר שהחזן קורא ובזה לא יפנה מחשבתו לשום דבר בעולם כי הוא עון פלילי. לדבר בעוד שהחזן קורא בתורת האל ית' ואפי' בד"ת וכן הוא בפ' ויקהל וז"ל כד סליק ס"ת לתמן כדין בעאן כל עמא לסדר' גרמייהו באימתא בדחילו ולכוונא לבייהו כמה דהשתא קיימין על טורא דסיני לקבלא אורייתא ויהון צייתין ויהבון אודנייהו. ולית רשו לעמא ולא לאחר' למפתח פומא באורייתא וכ"ש במלה אחרא אלא כולהו באימתא כמאן דלית להון פומא והא אוקמוה דכתיב ובפתחו עמדו כל העם ר"ל שתקו כל העם ואזנם אל הס"ת עכ"ל: כת' בש"ע סי' כ"ו כהן שהי' קורא ק"ש וקראוהו לקרות לספר תורה יש מי שאומר שמפסיק כתב במ"א שיעלה לתורה ומ"מ לא יקרא עם החזן כלל ומכ"ש שלא יפסיק שיאמר לחזן שיעשה לו מי שבירך ואפילו שהה כדי לגמור את כולה אין צריך לחזור לראש דזה לא הוי אונס ומ"מ יש ליזהר שלא יתחיל שום אדם ק"ש בשעה שקורין לעלות לתורה כי שמא יקראוהו לעלות לתורה בק"ש. מי שהוא תש כוחו ואין יכול לעמוד כשקורין בתורה מ"מ יעמוד בשעה שאמר הקורא ברכתו והברכה דברים שבקדושה הוא מ"מ מה שנוהגין העולם לקרות לפ' נדר בל"א גוט פ' כגון עשרת הדברות או ברכת כהנים ויוצא בהן הגאון מהר"ש אבדק"ק פירדא צוה להשמש שלא יכריז בל' גוט פ' דמשמע דזו פ' היא טוב ואחרת ח"ו אינה טובה אלא יכריז אום דיא פ' או יכריז אום דיא פרשה עשרת הדברות וכיוצא בהן:

הג"ה על כן יש ליזהר קצת המסייעין לחזן או למקרא ומשמיעין קולן בצעקה ובצווחה ויש לגעור בהן בגערה ובנזיפה וכל העם יזהר מאוד שיענו אמן על ברכת המברכין ויענו ג"כ ברוך ה' המבורך לעולם ועד כאלו הם ברכו הברכה עצמה וגם כדי להשלים החשבון של מאה ברכות ומחסרין בשבת בכל תפלת י"ח ברכות י"ב ברכות. ואפילו מי שקרא הפרשה ועבר עליה כמה פעמים ואפילו הוא ת"ח ואפי' מי שהוא עוסק בתורה ראוי לו לבטלה בעוד שהחזן קורא בס"ת שהיא כתובה כהלכתה מאחר שאין לנו בזה"ז מי שיהיה תורתו אומנתו כרב ששת דעבד הכי:

ואם נדבקו אות באות יש לסמוך על הרשב ואין החזן צריך להוציא אחרת. מי שי לו הוצאות ס"ת מן ההיכל יקח הס"ת בימי וגם יתן הס"ת לימינו. אם לא קרא רק פסוקים ובירך וגלל הס"ת ונזכר שצריך ע פסוק א' צריך לחזור לברך ולקרוא עוד פסוקים ויברך ברכה אחרונה ואם לא בו עדיין כי אם גלל הס"ת אין צריך לחזור ולבר רק יקרא עוד פסוק א'. אותן נשים שנוהג לכבס אמפות שגוללין בהם הס"ת אל יכבו עם שארי דברים רק יכבסו לבדם בפני עצ ט"ז בשם שכ"ג. מי שנעשה בר מצוה ויו הולדו שנעשה בן י"ג שנים הוא בשבת אי קרין אותו לתורה ואין עושין הסעודה באור שבת כי צריך דוקא להיות בן י"ג שנים ויו א' ג ואם הנער הוא דורש על הסעודה ה סעודת מצוה. ב"ח: בחומשים נדפס הפטר ויברח יעקב לפ' וישלח טעות הוא אלא צרי להיות לפ' ויצא ולפרשת וישלח אומרים חזו עובדיה: הט"ז ומ"א כתבו בשם גדולי הפוסקי אם קורין אחרי מות וקדושים שיאמר להפטר הלא כבני כושיים כדפסק רמ"א בש"ע ס תכ"ח ודלא כהלבוש: מי שהיה חולה וע"י היו משנין את שמו אם עמד מחליו ע"י שינו שמו אם קורין אותו או את בניו לתורה לעול מזכירין שם השינוי קודם לשמו הראשון אב אם לא עמד ע"י שינוי השם מחליו אם קורי את בניו לתורה יזכירו שמו הראשון של אביה קודם לשם השינוי: ואגב יש להודיע לה איך יתנהגו אותן הדרים בישובים ואין לה מנין או מי שהוא אנוס שלא יוכל להתפל בעשרה פי' שלא יבא לידי ברכה לבטל דהוי כאלו נשבעין שבועת שוא כי כל המוציא שם שמים לבטלה הוא עובר על לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא:

הג"ה ראוי להזהיר אותן הדרים בישובים שאין להם מנין להתפלל בעשרה ולקרות התורה בצבור שלא יאמר הוא ברכה שאינה צריכה דהוי ברכה לבטלה דהיינו אחר שהתפלל תפלת יוצר נוהגין לקרות הסדר א' והפטרה בתוך החומש נוהגין קצת עם הארץ לומר ותגלה ותראה וגם קודם ההפטרה אומרים אשר בחר בנביאים וכו' ואחר ההפטרה אומרים ג"כ הברכות דשייכין לה יש להזהירן שלא לאומרם ולעשות כן:

ראשון בליל שבת אחר שמונה עשרה יאמרו ויכולו עד לעשות ואח"כ יתחילו מגן אבות עד למעשה בראשית ולא יאמרו הברכה ברוך אתה ואחר מגן אבות לא יאמרו או"א בשחרית יתפללו עד אחר שמונה עשרה וביום שאומרים יוצר ופיוטין לא יאמרו כמו שנוהגין בצבור אחת הנה ואחת הנה בתוך התפלה אלא יאמרו הכל אחר תפלת שמונה עשרה ויזהירו שלא יסיימו בשום ברכה כגון מ"א או מחיה מתים ואם קורין הסדרה והפטרה לא יאמרו לא ברכה לפניהן ולאחריהן כדאמרן. ולא יאמרו נקדש ולא נעריצך אלא במקום

יש וברכו יאמרו כאשר נדפס כמה פעמים ה שאומרים : וגם לא יאמרו ויהי בנסוע וכל ה שנוהגין לומר קודם הוצאת ס"ת ולא מה נוהגין לומר בהכנסת ס"ת וגם לא יאמר יקום פורקן ראשון שהוא ברכה לת"ח בכל העולם ולא יקום פורקן שני שהוא רכה להקהל וגם לא יאמרו מי שבירך שהוא ריך דוקא לקהל : וגם בראש חודש נוהגין קרות בס"ת מן וידבר ואח"כ וביום השבת אח"כ ובראשי חדשיכם היינו דוקא בצבור צריך לקרות ד' וצריך להקרות לכל א' לכל פחות ג' פסוקים ועי"ז מוכרח להתחיל מן ידבר אבל מי שמתפלל ביחידי אז די אם תחיל ובראשי חדשיכם שהוא במקום הקרבת רבן מוסף ר"ח : עוד צריך להודיע שנוהגין עולם מיד שמגביהין הס"ת מן השלחן אומרים ל הקהל וזאת הת רה וכו' וטועים הם כי כן תב בש"ע סי' קל"ד מראה פני הכתב ס"ת עם העומדים לימינו ולשמאלו ומחזירו לפניו לאחריו שמצוה על אנשים ונשים לראות כתב ולכרוע ולומר וזאת התורה וכן כתב טה משה שאין לומר וזאת התורה רק נגד תב של ס"ת וכן הוא בהגהות מיימוני הובא עולת תמיד סי' הנ"ל וגם הוא ע"פ הסוד ידוע למארי קבלה להמשיך אור על אדם ע"י תב ואותיות התורה שהם בחינת נשמותיהן של ישראל ומכ"ש מי שעומד מקרוב שיוכל להסתכל בתורה שיוכל לקרות האותיות היטב : יש ליזהר שהגולל והמגביה לא ינעו בס"ת ערום כי ארז"ל כל האוחז בס"ת ערום נקבר ערום בלא אותה מצוה . ר"ל מכל מצוה נעשה לו לבוש לנשמתו לעוה"ב והאוחז ערום מפסיד הוא לבוש רוחני מאותה מצוה וכן צריך ליזהר כל אדם. כתוב במנהגי לבוש כשמוציאין ג' ס"ת אין צריך להניח על השלחן הס"ת שקורין בה ראשון בשעה שאומר קדיש רק ב' האחרונות דפשיטא שקאי הקדיש גם עליהן ע"ש : יש טועין קודם שמגביהין הס"ת קורין איזה פסוקים בס"ת וטועים הם שהוא ללא לצורך : יש נוהגין להראות גבורתן עם הגבהת ס"ת שמגביהין הס"ת כשהוא נגלל ואח"כ פותחין בידיהן לא די שאינן מקבלין שכר על מצוה זו אלא יתנו דין ע"ז כי יש כמה חששות שלא יבא ח"ו לידי מכשול כאשר בא באמת כמה מכשולין עי"ז שנפלו הס"ת מידם האחד . ע"כ מי שרוצה לקיים המצוה כתיקונה יפתח ויגלול על ג' דפין על השלחן ויגביה הס"ת וכן הוא על פי הסוד וגם עד"ז הוא דרך כבוד : צריך המגביה לגלול הס"ת על ג' דפין ומגביה ומראה הכתב לעם ומי שיוכל לראות האותיות עד שיוכל לקרות' מגיע אליו אור גדול צריך הגולל לומר בשעה שהוא גולל המפה בס"ת פסוק לך ה' הגדול' וגו' עד מתנשא לכל לראש : שמעתי בשם גדול אחד שיש לומר ג"כ בשעה שהוא גולל יר"ם ה' או"א שיתגוללו רחמיך על מדותיך ותתנהג עם בניך במדת טובך ותכנס להם לפנים משורת הדין וכן כתב בספר עבודת בורא . אע"פ שצריך לגלול הס"ת בין גברא לגברא ובשעה שאומרין מי שבירך מ"מ אין צריך לכסות הס"ת במפה אלא דוקא כשאומרין קדיש : יש ליזהר כשיגלול המטפחת סביב הס"ת יתחדק סוף המטפחת בפנים כנגד המגביה כדי שכשיבאו אח"כ לקרות בס"ת זו ויניחנה על השלחן ימצאו ההידוק למעלה ולא יצטרכו להפך אותה דהוי דרך בזיון : וכתב בעל א"ז סי' קמ"ט מה שנוהגין העולם לישב על הבימה הגולל והמגביה ושמשי' הוא מותר כיון שיושב הש"ץ וס"ת בידו ומביא כמה ראיות ע"ש ושארי העם שבבה"כ כתב בטי"ד סימן רמ"ב כיון שהס"ת ברשות אחרת או אם השלחן גבוה טפחים אין הצבור מחוייבין לעמוד אלא בשעת הברכה . והעולם נוהגין לעמוד כל זמן שהס"ת פתוחה ע"ש : כתב בש"ע סי' קמ"ג אם נמצא טעות בס"ת אם כבר קראו עמו ג' פסוקים ואפשר להפסיק פוסקים שם ומברך ברכה אחרונה ומשלימין מנין הקרואים בס"ת אחרת שמוציאין : כתב במ"א בשם ר"מ מלובלין שפסק אם נמצא טעות בס"ת ואין שם ס"ת אחרת ישלים ז' קרואים בס"ת זו ולא מוסיף עליהם ולמנחה ומכאן והלאה אין להוציא עד שיתקנו מקודם הטעות רק אם יש באותו ס"ת חומש שלם בלא טעות יש להקל לקרות באותו חומש כדפסק רמ"א בסי' קמ"ג ס"ד : כתב מ"א דכל זה דוקא כשנמצא טעות גמור אבל משום חסירות ויתרות ביודי"ן ווי"ן וכדומה שאין הענין והלשון משתנה אין להוציא אחרת ע"כ . ואם נשתנה הלשון אע"פ שאין הענין משתנה כגון כשב וכבש מוציאין אחרת . וכן רחבה במקום רחבו וכיוצא בזה הרי זה טעות גמור . בשעת הדחק שאין לציבור רק ס"ת פסולה ואין שם מי שיכול לתקנה . י"א דיש לקרות בה בציבור . ויש פוסלין : כתב במ"א אם קראו רק תיבה אחת בפסוק ג' ונמצא טעות יגמור אותו הפסוק ויברך ואפי' שהוא רק ב' פסוקים סמוך לפתוחה או לסתומה . ואם נמצא טעות בשביעי יגמור כל הסדרה ואותו שקראו לשביעי יאמר ג"כ ההפטרה : ובספר מנחת יעקב תשובה י"ת מביא ראיות דאפי' באחרון אם קרא ג' פסוקים ואפשר לסיים כגון שיש עוד ג"פ קודם הפרשה יסיים ויברך אחריה ויקראו אחר לאחרון . ואפי' אם אותו אחרון היה כהן מותר לקרות כהן אחר אחריו ונראה דאין לחוש משום פגמו של ראשון שהרי נקראין בשני ס"ת וכדמשמע בלבוש א"ח סי' קל"ה סעיף יו"ד :

יזהרו החזנים שלא לכוים שום פרשה בדבר רע: תנין מפ' האזינה שהסימן על הקריאה של האזינו הזי"ו ל"ך. וגם יזהרו החזנים שלא יקיימו אלא א"כ קרא ג' פסיקים תוך הפרשה ר"ל פתוחה או סתומה. וגם לא יסיימו אם לא נשארו ג' פסוקים קדם פתוחה או סתומה: כתב בעל א"ז סימן קל"ד ובסימן רפ"ד בשם ב"ת סוף סימן רפ"ו אותן הנוהגין לומר מזמור הבו לה' בני אלים בב' וה' וי"ט ובר"ח ובמנחה בשב' מנהג בורות דאין אומרים מזמור הבו לה' וגו' אלא בשחרית דשבע דשבתא הם בנגד שבע קולות שבמזמור זה אלא צריך לומר מזמור כי"ד לה' הארץ ומלואה שאמר שלמה המע"ה בשעהשהכנים הארון בקדשי הקדשים: נוהגין לומר אחר קריא' התור' בשני וחמישי איז' יהי רצון ואומר החזן להעם שיענו אמן ורוב העולם אין עונין אמן ע"ב ראוי ונכון להזהירן שיאמרו אמן כי בקשו' גדולו' הן: נוהגין העולם בשע' שאומרין ב"ש ופסוקי דזמרה לחפש בס"ת ולהעמיד הס"ת על מקום שקוראין כדי שלא יצטרך לחפש אחר הוצאה מפני כבוד הצבור וקצת נוהגין אחר שחפשו והעמידו על מקום שקוראין לקרות בס"ת ממקום שיהיו מתחילין לקרות קוראין איזה פסוקים ויש למחות בידם כי ע"פ הרוב נוהגין ג"כ להתפלל פסוקי דזמרה והלא אמרו חז"ל שאסור להפסיק מן ברוך שאמר עד אחר שמנה עשרה אפי' בד"ת ועיין בלבוש סי' רפ"ד תמצא החיובים לקרות לס"ת מי נדחה מפני מי: וכתב בעל א"ז סי' רפ"ד ובתקנות שתיקן מהר"ל מפראג וזה סדרן הראשון מהחייבח חתן ביום התונתו או בשבת שאחר התתונה ואח"כ הנער בר מצוה ואחר כך שני שושבינים ואחר כך הסנדק ואחר כך המוהל ואחר כך בעל היולדת ואחר כך היאר צייט: לעולם ימנע אדם את עצמו מהזכרת שבחים ותוארים שאינם מסורים בידינו מאנשי כנסת הגדולה וממטבע שטבעו חכמי התלמוד שהם תקנום ע"פ ידיעות השמ"ת הסמונים לפעולת התפלה. אבל מי שירצה להזכיר שבחים ותוארים ואינו מבין בהם שום בחינה עבירה גדולה היא בידו וזה היה דעת הרבה חכמים שבטלו מלומר שיר היחוד בשביל טעם זה מאחר שהוא ריבוי תוארים ושבחים ונרמזו בו סודות נפלאות אפי' כמה מאות ניירות לא יוכלון להספיק פירושו וטוב שלא לאומרו כלל ובפרט היחידים שאינן מתפללין במנין שלא לא מרו ומכ"ש מי שאינו מבין וכן מהר"ל מפראג השיח מאוד נגדו דהם בעונש גדול ח"ו ובמקום שנהגו לומר שיר היחוד יש ליזהר לאומרו בנחת ובמתון ולא במרוצה והעונין אחר החזן לא יתחילו עד שסיים החזן והחזן לא יתחיל עד שכיימו העונין ולא כמו שנוהגין קצת שאומרים במהירות ובמרוצה שבודאי לא די

שאינן מקבלין שכר רק שיהיו מקבלין עונ' על זה כי משום הכי נקרא שיר היחוד ושי הכבוד שיאמרו כמו שיר בנחת ואשרי לד שנזהרין ויהיה שכרן רב מאוד: קצת נוהגין לומר בכל יום ע"ב פסוקים כנ שנדפסים בתפלות ובסדורים ולפע"ד טו שלא לאומרם כלל הטע' כי ע"ב פסוקים המ מסודרים על פי ע"ב שמות היוצאים מפסוקי ויסע ויבא ויט ובסדורים המה שלא כסדו ובטעות ומי שרוצה לאומרם יאמר אותן כנ שהמה נרפסים במחזורים ובשערי ציון שמ המה מסודרים על פי סדר השמות מהפסוקי כמו שיוצאים מג' פסוקים הנ"ל וגם צריכי לומר אותן בלי הפסק בינתים ובכוונה גדולו ובנחת וזה אין עושין ההמוניים ע"כ טוב שלי לאמרן כלל. וטעם אמירת אתה סתר ל שמצלת ממיתה משונה הוא על פי הסוד כ אתה סתר לי ר"ת סא"ל והוא אחד מע"ב שמו וגם גי' צ"א כמנין הוי"ה אדני עם תיבת מצו שהוא ר"ת כסא"ל וצריך לומר כל פסוק ג"פ פנים ואחור והוא ע"פ הסוד כמבואר אבי בשבת ובי"ט לא יאמר אתה סתר לי כלל כי בימים אלו אין לו שליטה ואין לעורר אותו ע"כ מי יתן אלקים דבר שבכל עמי הארץ לא יתפללו יותר אלא מה שקבעו חכמינו ז"ל בכוונה בלתי הפסקה ביניהם וגם אם יש להם פנאי יאמרו ג"כ תהלים אבל שארי דברים לא יאמרו כי טוב מעט בכוונה מהרבה שלא בכוונה ובפרט מי שהוא טרוד במחייתו ממהר תפלתו במרוצה כדי לומר ג"כ ע"כ פסוקים ותחינות ועושה העיקר טפל וטפל עיקר היתכן זה כי הקב"ה לא ביקש זה ממנו: ומי שחשקה נפשו לדבק בו ית' בשבחיו אז ידבק עצמו בספר תהלים וכבר ארז"ל שהתפלל דהמע"ה שיאמרו זמירותיו בבהכ"נ ובבתי מדרשים כי אין לנו דבר יותר מספר תהלים שכלול מן הכל מרבים שבחים להשי"ת ורבים מזמורים הם על התעוררות התשובה ורבים מזמורים הם על בקשת מחילה וסליחה והכל מיד ת' השכיל דהמע"ה ברוח הקודש והאומר תהלים הוא כמתפלל הוא ג"כ כעוסק בתורה כי כבר ביקש דוד המלך ע"ה שיהיו מקבלין שכר הקורים בתהלים כעוסקין בעמקי תורה בנגעים ואהלות: אשרי האיש אשר אומר תהלים בשירה בזמרה בשמחה ובכונת הלב ולא כמו בדור הזה שאומרים במרוצה ובמהירות ובלתי כונה והבנה ושוגים ג"כ בקריאה ומדלגים הפסוקים וחוטפים זה מזה האומר חוטף פסוק של העונה וכמעט א"ז אלא כמנאץ אלא אם רוצין שיהיו מקבלין שכר עליהן ויהיה אמירתן נחת רוח לפני השי"ת צריכין לומר בנחת ובמתון שכל אחד ואחד יאמר פסוקו ופסוק חבירו דהיינו האומר יאמר

ג"ב

ב פסוקים של העונים. והעונים יאמרו ג"כ
סוקים של האומר. העונים לא יתחילו לומר
סוקיהן עד שיסיים האומר והאומר לא יתחיל
ד שיסיימו העונים ויאמרו לפי אתנחתא
אמצע הפסוק שיהא כפי משמעות החיבור
ודרושו ובתמניא אפי יאמרו האותיות
וסימניהן דמ"ה ב"ן פר"ץ עדותיך ר"ל הד׳
שב"א ובשאר האותיות עדתיך הד׳ בחולם :

וקודם שיאמר תהלים יאמר תחינה זו :

י רצון מלפניך ה׳ אלהינו ואלהי אבותינו הבוחר בדוד עבדו ובזרעו אחריו והבוחר בשירות ותשבחות שתפן ברחמים אל קריאת מזמורי תהלים שאקרא כאלו אמרם דוד בעצמו וזכותו יגן עלינו ויעמוד לנו זכות פסוקי תהלים וזכות תיבותיהם ואותיותיהם ונקודותיהם וטעמיהם והשמות היוצאים מהם מראשי תיבות וסופי תיבות לכפר פשעינו ועונותינו וחטאתינו ולזמר עריצים ולהכרית כל החוחים והקוצים הסובבים את השושנה העליונה ולחבר אשת נעורים עם דודה באהבה ואחוה ורעות ומשם ימשוך לנו שפע לנפש רוח ונשמה לטהרנו מפשעינו לסלוח עונותינו. ולכפר עונותינו. כמו שסלחת לדוד שאמר מזמורים אלו כמו שנאמר גם ה׳ העביר חטאתך לא תמות ואל תקחני מהעולם הזה קודם זמני עד מלאת שנותינו בהם שבעים שנה באופן שאוכל לתקן את אשר שחתתי וזכות דוד המלך ע"ה מלך ישראל יגן עלינו ובעדנו שתאריך אפך עד שנשוב אליך תשובה שלימה ומאוצר מתנת חנם חננו כדכתיב וחנותי את אשר אחנן ורחמתי את אשר ארחם וכשם שאנו אומרים שירים בעולם הזה כך נזכה לומר לפניך ה׳ אלהינו שיר שבחה לעולם הבא. ועל ידי אמירת תהלים תתעורר חבצלת השרון לשיר בקול נעים גילת ורנן כבוד הלבנון נתן לה הוד והדר בבית אלהינו במהרה בימינו אמן סלה :

ואח"כ יאמר דהיינו ביום ב׳ אחר קפיטל מ"א :

יהי רצון מלפניך ה׳ אלהינו ואלהי אבותינו בזכות ספר ראשון שבתהלים שקראנו לפניך שהוא כנגד ספר בראשית וביום ג׳ אחר קפיטל ע"ב יאמר שהוא כנגד ספר שמות וביום ד׳ אחר קפיטל פ"ט יאמר שהוא כנגד ספר ויקרא וביום ה׳ אחר קפיטל ק"ו יאמר שהוא כנגד ספר במדבר ובשבת אחר סיום ספר תהלים יאמר שהוא כנגד ספר דברים. ובזכות מזמוריו ובזכות פסוקיו ובזכות תיבותיו ובזכות שמותיך הקדושים היוצאים ממנו שתכפר לנו על כל חטאתינו ותסלח לנו על כל פשעינו שחטאנו ושעוינו ושפשענו לפניך והחזירנו בתשובה שלימה והדריכנו לעבודתך ותפתח לבנו בתלמוד תורתך ותשלח רפואה להולי עמך (ובפרט להולי פב"פ) ותקרא לשבויים דרור ולאסורים פקח קוח. ולכל הולכי דרכים ועוברי ימים ונהרות תצילם מכל צער ונזק ותגיעם למחוז חפצם לחיים ולשלום ותפקוד לכל חשוכי בנים בזרע של קימא לעבודתך וליראתך. ועוברות של עמך ישראל תצילם שלא יפילו ולדותיהן והיושבות על המשבר ברחמיך הרבים תצילם מכל רע. ואל המניקות תשפיע שלא יחסר חלב מדדיהן ואל ימשול אסכרה ושדין ורוחין ולילין. וכל נגעים ומרעין בישין לכל ילדי עמך בית ישראל ותגדלם לתורתך ללמוד תורה לשמה ותצילם מעין הרע מדבר וממגפה ומשטן ומיצר הרע ותבטל מעלינו ומעל כל עמך בית ישראל בכל מקום שהם כל גזירות קשות ורעות ותטה לב המלכות עלינו לטובה ותגזור עלינו גזירות טובות ותשלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידינו והכן פרנסתינו מידך הרחבה והמלאה. ולא יצטרכו כל עמך ישראל זה לזה ולא לעם אחר ותן לכל איש ואיש די פרנסתו ולכל גויה וגויה די מחסורה ותמהר ותחיש לגאלינו ותבנה בית מקדשנו ותפארתנו. ובזכות שלש עשרה מדות הכתובים בתורתך כמו שנאמר ה׳ ה׳ אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת נוצר חסד לאלפים נושא עון ופשע וחטאה ונקה שאינן חוזרות ריקם מלפניך עזרנו אלהי ישענו על דבר כבוד שמך והצילנו וכפר על חטאתינו למען שמך ברוך ה׳ לעולם אמן ואמן :

תחינות אלו אין אומרים אותן לא בשבת ויום טוב רק קודם תהלים יאמר הג׳ פסוקים :

לכו נרננה לה׳ נריעה לצור ישענו נקדמה פניו בתודה בזמירות נריע לו. כי אל גדול ה׳ ומלך גדול על כל אלהים :

ואחר אמירת תהלים יאמר ג׳ פסוקים אלו

מי יתן מציון ישועת ישראל בשוב ה׳ שבות עמו יגל יעקב ישמח ישראל : ותשועת צדיקים מה׳ מעוזם בעת צרה : ויעזרם ה׳ ויפלטם יפלטם מרשעים ויושיעם כי חסו בו :

ואחר תהלים בשבת יאמר תחנה זו :

יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי בזכות ספר חמישי שבתהלים שקראנו לפניך שהוא כנגד ספר דברים בזכות מזמוריו ובזכות פסוקיו ובזכות תיבותיו ובזכות שמותיך הקדושים והטהורים היוצאים ממנו ובזכות דוד המלך ע"ה זכותו יגן עלינו ויעמוד לנו שנזכה לומר לפניך שירת בעוה"ב ולשיר בקול נעים גילה ורנן כבוד הלבנון יותן לה הוד והדר בבית אלהינו במהרה בימינו אמן סלה. וכי"ש של ראש השנה פשיטא שלא יאמרו תחינות האלו כיון שתוזכרו בו חטא עון ופשע שלא להזכיר בר"ה שום חטא ועון ופשע כנודע. וקודם כל תפלת ותהלה או שיר ושבח יאמר בפת מלא. הריני מזמן את פי שלי להודות ולהלל ולשבח את בוראי לשם יחוד הקב"ה ושכינתיה על ידי ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל :

ותחינה שלאחר תהלים לא יאמר אלא אחר כל ספר וספר דהיינו אחר יום ב׳ ויום ג׳ ויום ד׳ ויום ה׳ ויום שבת קודש כמו שנדפס כנ"ל : וכתב הלבוש בסימן א׳ וז"ל מנהג של טעות הוא אותם שאומרים תהלים אחר התפלה שהרי עיקר אמירתו הוא להבריח המקטריגים כדי שתעלה התפלה בשלום אח"כ ומה יועיל ההברחה אחר שהתפללו אם כבר ח"ו פגעו כמה מקטריגים בתפלתן אין ההברחה מועלת כלום אפילו אם אין הכונה אלא לומר שירות ותשבחות של דוד טוב לומר אותם קודם התפלה שכן אמרו רז"ל לעולם יסדר אדם שבחו של הקב"ה ואח"כ יתפלל ע"כ. ואם אין לו פנאי לומר תהלים קודם התפלה אל יעשה העיקר טפל והטפל עיקר אלא לעולם יתפלל תפלה הקבועה עם הצבור ולא יקדים תהלים ויאחר עי"ז מלהתפלל עם הצבור ומ"מ אם אומרו אחר התפלה יש לו שכר כעוסק בתורה בנגעים ואהלות לפי שאין לו לב להבין בתורה אבל מי שיש לו לב להבין בתורה מוטב שיעסוק בתורה עצמה. ואותן שנוהגין לומר תהלים לימי החודש פשיטא ופשיטא שיאמרו במתון ובנחת כי טוב מעט בכוונה מהרבה שלא בכוונה. ובספר עמק המלך בשער תיקוני התשובה דף מ"ו וז"ל מצאתי כתוב בשם מהר"ר אביגדור קרא שמביא מעשה רב וגדול כח תהלים האומרו בכל יום. וז"ל שמעתי מפי אבא מורי הקדוש הר"ד כי שנת קי"ב שנתי׳ אחר הגזירות נשאר כפר אחד סמוך לערפורט שלא שלטו בו האויבים

האויבי' והיה יושב בו איש מבכן ותסיד לא כל כך יודע לבר פשוטי המקרא והיה זקן ונפטר בשיבה טובה ותוך שלשים יום לפטירתו בא בחלום לחכם אחד מ פלג וחסיד שהיה בערפוט ונדמה לו שהיה עומד לפניו בתבריכין וספר קטן בזרועו אז אמר לו החסיד וכי אינך האיש אשר קברנו ביום פלוני פה אמר ליה כן דברת אני הוא אמר ליה ומה הספר הזה אשר לך אמר ליה ספר תהלים ובאתי להזהירך שתזהיר את בני הישוב ההוא שהייתי דר בו שיבריחו עצמם מן העיר וימלטו את נפשם כי כלתה עליהם הרעה וימלטו אל הקהילות כי כל עוד שהייתי חי · ששלמתי וגמרתי ס' תהלים בכל שבוע כמה שנים בזכות זה האריכו בשלוה וניצולו עד הנה ומעתה אין מי שיגין עליהם ויהי בבוקר ותפעם רוח החסיד ושלח שליח מיוחד לשם בבתבו והזהירם והנה מקצתם היראים דברי החסיד נמלטו וניצולו ומקצתם שנתיאשו מן הפורענות ונשארו שם ולא השגיחו בדברי החסיד עד שפגעה בהם יד ה' ומדת דינו ומהיום ההוא ששמע א"ם הקדוש ז"ל הדבר הזה לא היה נמנע לומר ספר תהלים כל שבוע ע"פ ז' חלקים על כן אל תרפה ידך ממנו כי מי שהוא רגיל ודש בו בספר תהלים הוא דוחה כל מיני פורענות וכמה פגעים רעים מעליו ומעל בני ביתו ומעל משפחתו ומעל כל בני דורו ומגלגל עליו ועליהם כל מיני שפע ברכות וטובות והצלחות אשרי הזוכה ומזכה הרבים עכ"ל :

הלכות בית הכנסת

אסור לישן בבהכ"נ ואפי' שינת עראי ע"כ חל החיוב לגעור באותן שעושין כן ומכ"ש באותן בני אדם אשר נמשלו כבהמות נדמו וישנים בשעה שדורש הדרשן אז עבירה גוררת עבירה מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה . ויש למחות אותן שמביאין את הטף לבהכ"נ כי הוא איסור גדול כי לפעמים עושין צרכיהן בבהכ"נ או מטילים מים ואפילו אין עושין כל זה הוי שיחת ילדים כי התינוק משחק ולפעמים משליך ספר על הארץ או יקרעהו לא די שאין האבות מקבלין שכר ע"ז אלא יש לדאוג מן הפורענות שממיתין ע"ז ילדיהן רחמנא ליצלן . אך אם הנער הוא גדול קצת שיוכל לדבר ויש לו הבנה אם מכין אותו או אם יגערו בו שיעמוד במקומו בלתי שחוק והיתול מצוה גדולה למביאיהם ולחנכם שיאמרו איש"ר ואמן וקדושה וילמדוהו לישבת באימה וביראה וכן אמרו רז"ל בספרי כשהתינוק מתחיל לדבר אביו מדבר עמו לשון הקודש ומלבישו בלבוש מצוה בת ד' כנפות עם ציצית ומלמדו שיוכל לומר תורה צוה לנו משה ומלמדו תורה דכתיב ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם למען ירבו ימיכם וימי בניכם ואם ח' אינו מלמדו תורה או מחנכו במצות הרי הו כאלו קוברו ח"ו ויתקצרו ימיהם וימי בניה ח"ו ע"כ ראוי ליזהר בזה עד מאוד ואפי' אותן הנערים שמביאין לבהכ"נ ראוי להשגיח על בגדיהם שלא יהא בהם צואה או כתם צואה וזה מוטל על אמותיהם של התינוקות ואז יהיה שכרן מרובה בעוה"ז ובעוה"ב . מצוה להיות לכל איש נר לתפלה ולכן ראוי להדליק נרות בבהכ"נ . ויזכו עי"ז לבנים ת"ח ר"ל ע"י נר מצוה יזכו לתורה אור . כתב בש"ע סי' קכ"ד מותר שנותן שעוה או נר לבהכ"נ אסור להדליקן דדמי לקרבן שאין מקבלין ממנו אבל מגוי מקבלין וכ"כ ביו"ד סי' שנ"ד :

נוהגין להדליק נר בבהכ"נ קודם שיכנוס אדם שם והטעם משום דאמרינן עשרה קדמה שכינה ואתיא :

קבלתי מאדם גדול סגולה אמיתית מי שיש לו בנו קטן חולה רחמנא ליצלן והגיע עד שערי מות יקבל האב או האם עליהם בלי נדר ובלי שבועה שיהיו בתענית היום שנולד בניהם החולה כל שנה ושנה עד שיהא הנער בן י"ג שנים דהיינו בר מצוה ובאם שיבא להם איזה אונס שלא יוכלו להתענות באותו יום הנ"ל יתנו פדיון בעד התעניות ח"י פשוטים לעניים ובפרט אם האשה מניקה או מעוברת שתתן פדיון ולא תתענה . וגם יקבלו עליהם כנ"ל שבכל שנה ושנה יתנו בשביל בניהם החולה נר למאור ביום הנ"ל לבהכ"נ רביעית שעוה או יותר הכל לפי עשרם ועניותם עד שיגיע הנער לכלל י"ג שנה כנ"ל ובזכות זה ישלח לו ה' רפואה שלימה מהרה מן השמים . ואם יתן ה' שיגיע הנער בכלל זה שיוכל לדבר יתנו הנר ביד הנער להביא עצמו לבהכ"נ עם דבר מה מן מעות לצדקה ויאמר הנער תחינה זו ר"ל אם אין האב יודע ספר שיוכל להקריא להנער בעצמו יוכלו להקריא לפניו מלמדו או שום ת"ח וז"ל :

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו בזכות הנר למאור שאבי ואמי נותנין לבית הכנסת בשבילי ביום הזה יהא נחשב ומרוצה לפניך כאלו הדליקו בשבילי המנורה בבית המקדש . וכשם שהמנורה היה מבטל כל גזירות רעות מישראל כך יבטלו ממני כל גזירות רעות. וכשם שהמנורה היתה מרמזת על התורה כדכתיב נר מצוה ותורה אור כך על ידי מצוה של נר מצוה זו יזכני ה' לתורה אור שתחנן אותי בדעה ובינה והשכל מסיר לב טפש ממני . ותתן לי לב להבין ולהשכיל מהיר לשמוע וקשה לאבד ותן לי לשון לימודים ולשון הממהר לדבר צחות חיתוך לשון ועריבת שפתים וקיים בי מקרא שכתוב ודגלו עלי אהבה ומקרא שכתוב אשר בנינו כנטיעים מגודלים בנעוריהם . ומקרא שכתוב וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך . ה' אלהים נתן לי לשון לימודים לדעת לעות את יעף דבר יעיר בבקר בבוקר יעיר לי אוזן לשמוע כלימודים אדני יהוה פתח לי אוזן ואנכי לא מריתי אחור לא נסוגותי ויתן לי ה' נשמה קדושה וטהורה מעלמא דדכורא ויזכני על ידי

ידי מצוה זו ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה ויתן לי שכל מוליד ולא שכל עקר ודבק לבי לרדוף אחר מצותיך באהבה ותן בלבי יראה פנימיות ולא יראה חצוניות וזכני לאורך ימים ושנים לעושר וכבוד ורודף צדקה וחסד חיים של שלום חיים של יראת חטא חיים שתמלא כל משאלות לבי לטובה וזכני לראות בנים ובני בנים העוסקים בתורה ובמצותיך אמן וכן יהי רצון :

ילמד אדם את בני ביתו שיאמרו כל הברכות בכל יום בקול רם הן ברכות המצות הן ברכות הנהנין הוא שהקול מביא לידי כוונה ועוד שהשומעים כשישמעו הזכרת השם יאמרו ברוך הוא וברוך שמו וגם יענו אמן נמצא זוכים ומזכים ומצוה גוררת מצוה :

הג"ה מי ששומע הזכרת השם מהמברך יענה ברוך הוא וברוך שמו ולא ברוך שמו הגדול והוא ע"פ סוד :

כתבו חכמי הקבלה בספריהם לסדר המחשבה יצייר תמיד במחשבתו כאילו כתוב לפניו שם יהוה בדיו שחור על נייר לבן בנקודת יראה (דהיינו הס"ק) ויש כמה וכמה שנוהגין כך כותבין שם יהוה על קלף בנקודת יראה ומשימין לפניהם בשעת התפלה ע"ד שויתי ה' לנגדי תמיד זה גורם להביא יראה בלב האדם מן השי"ת ולזכך הנפש הטהורה :

ואותן בעלי בתים הדרים בישובים שאין להם מנין להתפלל בעשרה כל מי שנגע יראת אלקים בלבבם ורוצין שיקבלו תפלתן ויזכם אלקים לחיי עד ולחזות בנועם ה' אל יתפללו בחדר בית החורף שקורין שטו"ב כי שמה בני ביתן יבלבלו מחשבתן וגם לפעמים באים אצליהם א"י בתוך תפלתן וידברו עמם בתוך תפלתם ואם המה ידברו עם הא"י הוא חילול השם גדול שחושב הא"י בדעתו שהמה עומדים בבית תפלתם באימה וביראה ואינן מדברים שום דבר והוא מדבר עמו . ע"כ יתייחד לעצמו חדר מיוחד להתפלל שמה ואז יוכל ג"כ להתפלל בעטיפת ראש בטלית גדול ובלבישת סרבל ובודאי מי שעושה כן הוא מזומן לחיי עוה"ב וגם בניו ובני ביתו ממנו יראו וכן יעשו :

ואותן הדרים בישובים נוהגין קלות ראש גדול בבהכ"נ ברברים בטלים בתוך התפלה ועושין הציפית גדולות בבהכ"נ בשחוק והיתול ולפעמים מכים זה לזה בשחוק ואינן שמין על לבהן איך שעומדים לפני השכינה ויראה כל מעשיהם ועונשם יהיה הרבה מאוד ומאוד ובפרט לפעמים באים הא"י בבהכ"נ לראות מנהגינו ואם אנו עושין קלות ראש בזה אין לך חילול השם גדול מזה לעשות כן בבית התפלה לפני הקב"ה ועי"ז אומרים שאין ה"ז כמ"ס באמונתינו מי שעושה כן גדול עונו מנשוא . ע"כ ראוי לכל ירא שמים להשגיח על זה ולמחות בידם ולקנון דבר מה לצדקה . כתב מ"א בשם ספ"ק בענין זה שנוהגין קלות ראש בבית הכנסת יש לחוש הוא שמהפכין

בהכ"נ לבית עכו"ם . וכתב במ"א בזמנינו נוהגין לצרף קטן למנין עשרה ע"י חומש שבידו בשעת הדחק . ודוקא שאין מנין עשרה בכל הישוב או בעיר ההוא ודוקא לשמוע קדיש וברכו שהוא חוב אבל קדיש שאחר עלינו לא יאמרו ומכ"ש לא יאמר קדיש אחר שיר היחוד או תהלים או אחר הלימוד ודוקא קטן אחד מצטרפין בשעת הדחק ולא שנים :

וכיוצא ומן תפלת מנחה יוכר עד תמיד בלא יעברנה וכמו שנוהגין לומר בשחרית כך יאמר במנחה רק כפסוק לבהכ"נ במנחה יאמר הריני הולך לבהכ"נ של יצחק אבינו סבא קדישא ליחדא שכינתיה עם הקב"ה בזרוע דשמאלא בשם כל ישראל בסוד שור שתיקן יצחק אבינו ע"ה שהקריב את עצמו על גבי המזבח כשור . ולמעריב יאמר הריני הולך לבה"כ של יעקב אבינו קדישא ליחדא השכינה עם הקב"ה בזרוע דימינא ודשמאלא בשם כל ישראל בסוד נשר שתיקן יעקב אע"ה שמתעופף על בניו כנשר :

אחר אשרי של מנחה יאמר פ' התמיד ופיטום הקטורת דאיתא בפ' במדבר ארשב"י שהתפלה במקום קרבן לכן מי שאומר אחר תהלה לדוד פיטום הקטורת מציל מות מביתו הובא בי"ח ערך תשובה סי' ע"ב . אבל לא יאמר מזמור של יום כנ"ל . מי שבא לבהכ"נ בשעה שהצבור מתחילין להתפלל או קרוב מאד לזה אף דאין השעה עוברת לא יתחיל באשרי אלא יתפלל מיד עם הצבור ויאמר אח"כ אשרי וכן אם הוא סמוך לחשיכה וירא לעצמו לעבור זמן תפלה יעשה ג"כ כן . א"ז · ואם הוא סמוך לחשיכה מאוד יתפלל החזן מיד שמ"ע בקו"ר רק שיהא לכל הפחות אחד שיענה אמן וכל המתפללים עם הש"ץ יענו ויאמרו עמו מ"ה במלה אפי' נקדש את שמך וכו' . וכן אם הרוב מהעשרה דהיינו שאינו רובא דמינכרא דהיינו שבעה שמתפללין עם הש"ץ בלחש יעשו ג"כ כן . וכן החזן לא יתחיל אשרי עד שיהיו בודאי עשרה בבהכ"נ שעליו אומר הקדיש קודם התפלה כן הוא בש"ע סי' רל"ד ואם הרוב הנ"ל כבר התפללו יעמוד הש"ץ ויתפלל הי"ח בקול רם ולא יאמר מקודם חצי קדיש ולאחר שסיים יאמר אלהי נצור ויפסע ג' פסיעות . כתב ע"ת סי' תנ"ל בשם ב"ח ומטה משה אם מתירא שלא יעבור זמן תפלת מנחה יאמר אשרי אח"כ :

כתב במ"א מי שבא לבהכ"נ אחר שהתחילו הצבור להתפלל יתפלל הוא מנחה וק"ש וברכותיה עד שומר עמו ישראל לעד וברוך ה' לעולם אמן ואמן ויראו עינינו ידלג ולא יאמר עתה א"א יתפלל עם הקהל תפלת מעריב ואח"כ אחר עלינו יאמר ברוך ה' לעולם ויראו עינינו : כתב מ"ז כשאומר ברוך ה' לעולם אמן ואמן לא יהפך פניו למזרח כדי להראות שלא רוצה לצאת בו תפלת י"ח כיון שיש בו י"ח אזכרות כנגד י"ח ברכות :

וכן מי שבא לבהכ"נ אחר שהתחילו הקהל

ברכו

ברכו והוא עדיין לא התפלל מנחה יתפלל הוא מנחה בזמן שהקהל מתפללין ק"ש וברכותי' וכשיגיע הקהל להתפלל תפלת מעריב יתפלל הוא ג"כ תכף תפלת מעריב עם הקהל וק"ש וברכותיה יאמר בעת צאת הכוכבים אבל לא ימתין עם תפלת מנחה שלו בשעה שהקהל מתפללין תפלת ערבית דהלא לא יהיה לו שותפות עם הקהל שהם תופסין אותו ללילה והוא תופס עדיין ליום וכן הוא הדין שאל יתפלל אדם תפלת שחרית בשעה שהקהל מתפללין תפלת מוסף וק"ל :

כתב במ"א דמי שלא התפלל ערבית עם הציבור אסור במלאכה ובלימוד ובאכילה עד שיתפלל ואפילו בשחרית במקום שאין מנין שקורין השמש לבהכ"נ אסור ללמוד קודם שיתפלל : יש ליזהר שלא להתפלל ערבית קודם פלג המנחה . כתב בס"ח לא יקח אדם ילד קטן בתוך חיקו סמוך לערב דשמא הולד יטנף בגדיו ובעוד שיחזור אחר מים לקנחם יעבור מנחה או יתאחר לבוא לבהכ"נ :

צריך ליזהר עד מאוד בתפלת ערבית דהוי לדידן חובה להתפלל . ראוי להודיע שרוב החזנים בברכות מעריב ערבים עושין תנועה בקול רם ואומרים כרצונו בורא יום ולילה ולפי משמעות הענין הוא כך שאנו משבחין להקב"ה שהוא משנה עתים ומחליף את הזמנים ומסדר את הכוכבים במשמרותיהם כרצונו . ר"ל שהקב"ה מסדר את הכוכבים לפי רצונו . וע"כ כרצונו קאי ארלעיל ולא לבורא יום ולילה וק"ל : כתב הש"ע סי' רל"ו מצא צבור שקראו ק"ש ורוצים להתפלל יתפלל עמהם ואח"כ יקרא ק"ש עם ברכותיה וכתב בע"ת הטעם דתפלות ציבור עדיף מסמיכת גאולה לתפלה ולהתפלל ביחיד ואע"פ דבסמיכת גאולה לתפלה בשחרית לא אמרינן הכי שאני תפלת ערבית דאינו אלא רשות · וכבר כתבנו שלא יאמר ועתה יגדל על הקדיש שקודם תפלת ערבית ומה שמכריז החזן ר"ח בין קדיש לתפלת י"ח לא הוי הפסק דהוי צורך תפלה :

כתב במ"א סי' רל"ו ס"ק ד' בשם בע"ת תמיד ימלוך עלינו ל"ו שיקרא תמיד למטה תמיד ימלוך עכ"ל : עוד יש ליזהר אותן בני הישובים שהולכין לבהכ"נ מסירין תכף הכובע שקורין בל"א הו"ט מראשיהן ועומדים רק בכיסוי המצנפת שקורין קעבל"י ולא שפיר עבדי לא די שאין להם סודר שקורין בראטש"י הוי"ב כמו שנוהגין בקהילות אלא שמסירין ג"כ הכובע מראשיהן אבל באמת מוטב שיניחו הכובע בראשיהן כי בכיסוי הראש יש מורא שמים יותר כמו שנוהגין באמת בכמה מדינות שמתפללין עם כובעיהן במקומות שאין להם סודרא כי בברכת המזון צריך לכסות ראשו כ"ש בשעת התפלה וגם כמה וכמה אע"פ שהמה בעלי יכולת עומדים בבהכ"נ בלי סרבל שקורין מאנט"ל והלא אמרו רז"ל על פסוק הכון לקראת אלהיך ישראל שצריך לציין נפשו במלבושים נאים ובזמן הקיץ הולכים לבהכ"נ אפי' בלא הו"ט מלבוש שקורין מיצון רק בכתנותיהם ויש משימין סרבל עליהם ובאמת שלעולם צריכין לנהוג עם מלכותא דשמיא כמו שנוהגין עם מלכותא דארעא ובוודאי מי שזכה לכך שנתן לו ה' חן בעיני המלך ויועציו ושריו שמציין נפשו כאשר הולך לפני המלך ושריו ומכ"ש אם אומר לו המלך שאתה תהיה לי לעבד ולמשרת בוודאי הוא משתדל בכל מאמצי כח לעמוד לפני המלך בבגדי כבוד ותפאר' ואנו המה עבדיו ומשרתיו של ממ"ה הקב"ה אשרנו ומה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו שזכינו לכך אשר בחר בנו מכל העמים שצריך לעמוד לפניו באימה וביראה ובמלבושים נאים . ע"כ מי שנגע יראת אלהים בלבבו ויש לו יכולת מעט ישתדל שיהיה לו סרבל וסודר או לעמוד בכובע וראוי לכל אב"ד להשגיח על זה במדינו' ממשלתו לגזור עליהם בקנס כל מי שיש ביכלתו מאה זהובים שיקנה לו סרבל וסודרא :

גם יש בישובים נערים שהם נעורים מן המצות ומשרתים שהולכין אל בהכ"נ בלי מלבוש הו"ט שקורין מיצו"ן רק במלבוש שקורין וויל"ה העמ"ד ויש שהמה אדומים מלבושי אדום ראוי ונכון שכל מי שהולך כן לבהכ"נ אין לקרותו כך לס"ת כי בודאי אם יקראו אותו לפני שלטון גדול שאינו הולך כך רק ילביש את עצמו במלבושי הו"ט והשתא אינו חושב כבוד הקב"ה כמו כבוד בשר ודם . ע"כ ראוי לכל אדם מבני ישראל אשר בשם ישראל יכונה לנהוג עם הקב"ה בכל עניניו כמו שנוהגין עם מלכי בשר ודם ויצייר במחשבתו שהקב"ה מלא כל הארץ כבודו רואה ואינו נראה ואז בודאי יעמוד לפניו באימה וביראה ואז אשרי וטוב לו אשרי לו בעולם הזה וטוב לו לעה"ב :

מסכת שבת

אמר רב לעולם ישכים אדם להוצאות שבת . טוב לאדם שכל צרכי שבת יקנה ביום הששי ולא ביום חמישי אם הוא בטוח שלא יחסר וכל מה שיקנה יאמר בפה מלא זה אני קונה לכבוד שבת מלכתא :

הג"ה כתוב בש"ע בהלכות שבת סי' רמ"ב נוהגין ללוש כדי שיעור חלה בבית לעשות מהם לחמים לבצוע עליהן בשבת וי"ט והוא מכבוד שבת וי"ט ואין לשנות . בפת שמקובלין צריך לעשותן ארוך כדמות ו' ויבצע בשתי ידיו כי שתי ככרי"ן והפרוסה של המוציא כדמות יו"ד נעלם השם הוי"ה :

כתב בעל ע"ת סי' הנ"ל בשם ספר הכוונות דיש לעשות הלחמים אחת גדולה ואחת קטנה ואמצעי' ובליל שבת יבצע על האמצעית וביום השבת בשחרית על הגדולה ובסעודה שלישית

שלישית על הקטנה ויש לעשות ארבע לחמים כדי שיהיה לו ג"כ לחם משנה לסעודה שלישית וישאר אחד לסעודה מלוה מלכה ואם אופין הלחמים או שום פת אצל האופה א"י צריך להזהיר לבני ביתו להכשיר התנור ע"י השלכת קיסם לתוך התנור או ע"י חיתוי גחלים כי רבים אינם יודעים מזה כלום כי ע"פ הרוב בישובים ובכפרים כל א' וא' יש תנור בביתו לאפות בו פתו ואם באים אח"כ למקום שאופין אצל א"י אינם יודעין מזה כיון שאינן רגילין בכך :

וכתב בש"ע בי"ד סי' קי"ב פת של ישראל ואפא' א"י בלא חיתוי ישראל ובלא קיסו' אסור ואסור לזבוני לא"י דלמא מזבני לישראל ואם פיתת הלחם לשנים מותר לזבוני לא"י ושאר דיני הבשר פת עיין בסי' הנ"ל :

ויש לאדם למעט בלימודו בע"ש כדי שיכין צרכי שבת בעצמו שהרי מצינו בגמ' שכמ' חכמים גדולים וחשובים היו עושין בעצמן והכינו צרכי שבת ע"כ אע"פ שיש לו כמה משרתים לשמשו מצוה גדולה להכין בעצמו צרכי שבת כדי לכבדו ולא יאמר היאך אפגם בכבודי כי זה כבודו שמכבד את השבת : כתב בתיצאות חיים שהרב ז"ל היה נוהג לפנות מן הבית קורי עכביש שקורין שפינ"ן וועבם בל"א שהוא סוד נפלא לה דעי חן לבטל הקליפות מן הבית וד"ל :

ובן בכל ע"ש ישחיז סכינו סמוך לשבת לכבוד שבת כמ"ש רז"ל והכינו את אשר יביאו זה השחזת הסכין . ובכל ע"ש יפשפש במעשיו ויתעורר בתשובה ויתקן כל הקלקלות שעשה בששת ימי המעשה כי ערב שבת כולל כל השבוע כמו ערב ר"ח בולל כל החודש וערב ר"ה כולל כל השנה :

מצוה גדולה שיכנס לשבת כשהוא תאב לאכול ולא יכנס לשבת כשהוא שבע בלא תאוה . ע"כ אין לקבוע סעודה בע"ש רק סעודת מילה ופדיון הבן רק שיעשו הסעודה בצהרים או קודם לכן : וכן כתב הר"ם דלכתחילה יש ליזהר גם בסעודת מצוה להתחיל בסעודה קודם ט' שעות . וכן כתב בספר כנ"ה דכן הוא המנהג בארצו :

הג"ה כתב בש"ע סי' רמ"ט דרך אנשי מעשה להתענות בכל ע"ש וכתב בע"ת בשם רוקח דאין להתענות לכתחילה בע"ש דאמרינן במגילת תענית שנשבע להתענות בע"ש הרי זו שבועת שוא שמקלת ע"ש כשבת וכ"כ הב"ח וצ"ל לקיים דברי שניהם להתענות כדי שיאכל בתאבון אבל יקדים מב"ה לביתו מבעוד יום ויתחיל לאכול וימשיך בסעודתו קצת מן הלילה :

ולענין אם משלימים תענית בע"ש כתב בע"ת בשם הר"ר מרדכי כתב ר' מאיר דהשלמת תענית בע"ש סגי עד אחר תפלת ערבית שהוא מפלג המנחה ואילך וטוב לפרש ולהתנו' בשע' קבל' התענית עד אח' שישלימו הקהל תפלתן ואז מותר לאכול אפי' בעוד

היום גדול : ויש נוהגין להתענות עד קודם הליכתן לבית הכנסת וקודם הליכתן לבית הכנסת מתפללין מנחה וטועמין תחילה התבשיל כדי שלא יכנסו לשבת כשהוא מעונה ובתענית יחיד אפי' לא התנה מותר לאכול אחר יציאתו מבה"כ ובתענית צבור אם לא התנה ישלים אבל בתענית חלום הסכמת כל הפוסקים שמחוייב להשלים ובתענית יאר צייט כתב הב"ח אם אירע בתחלה ר"ל יאר צייט הראשונה בע"ש יזהר שיקבל עליו שלא ישלים אבל אם אירע בתחלה ר"ל יאר צייט הראשונה בימות החול מחויב להשלים ואפילו אם חל אח"כ בע"ש מחויב ג"כ להשלים . ע"כ יאמיד אדם בעצמו אם הוא בריא בטבעו ויוכל להתענות ונהנה מאכילה אח"כ מצוה להתענות בע"ש ואם רוצה לעשות כיש נוהגין לטעום מעט מתבשיל קודם כניסתו לבהכ"נ הרשות בידו כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה . ומי שהוא חלוש בטבע והתענית צער הוא לו או שבאב לו האכילה אחר התענית פשיטא שאל יתענה כלל בע"ש אלא יתנהג כך יאכל בע"ש בשחרית כדי שביעה ולא יאכל עוד עד שיכנס שבת ומטילא נכנס כשהוא תאב לאכול : כתב במ"א סי' רמ"א ס"ק ז' וז"ל הב"ח כתב בשם הפוסקי' והירושלמי דאסור להתענות בע"ש שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה וכן הוא במשנה פ"ב דתענית סוף משנה ט' וכן ט' באב שחל להיות בערב שבת אין משלימין וכתב ברטנורא כגון בזמן שהיו ב"ד קובעים עפ"י הראייה אוכל בערב סמוך לשקיעת החמ' מפני כבוד השבת שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה עכ"ל וכ"כ סמ"מ בשם תנחומא פ' בראשית ומגילת תענית וכ"כ בהגמ"נה' פורים ובהגהות סמ"ק ובשאלתו' פ' ויקהל וצ"ל דהא דר' אבין צם כל ע"ש היינו משום שהיה אסטנים ואם היה אוכל ביום לא היה אוכל בליל' לתיאבון וכן עיקר עכ"ל :

ויטול צפרניו בכל ע"ש ובספר הגן כתב שלא יטול צפרניו ביום ה' כי המה גדולים בשבת . ויתחיל ליטול הצפרני' ביד שמאל מהקמיצה ויסיים באגודל ואח"כ בימין ויתחיל באגודל ויסיים בקמיצה ולא ישנה זה הסדר וסי' על זה דבהג"א בשמאל ובימין אגבה"ד ולא יטול שתי אצבעות זו אחר זו כי הוא סכנ' וגם קשה לשבחה וטעם סוד לנטילת צפרנים הוא ידוע ליודעי חן ; ואחר נטילת הצפרנים יטול ידיו כי הוא אחד מן הדברים שצריך ליטול ידיו : ואחר נטילת הצפרנים יקרא הפרשה שנים מקרא ואח' תרגום כי ארז"ל כל המשלים פרשיותיו עם הצבור מאריכין לו ימין ושנותיו דהיינו על דרך זה מקרא עם הטעמים אבל התרגום לא יקרא עם הטעמים וכתבו תלמידי הר"ב ז"ל הטעם כי הג' מדרגות

שהם ג׳ עליות זו על גב זו אותיות נקודות טעמים לא שייכים רק בתורה שבכתב ולא בתרגום ומצוה מן המובחר שלא יקרא שמו״ת רק בע״ש אחר חצות אע״פ שלענין דינא מיום ראשון חשוב משלים עם הצבור ר״ל דכל זמן דאותו פרשה נקראת בצבור דהיינו מן המנחה בשבת ומצוה מן המובחר שיהא על דרך זה לקרוא כל פ׳ ופ׳ שנים מקרא וא׳ תרגום ופ׳ נקרא הן פרשה פתוחה או סתומה לא ששם הסדרא כ״לה נקרא פרשה רק על דרך שכתב רש״י בויקרא ליתן ריוח בין פ׳ ופ׳ וזה פר׳ פתוחה או סתומה ואפי׳ כשהפ׳ מסיימת באמצע הפסוק כמו ויהי אחרי המגפה בפ׳ פנחס או בעציון גבר ולא כמו שנוהגין קצת שקורין פסוק א׳ ב׳ פעמים ואח״כ התרגום עליו וקצת נוהגין קורין כל הסדרה ב׳ פעמים ואח״כ התרגום עליו אלא כמו שכתבנו:

הג״ה כתב בס״ע סי׳ רפ״ה מלמדי תינוקות אין צריכין לחזור ולקרות הפרשה שמו״ת עכ״ל וכתב בע״ת מיהו התרגום צריכין לקרות ובס׳ הל״ח כתב שקריאת שמו״ת הוא סוד גדול שעי״ז מאריכין לו ימיו ושנותיו מי שיש בו יראת שמים אפילו הוא מלמד תינוקות יקרא שמו״ת וטוב לו. וכתב במ״א סי׳ הנ״ל ס״ק ע׳ מלמדי תינוקות נ״ל בדוקא בימיהם שהיו לומדים פי׳ המקרא עם התינוקות אבל אם לומד רק פי׳ המלות לחוד לא יצא ומ״מ די שיקרא עוד פעם אחד מקרא דזה עולה לו במקום מקרא עכ״ל:

ולא יפסיק בדיבור משהתחיל לקרוא שמו״ת ויש טעם נכון וכמוס לדבר זה:

הג״ה קבלתי מרבותי שהיו נוהגין לכתוב על נייר קטן בזה הלשון (אכובי רבותי זייט מיר מוחל דאס איך לעת עתה טאר ניט מיט מעלת כבודכם ריידן דען ווען מען דיא סדרא מעביר איז זאל מען ניכט ריידן דער צווישן) זה הכתב היה מונח תמיד בתוך החומש שלהם ואם בא אחד בעוד שהיו קורין שמו״ת ולא היו רוצין להפסיק ולדבר אתו וכדי שלא לבייש אותו שלא יסבור בדעתו שאינו נחשב לו לדבר אתו היו מראין לו אותו הכתב ואז היה אותו האיש מבין בדעתו והלך לדרכו:

כתב הטור מצוה מן המובחר שישלים שמו״ת קודם שיאכל בשבת אם אין לו פנאי להשלים בע״ש ולא כמו שנוהגין קצת לקרות שמו״ת בשעה שקורא השליח ציבור בס״ת בצבור אותן העושין כן אינן יפה עושין כי מן הראוי לשמוע מן הש״ץ והוא ישתוק כנ״ל ומה שאמרו רז״ל שישלים עם הצבור כלומר כ״ז שהסדרה זו היא עם הצבור דהיינו מן מנחה בשבת ואילך עד מנחה של שבת הבאה. ומי שהוא אנוס שאינו יכול להשלים קודם שיאכל מכל מקום מחויב להשלים קודם מנחה:

אחר שסיים לקרות שמו״ת יאמר תכף ההפטרה השייכה לאותו שבת ואח״כ אם הוא בע״ש יאמר מזמור של ה׳ מלך גאות לבש אם הוא בשבת יאמר מזמור שיר ליום השבת דהיינו תורה נביאים כתובים:

יש נוהגין לומר ג״כ משנה ראשונה של יציאות השבת (שהיא משנה) ואח״כ אמר רב חנא בריה דרב יהודה א״ר אמי לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום ואפי׳ עטרות ודיבון שכל המשלים פרשיותיו עם הצבור שמו״ת מאריכין לו ימיו ושנותיו (זהו תלמוד) ואח״כ משנה ראשונה של ספר יצירה (שהוא קבלה) עשר ספירות בלימה מספר עשר אצבעות חמש כנגד חמש וברית יחיד מכוונת באמצע מלת לשון ומלת מעור ואח״כ ילמוד דבר מה מס״א כדי לחבר את האהל להיות אחד. ומי שאין לו הספר שיוכל ללמוד קצת מאותו סדר שקרא שמו״ת יאמר זה המאמר:

זכור את יום השבת לקדשו רבי יצחק פתח ואמר כתיב ויברך אלהים את יום השביעי וכתיב ששת ימים תלקטוהו וביום השביעי שבת לא יהיה בו. כיון דלא משתכח ביה מזונא מה ברכתא אשתכח ביה אלא הכי תנא כל ברכאן דלעיל׳ ותתא ביומא דשביעא׳ תליין ותניא אמאי לא אשתכח מנא ביומא שביעאה משום דההוא יומא מתברכין מיניה כל שית יומין עילאין. וכל חד וחד יהיב מזוניה לתתא כל חד וחד ביומוי. מההיא ברכאן דמתברכאן ביומא שביעאה. ובגיני כך מאן דאיהו בדרגא דמהימנותא בעי לסדרא פתוריה בלילא דשבתא בגין דיתברך פתוריה כל אינון שית יומין דהא בההוא זימנא אזדמן ברכאין לאתברכא כל שית יומין דשבתא וברכאין לא אשתכח על פתורא ריקנא ועל כך בעי לסדרא פתורא בלילא דשבתא בנהמא ומזוני ר״י אמר אפי׳ ביומא דשבתא נמי:

ואח״כ ירחוץ גופו בחמין תחלה אם אפשר ואח״כ ילך לטבול ומתבאר בזהר כי סגולת הטבילה בע״ש להחזיר הנשמה למקומה כי מי שהוא טמא אין לו נשמה ובפרט הפוגם בברית נשמתו מסתלקת ועיין פרשת ויקהל והוא כדי לפשוט לבוש רוח חול וילבוש רוח קדושת היום:

קודם שילך למקוה לטבול שם יאמר פסוק זה ויקרא אלהים ליבשה ארץ ולמקוה המים קרא ימים ומה שאומרים קודם הטבילה ובתוך המקוה כבר נדפס בתקוני שבת. וכשעומד בתוך המים יאמר ז׳ פעמים לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי. כי ר״ת של לב טהור ברא הוא טבל כי ע״י הטבילה נפרדין ממנו הקליפות וסטרא אחרא ויתפלל שיתן לו הש״י לב טהור ומי שיש לו לב להבין יכוין הכונות הנדפסים בשערי ציון עד פסוק זה כי עתה נעשה בריה חדשה ע״י שמפשפש במעשיו ומוד׳ ועוזב ועוסק בתשובה וטובל ומכוין לעניינים גדולים. ובפרט מי שטובל את עצמו י״ד פעמים. ומי שחטא בכעס יחשוב בעת הטבילה כי כעס עם המלה עולה מקוה וכשמודה ועוזב אז יטהר וטעם כעס עם המלה כי רוב הכועסים כועסים עם המלה ר״ל עם הדבור שיוצא מפיהם דברי כעס: וכשהוא עומד בתוך המים ישחה ד׳ פעמים עד צואר׳ נגד ד׳ מיתות ב״ד ואח״כ יאמר שם הוידוי ואח״כ כשיגיעו המים עד גרונו יאמרו אלו ג׳ פסוקים מי אל כמוך וגו׳ ישוב ירחמנו וגו׳ תתן אמת וגו׳. יסרני ה׳

אך

כתב מ"א מצוה מן המובחר ביין ישן נשמע מכאן שאף יין מגתו נקרא יין ולא כאותן פושעים ששותים סתם יינם יין מגתו ואומרים שלא נקרא יין לענין יין נסך ואוי להם ולנשמת' המקילים ביין מגתו בזה :

ובמקום שאין יין מצוי מקדשין על שכר ודוקא במקום דהוי שכר חמר מדינה דהיינו שאין יין בכל העיר ואין יין גדל מהלך יום סביב העיר ואם בשנה זו לקה היין ואינו מצוי מקרי שכר חמר מדינה ואם אין יין ישראל הנעשה בהכשר מצוי אעפ"י שיין עממין או סתם יינם מצוי לא נקרא מצוי לענין זה ואם היין ביוקר מקרי מצוי ובמדינת פולין מקדשין בשחרית על שכר אע"פ שיש להם יין בביתם כיון דהוי שכר חמר מדינה מ"א :

כתב בש"ע סימן רע"ב ס"ט מי שאינו שותה יין משום נדר יוכל לקדש עליו וישתו אחרים המסובין עמו . ואם אין אחרים עמו יקדש על הפת ולא על היין או ישמע קידוש מאחרים : כתב השו"ע והלבוש סימן רע"ב דמנהג הוא במקום שיש יין מצוי דצריך לקדש על היין אבל במקום שאין יין מצוי הוי שכר ושאר משקים חמר מדינה ובליל שבת מקדשין על הפת ובשחרית מקדשין על יין שרף או שאר משקים חוץ מן המים קודם שיבצע על הפת . וכתב במ"א דמאחר דמכסין את הפת בשבת לא משום הטעם שלא יראה הפת בשתו לבד רק משום לחם משנה דומיא דמן שהיה מונח בקופסא טל למעלה וטל למטה ע"כ לא יסירו המפה העליונה תכף אחר קידוש כמו שנוהגין העולם רק ישאר המפה עד לאחר שבירך ברכת המוציא וכך יעשה יקח הפת שרוצה לבצוע עליו וירשום בו בסכין ואח"כ יניח עוד תחת המפה ויניח ידיו על הפת תחת המפה ויברך המוציא וכן מי שאין לו יין לקדש שמקדשין על הפת מ"מ יכסה הפת במפה מטעם הנ"ל ויעשה כנ"ל וד"ל :

נוסח הקידוש ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו ורצה בנו ושבת קדשו באהבה וברצון הנחילנו זכרון למעשה בראשית תחלה למקראי קודש זכר ליציאת מצרים ושבת קדשך באהבה וברצון הנחלתנו ברוך אתה ה' מקדש השבת :

וטעות גדול מה שאומרים כי הוא יום וכן כי בנו בחרת ואתנו קדשת מכל העמים ולא יהיה בו רק ע' תיבות ל"ה בויכלו ול"ה בקידוש ועם יום הששי המה ע"ב וכל ספרי הקבלה האריכו בסוד זה וכן הוא בכתבי הרב ז"ל ובתיקוני שבת נרשם מן ויכולו על כל תיבה מן א' עד ל"ה וכן נרשם בקידוש מן א' עד ל"ה ולא נרשם על התיבות הנ"ל ומה שאומרים קודם המוציא נדפס בתיקוני שבת המתחיל למבצע על ריפתא וכו' :

וכיון דנשים חייבות בקידוש היום מדאורייתא ע"כ הקטן שאינו בר מצוה אין מוציא את האשה לעשות לה קידוש לכן תקדש האשה בעצמה מהרש"ל :

כתב בשלחן ערוך סי' קע"ג אין קידוש אלא במקום סעודה ע"כ מי שרוצה לקדש בביתו ולילך אחר כך אל הסעודה יאכל כזית פת במקום שקידש או ישתה רביעית הלוג מלבד מה ששתה מהכוס של קידוש ואז הוי קידוש במקום סעודה ואין צריך במקום קידוש בה"מ ולא ברכה אחרונה על היין ובמקום הסעודה שהלך לשם אין צריך לברך עוד לא על הפת ולא על היין :

חג"ה כתב בש"ע סי' רע"ד בליל שבת בוצעין על התחתונה אבל ביום השבת או בליל יום טוב בוצעין על העליונה והטעם סוד על דרך הקבלה עכ"ל :

כתב במ"ד ז"ל ואני נהגתי בעצמי כשמברכין על התחתונה מטה אני התחתונה אלי שיהיה קרוב אלי יותר מהעליונה נמצא שפוגע אני תחילה בתחתונה ואין כאן מעביר על המצוה כלל . מצוה לבצוע בשבת פרוסה גדולה שתספיק לו לכל הסעודה שם ע"כ :

ולאחר שאכל המוציא מצאתי שנדפס על הקונטרס שיאמר זמר זה . כל מקדש שביעי לה' הרוקע הארץ על המים . כאלו נעשה שותף לו וקיים שעשוע דת יומים . כי העיד לבוראו ככתוב בתורתו ביופי פעמים . ויהי ערב ויהי בוקר יום הששי ויכולו השמים . אל אלהים אמת חתומים מראש עד סוף על מלואם . ברא עליונים ביו"ד ותחתונים בה"א בראם . גבורי כח השמחים בצאתם וששים בבואם . והארץ וכל צבאם . דבר המלך ודתו לקדש השבת בכניסה . האדם מפני הספק מוסיף מחול על הקודש להפרישה . וה' היודע עתים ורגעים הוא לבדו יודע הגירסא . ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה . זכור את יום השבת לקדשו מראשון צוה ה' רועי . חפץ טוב כי יקרא לפניך ליום השבת תצניעי . טהר נפשך ונח כדבר אורי וישעי וי בות ביום השביעי . יהיו כל מעשיך לש"ש ומשיחת חול הפרישה . כבדהו מעשות דרכיך כאלו כל מלאכתך נעשה . למען ינוח עבדך ואמתך וכל בהמתך מהעמסה . מכל מלאכתו אשר עשה . מלאך טוב ילך לפניך שלחן ערוך ימצא כהלכתו . נר מצוה ויין קידוש ולחם משנה כמצותו . סר עונך וחטאתך תכופר יענך ה' יקדשך ויברכך כברכתו . ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו . עיניך בקידוש בנר יביטו ובכוס אשר מסבתו . פרוס לחמך בעין יפה לבני ביתך ולעני ושמחתו . צדקך ילך לפניך אשר הגרת לה' ולא כחרתו . כי בו שבת מכל מלאכתו . קדש השבת בתורה ובמצות ובתפנוקים ובגדי מכוסות . רעה לא

יאונה

נח׳ניא בן הקנה אנא בכח. ואח״כ יאמר השיר לכה דודי בשמחה גדולה ובשיר ובעמידה יש אומרים ג״פ בואי כלה וכן הוא בתיקוני שבת ויש אומרים אותו ז״פ בואי כלה ויטה ראשו בראשונה למערב כנגד שבת מלכתא ולארבע רוחות העולם ולמעלה ולמטה ויכוין כאלו הוא מסובב מד׳ דגלים של מלאכים שסימנן ארגמ״ן הסובבים את כסא הכבוד וכאלו השכינ׳ שורה עליו. המשוררים מזמור שיר ליום השבת בפסוק האחרון יחברו אלו תיבות יחד להגיד כי ישר ה׳ צורי ולא עולתה בו ר״ל ישר ה׳ למעלה כי תחת השם הוא האתנחתא וצורי למטה. וכן במזמור ה׳ צריך לחבר׳ לביתך נאוה קודש ר״ל קודש למעלה ה׳ לאורך ימים למטה: כשאומר אתה קדשת צריך להפסיק מעט בין לשמך ובין תכלית כדי שלא יהא נראה כחוזר למעלה ח״ו וכן בויכולו כשיגיע ל׳ יברך אלהים את שלא ירהט אלהים על את אלא ידגיש א׳ של את פן ח״ו יחריב עולמות:

הג״ה כתב בעל א״ז בשם של״ה דאין לומר וישמחו בך אוהבי שמך אלא בליל שבת יאמר וינוחו בה מקדשי שמך וביום השבת וינוחו בו מקדשי שמך ובמנחה וינוחו בם ועי״ש הטעם מ״ש בזה סוד גדול לחכמי האמת והובא גם כן בבה״ט סי׳ רס״ח:

אחר התפלה בלחש חוזרים ויכולו בקול רם ומעומד כן הוא בש״ע סי׳ רס״ח וכתב בע״ת הטעם שהוא עדות על בריאת שמים וארץ וכל מעשה בראשית ובעדות כתיב ועמדו שני האנשים:

ולאחר ויכולו אומר החזן ברכה א׳ מעין שבע ויזהרו הקהל שלא יאמרו אלא מגן אבות עד זכר למעשה בראשית אבל תחלת הברכה מן ברוך אתה ה׳ וכן בסוף אלהינו לא יאמר אלא החזן וכן הוא בש״ע סי׳ רס״ח ואפילו מגן אבות טוב הוא שלא לאומרו רק ישמעו מן הש״ץ. ב״ח עכ״ה:

כתב הכל בו בשם הר״מ בר יוסף אחר במה מדליקין יאמר תניא אמר רבי חנינא חייב אדם למשמש בבגדיו ערב שבת עם חשיכה שמא ישכח ויצא אמר רב יוסף הלכתא רבתא לשבתא ואח״כ יאמר אר״א ת״ח מרבים שלום וגו׳. טעה והתפלל בשבת והתחיל תפלה של חול אתה חונן מי שאירע לו כן ידאג כל אותו השבוע כי הוא סי׳ רע שנהג בקדש חול ע״כ יפשפש במעשיו ויתעורר בתשובה:

ואחר שיצא מבהכ״נ ילך תכף בשלום בלי עכוב לביתו ואל ישיח שום דברים בטלים וימהר לעשות קידוש יש נוהגין לעשות קידוש במלבושים כמו שהולכין לבהכ״נ ר״ל (אין של מאנטול) ואשרי להם:

וגרסינן בפ׳ כל כתבי תניא רבי יוסי בר יהודה אומר שני מלאכים מלוין לו לאדם בע״ש מבהכ״נ א׳ טוב וא׳ רע מצא נרות דולקות ומטה מוצעת ושלחן ערוך מלאך טוב אומר יהי רצון שתהא לשבת אחרת כן ומלאך רע עונה בעל כרחו אמן:

ובמדרשו של רשב״י מבואר יותר היטב כשאדם בא מבהכ״נ בע״ש באים עמו מלאכי׳ מצד זה ומצד זה ושכינה על כולם כאם על בנים ואומרים יפול מצדך אלף רק בעיניך תביט וגו׳ ולא תאונה אליך רעה וגו׳ וכל זה כשאדם בא לביתו ומקבל אושפיזא בשמחה וכשהשכינה רואה נרות דולקות ושלחן ערוך ואיש ואשתו בשמחה ובשלום שכינה אומרת זה משלי הוא ישראל אשר בך אתפאר. ואם ח״ו לאו הכי שאין שלום ביניהם ח״ו שכינה הולכת ומלאכים עמה ויצר הרע וחיילו עמו מתחברים עמהם ואומרים זה משלי הוא ומן חילי הוא מיד רוח הטומאה שורה עליו ומסתלק יו״ד מן האיש וה׳ מן האשה ונקראים אש ואש ח״ו ועל זה נאמר אל תתאו למטעמותיו של רע עין ושלחנו מלא קיא צואה ע״כ:

הג״ה על כן יזהרו מאוד שלא יהא ח״ו מחלוקת ביניהם בשבת בין איש לאשתו כי יש שדים ממונים ע״ז כשרואין שיש מחלוקת בין איש לאשתו אז מעוררין יותר מחלוקת ביניהם כדי לסכסכם כמבואר ממעשה דר׳ מאיר. מעשה ברבי מאיר שבא לבית אושפיזא אחד והיה ב״ב ואשתו מתקוטטין בכל ליל שבת ושהה ר׳ מאיר שמה ג׳ שבתות זה אחר זה ועשה כל פעם בליל שבת שלום ביניהם. ואח״כ שמע רבי מאיר לאותו שד דאמר וי וי דמפקני רבי מאיר מביתא:

מי שאין לו יין לקדש עליו וצריך לקדש על הפת פשיטא שצריך ליטול ידיו קודם קידוש וצריך ג״כ לכסות הפת במפה כיון שהטע׳ שהוא זכר למן שהיה מונח כמו בקופסא טל מלמעלה ולמטה:

ומי שיש לו יין כתב בש״ע סימן רע״א המנהג פשוט שיטול ידיו קודם הקידוש ואין לשנות רק בליל פסח (וטעם משום דאין קידוש אלא במקום סעודה וע״כ לא חשיב הקידוש הפסק בין הנטילה לסעודה ע״ת) אבל לפי דברי הקבלה צריך בכל ג׳ סעודות דשבת לקדש קודם נטילה וכן הוא בהדיא בתיקוני שבת של הרב ז״ל ומה שאומרים קודם הקידוש נדפס בתקוני שבת וכשיאמר אתקינו סעודתא וכו׳ יכוין לעורר זכות׳ של יצחק להנצל מחבלי משיח בזכותו ולפי דברי הש״ע הנ״ל אין נוהגין לעמוד רק כשמתחילין יום הששי ויכולו השמים שנרמז השם בר״ת וכשמתחילין יתן עיניו בנר ובשע׳ הקידוש בכוס אבל לפי דברי הקבלה צריך לעמוד כשאומר ויכולו עד לעשות שהוא במקום עדות ועדים צריכין לעמוד וגם כתב בעל א״ז בשם מ״מ שיתן ג״כ עיניו בנרות בויכולו עד לעשות כדי לרפאות העינים שכהו מפסיעה גסה. וכשיאמר קידוש ישב ויתן עיניו בכוס:

כתב בש״ע סימן רע״ב יין מגתו מקדשין עליו וסוחט אדם אשכול של ענבים ואומר עליו קידוש היום:

אך בם פשע אל באפך פן תמעיטני. מן המצר קראתי יה ענני במרחב יה. ויאמר כשם שאני מטהר את גופי הקרוץ מחומר למטה כך יטהרו מלאכי השרת את נפשי ורוחי ונשמתי למעלה בנהר דינור. וכשם שאני מקדש את גופי למטה כך יקדשו מלאכי עליון מלאכי השרת את נפשי ורוחי ונשמתי למעלה בנהר דינור בשם ה' הוא האלהים ובשם אדני צור כל העולמים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

וכשהוא בתוך המים ישתחוה למערב ואם אינו יודע מערב העול' יצייר בדעתו ד' רוחות וישתחה למערב ואח"כ יהפך פניו למזרח ויאמר הריני טובל בפישוט מלבושי חול להעביר זוהמת העונות וסטרא אחרא ויטבול ואח"כ יחזור וישתחה למערב ויהפך פניו למזרח ויאמר הריני טובל לקבל הארת שבת זכור ושמור בחבורא חדא ויכוין בזכור לע"ב כזה. (יו"ד ה"י וי"ו ה"י קס"א כזה אל"ף ה"י יו"ד ה"י) בגי' כמנין זכור. ובשמור יכוין למלוי אלהים עולת ש' כזה (אל"ף למ"ד ה"י יו"ד מ"ם ואחוריים דאלהים כזה א' א"ל אל"ה אלה"י אלהי' גי' ר' (שזהו ר' של שמור נשאר מ"ו מן שמור והוא גי' נעלם משם ע"ב כזה ו"ד ו' י"ו י') ויחזור וישתחה כנ"ל ויאמר הריני טובל לקבל נשמה יתירה ויכוין למילוי (אהיה) במילוי יודין כזה (אל"ף ה"י יו"ד ה"י גי' קס"א במילוי אהיה באלפין גי' קמ"ג כזה אל"ף ה"א יו"ד ה"א ומלוי אהיה בההי"ן גי' קנ"א כזה אלף ה"ה יו"ד ה"ה):

וכשהוא יוצא מן המים פוסע לאחוריו כמו סיוצא מבית הכנסת ויאמר והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו כל הכתוב לחיים בירושלים אם רחץ אדני את צואת בנות ציון ואת דמי ירושלים ידיח מקרבה ברוח משפט וברוח בער ויאמר אר"ע אשריכם ישראל לפני מי אתם מיטהרין ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאתיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם ואומר מקוה ישראל ה' מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל וכשילבש בגדיו ר"ל החלוק לבן יאמר הפסוק כל כלי יוצר עליך לא יצלח וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי זאת נחלת עבדי ה' וצדקתם מאתי נאם ה' ואח"כ הסתכנים הנדפסת בתיקוני שבת ומי שרוצה לטבול י"ד טבילות וכפרט מי שהוא בעל תשובה לטבילה הראשונה יאמר כדלעיל ואח"כ יאמר אם פגמתי בג' אותיות הראשונות של ג' שמותיך היקרים (הוי"ה אהי"ה אדנ"י) כזה י' א' א' יטהרו כל הפגמים והכתמים ע"י ג' טבילות אלו ואח"כ יאמר אם פגמתי בג' אותיות שניות של שמותיך היקרים (הוי"ה אהי"ה אדנ"י) כזה ה' ה' ד' יטהרו כל הפגמים והכתמים על ידי ג' טבילות אלו. ואח"כ יאמר אם פגמתי בג' אותיות שלישיות של ג' שמותיך היקרים (הוי"ה אהי"ה אדנ"י) כזה ו' י' נ' יטהרו כל הפגמים והכתמים וכו'. ואח"כ יאמר אם פגמתי בג' אותיות רביעית של ג' שמותיך היקרים (הוי"ה אהיה אדני) כזה (ה' ה' י') יטהרו כל הפגמים והכתמים ע"י ג' טבילות אלו. ואח"כ יאמר הריני טובל לקבל הארת שבת זכור ושמור ולקבל נשמה יתירה:

ואחר הטבילה ירחץ פניו וידיו ורגליו במים חמין והוא מצוה גדולה אפי' מי שלא יוכל לטבול מ"מ ירחץ פניו וידיו ורגליו במים חמין ואפילו מי שאינו בעל תורה כי לעולם יעשה אדם מצוה אע"פ שאינו יודע הטעם ויאמר מה ששייך לאותה מצוה אע"פ שאינו מבין כיון שכונתו לשם שמים עושה פעולתו ויקבל שכר עליו כאשר כתבתי לעיל. סוד של מים חמין הוא סוד גדול כמבואר בכתבי הרב ז"ל ובעל ע"ת כתב קצת ממנו בש"ע סי' שי"ן ע"ש. כשיתחיל לרחוץ יאמר:

הריני רוחץ את עצמי לכבוד שבת מלכתא וכשגמר רחיצת פניו וידיו יאמר פסוק זה אם רחץ אדני את צואת בנות ציון ואת דמי ירושלים ידיח מקרבה ברוח משפט וברוח בער. וכשרוחץ רגליו יכוין שלשבת יבא וכשמנגב את רגליו יכוין רחצתי את רגלי איככה אטנפם:

ואח"כ ילבש בגדי שבת ויאמר הריני לובש מלבוש של שבת לכבוד שבת מלכתא. ולאחר שלבש את ידיו אינם נקיים שנגע במקום מכוסה בגופו ירחץ ידיו ויאמר כל כלי יוצר עליך לא יצלח וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי זאת נחלת עבדי ה' וצדקתם מאתי נאם ה':

ואשרי לו מי שזכה שיש לו ביכולת שיהיו לו בגדי שבת שלא יהא בהם מקטן ועד גדול ממלבושי חול אפי' חגורה או סנדלי' או מצנפת. וכן אבל אחר שלשים אפי' על אביו ואמו ישנה בגדיו קצת מ"א בשם כתבי הרב ז"ל אפי' מי שיש לו בימי החול טלית קטן משיירי צבעוני' מ"מ אם אפשר לו ישתדל להיות לו בשבת טלית קטן שיהא לבן:

ואח"כ יאמר שיר השירים כולו ואח"כ יאמר הרבון הנדפס בתיקוני שבת שצריך לומר אחר שיר השירים ומי שאין לו פנאי שיוכל לומר כל שיר השירים מ"מ יאמר אלו ד' פסוקים שר"ת שלהם יעק"ב ואלו הם. *ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיך מיין. *ענה דודי ואמר לי קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך. *קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות. *באתי לגני אחותי כלה אריתי מורי עם בשמי אכלתי יערי עם דבשי שתיתי ייני עם חלבי אכלו רעים שתו ושכרו דודים. ואח"כ יאמר ח' פרקים ממסכת שבת ובפרט משנת במה מדליקין מצוה לומר קודם שבת שנאמר בו שצריך לומר לאנשי ביתו הדליקו את הנר ר"ל שידליקו ואם כבר בא שבת והדליקו איך יאמר להם שידליקו ומי שאמר קודם שבת שיר השירים כולו א"צ עוד לומר שיר השירים בין פרק לפרק כאשר נדפס בתיקוני שבת ולמי שחננו ה' בבינה אם יש לו פנאי ילמוד דבר מה בשום ספר קבלה. מצוה לומר לאשתו שתדליק את הנרות בזמנה אע"ג שירע בוראי שתדליקם ואח"כ ילך לבהכ"נ בשמחה ויקבל שבת ויאמר הו' מזמורים לכו נרננה וגו' בשמחה כי המה שיר ושבח גדול להקב"ה ור"ת של מזמורים אלו גי' נפש ויהיה לו למשיב נפש ואחר שאמר ו' מזמורים אלו קודם שיתחיל לכה דודי יאמר תפלה של רבי

יאונה אליך וה' יברך אסמיך המכוסות. שמו הגדול יעשה עמך אות לטובה מחותמו ותמצאנו במכסות. אשר ברא אלהים לעשות. תנצל מחבלים ומלחמות גוג ומגוג ומרשפי שלהבת. תראה בנין אריאל בשמחה ורוב חבת. תנחיל ליום שכולו שבת. ותזמר בנפש משיבת. מזמור שיר ליום השבת:

כתב מ"א בשם כתבי הרב ז"ל בליל שבת יניח אחר בה"מ על השולחן הכום של בה"מ עם מעט יין וקצת פת מן הלחם אבל לא לחם שלם והוא להמשיך שפע שובע ברכה מן השבת לכל השבוע אבל יזהר שלא יניח לחם שלם על השלחן:

נוהגין לומר זמירות בשבת כי איוב קילל ואמר ארור יומו ולא יהא רננה בו ש"מ בשבת שהיום מבורך כדכתיב על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו צריך לרנן בו:

קודם ברכת המזון יאמר מזמור שיר המעלות בשוב ה' כאשר כתבתי לעיל בהלכות סעודה ויטול ידיו במים אחרונים ויברך בה"מ בכונה. ברצה והחליצנו יחבר יחד כמצות רצונך למעלה ברצונך הניח לנו למטה. כי הכוון מן תיבת ברצונך לבקש מהשי"ת שיהיה רצונו שיניח לנו שלא תהא צרה ויגון ואנחה ביום מנוחתנו וגו':

מהר"ם ומהר"ש היו נוהגין שלא היו אוכלין בימי הקיץ אלא סמוך לשקיעת החמה וכן כתב מוהר"ר ליב בצלאל בס' גבורות ה' וכן כתב בס"ח סי' רמ"ט וז"ל מי שאכל מבעוד יום בערב שבת כגון שיצא מבית הכנסת בעוד יום גדול כיון שמבעוד יום גמר סעודתו לא קיים ג' סעודות בשבת ע"ב יאכל לאחר צאת הכוכבים כשיעור כזית פת ויברך ברכת המזון כדי לקיים ג' סעודות בשבת כי איך יעלה לג' סעודות מה שאכל מבעוד יום על כן מי שנגע יראת אלהים בלבבו יאריך בשלחנו עד הלילה ואז יאכל כזית. ואחר כך יברך ברכת המזון ועל זה נאמר כל המקיים ג' סעודות בשבת ניצול מג' פורעניות בשבת דייקא ר"ל דוקא כשאוכל בשבת שהוא ודאי שבת ולא כמו שעושין רוב העולם בימי הקיץ שגומרין סעודתן בעוד היום גדול קודם שקיעת החמה וזה לא נקרא בשבת ודו"ק. וכתב במ"א סי' רס"ז ס"ק א' וז"ל כתב בשל"ה דמ"מ צריך לאכול כזית בלילה כדי לקיים ג' סעודות בשבת וכ"כ הב"ח סימן תע"ב בשם ר"ל מפראג אבל בתו' ורא"ש משמע דיכול לגמור הסעודה מבע"י. ר"ל אחר שקיעת החמה בין השמשות דהוי תוספת שבת נקרא שבת גמור. וכ"כ הת"ה סי' א' וכ"מ ברי"ן ח"א וטעמא דאחר פלג המנחה חשיב לילה ומ"מ טוב להחמיר עכ"ל:

הג"ה כתב בעל ע"ת סי' רנ"א כתבו האחרונים דיקדש קודם שיכנס מזל מאדים דהתחלת ליל שבת מתחיל מזל מאדים וסמא"ל מושל עליו ובשעה אהרונה של ע"ש משמש מזל נוגה ומלאכו נדקיאל והם שני המלאכים שאמרו חז"ל א' טוב וא' רע והנה טוב שלא יקבל את השבת בקידוש בממשלת הרע רק בממשלת הטוב והרע בע"כ יענה אמן וא"כ לא קידש מבעוד יום ימתין עד שיעבור ממשלת מאדים ויקדש עכ"ל. ר"ל בענין זה ממשלת מזל שעות שהמה של"ם הנכ"ל הסימנים כראשי ימים חל"ס כנג"ש וכראשי לילות כנג"ש חל"ס מתחבין השעות כמו בתקופה הן בימים ארוכים הן בימים קצרים. ולעולם משפה עד שפה כלומר (פון זעקס אויאר נו אכונט ביז זעקס אויאר נו מארגין פריה) מתחבין ללילה וכן ביום משפה לשפה מתחבין ליום ועתה יוכל לידע כאיזה ומן מתחיל ממשלת מזל מאדים בליל שבת דהיינו בשפה ר"ל (אום זעקס אויאר) ומשמש שפה חדא ודי בכך למבינים:

בליל שבת יזהר עד מאוד בשעת צאת הכוכבים לקרות ק"ש בזמנה שלא ישכחנה. יזהר שיהיו הנרות דולקין דוקא עד הלילה ומעט בתוך הלילה ויקדש ויאכל דוקא במקום שהנרות דולקין ולא כמו קצת שמקדשין בבית ואוכלין בחצר:

בסעודה של ערבית יאמר דא סעודתא דחקל תפוחין קדישא ועתיקא קדישא וזעיר אנפין אתיין לסעדא בהדיה. וסעודתא זו היא כנגד יצחק ובזכות סעודה זו ניצל האדם מחבלי משיח. שחרית יאמר דא סעודתא דעתיקא קדישא וז"א וחקל תפוחין קדישא אתיין לסעדה בהדה והיא כנגד אברהם סבא קדישא ובזכותה ניצל מדינה של גיהנם. במנחה יאמר דא סעודתא דזעיר אנפין וחקל תפוחין קדישא ועתיקא קדישא אתיין לסעדה בהדיה והיא כנגד יעקב אביהם של ע' נפש ובזכותם ניצול ממלחמת גו"ג ומגו"ג בגי' ע' שיבא עם ע' אומות למלחמה. ואחר הסעודה שלישית יאמר אשלימו סעודתא דא דמהימנות' שלימתא זרעא קדישא דישראל. ובסעודת מלוה מלכא יאמר דא סעודתא דדוד מלכא ובזכותה ניצול מחיבוט הקבר. ומי שרוצה להבין זה יעיין בפ' פקודי עמוד תכ"ג מבואר סודו ועוד מזה בפ' יתרו עמוד קכ"ו קכ"ח: אם חל י"ט בשבת נוהגין לעשות סעודה שלישית קודם מנח' ויש ליזהר לעשות' דיקא אחר חצות ואפילו תיכף אחר סעודת שחרית וצריך להפסיק מעט אחר בה"מ בד"ת או בטיול קצת:

ועונתן של ת"ח פסוקה שהיא מליל שבת ליל שבת כמו שאמרו רז"ל אשר פריו יתן בעתו זהו עונתן של ת"ח מע"ש לע"ש ומי שיוכל לנהוג כן אשרי לו בודאי מי שנוהג כן יהא לו בנים הגונים ויזכה לבניו נשמות טהורות וזכות מעלמא דקדושה וסימן ע"ז ושמרו *בני *ישראל *את *השבת והצדיק המזדווג בחול הבן היוצא מאותו זיווג הוא צדיק ורע לו לפי שנעשה בימי הרעה כי שער החצר הפנימית סגור בששת ימי החול וביום השבת יפתח וביום החדש יפתח כי אז נפש יתירה מהזיווג יפה והסוד כה אמר ה' לסריסים המה המסרסים עצמם כל ימי השבוע

אשר ישמרו את שבתותי שהמה ממתינים לשבת שהוא עיקר עונה נשמרו מלשון ואביו שמר את הדבר ולשון חז"ל שמור לי על הפתח השכר שלהן שיתן להם לעוה"ב יד ושם טוב מבנים ומבנות שיש להם בעוה"ז :

נהגו בכל המקומות לעשות בע"פ מצה אפויה מקמח שנגבה מכל הקהל לשם עירובי חצירות ותולין אותה בבית הכנסת. וראוי להשגיח ע"ז שלא יתקלקל כי יש פוסקים שכתבו אם נשברה ראוי לעשותה מחדש ואין יוצאין בה עוד. וכן כתב מהר"ם מינץ סי' נ"ח וז"ל באם נשבר העירוב בחול צריך לעשות עירוב אחר אבל אם נשבר בשבת או אכלוהו עכברים ולא נודע עד השבת רשאי אותו שבת לטלטל עליו :

הג"ה אם גבו הקמח לעירוב מכל הקהל אין מחויב ליקח כל הקמח לעירוב רק עושין כשיעור הלז ואע"פ שנשתייר מן הקמח ולא נעשה מכולו אפילו הכי הוי עירוב כ"כ בהדיא בב"ע בטא"ח סי' שס"ו :

וכן ראוי לאחד מן הקהל שנגע בו יראת אלהים שיקח מעט קמח משלו וזכה ע"י אחר בשביל מי ששכח מליתן קמחו לעירוב ולכל מי שיתוסף מיום זה ואילך :

הג"ה אפילו לפי דעת היש אומרים בסוף דעת הריטב"א א"צ לזכות בשביל דיורין שנוספין דלב"ד מתנה עליהם מ"מ מלוה מן המובחר אם מזכה בשביל דיורין הנוספין לפי דעת ב"י :

ענין הדלקת נרות

כשמגיע זמן הדלקה יצוה לאשתו להדליק את הנרות ולענין להדליק על הנרות של שעוה יש כמה פוסקים שאוסרין. מצוה מן המובחר להדליק בשמן זית ואם אין לו שמן זית יקח שארי שמנים שאורן צלול וזך. כתב הבהיי ראוי האשה להתפלל להשי"ת בשעת הדלקת נר של שבת שהיא מצוה המוטלת עליה שיתן לה השי"ת בנים מאירים בתורה כי תתפלה יותר נשמעת בשעת עשיית המצוה ובזכות נר שבת שהיא נר מצוה תזכה לבנים בעלי תורה שנקראת אור שנאמר נר מצוה ותורה אור וכן ארז"ל האי מאן דארליק שרגא טובא הויין ליה בנים ת"ח יש נשים שנוהגין לומר אחר ההדלקה הפטרה דראש השנה של חנה עד וירם קרן משיחו :

הג"ה אבל הב"י כתב בש"ע סי' רס"ד בהך ופת או שעוה או חלב הכיב הפתילה מדליקין בהם והביא בע"ת בשם מטה משה דמי שאין לו שמן זית או שמן אחר דמצוה יותר בנר של שעוה מנר של חלב דאורו צלול יותר. כתב הב"ח דמנהג מן הגדולים דמצוה על כל בעל הבית נכונה לבהכ"נ נר של שעוה שיהיו ברוכים שני נרות יחד זכר לשמור וזכור כדבור אחד נאמרים אפשר לומר דוקא בבהכ"נ אבל לא בבית לנחת ידי חובת הדלקה דהוי כמדורה. וכתב בא"ז דיש ליזהר שלא להדליק בנגהה כי לפעמים נוטף השמנה למאכלי בשר והוי בשר בחלב וזוה אסור בהנאה :

כתב הב"י בש"ע סימן רס"ג ב' או ג' בעלי בתים אוכלים במקום אחד יש אומרים שכל א' מברך על מנורה שלו ויש מגמגם בדבר ונכון ליזהר בספק ברכות ולא יברך אלא אחד וכתב רמ"א עליו אבל אנו אין נוהגין כן ונראה לי דעל כל פנים במנורה אחת שיש לה פיות הרבה לא ינהגו כלל לברך כל אשה בפני עצמה. ואף רמ"א לא כתב כן אלא בשכל אחד היה לו מנורה בפ"ע וכדי שיהיו מאירים כל הזויות אבל במנורה אחת יעמדו כל הנשים יחד ואחת מברכת והשאר עונות אמן כי עשרה שעושין מצוה אחת אחד מברך לכולם :

הג"ה כתב בעל א"ז בשם זקנו הגאון מהר"ש מפראג שפסק לברך כל אחת ואחת דבפמוטות שלנו אם דולק כל הנרות אזי האור נמשך לכל הזויות. כתב בש"ע סי' רס"ג והמנהג שאותה אשה המדלקת מקבלת שבת בהדלקה אם לא שהתנה תחלה ואפי' תנאי בלב סגי אבל שאר בני הבית מותרין במלאכה עד שיאמרו הקהל ברכו ולדידן עד שיאמרו מזמור שיר ליום השבת הוי כברכו לדידהו עכ"ל. וכתב במ"א סי' הנ"ל דאין להתנות כי אם לצורך וכתב בעל א"ז פשוט ונכון שתתפלל האשה מנחה קודם הדלקתה עכ"ל. ולפי זה אם אין האשה יכולה להתפלל מקודם יתנה מקודם הדלקה בפה מלא בזה הלשון (איך וויל ניט שבת האבן ביז קהל שבת מאכט) ואז יכולה להתפלל אחר כך מנחה ומה שנוהגין הנשים לפרוש ידיהן בפני הנר כדי שלא תהנה מן האור כדי שיהיה הברכה עובר לעשייתן א"צ דאם יכולה היא להתנות שאינה מקבלת שבת עד אחר הדלקה הרי יכולה לברך ממש עובר לעשייתן :

כתב בעל דרך חכמה דף י"ט במקומות שמקבלין שבת שאומרין לכה דודי שתיקן מהר"ר שלמה אלקב"ץ כיון שאמרו בואי בשלום וכו' בואי כלה הוי ממש קבלת שבת ואסורין בהדלקת נרות ובעשיית מלאכה :

כתב בע"ת בשם כ"ג דוקא המיעוט נגררים אחר הרוב בעל כרחן אבל אין הרוב נגררין אחר המיעוט וע"כ אם היו הרוב בבה"כ בשעה שהיו אומרים מזמור שיר ליום השבת אין הרוב נגררים אחר המיעוט עכ"ל :

ולפי זה בקהלות גדולות שנוהגין לקרוא השמש לילך לבית הכנסת לקבלת שבת כמו שנוהגין בק"ק פרנקפורט דמיין אותן המיעוט שמקבלין שבת מתפללין מנחה ואח"כ מקבלין שבת ואח"כ חוזר השמש וקורא לבית הכנסת ומתפללין עוד פעם מנחה ברוב צבור מותרין להדליק הנרות עד שיאמרו ברכו כיון שהמה הרוב אבל במקומות שנוהגין שקורין תיכף לבהכ"נ ומתפללין מנחה ומקבלין שבת ברוב צבור ראוי להדליק הנרות קודם שאומרים בואי כלה כיון שנהגו שהמדליקין המה המועטים ובעל כרחן נמשכין אחר הרוב וראוי ונכון אותן שמקבלין שבת כשיגיעו לבואי בשלום ראוי לראות הנה והנה בבית הכנסת אם יש עדיין שמדליקין נרות במנורות שימתינו עליהן עד שהדליקו כל הנרות קודם שיאמרו בואי בשלום :

ובתב הלבוש וש"ע מי ששהה להתפלל מנחה בע"ש עד שקבלו הקהל שבת לא יתפלל באותו בהכ"נ אלא ילך לחוץ לאותו בהכ"נ אף כשר:

כשהוא בבהכ"נ צריך לצאת לחוץ ויתפלל מנחה של חול והוא שלא קיבל שבת עמהם אבל אם ענה וקיבל עמהם אינו יוכל להתפלל תפלה של חול אלא יתפלל ערבית שתים של שבת ואם בא לבית הכנסת סמך לקבלת הצבור שבת מתחיל תפלת מנחה ואע"פ שבעודו מתפלל יקבלו הצבור שבת אף שידוע לו שלא יגמור אפי' החצי תפלתו קודם שיתחיל החזן ברכו הואיל והתחיל בהיתר וכתב האגודה אם מצא החזן אומר ברכו לא יענה עמהם יתברך וישתבח אלא ישתוק ויצא לחוץ לבית הכנסת כדי שיתפלל בחוץ תפלתו אחת של חול. עכ"ה:

לענין הטמנה

צריך להזהיר הנשים כשמסתימים התנור שמניחין בו החמין לצורך מחר קודם קריאת השמש לבית הכנסת שלא יפתחוהו עוד עד למחר ולא כמו שנוהגין קצת נשים שפותחין התנור אחר יציאת לבית הכנסת ע"י א"י כדי לחוציא ממנו התבשיל שהוא לצורך הלילה וחוזרין וכותמין ע"י א"י לצורך חמין של מחר וזהו איסור גמור משום דגורם בישול ובפרט כיסות החורף שמנהגנו על הרוב לצאת מבית הכנסת בע"ש סמוך לחשיכה ומסתמא קודם גמר הנטילה וקידוש הוא ודאי חשיכה ואם יפתח התנור בעת ההוא בודאי הוי בישול גמור ואסור. עוד יש להזהיר בכמה מקומות שמטמינים התבשילין לצורך מחר בתנורים שנעשין כמין כירה דהיינו שפיהם למעלה וקורין בל"א רוש"ט איבלי"ך דהיינו כמו חצי אמה מן הקרקע נעשה ע"י ברזילים כמין רוש"ט ותחת הברזילים משימין שמה אודים וגחלים ועל הברזילים משימין הקדירות ואם סותמין אותן קודם שבוערים האודים והגחלים המה נכבים ומיד כשיפתח המה בוערי' על זה צריך להזהיר שיסתמו קודם השבת אע"ג דמוסיף בשבת כיסוי כדי להשמר החום לית לן בה דאם מכסין בשבת או פותחין בשב' אחר שמכסה כדי להבעיר זהו בודאי איס"ר גמור הוא כי הוא גומרת בישול בשבת והוי מחייב משום מכבה ומשום מבעיר:

כתב מ"א בסי' רנ"ו בשם רש"ל יש מקומות נוהגין שבמקום שמסיקין האור ובשלו הקדירות גורפין הרמץ ומעמידין שם הקדירות לצורך מחר ומכסין אותן באפר צונן ואעפ"י שהכירה מוסיף הבל מ"מ שרי וכתב רש"ל בתשובה דאפר חם אין מוסיף הבל אא"כ מעורב בגחלים וכתב בספר התרומות שאף אם מצא למחר בתוכו קצת גחלים שרי בדיעבד עכ"ל ולפי זה אותן מקומות ישובים שנוהגין שמבשלין קדירות כל צרכן ואח"כ מכסין הקדירות בספרטוט ואח"כ מכסין בכיסוי קדירה עליו שלא יבא אפר לתוך המאכל ואח"כ מעמידין על הכירה הקדירות זה אצל זה ומשימין אבנים גדולות סביבותיהן למחיצה ואח"כ משימין בין הקדירות ועל הקדירות אפר חם עם הגחלים ואח"כ מבעירין אש עם גחלים ואודים בוערים על הקדירות להשמר חמומו עד למחר ולמחר בשבת באה הא"י ומוציאה הקדירות מן הרמץ ועדיין שם גחלים בוערות לרוב שבודאי זה הוא איסור גמור לעשות כן כי רש"ל לא התיר אלא באפר חם בלתי גחלים ואם נמצא שם גחלים קצת מותר בדיעבד אבל לעשות לכתחילה בודאי אס"ר וכן הוא בהדיא בע"ת סי' רנ"ו וז"ל ואם טמון ברמץ מבעוד יום אסור התבשיל אפי' בשוגג גם אם נתבשל כל צרכו מבעוד יום ע"כ יש למחות בידן אותן שנוהגין לעשות כן כי הוא איסור גמור ומצות מן המובחר להטמין התבשיל בתנורים גדולים או קטנים:

עוד יש להזהיר הנשים כי יש נשים שאינן מטמינין התבשיל לצורך מחר רק המה מבשלים כל צרכן קודם שבת רק בשבת בשחרית קודם שמבער הא"י אש בתנור בית החורף משימין בעצמן על התנור או בתוך רע"ר בל"א וזהו אסור וכן הוא בהדיא בש"ע סימן רנ"ג וז"ל מושיבים הקדירות אצל תנור בית החורף או עליו ומבעירות אח"כ האש בתנור ההוא ואפילו אם נצטננת לגמרי ועי"ז הקדירות חוזרים ונרתחים מותר ע"י א"י אבל ע"י ישראל אסור בכי האי גוונא ע"כ צריכין להזהיר ע"ז כי הרוב אינן נזהרין בזה ומחללין שבת: עוד יש להזהיר הנשים והמשרתות והבתולות שיזהרו בזה שיכינו לכל מה שצריך להאש דהיינו עץ ותבן כדי שיהא מוכן ומזומן בשבת להא"י להבעיר כי זהו מוקצה ואסו"ר לטלטל כי אינם יודעים שהוא אס"ר וצריך להודיעם: וגם צריך להזהירם שלא יאמרו לא"י עשה כך ועשה כך כי אמירה לא"י שבות ואסור מדרבנן אלא קודם שבת יאמרו לא"י כה וכה תעשה בשבת. וגם לענין הטבת הנרות או למלאות שמן במנורה בשבת הכל צריכין לאומרו לא"י קודם שבת. ולענין טלטול הבעל חי א"א להזהירן כי נוהגין שמטלטלין תרנגולות ושארי בעל חי אע"ג שטוחין בהן אין משגיחין בזה:

כתב בת"ש סי' מ"ב אותן אווזין ותרנגולים שעדיין לא הורגלו בבית כשאין באין מעצמן לכלוב שלהן שקורין (הינ"ר שטיי"ג) הצדן בשבת חייב חטאת. ואם יצאו מן הבית ומתיירא שלא יאבדו אע"פ שאס"ר לצודן הזחין אותן כדי להכניסן לבית משום פסידא. מ"מ לטלטל ולתפוס אותן אסור אבל עופות שלא הורגלו אסורין לדחותן ואם תינוקות קטנים או

או עממין צדין אותן להחזירן אין פוחין בידם ואסור למכור בהמה לרועה שלא הורגלה פעם ראשונה בשבת. כתב בש"ע סי' שי"ו חתול דינה כשאר חיה ואסור לתופסה בשבת. וכן כלב ג"כ אסור לתופסו בשבת:

ולענין טלטול מה שהוא מוקצה אם לאו כבר נדפס בספר לב טוב ושם תמצא הכל במפורש בטוב טעם ודעת:

כתב בש"ע סי' ש"ל בזה הלשון וכן מותר לצא' במטפחת שקורין פציל"ש שמקנחין בו האף (ובל"א קורין פאטשיאליך או ווישטי"ך) אם מחובר לכסות עכ"ל וכתב בעל ע"ת ע"ז בשם ב"ח דוקא מחובר לכסות בטל הוא לגבי כסות אבל הנהו אינשי שניהגים לחבר הפציליש בחגור איסור גמור הוא וכתב בספר כ"ג דמחובר לכסות דנקט היינו דווקא בתפירת שתי תכיפות עכ"ל. ע"כ אותן בני אדם שכורכין הפצייליש סביב היד והולכין בו חוץ לעירוב המה בודאי מחללין שבת והרבה עושין כן אפי' לומדים שנקרא' חברים לאיש משחית עושין כן וראוי למחות בידן וכן הוא בהדיא בס' לב טוב בהלכות שבת דף מ"ה סי' ק"י בזה הלשון איין פאטשילי טאר מן ניט דער מיט א"יז דען עירוב גיין עז זייא דען ראש פאטשילן ווערט אן גינייט אן איין קלייד זינשט טאר מן ניט דער מיט אויז גיין אפי' ווען עש ווער גיקניפט אן זיין גארטל נאך טאר מען ניט דער מיט אויז גיין עכ"ל. וכן יש קצת שתולין בתי עינים שקורין ברילי"ן על האוזן ויוצאין בו חוץ לעירוב זהו ג"כ איסור גמור:

כתב ט"ז בס' ש"א בשם ב"ח דהיינו דוקא אם מחובר לכסות בתפירה אבל אותן שמחברין הפצילה בחגורה בקשר שאסור ואין לו ג"כ היתר שיעשה ממנו כעין חגורה כיון שיש לו חגורה בלאו הכי אסור אלא יחבר ראש הפצילש בראש החגורה בקשר שאינו של קיום ויהיה כמו חגורה ארוכה ויחגור עצמו כל זמן שהולך על הרחוב עכ"ל:

עוד יש להזהיר שיש קלי הדעת שטוני' פירות מן הא"י בשבת כל זמן שיש פירות במחובר ואומרים אנו יודעים שהפירות האלו נתלשים קודם שבת וזהו איסור גמור אלא כל זמן שיש פירות במחובר אסור לקנות מן הא"י שיש לחוש שמא נתלשי' בשבת אע"פ שאנחנו יודעים בבירור שהפירות האלו קודם שבת נתלשים אפי' הכי צריכים המנהיגים להשגיח ע"ז האיסור. נוהגין העולם במקום שאסור לטלטל ממשיכין וקושרים משיח' או חבל מבית זה לבית זה צריך להודיע שמחויבים לעשות דוקא לחי או קנה (ר"ל איין שטאנג אודר איין שמא"ל בריטלי"ן) מכל צד וצד ואח"כ פורסין החבל או משיחה מקצה זה לקצה זה כמבואר בש"ע סי' שס"ג. עוד יש להזהיר במקומות שאסור לטלטל בשבת אם רוצה אדם לשתות מן הבאר שתולין בו דלי שאל יוציא הדלי מן הבאר לחוץ כי הבאר הוא רשות היחיד ובחוץ הוא כרמלית ואין מוציאין מרה"י לכרמלית. ולענין עירובי תחומין אוי לעינים שכך רואות איך נוהגין בישובים שהולכין תחומי שבת הרבה יותר מד' אלפים אמה כמה פעמים הוא מהלך שעה גדולה ואפשר חד בוקי סריקי התיר להם שלא היה יודע כלום ממדידת התחומין היאך מקדרין בהרים וכמה פעמים שלא יונח כלל עירוב ואינן בודקין ואינן רואין אחר זה אם העירוב עדיין קיים אם לאו אלא שסוברין אם הולכים פעם אחת מותר להלוך לעולם ועוד דהרי כתוב בש"ע סי' תי"ד אין מערבין עירובי תחומין לאדם אלא מדעתו שמא אינו רוצה לערב באותו רוח שרצה זה והטעם דפעם חוב הוא לו דניחא ליה לילך באידך גיסא כי מה שהוא מרויח בצד זה מפסיד בצד אחר אע"ג דבעלמא אמרינן זכין לאדם שלא בפניו אבל יוכל להיות שאין זכות הוא לו ע"כ צריך להודיעם ע"ש שהאריך. ומי שהולך בשבת בעירוב שלא הניח בשבילו או שלא הודיעהו קודם חשיכה שהניח בשבילו הוי חלול שבת וראוי להשגיח על זה. וגם אמרו חז"ל אין עירוב אלא לדבר מצוה ע"כ יש למחות באותן קלי הדעת שהולכין בשבת רק לטיול ולדברים בטלים. וכמה פעמים הולכים בני אדם שמעולם לא הונח העירוב בשבילם ומדעתם כי לפעמים באו אורחים בישוב והולך הבעל בית לישוב אחר לבית הכנסת למנין והולך האורח ג"כ עמו וזהו איסור גמור ואפילו אותן שדרים בישוב אם אין העירוב מונח מדעת אסור לילך מכ"ש אחרים וגם אין העירוב אלא לדבר מצוה כמבואר בש"ע סימן תט"ז וראוי לכל חכמי הדור היושבים על כסא הוראה להשגיח כל אב"ד במדינת ממשלתו כי הקולר תלוי בצוארן שבידן למחות ולהודיע להן איך ומה ינהגו בדבר זה כי שגגה המה להם ואינן יודעין להזהר וראוי להשגיח בזה מאוד מאוד:

וצריך להודיע ליושבי כפרים איך יתנהגו כשמניחין העירוב כי הרוב אינן יודעין ליזהר ראשית צריך להודיע שבמקום שמניחין שם העירוב הוא קונה שבית' כאלו שמה ביתו ויכול להלוך משם ולהלא' אלפים אמה ע"כ יהא מונח העירוב באופן שלא יהא הוא יותר מאלפים אמה ממקום הנחת העירוב וצריך להודיע שיברך הברכה אקב"ו על מצות העירוב ויאמר בזה העירוב יהא מותר לי לילך ממקום פלוני אלפים אמה לכל רוח ואם מערב לרבי' אומר יהא מותר לפלוני ולפלוני או לבני מקום פלוני וצריך להודיע שצריך

לראות

לראות א"כ העירוב אם עדיין מונח במקומו ואם אינו היה רואה אחריו בע"ש ובשבת הלך ומצא שאין עירובו מונח במקומו חייב לחזור למקומו שיצא משם. עוד צריך להודיעם שנוהגין להניח דבר שמלפתין בו את הפת דהיינו קציעה שקורין אינגב"ר או בצל וכן כתב בהדיא בש"ע סימן שפ"ו ס"ה כל דבר שרגילין ללפת בו את הפת שיעורו ללפת בו פת הנאכל לשתי סעודות וכן הוא בסימן רנ"ט ס"ז וז"ל ואם הוא ליפתן בבדי לאכול בו שני סעודות סגי ואומר בזה העירוב אהיה מותר לילך למתר אלפים אמה עד כאן לשונו כי הלחם בא מהרה לידי עפוש וכן יין בא לידי בלוון והקרים מהרה ואין ראוי לכלים. כתב ע"ת בסימן ת"ט וז"ל כתב בהגהות בפ"ב די"ט וז"ל בנראה דעירובי תחומין אין עושין אלא מחומץ דלא צריך בי"א מעט לשתי סעודות אבל לא מפת שצריכה הרבה לשתי סעודות עכ"ל וכתב ב"י העצה טובה קמ"ל. ודין מקום נתינת העירוב תמצא לקמן בסוף הספר: עוד צריך להודיע שמה שנוהגין קצת אנשי ויושבי ישובים כשהולכין ביום טוב לבית הכנסת למנין נושאין ביום טוב לבית הכנסת כל מה שצריכין דהיינו טלית ותפלה ומחזור ואינן יודעין שזהו מותר אבל מה שיטלטלו דברים שאינן צריכין זהו בודאי אסור. וגם שכיחי ששני ישובים סמוכים זה לזה והולכין בלא עירוב כלל ואם אומרים להם למה אתם הולכים בלא עירוב משיבין בזה הלשון (עס איז איין קלייני הלבי שעה) וכמה פעמים הוא יותר מאלפים אמה ואז אסור לילך בלא עירוב ע"כ ראוי ג"כ להשגיח על זה. ולהודיעם שמחויבים להניח עירוב.. מצוה לטעום התבשילין קודם השבת כדי לתקנם כהוגן והסימן על זה טועמיה חיים זכו. יום שבת צריך להיות כולה בחן ובחסד ובשלום ובאהבה רבה כי בו שובתים אפי' רשעים שבגיהנם ועל כן עבירה כפולה הוא מי שמראה כעס בשבת וחכמים ז"ל נתנו סימן ע"ז לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת והוא אש המחלוקת ותימים הכעס ויהיה נזהר בזה בזהירה גדולה מחצות היום ע"ש ואילך שזהו ל"א שעות וזהו ל"א תבערו אש וגו'. צריך ליזהר כשאוכלין צנון בשבת שלא למלוח הרבה חתיכות יחד קודם שאוכלין רק בשעת האכילה יטבל החתיכה מה שרוצה לאכול במלח. כתב הרמב"ם כתיב וקראת לשבת עונג שצריך לתקן התבשילין היותר טובים מבשמים ושמן ועל כל פנים מעננו בלחם טוב ודגים ובשר ויין וצריך ליזהר למי שיש ביכולתו שיהיה לו בשר ודגים בכל ג' סעודות והתענוג של לחם משנה ומזונה במעמו ישתנה למעליותא עכ"ל. וגם על פי הסוד יהיה נזהר דוקא בדגים.

כתבו המקובלים כתיב וקראת לשבת עונג שהוא ר"ת עדן נהר גן שיזכו ע"י עונג שבת ומי שח"ו אינו מעננו יתהפך לנגע ב"ם. כל התענוגים שמתענג בשבת יהא כוונתו לענגו בשביל השבת כענין מי שמזמן אורח חשוב וגדול שעושה סעודתו לכבודו ובלא האורח היה קשה עליו ההוצאה ולא כאותם הממלאים כריסם כסוס וכפרד אין הבין. ואחר האכילה יישן מעט כי שבת ר"ת שינה בשבת תענוג וקודם שישן יאמר תחלה ויהי נועם וה"ה מי שישן בחול צריך לומר מקודם ויהי נועם. כתב בס"ת סי' של"ה דלא יאמר האדם בשבת אלך לישן כדי שאוכל לעשות מלאכתי במוצאי שבת שמראה בזה מה שנח וישן הוא בשביל החול תק הת"ח העוסקים בכל השבוע בתורה המה ישנו בשבת אבל הב"ב שעוסקים בכל השבוע בעסקיהם לא ישנו רוב היום כי להם ניתן השבת ללמוד תורה או לשמוע ד"ת ואותם הדרים בישובים שאין יכולים לשמוע ד"ת ס"מ ילמדו ויקראו בתוך הספרים הנדפס בלשון אשכנז המדברים ביראת שמים אבל לא ח"ו בספרי הבלים. ויאכל כל אדם שלש סעודות בשבת ועונשו גדול מי שמבטל אחת מהן כי המה מרמזי' על ענינים גדולי' כמבואר בזוה' פקודי ובשארי ספרי אמת אשרי לו מי שמקיימן כתיקונן. אם כבה הנר בשבת אסור לומר לא"י להדליק וכן במוצאי שבת סמוך לחשיכה קודם שיתפללו הקהל ברכו ורבים מהעם מקילין בזה ובפרט בסעודות גדולות אבל במקום שאין צורך גדול פשיטא ופשיטא דיש ליזהר לפי שהוא איסור גמור לרוב הפוסקים ולא שייך חומרא רק שהוא איסור וכן נוהגין בקהילות גדולות שיושבים חשיכה במ"ש אפי' בסעודות חתונה עד שאמרו הקהל ברכו ואז מדליק מי שהתפלל ומי שנזהר בזה יהיה שכרו מרובה. כתב ט"ז אסור ליטול מן החלונות שיש להם פליגל בלשון אשכנז או קווארטן בלשון פולין כדי שיכנוס בחדר שיושבים הקרואים הרוח כמו שנוהגין קצת בסעודות גדולות ומי שעושה כן חייב חטאת: כתב מי"ש דנוהגין בק"ק קראקא ושארי קהלות ישראל שמזיזין אבר של מת בשבת ובי"ט שלא יתעק' האבר ומעצימין עיניו ומסתמין פיו ועיניו כדי שלא ישארו פתוחים ואומרים שהוא סכנה גדולה כדאי' בפ' ויחי על פסוק השבעה לי ואין למחות בידן. א"ז. מי שמבקר החולה בשבת יאמר כך שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא מי שמנחם אבלים בשבת יאמר כך שבת היא מלנחם ונחמה קרובה לבוא ושבתו בשלום ובטו"ד סי' שכ"ג כתב דרשאי לומר בשבת שהמקום ינחמך. אם חל י"ט לאחר שבת אסור להדליק באותו פתילה שכבה בשבת שהוא מכין משבת לי"ט וכן בי"ט אין להדליק

להדליק אותן פתילות שכבו בי"ט. יש להזהיר להנשים שלא ילכו בשבת בטבעת שיש עליו חותם וגם יש ליזהר שלא יהא נושא בחגורה של נשים שום דבר כגון מפתחות או סכיני' רק כך יש לנהוג אם האשה רוצה להסגיר ביתה והחדרים של הבית יהיה לה מפתח של בכף הפותח אחד מחדרי הבית וכל מפתחים של החדרים ישימו אל אותו החדר כגון שהוא עשוי מן כסף מותר לילך בו חוץ לעירוב דהוי כתכשיט. מי שפוגע בחבירו בשבת לא יאמר צפרא טבא ר"ל (גוטן מארגן בל"א) כמו שנוהגין בחול רק יאמר שבת טבא ר"ל (גוט שבת) על זה נאמר זכור את יום השבת לקדשו ר"ל לעולם יזכור את יום השבת. וכן כשמנשק את המזוזה לא יאמרו כמו שאומר בחול ה' ישמור וכו' רק יאמר זכור את יום השבת והטעם מבואר כמו שאין אומרים שומר עמו ישראל רק ופרוס סוכת שלום. כי השבת הוא משמר אותם. וביום השבת אל יעמד בבוקר כמו בחול כי בקרבן התמיד של חול נאמר בבוקר ובתמי' של שבת לא נאמר בבוקר אלא וביום השבת. ושלא יעבור זמן קריאת שמע של שחרית שיקרא בזמנה כבר כתבתי לעיל איך ינהג בשבת. לא יאמר פרשת העקידה ולא פ' הקרבנות אע"ג שבהו נתו כק רא בתורה. נוהגין העולם לומר אחר פיטום הקטורת משנה כולו השיר שהלוים היו אומרים בבה"מ אבל טעות הוא אלא צריך לומר על דרך זה אם אומרים אותו בשבת תכף אחר מפני הכבוד צריך לומר בשבת היו אומרים ואם אומרים בחול כגון אם חל י"ט ביכי השבוע אין צ"ל רק אותו היום ר"ל אם הוא יום הראשון יאמר ביום הראשון היו אומרים ומדלגים השאר ואם הוא ביום ב' יאמר ביום השני היו אומרים וכו' וכן כילם וכן הוא נדפס בסידורי' גדולים שנדפסי' בק"ק פרנקפורט קודם אין כאלהינו בל"שון אשכנז:

מה שאומרים במנחה בשעת הוצאת ס"ת כבר נכתב לעיל ולפי דברי הקבלה כמבואר בתקוני שבת צריך בסעודה שלישית ג"כ לקדש על היין ומה שאומרים קודם הקידוש תמצא בתיקוני שבת. ולענין לחם משנה בסעודה השלישית כתבו המקבלים צריך להיות ג"כ לחם משנה וכ"כ רמ"א בש"ע סי' רצ"א שיש להחמיר ליקח לחם משנה אף שפשט המנהג שלא ליקח רק ככר אחד מהרי"ל כשהיה מאחר לבוא לבהכ"נ במנחה עד שסיימו קריאת התורה היה מתפלל עם הצבור ואח"כ קורא הפרשה:

ולאחר שהתפלל שחרית בשבת אסור לו לטעום כלום לא לאכול ולא לשתות עד שיקדש כיון שחל עליו חובת הקידוש כמו בלילה:

הג"ה כתב בש"ע סי' רפ"ט מיהו לשתות מים בבוקר קודם התפלה מותר מפני שעדיין לא חל עליו חובת קידוש ע"כל. ע"כ יש ליזהר אם יש חתונה או ברית מילה נוהגין השושבינין והסנדק ליתן לחברותם לחם לבן ולהמגיות יין שרף ואוכלים ושותים בלא קידוש דלא שפיר עבדי: וכבר כתבתי ג"כ מזה לעיל שקצת אוכלים אפילו בלא נט"י ובלא ברכה ראשונה ואחרונה כסוס וכפרד אין הבין רק למלאות כריסם אלא אמן דעביד הא דאכל בלא נט"י ובלא ברכה עביד נמי הא דאכל בלא קידוש אבל מי שיש בו יראת שמים צריך ליזהר בזה ובפרט השושבינים והסנדק שזוכה השם יתברך לעשות מצוה יראו שלא יצא מצותם לבא לידי עבירה חס ושלום שלא יתנו לשום אדם דבר עד שיטלו ידיהם ויברכו מקודם כדי שלא יעברו על לפני עור לא תתן מכשול ובשבת עד שיביא כוס של יין ויקדש ויברך בפה"ג ולאחריו ג"כ יברך ואז אשרי להם שזוכים ומזכים וע"פ הרוב המוהלים המה אנשי יראי אלהים שזכו מן השמים למצוה זו שהשם יפגיעו על זה ויזהירם על כך ויהיה שכרם כפול ומכופל בעולם הזה ובעולם הבא:

צריך האדם ליזהר במלבוש הנעשה מעור בהמה שלא יתלוש שער ממנו שיש בו חיוב חטאת. וגם יש ליזהר שלא יתלוש שער מראשו או מזקנו שלא ימשמש בשבת בזקנו או בשער ראשו. וגם לא יתלוש שום שער מעור שלו במקומות אחרים דהוי כמחובר לקרקע דאדם הוי כקרקע:

מי ששכח להדליק נר של יאר צייט מותר לומר לא"י אם עדיין בין השמשו' שידליקנו אבל אם הוא ודאי לילה אסור לומר לו שידליקנו מכ"ש אם הדליק קודם שבת וכבה בשבת שאסור לומר לא"י שיחזור וידליקנה אלא יאמר לא"י קודם שבת שבא יבא בשבת וידליק הנר אם כבה:

יש קצת מקומות שנוהגין הנשים ללבוש לבנים בשבת או בי"ט יש ללמדן שלא תרחוץ את עצמה בבגד שלא תבא לידי סחיטה אלא תרחץ בידיה ואחר הרחיצה תבדקה עצמה בבגד נגוב ס"א:

וכן אם נשפך בשבת או בי"ט יין או שום משקה על השלחן שמונח עליו מפות לא יקנח בידו או בסכין הנשפך מן המפה דהוי סחיטה:

מותר בשבת וי"ט לטבול לקריו ר"ל מי ששימש מטתו עם אשתו דהוי מוציא קרי לרצונו אע"ג דקיים מצות עונה ועשה מצוה ס"מ הוי מוציא קרי ולאו דוקא דנפיק מניה קרי לאונסיה ויש חסידים ואנשי מעשה דטובלין לקריין אפי' לרצונו כמו שהיו נוהגין בזמן הבית. אסור לרחוץ בשבת ידיו במלח ובורית שקורין זיי"ף בל"א או בשאר חלב שנימח על ידיו:

וכן אסור לקנח ולצחצח בשבת שום כלי הן כלי כסף או כלי זכוכית במלח:

כתב בש"ע סי' רפ"ח אסור להתענות בשבת עד ששה שעות ואפי' לומד ומתפלל אסור וכתב ב"ח לכן לא שפיר עבדי החזנים המנגנים ומאריכין ואין יוצאין מבהכ"נ עד אחר ששה שעות ובפרט בחורף ומכ"ש בי"ט ומלבד

ומלבד בר"ה אין למנוע :

יש ליזהר שלא ישחק בכדור שקור באלו"ן בל"א במקום שיש לחוש שיתגלגל הכדור חוץ לעירוב ויבואו ח"ו לידי חילול שבת וע"ז נאמר לשחוק אמרתי מחולל :

כתב בש"ע סי' של"ח שלא להכות בשבת על הדלת בטבעת הקבועה בדלת או בברזל הקבועה בדלת להשמיע. ע"כ יש ליזהר אותן בתים שיש להם זוג קטן שקורין קלעקלין בדלת או בדרגא כדי שישמעו מי נכנס שמה דזהו הוי חילול שבת וצריך להסיר משם קודם שבת או לפקקו קודם שבת שלא ישמעו קולו בשבת :

וכן מי שיש לו בהמה שיש לה זוג בצואר כדי להשמיע קול אם ילכו לרעות ביערי' צריך ליזהר להסיר משם קודם שבת כי אפי' רוצה לפקקו קודם שבת אינו מועיל כי אסור לילך עם הזוג מחוץ לעירוב כמו שאסור לילך חוץ לעירוב עם הרצועה בצוארה או בקרניה : צריך ליזהר כשנוטף שעוה על הספר שאין לסלקו ואפי' לא נטף אלא על אות אחת כ"ש על שני אותיות דחייב חטאת :

כתב בש"ע סי' ש"ה דמותר לירשם בציפורן על הספר שרושמין לסימן שאין זה דבר המתקיים וכתב ט"ז ומ"א דוקא בספר שנכתב על הקלף הקשה אבל על הנייר אסור לרשום בציפורן דהוי מתקיים והב"ח פסק שאסור לרשום אפי' על הקלף. כתב מ"א יש נוהגין בשבת בשלח לתת חטים המבושלין לפני החלונות לפני העופות ואמרו הטעם שגם העופות אמרו שירה על הים ואינו נכון ואסור לעשות כן שהרי אין מזונתן עליך. יש נוהגין שעושין ירק שקורין שלאטין או קישואין שקורין קומריגש ומולחין השלאטין או קומריגש ומשהין אותו במלח ואח"כ מסננין המים מהם ואח"כ מערבין עם שמן זית וחומץ. דזהו ודאי אסור ודמי לעיבוד אלא תיכף כשמולחין אותן אסור לשהות אותן במלח אלא יתן עליהם שמן זית וחומץ וכן הדין כשמולחין צנון לאכול אסור להשהותן במלח אלא יטבל אותן במלח ויאכל מיד או אם רוצה ליתן על הצנון שמן זית וחומץ אזי תיכף אחר מליחה יתן עליו שמן זית וחומץ ט"ז ומ"א :

כתב בש"ע סי' ש"ז מי שהיה אוכל ומנחין על השלחן עצמות וקליפות מן אגוזים אם אין ראוין למאכל אסור לטלטלן אלא מנער הטבלא והן נופלין מאליהן עכ"ל. וכתב הט"ז על זה ה"ה אם מעבירין ע"י ד"א כגון שאין נוגע בהן בידים רק מגרד אותן ע"י סכין או בכנף אווז שקורין פלעדרוויש בל"א מן המפה מותר דהוא טלטול מן הצד הוא אבל לטלטל העצמות והקליפות בידים אסור וכן מי שאין לו א"י לכבד את הבית ר"ל אויז קערין בל"א מותר ליקח כנף אווז או סמרטוט שקורין לומפון בל"א ויכבד את החדר אבל ישמור את עצמו שלא יגיע לא בעצמות או בקליפות או בעפר רק יכבדם אל זוויות אחד ויניחם שמה עד אחר שבת ואז יזרקם לאשפה. אם אפשר לעשו' לכבד הבית ע"י א"י טוב מאד:

בסעודות גדולות יש קצת משמשין שקורין סרבר או מרקחות שקורין קעכינ"ש אם חשכה במ"ש מבדילן בפני עצמן ואח"כ מחממין ומטגנים תבשילין ומביאין לפני הקרואים היושבין שעדיין לא הבדילו וזהו איסור גמור כיון שעדיין לא הבדילו הקרואים עדיין חל איסור שבת עליהן אלא אם רוצים לאכול מאכלי חם יברכו ברכת המזון ואח"כ יתפללו מעריב במנין ויבדילו ואח"כ יטלו ידיהם ויברכו ברכת המוציא על לחם לכבוד מלוה שבת מלכה ואז מצוה גוררת מצוה :

זהו דעת רמ"י בלבוש אבל רמ"א בסי' רס"ג סעי' י"ז כתב מי שמאחר להתפלל במ"ש או שממשיך סעודתו בלילה מותר לומר לחבירו ישראל שכבר התפלל והבדיל לעשות לו מלאכתו להדליק לו נרות ולבשל לו ומותר ליהנות ולאכול ממלאכתו עכ"ל. וכתב מ"א וזהו פשוט דאם אמר המבדיל בין קודש לחול בלא שם ומלכות הכל שרי ורשאי אח"כ לומר רצה בבהמ"ז דקאי על התחלת הסעודה :

מותר לומר לא"י לחמם תבשיל העשוי מקמח וחלב לתינוק ואפי' אמו של תינוק מותר ליתן התבשיל לתינוק ואפי' שהוא חם. כתב בש"ע סי' ש"ז כל דבר שאסור לומר לא"י לעשותו בשבת. אסור לרמוז לו לעשותו אבל מותר לרמוז לו לעשות מלאכה אחר שבת עכ"ל :

כתב מ"א וה"ה שאסור לומר לו דבר שיבין הא"י מתוך כך שיעשה מלאכה וה"ה אסור לומר לא"י שיקנח חוטם כדי שיבין שיסיר הפחם שבראש הנר דדוקא דבר שיבין שיעשה מלאכה אחר שבת מותר. יזהר אדם עד מאד שלא יקח אדם ילד קטן בשבת לתוך חיקו עד שישום תחלה כר או בגד בחיקו שלא יטנפו בגדיו ואז אי אפשר לנקותו אלא במים ויבואו ח"ו לידי סחיטה :

כתב בש"ע סי' שמ"ז אסור לעשות מחיצה בשבת בפני אור הנר או לפני ספרים כדי לשמ"ש מטתו כיון דבא להתיר האיסור דאסור לשמ"ש מטתו בפני אור הנר או ספרים או לעשות צרכיו אם לא שהיה עושה מבעוד יום קודם שבת אהל קצת אפי' רק טפח שאז מותר בשבת להוסיף על אוהל עראי בשבת עכ"ל וכתב ט"ז על זה וזהו פשוט דמותר לכסות הספרים בבגדים שני כסויים זה על זה דאין זה נקרא מחיצה. וכן מותר לכסות כלי על הנר. במקום שאסור לטלטל בשבת צריך ליזהר כשנושאין תינוק לבית הכנסת לימול

שהא"י יוצא נושא התינוק מן הבית לחוץ עד תוך בית הכנסת ואז תקח הסנדיקות התינוק מן הא"י כדי שלא יבואו לידי חילול שבת להוציא מרשות לרשות כי זהו עיקר האיסור להוציא מן הבית שהוא רשות היחיד אל הרחוב שהיא כרמלית ומרחוב שהוא כרמלי' אל תוך בית הכנסת שהוא רשות היחיד :

וכן יש ליזהר במקום שאסור לטלטל מי שיצא מפתח ביתו או מפתח חצירו ושכח אצלו דבר מה הן סכינות שלו או בגד שמקנחין בו האף שקורין פאטשילכן יהיה מה שיהיה אפי' לא הלך מן הפתח אפי' פסיעה אחת רק שכל גופו הוא עומד בחוץ שלא יזרוק אותו דבר לפנים ושלא יתן אותו דבר לשום אדם העומד בפנים ליקח ממנו כי זהו עיקר האיסור שאמרו חז"ל שלא להוציא מרשות לרשות :

וכל אדם צריך ליזהר בזה עד מאוד במקומות שאסור לטלטל שיבדוק בבגדו שלא יתחוב שום דבר הן מחט הן ניירות שנוהגין המוכסנין ליתן לסוחרי בהמות ודרכן של סוחרי בהמות שתוחבין אותן ניירות על הכובע ויוצאין בהן. וגם צריך לבדוק בתי ידים שקורין הו"זן זע"ק וצריך להופכן ולנער מכל הפרורין קטנים דשכיחין שנמצאין בו :

כתב בש"ע בסי' שכ"ח כשמחללין שבת על חול' שיש בו סכנה שלא יעשה ע"י קטנים ונשים אלא ע"י ישראלי' גדולים ובני דעת וי"א דאם אפשר לעשות בלא דיחוי ובלא איחור (ע"י שינוי) עושה ע"י שינוי ואם אפשר לעשותו ע"י א"י בלא איחור כלל עושין ע"י א"י וכן נוהגין אבל במקום שיש לחוש שיתעצל הא"י אין לעשות ע"י א"י עכ"ל וכתב על זה הט"ז בשם הרמב"ם אדרבה מצוה יש בדבר וגדולי ישראל ר"ל חשובי ישראל יעשוהו נמצא שיש איסור על ידי א"י ובישראל עצמן יש מעלה לעושה זה והבא לעשותו ע"י א"י המזומן לכל הפחות יגלה לרבים באותו הפע' שיש היתר לישראל עצמו לעשותו והזריז לחלל שבת בדבר שיש בו סכנה הרי זה משובח אלא שהא"י הוא מזומן גם אם רוצה לעשותו ע"י נשים או קטנים יאמרו הם הרי אנחנו ג"כ יהודים ולמה אנחנו נחלל שבת יותר מהם ויבא הדבר לידי עצלה אלא דוקא גדולי ישראל יחללו שבת בדבר שיש בו סכנה אם אין הא"י מוכן ומזומן כדי שידעו הנשים והעמי הארץ שמצוה הוא לחלל שבת בשביל ישראל כדי שאם יזכה בחיים יקיים שבתות הרבה : כתב בש"ע בסי' שליד אם יש דליקה בשבת אפי' בביתו של א"י מותר לכבות ולחלל שבת אבל לחלל שבת כדי להציל ממון או מטלטלין אסור ואם עבר וחילל שבת צריך להתענות מ' יום שני וחמישי ושני ולא ישתה יין ולא יאכל בשר ויתן במקום חטאת ח"י פשיטים לצדק' ואם ירצה לפדות התענית יתן בעד כל יום י"ב פשיטים לצדקה. כתב בס"ח א' חילל שבת ונשא כספו א"ל תחת הכסף או שוה כסף חלק לעניים בני טובים :

מותר לברך החולה בשבת ודוקא חולה המסוכן בו ביום אבל חולה שאינו מסוכן אסור לברך בשבת :

ולברך המקשה לילד לכ"ע מותר לברך בשבת ונהגו לומר מצלאין אנחנו בשבת על חולה המסוכן :

מי שרוצה לעשות מי שבירך לחולה בשבת ע"ל בסדר וידוי ש"מ ושם תמצא שצריך לשנות בשבת :

כתב הב"ח ישראל שיש לו בהמות ומשאילן או משכירן לא"י ומוליכין הא"י משאות על הבהמות בשבת ומוכרין הישראל הבהמה לא"י בכוונה כדי להפקיע איסור שבת עוברים על דברי רז"ל וראוי לקנסן אבל לדבר מצוה להוליך האתרוגים מותר. אסור ליתן מעות לא"י להביא לו שום דבר בשבת :

כתב בתשובת מהר"ם מינץ תקנתי כששולחין לא"י להביא שכר מחוץ לעירות שיקח הא"י הכלי מעל השלחן ולא יתן הישראל הכלי ליד הא"י שלא יעשה עקירה שהוא איסור מדרבנן וכן כשמביא הא"י השכר יניח על השלחן ולא יקחנו מידו שלא יעשה הנחה וכן הוא הטעם כשמביא הא"י כתב בשבת נוהגין שלא יקח הישראל הכתב מידו אלא יניח הא"י הכתב על דבר מה וכן יש לנהוג כל מה שמביא הא"י מחוץ לעירוב. אם בא לאדם כתב בשבת שנכתב בכתב של אומות העולם מותר לקראו פעם אחד שמא נכתב בתוכו דבר מה נגד כלל ישראל ואחר שקראו פ"א שיודע מה שנכתב בתוכו אסור אח"כ לקרותו דהוי כמו שטרי הדיוטות שאסור לקרותו וכן אסר לקרות בשבת דבר שנדפס בכתב של אומות העולם הן ספרים שלהן הן ציטונג יהיה מה שיהיה ויש להזהיר ההמונים בזה שאינן יודעין להזהר :

מי שאירע לו יאר צייט בשבת אסור לילך על סעודת נשואין אבל על סעודת מריעים וכה"ג מותר ט"ז. אסור להרוג שממית שקורין שפינ"ן בל"א בשבת ויש למחות בידי העושין כן ואומרים שהוא דבר המזיק ושארי שקצים ורמשים אפילו דרך הילוכו אסור לדרוס עליהם מ"א וט"ז. אם נפל זבוב לתוך הכוס או לתוך מאכל אל יקח הזבוב לבד דהוי ליה כבורר פסולת מתוך האוכל אלא יקח קצת מהמשקה עמהם. ט"ז :

כתב בש"ע סי' שכ"ח שאסור לשום פתילה שקורין צעפ"ל בל"א בפי הטבעת כדרך שנוהגין לעשות למי שהוא עצור אא"כ ישים אותה בשינוי שיאחזנו בב' אצבעותיו ויניחנו

בנחת

בנתת עב"ל :

כתב מ"א על זה וב"ש דאסור לעשות קרעסטיא"ר ואפי' הוכנה מאתמול ואפי' ע"י שינוי אם לא בחולה ויזהר שלא יבא לידי איסור מלאכה ואם אפשר לעשות ע"י א"י יעשה ע"י א"י : כתב ט"ז אסור לערב בשבת מצה טחונה שקורין מצה מעל בל"א בתוך יין אם רוצה לערב בכף או בסכין מ"מ אסור דהוי כגיבול וכן אסור לערב מים בתוך המורסן שק רין קלייא"ן בל"א וליתן לפני בהמתו דהוי כגיבול : מי ששכח לשפוך חומץ לתוך החריין בע"ש וצריך לעשות בשבת בלילה רבה יתן החומץ תחילה ואח"כ הקרין או תוך הכלי עצמו ומנענעו אותו :

כתב בש"ע סי' שי"א ע"י א"י מתירין לטלטל המת מחדר להדר לצורך מצות ותתונה אבל ע"י ישראלים אסור אפי' ע"י ככר או תינוק אפי' לדבר מצוה :

כתב במ"א סימן רנ"ו וראוי לסגור החנות כמו שעה קודם שבת נוהגין קצת היתר כל עוד שלא אמרו ברכו אע"פ שהוא סמוך לחשיכה עושין כל צרכן שזהו איסור גמור גם יש להקדים אמירת ברכו קודם חשיכה. וגם אין להמתין על אדם גדול שעדיין לא בא אם הוא סמוך לחשיכה כי זכות הוא לו שלא יתחלל שבת על ידו :

כתב ט"ז אסור להשים בשבת לתוך החוטם אפר עשב שקורין שנופא דאווא"ק בל"א דהוי רפואה והוא אסור משום שחיקת סמנים. אסור לשתות בשבת משקה המשלשל דאין לך צער גדול מזו :

יש ליזהר עד מאוד מי שיש לו כלי או כוס של פרקים ר"ל (דאס מען קאן צו ליגן) שאל יפרוק אותו בשבת ואם יפרוק מעצמו אל יתקן הפרקים על מכ נם דהוי כבונה וסותר : וכן יש ליזהר אותן ב"ב שיש להם טס של כסף לס"ת ובתוכו כמה פרקים שקורים שרויפן וגם נעשין כמה טסין קטנים ונכתבין בו אותיות ונוהגין להעמיד האותיות זה אצל זה להודיע החג או השבת טוב ר"ל כגון בי"ט של פסח מחברין אותיות פסח וכן בכל חגי ומועדי השנה. צריך לזהר עד מאוד שלא להעמידן זה אצל זה ולחברם בשבת או בי"ט או לסותרן דהוי איסור גמור וצריך כל זה לעשות קודם שבת וי"ט ואם עשו בשבת חייב חטאת. מי שיש בו יראת שמים יזהר שלא לצאת בשבת בבתי ידים שקורין הענטשיך כמו שנוהגין העולם כשהוציא יד אחת מהנה נושא את ההענטשיך בידו תשניה ויש לחוש שילך כן ד' אמות בר"ה :

וגם נוהגין העולם מי שפגע בו אחד מחשובי אומות העולם שמגביה הכובע מעל ראשו לכבדו ויש ליזהר בשבת אם מגביה הכובע במקום שאסור לטלטל שיעמוד במקום ועד שיעבור החשוב ולא ילך כן ד' אמות ועדיין הכובע או המצנפת בידו :

מותר לנשים להגביה מלבושים מפני הטיט ורפש בימות הגשמים אבל לא יקפים למעלה : וגם אסור להנשים לכסות ראשיהן בימי הגשמים במלביש העליון שקורין ראק דזהו לא הוי דרך מלבוש ואסור לצאת בזה במקום שאסור לטלטל :

נוהגין הנשים ובתולות בימי הגשמים שמכסין ראשיהן בבגד או בשום דבר להנצל ממי הגשמים ע"כ מה טוב ונכון שיהא לא תו דבר שמכסין בו הראש להיות בו משיחה שקורין שנירלין או קרסים שקורין העקליך שיוכל לקשר סביב הצוואר שלא יוכל ליפול מעל הראש דהוי משוי ואסור. וגם אסור להשים חלק אחד מן הסרבל על הכתף השני כמו שנוהגין קצת להשים חלק אחד מן הסרבל של ימין על כתף שמאל ואסור לילך כזה במקום שאסור לטלטל. מי שחלוק שלו מטונף קצת מכתמי הצואה ואין בו ממשות הצואה רשאי לגרר בו בציפורן ולהסיר המראה בכדי שיתפלל בנקיות אבל לא ע"י רוק או מים משום סחיטה. מותר לקנח מנעלים בברזל העשוי לפני בה"כ :

גם יש ליזהר להנשים או בתולה ומשרתת כשרוחצין הכלים בשבת משירי תבשילין שלא לרחוץ בבגד סמרטוט שקורין קיכ"ן לופ"ן משום סחיטה וכן הדין בי"ט רק ירחצו במים בודים ואח"כ מנגבין אותן בבגד נגוב. וכן ראוי להודיע להנשים ולמשרתת שאסור לעשות בשבת או בי"ט שום דבר לצורך חול ע"כ אם הב"ב רוצה לשכב בשבת אל תוך המטה מותר להציע המטה ואם לאו אסור וכן מותר לרחוץ הכלים אם רוצה להשתמש כלי אכילה כגון קערות וכפות ודולבקות ר"ל בליל שבת על סעודת שחרית ואחר סעודת שחרית על סעודה שלישית אבל בי"ט שאין אוכלין סעודה שלישית אסור לרחוץ הכלים על סעודת הלילה אם הב"ב רוצה לאכול דגים או דבר חשוב כגון בשר המטוגן שקורין גברוט"ש ע"ש ודרכן לרחוץ הדולבקי' מותר לרחוץ הדולבקי' שקורין טעלי"ר ולהשימ' על השלחן לפני כל אחד ואחד אע"ג שישארו נקיים עד הלילה אבל בלאו הכי אסור :

וכן אסור להחם התנור בשבת אפילו בימי הקור אחר תפלת מנחה. יש להזהיר הנשים אם מערין בשבת מכלי ראשון לתוך כלי שני דהיינו לקערת המרק שקורין זופא שלא יערה על הפתיתין שקורין שניטי"ן רק ישים אותן מן הצד או יערה המרק תחילה ואח"כ ישים בו את הפתיתין ומותר למלות התבשיל בכלי שני דהיינו בתוך הקערה דכלי שני

שני אינו מבשל אחר שעדה לתכה, וכן יש למחת בקצת קלי הדעת שמבשלין תבשיליהן כל צרכן קודם שבת ובשבת משימין התבשיל לתוך הרער של תנור בית החורף ובאה הא"י ומבערת אש בתנור כדי להחם התבשיל וזה עשין אפי' בימי הקיץ בימי החום וזהו ודאי איסור גמור כיון שנעשה האש בשביל התבשיל והוי כאלו נתבשל בשבת כי כל מה שהתירו חכמינו ז"ל לבער אש בתנור בית החורף הוי דוקא מותר בימי הקור או בימי גשמים שהעולם לח ורטוב ואז הוי אנחנו חשובים חולים לגבי הקור ומבערים האש בשביל התינוקות הקטנים או בשביל אנשים החלשים בטבע אע"ג שהוחם התבשיל עי"ז ג"כ ומ"מ לא מבערי' האש בשביל התבשיל משא"כ בימי הקיץ דמוכח מילתא דעושה כן בשביל התבשיל דזהו אסור. וכן נוהגין העולם שאין מבערין אש בשבת בתנור בית החורף אם לא היו מבערין ג"כ אש בתנור בימי החול מקדם.

אסור להתענות בשבת עד שש שעות ואפילו לומד או מתפלל אסור. וטוב ללמוד מקצת בשבת קודם אכילה וכן הוא במדרש ילקוט ז"ל מכאן אמרו חכמים ישכים אדם ביום השבת וילך לבהכ"נ ולבית המדרש ויקרא בתורה ובנביאים ואח"כ ילך לביתו ויאכל וישת' לקיים כה שנ' לך אכול בשמח' וכו':

וכתב הכל בו יש נוהגין לומר קודם הקידוש

ביום השבת פסוק ושמרו בני ישראל את השבת וגו' וכתבו הפוס' שחייב אדם לברך ק' ברכות בכל יום ובשבתות ובימים טובים שאין בהם כל כך ברכ ת משלימים אותם במיני פירות והעונה אמן לחקוראים בתורה ולמפטיר ימכוין לבו יעלה להשלים ומפני טעם זה כשיבואו לו פירות בשבת בתוך הסעודה יאחר לאכול אותן עד אחר הסעודה כדי שישתכר בזה ברכה אחרונה אבל בחול לא יעשה כן

משום ברכה שאינה צריכה:

כתוב בש"ע סימן ר"ץ אחר סעודה שהרית

קובעים מדרש לקרו' בנביאים ולדרוש

בדברי אגדה פי' להמשיך לב השומעים אבל עיקר המדרש והלימוד לעם יהא ללמוד להם חקי אלקים דינים והנהגות ישרות ולהוכיח על פירצת הדור ולא להראות שהוא חכם כמו שנוהגין עכשיו וכן הוא במדרש ויקהל מכאן שדורשין הלכות שבת בשבת. נוהגין לומר אחר שסיים הלמוד דבר מה כפני ב"ב משנה זו א"ר חנניא בן עקשיא רצה הקב"ה לזכות את ישראל וכו' והטעם כיון שנוהגין לומר אחר הלימוד קדיש דרבנן ואין אומרים קדיש דרבנן אלא אחר לימוד האגדה ולפעמים אין לומדים דברי האגדה: וגם חייב אדם לראות בכל שבת להחדש חדושי תורה כמ"ש בזוה' הנמש' למקומה שואל אותה הקב"ה מה חידוש היה מחדש בתורה ויש ללמוד במדרש ס"א אע"ג

שאינו מבין מ"מ הלשון מסוגל לנשמתו:

(תפלה קודם לימוד הקבלה הובא בספרי ציון שער ג' וז"ל)

לשם יחוד הקב"ה ושכינתיה בדחילו ורחימו ליחדא שם

י"ה בו"ה ביחודא שלים לאקמא שכינתיה הריני לומד בספר קבלה פלוני שהוא כנגד תפארת דזעיר אנפין דעולם האצילות שהוא מ"ה כזה יו"ד הא ואו הא לעשות לו מרכבה ויהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתזכך רוחי ונפשי שיהיו ראוין לעורר מין תתאין על ידי קריאת ספר קבלה הזה. ויהי נועם ה' אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו

כוננהו. ברוך ה' לעולם אמן ואמן:

תפלה אחרת קודם לימוד הקבלה מהר"י ז"ל

רבון העולמים ואדוני האדונים אב הרחמים והסליחות

מודים אנחנו לפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו

בקידה והשתחויה שקרבתנו לעבודתך עבודת הקודש ונתת לנו חלק טוב בסודות תורתך הקדושה מה אנו מה חיינו אשר עשית עמנו חסד גדול כזה על כן אנחנו מפילים תחנונינו לפניך שתמחול ותסלח לפשעינו וחטאתינו ואל יהיו עונותינו מבדילים בינינו לבינך ויהיה לימודנו בספר הקבלה הזה שהוא נגד תפארת דזעיר אנפין דעולם האצילות לעשות לו מרכבה נחת רוח לפני כסא כבודך ותאציל אור ממקורות ושמותינו בכל בחינותיהם ושיתנוצצו בנו נצוצות עבדיך הקדושים אשר על ידיהם גלית דבריך אלה בעולם וזכותם וזכות תורתם ותמימותם וקדושתם יעמוד לנו ולכל ברכותיהם אלו כמאמר נעים זמירות גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך יהיו לרצון אמרי פי וגו':

אם מחוייב האדם יקרוא בשבת עונג ק"ו שלא

יצער בשום צער וק"ו בנו של ק"ו שלא

יבכה ואפילו לבכות בדרך תשובה אסור בשבת:

וכתב רמ"א בש"ע סימן רפ"ח מי שיש לו עונג

אם יבכה בשבת כדי שילך הצער

מלבו מותר לבכות בשבת אע"ג דבעל תשובה דעלמא אין ראוי לעשות כן. כשהיום גורם כמו בתענית חלום דארז"ל בו ביום מותר לו. כתב במ"ד סי' הנ"ל על זה ז"ל דאיתא באגדה שמצאו תלמידו של ר"ע שהיה בוכה בשבת ואמר עונג יש לי ונ"ל דהיינו דמרוב דביקותו בהקב"ה זולגים עיניו דמעות שכן מצינו בר"ע שהיה בוכה באמרו שיר השירים כאשר ידע להיכן הדברים מגיעים לכן הבכיה מצוי במתפללים בכונה אבל כדי שיצא הצער ממנו שזכר רמ"א הוא תמיה דא"כ כל מי שמצער ח"ו יבכה בשבת עכ"ל. ויש הרבה בני אדם מקילין ומתענין בשבת כשנפשם עגומה וכבר נתבאר שבזמן הזה אין להתענות תענית חלום בשבת שאין אנו בקיאין בפתרון חלומות לידע איזה טוב ואיזה רע והעולם נוהגין להתענות על ג' חלומות כמבואר בש"ע בסי' רפ"ח אמנם גם באלו אין להתענות אלא א"כ שנפשו עגומה מאוד ומצטער בלבו דאז התענית תענוג לו. ואם לא יהא נפשו עגומה לא יתענה רק יקיים מצות עונג שבת ויקבל עליו שני ימים תענית בימי החול כי אם היה מתענה בשבת היה צריך למיתב תענית לתעניתו כך יקבל עתה שני ימים ואע"ג דארז"ל בו ביום די בקבלה מאחר שכונתו לש"ש שלא לחלל

נחלל שבת נחשב הקב"ה למעשה כי שעת הדחק שאני כדאיתא בפ"ק דתענית דף ח' ביומי רבי זירא גזרו שמדא וגזרו דלא ליתוב בתענית א"ל ר"ז נקבלין עלן כי לבטל שמדא נ"תבו אמרו ליה מנא לך הא אמר להו דכתיב ויאמר אלי אל תירא דניאל כי מן היום הראשון אשר נתת לבך להבין ולהתענות לפני אלהיך נשמע דבריך עכ"ל :

מי שמתענה תענית חלום בשבת לא יקדש לבני ביתו ע"ת סימן ד' : כתב במ"א בסי' ש"ח ס"ק ז' וז"ל כתב ב"ח דאם נפשו עגומה עליו יש להתענות בכל חלומות ובאלו ג' יתענה אפי' אין נפשו עגומה עליו עכ"ל :

כתב בש"ע ואלו הן החלומות הרואה ס"ת שנשרף או יום כיפורים בשעת נעילה או קורות ביתו או שיניו שנפלו וי"א הרואה י"כ אפי' שלא בשעת נעילה וי"א הרואה שקורא לתורה ר"ל שקוראין אותו לעלות לס"ת וי"א הרואה כשנושא אשה ויקדשנה בחופה . ונ"ל להקל שלא להתענות דהא איסור דאורייתא הוא להתענות בשבת וז"ל הריב"ש אם הוא גברא דלא קפיד בחלום רע או שהתענית רע לו ומצטער הרבה בו ביותר ממה שמצטער בפחד החלום אסור להתענות בשבת ואפילו בחול אינה מצוה עכ"ל . כתב מ"א שלא להתענות אם ראה בחלום שנפל ס"ת מידו שאין מתענין אלא על אותן ג' בלבד ואע"פ שיש מחלוקת בא מהם גם בו מתענין דג' שהם ד' הם עכ"ל ס"ת שנשרף וה"ה תפילין מ"כ . כתב ס"ר ס"ק ג' דבכל גווני שהרהר ביום ובא לו חלום אח"כ אין כאן שייכא לומר מן השמים הראוהו אלא הרהור גרם לו כמעשה דפרק הרואה כנלע"ד עיקר למעשה עכ"ל . כתב במ"א ס"ק י"ג בשם תשובות מהר"ם סי' תר"ג כשיש מאורע וצריך אדם לרחמים יבקש ויפול על פניו ביחיד דהא אפי' תענית שרי בשביל חלום ועכ"ל . והנה כתב בע"ת סי' רפ"ח בשם סדר היום מי שיושב בשבת תענית יוכל להתפלל ולומר חטאתי עויתי פשעתי ונכון מאוד שיבלה כל היום בתורה ובתפלות ובקשות מאב הרחמים שיקרע לו גזר דינו כי אמרו רז"ל המתענה בשבת קורעין לו גזר דינו של שבעים שנה וברשב"י מפרש טעם כמוס לזה ויתפלל שלא יהא לו למכשול למה שמבטל עונג שבת אף על גב דכתב בש"ע מי שאינו יכול להתענות שני ימים זה אחר זה אין צריך להתענות דוקא למחר אבל לפי הספרים כמו התולעת יעקב נביוצא בזה דצריך דוקא למיתב תענית לתעניתו ביום ראשון דלאחר שבת אע"ג דהתענית צער הוא לו ע"ש הטעם . ואם למחר הוא תענית צבור שחייב להתענות בהן הן מד"ת הן מדברי סופרים דאין עולה לו לכאן ולכאן וצריך למיתב תענית אחרינא אבל שאר תעניתים שאדם מקבל על עצמו לענות נפשו עולים לו לכא ולכאן . ודוקא בשבת וי"ט וחול המועד צרין למיתב תענית לתעניתו אבל שאר ימים שאי אומרים בו תחינות כגון ימי ניסן או בסיון עו שבועות או אסרו חג אין צריך למיתב תעני לתעניתו. כתב בש"ע סי' תי"ח המתענה בר"ח א בחנוכה ופורים תענית חלום צריך למיתב תעני לתעניתו ; כתב מהרי"ל בהלכו' י"ט דאין מתעני תענית חלום בימים טובים אבל כל האחרונים כתבו ואפי' בי"ט של שבועות נוהגין להתענו ומכ"ש בשארי יום טוב א"ז. ואחר התעני יתפלל עננו באלהי נצור קודם יהיו לרצון ולא יסיים בברכה ולא יאמר אלא עד בכל עת צרו וצוקה ואח"כ יאמר ג"כ רבון העולמים גלוי כו ואח"כ יהיו לרצון . מי שמתענה תענית חלו בשבת מ"מ יברך במ"ש על הבשמים דמ"ט נכנסה בו נשמה יתירה בליל שבת ולא יצאו ממנו בשבת א"ז. שמעתי מחכם אחד שיאמ האדם קודם ששוכב אפי' בלשון אשכנז (דא בין איך אף מיר מקבל א"ץ וואש מיר ווערט היינט טרוימין וויל איך מארגין ניט פאסטין יהיה מה שיהיה שזהו סגולה שלא יבא ל שום דבר רע החלום ואם ח"ו יבא לו ל יצום כדי שלא יתגרו בו בעלי חלומות ס שרואה חלום יש לו להטיב אותו דוקא בשחרי אפילו בחול כדי שתפלת המטיבין יסייעוה לבטל החלום ולא כמו שנוהגין להמתין ע הערב . וכבר נדפס איזה פעמים הטבת חלו של הרב ז"ל וטוב מאוד הוא . נוהגין קצר לומר אחר ההטבה פסוק לך אכול בשמח לחמך ואין לומר פסוק זה שר"ת הוא אב ויש מהפכין אותו מ"מ אין לאומרו ובפר כשמטיבין בבוקר :

הג"ה קצת מהסידור הטבת חלום של הרב ז"ל : החולם אומ חלמא טב חזאי והמטיבין עונים חלמא טבא חזית הלמא דידך טבא הוא טבא להוי רחמנא טבא לשווי לטב . (ויכוין כי ט"ב גי' י"א לבטל י"א מיני קטריגי מיני קליפין) : החולם אומר הפכת מספדי למחול ל פתחת שקי ותאזרני שמחה ; ומטיבין אז תשמח בתול במחול ובחורים וזקנים יחדיו והפכתי אבלם לששו ונחמתים ושמחתים מיגונם . ולא אבה ה' אלהיך לשמו אל בלעם ויהפוך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה כ אהבך ה' אלהיך ; (יכוין כי ג' הפכות אלו מן הבינה כדי להפוך הדינים לרחמים בכל גזר דין של ע' שנה שהם ז' ספירות תתאין והבינה כלול' מג' בחינות הפיכו לטובה מצרה וקבלתה והשפעתה) :

יאמר החולם פעם אחד

פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי ומטיבין ויאמר העם אל שאול היונתן ימות אשר עשה הישועה הגדולה הזאת בישראל חלילה חי ה' א יפול משערות ראשו ארצה כי עם אלהים עשה היו הזה ויפדו העם את יונתן ולא מת ; ופדויי ה' ישובון ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם ששון ושמחה ישיגו ונסו יגון ואנחה ; יאמר החולם בורא ניב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' ורפאתיו ; ומטיבין לו ורוח לבשה את עמשי ראש השלישים לך דויד ועמך בן ישי שלום שלום לך ושלום לעוזרך כי עזרך אלהיך ויקבלם דויד ויתנם בראשי הגדוד ואמרתם כה לחי

ואתה

תה שלום וביתך שלום וכל אשר לך שלום ה׳ עוז מו יתן ה׳ יברך את עמו בשלום: (יכוין בשעת אומרים המשיבים כי ג׳ פדיות הנזכרים הם מן החכמה ופך דינים לרחמים בכל גזר דין של ע׳ שנה שהם ספירין תתאין והחכמה כלולה מג׳ פדויות מצד עצמה וקבלתה והשפעתה):

מר החולם ג״פ ה׳ שמעתי שמעך יראתי: ומסיכין לו ה׳ פעלך בקרב שנים חייהו בקרב שנים תודעי רוגז רחם תזכור: (יכוין בפעם הראשון להוריד השפע כתר אל החכמה. בפעם שני יכוין להוריד מחכמה ל הבינה. בפעם שלישית יכוין להוריד מבינה לדעת הוי״ו קצוות:

מר החולם ג״פ שיר למעלות אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי עזרי מעם ה׳ עושה מים וארץ: ומסיכין לו אל יתן למוט רגליך אל ינום שומרך הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל. ה׳ שומרך ׳ צלך על יד ימינך: יומם השמש לא יככה וירח לילה. ה׳ ישמרך מכל רע ישמור את נפשך. ה׳ שמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם: (בפעם ראשון כוין להוריד שפע מחסד לגבורא. בפעם שני יכוין הוריד שפע מגבורה לתפארת. בפעם שלישית להוריד שפע מתפארת ולמטה):

יאמר החולם פעם אחד כנגד מלכות

ידבר ה׳ אל משה לאמר דבר אל אהרן ואל בניו לאמר כה תברכו את בני ישראל אמר להם: מסיכין לו יברכך ה׳ וישמרך. יאר ה׳ פניו אליך ויחנך. שא ה׳ פניו אליך וישם לך שלום. ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם: ויאמר החולם ג״פ תודיעני אורח חיים. ומסיכין שובע שמחות את פניך נעימות בימינך נצח: סימן טוב ומזל טוב תהיה לנו ולכל ישראל אמן: ג״פ: אם הוא בשבת יקבל עליו ליתן דבר מה לצדקה: ואם בחול יפריש דבר מה לצדקה: ויאמרו המסיכין תשובה ותפלה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה שלום עלינו ועל כל ישראל:

ומי שאינו רוצה להתענות יאמר זה אחר ברכת כהנים:

רבון כל העולמים אני שלך וחלומותי שלך חלום חלמתי ואיני יודע מה הוא יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי שכל החלומות שחלמתי אני לעצמי או שחלמו אחרים עלי או שחלמתי אני על אחרים בין בלילה הזה בין בלילות אחרות אם החלומות טובים הם חזקם ואמצם ויתקיימו בי ובהם כחלומותיו של יוסף הצדיק ואם צריכים רפואה רפאם כמי מרה על ידי משה וכמי יריחו על ידי אלישע. וכמרים הנביאה מצרעתה וכנעמן מצרעתו וכחזקיהו מחליו: וכבן יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי שתהפוך לי כל החלומות הרעים מרעה לטובה עלי ועל אחרים כמו שהפכת קללת בלעם הרשע לברכה על ישראל שנאמר ולא אבא ה׳ אלהיך לשמוע אל בלעם ויהפוך ה׳ אלהיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה׳ אלהיך. אז תשמח בתולה במחול ובחורים וזקנים יחדיו והפכתי אבלם לששון ונחמתים ושמחתים מיגונם: ותפדה אותי וכל אשר לי ממות כדכתיב פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי. קרבה אל נפשי גאלה למען אויבי פדני. ופדויי ה׳ ישובון ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם ששון ושמחה ישיגו ונסו יגון ואנחה וקיים עלי ועל זרעי ועל זרע זרעי ועל כל בני ביתי מקרא שכתוב ואתה שלום וביתך שלום וכל אשר לך שלום. בורא ניב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה׳ ורפאתיו ה׳ עוז לעמו יתן ה׳ יברך את עמו בשלום. סימן טוב ומזל טוב לכל ישראל אמן ויתן לצדקה מה שידבנו לבו ומן השמים ירוחם. עכ״ה:

ארז״ל ודבר דבר שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חול ובזוהר האריך עד מאוד שלא ידבר דברים בטלים בשבת ומה שאמרו רז״ל שהדבור כמעשה שנא׳ בדבר ה׳ שמים נעשו הפי׳ הוא כך כשם שצריך לשבות ממלאכה כך צריך לשבות מהדיבור כי מצות שבת הוא זכר כי ששת ימים עשה ה׳ את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת. והנה הקב״ה לא עשה מעשה בבריאת שמים וארץ רק בדיבור שנא׳ בדבר ה׳ שמים נעשו ומזה הדיבור שבת ש״מ שצריך להעיד על הקב״ה כמו שהוא שבת מהדיבור כך אנחנו צריכין לשבות ג״כ מהדיבור שאינו מן הצורך ע״כ אשרי לו מי ששומר את עצמו מלדבר אלא מה שהוא מוכרח לדבר ואל ישגיח לעשות כמו יושבי קרנות והמונים עמי הארץ שכל דבריהם ע״פ הרוב בשבת מכל משא ומתן ומהבלי הבלים ולשון הרעה ורכילות ומי ששומר את עצמו מכל זה בודאי הוא מנוחלי עוה״ב:

אסור לאדם שיהא לבו טרוד בעסקים בשבת אף על פי שארז״ל דיבור אסור הרהור מותר אם יש לו מתוך ההרהור טרדות הלב או נרנור דאגה אסור שנא׳ ועשית כל מלאכתך וארז״ל שתהא כל מלאכתך כאלו עשויה שלא תהרהר עליו וכן אנו אומרים בתפלה מנוחת שלום ושלוה השקט ובטח מנוחה שלימה וכן אנו אומרים ברצה שלא תהא צרה ויגון ואנחה במנוחתנו ע״כ יש ליזהר בזה:

ומחויב כל אדם ללמוד בפוסקים הראשונים והאחרונים כל דיני שבת כי רבים הם עד מאוד הלומדים שלומדים דברי תורה לבעלי הבתים חיוב מוטל עליהם ללמד להם כל דיני שבת כדי שידע ליזהר לשמור ולעשות ולקיים כי יש כמה דברים המוקצה שאסור לטלטל ושארי דברים שאינן יודעים להזהר מזה וכל בעל הבית שיש בו יראת שמים ישתדל להיות לו בבית ספר הנחמד לב טוב הנרפס בל״א שיהא רגיל בו ואז טוב לו לעה״ז ובעה״ב:

ומ״ש בש״ע אם המת שוכב בכסותו א״צ ככר או תינוק זה אינו אלא אפי׳ בכסותו צריך ככר או תינוק לטלטל וראיה מדהע״ה שאיפחת דרגא מתחותיה ואשתיק נח נפשיה ושלח שלמה לבית המדרש אבי מת ומוטל בחמה והשיבו להניח עליו ככר או תינוק ויטלטלו ובודאי דהע״ה לא היה הולך ערום והיה כסותו עליו ומ״מ היו צריכין להניח עליו ככר או תינוק. כתב הט״ז ומ״א דמה שפסק הש״ע מי שמת בכסותו אין צריך ככר או תינוק הוא שפיר ואין ראיה מדוד המלך שמת בכסותו ואמרו החכמים דינית עליו ככר או תינוק דשאני מלך שאסורים מלבושיו לשאר אדם כדתנן שורפין על המלכים והוי מוקצין אבל שאר בגדיו של מת לא הוי מוקצין. איסור הברירה. שני מיני דגים מקרי שני מיני אוכלים ואסור לברור א׳ מחבירו:

ואיסור סכום דמים וסכום מדה מבואר בש״ע סי׳ שנ״ג וכל העולם אינן נזהרין בזה. עוד צריך להודיע שלא תצא אשה בטבעת שיש עליו

עליו חותם במקום שאסור לטלטל ע"כ יש להזהיר הנשים על זה :

דיני מוצאי שבת

כתב בש"ע סי' רצ"ו דנשים חייבות בהבדלה כתב ע"ת בשם פוסקים דאנשים חייבים מדאורייתא והאנשים מדרבנן ע"כ יש להזהיר להנשים ובתולות ומשרתות שילמדו בע"פ שיאמרו קודם שידליקו את הנר ברכה זו ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם המבדיל בין קודש לחול בין אור לחושך ובין ישראל לעובדי כוכבים ובין יום השביעי לששת ימי המעשה ברוך אתה ה' המבדיל בין קודש לחול . וכן הוא בהריא בספר לב טוב סימן ס"ח בהלכות שבת סימן נ"ח ולא כמו שנוהגין הנשים או הבתולות לומר ברכו ואח"כ מדליקין הנרות ועושין כל מלאכות וזה אינו אלא צריכין לומר ברכת הבדלה קודם שיעשו מלאכתן וכן בעל הבית יזהיר בני ביתו על זה :

אבל בש"ע סימן רנ"ט כתב וכן נשים שאין מבדלין בתפלה יש ללמדן שיאמרו קודם הדלקת הנר ברוך אתה המבדיל בין קודש לחול בלא שם ומלכות וכתב הב"ח יש לדרוש ברבים שילמדו בנותיהם לומר המבדיל ומכ"ש אותן שמבערין עצים ואש דהוי מלאכות גמורות וביום טוב שחל במוצאי שבת יאמר המבדיל בין קודש לקודש :

כתב הלבוש סי' רצ"ת שנוהגין לכפול פסוק אורך ימים אשביעהו שכן קבלו חכמים ז"ל שעי"כ נשלם השם היוצא ממנו עכ"ל . וכתב בעל א"ז בשם פוסקי תו"ם וכן כופלין פסוק זה בשבת ויום טוב או בק"ש שעל מטתו או כשחוזר מבית הקברות :

וכשאין אומרים ויהי נועם אין אומרים ג"כ ואתה קדוש והטעם כתב אבודרהם שאין דרך לברך התלמיד שלא יתברך הרבי בעצמו עמו ולכן כשאין אומרים ויהי נועם שאין מברך התלמיד א"א ואתה קדוש :

כתב בעל א"ז בשם שיורי כנסת הגדולה בבית האבל נוהגין לומר יושב בסתר עליון לבד בלא ויהי נועם : כתב מהרי"ל נוהגין מיד כשמתחיל הש"ץ ויהי נועם שמקפלין הטלית שמראין עד הנה היינו אסורים במלאכה ועכשיו אנו מותרים ומתחילים לעשות מלאכה של מצוה : וכתבו המקבלים שיש נוהגין לומר קודם יציאתן מבית הכנסת מה שנדפס במעמדות ביום ראשון ומשמע ודומה ומשא וכו' ועשרה פסוקים מהרמב"ן וז"ל בראשית ברא אלהים וכו' וי"א פסוקים המתחילין בנו"ן נגע צרעת וכו' שלשה פסוקים מר"י החסיד אתה סתר לי וכו' ואח"כ ח' פסוקים המתחילין בכ"ף ומסיימין בכ"ף כי תעבור במים וגו' ואח"כ אמר ר' אלעזר אר"ת תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך . אלא תקרי בניך אלא בוניך : שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול :

יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך : למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך : למען בית ה' אלהינו אבקשה טוב לך : ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום : ואם אומרים אלו פסוקים בבית הכנסת במוצאי שבת אין צריך עוד לאומרן כל ימי השבוע אם הוא טרוד בלימודו ובעסקיו כי פסוקי' אלו סודן וכגילתם רב ורם כידוע לבעלי קבלה :

יזהר שלא יהדליק נר במוצאי שבת עד לאחר שאמרו ואתה קדוש וסדר הקדושה והטעם מבואר בפ' פנחס ע' תנ"ה וז"ל מאן דאוקיד שרגא במוצאי שבת עד דלא מטו ישראל לקדושא דסדרא קא מחלל שבתא וגרים לנורא דגיהנם לאיתוקדא בנורא עד דלא מטא זמניה חד דוכתא אית בגיהנם לאינון דקא מחללי שבתא כיון דאיהו אוקיד שרגא עד דלא מטו זמניה חד ממונא אית בגיהנם במ"ש ואוקיד בקרטיתא להאי דוכתא ואמר האי דוכתא דפלניא . וכל חייבין דגיהנם מסייעי לא קרא ההוא דוכתא ההוא ממונא קארי ואמר הנה ה' מטלטלך טלטלה גבר ועוטך עטה ותייבי דגיהנם אמרי כדור אל ארץ רחבת ידים שמה תמות שמה מרכבות וגו' בגין דאיהו גרים לאתוקדא עד דלא מטא זמניהו ובפר' בראשית אמר בגין דעד ההוא זמנא שבת היא וקדושה דשבת שליט עלנא אבל אי איהו ימתין עד די שליטו קדושה דסדרא אינון חייבין דגיהנם מצדיקין עליהו דינא דקב"ה ואינון מקיימי על ההוא בר נש כל ברכאין דקאמר ציבורא ויתן לך אלהים מטל השמים ברוך אתה בעיר וברוך אתה בשדה וגו' . דרך חכמה דף כ' ע"כ :

נוהגין לומר זמירות ושירות המיוסדים להזכיר בהן אליהו הנביא לפי שהוא בא לבשר הגאולה וכן איתא בתוספתא דבמ"ש יושב אליהו ז"ל תחת עץ החיים וכותב זכיות של שומרי שבת :

הג"ה כתב בעל א"ז בשם תו"מ המדקדקין יאמרו ק"ל פעמים אליהו הנביא כמנין אליהו הנביא עם עשרה אותיות וכל מי שיש בו יראת שמים יכתוב ק"ל פעמים אליהו הנביא כתו' תיקון שבת אלו כדי שיכול לאומרו ע"פ שכונה כאשר הוא בתיקוני שבת כי אם אומרן על פה ומונה באצבעות בקל יוכל לטעות ולא יוכל לכוון וכן יאמר קודם הבדלה שיר למעלות אשא עיני וגו' ופ' וישלח עד מהם קטיפה כי הוא מסוגל לכל דבר ובפרט היוצא לדרך באותו השבוע ולא כמו שנוהגין קצת שאומרים עד אלהי ישראל וטועין הן ומה שמכוונים כשאומרים וישלח כבר הוא בתיקוני שבת ואח"כ יאמר פיטום סקטורת קודם הבדלה הוא סימן להצלחה וסודו מבואר בספרי הקבלה ואח"כ יבדיל :

יש נוהגין לשפוך מכוס של הבדלה קודם בורא פרי הגפן וטעם השפיכה דאמרי' כל בית שאין יין נשפך בו כמים אין בו סי' ברכה . ואחר הבדלה מכבין בו הנר ורוחצין בו העינים משום חיבוב מצוה אבל רש"ל כתב דשניהם בא' לא טובים כי נראה בזיון רק ככה ינהוג

שמתחילין לערות לתוך הכוס כשמתחילין הנה אל ישועתי ומערה והולך עד שמגיע לממעיני הישועה אז שופך עד שיזול היין על שפת הכוס בענין שימלאנה על כל גדותיו ויותר מהראוי בענין שהיין ישפוך ממנו על הארץ כמים ואחר הבדלה ישב מעט וישתה בישיבה ע"ד השותה מעומד ואחר כך רוחצים בו את עיניהם כדי לחבב המצוה:

הג"ה כתב בע"ת בשם מהר"י ובשם ספר באר שבע שאסור לשפוך מיין של הבדלה וטוב ע"פ הקבלה ונוהגין העולם שמכבין בו את הנר ואח"כ רוחצין בו את העינים ואומרים מצות ה' ברה מאירת עינים. ובעל א"ז כתב בסי' ק"ן בשם כל בו וז"ל ונהגו לרחוץ כוס של ברכה אחר שתייתו ומעביר אותו המים על עיניו שלא לשפוך יין של ברכה למקום בזיון. כתב בב"ת על זה דנכון לנהוג כן בכל כוס שמברכין עליו אפי' אינו כוס של הבדלה עכ"ל וראיתי אח"כ בספר קבלה אחד והובא ב"ח בליקוטים סימן ל' בשם פרקי ר"א פרק ד' וז"ל ר"א אומר לאחר ששתה אדם כוס של הבדלה מצוה ליתן מעט מים לכוס של הבדלה ושותה כדי לחבב המצוה ומה שישאר בכוס מן המים יכבה בו את הנר ומעבירו על עיניו מפני שאמרו רז"ל שירי מצוה מעכבין את הפורענות עכ"ל וראיתי אח"כ בספר אחד דכתב דהכי צריך לנהוג כדי שיהא יוצא לכל הדיעות שישפוך בשעה שאומר הנה אל ישועתי כדלעיל מלא על כל גדותיו שיזול היין על הארץ ואחר גמר הבדלה ישתה ברכה מן היין ואח"כ ירעה היין מן הכוס וירחון הכוס במים וישתה ג"כ מעט מן המים. וזהו שאמרו רז"ל שירי מצוה מעכבין הפורענות ואח"כ יכבה את הנר מן אותו מים ואח"כ ירחוץ עיניו מן אותו המים. ויאמר מצות ה' ברה מאירת עינים. ויכוין בר"ת נ"י ר"ז שיגלה לו הקב"ה סודות התורה עכ"ל:

כתב מ"א כוס של הבדלה רגיל המבדיל לשתות כולו ואין משקה ממנו בני הבית וצריך לברך אחריו ברכה אחרונה על הגפן וגו':

כתב בש"ע סי' רצ"ד דיש להניח הדס עם הבשמים דאז עושין ככולי עלמא. וכתב הלבוש שמצוה לברך על הדס של מצוה של לולב כיון דאיתעביד ביה מצוה פעם א' נעביד ביה מצוה אחריתא. וכתב בע"ת בשם המקובלים שיש סוד גדול בהדס לברך עליו במוצאי שבת ע"כ ראוי לכל ירא שמים שיניח הדס אצל הבשמי': וכתב רמ"א בש"ע סי' רצ"ח ויש לראות בצפרני יד ימין ולאחוז הכוס ביד שמאל ויש לכוף האצבעות לתוך היד שאז רואה הצפרנים עם הכפות בבת אחת ולא יראה פני האצבעות עכ"ל. וכתב בא"ז בשם פסקי תו"ס יש לכוף הד' אצבעות של יד ימין לתוך הכף על האגודל כנגד הנר ויראה הצפרניים עם הכף בבת אחת. ולא יפשוט אח"כ האצבעות לראות פני האצבעות והוא על פי הסוד וראית את אחורי ופני לא יראו וטעם ראיית דוקא ד' אצבעות של ימין ולא שמאל ולמה אסור לראות פני אצבעות עיין קצת ממנו בע"ת בשם תולעת יעקב דף כ"א סי' ס' וינעם לך: ותיכף אחר ההבדלה יאמר אנא משבענא עליך כמו שנדפס בשם הרב ז"ל הגירסא נכונה ואמיתית. ואח"כ יאמר הפסוק פורה דרכתי לבדי ומעמים אין איש אתי. ואדרכם באפי וארמסם בחמתי. ונח מצא חן בעיני ה'. ויהי דוד לכל דרכיו משכיל וה' עמו. בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ. ה' צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה: ואח"כ לכש"ע. בקצת תיקוני שבת נדפס אנא משבענא עלך פותה שר של שכחה וזהו טעות גמור. ואח"כ כל הסדרא כולה של השבוע הבאה. ואחר כך יאמר משביע אני עליכם וכו' כאשר נדפס בתיקוני שבת דף ק"א ע"א ואח"כ ז"פ אנא בכח. ואחר כך הפסוק ויזרע יצחק ואחר כך יברכך וגו' עד ואני אברכם יש נוהגים לומר ברכת כהנים קודם הבדלה והוא לפי דעת קצת מקובלים. ואחר כך יאמר הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך בדרך ולהביאך אל המקום ויכוין על סופי תיבות סן הנה עד המקום גי' טפטפי"ה שהוא בגי' קצ"ג ויאמר על מגן תהי' לי למגן. על צבא תהיה לי לצבא צוה פחד על כל לב זר אמן וכי"ר. כי ע"ל מג"ן. וגם ע"ל צב"א וגם צו"ה פח"ד כולם גי' קצ"ג והוא סגולה נפלאה לשמירה. ואחר כך יסדר שולחנו לסעודת מ"וה מלכה וירבה בנרות ואע"פ שאינו צריך א"א לכזית מ"מ יסדר שלחנו במאכלים טובים ויאמר דא היא סעודתא דדוד מלכא. וכתבו המקובלים מי שיש בו יר"ש אסור מהתעסק במלאכה ואפי' בדברי תורה עד אחר הסעודה דמוצאי שבת כי הנפש יתירה אינה הולכת לגמרי עד סעודת מ"ש ותשאר עי"כ ברכה בכל סעודת החול ובבחינת אכילה זו יאיר בכל אכילת השבוע מן קדושת שבת. גם על ידי סעודה זו ינצל מחיבוט הקבר ועיין שם בס' עשרה מאמרות חלק א' פרק כ"ג דף כ"ו ותמצא הסוד. ומי שמתענה במוצאי שבת שאינו יכול לקיים סעודת מלוה מלכא יקיימנה בדברי תורה:

כתב ט"ז ומ"א בסעודת מלוה מלכא יהדר אחר מין שתאב מאכלו עליו ביותר אף שהוא ביוקר ואותן שמאחרין כל כך בסעודה ג' שאין יוכל לאכול במוצאי שבת יכולין לקיימה בפירות: כתב בע"ת סי' ס' בשם אדם גדול אחד על מה דארז"ל אבר א' נברא באדם ונסכוי שמו ואינו נהנה בשום אכילה שיאכל האדם רק כשיאכל במוצאי שבת ללוות המלכא והטעם כל עצמות האדם נאכלים בקבר חוץ מעצם זה וממנו יחיה בתחיית המתים והיינו משום דכל עצמות קבלו הנאה מאכילת עץ הדעת אבל עצם זה כיון שאינו נהנה משום אכילה רק במוצאי שבת לא קיבל שום הנאה מאכילת עץ הדעת שהיה בערב שבת וע"כ לא נקנסה עליו הגזירה כי עפר אתה ואל עפר תשוב ומתקיים ואינו שב לעפר לעולם:

כתב בתיקוני שבת דף ק"ג וז"ל וטוב גם כן לומר כמה פסוקים שנזכר בהן אליהו הנביא והוא מופלא לזכרון ולפתיחת הלב כמו שכתב הרוקח והם במלכים א' י"ז ובדברי הימים ב' כ"א ובמלאכי עכ"ל. וכן ראיתי מה שנכתב בשם ס' הגולות הטעם למה אומרים

הפסוקים שיש בהם אליהו כי יש צדיקים שחטאו במקצת דברים שצריכים במ"ש להשיבן לדונן ואליהו מקבל עליו דין כדי לחגן על הצדיקים ולא יתנם למ"ש להחזירם לדון והוא סובל במקצת וז"ש בתנא דבי אליהו הריני כפרת משכבותם עכ"ל . ובאמת תמה אני למה לא נדפסים בתוך תיקוני שבת כי הפסוקים המה מפוזרים א' הנה וא' הנה וא"א לאומרם ואם לו שנכתבים ביחד כי המה יותר מששים פסוקים ע"כ כל מי שיש בו יראת שמים ורוצים לאומרן יכתבם בתוך תיקוני שבת שלו :

דיני ערב ראש חודש

ערב ראש חודש שהוא יום כפור קטן שהוא כולל כל החודש ראוי להתענות ולעשות במעשה תשובה גמורה . ואם חל ר"ח ביום א' מתענין ביום ה' שלפניו . אם חל ר"ח ביום שבת מתענין ביום ו' וכתב בתשו' הרא"ש דלעולם יש להתענות יום הכניסה שלפני המולד . ולענין השלימה אם השלים בפעם הראשון אפי' בע"ש צריך להשלים . ואם בפעם הראשון לא השלים א"צ להשלים . מיהו במקו' שעושין ממנו תענית ציבור וקורין ויחל והוא נמנה עמהם צריך להשלים . ומצוה להרבות בסעודת ר"ח . כתב שכ"ג ראיתי מדקדקים כשחל ר"ח בחול עושין מאכל אחד יותר לכבוד ר"ח וכשחל בשבת עושין מאכל אחד יותר ממה שעושין לכבוד שבת . כתב ב"ח מה שהתינוקות מוליכין מעות לרבן בכל ר"ח וקורין מעות ר"ח אין לבטלו אחד המרבה ואחד הממעיט . טעם למה נתן הקב"ה ר"ח לנשים יותר מן האנשים כי ג' רגלים הם כנגד ג' אבות אי"י והי"ב חדשים כנגד י"ב שבטים וכשחטאו שבטים בעגל והנשים לא רצו ליתן נזמיהם לעגל לכן זכו שנתן להם הקב"ה שכרן י"ב ר"ח נגד י"ב שבטים :

כשחל ר"ח במ"צ"ש והתחיל בסעודה בשבת ונתאחר עד תוך הלילה יזהר שיאכל כזית פת בליל מוצאי שבת ואז יזכיר בברכת המזון יעלה ויבא ולא רצה כי ראש חודש הוא ודאי ושבת אינו רק תוספת ואם יאכל פת ליכא מאן דפליג כאן . ט"ז :

כתב מהרא"ש שהשמש יתחיל להתפלל קודם הציבור וכשיגיע ליעלה ויבא ירים קולו להשמיע לציבור : המתענה תענית חלום בר"ח ניסן או בר"ח אב אין צריך להתענות תעני' לתעניתו כיון די"א דמצוה להתענות אבל בשארי ר"ח פשיטא דצריך תענית לתעניתו :

כתב בש"ע מי שיש לו נשואין בניסן מתענה ביום חופתו ואפי' בר"ח ניסן וכתב מ"א וה"ה בל"ג בעומר ומר"ח סיון עד ערב שבועות ובימים שבין י"כ לסוכות ג"כ מתענין ביום חופה אבל באסרו חג ובט"ו באב ובט"ו בשבט אינו מתענ' : כתב רבינו ירוחם דלאו[...] שנהגו שלא לעשות מלאכה בר"ח אין להנ[...] לעשות שום מלאכה ולא כמו שיש נשים טוע[ות] ואומרות אין לנו לטוות אבל עושין שום מלאכ[ה] אחרת וזה אינו נכון ויש קצת נשים שאומרינ[ן] אין לנו לעשות להשתכר אבל תופרות בגד[י] בית ונראה שגם זה אינו נכון לנגד עיני שמאח[ר] שנהגו שלא לעשות מלאכה צריכין ליזהר שלא לעשות בו כלל ואפשר דמעיקרא הוי קיבל[ו] עליהן לשנותו מחול ממש ולא לאסור במלאכו[ת] שאינן עושות להשתכר וראוי לחוש לדבר[י] רבינו ירוחם : כתב מהר"ל נוהגין להכריז ע"[י] התינוקות בבית הכנסת בין קדיש ובין תפל[ת] ערבית ראש חודש ולא ע"י החזן בעצמו שלא להפסיק ונוהגין אם ר"ח רק יום אחד קורין ר"[ח] אם ראש חודש ב' ימים קורין בליל ראשון ר[...] יעלה ויבא ר"ל כוון שיום א' דראש חודש הוא יום ל' של חודש העבר ואינו ר"ח ממש רק לענין יעלה ויבא אבל ליל ב' קורין ראש חודש שהוא ממש ר"ח וממנו מתחילין למנות ימי החודש : כתב ע"ת בסי' ר"ם נמצא כתוב בשם צוואת ר' יהודה החסיד שאסור להסתפר בר"ח : וכתב בכ"ג אפי' אם חל ראש חודש בערב שבת אין להסתפר מפני הסכנה ויש להסתפר ביום ה' דלפניו וכן מצא כתוב דיש סכנה מי שנוטל צפרני ידיו ורגליו ביום א' ונכון ליזהר . בענין ברכת הלל נראה אם מתפלל[ין] בצבור מברכין בתחילה ולבסוף יהללוך אבל היחיד שמתפלל הלל בר"ח לא יברך בתחלה ולא יאמר בסוף יהללוך כי ספק ברכות להקל : כתב הרמ"א וי"א דגם יחיד מברך עליו וכן נוהגין במדינות אלו ומ"מ יזהר אדם לקרות בצבור כדי לברך עליו עם הצבור וי"א כשיחיד קורא אומר לשנים שיאמרו עמו ראשי פרקים דאז הוי כרבים . ונהגו כן בהודו ולא באנא . אם בא לבית הכנסת סמוך להלל יקרא הלל תחילה עם הצבור ואח"כ יתפלל י"ח , ואסור להפסיק באמצע הלל ודיניו כמו בק"ש ועיין בש"ע סי' תכ"ב :

כתב בע"ת סי' תכ"ב אין אומרים הלל בבית האבל תוך שבעה : כתב מ"א הטעם כיון דכתיב בו לא המתים יהללויה והוי לועג לרש אלא כל יחיד יאמר הלל בביתו :

קצת דיני קידוש הלבנה

מצוה גדולה אם מברכין על הירח במוצא[י] שבת כשהוא מבושם ובגדיו נאים ואם מברך בחול יש לו ללבוש סרבל המכובד שיש לו . לפי דברי המקובלים אין לקדש[ה] אלא עד אחר ז' ימים שלימים מעת לעת משעת המולד אבל לפי פוסקים האחרונים

לבוש ובעל ע"ת בשם הר"ר יונה והרי"ף בשם ב"ח וכן הסכים מו"ט דבמ"ש מקדשין אם היא שלש' ימים ואילך ונתבסם אורה. כתב מ"א בשם הגהת מיימוני כשמקדשין הלבנה במוצאי שבת תהיה הצלחה וכשתתכסה ולא תוכלו לברך אתו החודש לא יהא מצלית דוק תשכח. מ"ש בש"ע דעיקר מצוה לקדש הלבנה במ"ש דוקא אם ליל מוצאי שבת הוא קודם עשרה ימים לחודש מיום המולד אז ממתינים עד מוצאי שבת אבל אם הוא אח"כ אין ממתינים. כתב מ"א ר"ל שצריך לחשוב אם ישארו עוד ה' לילות עד חצי כ"ט י"ב תשצ"ג מיום המולד שמא יהיה אותן לילות מעונים אבל בז' ימי אבילתו לא יקדש הלבנה אבל אם לא ישלים אבלתו עד עשרה בחודש מיום המולד לא ימתין עד ליל י"א ויקדש בימי אבלו מ"א. כתב בע"ת בשם ב"ח הטעם שאין מקדשין הלבנה תחת הגג משום דהוי מקבלת פני שכינה ואין זה דרך כבוד וכל זה היכא דאפשר אבל היכא דלא אפשר ר"ל מי שוחשש באיזה מיחוש שלא יוכל לצאת חוץ א"נ כששרויין בין הא"י יוכל לקדשו בביתו דרך חלון ופתח. וכתב עוד הלכה למעשה ראה למהרש"ל יושב בחדר שמח וטוב לב וצוה לפתוח החלון וקידש הלבנה. אין מברכין הלבנה בזמן שיש מסך מבדיל בין הלבנה אם לא שהמסך הוא רק וקלוש עד שהוא מכיר דברים שניכרים לאור הלבנה וכן הוא הדין לענין עבים אם המה דקים וקלושים מברך ואם התחיל לברך וכיס' הענן עב גומר הברכה דכ"ז סי' קנ"ד. כתב הלבוש שאין מקדשין הלבנה במוצאי ט"ב ולא בכל שארי מוצאי תעני' כתב בעל א"ז בשם הרב ז"ל שכתב שמקדשין במוצאי ט"ב שבו נולד בן דוד ומבשרין אותה שעתידה להתחדש וסדר היום מתיר בכל מוצאי תענית וכן הסכים בכ"ג למעשה ושכן נוהגים בירושלים ושארי מקומות בכל מוצאי תענית ובפרט בי' בטבת שיש לחוש ביומות הגשמים שיהא השמים מכוסים בעבים ולא יוכלו לקדשה עוד. כתב ט"ז ומ"א אפילו צבור שמתענים אם יראו שיעבור הזמן יקדשו בליל תענית ואפי' יחיד המתענה יקדש עם הצבור דברוב עם הדרת מלך:

כתב בכתבי מו"ח הרב הגדול מוהר"ר בנם הלוי זצ"ל שהיה אב"ד ור"מ בק"ק רימנאב מי שמאחר להתפלל במוצאי שבת או שממשיך סעודתו בלילה יקדש הלבנה עם הצבור אף שלא התפלל מעריב:

וכתב בעל ע"ת בשם ב"ח שהעיד על רבו מובהק מהר"ש דלא הוה מקפיד והיה מקדש הלבנה בי"ט וכתב הב"ח דבשנת ש"ץ לא היתה נראית הלבנה במוצאי יו"כ וגם אח"כ לא היתה נראה עד ליל ט"ו והיינו מקדשין אותה בליל ט"ו:

ולעולם מתחילין למנות משעת המולד ולא מר"ח ומקדשין עד חצי כ"ט י"ב תשצ"ג:

כתבו המקובלים קודם שיקדש הלבנה יאמר מזמור הללויה הללו את ה' מן השמים עד לעולם חק נתן ולא יעבור בגי' רפ"ח שע"י קטרוג הלבנה נפלו רפ"ח ניצוצות שיתוקנו לעתיד לבא וק"ל עיין ע"ב שמות רי"ו כי ויעבור המה אותיות ע"ב רי"ו וק"ל:

כשרוצה לקדש הלבנה יאשר רגליו ויראה ראיה אחת קודם שיתחיל לברך וכשיתחיל לברך טוב לא יראה בה כלל ויאמר לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה על ידי ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל ויברך הברכה מלה במלה לא במהירות בכוונה וכשאומר ברוך יוצרך ברוך עושך ברוך קונך ברוך בוראך יכוין על ר"ת שהמה יעקב שהלבנה סימן לו שנקראת מאור הקטן והוא נקרא ג"כ קטן וכשרוקד ג' פעמים לא יכרע בברכיו ולא ידלג רק יגביה עקבותיו ויעמוד על אצבעות רגליו וירקוד. ולאחר שאמר ג"פ תפול עליהם פנים ואחור יאמר לחבירו ג"פ שלום עליכם ואח"כ יאמר דוד מלך ישראל חי וקים ואחר כך יאמר ג"פ סימן טוב מזל טוב יהא לנו ולכל ישראל אמן:

קבלה מרבי יהודה החסיד שיאמר אח"כ פסוק קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות דומה דודי לצבי או לעופר האילים הנה זה עומד אחר כתלנו משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים ואחר כך אומרים הללויה הללו אל בקדשו עד כל הנשמה תהלל יה הללויה ואחר כך אומרי' מזמור אשא עיני אל ההרי' וגו' כל המזמור ואחר כך יאמר תנא דבי רבי ישמעאל אלו לא זכו ישראל אלא להקביל פני אביהם שבשמים פעם אחת בחדש דיים אמר אביי הלכך צריך למימרא מעומד:

הג"ה כתבו המקובלים שיאמר ג"כ מזמור אלהים יחננו ויאיר בעיניו צורת המנורה ואח"כ ינער שולי מדיו לשבירת הקליפות:

כתב בספר אור חדש מעשה שסיפר לו רבי מאיר מיוזליה באחד שפגע בו לסטים ורצה להורגו וביקש ממנו שיניחנו לעשות מצוה א' קודם מותו ואז היתה הלבנה בחדושה וקדושה בכוונה גדולה ונעשה לו נס כשאמר כשם שאני רוקד כנגדך כך לא יוכלו כל אויבי לנגוע בי לרעה. בא הרוח ונשא אותו מן הארץ רחוק מן הלסטים שפגעו בו להרגו וניצול בעזרת האל ית' וגם שמעתי מי שקדש הלבנה מיום שקידשה לא ידאג שימות באותו חודש מאותו יום ואילך עכ"ל:

הלכות פסח

מנהג טוב לקרות מר"ח ניסן בכל יום ויום הנשיא השייך לאותו יום כי כל נשיא ונשיא היה לו סודות גדולות וביום י"ג בניסן יקרא פ' בהעלותך עד כן עשה את המנורה והוא נגד שבט לוי. ואותן הנוהגין להתענות ער"ח של כל השנה יתענו ג"כ ער"ח אייר דאף שנוהגין קדושה בכל החודש זה לענין תענית רשות אבל תענית זה שקיבל עליו לחיוב בכל השנה יתענה וכן אחר אסרו חג של פסח יתענו יום שמת בו אביו ואמו שקורין יא"ר צייט

ציו"ט: כתב בש"ע סי' תס"ח שלא להקיז דם בשום עי"ט משום ערב שבועות שיצא מלאך ושמו טבוח ואמר להם לישראל אם אין אתם מקבלין התורה טובח אתכם אבל שרעפפין מהרי"ו אוסר ומהרי"ל מתיר מלבד בהושענא רבה שהוא יום דין ובעי"ט האחרון של פסח הכל שרי דאינו רגל בפני עצמו. המדקדקין במעשיהם יאמרו נוסח זה אחר שריפת החמץ כל חמירא וכל חמיע דאיכא ברשותי דלא חמיתי' ודלא בערתי' ודלא ידענא ליה ליבטל ולהוי הפקר כעפרא דארעא לפי שהלחם הוא חיים של האד' ואין ראוי לזלזל בכבודו לשורפו לכך נתקן בלשון תרגום שלא יבינו המזיקין ומקטרגין, סדה"י. בע"פ נכון ליזהר לשרוף החמץ אחר שעה ד' ר"ל תכף נאך צעהן אוי"הר ואח"כ יבטלנה. והמדקדקין שורפין החמץ בין תשע לעשרה רצה לומר צווישן ניין אונן צעהן אוי"הר וכן נכון לעשות. דיני הלכות פסח רבות במאוד יותר משאר איסורין על כן ידקדק אדם במאוד ואל יסמוך על אנשי ביתו רק בעיניו יראה הן בהגעלה הן בכל ביעורי חמץ ומכ"ש בעשיית המצות לראות שיהיו עשוים בזריזות בלי שהייה. המנהג להחמיר להגעיל כל הכלים אפילו כלי שתיה שתשמישן בצונן מ"מ צריך לדקדק כשמגעילין ביורה כל מיני כלים להגעיל בראשונה כלי שתשמישן בצונן ואח"כ כלים שנשתמשו עליו רותח כגון טעל"ר שאוכלין עליהם ואח"כ כלים שמשתמשין בהן חמץ בכלי שני כגון קערות וכפות ואח"כ קדירות של מתכות יורות ודודים:

כתב בש"ע סי' תנ"א סכינים מגעילין בכלי ראשון ומותרים. וכתב הב"ח ואם הקתא קבוע במסמרים קטנים אין מועיל הגעלה. גם סכין שקתא שלו עצם או עץ לא מהני הגעלה. כי במקום המסמרים יש בהם גומות. ע"כ מי שיש בו יראת שמים יהיו לו סכינים חדשים או יצניע הסכין משנה לשנה. כלי שיש בו גומות או חלודה אף כל שהוא בעי ליבון ואם החלודה מבחוץ או על שפתו מלמעלה אין מעכב. מהרי"ל כתב בש"ע כלי שיש בו טלאי אם קדמה בליעת האיסור לטלאי צריך להסיר הטלאי קודם הגעלה או ישים גחלים על מקום הטלאי עד שישרוף גוף האיסור אם ישנו ואח"כ מגעיל כל הכלי. כתב מי"ט רבים אינם מבינים לשון טלאי ואוסרים כלים של כסף ומתכות ובדיל וטעות הוא שתק גם על ידי היתוך המתכות באור ואילו היה שם גוף האיסור כבר היה כלה ואבד ע"כ. וכן כתב ט"ז מי שהיה רגיל להשתמש בביתו בכלי חלב אל יגעיל אותו לאכול בו בשר וכן להפך והטעם כיון שהיו רגילין בכך בקל יבא ח"ו לטעות-אבל מי שמכר או נתן שום בלי לאחר שלא היה רגיל בו מותר להגעיל להשתמש בהיפוכו מבשר לחלב או מחלב לבשר וליכא למיחש למיטעא:

הג"ה צריך להודיע זה ברבים שרבים ואינם יודעים מי שקונה כלי מן כה"י שטוה כלי. מתכות ר"ל (וואס מען קח במעלגין) כגון כלי כסף וזהב ונחושת קלל שקורין מע"ש בל"ל ובדיל ועופרת וברזל אם הם חדשים צריכים טבילה כמ' שאלו שבאו מיד כה"י ליד ישראל לטבול אותו ואם שכלי אינו חדש צריכין הגעלה מאיסור שבלע בתוכו ואחר כך צריכין גם כן טבילה משום טהרה. יש לזהר אם קונים כלי תרם הדפיג אם טובלין אותן שלא לברך עליהן רק סוכין בלא ברכה כי אין מחוייבים לברך אלא על כלי מתכות (ר"ל וואס מען במעלגי קתן) למשל זהב וכסף ברזל ונחושת ובדיל ועופרת מי שיש בידו כלי מתכות מה"י בתורת משכון שסוכר כל זמן שישראל שיש בדעת הה"י לפדותו הרי עדיין כלי של הה"י ואם ישראל מנעינו מהאיסור מותר להשתמש בו בלא טבילה וכיון שנודע לישראל בודאי אין רוצה לפדותן עוד אע"ג שהשתמש בו זמן ארוך מ"מ מחויב עתה לטבלו משום שהרי שבעת הזאת נקרא כלי של ישראל כמבואר בטי"ד סי' ק"ך:

ולענין מכירת החדר שהחמץ בתוכו ימכור החדר עם כל מה שבתוכו ויאמר הא"י הריני מתנה שיקנה לי הכסף לבד בלי משיכה וצריך להודיע לו ולהבינו הדבר היטב שיהא דעתו סומכת לקנות וימסור לו המפתח. וכן אם הוא מנהג בין הסוחרים להקנות מטלטלים במסירת המפתח שמוסרים לקונה די בזה וצריך לידע בבירור שהמנהג כן ואז מועיל ונקנה החמץ להא"י כמבואר בח"מ סי' ר"א אבל אסור לעשות שום תחבולה וערמה לגרום שלא יהיה הא"י יוכל לילך להחדר וליקח כל אימת שירצה ליקח ועל דבר זה נאמר ויראת מאלהיך. כתב הר"ן מדנקיט אור לארבעה עשר בודקין את החמץ ולא אמר חושך או לילה מכאן אתה למד שהבדיקה צריך להקדימו עם שעדיין אור היום אע"ג שאין לילה ממש כדי שלא יתרשל ע"כ יש ליזהר בזה והנזהר בזה יזהר לילך מחיל אל חיל ממצוה למצוה דהיינו לאחר ששאב מים למצות יבדוק את החמץ כי זמן שאיבת מים הוא סמוך אחר שקיעת השמש בין השמשות ואז תכף אחר השאבת מים יבדוק. בענין אכילת חמץ בע"פ ראה ראיתי הרבה המון עם שאינן נזהרין ואוכלין אחר ד' שעות על היום ועבירה גוררת עבירה שעי"ז נמשכין בשרפת חמץ ואז בא שש קודם שנשרף ושתים רעות עשו אינן מקיימין מצות שרפה בחמץ שלהם וגם הביטול שמבטלין אינו ביטול כי הוא לאחר זמן איסורו ואז אין החמץ ברשותן ע"כ מי שיש בו יראת שמים ראוי למהר ולהשכים לאכול ויצוה לכל בני ביתו שיאכלו קודם שיגיע שעה רביעית וישרוף חמצו בשעה ד' כדי שיראו ממנו המון עם וכן יעשה אשרי לו שזכה ומזכה את הרבים:

הג"ה כתב בספר זכרון ציון שראוי לומר תפלה לביעור חמץ בשעת שרפת החמץ: יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי כשם שאני מבער חמץ מביתי ומרשותי כך יאו"א תבער כל החיצונים ואת רוח הטומאה תבער מן הארץ ואת יצרנו הרע תעבירהו מאתנו ונתת לנו

לב בשר וכל הסטרא אחרא וכל הקליפות וכל הרשעה כעשן תכלה ותעביר זדון מן הארץ תבערם ברוח בער וברוח משפט כשם שהעברת את מצרים ואת אלהיהם בימים ההם ובזמן הזה אמן :

אין אומרים ע"פ ובחול המועד של פסח מזמור לתודה לפי שיש בלחמי תודה חמץ ואין ראוי להקריב קרבן תודה . כתב מ"א הבא אחר נפלים צריך להתענות בע"פ דהוי בכור לנחלה בתשובת חוט השני כתב בכורים שהמה בעלי ברית או סנדקים מותרים לאכול על המילה ויפרעו התענית אחר החג ג"ן : כתב מ"א מצה כפולה ונפוחה אין לאוכלה בע"פ כל היום שמא מצה הוא ואסור לאכול מצה בע"פ אבל ביום י"ג מותר. כתב מהרש"ל אין מברין את האבל בע"פ וכן אם נקבר המת בע"ש אחר חצות א"א צדוק הדין ואין מברין את האבל . כתב ב"ח אבל תוך י"ב חודש אין לו הסיבה אבל מ"מ לובש הקיטל שהוא בגדי המתים וה"ה אבל על שאר מתים תוך ל' כשלא נהג ז' קודם הרגל אינו מיסב ובכל מקום שנזכר א"צ להיסב יש איסור להיסב וכן כתב רש"ל ומ"א. בענין ערב פסח שחל להיות בשב' ע' שין סעודה שלישי' בבשר ודגים ואיתא שישלם סעודה שלישית בדברי תורה וביין . המוצא חמץ בביתו בימים טובים של פסח או ערב פסח שחל להיות בשבת אחר חצות היום יוציאו על ידי א"י ובליכא א"י יכפה עליו כלי ולא יטלטלו ובח"ה יוציאו בעצמו : וכל מי שיש בו יראת שמים ישתדל בכל מה דאפשר ויראה שיאפה כל המצות שצריך לכל המועד קודם פסח כי אם יתערב עמו פשהו מחמץ יתבטל קודם זמן איסורו וכן כתב הטור ומנהג יפה הוא :

הג"ה וידוע לכל בר דעת שהחמירו חכמינו ז"ל באיסור חמץ יותר מכל האיסורים שבתורה שכל האיסורים מתבטלים בששי' וחמץ איסורו במשהו ואפילו באלף לא בטיל חדא דלא בדילי אינשי מיניה ועוד משום שהחמירה תורה לעבור עליו בבל יראה ובבל ימצא ועוד שיש בו חיוב כרת כדכתיב כל אוכל מחמצת ונכרתה הנפש ההיא מעדת ישראל ר"ל שיכרת נפשו מעדת ישראל וידוע ג"כ מה שכתבו המקובלים כל האוכל חמץ בפסח מיתתו במגפה כי חמץ גי' מגפה וגם שהחמירו רז"ל שלא ילוש העיסה רק במים שלנו שעבר עליהם לילה אחד כדי שיהו צוננין וגם שלא יעביר הקמח והמים תחת אויר השמים מגולה ואפי' ביומא דעיבא וגם שלא ילוש נגד החלון או הפתח שיוכל השמש לזרוח עליו . וגם החמירו רז"ל שלא יניח העיסה בלי שום עסק רק בלא שהייה כי יש פוסקים סוברים שהשהיות מצטרפות . וכל ההזהרות שהחמירו רז"ל כדי שלא יבא העיסה ח"ו לידי חימוץ שלא יהא נענש עליו האוכל בחיוב כרת וכמה שמירה גדולות שנמצא בהלכות פסח שא"צ כאן כי רבים אינם יודעים מהזהרות כולם ע"כ אוי לנו שכך רואות מקלות גדול שנעשה בעו"ה בישובים ובכפרות כעת בכאן ממש כולם כאחד שוים . א' שעושין עיסות גדולות הרבה ועיסות הרבה כדי שלא יהיו צריכין ליתן שכירות הרבה לאופה א"י ויש מעמידין נערים קטנים ונערות קטנות לעסוק בעיסתן ויש אפי' גדולים שאין בהם יראת שמים כלל שמניחין העיסה לפניהם ומכין על העיסה במגלגל שקורין וואלגע"ר שאל"ן ואין מספקין העיסה כלל תמיד נגד לעסוק בו כראוי ובודאי העושין כן שאינן משגיחין בעצמן על עיסתן לעסוק בו כראוי ובפרט ע"י קטנים וקלי הדעת אותן בני אדם אוכלים חמץ בפסח בבתיהם וגם לפעמים אופין בחדר שיש בו התנור שאופין בו ובודאי חום התנור הולכת אל כל החדר וממהר להחמיץ העיסה . ויש מקילין עוד קודם שמסיקין המצות לתנור עושין עשרים או שלשים מצות כדי שיהיו מוכנים אם יאמר האופה להביא לאפות וזו בודאי איסור גמור . ע"כ כל ישראל קדושים הם . כל כוונתם לעבוד את בוראם כראוי ולזכות ע"י התורה והמצות לחיי עד ולרב טוב הצפון ולא שיהא ח"ו נשמתם ונשמת בני ביתם נכרתים מעדת ישראל אלא שהרוב שוגגים המה ולא יודעים מהאיסור והעונש הגדול ובודאי אם יודע להם מהאיסור והעונש הגדול בודאי ייראו ולא יזידון עוד . ע"כ מן הראוי להודיעם ולהזהירם על כך מוטב שיהיו שוגגות מעט יותר (ר"ל שלא יאפה כל המצות בהסקה אחת אלא יאפה בב' הסקות אף שמחויב ליתן להאופה שכירות כפול משני הסקות) כדי שיהא לו מצות שנעשים כהלכתן וכשרות ויתיישב בדעתו אם בא אליו על הדרך ליסטים אחד וחרבו שלופה בידו ואמר אם אין אתה נותן לי כך וכך אכה אותך מכת חרב והלא בודאי שהוא נותן לו כדי שיהא ניצול ממנו על אחת כמה וכמה ראוי לו שלא יקמץ מחמת שכר אפייתן כדי שלא יהא ח"ו נפגם נשמתו ונכרתה ח"ו ודי בכך לכל בר דעת שיבינו בעצמו על קיום המצות . ועוד צריך להודיעם אם התנור מלא ועדיין יש מצות עשויות מוטב שישברו המצות ולעשותם מחדש ממה שיתעכבו בידיהם . ועוד צריך להודיעם עם העיסה רכה מותר להתערב בו עיסה קשה אם כבר הוא עשוי או לעשות עיסה קשה להתערב בו :

ראוי להשגיח בזה בכלי שלשין בו ולש בפעם א' כמה עיסות בזה אחר זה וכשמודד הקמח בהכלי אז פרורי העיסה שנדבקו בכלי מהעיסה ראשונה משתהים בלי עסק וגם לפעמים לשין איש או אשה או בתולה כמה עיסות בזה אחר זה ובודאי עדיין נשאר נדבק העיסה בידיהם . על כן צריך לראות שיהא הכלי נקי והידים יהיו ג"כ נקיים ובזה לא נזהרו על כן יש לנהג לרחוץ הכלים והידים היטב ולנגבם היטב בין עיסה לעיסה או שיהיו לו שני כלים מוכנים מיד אחר עיסה ראשונה יהיה אחד מוכן לרחוץ הכלי היטב ולנקותו והעיסה השניה ימרוח בכלי השני וכן חוזר חלילה וטוב ויפה הוא :

הג"ה ראוי ליזהר שהמודד הקמח לא יתן מים לאותו כלי כי שמא נדבק מעט קמח בידיו ויפול לתוך המים וגם יש ליזהר מי שמודד קמח שיהיו הכתונות מעל הזרוע עד המרפק שקורין עלין בוג"ן כדי שלא יבא הקמח אל כתונתו או למלבושיו ואח"כ אם יתעסק בעיסה יפול הקמח לתוך העיסה כי כל זה צריך זהירות גדול כי רבים אינם נזהרים בזה :

כתב בכתבי הר"ב ז"ל מי שעוסק במצוה צריך להתעסק עד שמתחמם כל הגוף עד שיזיע כגון בעשיית המצות בפסח ובלישתן או בנשיאת המטה של המת או בעשיית הארון והקבר או הולך לדבר מצוה או בשום מצוה מכפר על הוצאת זרע לבטלה כי הזרע בא על ידי חימום כל הגוף :

צריך לומר קודם שילוש העיסה כל הפירורין שיפלו מן הבצק הזה יהיו בטלים והפקר ולא כמו שאומרין סתם פירורין הפקר . ראוי לומר בכל פעול' של מצות לשם מצת מצוה הן בעשיית המצות הן בשאיבת המים הן במדידת קמח הן בנתינת המים :

ויאמר בזה הלשון דא גיב איך איין מעל צו מצות (או מעל צו מצה) דא גיב איך וואסר צו קנעטין מצה (או מצות) והוא על פי הסוד כדי להבריח הקליפה ממנו וישרה עליו

עליו הקדושה ויהא כונתו לש"ש :

הג"ה יש להזהיר להנשים כי לפעמים יש כמה עיסות ואין שמה נשים כמנין העיסות טוב שיקח אשה אחת חלה מב' או ג' או יותר בברכה אחת ויהיו העיסות נושקין זו לזו ולא לברך וליקח חלה על כל עיסה ועיסה. בק"ק מגוארס ק"ק פירדא נוהגין לעשות כל העיסות קטנות מאוד ואע"פ שיש בעיסות שיעור חלה נוהגין שלא ליקח חלה עד אחר האפייה ואומרין הטעם מחמת מהירת עשייתן יש לחוש שישכח מליקח חלה מקודם מכן ואחר האפייה משימין המצות בסל או במפה אחת ולוקחין חלה ממנה אחת על כולן אם שכח מליקח חלה מהעיסה אחת ואינו יודע איזה הוא אחר האפייה ישימו המצות בסל או במפה ויקח חלה מאחת על כולן בלא ברכה :

עוד ראוי להשגיח ולהזהיר בזה עד מאוד שנוהגין הנשים אם אופין בבית א"י להטיל חלותיהן על הכירה תוך הגחלים ואח"כ אם הנשים הולכות משם באו הא"י ולוקחין אותן החלות מתוך הגחלים קודם שנשרפין ונותנין אותן לחזרים שלהם וזה שכיח עד מאוד ע"כ ראוי לעמוד על גביהן בר ישראל או בת ישראל עד שנשרפו לעפר. נוהגין העולם ליקח למצת מצוה כמה עשרונים ועושין מצוה גדולות ובאמת טועין הם כי כל הפוסקים כתבו בהדיא הלבוש האריך בזה וכן בש"ע סי' תע"ה שלא יהיו שלש מצות אלא מעשרון אחד זכר ללחמי תודה והוא ג"כ על פי סוד כמוס אע"ג דבשאר העיסות נוהגין לעשות קצת גדולים אבל בעיסה זו לא יהא יותר מעשרון שהוא שיעור חלה עיין שם וע"כ כל ירא שמים צריך ליזהר בזה ואל ישגיח בהמון עם שאינם נזהרים בזה : כתב בעל א"ז סימן תס"א אם נמצאו נקבים בתוך המצה בפסח אינו אסור אלא מקום נקב כיון שנאפה קודם פסח ואם נשארו מצות עד אחר הפסח ונמצאו נקבים במצות מ"מ מקום הנקב אסור ומחויב לחתוך הנקבים ולהשליכן לנהר דהוי חמץ שעבר עליו הפסח אע"ג שנאפו המצות קודם הפסח אבל במצות שנאפו בפסח ונמצאו בו נקבים הן שנמצאו בתוך הפסח הן שנמצאו אחר הפסח כל המצה אסורה וכן אם נמצא במצה שנאפה בפסח שנכפלה כל המצה אסורה עכ"ה : הרחת שקורין שויב"ל בל"א נכון לקנות חדשה או לעמוד משנה לשנה משנה זו לשנה אחרת ביד ישראל וראוי להיות לאפיית מצות שני שויבלי"ן אולי יחמץ מצה אחרת ואין ראוי להוציא ברחת זו מצה אחרת. ראוי ליזהר שלא יוציא שום מצה מהתנור לראות אם היא אפויה עד שנאפה יפה יפה שלא יבא לידי חימוץ. ראוי ליזהר אם מביאין מצות התנור אם רואה המבי' שיש שם שני בני אדם שיש להם מצות בידן ירחיק את עצמו עם המצה מהתנור ולא יעמיד שם וימתין כי בקל יבוא לידי חימוץ מחמת חום התנור וראוי להשגיח ע"ז ביותר : בערב פסח יקיים שויתי ה' לנגדי תמיד בכל היום כולו בעבודת השי"ת באהבה וביראה שיהא זריז לבער החמ[ץ] ב' שעות מקודם חצות ולבטלו במהירו' ויהרה[ר] בתשובה ויפשפש במעשיו ויחשוב ככה יבע[ר] היצה"ר כי חמץ רומז ליצה"ר ולא ימצא עו[ד] אצלו אפי' במשהו כי אותיות חמץ ואותיו[ת] מצה אין החילוק ביניהם רק משהו של הה"א ואחר כך יסתפר לכבוד י"ט קודם חצו[ת] דוקא וכן ליטול צפרניו קודם חצו[ת] כי מחצות היו' ואילך הוא י"ט ומטעם דהחמיר[ו] בע"פ יותר מבשאר ערבי שבתות וי"ט משו[ם] דזמן הקרבת פסח היה מחצות ואילך וביו[ם] שיחיד מביא קרבן אסור בעשיית מלאכ[ה] ואע"ג דבטל הטעם לא בטל האיסור. והעושה מלאכה בערבי פסחים מחצות ואילך משמתי[ן] אותו. וכתב בעל א"ז אם שכח ליטול צפרני[ו] קודם חצות וכל הני דמותרין לגלח בחה"מ כמו שיתבארו סי' תקל"א ה"ה דמותרין אחר חצות בע"פ וגם לסוך מנעלים שקורין שי"[ן] שמירי"ן אסור אחר חצות. ואם אפשר ל[ו] יאפה המצות אחר חצות. שיהא במקום קרבן פסח : ואחר חצות ילך לרחוץ ויטבול עצמו לכבוד הרגל אשר בחר בנו :

הג"ה כשהולך לטבול בערב הרגל בטבילה ראשונה יאמר הריני טובל לאעברא הזוהמא מעלי. בטבילה שנייה יאמר הריני טובל לאעברא לבושין דחול. בטבילה שלישית יאמר הריני טוב[ל] לקבל קדושת הרגל ויאמר :

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו כשם שאני מטהר את גופי במקוה מים אלו כן ה' אלהינו תטהר את נפשי רוחי ונשמתי במי רחמיך היוצאים מן הנהר היוצא מעדן להשקות את הגן ובהם תדית כתמינו ותאציל עלינו שפע משני שמותיך הוי"ה ואהי"ה במילוי יודו"ן כזה ויכוי"ן (יו"ד ה"י וי"ו ה"י אל"ף ה"י יו"ד ה"י) שעולה רג"ל שנהיה טהורים בבחינת נפשינו לפני כסא כבודך ונוכל לקבל עלינו שפע יום הקדוש הזה חג פלוני ואל יעכב חטא ועון את תשובתנו לפניך בזכות השמות היוצאים מפסוק ויקרא אלהים ליבשה ארץ ולמקוה המים קרא ימים שסגולתן להעביר כתם חטא ופשע ורשע ולהוסיף קדושה בנפשות הצדיקים ויאמר מקוה ישראל ה' מושיעו בעת צרה וכתיב וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם אמן סלה :

בשעת יציאה מן המקוה יאמר והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו כל הכתוב לחיים בירושלים אם רחץ אדני את צואת בנות ציון ואת דמי ירושלים ידיח מקרבה ברוח משפט וברוח בער. אמר ר"ע אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכ' ואומר מקו' ישראל ה' מה מקוה מטהר את הטמאי' אף הקב"ה מטהר את ישראל ופוסע לאחריו כיוצא מבית הכנסת. וכשלובש חלק המיוחד לי"ט יאמר פסוק זה כל כלי יוצר עליך לא יצלח וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי זאת נחלת עבדי ה' וצדקתם מאתי נאום ה'. ע"כ הג"ה :

ונשלמה פרים שפתינו ע"כ תקנו אנכה"ג התפלה כנגד תמידין ותפלת מנחה היא נגד תמיד של בין הערבים והנה בזמן שבית המקדש קיים היה הפסח נשחט אחר תמיד של בין הערבים וכדי שישלמו [ה]פ[רי]ם שפתינו

שפתינו ראוי לעסוק בסדר קרבן פסח אחר תפלת המנחה והא לך סדרו בקצרה כפי מה שהעתיק בסדר היום וז"ל :

קרבן פסח מביא מן הכבשים או מן העזים זכר בן שנה ושוחטו בעזרה בכל מקום אחר חצות ארבע עשר דוקא ואחר שחיטת תמיד של בין הערבים ואחר הטבת הנרות של בין הערבים ואין זורקין דם הפסח עד שישחטו התמיד ויזרקו את דמו וממרסים בדם הפסח כדי שלא יקרוש עד שיזרקו דם התמיד ואח"כ יזרוק דם הפסח ואין שוחטין את הפסח על החמץ וזורק דם הפסח זריקה אחת כנגד היסוד וכיצד עושין שחט השוחט וקבל הכהן האחד שבראש השורה ונתן לחבירו וחבירו לחבירו והכהן הקרוב אצל המזבח זורקו זריקה אחת כנגד היסוד וחוזר הכלי ריקן לחבירו וחבירו לחבירו מקבל כלי המלא תחלה ואח"כ מחזיר הריקן והיו שורות של בזיכי כסף ושורות של בזיכי זהב ולא היו לבזיכין שולים שמא יניחום ויקרוש הדם אח"כ תולין את פסח ומפשיטין אותו כולו וקורעין אותו וממחין את קרביו עד שיצא הפרש ומוציא את האימורין והם החלב שעל הקרב ויותרת הכבד וב' כליות והחלב שעליהן והאליה לעומת העצה ונותנם בכלי שרת ומולחם ומקטירם הכהן ע"ג המזבח כל אחד לבדו והשחיטה והזריקה ומחוי קרביו והקטיר חלביו דוחין את השבת ושאר ענייניו אינם דוחין את השבת וכן אין מוליכין אותו לבית כשחל בשבת אלא כת הא' הם מתעכבי' עם פסחיהם בהר הבית והכת השניה יושבת לה בחיל והג' במקומה עומדת. חשכה יצאו וצלו פסחיהם ובג' כיתות הפסח נשחט ואין כת פחות משלשים אנשים נכנסה כת האחת ונתמלאה העזרה נועלין אותה ובעוד שהם שוחטין ומקריבין החלב קוראין את ההלל אם גמרו אותו קודם שיקריבו כולו שונין אותו ואם שנו ישלשו . ועל כל קריאה תוקעין ג' תקיעות תקיעה תרועה תקיעה גמרו מלהקריב פותחין העזרה יצאה כת ראשונה נכנסה כת שניה נועלין דלתת העזרה גמרו פותחין . יצאה כת שניה נכנסה כת שלישית ומעשה כולן שוין ואחר שיצאו כולן רוחצין העזרה ואפי' בשבת מפני לכלוך הדם שהיה בה וכיצד היתה הרחיצה אמת המים היתה עוברת בעזרה והיה לה מקום לצאת ממנה וכשרוצין להדיח את הרצפה סותמין מקום יציאתה והיא מתמלאת על כל גדותיה מפה ומפה עד שהמים עולין וצפין מכאן ומכאן ומקבץ אליה כל דם וכל לכלוך שהיה בעזרה . ואח"כ פותחין מקום יציאתה והכל יוצא עד ש שאר הרצפה מנוקה וממש פה זהו כבוד הבית . אם הפסח נמצא טריפה לא עלה לו עד שמביא אחרת .

וצריך האדם הירא וחרד על דבר ה' לקרוא אותו בזמנו שתעלה קריאתו במקום הקרבתו וידאג על חורבן הבית ויחנן לפני ה' בורא עולם שיבנה אותו במהרה בימינו . עכ"ל : ואחר כך ילביש מלבושיו הנקיים והמחובדים כדי לקבל שמחת הרגל בשמחה ובששון וכן נאה לו לעשות ולהחזיק טובה וחנות למי שעשה לאבותינו ולנו כל הנסים והנפלאות במצרים והוציאנו מעבדות לחירות . וע"כ צריכין אנו להראות בעצמינו הענין ההוא ולשמוח בישועת אלהינו להכיר ולידע את החסד הגדול שעשה אלהי אבותינו לישראל עמו ויעשה המצות לשמה בדעת שלימה ובכונה הראויה ולא דרך עראי מצות אנשים מלומדה . ואח"כ כשמקבל י"ט ומתפלל ערבית יתפלל בכונה שלימה ובשמחה לזה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו . ויחזור לביתו ויכינו כלי כסף וזהב בגדי משוי ורקמה מכל מה שחננו הש"י והכל כדי להראות לכל שמחת לבו בחסדו של מקום :

כתב מ"א כל השנה טוב למעט בכלים נאים זכר לחורבן חוץ מליל פסח ירבה בכלים נאים ע"כ . ויכין מקום מושבו שיסב בהסיבה דרך חירות. אבל תוך י"ב חודש אין לו הסיבה וגם אין לובש הקיט"ל. ב"ח :

כתב מ"א דה"ה אבל על שאר קרובים תוך ל' כשלא נהג ז' קודם הרגל אינו לובש הקיט"ל :

וקדושת לילה זו וכל הדינים ומנהגים הוא קדושה רבה במאוד כי אז בחר בנו הש"י מכל העמים וקדשנו במצותיו ע"כ ראוי לאדם להיותו נזהר שלא ידבר בלילה זו שיחה משיחת חולין ויזהיר לבני ביתו על זה ולא יהיו נפרדים מדביקות הש"י רגע כמימריה רק יתעסקו במצות הלילה ובסיפורי ניסי מצרים ולפרסם לבני ביתו ואם הקב"ה חלק לו בבינת ויודע סודו' העינים יעסוק בהם עוד מטעם אחר שלא ישיח שיחה בטילה עד אחר אכילת אפיקומן :

כשמברך אמצה ומרור יכוין בברכתו גם כן על הכריכה גם מן הראוי כשמברך על אכילת מצה שיהיה במחשבתו ג"כ על אכילת אפיקומן וכשהוא כך איך יפסיק בשיחת חולין שלא לצורך . ואח"כ יעסוק בדברים הצריכין ללילה למסדר ויכין עצמו מבעוד יום ויהא שלחנו ערוך ויהא הכל מוכן ומזומן שלא יצטרך להשהו' משחשיכ' כדי שיאכל האפיקומן וגם אמירת ההלל קודם חצות הלילה דוקא . ט.ב שיהא לו כרפס שקורין קרבל בל"א שהוא כרפס ממש ואם א"א שיהא לו כרפס ממש נוהגין ליקח פיטרזיל"ן בל"א וטוב ג"כ אם יהא לו חסא למרור שקורין לאטיגא בל"א שהי' חסא ממש ואם א"א נוהגין ליקח מערטיך שקורין קרי"ן בל"א נוהגין העולם לצלות ביצה ולצלות

ולצלו' זרוע זכר לזרוע נטויה וביצ' דתרגומא ביעא דבעי רחמנא למפרקינן אבל נראה להזרוע והביצה לא יהיו צלוין רק מבושלין מאחר בהתלמוד קוראן שני תבשילין וכן הוא בסדר היום וז"ל וישים בקערה ביצה וזרוע כבש או איל ויותר טוב שיהא מבושל ולא צלוי . ויזהא לו ב' זרועות ושני ביצות מבושלות ובבל לילה יחלקם לבני ביתו וכן משמע בטור בשם רבינו פרץ וכן מצאתי בתו' פ' ע"פ וז"ל שני מיני בשר פי' ר"א צלוי זכר לפסח ומבושל זכר לחגיגה ולא נהירא לכך נראה דתרווייהו מבושלין וכן משמע לשון תבשילין :

חג"ה כתב ע"ת וז"ל ומסרש"ל פסק שצריך לאוכלן לזכר אכילת פסח וחגיגה וע"כ טוב ונכון ליקח ב' תבשילין ולא צלוים ומיד אחר הכריכה יש לחלקם לב"ב וכתב הב"ח שכן היה מנהגו וכן עיקר עכ"ל וכן הוכא בא"ז :

כתב בשלחן ערוך סי' תע"ה ונהגו לעשות ג' מצות של סדר מעשרון זכר ללחמי תודה ועושים בהם סי' לידע איזה ראשונה או שנית או שלישית ומניחים הראשונה עליונה והשניה באמצע והשלישית בתחתונה ואופין אותם ג"כ כסדר . ואם נשבר אחד מהמצות יקח אותה לשניה במקום לוי באמצע אפי' היה הכהן דבלא"ה פורסים אותה ויסדר הקערה לפניו בענין שאין צריכין להעביר על המצות דהיינו הכרפס למעלה מן הכל והחומץ או מי מלח סמוך לו יותר מן המצות והמרור החרוסת יהיו קרובין מן הבשר והביצה :

חג"ה הטעם שמגביהין הקערה מפני התינוקות שישאלו שעדיין לא אכלנו ולמה מסירין הקערה ומשיבין להם שמחוייבין אנחנו מקודם להודות ולהלל להשם יתברך אודות הניסים שעשה לנו ועיקר המצוה של הסיפור הוא דוקא לתינוקת כדכתיב והגדת לבנך ע"כ מצוה גדולה לספר להם בל"א עיקר הניסים ויציאת מצרים להכניס היראה והאמונה בלבבם . עוד טעם להגבהת הקערה שהיינו שפלים במצרים עד מאוד והגביה הקב"ה אותנו למעלה. נוהגין העולם ליקח לחרוסת אגסים שקורין בי"ר בל"א וטועים הם כי צריכין דוקא ליקח אותן פירות שנמשלו בהם ישראל וכן הוא כפי' בש"ע סי' תע"ג וז"ל ועושין החרוסת מפירות שנמשלו בהם ישראל כגון תפוחים ותאנים אגוזים רמונים שקדים ונותנים עליהם תבלין כגון קנמון וזנגביל הדומים לתבן שהיו מגבלין בו הטיט עכ"ל ע"כ במדינתינו שאין לנו כל המינים יש ליקח תפוחים ואגוזים והוא ג"כ ע"פ הסוד כידוע ליודעי חן :

מי שאין לו חסא שקורין ליטוג"א למרור נוהגין ליקח קרי"ן בל"א רש"ל . וכן שמעתי בשם מהר"ר שבנא שכן קיבל מרבותיו וכל מה שיש בקרקע קרוי שרשים ומה שהוא למעלה מן הקרקע קרוי קלח ויוצאין בקלח ולא בשרשים ע"כ בשיקח כזית מן הקרין יקח העלין עם הראש כעובי אצבע וזהו בודאי למעלה מן הקרקע ומה שהוא חייב לאכול מדאורייתא צריך להיות דוקא כשיעור כזית הן באכילת מרור לכן ראוי לכל ירא שמים לאנום א"ע שיאכל כזית מן המרור ולא כמו שנוהגין העולם שאוכלין רק דבר מועט ואינן יוצאין ידי חובתן ע"כ צריך למעך העלין של הקרי"ן כי לפי מראות העין הוא כזית וכשימעך

אינו כזית :

חג"ה נוהגין העולם כשאוכלין מרור טובלין בחרוסת ולוקחין ג"כ חרוסת ואוכלין עם המרור צריך להודיעם שצריכין לנער החרוסת מעליו וכן הוא בהדיא בש"ע סי' תע"ה וכן בכריכה צריך ג"כ ליקח כזית מן הקרי"ן הטלין עם הראש נוהגין העולם בכריכה אין טובלין הכריכה בחרוסת וכתב בע"ת שמהרש"ל והב"ח הסכימו עם דעת ב"י שצריך בכריכה ג"כ לטבלו בחרוסת וטעם נכון הוא שהרי עיקר טעם הכריכה שאנו עושין כמו שעשה הלל וע"כ הלל היה מטבל בחרוסת שלא אכל מרור רק בכריכה . וכתב בש"ע סי' הנ"ל שצריך לאכול יחד מצה ומרור בהסיבה דמשום מצה בעי הסיבה ואי משום מרור הא אי אכל בלא הסיבה יצא . ע"ש הם :

ולענין ד' כוסות שיעור הכוס צריך להיות גדול שמחזיק רביעית הלוג שהוא כמו ביצה ומחצה וכתב ב"י שאין צריך לשתות דוקא רביעית אלא רוב' וסיהו התוספות כתבו שצריך דוקא לשתות רביעית הלוג והרמב"ם כתב שצריך לשתות רוב מכל כוס אפי' מחזיק כמה רביעית :

הג"ת כתב בא"ז בשם ב"ח דלא ימלא כל הכוס רק רובו ממנו וזה נקרא נמי כוס של יין ושפה הכל לכתחלה ובדיעבד יצא בשתיית רוב ממנה ובמדינת פולין שהיין ביוקר ומוטין מעט יזהר כל אדם שלא ליקח כוס גדול מרביעית וישתה כולו לכתחלה או רובו בדיעבד עכ"ל ואין ליקח כוס שהיו צר כמין (גלו"ק גלא"ז) מפני שלא יוכל לשתות רביעית כבת א' :

וכשמברך על היין תהיה הפת מכוסה שלא יראה בושתו וכשאמר ההגדה יהא הפת מגולה דהיינו אותה החצי מצה הפרוסה צריך להיות קצת תוצה מגולה כי נקרא לחם עוני שעונין עליו דברים הרבה . וכשמגיע לפיסקא והיא שעמדה לאבותינו וכו' עד שיסיים הפיסקא והקב"ה מצילנו מידם וזהו ע"ד הקבלה אז יהא הפת מכוסה ויאחז הכוס בידו . ואח"כ יעמיד הכוס על השלחן ויגלה הפת עד שיגיע ללפיכך ואז יכסה הפת ויאחוז הכוס בידו ויאמר לפיכך וכו' ולעולם יקח הכוס ביד ימין והוא ע"פ הסוד :

חג"ת וקודם שיתחיל הקידוש יאמר הריני רוצה לקיים מצות כוס ראשון של ארבע כוסות לשם יחוד הקב"ה ושכינתיה ע"י ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל . וכן יאמר קודם שיתחיל לומר הא לחמא עניא הריני רוצה לקיים מצות סיפור יציאת מצרים לשם יחוד וכו' וכן יאמר בכוס של אחר לפיכך הריני רוצה לקיים מצות כוס שני מארבע כוסות לשם יחוד וכו' וכן קודם אכילת מצה יאמר הריני רוצה לקיים מצות אכילת מצה לשם וכו' וכן קודם אכילת מרור יאמר הריני רוצה לקיים מצות אכילת מרור לשם וכו' וכן קודם אכילת אפיקומן יאמר הריני רוצה לקיים מצות אכילת אפיקומן לשם וכו' וכן קודם ברכת המזון יאמר הריני רוצה לקיים מצות ברכת המזון לשם וכו' ואחר ברכת המזון קודם הברכה על היין יאמר הריני רוצה לקיים מצות כוס שלישי מארבע כוסות לשם וכו' וקודם כוס רביעי יאמר הריני רוצה לקיים מצות כוס רביעי מארבע כוסות לשם יחוד וכו' . לפי ספרי הקבלה הנ"סחא האמתית היא ה"א לחמ"א עני"א בגי' רי"ו שהוא סוד ג' פסוקים ויס"ע ויב"א וי"ט שהם ע"ב שמות רי"ו אותיות שבכתב הפסוק הזה יצאו ממצרים כידוע לחכמי לב :

וכדי שיצא לכל הדיעות בשעת ברכת המוציא יקח הפרוסה בין ב' השלימות דהיינו שיקח שלשתן בידו כדי שיהא גם כן לחם משנה וקאי הברכה גם כן על הפרוסה ואחר הברכה יניח השלישית שנקראת ישראל

יקח רק העליונה שנקראת כהן והפרוסה שנקראת לוי ובוצע כזית מן כל אחד ואחד ואם אינו יכול לאכול שתיהן בבת אחת יאכל תחילה כזית המוציא שבצע מהעליונה ואח"כ יאכל כזית מהפרוסה ושתיהן יאכל בבריכה ולא יפסיק בשיחה ח"ו עד שבלע שתיהן : כתב מהרש"ל למה שנדפס בסוף לפיכך ונאמר לפניו הללויה הוא טעות וצ"ל ונאמר לפניו שירה חדשה שקאי על שירת הים שהיתה בלשון נקבה כמ"ש את השירה הזאת ר"ל שחזרו לגלות כמו הנקבה שחוזרת ויולדת ובברכה שאומרים בהגדה אומרים שיר חדש דקאי על העתיד לבא שלא יחזרו שוב לגלות כדמיון זכר ולפיכך צריך לנקוד ונאמר בסגול תחת הנו"ן שהוא משתמש בלשון עבר ולא בחולם שהוא משתמש ל' עתיד ולפי דעת מהרש"ל צ"ל ונאמר לפניו שירה חדשה הללויה דקאי ע"ז שכבר אמרו הללויה כלומר הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה. בקצת הגדות נדפס ברכה קודם הלל היא טעות שאין מברכין כאן ברכה. אחר הלל הגדול נדפס בהגדה פסוק רננו צדיקים אין לאומרו כי פסוק זה אינו מן המזמור בלל. מ"א :

הג"ה ע"כ מי שהוא ירא שמים ורוצה לקיים הסדר כהלכתה כאשר עתכו יכתוב בסדר הגדה שלו בכ"מ ומקום ההנהגה כדת מה לעשות ואז בודאי לא ישכח שום דבר :

כתב מהרי"ל כל המצות שאוכל בסעודה צריך הסיבה וכן כתב מהרי"ל והרוקח. בשעת האכילה לא יאכל כל שבעו עד שיהא קץ באכילה שלא יהא לו אכילת אפיקומן כאכילה גסה שעליו נאמר ופושעים יכשלו בם ח"ו ואז יהא לו אכילת אפיקומן למשא ולטורח. ומצוה מן המובחר שיאכל אפיקומן שני זיתים דהיינו כמו ביצת תרנגולת ומ"מ לא יפחות מכזית ובעי הסיבה ויהא זהיר מלדבר שיחה בטילה בשעת אכילת אפיקומן ג"כ יהא זהיר לאוכלו קודם חצות כיון שהוא דוגמת אכילת קרבן פסח שהיה ג"כ אכילתו קודם חצות הלילה : חייב אדם לעסוק בהלכות פסח ולספר ביציאת מצרים ובנסים ובנפלאות שעשה הקב"ה לאבותינו עד שתחטפנו השינה. אע"ג שנוהגין העולם שלא לקרות ק"ש על המטה בשני לילות האלו כי המה נקראים ליל שמורים מן המזיקים מ"מ ברכת המפיל חבלי צריך לברך כי הברכה אינו משום שמירה רק הברכה על השינה גם יאמר פ' שמע :

ואחר כל הסדר יאמר שיר השירים כולה ׃

יש אנשי מעשה שאינם ישנים שום שינה בשני לילות האלו ומתעסקים ומספרים בענין יציאת מצרים עד הבוקר :

הג"ה לפי קבלת הרב ז"ל אסור הזיווג אבל ליל טבילה של מצוה מותר :

מצאתי כתב בשם מהרי"ל בלילות סדר של פסח יאמר בברכת המזון הרחמן הוא ינחילנו ליום שכולו טוב ליום שכולו ארוך ליום שהצדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה ויהיה חלקנו עמהם ואח"כ יאמר הרחמן הוא יזכנו לימות המשיח וכו' :

כתב הש"ע והלבוש סי' תע"ב מצות לחזור אחר יין אדום מפני שדרכו להיות משובח מן הלבן לפיכך אם ידוע לנו שהלבן שיש לנו הוא משובח הוא קודם :

כתב ט"ז בזמן הזה נמנעין מליקח יין אדום מפני עלילות שקר בעו"ה :

כתב בש"ע סי' תפ"ג מי שאין לו יין בליל פסח במקומות שנוהגין לשתות מי דבש שקורין מעד יכול ליקח אותו לד' כוסות כתב מ"א אם שתיית רוב המון לאקרי"ץ או עפי"ל טרא"נק מותר ליקח אותו לד' כוסות אם אין לו יין ומע"ד ואין יוצאין בשרוית מי צמוקים. מהר"ש : כתב בש"ע סי' הנ"ל גם הנשים חייבות בארבע כוסות ובכל המצות הנוהגות באותו לילה (אע"פ שהוא מצות עשה שהזמן גרמא מ"מ מאחר שהנשים ג"כ היו באותו נס גם עליהם תקנו חז"ל שיהיו חייבות בכל אותן המצות הנוהגות באותן לילות. ע"ת שם) יש נוהגין ליקח חתיכה מהאפיקומן ועושים בו נקב ותולה אותו בקיר ותולה כך כל השנה לא נמצא. מנהג זה בשום ספר ולפע"ד לא שפיר עבדי דהוי בזיון אוכלין כדכתב בש"ע סי' קע"א וגם אמרו רז"ל התולה פתו יתלה פרנסתו ובפרט שתולין החתיכה של אפיקומן במסמר אלא אם רוצה לקיים המנהג יקח דבר מועט מהאפיקומן לישא אצלו בכיסו ר"ל בתוך הזין זעק בל"א והוא סגולה להציל מן הגזלנים ולהבריח הקליפות ממנו כי מצה ל' מריבה כי התרגום של מסה ומריבה הוא מצותא או יקח דבר מה מאפיקומן ויניח בביתו במקום מוצנא מטעם הנ"ל :

כתב בש"ע סי' תפ"א אחר ד' כוסות אינו לשתות יין אלא מים. וכן המשקים דינן כיין : כתב ב"ח אבל מי זנגב"ל שקורין אינגב"ר ואשי"ר שרי :

וכתב בר"ם והמנהג לשתות מים המבושל שקורין לקרי"ץ וא"כ אפשר דאף עפפי"ל פראנ"ק שרי עכ"ל :

כתב במ"א בשם תשובת רמ"א סי' ע"ה האריך שלא לברך על שום מגילה רק על מגילת אסתר ובעל א"ז פסק דגם על מגילת איכה מברכין בלחש כיון שהש"ץ קורא להשמיע לעם וכן פסק ט"ז שלא לברך על שום מגילה חוץ ממגילת אסתר וסיים בזה הלשון כל המברך על מגילות אלו הוי ברכה לבטלה :

דיני ספירת העומר

ענין ספירת העומר הוא ענין גדול וקדושה עליונה ממשיכים על עצמן ע"כ צריך שיתעורר לבו בכוונה ויהיה קדוש וטהור: טעות גדול בנוסח שרגילין לומר שהיום יום אחד או יום ב' כי השי"ן הזה אין חיבור רק יאמר היום יום אחד או יום ב' בלא השי"ן:

הג"ה ובלבוש האריך בסי' תפ"ט סי' ב' במלתא בטעמא למה אין מסמכה אמצית שהיום ע"ש:

ומן תיבת היום ואילך היא מצות הספירה. ומי ששומע הברכה מחבירו יאמר אמן קודם שיתחיל לספור היום וכיון שהספירה היא לעומר צריך לומר היום כך וכך לעומר ולא כמו שנוהגין העם שאומרים בעומר:

הג"ה וכבר נדפסו כמה פעמים ספירת העומר עם כל הכוונות למי שיש לו יד ושם בחכמת הקבלה גם הפתיחה של"ה אחר הספירה ואין להאריך בזה:

כתב רש"ל שצריך לספור בצאת הככבים ולא קודם לכן ואם הוא בין השמשות אינו רשאי להתחיל לאכול עד שיספור תחילה: נוהגין שלא לישא אשה בין פסח לעצרת עד ל"ג בעומר אבל לארס ולקדש שפיר דמי ואף מי שעשה שידוכין אסור לעשות ריקודין ומחולות ומי שקפץ וכנס אין עונשין אותו. היינו בנשואין שעושין מצוה אבל אם נסתפר בימי העומר נוהגין לקנות ולענוש ואין להסתפר עד ל"ג בעומר בעצמו ולא מבערב. מיהו אם חל ביום א' נוהגין להסתפר ביום ו' לכבוד שבת. ומי שהוא בעל ברית ר"ל מוהל וסנדק או אביו של תינוק מותר להסתפר בספירה לכבוד המילה סמוך לערב קודם כניסה לבהכ"נ:

דיני יום טוב

לעירוב תבשילין יקח הפת המוכן לסעודת שחרית או לסעודה שלישית וגם יקח תבשיל חשוב כגון חתיכת בשר או דג ולא דבר מת שהוא בזיון. מצוה למי שיש בו יראת שמים שיעשה עירוב תבשילין בשביל כל בני עירו ויזכה על ידי אשתו או בנו ובתו הגדולים ויאמר להם בזה הלשון (דא זייא זוכה דיזש לחם ובשר דז איך עז גיב במתנה גמורה ווער דא ווערט פר געשין האבין דיא דא היא וואנן עירוב תבשילין צוא מאכן כדי דז זיא זאלין דא מיט יוצא זיין) ומי שזוכה יטול בידיו ויגביה מן הקרקע טפח כי זכין לאדם שלא בפניו ואח"כ יטול המזכה ויאמר הברכה. אסור להחם הנרות של שעוה בי"ט כדי להדביקן דהוי ממרח וכן אסור ליקח שעוה בידו שמא יבא למרח:

כתב מ"א בי"ט אסור להסיר הפחם שקורין פו"צין בל"א מן הנר בידו בין אצבעותיו ובפרט בנר של שעוה או נר של חלב אבל בנר של שמן מותר לנפץ שקורין שנע"לין באצבע כי אז ודאי לא יגע בגוף הפתילה כי אין לה דיבוק עם הפתילה. כתב בש"ע סי' רצ"ו ונהגו להבדיל במוצאי י"ט של פסח על שכר ולא על יין:

כתב מ"א דוקא במקום דהוי שכר חמר מדינה אבל בארץ אשכנז אסור. כתב בט"ז דאשה שאירע טבילתה בי"ט ראשון ושכחה ליטול צפרניה בעי"ט אסור לומר לאינו ישראל שתטול צפרניה בי"ט מחמת שהיא פושטת ידיה במכוין לזה וזהו איסור גמור. כתב בט"ז בשני י"ט של גליות מותר לכ"ע להדליק בליל שני הפתילי' שכבה בליל ראשון רק כי"ט שלאחר שבת ור"ה אסור ובודאי ראוי לכל אדם לצאת ידי הכל ולעשות לעולם פתילות חדשות כדי שלא יבא לידי טעות:

צריך להזהיר הנשים אם נוטלים חלה בי"ט שאין לשורפן ביו"ט כי בזמן הזה כולנו טמאים שאין לנו אפר פרה אדומה להטהר והוי נטמאת העיסה ואין שורפין קדשים בי"ט. עוד יש להודיע להנשים המוען בדין ששמעו אם אופין ביו"ט של פסח אל יקח ממנו חלה כשהוא עדיין עיסה כי אי אפשר להניח שהוא מחמיץ ואין יכולין לשרוף בי"ט כי אין שורפין קדשים בי"ט ואל יאפה אותה כי אין ראוי לאכילה שאין לנו כהן שהוא טהור בזמן הזה ע"כ אופין אותן בלתי לקיחת חלה ואחר האפיה לוקחין חלה והמה עושין כן ג"כ בשארי י"ט של גליות ושמה אין שייך שיבא לידי חימוץ ויש שאין מברכין כלל ברכה בי"ט על הפרשת חלה וטועין הן אלא מחוייבין ליקח חלה בי"ט אלא שתניח אותה בלי אפיה עד אחר י"ט ואז שורפין אותה:

כתב ט"ז מה שנוהגין בקצת קהילות ששופכין הלוים בי"ט בתוך המים שנוטלין בהם הכהנים לנשיאת כפים שמן של ריח שקורין שפיגנרו' או מים של שושנים ואיסורא עבדי דמולידין ריח במים ואפילו שופכין מעי"ט מ"מ מולידין ריח ביו"ט על ידי הכהנים וזהו ניחא להו ומכווני' לכך ע"כ יש למנוע מלעשות כן: כתב מ"א בשם כ"ג דאסור לשתות ביום טוב הטוטאין שקורין דאוב"ק משום מכבה וגם אסור משום מוגמר דאינו שוה לכל נפש וגם לא הוי אוכל נפש:

כתב מ"א המנהג בליל י"ט שאין לוקחין הנרות מבית הכנסת לביתם כדרך שעושין במ"ש דיש לגזור בשעה שאין הרוח מנשב אטו שהרוח מנשב ואי אפשר להבחין יכוין לכבד י"ט במאכל ובמשתה טובים לכבוד י"ט ולא למלאות כריסו. בגדי י"ט יהיו יותר טובים מבגדי שבת. ביום טוב לא יאמר

יאמר רק פ' התמיד ולא שארי פרשיות הקרבנות כמו בשבת. מצוה גדולה להאכיל לגר ליתום ולאלמנה ולעניים בי"ט ולשלוח להם מנות בעי"ט ובי"ט ובשלוח להם ישלח מן המובחר כי נחשב לו כהקרבת קרבן לגבוה והקרבן היה צריך שיהיה מחלביהן. יזהר עד מאוד לקרות ק"ש של שחרית בזמנה דהיינו קודם ברוך שאמר כשאומר שמע ישראל יאמר עד ובשעריך כי החזנים מאריכים בניגונים ויש לחוש שיעבור זמנו:

הג"ה בשערי ציון שער ג' הובא תפלה נאה לאומרה בג' רגלים בשעת הוצאת ספר תורה יאמר שלש עשרה מדות הרחמים ה' ה' וגו' ואח"כ יאמר:

רבונו של עולם מלא משאלות לבי לטובה והפק רצוני ותן שאלתי וזכה לי (פב"פ) ואשתי ובני ובנותי וכל בני ביתי לעשות רצונך בלבב שלם ומלטנו מן יצר הרע ותן חלקנו בתורתך וזכנו כדי שתשרה שכינתך עלינו והופע עלינו רוח חכמה ובינה ויתקיים בנו מקרא שכתוב ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה' ובכן יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתזכני לעשות מעשים טובים בעיניך וללכת בדרכי ישרים לפניך וקדשנו בקדושתך כדי שנזכה לחיים טובים ארוכים לחיי עולם הבא ותשמרני ממעשים הרעים ומיצר הרע ומרות גבוה ומימים רעים ומשעות רעות המתרגשות לבא לעולם והבוטח בה' חסד יסובבנו אמן:

ואח"כ יאמר ואני תפלתי וגו' ג"פ: שם בשערי ציון תפלה נאה לאומרה בשעה שהכהנים עולין לדוכן קודם שמסיימין שלום: יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתעשה למען קדושת חסדך וגודל רחמיך הפשוטים. ולמען טהרת שמך הגדול הגבור והנורא בן עשרים ושתים אותיות היוצא מפסוקים של ברכת כהנים (ויכוין ולא יוציא מפיו אלו השמות)

אנקת"ם פסת"ם פספס"ים דיונס"ים

האמורה מפי אהרן ובניו עם קדושיך שתהיה קרוב לי בקראי לך ותשמע תפלתי נאקתי ואנקתי תמיד כשם ששמעת אנקת יעקב תמימך הנקרא איש תם ותתן לי ולכל נפשות ביתי מזונותינו ופרנסתינו בריוח ולא בצמצום בהיתר ולא באיסור בנחת ולא בצער מתחת ידך הרחבה כשם שנתת פס"ת לחם לאכול ובגד ללבוש ליעקב אבינו הנקרא איש ת"ם ותתננו לאהבה ולחן ולחסד בעיניך ובעיני כל רואינו ויהיו דברי נשמעין לעבודתך כשם שנתת את יוסף צדיקך בשעה שהלבישו אביו כתונת פסים לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואיו ותעשה עמי נפלאות ונסים ולטובה אות ותצליחני בדרכי ותן בלבי בינה להבין ולהשכיל ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך וסודותיה ותצילני משגיאות ותטהר רעיוני ולבי לעבודתך ותאריך ימי וימי אשתי ובני ובנותי בטוב ובנעימות ברוב עוז ושלום אמן סלה:

ויכוין לסיים עם הכהנים כדי שיענו הקהל אמן. עכ"ה:

כשחל יום טוב בערב שבת לא יאמר הששה מזמורים לכו נרננה וכו' קודם קבלת שבת וגם בתוך קבלת שבת לא יאמר החרוזים של התנערי מעפר קומי והטעם מבואר למבין. מ"א: אסור ביום טוב לנטות השרגא שיש בו שמן לצד אחר להמשיך השמן מן הפתילה דהוי כמכבה בידים. מ"א בשם מהרי"ל: וגם אסור ליקח הפתילה מן הנר הדולק ליתנו למקום אחר דהוי כמכבה: מי שמתענה בי"ט צריך ללמוד כל היום או לומר תחינות:

בקצת מקומות נוהגין כשחל י"ט בחגל אומרים אחר שיר היחוד של אותו יום ג"כ אנעים זמירות יש ללמדן שלא לומר אותן פסוקים קודם אנעים זמירות המתחילים ככתוב דדוקא בשבת שייכין לאומרן דקאי אמה דסיים לעיל מיניה יהי שם ה' מבורך מן העולם ועד עולם ואז שייך לומר ככתוב: מי שבטלו אבילתו ברגל מ"ם דין ז' יש לו לענין קדיש יתום:

צריך להודיע להמוניים אם חל י"ט בשבת בתפלת מוסף אחר וביום השבת שהוא קרבן מוסף של שבת אומרים קרבן מוסף של אותו י"ט הן בפסח הן בשבועות הן בחג הסוכות ואח"כ אומרים ישמחו במלכותך כמו שנדפס אחר קרבן מוסף של פסח כך צ"ל אחר קרבן מוסף של כל החגים וק"ל:

צריך להודיע לנשים אם ממלאים עופות בי"ט שיתקנו החוט במחט בערב י"ט ושלא יחתכו החוט בי"ט וכן נהגו לשרוף בי"ט החוט הנשאר בעוף לאחר שתפרו כן הוא בש"ע סי' תקל"ט, הלא ידוע שאין שבת מכין לחול ולא לי"ט ואין י"ט מכין לשבת ע"כ יש להזהיר הנשים בי"ט ראשון של גליות בערב שלא לעשות שום דבר השייך ללילה לוי"ט אפי' הכנה מועטת אסור. יש נוהגין שמביאין אפילו הנר דשייך לליל שני לבית הכנסת מעי"ט כדי שיהא מוכן ואין מביאין בי"ט בערב. אבל לענין הדלקת הנר נוהגין הנשים כשבאים מבית הכנסת מדליקין נר שטוב יותר להדליק ביום טוב ראשון בין השמשות לצורך הלילה אע"פ שמברכ' לצורך הלילה אין בכך כלום. צריך להודיע להנשים כשמדליקין ביום טוב על הנרות שיברכו הברכה להדליק נר של י"ט וגם ברכת שהחיינו ויסיימו השתי ברכות קודם שידליקו כדי שיהא הברכות עובר לעשייתן. יש קצת אנשים שבליל י"ט שני לוקח כל ב"ב נר שמתפלל בו ושם אותו בחול ובזה איסור עבדי כמבואר בש"ע סי' תקי"ד. נר של שעוה שרוצה להדליק בי"ט ותם עליו שלא ישרוף כולו יכול ליתן כביבה קודם שידליקנה דבר המונעו מלשרוף בענין שיכבה כשיגיע שם עכ"ל הא כשנר דולק ואח"כ רוצה לתוחבו בחול המונעו מלשרוף אסור משום כיבוי ודרך הנכונה היא שכל ב"ה יקח הנר ויוליכנו לביתו ובזה ניצל מהעבירה ועושה מצוה כי מדליק במבואות אפילות וארז"ל מפני מה זכה שאול למלוכה שהדליק במבואות אפילות: כל דבר שאינו מפיג טעמו אם עושין אותו מעי"ט טוב שיעשנה מעי"ט כגון פירות היבשים שאינן מפיגין טעמן יבשל מעי"ט וכן לאקשין שקירין ורימזלי"ך המה טובים ישנים מחישום ואינן מפיגין טעמן יעשה ג"כ מעי"ט: מי שמת לו

לו מת בתוך הרגל מחויב לישב ששה ימים אחר הרגל כי יום האחרון נחשב ליום א' ומ"מ נוהגין לנחמו בתוך הרגל ומנין אותן הימים שמנחמין בתוך הרגל אין לנחמו אחר הרגל:

מסכת שבועות

כתב מהרש"ל שקיבל איש מפי איש שלא לעשות קידוש ולאכול בליל ראשונה של חג השבועות עד צאת הכוכבים והטעם מפני שבספירה כתיב שבע שבתות תמימות תהיינה וא"כ כשמקדש בעוד היום מחסר אותו מקצת מט"ט ימי הספירה שהרי חג השבועות הוא לאחר הספיר' וכשיש ספירה אינו שבועו' ונכון:

הג"ה וכן כתב ע"ת בשם משאת בנימין ובשם תשובת ריב"ש וכן כעל ח"ז הביא בשם הרבה פוסקים שצריך להמתין עד הלילה:

כתב ג"ן בשם מ"ב בשבועות קורין העשרת הדברות בטעם העליון ואז קורין הצדיק של לא תרצח בקמץ בשבת פרשת יתרו ובואתחנן קורין בטעם התחתון וקורין הצדיק בפתח: חייב אדם לטהר את עצמו ברגל ולילך לטבול ומכ"ש ברגל הזה שבו טבלו את עצמן כל ישראל אנשים ונשים בציווי השי"ת. ובפ' אמור משמע לטבול קודם עלות השחר לאחר שלמדו כל הלילה וכן הוא נדפס בתיקוני שבועות וכן הוא המנהג בא"י מ"מ טוב ונכון ג"כ לטבול בערב הרגל כדי שיהא טהור בהכנס הרגל וילמוד סדר הלילה הזה בקדושה ובטהרה:

הג"ה מה שאומרים בטבילות ערב הרגל ממלא לעיל בערב פסח כתוב בש"ע של הר"ב ז"ל נ"ל שבנעות אסור הזיווג אם לא בטבילה של מצוה:

וסדר הלימוד של זו הלילה כבר נתפרסם ונודע לרבים ע"י הקונטריסין שנתפשטו ונדפסו והמנהג הזה נתפשט בכל א"י ובכל המלכות אין נקי כולם כאחד מגדולם ועד קטנם וכן קיימו וקבלו עליהם ועל זרעם:

הג"ה כתבו המקובלים שכל מי שלא ישן כלל ועיקר בזו הלילה מובטח לו שבודאי ישלים שנתו ולא יארע לו שום היזק וז"ל שערי ציון מנהג חסידים בישראל להיות עוסקין בתורה בליל זה של שבועות ומי שאינו ישן אפילו רגע כל הלילה ניצול מכרת אותו השנה שכן אותיות כת"ר הוא כר"ת ומובטח לו שישלים שנתו ולא יהיה לו שום היזק ומלאכי השרת מכתירים לנשמתו בכתר תורה אשרי לו בעולם הזה וטוב לו לעולם הבא:

אף על גב שכבר נדפסו תיקוני סדר זה הלילה איזה פעמים מ"מ לא אכחיד מלהרשים סדר הלימוד של זה הלילה כולי האי ואולי לא נתפשטו התיקונים בישובים שיוכלו ללמוד מה שבאפשרות ללמוד מן הספרים שבידם. אע"פ שאין יכולים ללמוד בכל התיקון מ"מ מפני שכוונתם לש"ש הקב"ה מצרפ' למעשה ואז טוב להם. והתחדים לדבר ה' ושתדלו שיהיו עשרה דבל בי עשרה שכינה שרי'

ויוכלו לומר י"ג קדישים כמנין אחד וכנגדן שלש עשרה מכילין דרחמים. צריך ללמוד חלק מזוהר ותרי"ג מצות והנה בתורה שבכתב צריך לקרות ששה פסוקים מכל סדרה וסדרה וכן בכל עשרים וארבע דהיינו שלשה פסוקים ראשונים ושלשה פסוקים אחרונים זולת איזה פרשיות נפלאות ראוי לקרות אותם יותר מג' פסוקים:

ויאמר בתחלה תפלה זו:

אתה בחרתנו מכל העמים אהבת אותנו ורצית בנו והבדלתנו מן הטומאה טומאת מצרים מחמשים שערי טומאה והכנסתנו לחמשים שערי קדושה ביום הזה ותתן לנו ה' אלהינו התורה הקדושה וחקים ישרים בהר סיני ביום הקדוש הזה ותצונו ה' אלהינו להגות באמרות תורתך יומם ולילה כי הם חיינו ואורך ימינו לחבר הרעים והדודים ליחד ארבע אותיות של שמך הגדול ונכל העולמות ע"י עסק תורתנו ובכן יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שיהא לימודנו מה שנלמד בלילה הזה נחת רוח לפניך שיהא כנו סיפוק וכח להמשיך כתר לרישא דזעיר ולעשות ארבע ועשרים קישוטין לשכונה ע"י עשרים וארבע ספרים שהם כנגד ארבע ועשרים צירופי שמות היוצאים מראשי תיבות וסופי תיבות וחלופי תיבות ואמצעי תיבות ובכללן ובפרטן שתתן בנו רוח קדשך כדי שנשמור ונקיים את כל דברי תורתך ונהיה מתעובדים באהבת בארץ החיים אמן ונזכה להיות משושבינא דמטרוניתא ונחתם למחר בספר הזכרון לטובה ומשפע שתשפיע בשכינתך מחר ומשם תשפיע לנו לנפש רוח ונשמת לטהרנו מעונינו ולהכנים בהיכלא דמלכא ליעול ולא ליפוק ויקוים בנו מה שכתוב וזרקתי עליכם מים טהורים טהרתם מכל טומאותיכם ומכל גילוליכם אטהר אתכם:

ומתחיל בבראשית וקורא כל מעשה בראשית עד אשר ברא אלהים לעשות ואח"כ ג' פסוקים אחרונים ואח"כ נח לך לך וירא חיי שרה תולדות ויצא וישלח וישב מקץ ויגש ויחי שמות וארא מכל אחד ו' פסוקים דהיינו ג' פסוקים ראשונים וג' פסוקים אחרונים ובפרשת בא ג' פסוקים ראשונים ואח"כ יאמר מן וידבר ה' אל משה קדש לי כל בכור עד סוף הסדרה. ובפרשת בשלח יתחיל מתחילתה עד כי אני ה' רופאך ואח"כ ג' פסוקים אחרונים ובפרשת יתרו ג' פסוקים ראשונים ואח"כ יתחיל מן בחדש השלישי עד סוף כל הסדרה ואח"כ משפטים מתחלה עד ועבדו לעולם ואח"כ סואל משה אמר עד סוף הסדרה תרומה תצוה מכל א' ו' פסוקים כנ"ל ואח"כ כי תשא ג' פסוקים ראשונים ואח"כ יתחיל מן ויאמר ה' אל משה כתב לך עד סוף הסדרה. ואח"כ מן ויקהל כל הסדרות עד פרשה ואתחנן מכל סדרה ששה פסוקים כנ"ל זולת בפ' נשא יקרא ג"כ ברכת כהנים מן וידבר עד ואני אברכם ומזאת חנוכת המזבח עד סוף ואח"כ בפ' ואתחנן ג"פ ראשונים ואח"כ יתחיל מן ויקרא אל משה עד ובשעריך ואח"כ ג' פסוקים אחרונים ובפ' עקב שלשה פסוקים ראשונים ואח"כ יתחיל מן ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך עד זבת חלב ודבש ואחר כך פ'

יתו אם שמוע עד על הארץ. ואחר כך ג׳
סוקים אחרונים ואח״כ פ׳ ראה ג׳ פסוקים
אשונים ואח״כ יתחיל מן שבעה שבועות
ספר לך עד סוף הסדרה. ואח״כ שופטים
י תצא כי תבא נצבים וילך האזינו מכל
דרה ו׳ פסוקים כנ״ל ואח״כ וזאת הברכה
ולו ובסיום התורה יאמר קדיש. ואח״כ נביאים
אשונים ואחרונים כסדר הזה ששה פסוקים
כל א׳ ג׳ פסוקים ראשונים וג׳ פסוקים
חרונים רק ביחזקאל יקרא ההפטרה כולו של
בועת וכשיאמר ההפטרה צריך לעמוד
בחבקוק תפלה לחבקוק עד גמירא ובסיום
אמר קדיש. ואח״כ כסדר הזה בכתובים רות
ולו ופסוקו איכה יאמר בלחש ויאמר מכל
פר ששה פסוקים כנ״ל רק בספר תהלים
אמר ג״כ בתחלת ג׳ פסוקים הראשונים
אח״כ מזמור י״ט השמים מספרים כבוד אל
אח״כ מזמור ס״ח יקום אלהים ואח״כ מזמור
י״ט אשרי תמימי דרך כולו. והללויה הללו
ל בקדשו ובסוף משלי מן אשת חיל עד סוף
בסיום הכתובים יאמר קדיש. ואח״כ מתחיל
סדר משניות של ששה סדרי משנה מכל
סכת ומסכת יאמר משנה ראשונה ומשנה
חרונה וילמדו בסדר זרעים מועד נשים נזיקין
דשים טהרות ובסיום כל סדר יאמרו קדיש
רבנן. ואחר כך ספר יצירה משנה ראשונה
אחרונה ויאמרו קדיש דרבנן ואח״כ בזהר
פ׳ אמור מתחיל וספרתם לכם ממחרת
שבת וכו׳ תא חזי ישראל כד הוו במצרים וכו׳
ד אחלצהו ואכבדהו ואח״כ בבראשית מתחיל
ן ר׳ שמעון הוי יתיב ולעי באורייתא עד
רית קיימא דחתים בבשרא דבר נש ויאמר
דיש דרבנן. ואח״כ יקראו תרי״ג מצות כפי
מסודרים ברמב״ם או בסמ״ג ואחר השלמת
תרי״ג מצות יאמרו ר׳ חנניא בן עקשיא
ומר רצה הקב״ה וכו׳ ויאמר קדיש דרבנן.
אח״כ יאמר שיר השירים כולו ויאמרו קדיש:
חר הלימוד כל הלילה יאמר תפלה זו הן בשבועות הן
הושענא רבה הן בכל השנה כל אימת שלומד כל הלילה יאמר זה:
הי רצון מלפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי שאם נתחייבתי
לפניך כרת בבית דינך הצדק על חטאי ועוני ופשעי
מרובים יהי רצון מלפניך שיהא צערי שנצטערתי
לילה הזה ונדדתי שינה מעיני שתשגיח עלי בעין
מלתך ההוא עינא פקיחא דלא נאים ותיר תדיר שנאמר
נה לא ינום ולא יישן שומר ישראל ותקרע גזר דיני
רע מעלי ותחנני ותברכני מאוצר הכסף העומד לימין
ליון שהוא קל להוציא משם ותתן לעבדך פלוני בן
מתך פלונית חיים ארוכים לעסוק בתורתך יומם ולילה
יהיה הצער שיש לי בעיני תיקון לפגם הראות שפגמתי
עיינין עילאין ואשר הרע בעיניך עשיתי ויתוקן הפגם
הוא בכל המקומות שפגמתי בד׳ עולמות אצילות
ריאה יצירה עשיה ותצילני מעונש חיבוט הקבר
המלאך המשבר את עיני האדם אחר פטירתו בקבר
על ידי צער זה אפטר מאותו הצער ותשפיע עלי
שפע הטוב מכתר עליון להצילני מכרת אשר נתחייבתי
מצן שמך הגדול והנורא (יכוין אלד כשהוא במקורו
מתלידת) שתבטל מעלי כל גזירות קשות ורעות

ויהית לימוד זה נחת רוח לפני כסא כבודך ותתן בנו
כח לעמוד על המשמרת וללמוד תמיד לפניך ולהתנות
באמרי תורתך ולהיות מן העובדים לפניך בלב שלם
בנפש חפיצה לומדים תורתך לשמה ולברר כל ניצוצות
הקדושות שנתפזרו בין הקליפות על ידינו ולהחזירם אל
הקדושה ולתת נחת רוח ליוצרנו לדבק נפשינו ורוחינו
ונשמותינו לעבדו וליראה אותו בלב שלם ויהי נועם ה׳
אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו
כוננהו ברוך ה׳ לעולם אמן ואמן:

ואחר כך ילך לטבילה ואם אפשר שיהיה
קודם שיעלה השחר טוב מאוד על פי
הקבלה ולפי קבלת הרב ז״ל צריך לטבול ד׳
טבילות ולכוין בכל פעם באות אחד משם
הוי״ה בניקוד קמץ. ואחר שטבל יאמר פסוק
וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל
טומאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם ויאמר
יהוה אלהי צבאות עשה למען שמותיך
הקדושים והטהורים והנוראים שהם יוצאים מן
מדותיך שהם יהוה יהוה אל רחום וחנון ארך
אפים ורב חסד ואמת נוצר חסד לאלפים נושא
עון ופשע וחטאה שתטהרנו מכל פשעינו
וחטאתינו ועונותינו ואטהר לפניך גופי בטבילה
הזאת מנהר דינור דנגיד ונפיק דמיניה נפקין
שבע שבתות. יהי רצון מלפניך ה׳ אלהינו
ואלהי אבותינו שתמימות תהיינה ואכנוס
לפניך בכלל שושבינא דמטרוניתא דמקשטין
יתה בכ״ד קשוטין הרב כבסנו מעונינו
ומחטאתינו טהרנו לקבל נפש רוח ונשמה
מעלמא דדכורא וממטרא דאצילות אמן וכיה״ר:

ואחר כך מותר לילך לישן:

כתב הרמב״ם והובא בש״ע בטי״ד סימן ר״ו
וז״ל כל איש ישראל חייב בתלמוד
תורה בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין
בעל יסורים בין בחור בין זקן גדול אפי׳ עני
המחזיר על הפתחים אפי׳ בעל אשה ובנים
חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה
שנאמר והגית בו יומם ולילה ומי שא״א לו
ללמוד מפני שאינו יודע כלל ללמוד או מפני
הטרדות שיש לו יספיק לאחרים הלומדים
ויחשב לו כאלו לומד בעצמו ויוכל אדם
להתנות עם חבירו שהוא יעסוק בתורה (ר״ל
שעדיין לא עסק בתורה ואין לו ביכולתו
לשכור לו רבי או לקנות ספרים) והוא אומר
ליה לך עסוק בתורה ואני אמציא לך פרנסתך
וכל מה דצרכך ויחלק עמו בשכר כלומר שכר
תורה ושכר מה שירויח יהיה בין שניהם
ביחד אבל אם כבר עסק בתורה אינו יכול
למכור חלק בשביל ממון שיתן לו אלא הוא
בכלל אותן המחזיקים ידי לומדי תורה ועליו
נאמר עץ חיים היא למחזיקים בה:

הג״ה כתב הט״ז והש״ך בסימן הנ״ל בשם הדרשה יש בעלי
בתים נוהגים ללמוד בכל יום גפ״ת ולא שאר פוסקים
ומביאים ראייה מהא דאמרינן סוף נדרים תני דבי אליהו כל
השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא אבל
נראה שיש ללמוד ספרי הפוסקים דיני התורה כמו האלפסי
ומרדכי והרא״ש ודומיהן וזהו תורה ועיקר להורתנו ואינם
יוצאין

יוצאין כלל בלימוד גמרא פי' תוספות וכבר כתב רש"י על המשנה הלכות פי' הלכות פסוקות ונ"ל מי ששונה ג"כ בכל יום בפוסקים האחרונים עם פירושיהם דזה הוי הלכות פסוקות:

הא דארז"ל מעלת הקובע עתים לתורה היא המעלה הראשונה שעליה האדם נשאל בתחלת דינו ובמדרש אמר ר' פנחס בשם ר' חלקיה הקובע עתים לתורה מיפר תורה שנאמר עת לעשות לה' הפרו תורתך עכ"ל והוא תמוה אלא הענין הוא כך ולא קשיא מידי אדם שהוא פנוי מעסקי הזמן ואינו טרוד במחייתו אחר מזונתו מחויב ללמוד מתי שיש לו פנאי יומם ולילה בלא ביטול רק הזמן שמתפלל והאכילה ומעט שינה ואם אותו אדם רוצה לקבוע עת לתורה ואח"כ ילך בטל הוא מיפר תורה וענין מעלת קביעת עתים נאמר על מי שטרוד במחייתו ואחר פרנסתו או במלאכתו אזי על כל פנים יקבע עתים לתורה ומדאמר עתים לשון רבים ולא אמר קבע עת כי לא די לו בקביעת עת אחת רק יהיה לו הרבה בכל יום העתים שהוא פנוי מעסקיו וצרכיו:

הג"ה אמרו רז"ל בענין הצדקה אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים נאמר בעולת בהמה שהיא קרבן של העושר ריח ניחוח לה' ונאמר בעולת העוף שהוא קרבן בינוני ריח ניחוח לה' ונאמר במנחת העני שהיא עשירית האיפה ריח ניחוח לה' והקשה בעל תוי"ט איך היינו לומדין מזה אחד המרבה ואחד הממעיט והלא לגבי עני הוי מנחתו לפי ערכו מרובה כמו השור לגבי עשיר ופי' שם שאין הפי' כמו שסוברים העולם שקאי הכל על אדם אחד ר"ל אם העשיר שיש ביכולתו ליתן לצדקה עשר זהובים והוא נותן זהב אחד ומכוין לבו לשמים שיוצא בזה בודאי אינו כי לפום גמלא שיחני כל א' מחויב ליתן לפי יכולתו אלא הכי פירושו כמו שנאמר בעולת בהמה ריח ניחוח לה' שהוא קרבן עשיר כך נאמר אצל קרבן עני שהוא רק עשירית האיפה ר"ל אם העני נותן המעט לש"ש מקבל כמו כן שכר גדול כמו העשיר על המרובה לש"ש שאם היה העני אינו מקבל שכר הרבה על מיעוט נתינתו כהעשיר א"כ היה לעני קצת תרעומת ח"ו על הקב"ה ולומר למה הוא רוצה ליתן להעשיר שכר הרבה על נתינת הרבה לצדקה אם הקב"ה היה נותן לי מעות הרבה כמוהו הייתי נותן ג"כ הרבה אלא אחד המרבה ר"ל העשיר לפי יכלתו ואחד הממעיט לעני לפי יכלתו ובלבד שיכוין לבו לשמים: והנה באמת ג"כ נדון הזה לענין לימוד התורה כי יש קצת ת"ח שהם עשירים בדעתם והשגתם מרובה ויש שאין להם השגה כמותם כי כל אחד יש לו השגה לפי נשמתו ויש שהמה עניים בדעתם שאין להם השגה והבנה כלל ע"כ מחוייב כל אחד ואחד ללמוד לפי השגתו וחכמתו ובינתו. ואין די לו מה שלומד בספרים שהמה קלי ההבנה בלי טירחא רק צריך שיהיה שכל מוליד ולא שכל עקר וכן כדרך הזה כל בר בי רב שיש לו לב להבין צריך ללמוד לפי הבנתו והשגתו וכן מי שהוא עני בדעת ר"ל מי שאין לו הבנה כלל בתורה ואינו מבין כלל לשון הקודש רק שהוא מבין בספרים ספרי קודש שנדפסים בל"א כגון צאנה וראינה וספר לב טוב ושארי ספרי יראה ומוסר אם אותו האיש קובע לו עתים בתורה לקרות בכל יום באותן הספרים וכוונתו לש"ש בודאי שהוא מקבל ג"כ שכר הרבה כמו הת"ח שהוא עשיר בדעת שעל זה ג"כ נאמר אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים כי מי שלא זכה נשמתו להיות לו השגה בתורה לא זכה לחלק טוב רק לחלק רע כדאיתא במסכת אבות פ' ה' ד' מדות בתלמידים קשה לשמוע ומהיר לאבד זו חלק רע ולא אמר חסיד או רשע כמו שחשב שמה כמה פעמים ארבע מדות אלא לאו מידו הוא המניע' ע"כ אותן בעלי בתים שאין להם לב להבין בתורה אם אפשר להם שיהיו שומעים כל יום שיעור לימוד דבר מה מה טוב אחד מה טוב ומה נעים ואם א"א לשמוע שיעור אחד מ"מ ילמוד בכל יום בספר אחד שנעשה בל"א ולא ח"ו בספרי הבלים בודאי יהיה שכרו מרובה כמו הת"ח הלומד בספרו כיון שכוונתו לש"ש לדעת את ה' שבמצותיו חפץ מאוד ויזכה עי"ז לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו לרב טוב הצפון לצדיקים כי עי"ז יהיה לו ידיעה לשמור מהעבירות ולעשות ולקיים המצות וגם יהיה זוכה ומזכה לבני ביתו הגדולים והקטנים שיעמדו אצלו לשמוע ממנו איך לעבוד את בוראם ולעשות רצונו אבל מי שהוא עני בדעת ר"ל שהוא עם הארץ ואומר אין אני מחויב ללמוד כיון שאין אני מסוגל לכך וגם אינו רוצה לשמוע דברי תורה ואינו מחזיק לומדי תורה אינו יוצא בכך כי כמו שאפי' העני המקבל צדקה מחוייב הוא ג"כ ליתן צדקה לפי יכלתו כן הוא נמי בנידון דידן מ"מ מחוייב הוא ללמוד מה שהוא יכול אפי' בל"א ר"ל טייטשי ספרים ומי שאינם עושים כן יש לחוש שמא ח"ו יהא עונשו מרובה. ע"כ כל השומע לי יונעם ואז טוב לו עכ"ה:

כתיב ולמדתם אותם את בניכם עיקר הלימוד עם הנערים יהיה בדרך זה ילמוד עם הנער כל חמשה חומשי תורה פי' המלות עם חיבור הענינים דהיינו ביאור הפסוק כדי שיבין הנער מה שיוציא מפיו ולהבין בענין היטב ולא כמו שנוהגים רוב מלמדים שלומדים עם הנער אף שהוא בן שמנה שנים או יותר שיוכל להבין הסדרה עם החיבור איזה פרשיות מהסדרה זו רק פי' המלות ובשבוע הבאה איזה פרשיות מהסדרה אחרת וכן בכל החומש והנער לא יבין את זאת ואין ממש בזה הלימוד. אבל אם למד עם הנער פיר' החיבור והענין ויבין ממה הענין מדבר מוטב שילמוד עמו רק איזה פרשיות בכל השבוע ממה שלומד עמו כל הסדרה ואינו מבין כי עי"ז שהוא מבין הענין בא לידי כך שמבין לשון הקודש ויודע ג"כ להבין התפלה ויודע כל תורה שבכתב מה שכתוב בה העשין ולא תעשין ואע"פ שאין לו לב להבין בתורה שבעל פה כגון משניות או גמרא מ"מ אינו עם הארץ גמור כמו שנמצא בדור הזה שאינן יודעין ומבינין כלל בתורת אלהינו וגם זהו בדוק ומנוסה אם הנער יהיה לו לב להבין הסדרה עם החיבור בקל יוכל ג"כ לבוא להבין בתורה שבעל פה:

הג"ה ואשרי המלמד שלומד עם הנערים בדרך הזה ויהיה שכרו מרובה ולא כמו שיש הרבה מלמדים שאינם מקפידים רק על קבלת שכרם אע"ג שלומד באמונה עם כל נער חוקו שעה או חצי שעה ביום אבל אינו חושש ללמדו לא יראת שמים ולא מוסר ולא דרך ארץ ע"כ על הרוב הנערים בצאתם לחפשי לביתם תבקע הארץ לקולם ואין להם בושת וחרפות ודרך ארץ כעגלי מרבק ירקדון ברחובות קרי' ע"כ הרגל נעשה טבע כי פני זקן לא ישאו ויהיו סרבנים ובועטים במורים וגם בבואם לבהכ"נ אין מתפללין בכוונה כי ע"פ הרוב בישובים המלמדים המה ג"כ תונים ונערים אינם עונין אמן על כל ברכה וברכה ועושי' חוצפות גדולות בבהכ"נ כי המלמד לא למדן והרגילן בזה וגם לא הורגלו ליטול ידיהן לאכילה או שלא לטעום מעה"ז בלא ברכה ראשונה ואחרונה גם אינן לומדים עמהם שיהיו שגורים בע"פ כל מה שצריך להרגיל בב"ה אש"ר וכדומה או ברכת הלבנה או תפלת הדרך כי רוב עמי הארצים אינן זוכרים בזה וזה בא הכל מן המלמדים שלא הרגילום בכך בנעוריהם ובודאי גדול עונם מנשוא כי אמר החכם חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנו ועל זה אמרו חז"ל ל' המדרש הוא העיקר ר"ל שהוא עיקר הלימוד עם הנערים א

שמעשה ר"ל שירגלו למעשים טובים ולהכניס יראת השם יתברך בלבם ולהבינם היטב אמונת שמים ומצותיו שיהיו חרדים על דבר ה' שלא ליהנות מעולם הזה בלא ברכה ראשונה ואחרונה ולענות אמ"ר ואמן על כל ברכה וברכה ובודאי כל מלמד שעושה כן יהיה שכרו הרבה מאוד ומאוד :

וגם טוב שילמוד עם הנערים תורה נביאים וכתובים ואחר כך מן משניות לכל הפחות ארבע סדרים הנוהגים בזמן הזה ואח"כ יהיה הלימוד גפ"ת. וגם יהא נעקר מן המלמדים השם שאינם לומדים באמונה וקורין אותו בין הזמנים לא יזכר ולא יפקד רק יהיו כל הזמנים שוים לטובה רק בר"ח וי"ט ובעי"ט ובח"מ נוהגין לבטל הנערים בסוף היום ולא כולו. וגם ענין החילוקים יהיו בטלים ומבוטלים כי ע"פ הרוב אינם אמתי' וכבר ידוע מה שכתבו חכמי המקובלים שעי"ז נבראו רקיע שוא ותוהו הלא ר"ת ור"י וכל בעלי תוספת היו מחודדים עד מאוד ורק ע"י לימוד של אמת והיינו כל אוי"ז ברענג"ר וכל ניר"ן בורג"ר וכל רעגינש בורג"ר מחוייבים לתרץ וגם בתוספת לקשר כל וא"ת או תימה שהוא בלא זאת ובזמן הזה שזכינו לפירוש הרמב"ם ופי' הרב מברטנורה שמבארים כפי ההסכמה שבתלמוד הרי מעלת המשנה הרבה ואשרי הזוכה למשנת שיהיה ש"ס משנה שגורים בפיו בע"פ ואז עושה סולם שתעלה נשמתו למדריגה גדולה ורמה וסימנך משנ"ה אותיות נשמה. וידוע שיהא עיקר הלימוד תורה שבעל פה דוקא בלילה שע"י שעוסק בתורה בלילה מושכין עליו חוט של חסד ביום וגם התורה הנלמדת בלילה מתקיים יותר מן הלימוד של יום לפי שהוא פנוי מטרדות ויותר מה שהוא לומד באשמורות הבקר :

הלא ידוע ממעלת גודל השכר המגדל בניו לת"ת דהיינו מי שיש לו בנים שיש להם לב להבין ולהשכיל והוא מגדלן לת"ת כי אמרו רז"ל ברא מזכי אבא ר"ל זכות אבות אינו אלא בעולם הזה לזכותו בעושר וכבוד ובנוי ובחן. אבל לא בעולם הבא: אבל הבן יוכל לזכות לאביו לא די שמצילו מגיהנם מהעונשים החמורים אלא מביאו לגן עדן להושיבו עם הצדיקים בג"ע. וכבר כתבנו מזה לעיל באות דרך ארץ:

הג"ה מדרש הנעלם מביא מעשה גדול ונורא בתלמיד חכם אחד שהיה הולך בהרי אררט ושמע קול נוהם קול חד קינות וי וי עד הרבה. אדם אחד ושאלו מאן את וא"ל יהודי חייבא (ר"ל רשע) אנא ודנין אותי זה כמה שנים על עבירות גדולות שעשיתי בעודני בחיים ושאלו מה שמו והשיב ששמו לא ידע לו כי הרשעים שוכחים שמם ע"ד שם רשעים ירקב אבל מ"מ הודיע לו מקום מושבו שהיה בגליל עליון בעיר פלוני ושם אשתו הלך אותו החכם לעירו ושאל אחריו והשיבו איך שהיה רשע גמור שלא הניח עבירה שלא עבר ובן קטן הניח אחריו והוא ג"כ רשע כאביו ולקח אותו החכם בנו עמו לביתו ורצה ללמוד עמו א"ב ולא היה רוצה לקבל והתענה אותו החכם שלשה פעמים ארבעים יום והתפלל עד שהיה הנער מתחיל לקבל והלך הנער ממדרגה למדרגה עד שהלך וגדל בתורה עד שנסמך ואח"כ בא אותו אביו של הנער בחלום לאותו החכם ופניו הבהיק מאוד כשמש בצהרים בתקיפת תמוז מזיו השכינה שזרח עליו ונחרד החכם ההוא מאוד ויאמר מי אתה ואמר ליה אשריך מה טוב חלקך ומה טוב גורלך שזכיתני והביאתני לכל הכבוד הזה ע"י בני כי ידעתי שהתענית ק"ך ימים אודות שעונותי היו כ"כ גדולים שהיו מככין המוח של בני שלא לקבל ויהיה לי זכות כי לפעמים עונות האבות גורמים שאין לבניהם לב להבין בתורה ובאים שדים ומניחים ידיהם על המוח שלא יקבל אלא כאשר נהרגתי ע"י לסטים לא המיתוני מיד אלא. בחן הכני והייתי חי עוד שני ימים ומכח יסורים גדולים הרהרתי בתשובה כי היה לי זכות כי כאשר הייתי משומד הצלתי איזה יהודים מהריגה ועתה בכל פעם ופעם שעלה בני למעלה היו מקילין בדיני וכאשר היה בני בר מצוה ועלה לתורה וקידש שמו של השם יתברך ברבים ואמר ברכו את ה' העלוני מגיהנם לפתחו של גן עדן וכאשר בני דרש הכניסוני בגן עדן וכאשר זכה לסמיכות הכניסוני עוד יותר ועתה אני יושב בכת שלישית בגן עדן ועל שהוציא את אביו מגיהנם היה נקרא הבן ההוא הפקולי ר"ל שגיהנם נקרא פלילה ע"ד פקו פליליה ור"ש הפקולי שהסדיר הברכות לפני ר"ג ביבנה היה ממשפחתו על כן ממעשה הזה יוכל ללמוד מה זה שהיה רשע גמור מ"מ הבן ע"י תורתו הצילו מגיהנם והכניסו לגן עדן עאכ"ו מי שאינו כך ומגדל את בניו לת"ת מה יהיה זכותו שאין לו שיעור וערך :

אבל מי שיש לו בנים שיש להם לב להבין ומעבירן מן התורה שהוא חיי עד להרגיל' למשא ומתן שהוא חיי שעה תא חזי מה כתיב בפרדס בשער ההיכלות פ"ג דף ק"פ ע"ד היכל רביעי שנקרא היכל נוגה והאריך שם עד לבסוף וז"ל ולצד דרום ב' ממונים אחרים וכל אחד ממונה עד י"ב אלפים ממונים אחרים ואלו הם ממונים על הבל פיהם של תינוקות של בית רבן וכל הבל והבל עושה ממנו רוח א' ועולה להתעטר למעלה ונעשה ממנו שומר א' לקיום העולם ולצד מערב ב' ממונים אחרים וכל אחד ממונה על י"ב אלפים ואלו הם ממונים להכריז בכל רקיע לכל אותן שמעבירים בניהם מהתלמוד ומבטלים אותו מלמודם ומכריזים עליהם וי לפלוני שהעביר את בנו מהתורה וי לו שאבד חלקו מעה"ב ומהרב טוב הצפון לצדיקים הרחמן יזכנו עכ"ל עכ"ה :

וידוע נמי גודל השכר אותן המחזיקין ידי לומדי תורה שהפליגו רז"ל מגודל שכרן בעוה"ז ובעוה"ב שהרי משה קדם זבולן לישכר והרי יששכר היה גדול מזבולון בשנים ובמעלת התורה אלא מפני שהיה יששכר עוסק בתורה וזבולן עסק בפרקמטיא והאכילו לפיכך קדמו הכתוב ואפילו בג"ע יושבים המחזיקים ידי העוסקים בתורה במעלה העליונה ועליהם נאמר עץ חיים היא למחזיקים בה :

הג"ה כתב בש"ע של הר"ב ז"ל כל מי שאינו עוזר בממונו לבעלי תורה יהיה בזמן התחיה נפל ועליו נאמר וארץ רפאים תפיל. בספר חסד לאברהם במעין עין הקורא נהר כ"ג האריך עד מאוד במעלת המחזיקים ידי לומדי תורה וסיים לבסוף כשם שהתלמידי חכמים אינם מתים על ידי מלאך סמא"ל בסכין פגום רק ע"י מלאך גבריאל בסכין בדוקה כך המחזיקים ידי לומדי תורה יזכו לכך שלא ישחטו בסכין פגום וינצלו ע"י כך מן הגיהנם. ויזכו שיהיו ג"כ נקרבים לקרבן ע"י מיכאל כהן גדול של מעלה על גבי המזבח למעלה בסוד ואשי ישראל באהבה תקבל ברצון עכ"ל :

והרוצה שיתקיים תלמודו בידו יוציא הדבר בפיו

בפיו דכתיב כי חיים הם למוצאיהם בפה. וכן הרוצה שיתקיים תלמודו יחזור תמיד ויהא תלמודו סדורה לו בפיו כי המלאך הממונה על הזכרון הוא מיכאל בגי' ק"א וזהו שאמרו רז"ל אינו דומה מי שלומד פרקו מאה פעמים למי שלומד מאה פעמים ואחד כי השר הממונה על השכחה נקרא מ"ם גי' מאה וגם שר התורה רבו של משרע"ה שנראה אליו בסנה גי' גם כן מאה ואחד. וזהו אשרי מי שבא לכא"ן ותלמודו בידו ר"ל שילמוד כמנין לכא"ן שהוא גי' ק"א ואז תלמודו בידו. ש"ע של האר"י ז"ל:

הג"ה כתב הש"ך מיו"ד בסי' רע"ז וז"ל וידוע לחכמי האמת שיש מלאך א' נקרא ש"ד והוא שומר דפין על מי שמניח ספר פתוח וילך שמשכח תלמודו עכ"ל. וכן החזנים ומלמדי תינוקות לא יסיימו בדבר רע ולא יניחו הספר פתוח וילך כי ראיתי והכרתי מעשה שהיה בסופר אחד שכתב בליל' והיה ועמד בפסוק ושעירים ירקדו שם כשעמד קודם שהאיר היום לכתוב עוד מצא שד אחד שישב על כסא שלו ואמר ידוע תדע שאני אותו השד שנקרא שומרי דפין ובאתי להזיק אלא שנשאתי את פניך ששמעתי עליך כי' ימי תשובה שאין לי רשות להזיק אלא קבל עליך שלא לכתוב עד זמן פלוני וקיבל עליו לעשות כן עכ"ל. עכ"ה:

ומי שרוצה לבא לידי כתרה של תורה יגמור תחלה הרבה ואח"כ ירגיל עצמו בעיון ואשרי מי שיבחור ויצא ידי שניהם ונוהג כפי מה שראיתי נוהגין הרבה חכמים שלימים דהיינו שלומדים. בכל יום תלמיד משנה מסכתות. מסכת אחת לומדים בו הרבה במרוצה בלי עיון גדול ואח"כ מסכת אחרת לומדים בה מעט בעיון ופלפול וחידוד. ואחר שמילא כריסו במקרא ובמשנה תלמוד ופוסקים יעסוק באימה וביראה בקדושה ובטהרה בחכמת הקבלה ובמפרשים דבריהם וכבר נתחברו על זה פוסקים הרבה בלימוד חכמת הקבלה וכלל העולה שחייב האדם לידע שמו ית' ומי שלא ראה חכמה זו לא ראה מאורות מימיו ומי שלא עסק בפרד"ס ר"ל פשט רמז דרוש סוד האריכו המקובלים בספריהם מעונשו וכבר זכרנו מזה למעלה. והעוסק בחכמת הקבלה צריך שלא יסיח דעתו מן העסק עד גמר אותו הענין וא"צ לומר שלא ישיח שום שיחה בטלה. (ומה שאומרים קודם לימוד חכמת הקבלה כתבתי לעיל):

וצריך להרחיק עד מאוד מללמוד חכמת פילוסופיא ואיסורה מבואר בדברי הקדמונים ואין צריך להאריך בזה. עיקר לימוד התורה יהא לשמה כי העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים רבים וכבר האריכו חכמי המוסר בזה וזכרתי ג"כ לעיל. ומה היא לשמה הכונה שיעסוק בתורה לידע מה לעשות ומה שלא לעשות ויעשה מוסכם בלבו כל מה שאמצא שם מה לעשות ומה שלא לעשות הנני אקיים כעבד נאמן מה שלא יהיה סיפוק בידו לקיים מאיזה מניעה ואוכל לגרום שיקיימו אחרים כן אעשה בזריזות וכיון שגמר בדעתו לעשות כל מה דאפשר לו לעשות נחשב לו כאילו קיים אפילו מה דלא אפשר לו לעשות וכבר כתבנו מזה למעלה. ואם ילמוד איזה דרכי מוסר או הנהגות מדות ישרות ילמדם על מנת לקיים ועליו נאמר הבא לטהר מסייעין לו מן השמים ומיד שיבא לידו איזה מדה ישרה לקיים יקיימנה אותה מיד ולא יחמיצנה ואז יראה אם בקל בלא טירחא ובלא משא יקיימנה אז ה' אלהיו עמו לסייעו לזכותו ונשמתו מוכן לתיקון ואם ח"ו יהא לו לטורח ולמשא אז אין נשמתו מוכן לתיקון אז יצער את עצמו ויתענה איזה ימים ויבכה ויתחנן לאלהיו ושב לו. ומה טוב הוא כשפותח הספר יאמר הריני רוצה ללמוד כדי שיביאני התלמוד לידי מעשה ולידי מדות ישרות ולידי ידיעות התורה והריני עושה לשם יחוד קב"ה ושכינתיה ע"י ההוא טמיר ונעל' בש' כל ישר' זהו הנקר' תור' לשם':

הג"ה מצאתי כתוב בשם גדול אחד ובשם ספר אומן יוסף סי' שי"א וז"ל אע"פ כשמזכיר את השם לבטלה עבירה הוא בידו אם מזכירו דרך לימודו מצוה להזכירו כפי' אדנ"י ולא לכנות לומר אדוש"ם וכיוצא דאין דרך כבוד כלפי מעלה לכנות עכ"ל. בש"ע של הר"ב ז"ל כתב כשהר"ב ז"ל הזכיר את השם הוי"ה במילואו לא היה אומר יו"ד ה"א אלא כך היה אומר יו"ד אי ה"א וא"ו אי ה"א וכן בשם אהי"ה היה אומר א' אי ה"א יו"ד ה"א. וגם הר"ב ז"ל הזהיר שלא להזכיר מטטרון רק מט"ט ושלא להזכיר סמא"ל רק ס"מ אבל אותן המלאכים שיש להם שמות כבני אדם כגון מיכאל גבריאל רפאל הרי לקוראן בשם. הר"ב ז"ל הזהיר עד מאוד שלא להשתמש בשמות הקדושים בהשבעות כי הרבה המה מוטעים ועונשו גדול מאוד. עכ"ה:

התלמיד חכם לא יתגאה בתלמודו על עמא דארעא ואם ח"ו קורא אותם חמורים מורידם אל הקליפות ועונשו ח"ו שלא יזכה לבן שיבין בתורה ע"כ יש להזהר מאוד ומאוד כי רבים נכשלים בזה:

הג"ה מצאתי כתוב בשם מור"ם קורדוואר"י הנהגות הת"ח והלומדים כשיקום ממטתו יאמר ברכת על נטילת ידים וברכת אשר יצר וברכת התורה עד המחזיר נשמות לפגרים מתים או עד גומל חסדים טובים אבל ברכות הנותן לשכוי בינה לא יאמר קודם שיאיר היום:

ואח"כ יאמר אל אלהי הרוחות שליט בעליונים ובתחתוני' תן בי כח לעבודתך וליראתך ולתורתך שיקוים בי מקרא שכתוב בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר. ואהיה כלי מוכן לקבל נפש רוח ונשמה אשר נפחת בי כדי שאחזור לעתיד למקום שחצבת נפשי ורוחי ונשמתי משם שלא אכלם בעוה"ז ולא אבוש לעוה"ב ולהיות מוכן ומזומן מאותן הנוחלים לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו כולו אומר קדוש אמן: (ואח"כ יאמר אלו ו' פסוקים) לנצור ארחות משפט ודרך חסידיו ישמור (משלי ב') שמר רגליך כאשר תלך אל בית אלהים וקרוב לשמוע מתת הכסילים זבח כי אינם יודעים לעשות רע (קהלת ד') פלס מעגל רגליך וכל דרכיך יכונו (משלי ד') עיניך לנכח יביטו ועפעפיך יישירו נגדך (משלי ד') נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה (תהלים ל"ד) סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו (תהלים ל"ד) סוד של אלו פסוקים רב ורם. ואח"כ יאמר הומז ועזרית הו' מחסי ומצודתי חוץ אגדת ונעמה ולילית וכל כת דלתון: ואח"כ יאמר רמ"ב פעמים אוריא"ל שעולה כמנין נזירה והוא מסוגל לכל מה שילמוד באותו יום שלא ישכח ר"ע מיכתות

יא"ב פעמים האריאל על הנייר ויאמין כדי שלא יטעה וטוב גם כן לאמירת הנשמה שיהיה לו עי"ז השגה גדולה בתור שיתגלו לו עי"ז סודות התורה וגם מסוגל לספר מחשבותיו ואח"כ
יאמר בכוונה דלבא ג' פסוקים אלו :

אודך על כי נוראות נפליתי נפלאים מעשיך ונפשי
יודעת מאוד (תהלים קל"ט) . ונהר יוצא מעדן
להשקות את הגן ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים (בראשית ב') : ה' אלהי אתה ארוממך אודה שמך כי עשית פלא עצות מרחוק אמונה אומן (ישעיה כ"ה) . ואח"כ יאמר ח' פסוקים בתמני' אפי' אות ח' ח' פעמים מחלקי ח' עד תקיף למדני ואח"כ יאמר יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי בשמונה פעמים שאמרתי הפסוקים לפניך שתפתח לבי בתורתך ותצוה להמלאכים הממונים על התורה שילמדוני תורתך ותצוה להמלאכים אלו להגות בתורתך ויהיו דברי תורתך מונחים בפי כש"ע וכמעין הנובע ויהיו תורתך שמורים בלבי שלא אשכח ואהית כבור סיד שאינו מאבד טפה ואשחיר ואעריב ככתוב לא ימוש ספר התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה למען תשמור כל הכתוב בו כי אז תצליח ואז תשכיל ובזכות שמות הגדולים היוצאים מן הפסוק תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב שתפתח לבי בתורתך ואהיה כמעין המתגבר לפלפל למהר להבין ולהשכיל תפתיה מהיר לשמוע וקשה לאבד ולזכור ולידע ואזני תפתח לשמוע בתורתך אמן כי"ר : כתבו המקובלים סגולה אמיתיית מי שרוצה לקום באשמורת שיקום בעת שירצה יאמר ז"פ פנים ואחור . עורה כבודי עורה הנבל כינור אעירה שחר . ובכל פעם שיאמר יזכיר אותו העת שבדעתו לקום ויאמר אפילו בל"א (מארגין פריא וויל אוך אויף שטיין אם ירצה השם אום דרייא אודר פיר אויהר מיט שלום אונ געזונד) בעזרת האל יתברך . ואח"כ יאמר בהתהלכך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך גם כן ז' פעמים תורה צוה לנו
משה מורשה קהלת יעקב :

כתב מטה משה מי שרוצה שיהא מתקיים בידו מה ששמע
דבר חידוש או קורא דבר חידוש או שממציא דבר חידוש תלמודו ומשכנו שיכתוב אותו כי כתיב "כי "תשמרם "בבטנך ראשי תיבות כתב ר"ל על ידי כתב תשמרם בבטנך . עכ"ל :

כתב בעל מ"א בסי' נ"ד סק"ג בשם הרמב"ם
שאין אומרים קדיש דרבנן אלא על הגדה
מש"ה נוהגין לומר אחר במה מדליקין ואחר הפרקים אר"א אר"ח ע"כ על הלימוד המשניות או שבעל פה יאמרו אח"כ אר"ח בן עקשיא וכו' ואז יוצאין לכל הדיעות לומר קדיש דרבנן וכן ראוי לנהוג על כל הלימוד . לענין אם מותר ליהנות מדברי תורה אף על פי שהרמב"ם הפריז מאוד על מדה זו אבל הפוסקים האחרונים כתבו מי שלומד תורה ע"מ שיהא לו שם גדול ויהא מכובד ויהנהו אותו בני אדם או מחזיק ישיבה כדי שיהיה לו הכנסה אז עונשו גדול אבל הלוקח ונהנה כדי שיוכל ללמוד ולא יתבטל להטריח אחר מזונותיו זהו בודאי מותר ופסוק מלא הוא לתת מנות לכהנים למען יחזיקו בתורת ה' וכבר הפליגו רז"ל בכמה מאמרים מגודל השכר המארח ת"ח בתוך ביתו ומהנהו מנכסיו כאלו הקריב תמידין וכאלו הקריב בכורים וכן הרוצה לנסך יין ע"ג המזבח וכו' וכיוצא בהן ומי שאינו מהנה ת"ח מנכסיו בעוה"ז אינו רואה סימן ברכה לעולם ומי שעיניו צרות בת"ח בעוה"ז מתמלאת עשן לעוה"ב ואלו הת"ח לא היו רשאין לקבל א"כ היה הנותן עובר על לפני עור לא תתן מכשול ולמה יחשב להנותן למצוה גדולה ארבא יחשב לו לעבירה אלא ודאי כדפרישית אם כוונתו שיהיו מזונותיו בלא טרדא למען יחזיק בתורת ה' מותר לקבל ובודאי היו בני עלי' בישראל שאכלו עפר ולא רצו ליהנות כעובדא דיונתן ב"ע ורבי חנינא בן דוסא ורבי אלעזר בן פרת שהיו עניים גדולים ובודאי צדיקים וחסידים כאותן שהיו נותנין להם ממון הרבה והם לא רצו ליהנות אבל בני עליה המה מועטים . ע"כ מי שזכה להחזיק ישיבה יקח שכר רבנות כדי להחזיק ישיבה ולהעמיד תלמידים ולא יחזיקו ישיבה בשביל לקיחת שכר רבנות כי אז הוא קרדום ח"ו ותכלית הדבר היא שיהיה הלימוד תורה לש"ש ולא בשביל טעם כבוד ולא טעם ממון ואם הש"י מזמין לו שבא לבסוף לידי כבוד ומהנים אותו יוכל לקבל אפילו יותר מכדי צרכו לבני ביתו ובתנאי כפול ומכופל אם בעסק תורתו לא נתכוין רק לש"ש לא זולתם ואח"כ הכבוד בא מאליו ולא יעשה שום תחבול' והידור אחר זה רק השי"ת יתן משאליהן כאותן הנדיבים וכונתם לש"ש . מי שזוכה להיות מורה הוראה אזי יהיה ירא ה' בהוראה שלא יכשיל לרבים ח"ו וקודם שיורה ההוראה יעיין בספר הדק היטב אם הדין ברור ומי שיש לו איזה ספק אל יתבייש לדבר מזה עם הלומדים מי לנו גדול מרב הונא כשהיה מורה טריפות היה מכניף בי עשר' בי היכי דלימטיו' שיב' מכשורי:

הג"ה כתבו המקובלים שכל ת"ח המחזיק ישיבה או בעל הוראה
או בבית המדרש יזהר לומר בכניסתו לבית המדרש תפלת ר' נחוניא בן הקנה שלא אכשל בדבר הלכה כו' ובכל פעם שיבא הוראה לפניו יאמר תפלה זו ואז בודאי ישמרהו הקב"ה שלא יכשל ואחר כך ביציאתו מבית המדרש יאמר גם כן התפלה ששמת חלקי מיושבי בית המדרש וכו' : מי שהוא בעל תורה יאמר
תחינה זו בכל יום ויועיל לזכרון :

יהי רצון מלפניך יאו"א שתכפר לי על חטאתי ותמחול
לי על כל פשעי ושלא אחטא עוד ולא אבוש ולא אכלם לא בעוה"ז ולא בעוה"ב וגער ביצה"ר לבל ישלוט בי להכשילני בשום עבירה שבעולם אפי' בהרהורי עבירה . וישלוט בי היצר טוב שיהא בי כל המדות תרומיות לעבוד את אלהי בלב שלם ביראה ואהבה פנימיות. ופתח לבי בתורתך יתן לעבדך לב מבין להבין ולהשכיל לתרץ קושיות ואבעיות להיות חריף בשכלי להבין דבר מתוך דבר . וזכירה טובה וקיימת שלא אשכח עוד מה שלמדתי ומה שאלמד ואזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים הכל לשמה ותצילני מכל מכשול וטעות הן בדיני ממונות והן בהוראה הן בלימוד : עשה למען שמך הגדול המקודש שלש עשרה . למען אברהם יצחק הראשונים בריתות שלש עשרה . ולמען יעקב איש תם וצאצאיו י"ג ותבינו עם מקיימי תורתך
במדת שלש עשרה : אמן וכן יהי רצון :

ואח"כ יאמר זה ומועיל להשגה :

רבון כל עלמין דאנת הוא מרי מלכין וגלי רזין יהא
רעוא דילך לסברא מילין בפומאי לקיימא בי האי קרא ואנכי אהיה עם פיך דלא איעול בכסופא קדמך וקדם רישי מתיבתא דרקיעא ואזכה למשמע מילין ורזין דאורייתא מרישי מתיבתא עילאי אמן וכן יהי רצון :

מי שיושב ולומד כל היום בערב יאמר זה:

מודה אני לפניך ה׳ אלהי ששמת חלקי מיושבי בה״מ ולא שמת חלקי מיושבי קרנות שאני משכים והם משכימים אני משכים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים אני עמל והם עמלים אני עמל ומקבל שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר אני רץ והם רצים הם רצים לבאר שחת ואני רץ לחיי עולם הבא:

יעתת כדור הזה נתפשט הנגע לרעת בישובים וכפרים שכל מלמד תינוקות ומקרי דרדקי מורים הוראה איסור והיתר כיון שדרך הישובים כולם שנתפשט המנהג שקורין אנשי הישובים למלמדי תינוקות בשם רבי אפילו הוא עם הארץ גדול שאינו יודע אפילו פירוש המלות של החומש ויש מלמדי תינוקות שנסמכו בשם חבר ויש להם הדרת זקן ובעלי גוה ומעולם לא למדו כלל ולא ידעו מה קאמרי כגון מפוסקים ראשונים ואחרונים רק שיש להם שלחן ערוך בלי פירוש וגם להם בהוראה וסוברים בדעתם שזהו להם לכבוד ולתפארת שזכו להוראה כי הנשים דעתן קלות וסוברין ואומרין בזה הלשון (ווען מירש דער רבי מאכט איז אלץ שון רעכט) ואינן יודעין שאפשר שמה אוכלין טריפות ואותן מורי הוראות שמה הבירים לאיש משחית ואותן האנשים שעושין כן עליהם נאמר הגם לבו בהוראה שוטה רשע וגם רוח. וגם כתבו המקובלים כל המורה הוראה ואינו בקי בטיב כל דיני הוראה שהוא מאכיל טריפות לישראל. ובזמן התחיית יהיה נפל ולא יזכה לתחיית המתים ומביאים ראיי׳ ממה שדרשו רז״ל על פסוק רבים חללים הפילה זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה ע״כ שומר נפשו ירחק מהם מה לו ולצרה זו שיאבד נשמתו לחיי עד. וכל היושב על כסא הוראה מוטל עליו להשגיח ע״ז מאוד ומאוד בכל מדינות ממשלתו שלא יהיה שום מלמד מורה הוראה עד שבא מקודם לפניו והוא יתן תוכחת על קנקנו ויתן לו רשות והרמנא מלכא ומי שמורה הוראה בלי רשות והרמנא דמרא מלכא הב״ד ור״מ באותה מדינה יהיו כל הכלים מאותן ב״ב ששאלו לו הוראה אסורים. עכ״ה:

ואל יהא מחמיר לאחריני שלא כדין ולעצמו יחמיר כטוב בעיניו דהיינו שיש מקום לחומרא זו אבל אם אין מקום לחומרא זו רק שירצה להחמיר מחמת חסרון ידיעה ואם היה לומד ומעין בבירור היה רואה שאין מקום לחומרא ועל כל זאת מחמיר זהו נקרא חסיד שוטה: ראוי ללמד בימי ניסן פרק ערבי פסחים וכן הש״ע עם הפירושים על הלכות פסח וכן בחג השבועות מאמרים של מתן תורה המוזכרים בפ׳ ר״ע וכן בט״ב הלכות ט״ב תענית וכן בר״ה הרי״ף והטור והש״ע הלכות ר״ה וביום כיפורים מס׳ יומא וכן בסוכה מסכת סוכה וכן בחנוכה הל׳ חנוכה ובפורים מס׳ מגילה ומס׳ ביצה מישך שייכי בכל הימים טובים כי זהו נקרא בזמנה: ראוי לו לכבד את התורה וכן הספרים שלא ישב על דבר שמונחים שם ספרים בשוה רק הספרים יהיו מונחים טפח יותר גבוה מהמושב וכן אל יניח ספרים על המטה. וכן דפי הספרים שנתקלקלו ראוי לגונזם היטב שלא יהיו נגררים תחת הרגלים: מנהג של הלומדים להתנועע בשעת לימודם כי התורה נמשלת לאש והאש דרכו להתנועע תמיד מי שהוא בריא וחזק אל יהיה לומד כשהוא מוטה או שוכב על המטה. צריך הת״ח ליזהר מכל דאמרי רבנן ז״ל מאותן הדברים המשכחים ומטמטמים הלב וזהו מבואר בתלמוד ובשאר ספרים: הדרשן הדורש לרבים יראה שידרוש לש״ש להיות זוכה ומזכה לרבים וכל הדרוש ישלים לג׳ חלקים חלק א׳ ידבר פשטים טובים ואם אומר דבר מהמפרשים יזכיר שמם ולא יגזול אותם כי זהו גזל גדול שבכל הגזל והוא יוסיף לפי שכלו אשר חננו ה׳. חלק ב׳ ידבר דינים ללמוד לרבים לאותן שאינן בני תורה לומר להם דינים המצטרכים כגון סדר היום ודיני תפלה וציצית ותפילין ודיני שבת והנהגות הבית בהלכות אישות ודיני ביאה ודיני נדה להזהר בהן. חלק ג׳ דברי מוסר וספרי הוראה כגון ס׳ חובת הלבבות וראשית חכמה וכיוצא בהן ולא שידרוש בשביל שיראה חכמתו וחריפתו ולא לש״ש ח״ו וכל המוסר שמייסר לאחרים יראה שיהיה בו לקיים קשוט עצמך ואח״כ אחרים ועל זה אמרו רז״ל לא המדרש הוא העיקר ר״ל לא הדרישה אלא המעשה ר״ל שהוא יעשה בעצמו מה שדרש כי לא נכון הוא לדרוש לאחרים שהמה יעשו כך וכך או לא יעשו כך וכך והוא עצמו אינו מקיים מה שדרש פשיטא ופשיטא שדבריו אינם נשמעים ולא נכנסו לאזניהם כי כבר ג״כ כתבנו למעלה כי הכל תלוי במשמיע אם המשמיע אינו אלא מן השפה ולחוץ ואינו יוצא מן הלב ר״ל שהוא אומר בשפתיו שיעשו כך והוא אינו מקיים בעצמו אינו נכנס אלא בשפתותיהם ולאזניהם ולא נכנס בלבם לקבלן כי אינו בא מן הלב. כשלומדין בבהכ״נ או בבית וליכא מנין ואחר כך קוראין למנין לומר קדיש צריך דוקא להיות עשרה בשעת הלימוד ולא יסיימו מהלימוד עד כבר איכא עשרה ואח״כ יאמר קדיש העיקר הקדיש הוא על הלימוד משום דונקדשתי בתוך בני ישראל. ולא יסיימו ואח״כ יקראו למנין עשרה דלא שפיר עבדי: מצאתי כתוב נדפס במשניות הנדפסת שנת ת״ו באמשטרדם מה לומר אחר סיום מסכתא ומסכתא ויועיל לזכרון שלא ישכח לימודו מהרה בעזה״י וזה לשונו:

הדרן עלך מסכת פלוני והדרך עלן דעתך עלך מסכת פלוני ודעתך עלן לא נתנשי מנך מסכת פלוני ולא תתנשי מינן לא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתי זה יאמר ג״פ:

ואחר כך יאמר

יהי רצון מלפניך ה׳ או״א שתהא תורתך אומנותינו בעוה״ז ותהא עמנו לעה״ב. חנינא בר פפא. רמי בר פפא. נחמן בר פפא. אחאי בר פפא. אבא מרי בר פפא. רפרם בר פפא. רכיש בר פפא. סורחב בר פפא. ארא בר פפא. דרי בר פפא: הערב נא ה׳ אלהינו את דברי תורתך בפינו ובפיות עמך בית ישראל ונהית אנחנו כלנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה. מאויבי תחכמני מצותיך כי לעולם היא לי. יהי לבי תמים בחוקיך למען לא אבוש. לעולם לא אשכח פקודיך כי בם חייתני. בא״י למדני חוקיך:

ואחר כך יאמר

מודים אנחנו לפניך ה׳ או״א ששמת חלקינו מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקינו מיושבי קרנות שאנו משכימים והם משכימים אנו משכימים לד״ת והם משכימים

משביתים לדברים בטלים . אנו עמלים והם עמלים אנו עמלים ומקבלים שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר . אנו רצים והם רצים הם רצים לבאר שחת ואנו רצים לחיי עוה"ב : ואח"כ יאמר ג' פעמים עי"ן שי"ן רו"ש ח"י גימטריא מלאכי השרת : ואחר כן יאמר בטעו מכם הזכירוני נא את תורתי שלא ישתכח ממני לעולם א"ס ויאמר ג"פ זכריאל זכריאל זוכריאל זוכרינו ופוקדינו לטובה לפני אל אמן סלה :

בשם שמושי תהלים . וגם יאמר הפסוקים להודות ולהלל תמצאם לעיל בהלכות ברכת המזון : וגם צריך להודיע ולהזהיר אותן שאומרים ד"ת במרוצה מה ששגור בפיהם כגון י"ב נשיאים של פ' נשא מאחר שהדברים כפולים עבירה גדולה היא בידם כי כל אות ואות שבתורה תלוין בו רבבי רבבות עולמות ולא לחנם נכפלו הדברים :

וכן בטור א"ח סי' ל"ו דיני חסירות ויתרות של ד' פרשיות עד גמר כל הסי' יש קורין במהירות משום שאין דבר הצריך עיון או פשט לא נכון, לעשות כן אלא צ"ל בנחת ובאימה וביראה כי הדברים שוים לפני הקב"ה ואפי' שמות של אלהים אחרים שנראה לכאורה שאין קדושה אך תדע שגם בזה יש קדושה כי אפי' סטרא אחרא דמסאבא מ"מ בשרש' יש לה אחיזה למעלה בראשה וזהו סוד רישא דעשו הונח בעיטפא דיצחק ואם הסופר מסופק באיזה שם אם הוא קודש או חול אז ילך אחר התרגום וכן יתכן לומר לשם קדושה אני כותב ויחשוב הסופר בלבו אם שם זה קודש הנני כותב לשם קדושה כולו ואף אם הוא חול אני כותב לשם קדושה שבראשו ובשרשו :

מסכת תענית

מצוה גדולה להתאבל בט"ב וקינה מבעי ליה ועיקר הקינה היא מגילת איכה הנאמרה ברה"ק עפ"י נבואת ירמיה ע"כ מנהג טוב שכל יחיד ויחיד יחזור ויקרא מגילת איכה למחר ביום ט"ב בינו לבין עצמו וסימנך אבל יחיד עשי לך יש מתענין ליל עשירי פשיטא ופעיטא דמנהגא יהיה שיקראו איכה ג"כ בליל עשירי וגם אם מתענה אף היום העשירי יקראנה ג"כ ביום העשירי ויקוים בו שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה :

הג"ה על כן רע עלי המעשה שיפוכים ובכפרים החולפות והקלות ראש שנעשים בט"ב בבהכ"נ אין להם שיעור וערך כל המרבה לעשות חולפות הרי זה משובח וזורקים זה בזה באבנים ובררות ואין א' מוחה בידם ושלא ידוע איך שהיו מיהודים בכרך גדול ביתר לדיקים גמורים ושא ראיה אחר שהרגם אנדרינוס קיסר שעמידם סביב לגינתו כ"ב מיל ועמדו כך כ"ב שנים ולא ספריתו ודמם לא היה שולט בהם ואפ"ה נהרגו משום שלא שהתאבלו על חורבן ירושלים ואמרו רז"ל מי שלא מתאבל על חורבן ירושלים אינו זוכה לראות בנחמות ירושלים ובפרט בבה"כ שהיא לנו למקדש מעט בגלות המר הזה איך יתכן לשחוק לעשות חולפות בבה"כ ליום שראוי להתאבל ע"כ כל פרנס או מנהיג או גבאי ודקה שאינו גוזר בקנס לנדקם

הטועים שחוק וקלות ראש בט"ב בבית הכנסת שמה יתפשו בעונם ע"כ ראוי להשגיח על זה מאוד :

מי"ז בתמוז עד ט"ב יזהר שלא ילך אדם יחידי משעה ד' עד שעה ט' משום קטב מרירי השולט בהם וכן לא יכה אדם התלמודים בימים ההם לא במקל ולא ברצועה ואפילו בשרביט ג"כ לא . משום סכנה :

כתב בש"ע סי' תקנ"א משנכנס אב ממעטין בשמחה . מילה שהוא מר"ח עד ט"ב נוהגין שהמוהל וסנדק ואבי הבן לובשין בגדי שבת ע"כ . מדלא כתב נמי שמותרין לגלח משמע דאסור לגלח מר"ח . כתב בש"ע סי' הנ"ל ונוהגין להחמיר תספורת מי"ז בתמוז :

הג"ה בסעודה קודם סעודה מפסקת אין לאכול דברים המתענגים כמו שנוהגין בקצת ישובים שאוכלים שילאטין או שום מעשה אילפס והלבוש הפריז עד מאוד נגד ש וקורא עליהם ותפי עונתם על עצמותם כידוע למארי קבלה שטעומת של בן אדם נכתבים על עצמותיו וכל מי שעונתיו נכתבים על עצמותיו הוא רע לו עד מאוד אם אינו מתקן בעה"ז ויש לחוש ח"ו שיעבו מעצמותיו שידין ורוחין ולילין ומזיקי' ואם ח"ו נעשו נתה אין ראוים לתיקו עוד רחמנא ליצלן ע"כ כל בן אדם ישמור את עצמו שלא יתאוה רק יאכלו שאר מאכלים כדי שביעה ולא מעדנים . בסעודה המפסקת כתב הגנ א"ו בהם הכ"ג דאסור לאכול קישואין הקורין אורג"ס או קימלינג הכבושים במים ומלח וגם לא ישתה שכר ולא ישבו ג' גדולים ביחד בחדר אחד כדי שלא יהיו חייבים בזימון . אם יושבין בחדר אחד כל זמן שרואין זה את זה חייבים לזמן . בשבת חזון נהגו בקצת מקומות שלא ללבוש אפי' כתונת לבן לכן כתב רש"ל וב"ח שמחמיר בזה שלא להחליף כתונת בשבת חזון הוי חסידות של שטות . עכ"ה :

כתב א"ז בשם ספר תניא ובשבולי לקט דאסור ללבוש אפי' כתנת לבן בשבת של חזון מפני שהוא דבר שבצנעה ומסיים לכן אין למחות ביד שנוהגין איסור :

כתב מ"א קטנים שהמה בני עשר שנים ומכ"ש אותן נערים הלומדים היטב ויש להם דעת להתאבל על חורבן ירושלים אין מאכילין להם רק לחם ומים כדי להתאבל עם הציבור . הקורא בתורה בט"ב ולפני איכה יאמר בלחש ברוך דיין אמת . רבים מעמי הארץ ומכת ההרגל נכשלים ג"כ קצת מהלומדים ואינם נזהרים בחליצת מנעלים ולובשים מנעליהם לאחר חצות כי כל מה שאסרו חכמים ז"ל הכ' אסור עד הלילה כמו אכילה ושתיה אלא דברים שאינם אלא מנהגא שלא מוזכר בתלמוד כמו ישיבה על הקרקע בזה יש נוהגין להקל אחר חצות אבל חלילה להקל במה שאסרו בתלמוד ובוודאי נתפשט המנהג מאנשים סוחרים ההולכים חוצה וברחובות של אינו ישראל והם צריכין לנעול מנעליהם ומהם רואים וכן עושין : כשיש טיט זרפש בט"ב והולך לב"ה או לאיזה דבר ההכרחי שמותר לנעול מנעליו אז יהפוך ויחליף מנעל ימין לרגל שמאל ומנעל שמאל לרגל ימין : כתב רש"ל אותן שנהגו שלא לאכול בשר אחר ט"ב מנהג טעות הוא וראוי למנוע א"א אם ט"ב ביום ה' אז קצת

אין אוכלין בשר עד שבת משום כבוד שבת : יש לנהוג להורות להנשים יולדות למנוע מבשר יין מיום ז' באב ואילך כדאיתא בטור ס"א : כתב בש"ע סי' תקנ"ד חיה כל זמן שאין לה צער גדול שהיה לה לחוש לסכנה נוהגין להתענות בט"ב :

כתב ט"ז נראה דוקא לאחר ז' אבל תוך ג' אפי' אם אמרה אינה צריכה אין להן להתענות בט"ב ואסור לה להתענות שהרי מחללין עליה שבת . וכ"ש אחר ג' תוך ז' כשאומרה צריכה אני שאסור לה להתענות ע"כ . כי ר"ת התיר ליולדות לאכול בצ"ג אפילו אחר ז' ובפרט אם היא ילדה זכר שצריך למולו דאין מתענין חוץ מט"ב כיון שהוכפלו בו הצרות צריך להתענות . ומ"מ המיקל לא הפסיד : ט"ב שחל במ"ש אין מברכין התינוקות ליל מ"ש . כתב בש"ע לעת ערב בט"ב הציתו האויבים אש בהיכל ושרף עד שקיעת החמה ביום עשירי ומפני כך מנהג כשר שלא לאכול בשר ולשתות יין מוצאי ט"ב ליל עשירי ויום עשירי עד חצות אבל אם חל ט"ב בשבת ונדחה ליום א' אין להחמיר כלל וגם אותן שנוהגין להתענות עד יום העשירי עד חצות אם נדחה ליום א' מתענין עד י"א עד חצות רק ליל י"א בלילה אוכלין בשר . מי שיש בו יראת שמים אל ישמש מטתו מוצאי ט"ב כיון שעיקר שריפת ההיכל היה באותו זמן ובפרט מי שעדיין עומד בתענית עד יום העשירי עד חצות פשיטא לא ישמש מטתו חוץ אם היא ליל טבילה אל יפרוש מלזווג :

כתב הא"ז בשם זקנו מהר"ש מפראג איך שעשה תקנה בק"ק פראג אם חל ט"ב ביום ה' ותתונה בשבת התיר בליל מוצאי ט"ב להחתן ולהכלה ולאביהם לאכול בשר ולא לשאר בני הסעודה וגם לא יהא להם כלי זמר עד ביום עשירי אחר חצות כי הסעודה שעושין בלילה שלפני יום החופה שקורין כבלונות לא מקרי סעודת מצוה אבל ביום העשירי מותרים כל הקרואים לאכול בשר ולשתות יין ע"כ יש למנוע מלעשות ליל סבלונות בליל מוצאי ט"ב כי ברוב אשכנז אוכלים כל הקרואים בשר ושותין יין ויש להם כלי זמר ואי אפשר למחות בידם ע"כ מי שיש בו יראת שמים לא יהא שם בא תו סעודה : וכל יחיד שמרגיש בעצמו שיוכל לעמוד בכל ד' צומות יחמיר על עצמו להפסיק מבעוד יום כדי שיהא התענית שלם יומם ולילה אבל בשאר דברים אין צריך להחמיר מכל מקום אם רוצה להחמיר יחמיר בינו לבין עצמו שלא יראה כיוהרא ותע"ב : מי שנוהג בעצמו טבילה בכל ע"ש לכבוד שבת אזי לא יבטל טבילה אף בע"ש דחזון רק לא ירחץ ביותר כי אם לפי שיעור טבילה שטובל בכל ע"ש וכל מעשיו יהיו לשם שמים כשחל טבילת מצוה בליל ט"ב שחל להיות בשבת מותר לטבול . אבל בעל א"ז כתב בשם זקנו הגאון מהר"ש מפראג איך שהור' הוא לאיסור וכן כתב מהרי"ו ברוני שאסור : במוצאי ט"ב נוהגין היתר לטבול אבל אסור לרחוץ ולחוף בט"ב עד הלילה ובלילה אין לרחוץ שתהא בהול לביתה ע"כ תרחץ עצמה בעט"ב ובט"ב תזהר שלא להתפלש באפר בו ביום ואע"פ שהולכים יחף תלבש ב' בתי רגלים שקורין שטריםפף זה על זה לבוש סי' תקנ"ד עכ"ה :

אם חל ט"ב במוצאי שבת צריך לברך על האור קודם איכה כשחל ט"ב במ"ש נמצאים קצת נשים שאינם יודעים להתפלל ערבית ונמצא שלא הבדילו בתפלה ואין עושין הבדלה על הכוס עד לאחר התענית ע"כ צריך כל איש להזהיר לאשתו שביום התענית לא תעשה שום אש כדי לבשל לצורך הלילה או כשמבשלין לילדיהן שלא יעשו עד שיאמרו תחלה בא"י אמ"ה המבדיל בין קודש לחול וכו' וכתבתי לעיל שבכל מוצאי שבתות צריכין לעשות כן שלא להדליק נר עד שאמרו ברכה זו : אותן המתענין ליל עשירי ומקצת יום העשירי אזי מנהג טוב שיאמרו נחם בכל התפלות דהיינו מן תפלת מנחה בט"ב ויאמרו ג"כ בערבית וגם בשחרית יום העשירי וגם במנחה אם עדיין מתענה עוד . ראוי למנוע מלהריח בבשמים בכל תענית ובט"ב ודאי אסור להריח : נוהגין בכל מקום לילך לבית הקברות בט"ב ולא ילכו בבנופיא גדולה כי אין זה אלא טיול וגם מביא לידי שיחת חולין : וכבר כתבתי לעיל שלכתבי הרב ז"ל יש לקדש הלבנה במוצאי ט"ב כי בט"ב נולד משיח בן דוד ומבשרים ללבנה וישראל שעתידים להתחדש כמותה :

כתב בש"ע סי' תקנ"ב מי שקיבל עליו תענית בה"ב כל ימות השנה ואירע ערב ט"ב להיות בשני כתבו הגאונים דמתענה עד אחר תפלת מנחה ואוכל סעודה מפסקת על הארץ קודם ביאת השמש ואין אוכל רק תבשיל אחד כדי שביעה וכן נוהגים מי שמתענה תענית חלום בערב ט"ב וכן אם חל יום שמת בו אביו או אמו שקורין יא"ר צייט בעט"ב יש לנהוג כן : אם חל ט"ב בשבת מותר להשלים שמו"ת עם הצבור דהוי כקורא ק"ש כיון שחייבוהו רבנן וכן הוא הדין באבל בתוך ז' ימים : נוהגין לחלוץ התפילין במנחה בט"ב אחר קדושה מיד : יש למחות לאותן הזנים המשוררים בתוך הסעודות לשורר קדיש דהיינו יתגדל ויתקדש או שארי דברים שבקדושה דודאי זה חטא גדול דלא התירו חכמים לשורר רק החרוזות המדברים בחסדי ה' ית' וכ"ש אותן אנשים ליצנים ופושעים שעושין שחוק והיתול בפסוקים

כפסוקים או בתיבות קדושים וע"ז אמרו רז"ל שהתורה חוגרת שק וקובלת לפני הקב"ה אומרת בניך עשאוני ככינור אוי לעינים שככך ראות ואוי לאזנים שכך שומעות מה שנוהגין בסעודת חתונות לשורר זמרים ונבול פה לבקשת ההמונים והנשים ובתולות מזמרים ג"כ אם אין בידו למחות ילך משם ואל ישמיע לאזניו וכדי שלא יהא ללעג וקלס ביניהם :

כתב הב"ח שיש למחות בלומדים שלומדים בט"ב אחר תפלת המעריב אף שעדיין יום הוא הרי כל הפוסקים הסכימו מה שהוא רק משום מנהגא אין נוהגין רק עד חצות אבל מה שהוא מוזכר בתלמוד אסור עד הלילה :

כתב בע"ת סי' קנ"א שתיות הטיטאין שקורין דבא"ק בל"א אין לאסור מיהו הנוהגים היתר ביום התענית שאומרים שלא נקרא אכילה ושתיה להקל בי"ט דכיון שאינו אוכל נפש אסור בי"ט ודוקא בתענית יחיד אבל בתענית צבור ומכ"ש בארבע צומות אין להקל וכתב בכ"ג מה"ב מי ששותה דבא"ק בט"ב מנדין אותו והמסתפר אחר חצות קונסין אותו בממון : כתב בע"ת וא"ז בשם מהרי"ל מי שטעה ואכל בי' בטבת או בשום תענית צבור צריך להתענות בה"ב ופשוט דצריך להשלים התענית. לעולם צריך לזכור בהחורבן ולעשות זכר לחורבן בכל פעולתו וכהא דת"ר סד אדם את ביתו משייר בו אמה על אמה בלא סיד זכר לחורבן מה שנוהגין בח"ל ההמוניים הבונים בתים עושין בבתיהן צור' שחורה מרובעת וכותבין על גבה זכר לחורבן זה הוא עוי והירא דבר ה' אל ישנה מדברי רז"ל ויניח אמה על אמה בלא סיד. וכן אמרו כשהאשה עושה תכשיט מכסף וזהב משיירה מין ממיני תכשיט אבל בעו"ה בזה"ז לא די שעברו על דברי רבנן שמקשטות במילוי כאלו היה ב"ה קיים וגם גורמין הרבה רעות מהמתקנאים והחסידים והצנועין יזהרו להיות מושכין את ידיהן. וכבר ידוע מה שאמרו רז"ל משבטלו סנהדרין בטל השיר מבית המשתאות שנא' בשיר לא ישתו יין ואסור בין בכלי בין בפה אם לא שמשורר בפה דברי שירות ותשבחות ואין היתר אלא לשמח חתן וכלה ביום חתונתם אז מותר אף כלי שיר והחמירו חז"ל אודנא דשמע זמרה תעקר ע"כ מי שיראת אלקים בלבו ימנע עצמו מלשמוע כלי שיר בלא שמחת חתן וכלה כדי שלא ימלא שחוק פינו בעה"ז שהוא אסור וגם יש למנוע אותן שירות שקצת אנשי קלי הדיוטות אומרים במשתאות לא די שאותן המה שירות של הבלים שקורין בל"א לידר אלא על פי הרוב המה ג"כ ניבול פה וליצנות וידוע משארז"ל כל המנבל פיו אפילו נגזר עליו גזר דין משבעים שנה לטובה נהפך עליו לרעה ומעמיקים לו גיהנם ואפי' השומע ניבול פה יענש ע"כ יש למנוע שירות האלו ואם אין בידו למחות אז ילך משם כי בודאי השטן בא ומרקד ביניהם ואז לבסוף יבואו לידי מריבה ומחלוקת והכאה זה לזה :

מה דפליגי חכמי ישראל חד אמר היושב בתענית נקרא חסיד וח"א נקרא חוטא מר אמר חדא ומר אמר חדא ול"פ מי שהוא טהור וקדוש ולא טעם טעם חטא איש כזה לא יתענה רק יעסוק בתורה אבל מי שפגם את עצמו באיזה עבירה חמורה או קלה בודאי יש לסגף את עצמו עד שאין סיג ורושם כתם מהעבירה ואנן האידנא בעו"ה אנו מלאי עון אף מי שלא חטא בחמורות מ"מ הכל באבק ל"ה ובשיחה בטילה וביטול ת"ת ובהרבה מדות מגונות ועכורות שאדם דש בעקביו ע"כ יתענה ויתענה והלואי שיספיק אולי ירחם השי"ת אבל מי שלא חטא ומצי לצעורי נפשו ואינו ממעט מחמת התענית מתלמודו ובמלאכת שמים נקרא חסיד אבל בלא מצי לצעורי כ"ע מודים דנקרא חוטא מפני שממעט במלאכת שמים ובפרט במלמדי תינוקות או אותן המלמדים תורה לרבים אם יש לחוש שמכח התענית יבואו לידי חולשה שאינן יכולין ללמוד כהוגן טוב יותר ללמוד באמונה מלהתענות : מי שמתענה צריך להיות בדאגה ובצער שלא ינהוג קלות ראש ובפרט מי שמתענה תענית חלום או בעל תשובה שהרי אפילו בשבת מותר להתענות תענית חלום אף שהוא מבטל עונג שבת וג' סעודות מכ"ש שלא ינהוג קלות ראש.

נשים ילדות (כ"ל יונגי ווייבר) לא יתענו אלא מה שקבעו חכמים ויש לבעל למחות בידם ומכ"ש נשים מעוברות או מניקות שלא יתענו ואם נדרה להתענות ב' וה' או שום תענית יכול הבעל למחות דוקא ביום שמעו קודם צאת הכוכבים ואם לא מיחה ביום שמעו אין עוד בידו למחות וצריך דוקא ג' להתיר בפתח וחרטה וכן הדין על כל מה שנדרה או נשבעת אין הבעל יכול למחות אלא דוקא ביום שמעו מי שמקבל התענית יאמר הריני מקבל תענית יחיד למחר בלי נדר ובלי שבועה (עד אחר תפלת מנחה אם אין דעתו להשלים) לשם יחוד קב"ה ושכינתיה וכתב רש"ל סי' ס"ד ונכון לנהוג לקבלה בשומע תפלה בלב ולקבל עוד באלהי נצור בפה לצאת ידי כל הדעות : מי ששכח לקבל התענית בתפלה יוכל לקבל כ"ז שהוא יום. מ"א :

כתב בש"ע סי' תקס"ד כל תענית שאוכלים בו בלילה. בין ציבור בין יחיד אם ישן שינת קבע אינו חוזר ואוכל ולא שותה אא"כ התנה לאכול ולשתות :

כתב רמ"א וי"א דבשתיה אין צריך תנאי דסתמא

דסתמא דעתו של אדם לשתיית אחר השינה והוי כאלו התנה ; וכתב בלבוש ונוהגין להתנות אפילו לשתיית ונכון הוא ;

וכתב מ"א הכל לפי מה שהוא אדם אם רגיל לשתות בלילה מותר לשתות בלא תנאי :

הג"ה בש"ע סימן תקס"ה אין ליחיד לומר סליחות או ויעבור עכ"ל והב"ח מתיר לומר סליחות בלא ויעבור וכן כתב הט"ז וכן נהוג עלמא . ע"כ צריך להודיע זה לאנשי הישובים שנוהגים בימי הסליחות או מי שאין יכול להיות בבית הכנסת במקום שאומרים סליחות בצבור נוהגין שכל יחיד אומר כל הסליחות עם אל מלך יושב וכן ויעבור צריך להודיעם שלא יאמרו רק סליחות בלי אל מלך יושב וכן בלא ויעבור . ואם יש ספק אם יש מנין עשרה בבית הכנסת שמתענין אין לש"ץ לומר עננו בין גואל לרופא אלא יאמר בחזרת שמונה עשרה עננו בשומע תפלה קודם כי אתה ולא יחתום הענוה בעת צרה אלא יחתום בשומע תפלה א"ז . כתב מ"א מי שמתענה ב' או ג' ימים רצופים או אפי' ו' ימים מ"מ בכל מנחה בכל פעם היום בכל יום יתפלל עננו וכן הסכימו הפוסקי'. כתב בש"ע סי' תקס"ו אין שליח ציבור אומר עננו ברכה בפני עצמו מיהיים עונה בעת צרה אא"כ יש בבית הכנסת עשרה שמתענין ואפי' יש בעיר עשרה שמתענין כיון שאין בבית הכנסת עשרה שמתענין עכ"ל ואפילו איכא שבעה שמתענין דהוי רובא דמינכר מ"מ אין מועיל לענין תוספת ברכה : כתב ב"ח אם לא היו עשרה בבית הכנסת שהתענו כשש"ץ עומד בין גואל לרופא ואח"כ באו להש"ץ יאמר הש"ץ עננו בשומע תפלה ויש לסיים הענוה בעת צרה ושומע תפלה מ"א. ויחיד לעולם לא יש יש הענוה בעת צרה רק יסיים בא"י שומע תפלה . אם שכח מלומר עננו אין מחזירין אותו . ואם נזכר קודם שעקר רגליו אומרו בלא חתימה לאחר תפלתו . המתענה שלשה ימים ושלשה לילות נוהגים להתענות עוד ב' שעות בליל ד' שיהיה ע"ד שעות סימן לדבר שיבה ישראל ע"ד ה' אלהיך מ"א . כתב ב"ח דיחיד שאין מתענה שמתפלל עם הצבור כשמתפלל יאמר ג"כ עננו רק יאמר כך עננו ה' עננו ביום תענית צבור זה. ולענין קריאת ויחל אם הוא ביום ב' או ה' בשחרית די אם רובא דמינכר' דהיינו ז' שמתענין דאין בזה תוספת ברכה רק שדוחין פרשת השבוע אבל במנחה או בשאר ימי השבוע דאם לא היה תענית צבור לא היו מוציאין ס"ת הוי תוספת ברכה לכן צריכין דוקא עשרה שמתענין בהכ"נ כ"כ הטור בשירוש . תשובת מ"ה סימן מ"ח . ולענין אמירת סליחות בשמונה עשרה די נמי ברובא דמינכרא ולא הוי הפסק כדין ס"ת שם . כתוב בש"ע סי' הנ"ל שאין עולה לקרות בתורה בתענית צבור מי שלא התענה ואם הכהן אינו מתענה יצא הכהן מבית הכנסת וכתב הב"ח ודוקא במנחה הוא איסור אם עולה מי שלא התענה משא"כ בשחרית שאין איסור ברכה אלא לכתחלה אין קורין מי שלא התענה. אם טעו וקראו לס"ת מי שלא התענה מותר לעלות . כתב בכ"ג בשם מהרי"ו ברונא מי שנופלין לו הפילין לארץ ר"ל קליה יתענה באותו יום אבל ברצועות ליכא קפידה ואם נפלו עם הבתים שלהן יתן פרוטה לצדקה . כתב הב"ח סימן ס' אם הלבנה לוקה סימן רע לישראל וצריך להתענות . כתב בש"ע יחיד שמתענה על צרה ונודע שקודם הקבלת התענית כבר עברה אינו צריך להשלים וכן יחיד שנודע לו שקבלה בטעות אפילו הטרה אינו צריך וכן ה"ה בתענית חלום דלא שייך בו קבלה ונודע לו ביום התענית שחלומו כמל דרך משל שחלם שמת פלוני וביום התענית נודע לו אין אמת הוא שמת אין צריך להשלים . כתב בש"ע סימן תקס"ח שמתענה ומפרסם עצמו לאחרים להשתבח שהוא מתענה נענש על כך עכ"ל . וכתב הט"ז ומ"א דאם מפצירין בו לאכול ולא יוכל להתנצל יאמר שהוא מתענה משא"כ אם יוכל להתנצל בלאו הכי אלא שהולכין אם הוא מתענה יוכל לומר שאינו מתענה והוא בכלל לבנות מפני השלום : מי שרגיל לרחוץ פיו בכל יום בשחרית כדי להתפלל בפה נקי בתענית יחיד מותר לרחוץ ג"כ פיו שלו חוץ מתענית ציבור דאסור ומכ"ש ביום כפורים וט"ב דאסור ומהרי"ל היה נוהג כן בתענית יחיד אך היה כופף צוארו שלא יזובו שום מים לגרונו . מי שמתענה ב' או ג' ימים רצופים ויום השלום תעניתו איקלע בש"ש יאמר מתנה בקבלת התענית אלא להשלים משום כבוד שבת וכן יש להזהר אם ישלים תענית

בער"ס ט"ז ומ"א . בעת עצירת גשמים יש ליזהר מלומר
טל ומטר דמעשה היה בבני גדולי עולם שהורו כן אלא עננ
שנתם רק יאמרו מזמורים השייכין לומר בעת עצירת גשמ
ובלבוש סי' תקע"ט תמלא מה שכתוב איזה מזמורים י"ל בע
עצירת הגשמים . מי שמתענה ביום שנעשה לו נס ואירע או
יום בשבת יתענה בע"ש מ"א . מי שנדר להתענות בה"ב יו
לשנית ולהתענות הב"ה ויוכל ג"כ להתענות לפירוגין תשובת ר
מינ"ץ סימן קט"ו א"ז : ביום התענית ישמור עצמו מכעס וי
יש לו משא ומתן יעשה באמונה ובנחת ביותר ולא יאכל בלי
קודם התענית יותר מהרגל שלו דאז לא יועיל לו התענית שב
אותו מותרות שאוכל ישמור לו ביום התענית א"ז . יש ק
קלי הדעת ביום התענית שותים בקארטין או שום מיני שח
אוי להם ; ולנפשותם לא די שאינם מקבלים שכר של תעני
ומעשים נפסד בתוס אלא שתענית יהיה להם למזכרת עוי שע
שגלאכים מזכירים עונותיהם לפני הקב"ה כמו הגוזל דבר ומת
אמרו רז"ל שהוא גזלן וכמו הגונב ממון ועושה ממנו צד
שהצדקה היא גורמת שמזכירין לו עונותיו כיון שהצדקה ב
לפני הש"י והצדקה באה מן הגניבה או מן הגזילה וכן התענ
כמו קרבן וע"ז מזכירין גם כן עונותיהן וכן יש שאי
בותקים עמהם יושבים ורואים משחקים ואומרים בזה הלשון (א
זעהן גאר דאס מיר זאגין דיא צייט אזר ברענגין) והנה עובר
על אשר נאים לא ישב כי הבחוץ הוי מושב לצים וכודאי
שבולם שיהא תפלתו ותעניתו מקובל לפני השי"ת יתרו
מהתועלים לנפשותם כאלו ביום התענית . כתבו המקובלים
מי שמתענה צריך לקרות ביום התענית פ' התשובה בפר
נצבים מן וסיים כי יבואו עליך על סוף פרשת נצבים וא
לכוין את השם (אדני) באותיות כזה (אלף דלי"ת נו"ן יו"
גי' תרנ"א שהוא שער לדוסקי בתשובה :
ואח"כ יאמר תפלה זו הובא בשערי ציון

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתחת
חתירה מתחת כסא כבודך ותפשוט את ימינך לק
שבים בתשובה כל פושעי עמך ישראל וקבל תשו
חשבים לפניך ומחול עונותם ואם אין תשובתם כ
עונותם אחת טוב וסלח ויחשב כאלו עשו תשו
מספקת ואותם קשי עורף שיש בהם התחירם בתשו
כהרחור תשובה שלימה לפניך כי אתה רוצה בתשו
הרשע ותשיבנו בתשובה שלמה כי אתה רוצה בתשו
אמן סלה :

ואח"כ יאמר פ' סירחם בפ' עקב מן ועתה ישראל מה
שואל מעמך עד חלב ודבש ; ואח"כ יאמר

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתנ
יראתך בלבב כל ישראל עמך ליראה את ש
הגדול הגבור והנורא בכל לבבם ובכל נפשם ירא
הרוממות של אין סוף ברוך ויתעלה שמך וידע
אתה גדול ונורא שמך אמן :

תענית הוא אותיות ת"ת ענ"י וזהו מה שאמ
רז"ל אגרא דתעניתא צדקתא
כשאדם מתענה הוא חסר לחם שאינו או
וכואב לו אז מרגיש צער העני שתמיד ה
בצער וחסר לחם . יש נוהגין לשער ב
שהיה אוכל ביום התענית ליתן לעניים בער
כדי שלא יראה שלא התענה לשם שמ
רק כדי להרוית בתענית מיעוט הפיזור
המנהג הוא להתענות יום שמת בו אביו
אמו מדי שנה בשנה כי אותו הי
הורע מזלו ומנהג יפה להתענות ג"כ יום שמ
בו רבו המובהק כי חייב אדם בכבוד ר
ויראתו יותר משל אביו :

הג"ה כתב בש"ע בי"ד סי' ש"ך ומתענין יום המיתה ו
יום הקבורה אם מי שהיה אצל הקבורה ולא אצל המי
עכ"ל אבל כל הפוסקים האחרונים הט"ז והש"ך והי"ז וכ
ושאר אחרונים בכלל כתבו שלעולם מתענים יום המיתה ו
יום הקבורה אפילו מי שלא היה אצל המיתה וכן הוא בכ
במנהגים

למנהגים הנדפסים בל"א וצריך להודיע זה להמון עם: עוד יש קצת שאינן מסדרין לומר קדיש ביא"ר זייט ואומרים שלא הביו או אמו כבר מתו מימים רבים ובודאי שמה בגן עדן וטועים הם כי אפילו בג"ע יש כמה מדרגות כי אומרים אפילו נשבת ומ"ט קדיש יתום אע"פ שהרשעים נוחים בשבת שאין אש גיהנם שולט בהם אלא להעלותן ממדרגה למדרגה מגן עדן התחתון לגן עדן העליון ובג"ע העליון ממדריגה למדריגה כמבואר בכוונת הר"ב ז"ל דף י"א כן היא בנדון הזה: ולענין השלמת היא"ר ציי"ט כבר כתבתי לעיל שלעולם משלימין חוץ אם חל יא"צ ציים ראשון בע"ש אם או אינו משלים או אם חל אח"כ ג"כ יא"ר ציים בע"ש או נ"כ אינו משלים אבל בחול לעולם משלימין. ידוע מה שאמרו רז"ל שהתענית הוא דוגמת הקרבן שמקריב חלבו ודמו להש"י ע"כ יהא דוגמת הקרבן כמו הקרבן לא יהא בו שום מום כל דבר רע כך צריך להסליך מעליו כל דבר רע מדות רעות שיש בו וישמור את עצמו מכל נדנוד עבירה ובודאי מי שעושה כך יהא נחשב לו התענית כהקרבת קרבן והקב"ה ישלח לו כל עונותיו ויתהפכו לזכיות ואז יהא מובטח שיהא בן עוה"ב:

מסכת ראש השנה

נוהגין לקום באשמורת לומר סליחות ביום א' שלפני ר"ה ואם חל ר"ה ב"ג אז מתחילין מיום א' שבוע שלפניו וש"ץ מתעטף בטלית ואינו מברך וכתב ט"ז יש לנהוג דש"ץ ישאל טלית מן חבירו ובזה לא יעבור כלום דאין לברך על טלית שאולה ויאמר ברכת התורה קודם סליחות והמתפלל סליחות מתפלל כל היום אפילו ערבית שהמתחיל במצוה אומרים לו גמור מ"א:

הקדמונים נהגו סימן אריה שאג מי לא יירא ארי"ה ר"ת *אלול *ר"ה *י"כ *הושענ' רבא יש נוהגין לעשות תשובה בכל חודש אלול וסמכו על זה °אני °לדודי °ודודי °לי ר"ת אלול וס"ת ד' יודי"ן כנגד מ' יום וכן ומל ה' אלהיך °את °לבבך °ואת °לבב זרעך ר"ת אלול שהחודש הזה מוכן לתשוב' ומסתבר' מאחר שהוא החודש האחרון מהשנה לעשות בו תשובה מה שפגם בכל השנה ולא יכנס בר"ה שהוא יום הדין מתועב ממעשים הרעים אלא יתקן בחודש הזה מה שעבר וכן בעשי"ת שמם מוכיח עליהם שנתקנו לתיקון השנה והם ימי הדין שאנו אומרים המלך המשפט והקב"ה מזדמן לקבל אותם בעלי תשובה כמו שדרשו רז"ל דרשו ה' בהמצאו וכי יש ימים שאינו נמצא אלא כאן ליחיד כו' שבימים אלו אף ליחיד נמצא וראוי להתענות ולפשפש במעשיו ויקיים עקרי התשובה בכל לב ובצום ובכי ומספד ובפרט בלילה ויפרוש את עצמו מתענוגים וממותרות רק אשר יאכל לקיים נפשו כפי ההכרח ואותן הנוהגין להתענות מ' יום קודם י"כ יקדימו להתחיל מי"ז בתמוז ואילך כי אז נשתברו הלוחות והתחיל התיקון כי מר"ח אלול ואילך חסרו הרבה ימים מאותן מ' ימים ר"ת ושבתות וי"ט שלא יוכל להתענות בהם ולא יתענה

מדי יום ביום רק במפוזרין ולא יעלה להשלים הימים שמחוייב בלא"ה כגון ט"ב ער"ח אם רגיל בו או אירע יאר צייט או תענית חלום דהיינו זהו קודם ר"ח אלול אבל מר"ח אלול ואילך עד י"כ עולה הכל מאחר שהן עצמן הן ימים המקודשין המ' יום שהיה משה בהר בימי הרצון. ואשרי לו שלובש שק ויושב על הארץ באפר ובוכה על עונותיו ומספיד עליהם ומתודה בבכי ובכפיפת ראש והשתחויה עד שיתפקקו כל חוליי' שבשדר' וזהו הר"ת של תשובה °תענית *שק *ואפר *בכיה *הספד ואף בשבתות שלא הותר לספוד ולבכות ולישב על הארץ מ"מ כל שיוכל להתוודות וידוי קצר או יקרא בספר דניאל סימן ט' וסימן יו"ד ויאמר אלו הפרשיות בכונה ויחשוב בלבו עונותיו גם יקרא הפרשיות בנחמי' סימן ח' ט' יו"ד ואח"כ יאמר בתהלים סימן נ"א ויסיים בתורת פ' ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך בפ' עקב עד זבת חלב ודבש. וערב ר"ה שהוא ער"ת ויום אחרון בשנת ושהוא למחר יעמוד בדין צריך להיות ירא וזוחל בכובד ראש ובהכנעה מן היום האיום והנורא ולוקח מלקו' ארבעי' בפני ג' מישראל במקום ב"ד ואח"כ יטול צפרניו ויגלה וילבוש לבנים ויתעטף לבנים להראות על הבטחון שאנו בוטחים בחסד הא' שנצא בדימום. בכל מקום יהא מורא שמים עליו ולא יהיה לבו פנוי מהרהור תשובה כל היום:

הג"ה האוכלים בער"ה באשמורת יזהרו מאוד שיהיה עדיין לילה כתב א"ז בשם מ"מ מי שקיבל עליו להתענות ב' או ג' ימים רצופים נוהגין העולם להתענות עד הלילה אפילו הגיע יום השלמת התענית בע"ש אבל טוב שיהא נזהר בקבלת התענית להתנות שלא יתענה עד הלילה רק שיאכל אחר יציאתו מבהכ"נ וכן הוא הדין בער"ה יעשה כן משום מצות כבוד שבת וי"ט. בער"ה אומרים יעקב ה' ביום צרה כיון שמתענין הוי כיום צרה. יש ליזהר שלא ילך על קבר אחד ב' פעמים ביום אחד כתבי מהר"י. בש"ע סי' תקס"ב אותן שנוהגין להתענות עשי"ת אינן צריכין להשלים עד צאת הכוכבים אלא עד שיצא מבהכ"נ אבל אותן שאינן מתענין כל עשי"ת רק מתענה יום או יומים בעי קבלה והשלמה ונ"ל דוקא בסתם אבל אם התנה שלא להשלים ר"ל בשעת קבלה היה אומר בצי' רק עד אחר יציאת מבהכ"נ או עד אחר תפלת מנחה הרשות בידו אפי' מי שמתענה רק יום או יומים א"נ להשלים אם התנה כך בשעת קבל' דלא עדיף משאר תענית דיוכל להתנות. מי שהוא קצת חולי יש להקל שאין להתענות בער"ה. מהר"ש כשהיה מהלך על קבר היה אומר יהי רצון שתהא מנוחתו של פלוני הקבור פה בכבוד וזכותו יעמוד לי. מה שתולשין עשב מקבר או נוטלין אבנים או צרור ומשימין על המצבה אינו אלא משום כבוד להראות שהוא היה על קברו. נוהגין לילך על בית הקברות בער"ה ובעי"כ ומקיפין אותו ומרבים שם בתחינות ונותנים שם צדקה לעניים. מהרש"ל היה נוהג שהיה נותן צדקה טרם שהתחיל להקיף ואמר שכן הוא נכון שהרי מרבים שם בתחינות ור"ת הוי יהיב פרוטה לעני והדר מצלי הטעם שהולכים על ב"ה להשתטח על קברי צדיקים לומר אם אין אתם מרח' עלינו הריני השוכים כמתים ועוד ע"א כדי שיבקשו המתים רחמים עלינו וכן בית הקברות הוא מקום מנוחת הצדיקים ומחוך שהוא מקום קדוש וטהור התפלה מקובלת ביותר על אדמת קודש ובהשתטחו על קברי הצדיקים אל ישים מגמתו נגד המתים רק יבקש מאת ה' שיתן אליו רחמים בזכות הצדיקים שוכני עפר

כתוב בסדר היום אף מי שאין דרכו לטבול בכל השנה ביום הזה הנורא צריך על כל פנים לטבול להשליך מעליו כל הטומאות והמחשבות הזרות והרי אפי' בכל רגל ורגל חייב לטהר את עצמו מכ"ש וק"ו בר"ה וכדי שתעלה לו טבילתו עד המחרת היה נראה ודאי שלא לשמש מטתו בלילה הזה אבל מי שצריך לה דהיינו שהיה ליל טבילה אם יפרוש מאשתו הוי כמעט מצוה הבאה בעבירה ישמש עמה באימה וביראה ובקדושה יתירה ולא ינהוג עם אשתו הרבה שחוק רק לקיים מצות עונה ויחזור ויטבול בשחרית והא דאמרו רז"ל דהופקדה שרה בר"ה צ"ל דליל טבילה היה או דגזר דין היה בר"ה. כתב הטור סימן תקפ"ג סימנא מילתא היא ונוהגין לאכול באשכנז בתחלת הסעוד' בלילה ראשונה של ר"ה תפוח מתוק בדבש ונוהגין העולם ואומרים סתם תתחדש עלינו שנה טובה מתוקה ע"כ ראוי לחזהיר העולם שיברכו קודם האכילת התפוח עם הדבש בא"י אמ"ה בורא פרי העץ. וכן הסכימו הב"ח ודר"מ וט"ז ומ"א. ואחר כך יאמר בזה הלשון יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה וכן כל הם שאוכל לסי' טוב כמו שיש אוכלין רוביא או סלקי או תמרי יאמר הברכה ואח"כ בלשון תפלה: כתב הש"ע בסי' ת"ר בשעת קידוש בר"ה נוהגין להניח פרי חדש בפני הש"ץ בבהכ"נ ויתן עיניו בו ויאמר שהחיינו אם אין פרי מצוי מ"מ יאמר שהחיינו דוקא בר"ח יעשה כן אבל לא בשארי י"ט מ"א ונלא כמו שנוהגין שעושין כן בשארי י"ט של גליות וכן ראוי ללמד הנשים שיעשו כן בר"ה בשעת שמברכין על הדלקת הנרות של י"ט שיניחו לפניהם הפרי חדש בשעת הדלקתן ויכוין ג"כ על אמירת שהחיינו על הפרי וא"תו פרי יחזור ויניח על השלחן בפני הב"ב בשעת קידוש ואין צריך עוד לחזור ולברך שהחיינו רק הברכה. יש נוהגין לאכול ראש איל או כבש לזכור לנו זכות יצחק ועקידתו מה שנוהגין לאכול תפוח הוא סוד כידוע לבעלי קבלה שמרמז לשדה תפוחים ראה ריח בני כריח שדה ויש נוהגין לאכול דגים בר"ה רומז שירבו זכיותינו כדגים שפרים ורבים ועוד ט"א כי הדגים אין להם גבינים ועיניהם תמיד פקוחות כדי להתעורר עינא פקיחא דלעילא שרומז על רחמים גדולים והנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל אבל לא יבשל הדגי' בחומץ: ונוהגין ג"כ מזה הטעם לילך בר"ה אל הנהר שיש דגים לעורר עינא פקיחא דלעילא וגם לזכור זכות העקידה כי בעת העקידה עשה השטן נהר גדול לפניהם אמר אברהם הושיעני אלהים כי באו מים עד נפש אז גער ה' בשטן. ועוד ט"א כי אנו נמשלים לדגים חיים הללו שנאחזים במצודה פתאום ועי"ז יהרהר בתשובה ויאמר אגב אלו הפסוקים תשליך במצולות ים כל חטאתינו וכל חטאת עמך בית ישראל תשליך במקום אשר לא יזכרו ולא יפקדו ולא יעלו על לב לעולם זה יאמר ג"פ וטעם אמירת פסוקים אלו ידוע לבעלי קבלה שסודם רב ורם:

הג"ה ראו לבטל מן האנשים שדעתם קלות כנגים שאומרים בזה הלשון איך וויל גיין מיין עבירות שיטלן ואווזין בכנף בגדיהם ונוערין בהם ושוכרים כדעתם שע"ז יוכל האדם לנער כל העבירות שעשה כל השנה וח"ו לחשוב כן וכן שוא באמת חילול שם גדול בפני האומות שיודעים מזה ואם רואים היהודים שהולכים אל הנהר אומר דרך שחוק היהודים הולכים (שיקלין אורי זינד אין וואסר) אלא אם רוצה לקיים המנהג יאמר בזה הלשון איך וויל גיין תשליך אהין כי עיקר הטעם הוא כנ"ל ולהתפלל להשם יתברך על ידי שאינו פקיחא תדיר על ישראל בהשגחה פרטית שע"י אנו מהרהרין בתשובה תשליך עונותינו במצולת ים עם אמירת הפסוקים ומה שנוהגין לנער בכנפי בגדיהם היא ג"כ ע"פ הסוד לנער הקליפות מעלינו שנאחזים בנו ע"י זוהמת עונותינו כמו שנוהגין אחר קידוש הלבנה מטעם זה לנער הקליפות שנתעורר על ידי קטרוג הלבנה כידוע ליודעי חן:

ויש לילך לעשות תשליך דוקא ביום ראשון של ר"ה אחר מנחה קודם שקיעת החמה ולומר פסוקים מי אל כמוך עד לא יעלה על לב לעולם כן נמצא בכתבי הרב ז"ל ואם חל יום ראשון של ר"ה בשבת לא יעשה תשליך עד יום ב' כדי שלא יבואו ח"ו לידי חילול שבת. מה שכתבו קצת פוסקים התוקע ומי שמתפלל מוסף בר"ה וי"כ הוא חיוב לקרותו לעלות לתורה היינו דוקא מי שהוא תוקע או מתפלל בחנם לשם מצוה. אבל מי שיש לו שכירות מן התקיעה וזמן התפלה אינו חיוב. כלל כן נוהגין בקהילות גדולות לכן ג"כ יש לנהוג כן בישובין. מי שהיה לו סנק בחודש אלול והסנק היה עולה בפרשת כי תבא לתוכחה הרי הוא חיוב לקרותו ביום שני של ר"ה אפילו הוא כ"כ רך בשנים דהיינו אם המנהג שהסנק עולה לתורה בתוך חדשו אבל אם אין הסנק עולה בעצמו רק אחר עלה במי שירצה במקומו אין חיוב כלל לקרותו בר"ה רק באחד בימי התשובה קוראין אותו לעלות לתורה. וכן הוא הדין מי שעולה בתוכחה בפרשת בחקותי נוהגין כן בשבועות לקרותו ביום ראשון. מי שחלם לו חלום בר"ה שיש ספק אם מתענין בשבת וי"ט לא אמרינן ליה דיתענה בר"ה מספקא. מי שהולך בר"ה וי"כ לפנות צרכיו אל יכנס לבית הכסא בלבוש קיטול כיון שהוא מיוחד לתפלה ט"ז. עי"ל בהלכות תפילין מה שכתבתי שם מזה. יזהרו החזנים בר"ה ובי"כ שלא להאריך בניגונים בברוך שאמר או בכל דבר שדרכו לנגן קודם ק"ש בכדי שיקראו הקהל ק"ש בזמנו עם הנץ החמה כותיקין אע"ג שבכל השנה אינן נזהרין בזה מ"מ

בר"ה וביו"כ יש ליזהר בזה. בשערי ציון כתב בר"ה בלילה קודם קדיש בתרא או בהיות בביתו קודם קריאת הגבר יאמר מזמור כ"ד לה' הארץ ומלואה ויכוין בשמות של הוי"ה כולן באלו הנקודות היו"ד בשבא והה' בסגול והוא"ו בקמץ ונקרא שם הפרנסה ויכוין בזה היטב ולא יחסרו מזונותיו כל השנה :

לדוד מזמור לה' הארץ ומלואה תבל ויושבי בה כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יכוננה. מי יעלה בהר יהוה ומי יקום במקום קדשו נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשי ולא נשבע למרמה : ישא ברכה מאת יהוה וצדקה מאלהי ישעו : זה דור דורשיו מבקשי פניך יעקב סלה שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד מי זה מלך הכבוד ה' עזוז וגבור ה' גבור מלחמה : שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד : מי הוא זה מלך הכבוד יה"ת צבאות הוא מלך הכבוד סלה :

עוד יש בר"ה וביו"כ בשעת הוצאת ס"ת יאמר שלש עשרה מדות ה' ה' וגו' ואח"כ יאמר תפלה זו :

רבונו של עולם מלא משאלותי לטובה והפק רצוני ותן שאלתי ומחול על כל עונותי ועל כל עונות אנשי ביתי מחילה בחסד מחילה ברחמים וטהרני מחטאי ומעוני ומפשעי וזכרני בזכרון טוב לפניך ופקדני בפקודת ישועה ורחמים וזכרני לחיים ארוכים וחיים טובים ושלום ופרנסה טובה וכלכלה ולחם לאכול ובגד ללבוש וכבוד ואריכות ימים בתורתך ובמצותיך ושכל ובינה להבין ולהשכיל עמקי סודותיך והפק רפואה לכל מכאובינו ותברך כל מעשי ידינו וגזור עלינו גזירות טובות ישועות ונחמות ובטל מעלינו כל גזרות קשות ורעות ותן בלב מלכות ויועציו ושריו עלינו לטובה אמן כן יהי רצון : יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי : ואח"כ יאמר ג"פ פסוק ואני תפלתי לך ה' עת רצון אלהים ברב חסדך ענני באמת ישעך :

ולפי כתבי הרב ז"ל יאמר תפלה זו מר"ח אלול ואילך בהוצאת הס"ת אם הוא מתענה באותו יום :

כתב הלבוש בסי' תקפ"ד מה שנוהגין החזנים לומר תחינה בר"ה וביו"כ קודם התפלה שלא יאמרו בל' השבעה רק בלשון תחינה וגם מן הראוי להזהיר החזנים המתפללים בר"ה וביו"כ שיאמרו אותה תחינה דוקא קודם ברוך שאמר ולא כמו שנוהגין קצת שאומרין אותה קודם שמתחילין המלך כי זה הוי הפסק וכי ראוי לעשות כן בימים האלו ונכון ליזהר בזה מאוד ומאוד. וכן ראוי להודיע להחזנים כשיאמרו אהבת איתן אדונינו שיפסיקו בין איתן ובין אדונינו כי איתן קאי על אברהם אבינו שנקרא איתן האזרחי ואדונינו קאי על הקב"ה : כתב רמ"י דאין לומר אין כל דבר נעלם ממך דמשמע הא מקצת נעלם רק יאמר אין דבר נעלם ממך אבל נ"ל שאין בכך כלום דמה יעשה בפסוק לא תעשה כל מלאכה או לא תעשה לך פסל תמונת כל ועוד רבים כאלה ובאמת מלת כל משמע ב' פירושים לפעמים פירושו הכל ולפעמים פירושו שום דבר ור"ל (קיינר לייא) בל"א ותשב"י כתב דבכל מקום שכתיב באותו פסוק סמוך לו אין או לא משמעו שום דבר והכא הא כתיב אין כל דבר מסילא משמעותו אין שום דבר ר"ל (קיינר לייא) וליכא למיטעי כלל : ראוי ונכון שיהא הש"ץ או המתפלל בימים נוראים יודע ומבין קצת מה שמתפלל ויהא ירא אלקים ובעל מעש"ט וראוי להיות ג"כ בעל תשובה שיהא מתחרט על חטאיו בכל לבו כיון שהמתפלל הוא המליץ בין הקב"ה ובין הצבור אם ח"ו המתפלל רשע ועם הארץ גמור ואינו מהרהר בתשובה איך יתכן שהוא יהיה המליץ יושר לפני הקב"ה על הקהל והלא דבריו אינם נשמעים ונדחים מחמת חטאתיו ופשעיו ע"כ ראוי ליזהר בזה מאוד ולא כמו שנוהגין בקצת ישובים שכל הקהל המה עמי הארצים ושוכרים להם חזן ביחד שיש לו קול ערב מן הבא בידו אע"פ שהוא בעל מעשים רעים ועם הארץ גמור וכן אל יעמוד אדם בימים נוראים להתפלל בחזקה אם אין הקהל מרוצים וכן כתב בס"ח כל העוזרין ומסייעין לש"ץ שאינו הגון כאילו גזלו טוב מן הקהל ועתידין ליתן את הדין כמו בפלגש בגבעה ששאלו באורים ותומים ע"י כהן אחר ונפלו ובפעם שלישית ששאלו ע"י פנחס נשמעו וכתב עוד בס"ח סימן תשנ"ח ראוי לצדיק זקן להתפלל בר"ה ויו"כ ואם רואה שמחלוקת עושין אם יתפלל אל יתפלל אע"פ שאחר אינו הגון כמוהו אלא זהו חטא אותם שיוכלו למחות. כתב הב"ח ס"ס תר"ט הפרנסים ומנהיגים שראוים להתפלל היינו כשהם נאמנים ומגינים על הדור ומרוצים לעם ובעונותינו בדור הזה כל א' וכו' וכדי לתקן פרצה זו ראוי שיתפלל הש"ץ הקבוע בפרט בקהלות קטנות ראוי לבטל מנהג זה לגמרי כי הש"ץ בוראי הרהר בתשובה ויודע ומבין התפלה :

נוהגין שאין האבלים מתפללים בשבתות וי"ט וכן בימים נוראים אבל מיהו היכא דליכא עדיף מיניה כתב מהרי"ו סימן ס"ו דמותר להתפלל וכן בימים שאין אומרים בו תחנון אם אין אומרים בו הלל מותר לאבל להתפלל וכן הוא בספר יש נוחלין שכתב כן ומי שאינו עושה כן גוזל אביו ואמו וחבר הוא לאיש משחית עכ"ל. כתב מהרי"ו ז"ל כשאומרים באבינו מלכנו קרע רוע גזר דיננו יכוין בסלת קרע לשם מ"ב קרע שטן שעל ידיו יקרע. עכ"ה :

מה שכתבו הפוסקים בר"ה וביו"כ מותר להשמיע קולם בתפלה בצבור וכתב הרמ"א שכן נוהגין מ"מ יזהירו שלא להגביה קולם יותר מדאי ומה מאוד מגונה מה שבקצת קהילות וישובים הקהל צועקים בהרמת קול בר"ה וי"כ בתפלתם כי לא הותר רק בהשמעת

קול קצת ומי שמתפלל בלה"ק משובח יותר וצריך לעמוד בימים נוראים יותר באימה ביראה ובהכנעה מכל השנה בכפיפת ראש בכל התפלות כעבד דקאי קמי מריה ומבקש על נפשו. ראוי ונכון שלשת ימים קודם ר"ה וקודם י"כ הש"ץ וכל המבורר מקהל להתפלל או לתקוע צריכין לפשפש במעשיהן ולהפריש עצמן מכל המביא לידי טומאה וצריכים טהרה ביותר וכן הוא בפ' ויקרא שהאריך שם רשב"י וגם ראוי ונכון שילמוד התפלה מקודם וכן התוקע ילמוד שיודע קצת טעם התקיעה שלא יהא כסומא בארובה. צריך להקרות לפני התוקע אפי' תקיעה ראשונה כדי שלא יטעה והוא ג"כ על פי הסוד ולא כמו שנוהגין העולם שהתוקע מתחיל התקיעה מעצמו. אם אפשר שיהא התוקע יודע הסודות והכונות של התקיעות כי הוא סרסור בין ישראל לאביהם שבשמים לכפר בעדם לבטל הדין ולהמשיך הרחמים כמאמר רז"ל אשרי העם יודעי תרועה ר"ל שיודעים לרצות את בוראם בתרועה ע"י כונתם וגם אם המקרא לתוקע יודע הסודות וכוונת התקיעות הוא טוב מאוד אע"פ שהתוקע אינו יודע כלום. בשעת התקיעה יכוין על העקידה שהיה עקידת ידים ורגלים ויראה לו עקידת יצה"ר ידיו ורגליו ויכוון עצמו כאלו עיקר ידיו ורגליו אסורים ויתחרט ממעשי ידיו הן בגזל הן בשליחות יד שיש בו חסרון כיס והן ברגל אשר הלך בעצת רשעים ויהא עיניו ולבו נשואות לשמים על שני סרסרי דעבירה וישוב מהם. אמרו רז"ל שלא להזכיר בר"ה בשעת התפלה לא חטא ועון ופשע ונמצא בכוונת הרב ז"ל שהתודה בלה"ק בין שפתיו בין תשר"ת לתש"ת ובין תש"ת לתר"ת בתקיעות מיושב ולא בשעת התקיעה כי אז השטן מעורבב ולא שיזכיר חטא ועון ופשע רק שיהא פורט בשפתיו חטאיו כך וכך עשיתי. מה שאומרים א"מ חטאנו לפניך והרי אין מתודים בר"ה נמצא בפירוש המחזור שקאי על אבותינו ר"ל אבותינו חטאו שעבדו ע"ז ואנו אין לנו מלך אלא אתה לכן עשה עמנו למען שמך. צריך התוקע לכסות השופר בשעת הברכה ובין כל סימן וסימן ב"ת. במחזור נדפסו איזה תחינות שיאמר התוקע קודם התקיעה יש טעות כתפלת משה צריך להיות מנשה. צריך לומר קודם התקיעה דמיושב אלו פסוקים כדי למתק הדינים ויכוין באלו שני שמות יקהרועה ישהטונה והם ב' פעמים שם הויה ומעורב ביניהם אותיות קרע שטן שעי"ז נקרע השטן ואח"כ יאמר עלה אלהים בתרועה ה' בקול שופר:

ואח"כ יאמר אלו הפסוקים שר"ת שלהם קר"ע שטן

קולי שמעת אל תעלם אזנך לרוחתי לשועתי:

ראש דברך אמת ולעולם כל משפט צדקך:

ערוב עבדך לטוב אל יעשקוני זדים:

שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב:

טוב טעם ודעת למדני כי במצותיך האמנתי:

נדבות פי רצה נא ה' ומשפטיך למדני:

ואחר אלו הפסוקים יאמר זאת התפלה

יהי רצון מלפניך ה' אלהי המשפט מעתה יהיה עת רצון לפניך ותקרע ברחמיך הרבים וחסדיך הגדולים כל המסכים אשר הם מבדילים בינך ובין עמך ישראל היום הזה ותעבר מלפניך כל המשטינים והמקטרגים על עמך ישראל סתום פה שטן ואל ישטין עלינו כי אליך תלויות עינינו ארוממך אלהי המלך אלהי המשפט שומע קול תפלת ותרועת עמו ישראל היום ברחמים:

קבלה מה שהורו חכמים בק"ק פרנקפורט שפעם א' בר"ה לא היו התוקעים יכולין לתקוע ואמרו החכמים שיהפוך השופר ויאמר התוקע בצד הרחב אל תוך השופר ג"פ ויהי נועם ואז יוכל לתקוע אם אירע שהתוקע אין יכול לעשות איזה תקיעות כהוגן קודם יציאה מבהכ"נ יתקעו עוד ל' קולות. מי שהוחזק בתקיעה והאחר מיחו הדין עם הראשון עם המוחזק דאמרינן שמערבין בבית ישן מפני דרכי שלום:

הג"ה כתוב בש"ע סי' תקצ"ב לא ישיח לא התוקע ולא הצבור בין תקיעות מיושב ובין תקיעות דמעומד כי כל התקיעות שייכין להדדי מיהו בענין התקיעות והתפלות אין הפסק וגם התוקע כשהן יושבין תוקע ג"כ על סדר הברכות ומיהו אינו מעכב ויוכל אח"כ לתקוע על סדר ברכות אלא שראוי לעשות כן. כתב מהרי"ל יזכירו את העם שלא להקיא בשעת התקיעות וכן בהזהרה שקורין רויסב"ן למען ישמעו קול שופר ועוד כתב מהרי"ל דנכון הדבר שיניחו התינוקות בבית דדוקא בגדולים עדיין משום שמחה והם מי אפשר להניחן בבית יחזיקו התינוקות אצל הנשים ולא אצל האנשים שלא יבלבלו משמיעת קול שופר כרואה תחבולות התינוקות. כתב ס"ו שמעתי מהגאון מהר"ר פייבש מקראקא ז"ל שהיה מוהל בר"ה והיה תוקע אחר המילה ולא קנח פיו שמלוכלך בדם הברית מילה ותקע בשופר לערב מצות מילה בשופר. מהרי"א לוריא נהג לבכות בר"ה ובי"כ ואמר כי מי שאינו בוכה בימים אלו או אין נשמתו טובה ושלימה וגם אמר כל מי שבוכה מעצמו ומתעורר בבכיה גדולה מחלין אותו שעה דיינין ליה בב"ד של מעלה ונפשו מרגשת כל זה משום הכי הבכיה באה לו מאליו. מי שמתענה בר"ה יהא עוסק כל היום בתפלה ובתחנונים. ונוהגין לומר כל ספר תהלים ולעסוק בתורה ולא ילך בטל אלא יסגיר עצמו בבית הכנסת כל היום ואין אומרים ענינו אחר התפלה. עכ"ה:

אם יש מילה בין ר"ה לי"כ אומרים הסליחה זכור ברית אברהם. כשאומרים בא"מ קרע רוע גזר דיננו יש לומר קרע רוע בנשימה אחת כי שייכין להדדי דהיינו שיקרע הקב"ה רוע שיש בגזרה ומה שנשאר יהא לרחמים. כשאומרים סליחות ראוי להשתחוות לצד מזרח כשאומר אותן פסוקים של השתחויה אחר לך ה' הצדקה כי כשאינו משתחוה כשאומר אשתחוה הרי מחזי כשיקרא. (כשאומר הש"ץ ויעבור יאמרו הקהל פסוק שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ואח"כ יאמר ה' ה' מלה במלה בכונה ולא במרוצה ולא כמו שנוהגין קצת העולם שאומרים שמע ישראל ה' ה' אל רחום וגו'. אלא יאמרו שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. ה' ה' אל רחום וגו') טוב אם יוכל הש"ץ לכוין כשאומר ויעבור שהוא אותיות ע"ב ריו ר"ל

י"ל. איתן ע"ב שמות היוצאים מן ג' פסוקים ויסע ויבא ויט שהם ע"ב שמות כל שם ג' אותיות המה ס"ה רי"ו אותיות. ט"ב לעמוד כשאומרים סליחות ומי שאינו יכול לעמוד מ"מ יעמוד כשאומרים אל מלך יושב ובויעבור ושלש עשרה מדות ה' ה'. ובשעת הוידוי יעמוד בכפיפת ראש כדרך שהוא שוהה באמרו מודים ויכה באגרופו על לבו כי הוא סוד גדול ועיקר הוידוי שכל אחד יתודה בלחש אפילו בל"א עבירות שעשה כל השנה ויתחרט עליהם בלב שלם. כשאומר ואתה צדיק אחר הוידוי יאמר בכונת הלב ואז אומר הקב"ה למלאכים בואו וראו כמה חביבין ישראל שמצדיקין עליהם את הדין. וכבר כתבנו לעיל בעשרת ימי תשובה צריך לומר בין ישתבח ליוצר אור מזמור ממעמקים קראתיך ה' וגו':

אמרינן בירושלמי וז"ל הך בר נש דרמיך בריש שתא ועוסקים בדיניה מורה עצלה דכתיב מה לך נרדם ונראה דלאו דוקא ישן ממש אלא אפי' ער ויושב בטל ואינו מבקש על נפשו בתפלה ובתחנונים ישן מקרי ואדם מועד לעולם בין ער בין ישן אם אינו עוסק בתורה ובמעשים טובים:

הג"ה ראוי להזכיר הסמון עם שאינן יודעין להזהר וסוברים שהמה עושים מצות ואינם יודעים שהמה מוציאים כמה פעמים שם שמים לבטלה והוי כאלו נשבעים לשוא לשקר שמרננים ומנגנים עם החזנים כל מה שייך לומר לחזן ובפרט ברכות אבות וגם אותן התפלות המיוחדים דוקא לחזן להתפלל בעדו ובעד כל שלוחי עמך ישראל כגון הורס מה יאמרו או אוחילה או אהיתי שכל אלו שייך דוקא להחזנים וראוי להודיע להם מאחר שכל כוונתם לשם שמים להתפלל שהקב"ה ימחול עונותיהם ויזכם לחיים טובים ומה להם לחטוא ולומר עם החזן ולהוציא ש"ש לבטלה. אלא ישתקו וישמעו מן הש"ץ:

ודע כי כל בקשתינו לחיים שאנו מבקשים ומתפללים בימים האלו הוא על חיים נצחים הרוחנים עה"ב כי הלא אנו רואים בעינינו שבכל שנה ושנה כמה נפשות מתים מישראל אלא הענין הוא סובב הכל על החיות הרוחני ומי שמתעורר בתשובה הקב"ה הוא היודע אם הוא לטובתו שיהא עוד בעה"ז ויקנה שלימות אז הקב"ה כ תבו לחיים ואם הוא ית' יודע שטוב לו מאוד המות אז יקר בעיני ה' המות ומסלקו מהעולם לטובתו לבא לחיים הנצחיים. ונוהגין לדרוש בשבת תשובה וסמך לזה ממדרש משלי אמר הקב"ה בשעה שהחכם יושב ודורש אני מוחל ומכפר עונותיהם של ישראל. תנן במסכת נדרים הרוצה שלא יתקיימו נדריו של כל השנה יעמוד בר"ה ויאמר כל הנדרים שאני עתיד לנדור בזו השנה יהיו בטלים וכתב הטור שמזה נתפשט המנהג לומר כל נדרי בעי"כ כי י"כ מקרי נמי ר"ה אבל זריזין מקדימין למצות וראוי להקדים קודם ר"ה ממש לעשות שני עניינים ענין אחד שיתקן מה שקלקל דהיינו התרה על העבר או אם היה מחויב איזה נידוי ינהג בעצמו שעה חדא נידוי ואח"כ יבקש מהחכמים שיתירו לו. ענין שני מסירת מודעא להבא שכל מה שיתקשר את עצמו מהיום בשבועה או בחרם או בנידוי דהיינו שבינו לבין עצמו וכיוצא בזה שהוא עתה מוסר מודעא ועוקר מעיקרו ומבטלם וכן הוא המנהג בא"י מאספין בערב ר"ה בבתי מדרשות עדה קדושה מתלמידי חכמים ויראי שמים ואם אין פנאי בער"ה מתאספין בין ככא לעשור ועושין שני עניינים האלה בזה האופן ובזה הנוסח בזה אח"ז. יעמוד בפני העדה הקדושה ואם אין יכול להיות בפני עדה מ"מ צריכין להיות ב"ד דהיינו ג' ויאמר בזה הלשון:

שמעו נא רבותי דיינים מומחים כל נדר או שבועה או איסור או קונם או חרם שנדרתי או נשבעתי בהקיץ או בחלום או נשבעתי בשמות הקדושים שאינם נמחקים ובשם הוי"ה ב"ה וכל מיני נזירות שקבלתי עלי ואפי' נזירות שמשון וכל שום איסור אפילו איסור הנאה שאסרתי עלי או על אחרים בכל לשון של איסור בין בלשון איסור או חרם או קונם וכל שום קבלת אפילו של מצוה שקבלתי עלי בין בלשון נדר בין בלשון נדבה בין בלשון שבועה בין בלשון נזירות בין בכל לשון וגם הנעשה בתקיעת כף בין בלשון נדר ובין בלשון נדבה ובין שום מנהג של מצוה שנהגתי את עצמי וכל מוצא שפתי שיצא מפי או שנדרתי וגמרתי בלבי לעשות שום מצוה מהמצות או איזה הנהגה טובה או איזה דבר שנהגתי שלשה פעמים ולא התניתי שיהיה בלי נדר הן דבר שעשיתי הן על עצמי הן על אחרים הן אותם הידועים לי הן שכבר נשכחתי בכלהון אתחרטנא בהון מעיקרא ושואל ומבקש אני ממעלתכם התרה עליהם כי יראתי פן אכשל ואלכד חס ושלום בעון נדרים ושבועות ונזירות וחרמות ואיסורין וקונמות והסכמות ואין אני תוהא ח"ו על קיום המעשים טובים ההם שעשיתי רק אני מתחרט על קבלת הענינים בלשון נדר או שבועה או נזירות או איסור או חרם או קונם או הסכמה או קבלה בלב ומתחרט אני על זה שלא אמרתי הנני עושה דבר זה בלי נדר ושבועה ונזירות וחרם ואיסור וקונם וקבלה בלב. לכן אני שואל התרה בכולהון אני מתחרט על כל הנזכר בין אם היו המעשים מדברים הנוגעים בממון בין מהדברים הנוגעים בגוף בין מהדברים הנוגעים אל הנשמה בכולהון אני מתחרט על לשון נדר ושבועה ונזירות ואיסור וחרם וקונם וקבלה בלב. והנה מצד הדין המתחרט והמבקש התרה צריך לפרוט הנדר אך דעו נא רבותי כי אי אפשר לפורטם כי רבים הם ואין אני מבקש התרה על אותן נדרים שאין להתיר אותם על כן יהיו נא בעיניכם כאלו הייתי פורטם:

והמתירין משיבין לו ג"פ בלשון הזה:

הכל יהיו מותרים לך הכל מחולים לך הכל שרוים לך אין כאן לא נדר ולא שבועה ולא נזירות ולא חרם ולא איסור ולא קונם ולא נידוי ולא שמתא ולא ארור אדרבה יש כאן מחילה וסליחה וכפרה וכשם שמתירין הב"ד של מטה כך יהיו מותרים מב"ד של מעלה:

ואח"כ יאמר מוסר מודעה לפניהם ויאמר בלשון הזה:

הרי אני מוסר. מודעא לפניכם ואני מבטל מכאן ולהבא כל הנדרים וכל השבועות ונזירות ואיסורין וקונמות וחרמות והסכמות וקבלה בלב שאקבל עלי הן בהקיץ הן בחלום חוץ מנדרי תענית בשעת מנחה ובאם שאשכח לתנאי מודעא זאת ואדור מהיום עוד. מעתה אני מתחרט עליהם ומתנה עליהן שיהא כולן בטילין ומבוטלין לא שרירין ולא קיימין ולא יהיו חלין כלל וכלל בכולן איתחרטנא בהון מעתה ועד עולם:

ויועיל זה שלא יזכור לתנאי בשעת שנשבע כמבואר בי"ד:

ואחר

ואחר המודעה יאמר לפניהם :

אם עברתי על שום דבר שנתחייבתי נזיפה או ארור או נידוי או חרם או שמתא או קללה בין מפי השכינה בין מפי ב"ד של צבא מעלה בין מפי עצמי בין מפי אחרים בין בעולם הזה בין בעוה"ב הריני שב בתשובה שלימה לפניך ואשב יחף על הארץ כמנודה ואתפלש באפר בוכה ומבכה ומתחרט ומתודה על כל מה שחטאתי ועויתי ופשעתי ומריתי ומרדתי מיום היותי על האדמה עד היום הזה ואשפוך את נפשי לשאול סליחה ומחילה וכפרה מן השמים ומן הבריות ואשאל ממעלתכם שתתירוני מן כל הנזיפות והארורים והנידוים והחרמים והשמתות והקללות שנתחייבתי ושנכשלתי בהם עד היום הזה :

ואז מתרחק מן העדה הקדושה ד' אמות בתחלה מנעליו וילבש שק ויתפלש באפר כאבל ומקבל הנזיפה ואומר בלשון זה כשלובש את השק וכשאין לו שק ללבוש מ"מ יקבל הנזיפה ויתן אפר מקלה על ראשו במקום הנחת תפילין וישב על הארץ ומקבל הנזיפה ויאמר זה :

הריני יושב לקבל הנזיפה והנידוי אשר נתחייבתי מפי ב"ד של מעלה על כמה חטאים ועונות ופשעים שחטאתי ועויתי ופשעתי אנכי עצב נפוץ ונבזה הרביתי אשמה בתורתך בגדתי ביחודותיך פגמתי בספירותיך השלכתי פגם בקדשיך והמים היוצאים מבית ה' הולכתי מבית המלכות מקום הטינופת אשת הזימה אויבתיך הרסתי מזבחותיך חללתי בריתך ופגמתי בכל כ"ז אותיות הקדושים והגברתי בחיצונים והנני נתחייבתי גדוי מפי ב"ד הצדק או מפי הקב"ה או מפי השכינה לכן אני מתחנן ומתחרט ובוכה ומתאונן על עונותי חטאתי עויתי פשעתי לא אוסיף עוד לשוב בדרך הזה התר התר יוצר בראשית סלח סלח אביר יעקב כי מלך אל טוב וסלח אתה וסייעני להיות מהשבים אליך בלב שלם אשר חטאתם לא תזכור עוד אמן סלה :

ולאחר שישב על הארץ כמנודה ואבל אז קורין אותו העדה הקדושה ואומרים לו בלשון הזה :

אחינו אתה אחינו אתה אחינו אתה מאחר שקבלת עליך את הדין עמוד מן הארץ ובא אצלנו :

ואז יעמוד מן הארץ ויתפלל בדמעות שליש ליחוד הקדוש ברוך הוא ושכינתיה ויאמר :

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שכל הקללות והארורים זנרוים ונזופים והחרמות והשמתות שקללתי או שארתי או שנדיתי או שהחרמתי ששמתי את עצמי או אשתי או ביתי או את אחרים או אחרים שקללו או שארו או שנידו או שהחרימו או ששמתו אותי או אשתי או את זרעי או את בני ביתי יהי רצון מלפניך ה' או"א אלהינו שבשמים ובארץ שאל ישלטו בנו ואל יעשו רושם וכל הקללות יתהפכו עלינו לטובה ולברכה כדכתיב ויהפוך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלהיך :

ואח"כ גם העדה הקדושה יחזרו ויאמרו לו ג"פ בלשון הזה :

כולם מותרים לך כולם שרוים לך כולם מחולים לך כשם שאנחנו מתירין לך בב"ד של מטה כך יהיו מותרים בב"ד של מעלה ולא יעשו בך רושם כלל וכל הקללות יהיו כולם לברכה כדכתיב ויהפוך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלהיך :

סדר מסירת מודעה דהיינו שצריכין להיות עדה שלמה עשרה אנשים מלבד אותו המוסר מודעה וצריכין להיות כשרים לעדות זה לזה ואותו המוסר המודעה : נוהגין לעשות זה בין כסא לעשור או בתוך השנה מי שירצה ומזכין בכל א' נותן לפי נדבת לבו דבר מה למקום מקודש ת"ל :

שמעו נא רבותי אמרי פי את אשר עם לבבי הלא ידעתם אשר הקליפה קדמה לפרי צדיק עץ חיים . ועל כן מיום ברוא אלהים אדם הראשון לכל נוצר תכף בא היצר הרע הוא השטן הוא המלאך המות בחלקלקות לשונו מדברת גדולות מילין לצד עילאי ימלל והסית אותו לאכול מעץ הדעת טוב ורע למרות את פי כבוד אלהי ישראל מלך מלכי המלכים הקב"ה וברוך שמו יחיד ומיוחד בפי כל בשמים ובארץ . ואח"כ עלה ברוח סערה ואש מתלקחת לשמים וקטרג עליו עד אשר נגזר מיתה עליו ועל כל הדורות הבאים עד ימות המשיח . ומאז ועד עתה זה דרכו כל הימים לרבות הלילות על משכבו סליקו רעיונו והרהורים רעים לשמים וכל מעשהו להפיל את האדם מאיגרא רמה לבירא עמיקתא ואלמלא הקב"ה עוזר לנו אין בידנו להתחזק עליו . וכל ימי חיי האדם בצער גדול . והנה בכל מקום אשר המצא ימצא מקום מוכן לפרעון חובות ישנים וגם חדשים מקרוב הוא בעצמו או שלוחיו או גירי דיליה . והנה ידוע לכם את אשר אמרו חז"ל אשר בשעת הסכנה הגדולה הלא היא בעת אשר הוא סמוך ליציאת נשמת האדם ואז הזמן היותר נאות להשיב הפקדון אשר הפקד אתו כל ימי חיי הבלו . יעשה תשובה ויתודה על עונו עד דכדוכה של נפש ויקבל עליו עול מלכות שמים באהבה רבה וימסור נפשו רוחו ונשמתו לאשר נתנו . והוא לא כן ידמה הפך עליו בלהות חלק משמן חכו והמה פתיחות לבלעו שאול ואבדון נפש לאמר לך עבוד אלהים אחרים . ובזה יערב ויבושם לך ויקל מעליך עול היסורים הקשים והמרים וכל מגמתו להפילו שחת והוא ימשל בו בגופו לעורר עליו דיני דינים קשים כלענה וראש . וראש כל לשחטו בסכין פגום ולעשותו טריפה ח"ו . והנה גם אשר אמרו חז"ל אין אדם נתפס על צערו ואונס רחמנא פטריה . מ"מ אם אינו עושה כלה עושה מחיצה בינו לבין אבינו שבשמים ע"כ הנני מוכן ומזומן מהיום עד אחר מיתה למסור רוחי נפשי ונשמתי לאל רחום וחנון עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות ברוך הוא וברוך שמו ובפניכם אני מוסר כל החלקים אשר הם המה בי מנפש רוח ונשמה להקב"ה אשר בחסדו הגדול נתן אלי . וכל מה שאעשה מהיום עד עולם נגד המסירת מודעא הזאת הלא המה בטלים ומבוטלים ולא יהא ממש בדיבורי או במחשבתי או ברמיזתי ומכל שכן במעשה ח"ו . והנני מבקש מאת מעלתכם שתצטרפו עמכם השכינה הקדושה והטהורה לבטל כל מה שאעשה מהיום נגד מסירת המודעא הזאת ולא יהא ממש בדיבורי או ברמיזתי או במחשבתי לבטל א' ממצות הקב"ה . ומכ"ש דבר היוצא על הכלל כולו כי בוודאי הוא באונס גמור והכרח גדול . ובאם המלאך המשחית יבא לקטרג עלי מחמת אותו המהשבה יהיו דבריו למה ולא כלום ולא יעשו שום רושם כלל :

כתב בש"ע סי' תר"ג אף מי שאינו נזהר מפת של א"י בעשי"ת צריך ליזהר ויש לכל אדם לחפש ולפשפש במעשיו ולשוב מהם בעשי"ת : לענין אמירת אבינו מלכנו למי שמתפלל ביחיד בלא צבור שאלתי את פי שני המאורות הגדולים ה"ה הרבנים מוהר"ר שמואל אב"ד ור"מ דק"ק פירדא ומהור"ר בערמן סג"ל אב"ד ור"מ דמדינת מרק נראב מאנשבך ואמרו לי שלא נמצא בשום ספר שיהא ליחיד אסור לומר א"מ אלא היחיד יוכל לומר א"מ : כתבו המקובלים ולכל הפחות יתבודד יום אחד מהם ויפנה עצמו מכל עסקי העולם ויפשפש במעשיו ולא יעסוק במלאכה באותו יום כי בי' ימי תשובה נפתחין כל שערי תשובה ושערי רחמים והוא עת רצון אפילו ליחיד ויעסוק בספרים המדברים בענייני היראה כגון חובת הלבבות וראשית חכמה ומי שיש לו ידיעה בחכמת הקבלה כתב האר"י ז"ל שילמוד קבלה כי הוא מטהר הנשמה ואשרי מי שישלים ספר התיקונים בימים ההם : וידוע מה שאמרו רז"ל עבירות שבין אדם

יסק ם

לתקום י״כ מכפר כדכתיב לפני ה׳ תטהרו ר״ל מה שעשה לה׳ ומתחרט ועשה תשובה בלב שלם י״כ מכפר אבל עבירות שבין אדם לחבירו אין י״כ מכפר עד שירצנו ויפייסנו ואפילו לא הקניטו אלא בדברים: וכתוב בש״ע סי׳ תר״ו וז״ל ואם אינו מתפיים בראשונה ילך ויחזור פעם שנית ושלישית ובכל פעם יקח עמו ג׳ אנשים ואם אינו מתפיים בשלשה פעמים אינו זקוק לו מיהו יאמר אח״כ לפני עשרה שביקש ממנו מחילה. ואם הוא רבו צריך לילך לו כמה פעמים עד שיתפיים והמוחל לא יהיה אכזרי למחול עכ״ל:

כתב בע״ת בשם מהר״ן חביב מי שהקניט את חבירו צריך לילך בעצמו ויפייסנו ואינו מועיל במה שמפייסו ע״י שליח וגם צריך לפרש מה שפשע וכתב עוד שם ואם מת אשר חטא לו מביא עשרה ב״א ומעמידן על קברו ואומר חטאתי לאלהי ישראל ולפלוני זה שחטאתי לו:

וכתב בע״ת בשם שכ״ג היינו דוקא כשחטא נגדו בעודו בחיים ולא הספיק לשאול ממנו מחילה עד שמת צריך לילך ממש על קברו אבל אם לא חרפו אלא לאחר מיתה סגי שיבקש מחילה במקום שביישו:

וכתב בעל א״ז בשם מ״ט דאם הוציא שם רע על המתים דצריך סליחה ג״כ על החרם שעבר. ונהגו לבקש מחילה בערב יה״כ וכתב הלבוש על זה הטעם הוא כדי שיהיה לב כל ישראל שלם זה עם זה ולא יהא מקום לשטן לקטרג עליהם כדאמרינן בפרקי ר״א ראה סמאל שלא מצא חטא בי״כ בישראל אמר לפני הקב״ה רבש״ע יש לך עם אחד בארץ כמלאכי השרת מה מלאכי השרת יחפי רגל אף ישראל יחפי רגל מה מלאכי השרת נקיים מכל חטא אף ישראל נקיים מכל חטא מה מלה״ש שלום ביניהם אף ישראל שלום ביניהם והקב״ה שומע עדות מן המקטרג ומכפר להן עכ״ל ואם לא יהיה שלום זה עם זה אז יהיה מקום לשטן לקטרג ויהיה לו פתחון פה לומר רבש״ע העומדים לפניך ומבקשים מחילה ממך על עונותיהם תתנהג עמהם כמדתם שהרי הם אין רוצין למחול זה לזה גם אתה לא תמחול להם ואגב זה מזכיר עונותיהם ואמר זה פשע לזה דבר מועט והלא הוא ב״א כמוהו שהיום כבאן ומחר בקבר ובא מן טפה סרוחה עפר בחייו וק״ו במותו ואינו רוצה למחול לו ק״ו הרי זה ב״א שפשע נגדיך עבירות גדולות ועצומים ורבו מלמנות והלא אתה מלך גדול ונורא חי וקיים לעד ואפילו אם יחיה האדם אלף שנים לא יוכל לשלם הטובות שגמלתיהו ואיך תמחול לו וע״י הקטרוג הזה נותן הדין מדה במדה שאין הקב״ה מוחל עונותיו ולא כאותן שוטים שנוהגים לבקש מחילה איש מאת חבירו ואיש מאת רעהו שידע שלא פשע כנגדו ואם לא פשע נגדו אינו נוטר לו שנאה ובמי שפשע בנגדו אינו מפיים ונוטר לו שנאה אין זה אלא מנהג שטות ואדרבה הם מעוררים על עצמם מדה״ד ליתן מקום לשטן לקטרג עליהם ואם גזל מחבירו ילך ויפייסנו וישיב לו הגזילה ואם אין לו יפשר עמו לזמני׳ כפי אשר יוכל להתפשר ומי שגזל או גנב או עשק או שהחזיק בידו מחבירו ששייך לו אפי׳ הביא כל אילי נביות וישב בתענית מאה שנים אין לו כפרה עד שישיב מה ששייך לחבירו או עד שיפייסנו שימחול לו או שיתפשר עמו כנ״ל. עכ״ת:

וביש מקומות נוהגין קצת ב״א קודם שהתחילו כל נדרי ויאמרו סתם בזה הלשון (הער צו רבותי איך ביט מחילה וועם איך וואז גיטאן האב הן מיט מעשים הן מיט ווארטן) אבל זה הבל ורעות רוח כי זה אומר לכלל ולמי שפשע נגדו אינו מפייסו ונשאר עדיין שונאו. כתבו המקובלים מי שאינו מעביר שנאה בלבו בי״כ אז אין תפלתו נשמעת ואינה מקובלת. עוד כתבו המקובלים כל מי שהוא אכזר ואינו רוצה למחול ואינו עובר על פשע בודאי אין נשמתו מעדת ישראל רק מן הערב רב גזע בישא וראוי להשמר ממנו כי זהו סימן מובהק שכל מעשיו אינם טובים רק מקולקלים ע״כ ראוי לכל א׳ להעביר על מדותיו שאמרו רז״ל כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו:

מסכת יומא

כתב מהר״י ז״ל שצריך לכל אחד כפרה בפני עצמו ואין שנים יוצאים באחד וכן אשה מעוברת צריכה ג׳ וכן הוא בתשב״ץ בשם תשובת הגאונים ואם אפשר ישתדל שיהיה לו כפרה לבן ותכף אחר הסליחות קודם שיאיר היום ישחט כפרתו והוא עפ״י סוד גדול ויאמר הפסוקים ויאמר זה חליפתי זה תמורתי זה כפרתי ולא יאמר זה תחתי כי צ״ל הר״ת חת״ך והוא השם החותך חיים לכל חי ויוצא מפסוק פותח* את* ידך* ס״ת חת״ך וגם חת״ך בגי׳ זה יהיה לך לכפרה רמז המלאך זה ממונה על זה הענין. ויש להסמיך שחיטת הכפרות מיד לאחר שהחזירו עליו וסמך ידיו עליו ויתשוב בלבו שהוא חייב מיתה כמו זה וזרקו לארץ כמין סקילה שחטו היינו הרג תפסו בידו בצואר היינו חנק שרפו היינו שרפה:

מפני שאין ההמונים יודעין על בוריין סדר הכפרות ע״כ הודיעם. יקח הכפרה בידו ויאמר:

בני אדם יושבי חושך וצלמות אסירי עני [illegible] יוציאם מחושך וצלמות ומוסרותיהם [illegible]. אוילים מדרך פשעם ומעונותיהם יתענו כל אוכל תתעב נפשם ויגיעו עד שערי מות. ויזעקו אל ה׳ בצר להם ממצוקותיהם יוציאם. ישלח דברו וירפאם וימלט משחיתותם. יודו לה׳ חסדו ונפלאותיו לבני אדם: אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף להגיד לאדם ישרו ויחוננו ויאמר פדעהו מרדת שחת מצאתי כופר:

לעולם יסבב מתחילה לעצמו קודם שיסבב לבני ביתו כדי שיהא זכאי ויכפר על החייב. ולא החייב על החייב וכה״ג בכ״ג וכפר בעדו ואחר כך בעד ביתו:

מי שמסבב לעצמו יאמר בלשון הזה ג״פ

זה חליפתי זה תמורתי זה כפרתי זה התרנגול ילך למיתה ואני אכנס ואלך לחיים טובים וארוכים ולשלום:

ותכף אחר הסבוב יניח ידיו עליו ולשוחטו:

ומי שמסבב לעצמו ולאחר עמו יאמר בלשון הזה ג״פ:

זה חליפתנו זה תמורתנו זה כפרתנו זה התרנגול ילך למיתה ואנחנו נכנס ונלך לחיים טובים ארוכים ולשלו׳:

מי שמסבב לזכר אחד יאמר כזה הלשון ג״פ

זה חליפתך זה תמורתך זה כפרתך זה התרנגול ילך למיתה

למיתה ואתה תכנס ותלך לחיים טובים ארוכים ולשלום :

מי שמסבב לבנים או שלשה זכרים יאמר בלשון הזה ג"פ
זה חליפתכם זה תמורתכם זה כפרתכם זה התרנגול
ילך למיתה ואתם תכנסו ותלכו לחיים טובים
ארוכים ולשלום :

מי שמסבב לנקבה אחת יאמר בלשון הזה ג"פ
זאת חליפתך זאת תמורתך זאת כפרתך זאת התרנגולת
תלך למיתה ואת תכנסי ותלכי לחיים טובים
ארוכים ולשלום :

מי שמסבב לשתי נקבות או יותר יאמר בלשון הזה ג"פ
זאת חליפתכן זאת תמורתכן זאת כפרתכן זאת
התרנגולת תלך למיתה ואתן תכנסו ותלכו לחיים
טובים ארוכים ולשלום :

מי שמסבב לאשה מעוברת יאמר בזה הלשון ג"פ
אלו חליפותיכם אלו תמורותיכם אלו כפרותיכם אלו
התנגולים ילכו למיתה ואתם תכנסו ותלכו לחיים
טובים ארוכים ולשלום :

ונוהגין לילך בעי"כ לבית הקברות ויתנו צדקה לעניים פדיון הכפרות ואסור להתענות תענית חלום בעי"כ ויטיב לו חלומו ומי שנדר שלא לאכול בשר ולשתות יין אלא בשבתות וי"ט מותר לאכול בשר ולשתות יין בעי"כ כי זה היום כמו י"ט ומצוה לענג בו :

הנהגה ישרה בעי"כ יאכל לשובע נפשו מאכלים טובים מה שזימן לו השי"ת ולערב לא יאכל רק מאכלים חשובים וקלים כדי שלא יהא שבע ומתגאה ולא יהא עכור בתפלתו ולא יוכל לכוין כראוי והחכם עיניו בראשו לאכול דברים טובים ומטעמי' טובים מעט הכמות רב האיכות שיוכל לסמוך עליהם כל היום ולא יזיקו לו וזהו דרך החכמים ובעלי השכל וגם כדי שלא יצטרכו לצאת מבהכ"נ לעשות צרכיהם. כל אדם יזהר שלא יאכל בעי"כ בסעוד' המפסקת דברים המחממים כגון מיני בשמים כמו מוריקא שקירין זפרין ויין טוב וביצים פן ח"ו אם יראה קרי ביוה"כ אין מתירין לו לטבול ואמר מהר"י סג"ל שכן ראה מרבותיו ששתו מים ואכלו פרי שקורין ער"ד עפפי"ל כדי להתקרר להשמר בנקיות. וכן אסור לאכול בעי"כ מאכלי חלב דהוא מרבה קרי ולא יאכל אכילה גסה ולא ירבה עידונין שלא יבא ח"ו לידי קלות ראש ושיחה בטלה רק כאוכל לפני המלך והשלחן יהא מלא תורה ויראת שמים ביותר שאת מכל ימות השנה ויאכל לשם שמים ככהן שאוכל קדשים. מצות הטבילה בעי"כ היא מצוה גדולה והוא יותר בקודש משאר קדושת טבילות שבכל ימות השנ' וראוי להחמיר בזה שאינו זקן או חולה ויטבול ג' פעמים כמו בער"ה כנגד חטא עון ופשע תלתא זימני הוי חזקת טהרה וכבר כתבנו לעיל שבכל ע"ש יטבול י"ד פעמים א"כ מכ"ש מי שיוכל לעשות כן שיעשה כן ביום אדיר והנורא הזה ויש כת חסידים שטובלין ביום זה ל"ט טבילות נגד המלקות אבל מי שהוא גופו חלוש או בימי הצנה ישפוך עליו ט' קבין של מים המין וט' קבין צריך להטילן עליו בכלי שיוכל להוריקו ממנו בלי שום הפסקה. וכן טוב למהר ליטול הצפרני' מקודם הטבילה. וכתב בש"ע מי שהוא אבל תוך שבע מותר לו לרחוץ ולטבול בעי"כ: כתב בא"ז בשם ב"ח ואפילו תוך ג' אלבלו מותר לטבול בעי"כ. וכתב במ"א דאין לנשי' לטבול בעי"כ דאינן יכולין להיו' כמלאכי'. עוד צריך האדם לטהר מכל הדברים שנזכר בהם טומאה בתורה וראוי הוא קודם שיכנוס אדם למקוה שיהרהר תשובה מעונותיו ויתודה ג"כ כי הוא הטבילה לבעלי תשובה לטהר עצמו מכל עונותיו. כל נדרי יאמרו כאשר נדפס במחזורים ולא ישנה ולא כמו שכתב הלבוש ט"ז ומ"א. יש ליזהר שכל הקהל יאמרו כל נדרי ג"פ עם החזן בלח' וגם יש ליזהר לומר כל נדרי. בעמידה וגם יש ליזהר לברך על טלית בעודו יום וכן לענין הדלק' נרות יזהרו שידליקו כולם בעוד היום גדול. כתב בכתבי הרב ז"ל שקודם כל נדרי יאמר ג"פ פ' אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה. ונוהגין שהש"ץ אומר שהחיינו לאחר כל נדרי והקהל עונין אמן ויכוונו לצאת בברכת החזן ומי שרוצה לברך לעצמו קודם שיסיים הש"ץ הברכה לא יצא :

נהגין העולם לעמוד בי"כ על עשבים יבשים או על שקים או על כרים וכסת ת ומ"מ בתפלת י"ח אסור לעמוד על שום דבר : ומאחר שאסור בתשמיש המטה בי"כ ע"כ כל אותו הלילה ויום יתרחק מאשתו שלא לנגוע בה ובבגדיה כאילו היא נדה וגם לא ירבה בדברים עמה שלא יבא לידי הרגל דבר ושלא יבא לידי הרהור ויבא ח"ו לידי קרי ויש נוהגין להדליק נר בחדר משכבו כדי שלא יבא לשמש מטתו כי אסור לשמש לאור הנר : כתב מ"א יש ליזהר שלא לילך במנעלים ביום כפ"ר אף על גב דאיכא למיחש שילעיגו עליו כיון שהוא מדאורייתא אלא אם יש טיט ורפש מותר לילך דוקא בסנדלים בלי עקב שקירין פאנטאפיל"ן אם אין לו סנדלים יהפך מנעל ימין לרגל שמאל ולא כמו שנוהגין קצת אפי' לומדים שהולכים מביתם לבהכ"נ במנעלי' עד פתח בהכ"נ ואז חולצים אפי' אינן ימות גשמים עושין כן ועוברים אדאורייתא' כי אלו בחשיכה יתהלכו :

כתב מהר"י סג"ל כשרוצה אדם לילך לבהכ"נ ליל כל נדרי ישלוף מנעליו ויניחם בביתו ולא יוליכם לבהכ"נ משום טינוף ויום זה מחויב לכבדו בכסות נקיה ובכל דבר טהרה ואם הוא אדם מפונק וקשה עליו לילך יחף עד לבהכ"נ רשאי לילך במנעליו לב"ה עד פתח ב"ה ויתנם לבני ביתו להחזירם לבית או יצניעום במקום מוצנע שלא יראו עכ"ל וכבר כתבתי לעיל בהלכות ט"ב אם הוא עת גשמים וירא שלא יטנפו רגליו אז שרי ללבוש מנעלים מ"מ יהפכם של שמאל לימין ואם הכרח הוא לשום המנעלים בב"ה ישים אותם בחור או במקום נסתר ויהיו מכוסים :

ולפי מה שכתוב בש"ע סימן ד' דאחר מן

הדברים שצריך נטילת ידים הוא החולץ מנעליו א"כ הוא שרוב העולם נוהגין לחלוץ מנעליהם בב"ה ואינם נוטלים ידיהם אח"כ. ע"כ מן הראוי להלוץ מנעליהם בבתיהם ויטלו ידיהם אח"כ ולילך בהם בבהכ"נ כאלו הם סנדלים שקורין פנטאפלי"ן בל"א ר"ל אב גטרעטני שוך וכן ראוי לנהוג בט"ב. כתב הרמב"ן בשם התוספות אע"פ שנוהגין להתוודות בעי"כ קודם אכילה ושתיה מ"מ צריך להתוודות אחר שאכל ושתה והוא עם חשיכה קודם תפלת ערבית אע"פ שב"י כתב שאין נוהגין כן וראוי לכל ירא שמים לעשות כן כשהוא רואה בין השמשות ממשמש ובא והוא כמוך לחשיכה יתודה בכל יכולתו. יש להזהיר להמונים שיאמרו ג"כ הוידוי עם הש"ץ בחזרת י"ח כי כל יחיד ויחיד צריך לומר עשרה פעמים בי"כ וידוי א' במנחה ואחד במעריב ד' בד' תפלות וד' בחזרת הש"ץ י"ח. יש ליזהר להחזנים קודם שיתחילו במוסף חזרת י"ח שיעמדי קצת רחוק מעמוד כדי שיפלו ג"כ על פניהם אבל לא יעקרו רגליהם ממקומן בשעת נפילה על פניהם. סדר הוידוי חטאנו עוינו פשענו. כפרה לחטאים מחילה לעונות וסליחה לפשעים שחטא הוא שוגג מתפללים שימחק לגמרי כאלו לא היה מעולם וזהו לשון כפרה כמו אכפרה פניו וכו' ומחילה לעון כי שם נשאר שום רושם וסליחה שהיא אריכת אף לפושעים הם המורדים כי עליהם י"כ תולה. כשמתודה ישוח עד שיתפקקו כל חוליות שבשדרה ולא ביום הכפורים בלבד אלא כל ימות השנה השמתודה יעשה כן. וכשמתודה יוכל לפרט חטאיו בלחש אותן החטאים הידועים לו שעשה שאינם מפורסמים לרבים וגם יוכל להתודות על חטאים אע"פ שלא שנה בהם וכבר התודה עליהם ביום הכיפורים שעבר. כתב מהרי"ל בהלכות י"כ אחר הי"ח נדפס רק אלהי עד שלא נוצרתי וכו' יאמר ג"כ אלהי נצור לשוני מרע וכו'. מנהג בהרבה גלילות ישראל לומר כל ספר תהלים בליל יום כיפורים והוא מנהג ותיקין אמנם מי שיעף ויגע ואי אפשר לו על כל פנים יאמר ד' מזמורים הראשונים קודם שישכב כי המה מסוגלים שלא יבא לידי קרי כי יש בהם ש"ו תיבות וד' מזמורים יעלו למנין קר"י ובלילה הזאת שאנו דומין למלאכי' צריכין אנו ליזהר מכל טומאה ובפרט מטומאת קרי. עוד דבר טוב הוא בעת שהוא ישן בלילה הזה לא יעטוף את עצמו בכרים ובכסתות המחממין כי זה מוליד כח תאוה ועל כל פנים לא יכסה את רגליו ויוכל להיות שזה הוא טעם של רות ותגל מרגלותיו של בועז כדי שלא יתחמם ויבא לידי יצר. הישן בבית הכנסת

יישן במערב או בבית הכנסת של נשים: נוהגין קצת לעמוד בי"כ כל הלילה וכל היום אבל מי שאין יודע בעצמו שלא יזיק לו עמידה זו בעת התפלה שיתנמנם או שלא יוכל להתפלל כראוי עבירה בידו ואפיל ובי"ם אין לעמוד. כתב במ"מ נשים אין הועלת בעמידתן שהרי אינן יכולין להיות כמלאכים ומאחר שסור ענין ק' ברכות הוא דבר גדול עד מאוד ע"כ מן הראוי לעשות מה שאפשר לו לעשות דהיינו שיכוין בברכותיו במאד ויכוין בברכות הש"ץ מכל התפלות ויכוין בברכת הקיראים בתורה וכן בברכות הפטרות וכן בברכות של יחידים בטליתות אז יעלו לו למאה ברכות. כתב הא"ה אם החולה רצה להחמיר על עצמו אחרי שידע שצריך לאכול עליו נאמר אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש ואל תהי צדיק הרבה. מי שאוכל ביה"כ יאמר יעלה ויבא בבה"מ ויאמר ביה"כ הזה וכן נכון לנהוג הנערים שאוכלים בי"ה. נרות יום הכיפורים שכבו פשיטא ופשיטא שלא יאמר לא"י שידליקם ולא כמו שעושים רבים מעמי הארץ ואפילו לרמז להדליקם אסור ומצוה עושה כשיניחם כך ולמוצאי י"כ ידליקם: כתוב בקונטרסי הרב ז"ל המוריד דמעות ביום כפורים על מיתת בני אהרן בניו אינם מתים בחיו: משום ונשלמה פרים שפתינו. מצוה רבה שילמוד ביום כפורים משניות מסכת יומא עם פירו שיהן ששם מוזכר עבודת יום כיפורים גם נכון ללמוד בגמרא בסוף יומא מהמאמרים המדברים ממעלת התשובה ודע כי כל מאמר ומאמר מדברי רז"ל כולל הרבה ענינים מתשובה ומוסרים אשר הוצרכו המחברים לכתוב על כמה דפין ע"כ צריך לתת לב במאמרי רז"ל ללמוד וללמד ולעשות ולקיים. נוהגין לקדש הלבנה במוצאי יום הכיפורים. כתב בש"ע סי' תרכ"ר שצריך להבדיל במוצאי י"כ על האור ששבת או על האור שהודלק ממנו. וי"א להבדיל על נר א' של בהכ"נ וי"א שאין להבדיל עליו אלא מדליקין נר א' ממנו והנכון להבדיל על שניהן ביחד דהיינו שלא יכבו הנר של בית הכנסת וילך בעוד שהנר דולק לביתו ואח"כ ידליק נר אחר מאותו הנר ויבדיל על שניהן. הדרש מהר"י סג"ל מיד לאחר י"כ יעסוק כל אדם לעשות סוכה משום שנשלמו ימי תשובה ויום ראשון שנכנס לחטא ח"ו ע"כ יקדים את עצמו למצות כדי לקיים ילכו מחיל אל חיל וטוב מיד לאחר הבדלה קודם שיאכל יתיעץ בבנין סוכה עם בני ביתו איך יעשה אותה ובאיזה מקום וכיוצא בזה ומ"מ לא יעכב כ"כ האכילה שהוא ג"כ מצוה שהוא יו"ט ולמחר ביום י"א תיכף אחר יציאתו מבהכ"נ ואפילו

הוא ע"ש יתחיל בעסק הסוכה דמצוה הבא לידו אל יחמיצנה וישתדל ג"כ בד' מינים: כל זמן שאדם מתחרט מחטאיו ועושה תשובה שלימה תשובתו נרצה לפני הקב"ה אבל היא על ז' מעלות זו גדולה מזו. המעלה הראשונה הטובה שבכולם התשובה הנעשית תכף אחר החטא ולפי שלא הטבע בחטא דומה כמו ששופך שמן על בגדיו אם רוחצין ממנו תכף ומיד נטהר ולא ניכר שום רושם כתם כלל. המעלה השניה מי שהוטבע בחטא ימים רבים או שנים אבל שב בימי בחרותו בעודנו בתוקפו ובגבורתו בעוד שיצרו מתגבר והוא מתחרט ושב מדרכו הרעה וכבש את יצרו ויש ברשותו לעשות העבירה כבראשונה כמאז ומקדם. המעלה הג' שעדיין בימי בחרותו אבל העבירה אינה מזומנת לפניו כבראשונה או שהוא בוש מבני אדם לרדוף אחר יצרו וסר מן הדרך הרעה מעט מעט עליו נאמר אשרי האיש ירא את ה' אשרי שירא את ה' שעשה תשובה כשהוא איש בגבורתו. המעלה הד' השב מאימת צרה או מאימת מוכיחין או מאימת גזירה. המעלה הה' המתחרט מחטאיו אחר שבאו צרות רבות עליו או על בניו ושב בתשובה הקב"ה ברוב חסדיו על ברואיו מקבלו. המעלה הו' בימי זקנותו כשאינו יוכל עוד ללכת בדרכי העבירות מפני חולשתו ואם נתחרט ממה שעשה בבחרותו ושב בתשובה שלימה בכל לבו הקב"ה מקבלו ועל זה נאמר תשב אנוש עד דכא ר"ל עד זמן דכדוכו של אדם ונחלש ועל דא גרסינן בקידושין ואפילו רשע גמור כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין מזכירין לו רשעתו שנאמר ורשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו. המעלה השביעית היא הפחותה מכולן מי שלא נתחרט כל ימיו ועמד בפשעו עד יום מותו בראותו כי קרוב עתו למות מתחרט ומתודה בכל לבו והקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו הגדולים שלא יהא נדחה ח"ו מקבלו ואע"פ שתשובות האלו חלוקים מקובל לכל אחד ואחד כפי מעלתו בקדימה ואיחור:

אבל העומד ברשעו אפי' ביום המיתה ונפטר מן העה"ז בלא תשובה זה אפיקורס גמור ואינו מאמין ביום הדין והשחית גופו ונפשו ונדון בגיהנם לדורי דורות:

ולהחזיק לב השבים שלא יתיאשו מהתשובה בסיבת ריבוי העונות אל יחשוב בלבו ובדעתו הנה חטאתי ועויתי ופשעתי בזאת וכזאת עשיתי. ועברתי ושניתי ושלשתי עד אין ספורות לעבור עבירות ואיך אבא לפני קוני כבושת גנב כי ימצא כן בושתי ממעשי לשוב לפניו וללכת ולדבק בו איך ארמום את חציריו ואיך אספר חוקיו אלא יחשוב בלבו כי הוא יתברך רב סליחות ורב חסד ובעל הרחמים ולא יחפוץ בהשחתת העולם כמ"ש ע"י יחזקאל הנביא כי לא אחפוץ במות המת כי אם בשובו מדרכו הרעה ולשון במות המת יורה על שכבר מת ור"ל לא אחפוץ במיתת הנפש שמת כבר והוא נפש הרשע שאפילו בחייו נקרא מת אבל כשישוב מדרכו הרעה וחיתה נפשו בגלל התשובה ויזכה לחיי עולם הבא ולכן הרבה נביאים נבאו פה אחד כי לא יחפוץ השי"ת במיתת הרשעים כי אם בשובם מדרכיהם וחיו החיים הנפשים הנצחיים. גם צריך לידע שאין לך דבר עומד בפני התשובה אפילו עשה כל עבירות שבעולם יש לה תשובה שהרי אפילו מנשה שהעמיד צלם בהיכל ועשה כל העבירות שבעולם והכל להכעיס הקב"ה ואפ"ה כשתפש אותו מלך אשור ותפש אותו בנחושתים לשרוף אותו וקרא בכל יכו לאלהי אביו והיו המלאכים מקטרגים עליו שלא לקבלו אפ"ה חתר לו הקב"ה תחת כסא כבודו וקבלו והצילו מן האש ושלח לו מלאך והביאו לירושלים למלכותו ואח"כ עשה תשובה גדולה ועתה הוא ראש ומלך בגן עדן על כל בעלי תשובות:

עוד יש לדעת שעיקר התשובה היא החרטה והוידוי ואין החרטה ניכרת אלא אם בוכה על עונותיו ומתאונן ומתאנח בכל לבו בשברון לב. כתב הרוקח בהלכות י"כ בסימן רי"ז וז"ל ועד עת החיתום בי"כ בנעילה יכול היחיד לשוב אם ישבור לבו בתשובה שלימה לפני הקב"ה מתקבלת. בא"ב דר"ע כתיב קרוב ה' לנשברי לב שבורי לב חביבים לפני הקב"ה יותר ממלאכי השרת שמלאכי השרת מרוחקין מן השכינה ל"ו אלפים רבבות פרסאות שנאמר שרפים עומדים ממעל ל"ו אבל שבורי לב הקב"ה אצלן בתוך אמה וכל מי שזובחת יצרו בכל יום ומתודה מעלה אני עליו כאלו כבדני בב' עולמות כתיב זובח תודה יכבדנני בעולם הזה ובעוה"ב:

זה סדר הוידוי יפשפש במעשיו ויכין לו לזכרון את אשר העוה ויצטער ויבוש ויבכה ויאמר

אוי לי מה עשיתי איך מרדתי במלך מ"ה הקב"ה ותורתו הקדושה איך פגמתי בנשמתי והחלפתי עולם עומד בעולם עובר ומה אעשה ליום פקודת ברדתי שחת אללי לי ולבי דוי עלי ביותר במה שמרדתי במלך מ"ה הקב"ה הוא טהור ומשרתיו טהורים עושים רצונו ואני נבזה סרוח הוטא מנוול איך טמאתי את עצמי הנני מתחרט בחרטה גמורה ולא אעשה עוד כן כל ימי חיי ואף אוסיף נדרים וסייגים והרחקות שלא אבא לידי כך ואחרי שובי נחמתי והנני מודה ועוזב:

זה נוסח הוידוי בכפיפת ראש ובעינים זולגות ובתחלת ת' נעילה: הנני מתאבל על החטאים והעונות והפשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי נגד אדון עולם בורא יוצרי ועו"ש

עוש"י אשר הטיב עמדי בכל מכל כל ואני הרעותי והנני מבוייש ומבייש את עצמי אוי לי לאותה בושה אוי לי לאותה כלימה. הריני נכנע נפשי בעפר:

אוי ישב על הארץ במריכות ויתפלש באפר ויבכה ואח"כ יעמוד ויתודה:

אני עומד ומתודה בכפיפת ראש ובשברון לב וידים רפות וברגלי' עפו' ובהתפקקו' כל חוליו' שבשדר' ובריסו' אברי': אלהי ואלהי אב נתי תבא לפניך תפלתי ואל תתעלם מתחינתי שאין אני עז פנים וכו' מה אומר לפניך וכו' עד ואין נסתר מנגד עיניך. אנא ה' אלהי ואלהי אבותי בורא בראתני גדלתני זנתני פרנסתני עד היום הזה ואנכי באולתי גמלתי והרע בעיניך עשיתי כעסתיך במעשי הרעים מדי יום ויום הנה הסכלתי ואשגה הרבה מאוד וחטאתי לפניך בהרבה עבירות שבעולם ובפרט עבירת פלוני'. ופלונית שעשיתי במקום פלוני הריני מודה ועוזב ומתחרט ותרחמני כמ"ש ומודה ועוזב ירוחם נחמתי אשר עשיתי. והריני מקבל עלי שלא אעשה עוד וארחיק את עצמי בכל הרחקות מזה:

אנא אב הרחמן הנני קורע את לבבי באנחתי לפניך ובמסתרים תבכה נפשי ומבקש אני רחמיך וחסדך כעני בפתח לעזרני בתשובה שלמה לפניך. אבינו מלכנו החזירנו בתשובה שלמה לפניך. אבינו מלכנו עשה למענך אם לא למעני. אבינו מלכנו עשה למען שמך הגדול הגבור והנורא שנקרא עלינו. הריני מעכשיו כובש את יצרי יהי רצון מלפניך אתה ה' רחום וחנון הרוצה בתשובה שיתהפכו זדונותי לזכות ומלאך רע יהיה טוב ונאמר טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך דרכך ה' הודיעני אורחותיך למדני קראתי בכל לב ענני ה' חקיך אצורה. יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי:

וכתב בר"ח כל המרבה להתודות ומאריך בענין זה הרי זה משובח וצריך להזכיר ולפרוט חטאיו ואשרי מי שמתודה הוידוי הגדול של מוהר"ר רבי אברהם אשר נדפס בסידורים ובספר קטן שנדפס בק"ק פירדא הנקרא יורת חטאים:

הג"ה בספר דבר שבקדושה שחיבר בעל ילקוט ראובני מביא וידוי שראוי לכל אדם לומר כל יום ויום על העבירות השכיחות בבני אדם: בראשון יאמר הריני מוחל וסולח לכל מי שהכעים והקניט אותי בין באונס בין ברצון בין בשוגג בין במזיד בין בשמיעה בין בראיה בין במחשבה בין בדבור בין במעשה מכל מה שהפה יוכל לדבר והלב לחשוב ולא יענש שום אדם בסיבתי לא למעלה ולא למטה לא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתי. רבש"ע ידעתי נאמנה שבשביל עונותינו ירושלים חרבה ושכינתיה אתתרכת ממקומה ואתה אמרת ומודה ועוזב ירוחם על כן יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי תבא לפניך תפלתי ואל תתעלם מתחנתי שאין אני עז פנים וקשה עורף לומר לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי צדיק אני ולא חטאתי. אבל אני חטאתי:

אשמתי בגדתי וכו' מה אומר לפניך יושב מרום עד צורי וגואלי:

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתכפר לי על כל חטאתי ותסלח לי על כל עונותי ותמחל לי על כל פשעי: על חטא שחטאתי לפניך באכילה ושתיה. על חטא שחטאתי לפניך בברכת המזון. על חטא שחטאתי לפניך בגאוה. על חטא שחטאתי לפניך בדברי נדר ושבועה. על שחטאתי לפניך בהרהור עבירה. על חטא שחטאתי לפניך בויעוד המחלוקת. על חטא שחטאתי לפניך בזנות. על חטא שחטאתי לפניך בחרם ובנידוי. על חטא שחטאתי לפניך בטריפות ואיסורים. על חטא שחטאתי לפניך ביין נסך. על חטא שחטאתי לפניך בכבוד ת"ח. על חטא שחטאתי לפניך בלשון הרע ורכילות. על חטא שחטאתי לפניך במעשר. על חטא שחטאתי לפניך בנטילת ידים. על חטא שחטאתי לפניך בסתר ובגלוי. על חטא שחטאתי לפניך בעושק ובגזל. על חטא שחטאתי לפניך בפריה ורביה וקרי. על חטא שחטאתי לפניך בציצית ותפילין ומזוזה. על חטא שחטאתי לפניך בקידוש השם ובחילול השם. על חטא שחטאתי לפניך ברוגז ובכעס. על חטא שחטאתי לפניך בשקרים. על חטא שחטאתי לפניך בתורת משה. עברתי על מצות עשה ועל מצות לא תעשה על כריתות וארבע מיתות בית דין על תורה שבכתב ועל תורה שבעל פה שמך הגדול שכחתיו מלכותך ויראתך בזיתי ואת' צדיק על כל הבא עלי כי אמת עשית ואני הרשעתי:

טוב לומר אחר הוידוי זה התפלה המיוסד על שם של מ"ב ויזכר בכלנו במות שלא להוציאו שם ושטם מפיו:

א'להים כ'שראל ג'דול י'חודיך ת'שגבו נ'צקתך: אב"ג ית"ץ ק'דוש ר'אה ע'לילות ש'ונאים ט'הר נ'הלתך: קר"ע שט"ן נ'שגב ג'אל ד'ורשיך י'גדל כ'ח ש'מותיך: נג"ד יכ"ש ב'שמך ט'וב ר'חמני צ'מח ת'ביא ג'אולים בט"ר צת"ג: ח'סיד ק'דוש ב'רוב ט'ובך נ'וי ע'נותך חק"ב טנ"ע: י'המו ג'ודל ל'בבינו פ'ורה ז'כור ק'דושתך: יג"ל פז"ק שעה ק'ול ו'ידויינו נ'דק י'ודעי ת'הלתך: שק"ו צו"ת. ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

מי שהוא בתענית לעת ערב כשהוא בוכה יאמר בזה הלשון וזה הנוסח הכתוב בס"ח סי' קע"ת:

יכבה דמעתי חרון אפך ממני ואת לבבי ראה אשר נמס ויהי למים ניכבה גחל אשר קדחה באפך. ותשובת מעשי ישיבו אפך ממני ותעניתי ועינויי ימלאוך רחמים עלי. וערך שלחני אשר לא ערכתי תחשוב כמזבח ערוך. והסיר אשר לא הצגתי על גחלים תחשוב כאש תוקד על מזבחך. וכל מאכלי אשר לא הובאו לפני תחשוב כאשר יביאו בני ישראל את המנחה. ואת חסרון דמי יכפר עלי כדמים הנזרקים על קרנות המזבח ומיעוט חלבי כחלב אמורים. דמעות עיני כהסך נסך שכר. וקול בכיי כקול שירים שהיו משוררים וחשיכת עיני בצום ובכי כאור הנרות וריח רעבון כריח הקטורת. ובשבכי נפשי ולבבי אם דמעותי תמחה פשעי וחלישת איברי כנתח קרבן ושברון לבי כאבני מזבחך משברי לבי כזבחיך ולא תבזה לבי הנשבר. ושינוי בגדי החמודות כבגדי כהונה ומניעת רחיצה כקידוש ידים ורגלים ובקריעת לבבי יקרעו הספרים שכתובים בהם עונותי ובמוצאי שפתי יסתמו פיות סוטני ובחליש' לבי ישמחו לב מבקשיך. ובטני הריק מהתענוגים. אל תשיב ריקם מלפניך. ובעבור נפשי היבשה מתאות תמלא משאלותי ונחומי. ותשובתי ישיבך ותרצני כי נחמתי על רוע מעללי ועל דרכי הרעים כי עשיתים. בין שגיונות בין זדונות ואתה יודע ורואה כליות ולב ואתה יודע כי שוים מחשבותי הטובים אשר יש בי יכונו לעולם לפניך ולבך עלי לטובה אמן סלה:

ובר"ח שער היראה כתב כשבוכה יעביר הדמעות על מצחו כי במצח נכתבין העונות. יש לדעת שיעשה תשובה בהדרגה בענין שלא יקדים המאוחר ולא יאחר המוקדם ע"ד משל אם הקדים הצום והתפלה להשבת העושק והגזילה וכדומה לא יצא ידי חובת תשובה רק ישיב קודם. הוידוי כדי שיתרצה בוידוי וה"ה שיקדים החרטה והתשובה קודם עסק התורה אע"פ שהתשובה העיקרית הוא עסק התורה כי ע"כ נקראת תורה אור שהיא מאירה את עיני האדם היאך יעשה תשובה כדי שיתכפרו לו עונותיו אפ"ה צריך שיקדים לו החרטה ותשובה קודם עסק התורה וכן הוא ברשב"י וז"ל דלבתר דמתחרט מחוביו ויעביד תשובה יתעסק באורייתא כי קודם החרטה והתשובה אין תורתו רצויה ומקובלת כאומרו ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חקי וכן כל אשר בו מום לא יקרב ואדם

זה בצואת עונותיו מסריח האיך יתקרב לפני המלך אדרבה המלך יתרחק וזהו שארז"ל אשרי מי שעמלו בתורת ועושה נחת רוח ליוצרו פי' שהעוסק בה נקי מחטא ועון שאז המלך משתעשע בו ובתורתו וזו היא מעלת הראשונים שהיתה תורתם רצוי' כ"כ שהיו פטורין אפילו מן התפלה מפני שהיתה תורתם שלחן נקיים אבל מי שהוא מלא מסרחון צואת עונותיו אין תורתו נחת רוח לבוראו והטעם כי בעסק התורה אדם מושך השכינה עליו ובהיותו נקי מחטא מצאה השכינה כסא ומושב שבי תשב ותנוח ויקח דמיון מדין הפשוט בגמרא ובפוסקים כי במקום שיש ריח רע אסור שם לעסוק בתורה ובתפלת וצריך להרחיק ד' אמות ממקום שכלה הריח כן הדבר לעסוק בתורה וטומאת צואת עונותיו עליו כי כל הקדושים העליונים מתרחקים והעונות נקראים צואה דכתוב אם רחץ ה' צואת בנות ציון וכו':

עיקר התשובה שיגמור בדעתו שלא יעשה עוד המעשים רעים שעשה עם החרטה על המעשים שעשה כבר ר"ל אם חטא בעזיבת מהמצות הבורא מלעשות והתעלמתו ממנו תשובתו שיזרז וירבה לעשות מכאן והלאה מצות ותורה ואם הוא שעבר על הציווי תשובתו שיתרחק האיש ההוא מכאן והלאה מאותן העונות שעשה עד קצה האחרון עד שיחזור אל קו האמצעי. עוד יש לדעת מי שחטא פגם בנפשו וברוחו ובנשמתו ואם מת ח"ו מן העולם הזה בלא תיקון מה שקלקל מוכרח לבא לגיהנם לשרוף ולכלות הכתמים ולטהר נשמתו ונפשו עד שיטהרו כל איבריו בכלל ובפרט שחטא בהם כי גם בנשמתו ונפשו יש רמ"ח איברים ושס"ה גידים רוחנים. אבל מי שיתקן חטאיו ומעשיו בעודנו בחיים דהיינו בדבר אשר זדה. עליו יתקן על דרך משל אם חטא בלשון הרע או בלשון שקר אמת יהגה חכו ופיו יפתח בחכמה ובתפלה ותורת חסד על לשונו אם חטא בעינים רמות יהא דכא ושח עינים ואם הורה לאנשים קלות במצות ילמד אותם בדרך ישרה לדקדק במצות ולשוב אל השי"ת ואם חטא בהתרוממות העושר יתחבר לעניים מרודים. ואם חטא בשררה יתחבר לשפלים ונמוכים ואם חטא בממון יתן צדקה ויעשה גמילות חסדים בממונו. וכן חוא בכל איבריו וע"ז אמרו רז"ל תשובה ומעשים טובים כתרים בפני הפורעניות ר"ל לא לבד שאינו עושה עוד המעשים רעים שעשה כבר אלא שעושה כנגדו באותן איברים מעשים טובים הוא כתרים שמגין על בעלי מלחמות ממכות חץ וחרב כך המעשים טובים יגינו עליו שלא יצטרך לבוא לגיהנם להטהר כי הוא יטהר בעודנו בחיים חיותו: אף על גב שכתבו המחברי' שהתעניתי' הם בהכרח לבעלי תשובה להתיך הזוהמא שנדבקה ע"י החטא וגם הוא במקום קרבן ומביא הכנעה ואע"פ שקיים חבילו' של מצות והובא בקיצור ר"ח ובעמק המלך ובתורת האש'. ובספר דרך חכמה שתיקן הרוקח תשוב' המשקל ותשובת הכתיב תשובת המשקל ר"ל שישקול ויסבול סגופים שהם קשים כמו מלקות או מיתה זהו תשובת המשקל ר"ל על כל חטא שעשה פעם אחד שחייב עליו מיתה או כרת או מלקות צריך שיסגף עצמו כנגד אותו חטא ואם חטא חטא אחד ח"ו כמה פעמים צריך כמה פעמים לעשות כזה. ותשובת הכתוב ר"ל על כל חטא וחטא שעשה פעם אחד יתענה כך וכך תעניות ר"ל מי שחטא שהוציא שכבת זרע לבטלה בידים יתענה פ"ד צומות והזריז יעשה כולם בג' הפסקות מב' ימים ומב' לילות שכל הפסקה עולה לכ"ז ימים הרי פ"א ואח"כ יתענה ג' ימים פשוטים אחריהם הרי פ"ד ולכל הפחות יתענה מ' יום בלתי רצופים. הבא על א"י יצום רי"ו תעניות ולכל הפחות יתענה ג' ימים וג' לילות בשנה. הבא על הפנוית ישראלית בתולה או אלמנה ואין לך אשה שאין רואה דם יתענה לכל הפחות מ' יום ויש אומרים שיתענה נ"ט ימים כמנין נדה. הבא על אשתו נדה אם שכח ולא פירש מאשתו סמוך לוסתה ואירעו אונס מחמת פשיעותו יתענה ס"ט ימים הנשבע לשוא ולשקר יתענה ל"ו תעניות הרגיל לדבר בבהכ"נ דברים של חול אפילו שלא בשעת התפלה ומכ"ש בשעת התפלה יתענה מ' יום ומכאן ואילך ישב במורא ויתפלל בכוונה. המלשין על חבירו ונלקה ע"י בממונו והוי כאלו המית אותו ואת אשתו ובניו התלוין בו יפרע לו מה שהפסידו ויבקש ממנו מחילה בג' אנשים ויתענה ת"ל ימים כמנין מלשון ויתודה כל ימיו כאלו הרג אותו ואשתו ובניו ואם אין לו במה לשלם ירבה עליו ריעים ויבקש ממנו מחילה בג' אנשים ויקבל עליו לפרוע כשתשיג ידו לו או ליורשיו. מי שדיבר רכילות ולשון הרע יתענה לפחות מ' ימים. מי שהוא לץ בבני אדם יצום ק"ך ימים כמנין ל"ץ. המנבל פיו יתענה חצי שנה בה"ב. המבזה אביו ואמו או מקלל יצום ששים יום וילקה ט"ו מלקות כי פגם בשם י"ה. המלבין פני חבירו ברבים יצום מ' יום. המכנה שם לחבירו יצום לפחות ל' יום. האוכל נבילות או טריפות או ששחט בסכין פגום יצום פ"ז תעניות כמנין נבלה. ואם אכל שאר מאכלים אסורים יצום צ"א תעניות כמנין מאכל. ואם שתה יין שלא נעשה בהכשר יצום ע"ג תעניות כמנין יין וג' אותיות. ואם שתה בשוגג יתענה ה' ימים. המגלח פאת זקנו

וקיו אם עשה כן פעם אחד יתענה ק"ן תעניות ואם עשה הרבה פעמים יתענה מאתים תעניות. והמגלח פאת ראשו יתענה פ"ו תעניות הלובש שעטנז יתענה ק"א תעניות המחלל שם שמים הוא עבירה גדולה שאפי' יסורים ויו"כ אינם מכפרים עד יום מותו ומחלל השם נקרא מי שעובר עבירה בפני רבים ורבים למדו ממנו ולעשות גם כן כמעשהו ובפרט מי שהוא בעל תורה שעושה מעשה קלות במצות בפני עם הארץ והם ילמדו ממנו או שמדבר בעת שהקהל מתפללי' ומשבחים להקב"ה בשירות ותשבחות או שמבזה איזה מצוה בפרט שמדבר בתוך תפלתו או שבאים א"י לבהכ"נ לראות מנהגינו והוא עושה קל"ת ראש בבית הכנסת שע"י זה הא"י מבזה אמונתנו ותורתנו לפי שהמה אינן עושין כן בעמדם בתוך תפלתם ובפרט בתוך בית תפלתם שעומדים באימה וביראה או שעשה לא"י נבלה גדולה שאומר הא"י דברים על אמונתנו ומבז' לכלל עדת ישראל איך אין ממש ח"ו בתורתנו שכר ענינינו המה כולם מעשה נבלות על חילול השם כזו לא מצינו בשום ספר מחכמי ישראל תיקון כמה ימים שיתענה כי העבירה גדולה עד מאוד אלא תיקונו הוא שלא יעשה מעולם חילול השם ויאמר בפני רבים חטאתי ועויתי ופשעתי חללתי השם יתברך ב"ה ויתענה כמה ימים שרוצה ויבכה ויתחנן לאלהיו שימחול לו. המשיג גבול. אין כפרה עד שישיב לחבירו מה שהפסידו וכן המקטרג על משא ומתן של חבירו אין לו כפרה עד שיתן לו מה שהפסידו ע"י קטרוגו או יבקש ממנו מחילה ויקבל עליו שלא יעשה זה לעולם. וכן אם חבירו עומד על המקח והוא נותן יותר זהו שאין גזלן כמוהו ואין לו כפרה עד שיבקש ממנו מחילה ויפייסנו בממון. וכן המכה חבירו או אפילו בהרמת יד על חבירו נקרא רשע ואין לו כפרה עד שיבקש ממנו מחילה ויפייסנו. הלוקח ריבית מבלי היתר עיסקא הוא עובר על כמה לאוין שבתורה ועונשו שאינו עומד בתחיית המתים יתענה לכל הפחות שנה תמימה ויתודה על עבירה זו ואם יודע ממי לקח הריבית יחזיר לו או ליורשיו ואם אינו יודע להשיב להם ילוה לעניים מעות בלי רווחים ויתן הרבה צדקה ממנו ויקבל עליו שלא ליקח עוד ריבית בלא היתר עיסקא: המחלל שבת כתב בשבולי לקט כי שני אחים רבי אברהם ור' יעקב באו לעיר בליל שבת כשיצאו מבית הכנסת ולא נהגו להם הקהל שלום ולא הניחום הקהל שחרית ליכנס לבהכ"נ ובא' בשבת גזרו עליהם צום ז' שבועות דהיינו נ' יום רצופים חוץ משבתות וימים טובים ור"ח כדי להשלים נ' יום של ימי המעשה כי המחלל שבת חייב כרת וארז"ל מת לנ' שנה מת בכרת. ואח"כ גזרו עליהם בי"ב חדשי השנה ג' ימים בכל חודש בה"ב ל"ו ימים כנגד ל"ו כריתות שבתורה ועוד גזרו עליהם לתת מטונם לפריון נפשם לקופה של צדקה והר"ב ז"ל כתב שיתענה כמנין תחום שבת ר"ל חותם והוא ע"פ הסוד. מצאתי בכתבי הר"ב ז"ל שהעגישו לחכם אחד לאחר כמה שנים שנפטר. על שלא היה נזהר פעם א' שנכנס עפר להוך מנעלו ויצא בו לרשות הרבים ודחו אותו מסה זתו ק"ך ימים. הכותב קמיעות או שמות שנמצאו בספרי קודש בלי כונ' יתענה מ"ח תעניו' הכותב קמיעות ושמו' למקש' לילד בלי כונה יתענה לפחות מאה תעניתים ויקבל עליו שלא יעשה עוד ומאותן עבירות שמחוייבין עליו מיתה כגון עכו"ם ג"ע וש"ד לא רציתי להעתיק מטעם הכמוס שעמי א"א קצת מהעבירות העתקתי כאחר שיש כמה ב"א סוברים שאין נקרא בעלי תשוב' אלא העובר על חחמורה שבחמורות כגון ע"א ג"ע וש"ד דע שאותן ב"א טועין הם טעות גדול ואינם בקיאין בחשבון ואינם יודעים שעתידין ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה ויצטרף ממעשיהם אחת לאחת ובהצטרפות עונות קטנות שהאדם דש בהן כגון חטאת נעוריו מכל העבירות שזכרתי יעלו לחשבון גדול יותר מהעבירות הגדולה שבגדולו' ושבחמורות כי אחת לאחת למצוא חשבון: כתב רבינו יונה להיות העבירות הקלות חמורות בעיניו לארבע פני' הא' כי אין לו להביט לקטנו' העבירה אבל יביט לגדולת מי שהזהיר עליהם והשני כי היצר שולט בעבירות הקלות ואולי תהיה זאת להתמיד בהם ואז יחשבו כחמורות בהצטרף עונש כל פעם ומשלו על זה מחוט של משי שהוא רפה וחלש וכאשר יכפלו אותו כפלים רבים יעשה עבות חזקה. והג' בהתמדתו על עבירה נעשה לו כהיתר ויפרוק עולו מעליו ולא ישתמר ממנו ויחשב עם פורקו עול לדבר אחד והד' כי אם נצחו היצר בדבר קטן ינצחהו בדבר גדול כי אמרו רז"ל מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה. כתוב בתיקוני תשובה מהר"ב ז"ל בקיצור ר"ח פרק י"ז וז"ל התשובה הכללית בסתם לכפר על ד' מיתות ב"ד אע"פ שיותר טוב לתקן מעשיו דרך פרט גם היא טובה וזה תיקונה יתענה מאתים ימים רצופים ויקרא בכל יום פרשת העקידה בכוונה כאלו היא עוקד עצמו על גבי המזבח ויאמר יהי רצון שנדפס בתיקוני שבת שיאמר אחר הטבילה כתוב עוד שם פ' כ"ג מי שחטא והזיד הרבה לרצונו בלי שום אונס ומגרה יצה"ר בעצמו שתיקונו לצום מאה הפסקות של שני ימים ושני לילות רצופים מ"מ אם יעשה הפסקה אחת בלבד בימי טבת יסגף עצמו בכל יום מג' ימי הפסקה. ע"ד כתב שם כי כ"א

מסוי

מסורת הוא בידינו שהעומד ממטתו בעלות השחר או קודם אליו מעט ואינו ישן כל היום וכל הלילה שאחריו אלא אוכל כדי שביעה ויקיים ז"ה אל"י נוטריקון זה השלחן אשר לפני ה, ויושב ועוסק בתורה ובמצוה עד שעת עלות עמוד השחר ניצל מכרת א' והיינו בפרק השותפין דאמר רב נחמן מ"ד אשבעה בהקיץ תמונתך אלו תלמידי חכמים שמנדדין שינה מעיניהם בעולם הזה והקב"ה משביעם מזיו השכינה לעולם הבא אלמא פלטי להו מכרת דכתיב באור פניך יהלכון באור פני מלך חיים. אמר הנביא נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד ה' דרשו חכמי. המוסר כמו מי שהוא חולה בגוף וצריך לחפש הרפואה וצריך לידע מהו חיותו כדי שידע לעשות לו רפואה ואם יאמר החולה אני אבטח בה' שישלח לי רפואה בלתי רופא ובלתי הסמים השייכין לרפואה מי שאומר זה לא בשכל ידבר כי האדם צריך לעשות לפי הטבע מה שבאפשרתו לעשות ע"ד סוס מוכן למלחמה ולה' הישועה אם הוא מחפש את הרפואה הש"י יזמין לו הרופא מומחה עם הסמין המומחין כך הוא בענין ג"כ לענין מי שהוא חולה נפש ר"ל שחטא בנפשו צריך לחפש אחר רפואות נפשו ועתה נתפשטו כמה וכמה ספרים המדברים בעניני התשובה כגון בקיצור ראשית חכמה בתיקוני הר"ב ז"ל ובספר עמק המלך ובספר תורת האשם ובספר המדות ובספר אורחות צדיקים ובספר דרך חכמה ושארי ספרים וזהו נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה וצריך לחזור אחר ספרים המדברים מעניני תשובה כדי שידע מה לעשות ומה שלא לעשות איך ינהוג אם חייב לעשות תשובת המשקל שעבר אותן עבירות שחייב עליו ד' מיתות ב"ה. יהיה הבעל תשובה נכנע בלבו ונבזה בעיניו כמ"ש זבחי אלהים רוח נשברה לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה ויהא נחשב כאלו הקריב כל הקרבנות כולם כדכתיב זבחי אלהים רוח נשברה. כתב בעל באר מים חיים אדם אשר חטא והעוה ופשע עד אשר עלה לשמים שיאו יבא בקרבו רוח טהרה ושב לבו לשוב ולחזור למוטב ולחסות תחת כנפי השכינה ונכנס בדרכי תשובה אשכילהו ואורהו בדרך זו ילך. ביום ההוא ישליך מעליו כל פשעיו אשר עשה ויעש עצמו כאלו היום נולד ואין בידו לא זכות ולא חובה וזה היום תחל' מעשיו ואז ישוב ויפלס אורחותיו ולא ינית מעגלותיו. מדרך הטוב ומדה זו תביאנו לשוב בתשובה וכן טוב להשליך כל פשעיו מעליו במחשבתו ולעשות לו לב חדש וככה יעשה בים טהרתו בהתנדב רוחו אותו להיות עבד לבורא יפיל תחנתו לפניו ויאמר אנא השם חטאתי עויתי ופשעתי וכזאת וכזאת עשיתי מיום היותי על האדמה עד היום הזה וכו' כאשר נדפס בסידורו בוידוי הגדול של מוהר"ר שבתאי סג"ל ותמיד ירגיל עצמו בתפלה זו להזהיר את עצמו על דבר התשובה וזה הדרך שילך בו להרגיל את עצמו להשמר מכל חטא בבוקר בעת הקיצו יחשוב בלבו דרכיו ויפשפש במעשיו ולא יעוות כפי כחו אפי' בפסיעה אחת עד זמן האוכל אם חטא בשום דבר יתודה מיד על הדבר בהווייתו והוידוי הזה ירחיקהו מכל עון ואם יבא לידו דבר עבירה יתרחק ממנה כי יאמר איך אעשה הרעה הגדולה הזאת להתודות על הדבר ולחזור עליו ואהיה מאותן שנאמר עליהם ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו ולבם לא נכון עמו ולא נאמנו בבריתו ואהיה כטובל ושרץ בידו ובהעלותו דבר זה על לבו ישמור עצמו מעביר' ויהיה רץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביו שבשמים ואף מעון עקביו יהיה נשמר ונזהר וכל דבריו יהיו במשקל הגיע עת האוכל ופשפש ולא מצא יהא מודה ומשבח להבורא יתברך שעזרו משונאו וזכהו להיות בתשובה שעה אחת בעולם וכאשר עשה מן הבוקר ועד חצות כן יעשה עד אכילת הערב וקודם האכילה יתודה כאשר אמרנו וכן יעשה בזמן האכילה של ערב עד זמן שכיבה עד שלשה פרקים לשלשה וידוים ככה יעשה עד חודש או שנה מיום תחלת תשובתו עד שיהא קבוע ומוחזק בעבודת הבורא ויניח כל מעשיו הרעים וכשישמור מהעבירות שרגיל בהם וכמה פעמי' בא לידו ונזהר בהם יהא בטוח ולא יתיירא עוד כי מן השמים יסיעוהו ואף העבירות שעשה יחשבו לו לזכיות. ועל פשעיו הישנים שהשליך מעליו יהא תוהה ומתחרט עליהם ויבקש מהבורא למחותן מספר הזכרונות ככה יחשוב בעבירות שבינו לבין קונו אבל במה שבינו לבין חבירו יראה לתקנם תיכף לפייסו ובדבר שבממון להשיב לו ואם אין לו אזי ישתטח לפניו או לפני יורשיו עד שימחול לו או יתפשר עמהם ברצון טוב לשלם כשיהא לי או ישלם לו מעט מעט רק שיתרצה בלב שלם: גם טוב שיענה את עצמו ואם הוא איש חלוש ואינו יוכל לסבול עינוים קשים ותעניות ישמור עצמו מתאותו ואל ימלא תאותו במאכל ובמשתה וכן אמר אחד מחסידי עולם כי גדר גדול ומופלא מניעת המאכלים ואין הכוונה שיעזוב לגמרי שלא יאכל בשר ולא ישתה יין כי די במה שאסרה התורה. אך כי בעת שהמאכל לפניו עודנו תאב לאכול ממנו ימשוך ידו ממנו לכבוד בוראו ואל יאכל כדי תאותו ודבר זה יזכירהו אהבת הש"י יותר מתענית אחת בשבוע כי זהו בכל מידי אוכלו ומידי שתיתו. ועוד יוסיף לבו לתורה אם רגיל ללמוד דף אחד ילמוד ב' דפין כי גדול תלמוד תורה שמביא לידי מעשים ואם הוא אינו בע

תורה ילמוד בספרים שיש לו אפי' איתן ספרים הנדפסים בל"א המדברים בעניני יראת שמים ואם הוא בעל עסקים הרבה שטרוד במחייתו יסייע בממונו להחזיק ידי לומדי תורה ויקנה ספרים ממנו וישאילן לת"ח עניים או יתן הספרים לת"ח עניים במתנה ללמוד בשבילו כל יום זמן מה ואם אפשר לו לקבוע עתים לתורה לשמוע כל יום שיעור אחד מת"ח אחד מה טוב ומה נעים ויהיה מוסר עצמו בכפיית היצר לתורה ולמצות והן הן יסורי אהבה ואל ילך בקרי בעשיית המצוה כמו מי שעושה דבר במקרה פעמים עושה ופעמים אינו עושה אלא הכל יעשה תמיד ולא יניח שום דבר מצוה בשום ענין ואפי' מפני הבושה כמו שרגיל לקיים איזה מצוה ובא ונתארח אצל אחד שאינו מקיים אותה מצוה אין להניחה מפני הבושה ואם עשה כן להיות זהיר מכאן והלאה בקיום המצוה ולא יניחם בשום ענין ושמר עצמו מהעבירות בכל מה דאפשר ונפטר ח"ו בחצי ימיו נותנים לו שכר כאלו היה חי שבעים שנה כמבואר במדרש תנחומא על פסוק מתוקה שנת העובד אם מעט ואם הרבה. ואל יחשוב השב בנפשו למה זה הבל איגע לריק כחי אכלה כי איך תועיל תשובתי נגד עונותי איך יעמוד כל מה שאוכל לעשות נגד כובד העונות שעשיתי מי שלבו נוקפו ואין תשובתו שלימה אומר כן אבל השבים בלב שלם ויחזור בכל כחו לעשות דרכי שמים בינו ובין קונו ולא לעיני רואים להתפאר ותוהים על הראשונים כבר הבטיחנו הש"י ע"י יחזקאל הנביא כי פשעיהם לא יזכרו שנאמר ורשע כי ישוב מכל חטאתיו אשר עש' ולשמור כל חקותיו ועשה משפט וצדק' על כל פשעיו אשר עשה לא יזכרו לו בצדקתו אשר עשה יחיה ועוד כתיב פסוק מלא על הנבהלים על עונותיהם לחזק ידיהם לשוב ואתה בן אדם אמור אל בית ישראל כי אמרתם לאמור כי פשעינו וחטאתינו אתנו ובם אנחנו נמקים ואיך נחי' אמור אליהם חי אני נאם ה' כי לא אחפוץ במות המת כי אם בשובו מדרכיו וחיה עכ"ל: וכן כתוב בס' חרדים שמצא כתיב בשם הגנא האלהי הר"ב ז"ל כל מה שתמצא בדברי הראשונים תוכחות על עון סיגופים ויסורין קשי' שלג וחרולים והפסקות עינוים לא נזכרו אלא למי שאין עמלו בתורה אבל מי שתורתו אומנתו ויודע דעת יראת ה' זאת היא תקנה לא יחליש ולא יתבטל מלימודו כי מכח העינוי מתליש לבו ומערבב מוחו באופן שלא יוכל לעיין היטב פשט עמוק אך יום א' בשבוע או יום א' לט"ו יום או יום א' בחודש ולא יפחות מזה ומי שרוצה לילך בדרך זה לעת ערב קודם בין השמשות יטבול את עצמו במים לשם תשובה ובא השמש וטהר כי אמרו רז"ל בירושלמי מעשה בריבה אחת שנשבית לבין הא"י ופראוה והטבילוה על מה שהאכילות איסורין הא קמן דאפי' מי שנאנס לעשות איסו' צריך טבילה ק"ו מי שעשה איסור ברצון יתרחק מן בני אדם ויתבודד בינו לבין קונו ויתקשר מחשבתו בו כאלו עומד לפניו ביום הדין וידבר לאל ית' רכות כאשר ידבר העבד אל אדוניו והבן אל אביו: גרסינן בפ"ק דר"ה אר"י ד' דברים מקרעין גזר דינו של אדם צדקה צעקה לפני הבורא ית' בבכי ובתחנונים ושינוי השם שמשנה שמו ר"ל שאני אחר ולא אותו האיש שעשה אותן מעשים ושינוי מעשה שמשנה כל מעשיו לטובה. כתוב בס' ברית אברהם מי שנדבה לבו לשוב ממעשיו הרעים ויקנה שלימות להיות זוכה לחיי עד ירחיק את עצמו מיושבי קרנות המדברים שיחת חולין ודברים בטלים וירחיק מכל דבר שקר. ומכל צד ליצנות מחניפות ומכל אבק לשון הרע ארז"ל רוב העולם נכשלים בגזל ומיעוטן בעריות וכולן באבק ל"ה ונכון שיהיה הבעל תשובה כזה ממיעוטי דמיעוטי וירחיק מאנשי התענוג ומעשירים ומרשעים ומנעדרי שכל ומנשים כי חברת כל אלו ישחיתו העבודה השלימה וימנע עצמו מלאכול כי אם בסעודת מצוה ואפי' בסעודת מצוה לא ימשוך ביין ובשכר את בשרו יותר מדאי רק הכל במישור ובמשפט עכ"ל. כתב הכל בו בהלכות תשובה כל המתענה ד' פעמים בשנה שלשה ימים רצופי' ושלשה לילות מוחל לו הקב"ה כל עונות ואלו הן קודם עשרה בטבת קודם י"ז בתמוז קודם ר"ה ובעשרת ימי תשובה עכ"ל. קודם עשרה בטבת הוא היינו ח' טבת וט' טבת ועשרה בטבת כי בכולן אירעו מאורעות לישראל כמוזכר בתענית צדיקים אבל מ"ש קודם י"ז בתמוז נ"ל שיתחיל יום הראשון בי"ז בתמוז ויתענה י"ז י"ח י"ט כי כל מה שהוא בין המצרים מצוה טפי ועוד יותר טוב שלא יתחיל קודם תצום י"ז דאולי יחליש וח"ו יהיה מוכרח לאכול בצום של י"ז. וידוע שהתענית הוא כקרבן כמו שיקריב חלבו ודמו להקב"ה ע"כ צריך להיות ממש דוגמת הקרבן בדיבור ובמחשבה ובמעשה ר"ל כמו בקרבן צריך להתודות ע"כ צריך ג"כ להתודות שהוא הדיבור דאל"כ זבח רשעים תועבה ומחשבה שצריך לשמו כי כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן פסולין המחשבה מפגלת הקרבן כך צריך להיות הבעל תשובה לחשוב על מה הוא מתענה ועל מה שהוא עושה תשובה והמעשה הוא התענית שמקריב חלבו ודמו. ועוד אמרו רז"ל מדאמר קרא זאת תורת העולה זאת תורת החטאת כל העוסק בפרשת הקרבנות כאלו הקריב קרבנות ע"כ מי שאינו יכול להתענות וגמר בלבו לעשות תשובה יעסק

בקרבנות

בקרבנות יתחשב לו כאלו הקריב קרבן ופשיטא מי שיוכל להתענות ועוסק ג"כ בקרבנות שטובים שניהם כאחד. על כן צריך להודיע סדר הקרבנות על מכונן ועל מה הם באים מדכתיב ונשלמה פרים שפתינו ר"ל מה שעוסק בשפתיו בקרבנות נחשב לו כאלו הקריב פרים. קודם פ' התמיד יאמר פ' הכיור בפ' כי תשא וידבר כו' ועשית כיור נחשת עד סוף הפ' כי היא עבודה ראשונה ואח"כ פ' תרומת הדשן והוא פסוק ריש פ' צו ולבש הכהן ואח"כ יאמר פ' התמיד כמ"ש בסידורים שלנו ואח"כ יאמר פ' מזבח מקטר קטורת בסוף סדר תצוה ועשית מזבח מקטר קטורת כו' עד אועד לך שמה ואח"ז יאמר פ' סממני הקטורת ועשיתן בסדר כי תשא ויאמר ה' אל משה קח לך סמים וגו' עד תהיה לך ואח"כ יאמר אלו שני פסוקים בסוף סדר תצוה והקטיר עליו אהרן וגו' ובהעלות אהרן וגו' ואח"כ יאמר פטום הקטורת הכתוב בסידורים שלנו ואח"כ יאמר ברכת כהנים ואח"כ יאמר סדר המערכה אביי הוי מסדר וכו' עד כל הקרבנות כולן. ואח"כ יאמר רבון כל עולמים כבר כתבנו לעיל בהלכות תפלה מה שאומרים אחר פ' התמיד ואח"כ יאמר פסוק ושחט אותו על ירך המזבח צפונה לפני ה' דאיתא במדרש אמר הקב"ה בשעה שקורין לפני מקרא זה אני זוכר להם עקידת יצחק בן אברהם:

ומאחר שהאמירה הוא במקום ההקרבת אין להקדי' אמירת שום פרשה שבקרבנות לאמירת פ' התמיד מאחר שאסור להקריב שום קרבן קודם לתמיד של שחר וכן לא יאמר פ' התמיד ולא פרשת הקרבנות אלא ביום ודוקא בעמידה כמו הקרבן שיהא דוקא בעמידה וכל זה שהזכרתי לעיל אין שהות לאומרו בציבור רק זריזין מקדימין למצות לעמוד בהשכמה וקוראים פ' התמיד ביחידות וכל הנלוה אליה מעלות השחר אם יש לו שהות לומר קודם ברוך שאמר ג"כ שארי קרבנות טוב מאוד. כדרן של הקרבנות עולה מנחה שלמים חטאת אשם תלוי אשם ודאי קרבן עולה ויורד תודה. פ' העולה היא מתחלת ויקרא עד ונפש כי תקריב ועוד בפ' צו זאת תורת העולה עד לא תכבה. פ' המנחה בויקרא ונפש כי תקריב עד תקריב מלח. ועוד בפ' צו זאת תורת המנחה עד כל אשר יגע בהם יקדש. פ' שלמים ואם זבח שלמים קרבנו עד לא תאכל. ועוד בפ' צו וידבר ה' וגו' המקריב את זבח השלמים עד בני ישראל. פ' חטאת ויקרא ואם נפש אחת תחטא וגו' עד אשם לה'. פ' אשם בויקרא וידבר ה' וגו' ונפש כי תחטא עד לאשמה בה ועוד בפ' צו וזאת תורת האשם עד לו יהיה ובאם שיאמר שתי פרשיות של קרבן אחד כגון עולה או חטאת וכיוצא בו על כל פנים באחת מהן יכוין כקורא בתורה ולא שתיהן לשם תוכה כי היכי דלא לתחזי כמקריב ב' עולות או ב' חטאות על חטא א'. והנה קרבן עולה ושלמים הצריכן הכתוב מנחה ונסכים ע"כ לאחר שקרא פרשיותיהן יקרא פר' מנחתם ונסכיהם בסדר שלח לך מפסוק ועשיתם אשה לה' עד סוף הפרשה. ואם לא אמר מנחה ונסכים איך יתכן לומר אח"כ יר"מ כאלו הקרבתי עולה בזמנה או שלמים בזמנה ואם הקריב עולה או שלמים בלא מנחה ונסכים תיטב בעיני ה':

וכתב הטור לאחר פ' העולה. יאמר רבון כל העולמים יר"מ שיהא זה חשוב ומקובל לפניך כאלו הקרבתי עולה בזמנה. ולאחר פ' המנחה יאמר כאלו הקרבתי מנחה בזמנה. וכן בפ' השלמים וכן אחר פ' התודה. והנה אם קורא פ' עולה בשביל חטא שחייבין עליה עולה. יכוין כשקורא הפרשה וכן כשיאמר הרבון וכו' לשם כפרת אותו החטא. אם קורא אותו בנדבה כי העולה באה נדבה. יתכוין בקריאתה כהקרבת עולת נדבה לשם נחת רוח לה' וכן יתכוין לאחר קריאת פ' מנחה ושלמים שהם באים נדבה ושארי פרשיות שקרבנותיהן באין לכפר על חטאים ידועים יאמר בלשון רבון וכו'. אם אני חייב חטאת י"ר וכו' וכן בכולן. אם ידע בודאי שחייב אותו קרבן על חטא ידוע. יכוין בשעת הקריאה ובשעת אמירת י"ר לכפרת אותו עון ואף אם לא ידע שחטא תהא הקריאה כקורא בתורה ולא כהקרבת קרבן מ"מ נותנין לו שכר כאלו קורא בתורה אבל בשבת ויו"ט בודאי אין ראוי לומר שום קרבן רק פרשת התמיד והקטורת וקרבן מוספין ואפילו אם יתכוין כאלו קורא בתורה יותר טוב שיעסוק בתורה מעניינ' של הפרשה של אותו השבת ואין ראיה ממה דאמרינן משנת איזהו מקומן דזהו לא נתקנה אלא משום דאמרו רז"ל לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד פ' התמיד היינו מקרא משנת איזהו מקומן היינו משנה ובריתא של ר' ישמעאל היינו תלמוד ובחרו חכמים ז"ל משנת איזהו מקומן שאין באותו פרק מחלוקת והיא משנה ברורה למשה מסיני. ועתה באתי להודיע ענין הקרבנות על מה הם באים כדי שידע האדם. העולה היא באה על מי שעבר ובטל מצות עשה או על חטא שחטא בהרהור הלב ישוב בתשובה בחרטה ובעזיבת החטא ויתודה את אשר חטא עליו כמו שהתודה בשעת הקרבת הקרבן וכך יהא אומר אנא ה' חטאתי עויתי ופשעתי ועברתי ובטלתי מצ"ה פלוני' והנני שב בתשובה שלימה לפניך ועזבתי דרך רשע ותחיש לי ישע וכפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי

וישפשעתי ככתוב יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל ה' וירחמהו ואל אלהינו כן ירבה לסלוח ואח"כ פרשת עולה ויכוין בשעת האמירה כדלעיל. קרבן חטאת בא אם נכשל בשוגג בדבר שזדונו כרת או שגגתו חטאת כגון שנכשל באכילת חלב או חילל שבת באחת מהמלאכות או שנכשל באכילת חמץ בפסח וזולתן בהכרת ישוב בתשובה ויתודה כנ"ל ויאמר אנא ה' חטאתי עויתי פשעתי ונכשלתי בשוגג ועשיתי חטא פלוני והנני שב כנ"ל ואח"כ יקרא פ' חטאת ויכוין כנ"ל: קרבן עולה ויורד בא על מי שהשביעוהו שבועה שאם יודע עדות לחבירו שיעיד לו והוא כבש עדותו בין בשוגג בין במזיד ואינו מעיד על מה שידע או כי יבטא בשפתיו ונשבע על שום דבר שיעשנה כגון שיאכל או שילך למקום פלוני או שום אחד מהעניינים שבעולם שיש בידו וברשותו לעשות בו שנשבע שלא לעשותו ונעלם ממנו ועבר על שבועתו ועשה או שנשבע לשקר לשעבר דהיינו שנשבע שעשה אחד מאלו העניינים ולא עשה או שנשבע שלא עשה ושקר ועשה מה יעשה ויתכפר יעשה תשובה גמורה כדלעיל ויאמר אנא כנ"ל והכל כנ"ל:

ואשם תלוי בא על מי שבא לידו ספק כרת כגון שהיו לפניו ב' חתיכות שומן א' של חלב ואחד של שומן כשר ואכל אחד מהן ואינו יודע אם של שומן כשר אכל או של חלב אכל וכיוצא בזה ישוב תשובה כנ"ל והכל כנ"ל; וקרבן אשם ודאי בא על מי שהיה בידו ממון חבירו משוה פרוטה ומעל וכחש בה הן שהיה בידו פקדון או שהיה לו עסק עמו ונשאת בידו ממנו משוה פרוטה ומעל בה או שגזל וגנב ממנו אפילו פרוטה אחת או שכביש שכרו או מצא אבידתו וכחש בה ונשבע לשקר בראש כל דבר ילך ויחזור לחבירו את שלו וישב בתשובה כנ"ל ויאמר פ' אשם ויכוין כנ"ל; קרבן מנחה ושלמים וגם עולה באים בנדבה וקרבן תודה בא מי שנעשה לו נס שמחוייב להודות ובאמירתו יכוין שיהא אמירתו כקרבן; צריך כל אדם ליזהר ובפרט מי שהיא בעל תשובה מז' דחיות שמנו חז"ל שבועות שקר אחד דוחה מאה זכיות. חילול השם א' דוחה מאה תפלות. ביזוי של תורה א' דוחה ק' שמחות. נבלות פה א' דוחה מאה הבטחות. גזילה א' דוחה מאה ברכות. מחלוקת אחת דוחה מאה פרנסות. לשון הרע אחת דוחה מאה תשובות עד כאן:

צריך כל אדם ליזהר מכ"ש הבעל תשובה בכ"ד דברים המעכבים את התשובה ואלו הן. א' רכילות. ב' לשון הרע. ג' בעל חימה. ד' בעל מחשבה רעה. ואלו ד. בפרט נמצאות ברוב כל אדם לכן מאוד מאוד צריך ליזהר בהם וכל אחד מאלו בפרט יש בהם סגולה לסלק כח הנשמה ולשרות בו כח טומאה. עוד מכ"ד דברים. ה' המתחבר לרשעים. ו' הרגיל בסעודה שאינה מספקת לבעליה. ז' המסתכל בעריות. ח' החולק עם הגנב. ט' האומר אחטא ואשוב. ומכלל עון זה האומר אחטא ויה"כ מכפר. יו"ד המבזה את רבותיו. י"א המחטיא את הרבים. ובכלל עון זה המונע את הרבים מלעשות מצוה. י"ב המטה את חבירו מדרך מצוה לדרך עבירה. י"ג המשתמש בעבוטו של עני. י"ד המקבל שוחד להטות את הדין. ט"ו המוצא אבידה ואינו מכריז עליו שיחזירנה לבעלים. ט"ז הרואה בנו שיוצא לתרבות רעה ואינו מוחה בידו. י"ז האוכל שוד עניים ויתומים ואלמנות. י"ח הפורש עצמו מן הצבור. י"ט העובר על דברי חכמים. כ' המתכבד בקלונו של חבירו. כ"א החושד בכשרים. כ"ב השונא תוכחות. כ"ג המלעיג על המצות. כ"ד המקלל את הרבים כל אלו דברים מעכבים את התשובה. עוד צריך כל אדם ליזהר מכ"ש הבעל תשובה שצריך לפשפש אם עבר על אחד מכ"ד דברים שהיו מנדין עליהם בימים הקדמונים שכתב הרמב"ם בהלכות ת"ת. א' המבזה את החכם אפילו לאחר מותו ומכ"ש בחייו. ב' המבזה שליח ב"ד. ג' הקורא לחבירו עבד. ד' המזלזל בדבר אחד מדברי סופרים ואצ"ל מדברי תורה. ה' מי ששלחו לו ב"ד וקבעו לו זמן ולא בא. ו' מי שלא קיבל עליו את הדין מנדין אותו עד שיתן. ז' מי שיש לו ברשותו דבר המזיק כגון כלב רע או סולם רעוע מנדין אותו עד שיסיר ההזק. ח' המוכר קרקע לאחר היו מנדין אותו עד שיקבל עליו כל אונס שיבא ממנו לחבירו בעל המיצר. יו"ד טבח כהן שאינו מפריש המתנות ונותנם לכהן אחר. י"א המחלל י"ט שני של גליות. י"ב העושה מלאכה בע"פ אחר חצות. י"ג המזכיר ש"ש לבטלה או לשבועת דברי הבאי. י"ד המביא את הרבים לידי אכילת קדשים בחוץ. ט"ו המביא את הרבים לידי חילול השם. ט"ז המחשב שנים וקובע חדשים בח"ל. י"ז המכשיל את העור. י"ח המעכב את הרבים מלעשות מצוה. י"ט טבח שנמצאת טריפה תחת ידו. כ' טבח שלא הראה סכינו לחכם. כ"א המקשה א"ע לדעת. כ"ב שמהרהר על זנות עד שנתקשה נידו. כ"ב מי שגירש את אשתו ועשה בינו לבינה שותפות או משא ומתן שמביא אותו להזקק זה עם זה כשיבאו לב"ד היו מנדין אותו. כ"ג חכם ששמועתו רעה. כ"ד מי שהיה מנדה למי שאינו חייב נידוי: בתוב שבהיכל נוגה יש כתות מלאכים שמכריזין ברקיע על מאן דמחייב נזיפה שיהא בנזיפה עד שיעשה תשובה קמי מריה וכד תב

בתשובה קמי קב"ה וכד תב בתשובה מההוא עבירה אלו מלאכים שראין ליה ואכריזו עליה שרא נזיפה מכאן והלאה צלותיה אעלת קמי קב"ה ועד דלא שב בתשובה נזיף איהו דסתמין ליה כל תרעי שמיא ולא סלק' ודחיין ליה לבר ע"כ צריך לפשפש במעשיו כי העבירה של המקשה עצמו לדעת הוא דבר מצוי בין הבריות ביותר מזה נלמד מה שנוהגין בקהילות מי שמסרב בדבר מענייני הקהל שמכריזין אותו באיסור הכרזה עד שיקבל עליו מה שנגזר עליו מן הקהל או בריינין אע"ג שקיים מה שנגזר עליו מחוייבים דוקא להכריז כב"ה פלוני זה אינו עוד באיסור הכרזה:

הבעל תשובה צריך ג"כ להשיב רבים מעון ומכ"ש אדם שחטא וגרם להחטיא את הרבים שמחויב לעשות תשובה חמורה ואח"כ ימסור את עצמו לזכות הרבים ואלו האנשים אשר החטיא פשיטא שלא ינוח ולא ישקוט עד אשר ישובו ויתקנו הקלקול אשר קלקלו בתגרמתו וימסור לבבו ונפשו ומאודו להחזירם למוטב:

הג"ה כתוב בספר תרומת מגודל מעלת שכר מי שמזכה לרשע כשמשיבו אליו בדברים טובים עד שמחזירו למוטב וז"ל מה הוי כל מאן דאחיד בידא דחייבא ר"ל הרשע נקרא חייבא ושב לנגדו' למשבק אורחא בישא איהו אסתלק בתלת סלוקין מה דלא אסתליק הכי בר נש אוחרא וגרים לאכפייא' סטרא אחרא (ר"ל להכניע כח הסטרא תחת כח הקדושה) וגרים דאסתלק קב"ה ביקריה וגרים לקיימא כל עלמא בקיומיה דלעילא ותתא ועל האי בר נש כתיב בריתי היתה אתו החיים' והשלום' וזכי למחמי בנין ובני בני בהאי עלמא וזכי לעלמא דאתי כל מארי דינין לא יכלין למידן ליה בהאי עלמא ובעלמא דאתי על בתליסר תרעי ולית מאן דימחי בידוי. דעל דא כתיב גבור בארץ יהיה זרעו דור ישרים יבורך הון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד זרח בחושך אור לישרים וגו' עכ"ל:

צריך כל אדם ליזהר באותן הט' דברים המקדשים לאדם שנמצאו בכתבי הרב ז"ל ואלו הן הדברים המקדשים א' שיהיה מי' ראשונים בב"ה. ב' לילך בתפילין וציצית כל היום. ג' לקיים עונה משבת לשבת. ד' ליזהר בחמץ במשהו. ה' ליזהר במים ראשונים ואחרונים. ו' שיזהר ממאכלים ומשקים אסורים. ז' שיזהר מלשון הרע. ח' שיכוין באמן. ט' שלא יוציא שקר מפיו. ע"כ:

עוד צריך כל אדם ליזהר באותן ששה סגולות שמועילות לכפר עון ומכ"ש הבעל תשובה ואלו הן הסגולה האחת מצאנו רז"ל שאמרו כל העונה אמן יש"ר בכל כחו אפילו היה בו שמץ מינות מוחלין לו עונותיו והחמירו שצריך שיזדעזעו כל איבריו ולענות בקול רם ותוקף מי שרגיל לעשות כן הוא מבושר שימחלו עונותיו אם לא ישוב לכסלה וכן בכלל הזה לענות אמן אחר כל ברכה וברכה. הסגולה השנייה אמרו רז"ל כל הזהיר וזריז במצות שמירת שבת בכל תנאיו ובכל דקדוקיו אפי' עובד ע"ז כדור אנוש מוחלין לו ע"כ צריך האדם להיות בקי בכל דיני שבת להיות נזהר בהם. סגולה שלישית יכוין מאד בשירת הים שהוא אז ישיר משה שאומרים בכל יום לאומרו בקול ושמחה רבה כאלו אותו שעה יצאו ממצרים שהרי אמרו במדרש ויסע משה את ישראל מים סוף שהסיעם מעונותיהם שנמחלו להם ע"י השירה שכל מי שנעשה לו נס ואומר שירה מוחלין לו כל עונותיו. סגולה רביעית אמרו חז"ל כל המעביר על מדותיו מעבירין ממנו כל פשעיו שנאמר נושא עון ועובר על פשע למי נושא עון למי שעובר על פשע ויוכיח נפשו ויאמר לו תסבול יסורין בעוה"ז על עונותיך הלא טוב לך לסבול חרפת אנוש וגידופיו ולא תענה ותשמע ביסורין אלו כי תועלת רפואה הם לנפשך וזרח בחושך אורך וכמאמר רז"ל הנעלבים ואינם עולבים שומעים חרפתם ואינם משיבין עושים מאהבה ושמחים ביסורין עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו. ג' מדריגות הם זו למעלה מזו שומע חרפתו ואינו משיב ואינו מעליב חבירו בתשובתו (ר"ל שחבירו חירפו וגידפו דבר שיש בו בעצמו והנעלב היה יכול להשיבו ולומר לו במה שאתה מחרף אותי נמצא בך וזהו שומע חרפתו של המחרף ואפי' הכי אינו משיב). שנית אינו משיב כלל אך לבו מר בקרבו על חרפתו. ג' שמח ביסורין וחושב בדעתו כי ה' אמר קלל כי זה המחרף הוא שלוחא דרחמנא לקללו גם ה' יכפר עונותיו. סגולה חמישית התבודדת לעתות לרצין יפרוש עצמו מבני האדם למקום אל מלך יחיד עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות כמים פנים אל פנים כן לב האדם לאדם כי כאשר הוא יבא לשום פניו לאלהיו כן הוא יתברך אליו ויחדו ידבקו. סגולה הששית ישמע בחשק דברי חכם כשדורש מדברי האגדה שמושכין לבו של אדם כמים ושכרו שהקב"ה מוחל עונותיו:

כללו של דבר מכל מה שאמרנו עד הנה שאין הקב"ה חפץ בהשחתת העולם רק בקיומו ואינו חפץ שימית האדם את עצמו ע"י תשובתו אלא העיקר יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו ומודה ועוזב ירוחם שבל אדם ואדם בין ב"ת בין שאינו ב"ת ישוב מדרכיו הרעים ויעזוב אותם עזיבה גמורה ויתחרט בלב שלם ויתודה על חטאיו כי כל המתודה נמסר דינו ביד הקב"ה בעצמו ורחום הוא ונוחם על הרע ולפי שאדם קרוב אצל עצמו ואין נידון על פיו שנא' אשר ירשיעון אלהים וארז"ל פרט למרשיע את עצמו והעושה כן בוידוים וחרטה וגומר בדעתו לעזוב החטאים הקב"ה מעביר לו כל פשעיו עכ"ל. כבר כתבנו לעיל סיניה אדם שהוא בעל תורה ותורתו אומנתו ועינוי נפשו מחליש לבו ומערבב אותו באופן שלא יוכל לעיין היטב לא יתענה אפילו

מה שקצב לו אלא ילמוד תורה כי ת"ת כנגד כולם ומסגל במעשים טובים ומי שהוא בעל תורה אפילו הוא בריא כאולם מ"מ מותר לו להלוות הימים הקצובות לו לימים הקצרים כן נ"ל שכל אדם יוכל לעשות זה אפילו מי שאינו בעל תורה אלא שהוא טרוד בעסקיו ובפרט בימים האלה שצרכי הבית מרובים והם מוכרחים להיות כחמור למשא ושור לעול ע"כ אל יסגפו יותר מדאי ביסורים קשים ומרים רק יעזבו מעשיהם הרעים ויסגלו במצוה כי אמרו חכמים ז"ל אם עשית חבילות של עבירות עשה כנגדן חבילות של מצות רק שיעזוב מעשיו הרעים וידקדק במעשיו לקיים אפי' מה שהוא מדברי רבנן:

כי יש קצת אנשים שאינן נזהרין כלל במה שהוא מרבנן ואמרו חז"ל כל מה שהוא מדרבנן הוא יותר חמור מד"ת והטעם כי המצוה שמצווין מדאורייתא אדם זהיר בהן ולא עובר עליהן כפשוט אבל מה שהוא מדרבנן אינו חש להזהר בהן ע"כ הקב"ה מדקדק יותר עליהן: זאת ועוד אחרת כי יש בני אדם שאינם חוששים ליזהר במצות עשה כמצות לא תעשה ואם עברו על מצות עשה אינם חרדים לעשות תשובה כמו שהם חרדים לעשות תשובה בעברם על מצות ל"ת וטעו בזה מקצת בני אדם טעות גדול ורפו ידיהם להחזיק במ"ע כמדומה בעיניהם כי המבטל מ"ע לא יקרנו עון בדבר אבל אם עשה נכתב לו בס' זכיותיו ואם נתרשל ממנו וביטל' לא הרויח כלום ולא הפסיד כלום וע"י מחשבה הרעה הזאת יבטלו כמה מ"ע ואם יזדמן להם המצוה בלי טורח ויגיעה יעשו אותם ואם תקשה בעיניהם יעזבנו בין מצד טורח גופו בעשייתה בין מצד חסרון כיס ואינו מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ואינו יודע גודל העונש המבטל מ"ע מעונש העובר על מל"ת כי המבטל מ"ע הוא סיבת התרשלותו ועצלותו בעשייתה והוא מיעוט אמונה שבו ונמצא פורק מעליו עול שמים. ומזלזל במצותיו עונשו גדול אבל העובר על מל"ת אם תתגבר עליו יצרו והשיאהו תאות העבירה ועבר אם יחזור בתשובה מוחלים לו. אבל אם נתבטל ממ"ע הוא הפסד שאין לו חלף וחסרון שאינה מתמלאה ואבידה שאין יכול להשיבה נמצא כי גדול עונש המבטל מ"ע מן העובר על מצות ל"ת כי העה"ז הוא העולם המעשה והעה"ב הוא עולם הגמול שנא' כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה כי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בשאול אשר אתה הולך שמה ר"ל כל אשר תמצא ידך לעשות בעה"ז מן המצוה עשה קודם שתפטור ממנו כלומר כי לאחר פטירתך לא תוכל למצא אפילו מצוה אחת מטה שאבדת בעה"ז:

עוד ידוע כי תרי"ג הם רמ"ח מצות עשה ושס"ה מל"ת וכל מל"ת עונשם מפורש בתורה מהם בכרת מהם בד' מיתות ב"ד וכן שאר העונשים אמנם העונשים על העובר על מ"ע לא נתפרשו בתורה וזה דבר נפלא אדון א' אמרן למה ענש על ל"ת ולא ענש על עשה והלא עבר על גזירותיו וציווי בזה כמו בזה ולא די בזה שארז"ל יבא עשה וידחה את ל"ת ולבאר הדברים נצריך בהם קצת הלא ידוע בכמה מקומות בתלמוד ששכר מצוה בהאי עלמא ליכא כדרז"ל אשר אנכי מצוך היום לעשותן היום לעשותן ולמחר ליטול שכרן וארז"ל העולם ניזון בשביל חנינא בני וחנינא בני די לו בקב חרובין מע"ש לע"ש ועוד ארז"ל אל אמונה ואין עול כשם שהקב"ה משלם לצדיקים על מצות שעושין בעוה"ז לעוה"ב כך משלם שכר לרשעים על מצוה קלה שעושין בעולם הזה. ואין עול כשם שהקב"ה נפרע מן הרשעים על עבירה שעושין בעה"ז לעולם הבא כך נפרע מן הצדיקים על עבירה שעושין בעוה"ז כדי לזכותם לעולם הבא. וכן ידוע לכל חכמי לב שכל תרי"ג מצות יש דוגמתן למעלה בעולם העליון במרכבה כאשר כתבנו לעיל מינה וכל מ"ע שיעשה האדם בעולם הזה הוא מחזיק לענין הרומז אליו ונעשה עליו מליץ טוב ואוי לנפש הנוסע לאותו העולם ולא יהיה בידו מצות מעשיות כי לא יהא לו מקום להתנאהו במרכבה העליונה וכן מצות מעשיות מגינים עליו בעוה"ז מהפורעניות ובעולם הבא מעונש הלאוין כידוע מ"ש חכמי הקבלה כי במצות שאדם מסגל בעוה"ז יעשה לו מלבוש רוחני הנקרא בל' רז"ל חלוקא דרבנן ולפיכך מ"ע רמ"ח כנגד אבריו ובהסתלקו מהעולם מתלבש לבוש הזה לאור באור החיים להתעדן בעולם העליון ולהשיג עי"ז השגה שאין לו שיעור ולולי מלבוש זה לא יזכה לאור העליון גם לא יקום בתחיית המתים אבל ידחה אל המקום הנחש הערוה וכתיב ביהושע כהן גדול הסירו הבגדים הצואים מעליו שהם מלבושי החומר ועונות והלבישהו מחלצות:

ודע כי מלבוש זה אינו מספיק כי אם לעדן הנפש בג"ע של מטה כי זה המלבוש ארוג מעשיות המצות בפועל ולזה יוכל לזכות אפילו מי שאינו בעל תורה כלל אפי' ע"ה גמור. אבל לעדן העליון בסוד ג"ע של מעלה צריך מלבוש אחר יותר דק ויותר פנימי לעדן בג"ע של מעלה אצל ג"ע של מטה והנה בעלות הנשמות הטהורות לעולם העליון להשתחות לפני המלך ה' צבאות מידי חודש בחדשו ומדי שבת בשבתו מתלבשות בלבוש יקר רוחני נארג מפנימיות כוונות התורה וסתריה וכוונת המצות וידיעת הטעמים המופלאים הנרמזים בקיומם אותם וכן אותן המחזיקים ידי לומדי תורה וגורמים שע"י ממונם יוכלו לעסוק בתורה

בתורה ולקיים המצות ביתר שאת ויתר עוז ויוכלו גם כן לזכות אל לבושי העולם העליון בסוד עץ חיים היא למחזיקים בה וכשעולה הנשמה למעלה ומגעת להיכל הנקרא עצם השמים ששם נארגים אלה המלבושים המלאך צדקיאל נוטלה ומלבישה בלבוש זה משם עולה ונצררת בצרור החיים כי מי שרוצה לעמוד על תוכן דברים האלו יעיין בפרדס בשער היכלות יראו עיניו וישמח לבו (עיין לעיל מ"ש מזה). והנה המבטל מ"ע עונשו עצום והראיה ג"כ ממה שאמרו רז"ל במסכת חגיגה פושעי ישראל אין אור של גיהנם שולט בהן ק"ו ממזבח הזהב מה מזבח הזהב שאין עליו אלא כעיבוי דינר זהב היה האש עליו כמה שנים ואין האש שולט בו פ' שעי ישראל שמלאים מצות כרימון עאכ"ו (פי' אל תטעה שאין שולט בו כלל ועיקר שא"כ אתה נותן יד לפושעי' אך הפי' הוא כי כמו שישלוט האור והאש במזבח הזהב שהוא חם ולא יתכהו ויאבדהו כך בנפש החוטאים ישלוט האש לנקות' ולא לכלותם ולאבדם ח"ו בזכות המצו' מעשיו' שהיו עושים בחייהם עם היותם פושעים). הנך רואה שמצות מעשיות מגינות מדינ' של גיהנם. ואחרי ההקדמות האלה נבוא להתיר הספק הגדול למ' לא נתפרשו עונשי מבטל מ"ע וזהו דע כי אין כל עונשי גיהנם כדאי אצל השכר המזומן על מ"ע לעולם הבא כי טוב לו לקבל כל עונשי דינים בלבד שלא יפסיד שכרו לעולם הבא והראיה העצומה שאם לא היה העון ביטול מ"ע חמור מדין עונש ל"ת למה אתי עשה ודחי מצות ל"ת וכי דבר שאין עונש בבטול עשייתו יהיה חמור לדחות דבר שיש בו עונש אלא ע"כ אין הדבר כן. ועוד ראיה אמרו רז"ל תורה ומעשים טובים כתרים בפני הפורעניות גילו לנו הסוד כי הם מגן לכל עונשי ל"ת ועוד ראיה שפרקליט של מ"ע אחד דוחה כמה קטרגים של ל"ת שנ' אם יש עליו מלאך מליץ אחד מיני אלף ובכלל דע כי לא יוכל הפה להוציא עונש מבטל מ"ע לכן לא נכתב עונשו והוא דוגמת העולם הבא עין לא ראתה:

עוד נביא לך ראיות אחרות המורה על מעלת השכר ובטול מ"ע וזהו שהפושע בגופו לבטל מ"ע עונשו חמור יותר מן העוברין על מצות ל"ת שאם עבר על ל"ת וכשוקלו זכיותיו ועונותיו והם שווים אליו על זה נאמר רב חסד מטה כלפי חסד ואין צריך לירד לגיהנם אבל אם בכלל עונותיו ביטול מ"ע והוא בכלל פושעי ישראל בגופן אפי' שזכיותיו ועונותיו שקולין זה כנגד זה אין בזה רב חסד מטה כלפי חסד ואי אפשר שלא ירד לגיהנם וראה והפלא על כח מ"ע ומעלתה שהפסידה ממנו מדת רב חסד. וא"כ ראה כמה יצטרך אדם לדקדק במעשיו ללכת דרך ישרה לעשות רצון בוראו כי זה כל האדם ר"ל שלתכלית זה נברא וראוי שתדע כי המצוה הן קשר אחד (בלתי האחדות) כדמות הבגד הנארג שכל חוט וחוט דבוק בחבירו ועוזר בקיומו כי עמו כל הנמצאות כולם קשורים זה בזה ועוזרים זה לזה וא"א להיות אחד בלתי חבירו וכן יש בנמצאות סגולות נפלאות כאשר נודע לבעלי המחקרים וכבר הארכנו מזה לעיל וצדקה וקטורת וציצית יוכיחו שיש להם סגולה וזה בעה"ז והקרן לעה"ב ונמשיל לך משל אחד כבר ידוע מן החושים שהפת מועלת מהרעב והמים מהצמא והאש מהקור וכל אחד משונה מחבירו כן כל מצוה ומצוה צורך גדול ליתן שכר הראוי לה ואם ביטל מצוה אחת מהן שיוכל לקיימה ולא קיימה נמצא החסרון דמיון מי שמקבץ מזונות רבים ולא הכין מים מות יומת בצמא אע"פ שהכין מזונות וה"ה לשאר מיני צורך כן המצות אם לא קיים כולם נפל מידו השכר המוכן מקיום ע"כ פקח עיניך וראה המבטל ממ"ע עד היכן אפשר להגיע היזקו מצד ביטולו: ענין מה שאמרו רז"ל שהיה חכם אחד אמר לחכם אחר אביך במה היה זהיר והיה משיב לו שהיה זהיר במצות ציצית יותר מבשאר מצות וזה היה משיב בתפילין וכו' צריך להבין למה היה זה זהיר יותר טפי במצוה זו יותר מבזו וכן האחר אך הענין כי הנה הנשמה חדשה צריכה לקיים כל התרי"ג מצות אך הנשמה הישנה אין צריכה לתקן עתה רק אותה המצוה שהיתה חסירה ממנה לבד. ולכן כל אמורא והחכם מאליו היה זהיר במצוה אחת יותר מכל שאר המצות וכל חכם וחכם כפי מה שחסר ממנו:

כתבו חכמי הקבלה מי שהוא שוקד ומתקן בחכמת הקבלה ידוע שמשום הכי בא לעולם לעסוק בחכמה זו:

מה שאמרו רז"ל המקדש את עצמו למטה מעט מקדשין אותו למעלה הרבה בלי שיעור הענין הוא כך אמרו חכמי הקבלה בעשות האדם המצוה בגשמיות שורשו מעורר הרוחני למעלה והנה הרוחניות למעלה אין לה שיעור וקץ כמו ההעתקת השמש בארץ היא שיעור אמה תעתיק בגלגל כמה אלפים מילין ולפי זה נבון למה צריך הש"י לתת שכרו לאדם ע"י ממונים על כל מצוה ומצוה וכמה אלפים ורבבות מלאכים כדפירש הרשב"י בפקודי בהיכלות הקדושה והובא בשער היכלו' מהטעם כי אי אפשר שיתנוצץ הרוחניות האור המצות על ידי מלאך אחד שהוא גדול עד מאוד ברוחניותיה ולא יוכל הנשמה ליהנות ממנו כמו שהאור השמש שהוא אחד מאלפי אלפים מהאור המצוה מ"מ אין מאור העינים יוכל לראות בה בתוקף זריחתה כן הוא הענין בנשמה אלא יש מלאך אחד שבו עיקר אור המצוה ותחתיו כמה אלפים מקבלים שאר

ניצוצות האור ובזה נכון גם כן הענין הטומאה כי בעבור האדם על מצוה אחת מתורתנו הקדושה כאכילת חלב ודם וכיוצא בהם הרי הדבר הזה הוא גשמי. והוא שעובר עליו דבר קטן ומועט אמנם למעלה הוא טומאה בלי שיעור כי כפי רוחניות עליות המצוה כן הוא שיעור ירידת הטומאה בכמה מ׳אכי חבלה וזה פירוש כמה חבילי טהירין אחדין בנשמתיה כי יצטרך הטומאה הגדולה שהיא ענין הגדול להתחלק על ידי כל אותם הכחות לדין עם הנשמה כדי שתוכל לקבל עונשה על ידי כל אחד וא׳ נמצא מזה הטעם צריך להיות אדם זריז ונזהר לקיים המצות ולהתרחק אדם מהרע שהוא החטא ולירא שלא יבא אפילו לידי שוגג מפני גנות החטא הטומאה שבה וכדי לעורר לב האדם לקיים המצות בשלימות ותמימות אעתיק דברי הקדוש בעל ספר חרדים וז״ל יש להקדים כל התנאים שצריך האדם ליזהר בכל מצוה לעשותה כהלכתה כדי שתתקבל לרצון לפני מלכנו ולא ניעזל בכסופא (ר״ל בביוש) לעלמא דאתי: התנאי הראשון שיעשה כל מצוה ומצוה בכוונה לצאת ידי חובתינו כדפסקו הרי״ף והרמב״ם והרמב״ן מצות צריכות כונה. התנאי השני והשלישי לעשות המצות ביראה ובאהבה. התנאי הרביעי השמחה הגדולה במצוה שכל מצוה ומצוה שמזדמן לו דרונא הוא דשדר ליה קב״ה ולפי רוב השמחה יגדיל שכרו וכן גילה הרב ז״ל לאיש כודו שכל מה שהשיג שנפתחו לו שערי חכמה ורוח הקודש בשכר שהיה שמח בעשיית מצוה בשמחה גדולה לאין תכלית. התנאי החמישי שיעשה המצוה כולה ולא מקצתה שאין המצוה נקראת אלא על מי שגומרה שכל המתחיל במצוה ואינו גומרה מורידין אותו מגדולתו ומקבר אשתו ובניו כדמצינן ביהודה דהיינו כשיש בידו כח לגומרה התנאי הששי הדקדוק הגדול במצוה כתקנה לעשותה בכל פרטים ודקדוקים שבה. התנאי השביעי הריצה והרדיפה לקראתה דכתיב דרך מצותיך ארוץ. התנאי השמיני כל מצוה שיוכל לעשותה בידו יעשנה בידו ולא ע״י שליח. התנאי התשיעי המצוה שבא לידו תחלה יעשה תחלה ולא יניחנה עד שיעשה אחרת תחלה כדאמרינן אין מעבירין על המצות. התנאי העשירי לא יעשה שתי מצות באחת שמא לא יוכל להזדרז בשתיהן כדאמרינן אין עושין מצות חבילות חבילות. התנאי הי״א שיזהר בכבוד המצות דכתיב גבי כיסוי הדם ושפך וכסה במה ששפך יכסה דהיינו ביד ולא ברגל שלא תהא המצוה בזויה עליו וזהו בנין אב לכל המצות. התנאי הי״ב שלא יחמיץ המצוה אלא בהגיע לידו ימהר לעשותה ולא יאמר מחר אעשנה. התנאי הי״ג שיהא ממתין ומשתוקק מתי תבוא המצוה לידו לקיימה.

התנאי הי״ד הידור מצוה שנאמר זה אלי ואנוהו ודרז״ל התנאה לפניו במצות כגון אתרוג נאה סוכה נאה טלית נאה וכן בכל המצות. התנאי הט״ו זריזות גדול במצוה כל דבר שמצותו ביום יקדים בבוקר לעשותו כדכתיב באברה׳ וישכם אברה׳ בבוקר שזריזין מקדימין למצוה. התנאי הט״ז שישתדל האדם לעשות המצוה בחברה ולא ביחיד כי יש יותר כבוד לשם שמים ושכר יותר בהיות המצוה נעשית על ידי רבים. התנאי הי״ז שלא יעשה המצות חנם אלא יקנה אותם בשכר ולא יקפיד כלל כדי להעביר רוח הטומאה וכן שיעשה המצות לשמה והיא נקראת מצוה מן המובחר אבל שלא לשמה מצוה נקרא אבל מצוה מן המובחר לא נקרא. ואם עשה כן להיות זהיר בקיום המצות ולא יניח בשום ענין ונפטר בחצי ימיו נותנים לו שכר כאלו חיה שבעים ימי שנותיו וזה שאמר שהמע״ה מתוקה שנת העובד אם מעט ואם הרבה משל למלך כדאיתא במ״ת:

הג״ה מצאתי בספר ההיכלות פ״ג הובא שם של המלאכים שהמה ממונים על דבר מצוה בכלל ובפרט להשגיח על בני אדם על אותן המתפללים בכונה ועל אותן שמורידים דמעות בתפלתם ושער אחד נקרא שערי דמעות שמעולם לא ננעלה ומלאך אחד פלוני שמו והוא עומד על שש מאות חיות גדולות ולוקח תפלת הדמעות ומכניסם למעלה. ועל אותן הרצים לדבר מצוה זכותם יהיה הרבה מאוד שמתעוררים למעלה מלאכים שנקרא את הרצים להשגיח על ישראל בזכותם להצילם מצרותיהם. ומכ״ש אם עצמו אם בא ח״ו לידי צרה ולוקה באים הרצים הקדושים להצילו ע״כ אמרו רז״ל הוי רץ למצוה קלה כבחמורה. אבל מי שרץ חס ושלום לדבר עבירה מתעורר חס ושלום אותם הרצים החיצונים כנגד לישראל חס ושלום. ועל אותן שמקדימין לבית הכנסת נמנים מן העשרה הראשונים ועולים וכותבים אותם למעלה ועושים להם מכרים וזהו חברים מקשיבים לקולך והם מעלים התפלה למעלה וכן יש כמה מלאכים להשגיח על אותן העוסקים במעשים טובים וכן יש ממונים להשגיח על אותן שמנחמים האבלים או המצטערים עצמם עליהם אע״פ שאינם יכולים לתת להם דבר ועל כל אותם ההולכים לדבר מצוה ועל העושים חסד עם המתים ומעלים אותם למעלה והוקקים לזכרם שם לזכותם לחיי עולם הבא וכן יש ממונים על כל מצוה ומצוה כמה אלפים ממונים ואין להאריך בזה:

כל מצות ומצוה צריך להיות בדיבור ובמחשבה ובמעשה הדיבור הוא שידבר המצוה בפיו קודם שיעשנה ויוציאנה בשפתיו בלשון אשר היא כתובה ואח״כ יאמר הריני מוכן ומזומן לקיים מצות פלונית לשם יחוד קב״ה ושכינתיה על ידי ההוא טמיר ונעלם:

הג״ה והנה המקובלים מצריך לומר בכל מצוה ג״כ בשם כל ישראל והטעם כי כל נשמות של ישראל המה כלולים זה בזה כגוף א׳ ע״ד ויחן ישראל כאיש יחיד כדי לזכותם במצוה זו כאלו כל ישראל קיימו מצוה זו:

ועל ידי זה הוא בשכר שיש לו ג״כ חלק בזכות מצותן אפילו אותן מצות שאי אפשר לו לקיימו מ״מ כל התרי״ג מצות נתקיימו ע״י כלל ישראל אם לא נתקיימו בפועל מ״מ נתקיימו במחשבה כדאמרי׳ לעיל. וכן כל מצוה שאדם עושה באותו אבר שעושי׳ יזמן אותו האבר ויאמר הריני מזמן אבר זה לעשות בו מצוה זו ע״ד משל שרוצה להניח תפילין יאמר הריני מזמן ראשי ידועי

למרכבת התפילין אם רוצה להתפלל יאמר הריני מזמן פה שלי להודות ולהלל לבוראי ואם רוצה לילך לבית הכנסת יאמר הריני מזמן רגלי להלוך לבהכ"נ ואם רוצה ליתן צדקה יאמר הריני מזמן ליתן צדקה ביד שלי וכן יעשה בכל המצות והטעם ידוע כיון שמזמן אותו האבר לדבר מצוה שורה עליו הקדושה ונדחת ממנו הסטרא אחרא ותיכף אחר כך יאמר לשם יחוד הקב"ה ושכינתיה על ידי ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל. בש"ע של הר"ב ז"ל כתב שיאמר ליחדא י"ה בו"ה בשם כל ישראל המחשבה היא כוונת המצוה למי שחננו ה' בחכמה ובינה שיודע סודה וטעמיה של תורה והמצות עד שיד שכלו מגעת, המעשה הוא עשיית המצוה בשמחה ובזריזות שלימה לה' אלקינו אשר הוציאנו ממצרים מבית עבדים להיות לו לעבדים ותמיד יהא כוונתו שעושה זו המצוה כדי לעשות נחת רוח ליוצרינו כי נחת רוח היא לפניו שאמר ונעשה רצונו:

כתב הרשב"י עיקר מכון השכינה היא בלב שנאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם הול"ל בתוכו אלא בתוכם ר"ל שהשכינה שורה בלב צדיקים ומשם נתפשט ימשכן או למקדש וכן פירש על פסוק כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחניך קרב הוא הלב שהיא באמצע מחניך שהם רמ"ח איבריך הילכך כשלא קדש איבריו נמצא מחריב את המקדש ואוי למחריב מקדש מלכו של עולם. ע"כ אמרו רז"ל בפסוק לא יהיה בך אל זר שהיא הכעס שהוא אל זר בלב האדם וסבת הכעס מוציא נשמתו הטהורה ומכניס במקומו רוח רעה וזהו טורף נפשו באפו ר"ל שהאף וכעס עושה נפשו טרפה. נמצא בקונטרסי הר"ב ז"ל להסיר הכעס טוב הוא לכוין בשעת הכעס לשם אדיה דההין כזה אל"ף ה"ה יו"ד ה"ה שעולה כמנין כעס עם הכלה. ועוד טוב שיעשה פעולה המבטלו מהכעס דהיינו שיאחז בכנף בגדו עם הציצית שתולין בכנף כי כנף במנין כע"ס והכועס נכנס אל זר בלבו וציצית גורמים להשרות השכינה דכתיב והיה לכם לציצית וראיתם אותו שהוא הקב"ה כדכתיב ואותו תעבודו. לשון ס"ח סי' ק"ת כל מצו' שאין לה דורש תדרשנ' לפי שהוא כמת מצוה שאין לה דורשים רדוף אחריה לעשותה שהמצוה מקטרגת ואומרת וכמה גרוע אנכי שנתעלמתי מכל וכל ובסימן רס"א האריך שם עושה מצוה אם אפשר לו שיעמוד בעת עשייתה כדכתיב לעמוד לשרת וכן נתינת הצדקה הוא מצות עשה ראוי לעשותה מעומד:

וכן מצוה לעמוד מפני העושה מצוה כדאמרינן כל בעלי אומניות היו עומדים בפני מביאי בכורים ע"כ עומדים מפני נושאי המטה ומפני נושאי התינוק לברית מילה וכיוצא בו:

כתוב בכנפי יונה חלק ד' סי' י"ט המצוה המזדמנת לאדם כל שעה שלא נקבעה להן ברכה מיוחדת כגון צדקה וגמילות חסדים והדור פני זקן וכל כיוצא בהן פעולת הרשות שאדם צריך לכוין בהם לשם מצוה בעצמו אל מה דכתיב בקרא והלכת בדרכיו וקרא בכל דרכיך דעהו. באלה אמרו כי טוב לצרף אל הכוונה והמעשה תיקון הדבור ג"כ שיאמר הריני עושה כך וכך ויאמר הפסוק שבו נצטווינו על אותה הפעולה והכונה הכוללת שהיא לעבוד את ה' היחוד עצמו עכ"ל. כללו של דבר מי שרוצה שיהא תורתו ותפלתו ומעשה מצותיו מקובלת ויהא נחת רוח ליוצרו ויזכה על ידי זה לחזות בנועם ה' ולרב טוב הצפון לצדיקים שיסיר ממנו כל מדות מגונות שיש בו ויעשה לעצמו גדרים וסייגים עד שיסיר ממנו כי האדם שהוא מלא תורה ומעשים טובים ויש בו רק מדה אחת מגונה כמו גאוה והתפארות או שום מדה מגונה דומה למי שיש לו חביות יין משובח ועושה בחביות בשולים נקב קטן אז מאבד הכל לדעת כי היין משובח נוטף ממנו אחת אחת. וכי אמור יאמר העבד למלכו אדוני המלך הרבה צויתני הנני מקיים הכל אבל בדבר זה וזה אני מורד בך ע"כ החכם עיניו בראשו ויתקן כל המכשולים שבו:

מסכת סוכה

ארבעה ימים שבין יום הכיפורים לסוכות בהן עוסקים בני ישראל במצות סוכה וד' מינים ועל פי הרוב כנסיות של ישראל אין עושין עבירות באותן ד' ימים. ע"כ כתב מהרא"ז בין י"כ לסוכות אין נופלין על פניהם שאותן ד' ימים נתן הקב"ה מתנה לישראל שמוחל עונותיהם כל אותן ד' ימים ואינו מתחיל למנות עונותיהם אלא מיום ראשון של סוכות אבל ח"ו שיהיה אלו הימים הפקר לעשות בו עבירות במזיד שהקב"ה ימחול אותן ולא יהיו נמנים עד יום ראשון של סוכות אלא על הרוב בני ישראל נאמר מסתמא אין עושין עבירות באותן הימים אלא מסגלין במצות סוכה וד' מינים:

נהגו עכשיו לעשות ד' מחיצות שלימות ועושין במחיצ' הד' צורת הפתח בעיגול אף על גב דאם יש צורת הפתח אין צריך לעשות עיגול בתוכו מ"מ ישראל קדושים המה ועושין המצות בתיקונן לנוי מ"מ מי שאין לו כדי כל צרכו לארבע מחיצות שלימות יותר טוב לעשות שלשה מחיצות שלימות ממה שיעשה ד' מחיצות רעועות. מצוה לעטר הסוכה וליפותה בקרמין ולתלות בהן פירות חשובין

כדי לחבב המצוה. אותן חוקקים פסוק בסכות תשבו על הדלעת לא יפה הם עושים כמ"ש בו"ד בב"י סי' רפ"ג ואף אחר הסוכות לא יפסע על עצי הסוכ' שתשמישי מצו' הוא כמו ציצית. מ"א :

הג"ה כתב בש"ע סי' תר"ח עצי הסוכה אסורים כל שמונת ימי החג בין עצי דפנות בין עצי סכך ואפילו קיס' לחצוץ בו שיניו אסור ואין נאותין מהן לדבר אחר כל שמונת הימים מפני שיום השביעי כולו הסוכה מוקצה עד בין השמשות והואיל והוקצ' לבין השמשות של שביעי הוקצה לכל היום וכן אוכלים או פירות שתולי' בסוכה לנאות' אסור להסתפק מהם כל שמונה אפי' נפלו וביום טוב ובשבת אסור לטלטלם דמוקצים הם עכ"ל ואנו עושים שני ימים טובים של גליות ממילא שמחת תורה ג"כ נקראת יום שמיני ע"כ אסור עד אחר ש"ת ע"כ ראוי לכל ירא שמים למחות לבני ביתו שלא ליטלם עד אחר ש"ת ואם חל שמחת תורה ביום ערב שבת אסורים ג"כ בשבת שלאחריו משום דכיון שהוקצה לבין השמשות הוקצה לכולי יומא :

מותר לתלות בסוכה יריעו' שעטנז רק שיהיו תולין למעלה מתשמיש אדם ואם מצילין למעלה מן החמה והרוח אין לחוש. אותן ב"ב שיש להם דפין משנה לשנה כתב מהר"ש שמצוה לסמן הדפין למחיצת הסוכה אב"ג כדי לראות סדר עמידתן שלא לשנותם משנה לשנה אותן שהיו בדרום יהיו לעולם בדרום וכן בצפון ולכל רוח :

כתוב בפרשת אמור רב המנונא סבא כשנכנס בסוכה היה מזמן אושפיזין דהיינו שזימן לצדיקים עליונים דהיינו ג' אבות ומשה ואהרן דוד ושלמה שבאים אליו ומברכין ליה :

בשע"ה שער ג' הובא תפלה נאה לומר בלילה קודם שנכנס לסוכה:

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתשר' שכינתך בינינו ותפרוס עלינו סוכת שלומיך בזכות מצות סוכה שאנו מקיימין ליחד' שמא דקודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל ולהקיף אותי מזיו כבודך הקדוש והטהור נטוי על ראשיהם מלמעלה כנשר יעיר קנו ומשם יושפע לעבדך פלוני בן פלונית אמתך ובזכות צאתי מביתי החוצה ודרך מצותיך ארוצה יחשב לי בזאת כאלו הרחקתי נדוד הרב בפני מעוני ומחטאתי טהרני ומאושפיזין עילאין אושפיזין דמהימנותא תהיינה אזני קשובות רב ברכות ולרעבים גם צמאין תן לחמי ומימי נאמנים ותתן לי זכות לשב' ולחסות בסתר צל כנפיך בעת פטירתי מן העולם ולחסות מזרם וממטר כי תמטיר על רשעים פחים ותהא חשובה מצות סוכה זו שאני מקיים כאלו קיימתיה בכל פרטיה ודקדוקיה ותנאיה וכל מצות התלוים בה ותטיב לנו החתימה ותזכנו לישב ימים רבים על אדמה האדמת קודש בעבודתך וביראתך ברוך ה' לעולם אמן ואמן :

טוב לאדם כשיברך לישב בסוכה בשעת אכילתו שיכוין בלבו בשעת ברכה ג"כ לפטור בזו הברכה השינה והטיולים וכל מה שישתמש בה עד אכילה אחרת כדי לאפוקי נפשו מפלוגתא שהביא הטור :

ואם שכח לברך לישב בסוכה עד שאכל יברך אח"כ על מה שרוצה לאכול ואפי' אכל כבר שגם ישיבה הוא מן המצוה :

כתב ט"ז מי שדעתו שלא לאכול פת כל היום וכ"ש מי שמתענ' תעני' חלום בסוכ' חייב לברך על הסוכה בכל פעם שנכנס בה. כיון שאותו היום אין בו אכילת פת הדרי לדין התלמוד דמברך בכל פעם שנכנס לישב שם :

וראוי לומר ברכת לישב בסוכה בקול ובמשיכה ובניגון ינגן אותה כשאר ברכות של קידוש דלמה יגרע ברכה זו אדרבא היא עדיפא דהא ברכת המצוה היא שציוונו השי"ת לישב בסוכה. ואותם חסידים ואנשי מעשה היושבים בסוכה כל היום ואינם יוצאים ממנה רק לעשות צרכיהם אזי טוב הוא תיכף בבוקר בבואו מבה"כ יכנס לסוכה ויברך על הסוכה ויאכל דבר מה כדי שתהיה אחיזה לברכה ומקום מוכן שתחול עליו הברכה ויכוין שם שיהיה יוצא בזה כל היום ואחר כך לא יברך בעת האכילה בשעת המוציא ופטור בזה מעת לעת וכן ינהוג כל ימי הסוכות והמחמיר על עצמו שלא ישתה אפילו מים חוץ להסוכה תע"ב :

הג"ה לענין זמן בליל שני של סוכות דעת הלבי"ש וכל רוב האחרונים שהם ת"ס ומהרי"ל והגהות מנהגים לברך זמן אחר ברכת הסוכה כמו בליל ראשון ולא כמו הגהת מג"א בש"ע סי' רס"א :

ראוי לכל ירא שמים שלא לדבר בתוך הסוכה בימי חג הסוכות אלא בדברי קדושה ולא דברים של הבלי הבלים כי מצות סוכה היא קדושה גדולה כידוע לכל חכמי לב ותעד על זה שאפילו על עצי הסוכה חל הקדושה ואסורים כל שמנה ימים כדאמרינן לעיל :

הג"ה ראוי להזהיר לאותן היושבים בישובים שיש בהם קלי הדעת ושוגים בזה הרבה שבכל ימי חול המועד אינם אוכלים בסוכה רק אוכלים בבית רק נוהגין שהולכים בתוך הסעודה ומברכים בסוכה ואוכלים שם המוציא ואומרים בזה הלשון (מיר וועלין איין סוכה בענטשין) אע"ג שאינם יורדים גשמים וצריך להודיעם שלא יעשו כן והטועה כן שוגגו יהיה הרבה מאוד והכי צריך לנהוג כמו שכתבו הפוסקים והם הלבוש והש"ע סימן תרל"ט וז"ל בלילה הראשונה מחויב לאכול בה כזית ואף ירדו גשמים מ"מ מחויב לאכול בה כזית בסוכה אבל בשאר הסעודות של שאר הימים אם ירדו גשמים ורוצה לאכול פטור מן הסוכה ויוכל לאכול בביתו אפילו כזית אינו מחויב לאכול בסוכה ואדרבה כיון שנפטר מן הסוכה הוי ברכה שאינה צריכה ואסור לחוש דהוי ברכה לבטלה. וכתב הלבוש דאותן שנוהגין בימי החג כשיורדין גשמים שהולכים לסוכה ועושין בה ברכות המוציא ולישב בסוכה צריך למחות בידן שלא לעשות כיון דפטורין הוי ברכה לבטלה וכן הובא בש"ע סי' הנ"ל וכל הפטור מן הסוכה ואינו יוצא משם אינו מקבל שכר אלא הדיוטות והטעם משום שהקדוש ברוך הוא אינו חפץ בעבודתו כעבד שמוזג לרבו וכו' ואף על פי כן עומד לשמש שלא כרצונו ע"כ בודאי הוא הדיוטות וכן אם הוא עת קר ומתחיל להתקרר האכילה ונקרשים עד שלא יוכלו להכנס בסוכה מותר לאכלם בבית זה הכלל דכל שאם היה יושב בביתו וירדו גשמים או שהיה עת קר היה קם והולך למקום אחר אף בסוכה כן. אבל אם אין יורדין גשמים ואין עת קר כדלעיל פשיטא ופשיטא שמחוייב לאכול בסוכה ואינם יוצאין אם אוכלים בבית ואותם שנוהגין לברך בסוכה ואוכלים בבית כשאינו עת גשמים ועת קר אוי להם דתרתי ריעותא עבדי שמברכין לישב בסוכה כי לישב הוא מלשון עכבה כמו וישב העם בקדש והוי נמי ברכה לבטלה ואינם מקיימין מצות סוכה. אך הוי מה שכתב בעל תולעת יעקב דף פ' וז"ל ודע כי מי שאינו יושב בסוכה מעיד על עצמו שאין לו חלק באומה ישראל והיושב בצל הסוכה יושב בצל האמונה כי סוכה בגימטריא צ"א כמנין השם הוי"ה שהוא כ"ו וכמנין שם אדני שהוא ס"ה וזהו סוכ"ה ואנו בעינן צל סכך וג' דפנות שכנגד ע' שרים של האומות שאנו יושבים תחת צל הסכך שהיא

שכיח מוכ״ה וד״ל כוס. עכ״ה :

יש ליזהר עד מאוד אותן שעושין סוכה סמוך לכותל ביתו בחצירו שלא ישב שם סמוך לכותל תחת הגג מי שהוא מחויב לישב בסוכה מדאורייתא דהיינו גדולים מי״ג שנים ואילך רק לישב שם׳ קטני׳ או יעשה הספסל שיושבין עליו קצת רחוק מהכותל כדי מי שישב עלי׳ יהא תחת אויר הסוכה ולא תחת הגג. כתב א״ז בשם מ״ט נוהגין העולם אם יושבין ב׳ או ג׳ בסוכה אחד ממתינין זה על זה בקידוש מפני הכבוד לא יפה הם עושים דארדבה לא יקדשו ביחד דתרי קולות לא משתמעי. העולם נהגו להחמיר אפילו להכנים קדירה עם המאכל בסוכה ואם הכנים קדירה או שום כלי מאכל בסוכה לא נפסלה הסוכה בכך והמנהג ג״כ שלא מביאין נר חרס בסוכה כי אם נר של ברזל או נחושת או שעוה. רוקח: כתב ט״ז בליל ב׳ צריך ג״כ לאכול כזי׳ בסוכה אפי׳ ירדו גשמים אבל אין צריך לברך לישב בסוכה. מי שהקיז דם שמרגיש בחולי ויש קצת קרירות פטור מסוכה. בני החבורה שקבעו לשתות הוי קבע אפילו בלי שום אכיל׳ בעי סוכה ולברך לישב בסוכה אבל מ״מ טוב הוא שיאכלו דבר מה כדי שיהא קביעתן מתוך הסעודה ט״ז ומ״א. כתב ט״ז מי שרוצה לדבר עם חבירו שמועות צריך לדבר בסוכה ואפי׳ מי שרוצה לשחוק בקוביאות או בקרטי״ן צריך להיות בסוכה :

כתב בהגהות מיימוני שאין לכסות השלחן בבית החורף. דוקא בסוכה יהא מכוסה בשבת וי״ט ולא בבית החורף דביתו עראי וסוכתו קבע אך בחג של עצרת יכסה ג״כ בבית החורף. כתב מהרי״ל ומחר״ם לולב אותיות ל״ו ל״ב כלומר צדיקים בכל דור וכנגד התורה שמתחלת בב׳ ומסיימת בלמ״ד שהוא ל״ב ולולב ג״כ חיים רמז למי שקונה אתרוג עם לולב יפים זוכים לבנים צדיקים ובעלי תורה שיש להם לב בתורה וזוכים לחיי עולם הזה ולחיי עולם הבא. יש אתרוגים שהמה מורכבי׳ שנוטלים ענף מאילן אתרוג ומרכיב בתוך אילן פאמרינ״ץ או לימוני״ש או ציטרוני״ם ואותן אתרוגים פסולים ויש סימנים מובהקים על זה כי המורכבי׳ ניכרים כי המה על גופם חלקים ולאתרוגים שאינם מורכבים יש בליטות קטנות בכל גופם ועוד כי העוקץ של אתרוגים הוא שקוע והמורכבים העוקץ בולט. יש להזהיר להמון עם שלא להריח באתרוג כשמברכין על הנטילה והוא מנהג שטות והמנהג לשלוח אחר אתרוג בי״ט לישוב אח׳ ומ״מ בשבת אין לשלוח בשביל י״ט שלאחריו. מי שבא בדרך בח״ה ומצפה שיבא למקום לולב ואתרוג צריך להמתין עד חצות מ״מ לא יתענה מחצי היום מ״א. יזהר שלא לנענע הלולב בשע׳ שאומרים השם.

צריך לדקדק בזה מה שכתב בש״ע סי׳ תרס״ב אם נחלק העלה העליון האמצעית של השדרה עד השדרה מקרי נחלק התימות לפסול הכי נוהגין מיהו מצוה מן המובחר אם העלה העליון האמצעית לא נחלק כלל עכ״ל. וכל הפסולים פסולים כל שבעה מפני שאינו הידור חוץ מנסדק ונחלקה התיומת הפסולים משום לקיחה תמה דכשרים בשני ומשני ואילך. יזהר עד מאוד מי שאין לו אתרוג מיוחד לו לבדו או עם אחד בשותפות שלא יברך ביום ראשון על של חבירו אפי׳ נתן לו במתנה יברך ביום ראשון על אתרוג של קהל מדכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון שיהא ביום ראשון משלכם ושל קהל מקרי לכם אבל מיום ראשון ואילך מותר לברך על של חבירו. מי שיש לו אתרוג מיוחד וישוב אחד אין להם אתרוג כלל מוטב שיברך על של הקהל ויתן להם אתרוג שלו והוא מצוה עם גמילות חסד ואפי׳ מקבל מעות בשבילו מכל מקום מצוה גדולה עושה. אמרו רז״ל זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות סוכ׳ נאה אתרוג נאה ואמרו רז״ל הידור מצוה עד שליש ויען כי יש בני אדם מדקדקים דקדוק רק וקל ומניחין את החמור דהיינו שרואין הכל אחר השושנת׳ של אתרוג אם נחסר דבר מה ממנו אף אם האתרוג מהודר בכל מיני הידור ויופי ובתואר מניחין את זה ולוקחין אחר אף שאין דומה לו במראה ובקומה ובהידור רק שאין חסרון בשושנתא אבל טועים הם :

כתב האבן שועיב שיש לאדם להקדים נטילת האתרוג בשמאל ואח״כ לולב בימין וכשמניחו או נותנו נותן הלולב תחלה ואחר כך אתרוג כענין התפילין וכן הקרים הפסוק פרי עץ הדר וכמ״ש בתפילין והיו לאות על ידך כל זמן שיהיה הטוטפות בין עיניך יהיו שתים וכן כ״ז שהלולב בידך צריך להיות אתרוג בשמאל עכ״ל. ע״כ בקהילות שנוהגים למכור מקו׳ אצל הש״ץ דהיינו שלאחר שמנענע הש״ץ נותן האתרוג והלולב לאותו העומד אצלו שהוא ינענע בשעה שמנענע הקהל שקורין בל״א נוך בענטשין צריך הש״ץ להניח האתרוג ולולב מידו על איזה מקום ומאותו המקום יקחם העומד אצלו שיש לו נוך בענשין וצריך הש״ץ להניח הלולב תחילה ואח״כ האתרוג והעומד אצלו יקח מתחילה האתרוג ואח״כ הלולב אבל מיד ליד אחד מהם ממה נפשך לאו שפיר עביד אם הש״ץ יושיט לו הלולב מתחילה א״כ המקבלו מקבל הלולב תחילה ולא שפיר עביד ואם בהיפך אזי הש״ץ לאו שפיר עביד:

כשאוגד את הלולב יאגוד ההדס בימין הלולב ויהא נראה למעלה מן הערבות ויאגוד הערבו׳ בשמאל הלולב והלולב באמצע. ויהא נזהר שיהא פני השדרה נגד פניו של בן אדם

דהיינו

היינו ימין הלולב לימין בן אדם ושמאל הלולב לשמאל בן אדם ופני הלולב כלפי חוץ והסוד ראית את אחורי ופני לא יראו והוא. הכל ע"פ הסוד :

הג"ה ובאשכנז נוהגין ליקח ס"ח ערבות כמנין לולב וכמנין חיים מ"מ צריך ליזהר לאגוד ההדס בימין הלולב וכשאוגדין הלולב עם ההדס וערבות למטה שיהא השדרה של הלולב מגולה נגד פניו של ב"א ולא יסבב הערבות מכל צד ועל ידי זה יהא נזהר שלא יטעה שיהא השדרה נגד פניו וצריך להודיע זה להמון עם מה שנוהגין כשנוטלין הלולב עם האתרוג לנענע שמחפשין אחר ההדס כדי לקרב האתרוג להדס וטועין הם כי על פי הסוד הידוע לבעלי קבלה צריך להיות בשעת הניענוע ההדס בימין הלולב והאתרוג בשמאל והלולב באמצע והשדרה נגד פניו של אדם ופני הלולב כלפי חוץ :

צריך ליזהר כשיאגד הלולב עם ההדס והערבו' שיתחוב ההדס והלולב בתוך הערבות באופן כשיאחז הג' מינים בידו שיהיו דוקא כולם בתוך ידו ומ"מ יהא נזהר שיהא נראה ההדס ג"כ למעלה מן הערבות. ונוהגין לעשות שלשה אגודות בלולב וג' אגודות למטה בערבות כנגד ג' אבות ובעל א"ז כתב עוד טעם כי לולב גי' ס"ח וג' אגודות הרי ע"א כנגד ע"א סנהדרין :

כתב בש"ע איטר יד נוטל לולב בימין כל האדם ואתרוג בשמאל כל אדם :

כתב רמ"א וי"א דאזלינן בתר ימין דידיה ויש ליטול הלולב בימין דידי' והאתרוג בשמאל דידיה וכן נוהגין וכן עיקר ואם היפך יצא והשולט בב' ידיו נוטל הלולב בימין ואתרוג בשמאל ככל אדם מי שאין לו יד נוטל לולב בזרוע וכן האתרוג ע"כ. ויש להזהיר להמון עם שלא ינענעו כשאומרים השם בהודו או באנא וסימנך אז ירננו כל עצי היער מלפני ה' ועושין ל"ו נענועין נגד ל"ו צדיקים שבכל דור ודור ונגד ל"ו מליצי יושר וכשמנענע לצד מערב אל יהפך פניו למערב רק יהיה בכל הנענועין פניו למזרח וירים הלולב על כתפו למערב מאחוריו ולענין הנענועין נוהגין מזרח דרום מערב צפון מעלה ומטה :

וכתב בש"ע סי' תרנ"א וז"ל ומטין ראש הלולב לכל צד שמנענע נגדו וכשמנענע למטה הופכו למטה ומקרי דרך גדילתה הואיל ומחזיק אותן בידו דרך גדילתן ויש מדקדקין שלא להפוך הלולב כשמנענו למטה וכן אמר מהר"ר שכנא שראה כן מהר"ר יעקב פולאק והמנהג כסברא ראשונה וכן נ"ל עיקר עכ"ל וכן הסכים הלבוש אבל במהרי"ל כתב וז"ל ולא ידחף ראש הלולב נגד הקרקע אך ישפיל ידיו עם הלולב עכ"ל. וכן הוא בש"ע של תלמידי הרב ז"ל כתוב כן כנ"ל בענין נטילת הלולב צריך שתדקדק שלעולם תטלנו דרך גדילתו ובפרט בשאתה מנענע לצד מטה אל תנענע כדרך בני אדם שכופפים ראש הלולב לצד הקרקע אמנם תמיד ראש הלולב יהיה למעלה והלולב באשר הוא ממש תשפיל ידיך למטה והוא על פי סוד נעלם אבל הבוחר יבחר כי אלו ואלו דברי אלהים חיים. ובלא זה צריך להודיעם להמוניים כיון דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון אם היה לוקח האתרוג בפטמתו למעל' ועיקרו למט' תכף הוי יצא וצריך לעולם שיהא הברכה עובר לעשייתן ע"כ צריך להפו' ליטול האתרוג פטמתו למטה ועיקרו למעלה עד שיסיים כל הברכה וביום ראשון שמברכין שהחיינו צריך שיהא כך מהופך עד שיסיים ג"כ ברכת שהחיינו ואח"כ יהפך ומתחיל לנענע ולא כמו שנוהגין רוב העולם שמהפכין פטמתו למעלה בתוך הברכה קודם שמסיימין הברכה. קודם שאומרי' הושענות נוהגין שמוציא א' הס"ת ועומד עמה על הבימה כדי להקיפה שיהא דומה להקפת המזבח ונוהגין בישובין שמוציא הס"ת אחד מן הנערי' מן הבא בידו אבל כדי לחבב המצוה יש למכור ההוצאות ס"ת וגם הכי יש לנהוג שהמוציא ילך אל המגדל בפתח הקרוב להיכל ובפתחו השניה ילך קודם לפני ההולכים עם הלולבים והארון יהא פתוח עד שמכניסין הס"ת אחר ההקפה כמו שנוהגין בקהילות גדולות וכן בהושענא רבא יהא הארון פתוח עד גמר כל הושענות : כתב שב"ג דמאן דאית ליה לולב ועומד ואינו מקיף רעה עושה. מה שכתוב בש"ע סי' תרמ"ט סעיף ח' כל אלו שאמרו שהם פסולים מפני מומן או חסר שביארנו או מפני גזל וגנבת בי"ט ראשון בלבד אבל בשאר הימים הכל כשר ויש פוסלין בגזל כל ז' ימים והכי נהוג. ועוד שם סעיף י' בשע' הדחק שאין נמצא כשר כל הפסולין ניטלין ואין מברכין עליהם עכ"ל. וכתב בעל מ"א ס"ק כ"ד וז"ל. רדב"ז ח"א קי"א כתב דיש מקומות נוהגין לברך ומה שכתב כל הפסולין דוקא מחמת מום או חסרון אבל שאינו מינו או גזול פסולים אפי' בשעת הדחק ואפילו בשאר ימים והגאון מהר"ר שמואל בעל בית שמואל אמר שכן ראה בתשובה שכך יש לנהוג על כל הפסולין ביום ראשון וביום שני שהוא משום ספיקא דיומא נוטלין ואין מברכין ושאר הימים נוטלין ומברכין ואף משאינו מינו וגזול. והטבילה עושים ביום שלפני הושענא רבא כדי שיהיו פנוים כל הלילה לתורה ולהתפלל לשירות ולתשבחות כי ביום הושענא רבא הוא גמר החתים'. ונמסרו הפתקין ביד השלוחי' לכן צריך הארם ליזהר מאד ולכוין ביום הושענא רבא בכל מעשיו כי הדבר תלוי בתשובה בזמן הזה ביום הושענא רבא שיחתום אותו בספר חיים טובים תיקון ליל הושענא רבא כבר מפורסם שנוהגין לקרות ספר משנה תורה כולה מן אלה הדברים עד סוף וזאת הברכה. ואמנם אם יקראהו ויסיימהו קודם חצות אזי צריך לקרות באדרא זוטא ובספרי קבלה ולא בדבר אחר

ואע"ג דלא ידע ולא מבין מאי קאמר מ"מ הלשון הוא מסוגל כל כך לשכינתיה ולנשמתיה וכן יקרא בפ' אמור מתחיל ת"ח ביומא דדינא אתער בעלמא וכו' עד ובעלמא דאתי. ונוהגין אח"כ לומר כל תהלים ואם אפשר שיהיו עשרה טוב מאוד:

התחינה שאומרים קודם הלימוד משנה תורה נדפס בסע"ג ובתיקוני שבועות:

מצות ערבה בהושענא רבה היא מצוה בפני עצמה נוסף על לקיחת ארבע מינים

וצריך ליזהר בהם שלא לקצצם הישראל בעצמו כמו שנוהגין בערבות שבלולב שכתבתי לעיל. נדפס בתיקוני ליל שבועות בזה הלשון באתי להזכיר להמוני העם שכל אחד ואחד לוקח בערבה שלו כמה גבעולין ובלי טעם הוא אבל לפי כוונת הר"ב ז"ל לא יקח רק ה' גבעולין נגד חמשה גבורות ויחבוט הערבה על הקרקע ה' חבטות ויכוין למתק ה' גבורות אותיות מנצפ"ך וגם לא יקחו הערבה עד תענה אמונים ורמ"א כתב בש"ע סימן תרס"ד והמנהג פשוט ליטול הערבה עם הלולב בשחרית בשעת הנענוע ובשעת הקפה עד שעת חבטה נוטלין הערבה לבדה ויותר טוב שלא ליטלה עם הלולב כלל עכ"ל אבל מהר"ש היה נוהג שבעוד הלולב בידו לא לקח כלל הערבה בידו אפי' בשעת הברכה עד שהגיע להושענא תענה אמונים שופכים לב כמים אז הניח הלולב והאתרוג מידו וחלק כבוד לערבה ולקחה בידו משום שבהושענא זו הוזכר תמיד מים והערבה גדילה על המים ותופסה עד חביט חביט'. שבעה הקפות שמקיפין בהושענא רבה הם בסוד הקפת השמיטה והם נגד שבע ספירות הבנין וכל פינות ההקפות הן לימין לעורר מדת החסד ע"כ בכל הקפה יאמר פסוק המורה על אותו הספירה. בהקפה ראשונה יאמר (עולם חס"ד יבנה) בהקפה שניה יאמר (לך זרוע עם גבור"ה תעוז ידך תרום ימינך) בהקפ' שלישית יאמר (תתן אמ"ת ליעקב חסד לאברהם) בהקפה רביעית יאמר (נעימות בימינך נצח) בהקפה חמישית יאמר (ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הוד"ך על השמים) בהקפ' ששית יאמר (צדיק ה' בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו) בהקפה שביעית יכללם יחד ויאמר (לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד ובתורתך כתוב לאמר שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד): נוהגין לומר קהלת בשבת של ח"ה או בשמיני עצרת אם איקלע בשבת ואין מברכין והטעם כתב בתשו' רמ"א דדוקא באיכה ובמגילה שאחד קורא להשמיע את שאינו בקי מברך עליה. וחותם בהפטרה מקדש השבת וישראל והזמנים. ד"ם ומנהגים. ולא דמי לח"ה דפסח דאין מזכירין בברכת הפטרה לא באמצע ולא בחתימה דבשלמא בח"ת דסוכות דמוציאין ס"ת א' ובשבת יש שינוי שמוציאין ב' ס"ת. אבל בח"ה של פסח אין שינוי בשבת מבחול מ"ם. נוהגין בשמיני עצרת אוכלין בסוכה רק דבר מועט ואח"כ הולכין מן הסוכה וכשיצא מן הסוכה יאמר יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי כשם שקיימתי וישבתי בסוכה זו כן אזכה לשנה הבאה לישב בסוכה של לויתן. ואסור להעמיד השולחנות והספסלים

בבית לצורך הלילה דהוי הכנה. ש"ע:

כתב מהרי"ל יביאם לביתו ובלילה יסדרם וכן יש לכוין לשון רמ"א. אבל שאר הכנות אסורים. כתב בש"ע ליל תשיעי מקדשין ואומרים זמן ולמחר מוציאין ג' ספרים ומקום שאין להם רק שני ספרי תורה קורין בראשונ' וזאת הברכה ובשניה בראשית וחוזרין ולוקחין הראשונה לעניינו של יום וכן עושים בכל מקום דבעינן ג' ס"ת ואין להם אלא שתים. וקורין יום טוב האחרון שמחת תורה לפי שמשמחין ועושין בו סעודת שמחה לגמרה של התור' ונוהגין שהמסיי' התור' והמתחיל בראשי' נודרים נדבות וקוראים לאחרים לעשות משת': כתב מי"ט מצאתי על קלף שבחיי כתב למחות

לזרוק פירות להנערים אבל יש במדרש שזה היה אומר המן למלך אחשורוש על היהודים א"כ מנהג קרמונים הוא ואולי שראה הבחיי בימיו שנוהגין ריקות והוללות ע"כ. כתב מ"א דאסור להבעיר פולווי"ר להשמיע קול לשמח' וכן ראיתי אשר מיחו הגדולי' אשר בארץ:

הלכות חול המועד

הג"ה לפי דברי המקובלים אסור להניח תפילין בח"ה ומי שמניח הוא חייב וכן הוא בב"י בשם הרשב"א והרא"ש סובר כן. וכן כתב בש"ע סימן ל"א הגה. רמ"א כתב סימן ס"ל ת"ל. וי"א שחול המועד חייב בתפילין וכן נוהגין בכל גלילות אלו להניחם ולברך עליהם אלא שאין מברכין עליהם בקול רם בב"ה כמו בשאר ימות השנה עכ"ל. כתב בט"ז דבלפי שמיא מי מחלקינן בין סתר לגלוי עכ"ל. משמע מדבריו שאין לברך אפי' בחשאי ודו"ק. כתב מ"ז מי שמניח תפלין בח"ה בלא ברכה שפיר עביד כיון דקי"ל בכל דוכתא ברכות אינן מעכבין והזוהר מפליג מאוד בענש המניחן בח"ה וכן פסק בכנ"מ בשם סמ"ק דיש להניח בלא ברכה וכן פסק בט"ח דף ס"ו:

וכתב בעל ע"ת ע"ז בשם ספר תמים דעים שהבה"ע שיש להניחם ולא יברך עליהם עכ"ל. וכתב מ"א שלא לילך בה' ברחוב בגלוי אם מניחן בבית יכסה אותן בכובע או במצנפת עד פתח בית הכנסת או יניחן בבהכ"נ. ויש לחלוץ התפילין בח"ה של סוכות קודם הלל כי על מה שמרמזין ד' פרשיות שבתפלין מרמזין ד' מינים שבלולב ומכ"ש

קודם

קודם קריאת המוספין בתורה. וגם הש"ץ יוכל לחלוץ קודם הלל כיון שנוהגין במדינות אלו לברוז ולסבור (נוך בענטשין) ומ"מ צריך להפוך פניו מן הארון הקודש בשעה שחולצן כדי שלא יראה כחולץ לפני רבו וכן נוהגין שלא יחלוץ בפני ס"ת אלא הופכין פניו מס"ת לצד אחר. מה שאמרו רבותינו ז"ל המבזה את המועדות אע"פ שיש לו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעולם הבא זה נאמר על חול המועד כי לא התירו חכמים מלאכה או סחורה אלא דוקא מלאכת דבר האבד כמבואר בשלחן ערוך סי' תקל"ז וסי' תקל"ח ושם תמצא כל הדינים מבוארים ואפילו על ידי א"י ישראל אסור לעשות מלאכה כמ"ש בש"ע סי' תקמ"ב ואפילו בקיעת עצים הנתלשים אסור ואפי' ע"י אינו ישראל ומכ"ש בעצמו וכן לקנו' עצים בחול המועד אסור דהוי ליה לקנות מקודם חול המועד. כתב מהרי"ו האדם חשוב צריך ליזהר אפי' במלאכת דבר האבוד בחול המועד שמא יטעה את העולם לומר שכיון מלאכתו במועד ט"ז וכן כתב רוקח וב"י:

הג"ה על כן יש להזהיר ההמונים היושבים בישובים בעלי משא ומתן במכוין חול המועד עד מאוד ועושין אפי' מלאכות האסורות בחה"מ וגם נושאין ונותנין כל משא ומתן כבעולם ואין עושין חילוק בין חה"מ ובין שאר ימות השנה ואינן יודעין מה דאמרינן לעיל על מה שנאמר המבזה את המועדות שאין לו חלק לעולם הבא שנאמר על חה"מ וגם אינן יודעים הדינים המבוארים בסימנים הנ"ל כתב בש"ע ס' תקל"ט ז"ל כל סחורה אסורה אפי' כל שהוא בין לקנות בין למכור מיהו אם נזדמן לו ריוח מרובה בחה"מ יוכל למכור בצנעה ויוציא לשמחת יום טוב יותר ממה שהיה בדעתו להוציא וכן מותר לקבול במשפט בשביל חובותיו המוהרים להב"ע וכן מותר לעשות זקיפה עם חובותיו במועד כדי להבטיחן דכל זה בכלל דבר האבד. אם יש לו סחורה שאם לא ימכרנה עתה יפסיד מהקרן מותר למוכרה. (כתב בע"ת בשם תשובות מהרש"ל והוא הדין היכא דאיכא ספיקא שמא יפסיד מהקרן אחר המועד) אבל אם לא יפסיד מהקרן לא. (כתב בעל ע"ת פירש אפילו בודאי לא ירויח אין זה דבר האבד ואסור ונראה דאם הריוח ברור לפנינו שהלוקח עומד ורוצה ליתן המעות עבור הסחורה הרי הדין כמו בשיירות המבואר בסעיף ה' עכ"ל) מכל מקום אם הוא בענין שאם ימכרנו עתה יהיה לו מעות בריוח ויוציא יותר לשמחת י"ט מותר למכור ולא נאמרו דברים הללו אלא במי שיש לו מעות מועטים ואם עליהם מלהוציא כל כך לשמחת י"ט ואלו היו לו מעות בריוח היה מוציא מעות יותר אבל מי שיש לו מעות בריוח להוציא לשמחת י"ט בכל אשר יתאוה ואין בדעתו להוציא כל כך לא נתיר לו למכור כדי שיוציא יותר. אם הוא דבר שאינו מצוי תמיד לאחר המועד כגון ספינות או שיירות שבאו או שהם מבקשים לצאת ומכרו בזול או לקחו ביוקר מותר למכור ולקנות ואפי' לעשות סחורה ולהשכיר והוא הדין לירידים שקורין בלשון אשכנז מעס"ן קבועים מזמן לזמן ואפילו מעיר לעיר מותר ליסע בכי האי גוונא. כתב בע"ת בשם התשובות מהרש"ל דאי לא יריד או יום השוק שקורין באשכנז יאה"ר מאר"ק בחוה"מ אם הוא דבר דלא שכיחא אלא לזמנים ידועים דומיא דשיירות וספינות מבינן הפסד ריוח כמו הפסד קרן אבל שאר ימי השוק שקורין וואכן מארק אין להתיר שלא ישב בחנות וכדומה לו אם לא שהיא סגורה ופתוחה במקצת אם בא לקנות וכל זה כדי להוציא לשמחת י"ט עכ"ל. אינו ישראל שפרע לישראל יין בחובו היה מותר לקבלו ממנו דמציל מידו דמי. מי שצריך לקנות יין בעת הבציר לצורך שתייה כל השנה ואם יעבור המועד לא ימצא, כמו שמצא עתה דבר האבד הוא ומותר לקנות ולתקן כיותו בלבד שלא יכוין מלאכתו במועד ואם הוא דבר שאינו מצוי אא"כ להרויח בו מותר. בקצת ישובים הולכים קצת קלי הדעת עם אינו ישראל להכרמים ומסייעין להם לתלוש ענבים יש עושין בחנם ויש עושין בשכר וכן יש שתולשין בחה"מ הולנד"ר מן האילן ויש למחות בידן:

לענין כתיבה בחה"מ נוהגין העולם להקל רק שמתחיל כותב את באלכסון בקרן זווית. כ' בעל ע"ת סי' תקמ"ה בשם ב"ח שצריך לעשות שינוי קצת בכתב עצמו אבל במה שמתחיל לכתוב בקרן זווית באלכסון אין זה שינוי. כתב בש"ע סימן הנ"ל מותר לכתוב חשבונותיו ולחשב יציאותיו בחה"מ וה"ה הכתבים שכותבים השלוחים על המשכנות שרי. כתב בעל ע"ת ואם בכל המשכונות כתובים בפנקס רק שרוצה לתקנם ולסדרם בחה"מ לכ"ע אסור וה"ה נמי שאסור לסגור בכוונה המשבון לחה"מ. כתב שלכוח לכתוב מולדות ותקופות אסור בחה"מ ולענין אם לשרטט על הקלף אם אפשר לו לכתוב בלתי שרטוט נראה להחמיר ע"ת בשם הרש"ך. אם שמע דבר חידוש מותר לכתבו כדי שלא ישכח וכן אם לאם ספר מחודש מותר להעתיקו אם לא ימצא להעתיקו לאחר המועד. כתוב בש"ע סימן תקמ"ז מנהגין בני אשכנז שלא לקרוע בחה"מ כי אם על אביו ואמו ועל שאר מתים לאחר המועד. וכתב במ"כ דוקא בני אשכנז ממש ולא כל אותן המדברים בלשון אשכנז כי במדינת פולין וסגמשכין אחריהם קורעין על המתים בחה"מ. מה שתולשין אחר קבורת המת עשבים לזכר התחיה שרי א"ז. כתב בש"ע סימן תקמ"ח מונה השבעה מי"ט שני האחרון אע"פ שאינו נוהג בו אבילות הואיל ומדבריהם הוא עולה לו מן המנין ומונה אחריו ששה ימים עכ"ל. בסי"ד סימן ש"צ כתב ש"ה י"ט שני של ר"ה אינו אלא מדרבנן ועולה למנין שבעה. ואין הרגל עולה למנין שבעה רק היכא דנהג אפי' שעה אחת קודם הרגל סי"ד ס' שצ"ט. ואין לנחמו אחר הרגל מנין הימים שנתמהו ברגל. מי שחל ז' שלו בע"ש מותר לגלח קודם חצות ולרחוץ ולכבס תיכף אחר חצות ובשאר ערבי י"ט אסור לגלח ולרחוץ עד עת ערב סמוך לתפלה א"ז בשם מהרי"ו סימן ו'. עכ"ל:

מה שאמרה התורה ושמחת בחגך צריך להיות שמחה משותפת בגוף ונפש שמחה הגוף מטעמים אשר אהב כמ"ש רז"ל אין שמחה אלא בבשר ויין ושמחה לנפש שיהא שמח וטוב לב בדברי שירות ותשבחות וזכרון חסדיו של הקב"ה על הטוב אשר גמלנו באלו המועדות אשר נצטוינו עליהם לשמוח בהם כמו שאמרו רז"ל חסידים ואנשי מעשה הראשונים היו מרקדים בשמחת בית השואבה באבוקות של אור שבידיהן והלוים בכל מיני כלי זמר ובודאי לא היה בשמחה זו קלות ראש ח"ו אלא שמחה של מצוה ואם האדם עושה כן נקראים מועדי ה' ואם ח"ו אינו כן אלא שהאדם מתכוין להנאת גופו ולמלאות בטנו כבהמה כמו שעושים קצת ההמונים בחגים ובמועדים הולכים לרעות את עצמן במרעה טוב ושמן האוכלים למעדנים וישכרו בסעודות מריעות תכלית כוונתם למשוך ביין את בשרם ואף ישירו שיר של פגעים וישחקים בכל מיני שחוק וטיולים זה לא נקרא מועדי ה' אלא מועדיכם ועל זה נאמר חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי:

וידוע מה שאמרו רז"ל בארבעה פרקים העולם נידון בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן בר"ה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון ובחג נידונים על המים הרי כל המועדים ימי הדין וידוע מה שאמרו רז"ל במסכת קדושין שיחשוב האדם לעולם כאלו הוא וכל ישראל מחצה זכיות ומחצה עונות

אם עשה עבירה אחת אוי לו שהכריע עצמו וכל ישראל לכף חובה שנאמר וחוטא אחד יאבד טובה הרבה ר"ת זמה כלומר שזמה יכריע המאזנים לכף חובה ואם עשה מצוה א' אשרי לו שהכריע עצמו וכל ישראל לכף זכות נמצא שהחוטא או בשחוק וקלות ראש בי"ט ובמועדים חמור יותר משאר השנה מאחר שהעולם נידון בחטא אחד אפשר שיכריע העולם לכף חובה ואז כל אותן הנגעים שימותו או שיצטערו מחמת עוני הרעב וחטא כולם תלוים עליו ואין טוב לאדם כ"א לאכול ולשתות ויראה את נפשו בטוב ואין טוב אלא תורה לפי שהם נקראים מקראי קודש וימי מנוחה פנויים מכל מלאכה וכן אמרו חז"ל לדרוש בכל חג וחג הלכות פסח בפסח וכו':

הג"ה וכן כתבו [illegible]

וכן מצוה לשמח עניים בכל עדים אמרו חז"ל אמר הקב"ה ארבעה בנים יש לך בנך ובתך עבדך ואמתך אם אתה משמח את שלי שהם ג"כ ארבע הלוי והגר והיתום והאלמנה אני משמח את שלך:

הלכות חנוכה

ענין חנוכה מצוה מן המובחר להדר הוא אחר שמן זית להדליק הנרות אף דקנותו ביוקר ולא ידליק בנרות שעוה או בשאר שמנים מאחר שהנס בבית המקדש נעשה בשמן זית. (חינוך אחר שהדלי' נר ראשון יאמר הנרות הללו בעוד שמדליק שאר נרו'):

וכתב מ"א דבאמת נוהגין קצת להתענות לפני חנוכ' ער"ח ואין לשנו' מנהג אלא לכתחלה לא ינהוג כן ועכ"פ אסו' לגזור בו תענית בצבור וביום הלאחר חנוכה אסור. אבל בעל ע"ח בשם הראב"ד ובכ"ג שאסו' להתענו' בו' כ"ד בכסליו וכ"כ א"ז והבית יוסף ובאמת יש להכריע ביניהם מי שלא רוצה לשנות ממנהגו להתענות ער"ח יוכל להתענות ביום הכניסה דהיינו ביום ה' או ב' שלפני חנוכה:

הג"ה [illegible]

כתב בשכ"ג כל יחיד יש להדליק אחר תפלת ערבית קודם צאת הכוכבים כי זמנה מתחלת תכף אחר שקיעת החמה וכיון שמתחיל זמנ' לא יאכל ולא ילמד עד שידליק ואם התחיל פוסק. כתב הב"ח שלא לכבותו וגם אסור ליהנות ממנו אף אחר שדלקו כבר חצי שעה

ואף אם נכבה מעצמו אסור ליהנות ממנו כיון שהקצו למצוה וגם אין לטלטל נרות חנוכה ממקום למקום אף לאחר שדלקו כבר חצי שעה. יש נוהגין אחר שהדליקו עם השמש נרות חנוכה מניחי' השמש על השלחן ויש נוהגין שלוקחין השמש והולכין בבית הנר והנה יש למחות בידן דהא שפיר עבדי כי נ"ח אסור ליהנות ממן כל זמן שהן דולקין ואי אפשר שלא ליהנות מהן על כן נוהגין שכל אחד ואחד יש לו שמש בידו והולכין השמש אצל הנרות אם יהנה ממנו יוכל לומר שהוא נהנה מן השמש ואם כבה השמש אין להדליקו מן נרות חנוכה. יש נוהגין שמדליקין כל בני בית עם שמש א' לא שפיר עבדי אלא צריך להיות לכל אחד ואחד שמש מיוחד. כתב הלבוש אין מחויבין להדליק בכל לילה פתילות חדשות אלא מותר להדליק בפתילות כבה לילות עד שתכלה כיון דהדלקה עושה מצוה וגם נוהגין להדליק יותר:

כתב בעט"ז דעיקר המצוה להניח נרות חנוכה בטפח הסמוך לפתח משמאל כדי שיהא מזוזה מימין והנרות חנוכה בשמאל אם חושש שלא יכבה הרוח בשפתחין הדלת יעשה דבר מה להצניע בפני הרוח עם נר קטן ובפרט בע"ש מצוה להקן זה שלא יכבה בשבת הנרות כשפותח הדלת או בסגירת הדלת. כתב מ"א דמי שלא התפלל מעריב מדליק קודם ואין צריך זמן ב"ב ודליכא למיחש שמא ישכח להתפלל מעריב. כתב ע"ת מי שאינו רוצה לסמוך על אשתו שמדלקת עליו בביתו יכול להדליק ולברך בפני עצמו במקום שהוא שם אע"פ שרואה נרות של ב"ב. ויש להזהיר לאותן הישבים בכפרים בע"ש של חנוכה שמתפלל כל א' מנחה בביתו ואח"כ מדליק נ"ח וזהו בכלל [illegible] ואתן מתפללין מנחה בצבור אבל מותר הם כיון שמדליקין בערב היום נר"ל אע"פ שלא הגיע זמן [illegible] נ"ח מ"מ כיון שא"א בענין אחר מה בכך אם מדליק קודם שהתפלל מנחה והלא אפי' נר של שבת מתפללין אח"כ מנחה בפרט שהוא יהא לו עשות עד שיאמר הקהל ברכו לכן מותר להדליק אפי' קודם תפלת מנחה מ"מ לכן וכ"כ התפש בד"מ אם הדליק נר של שבת תחלה שלא קבל שבת במחשבתו מותר להדליק של חנוכה אח"כ כיון שלא קבל עליו את השבת: כתב ע"ת מבואר בשם מאורי יפה יש מאכל אצל חבירו ואכלו זמן הדלקה צריך לילך לביתו להדליק ורק שידליק שם במקום שיושב אם רוצה לסמוך על מה שאשתו מדלקת בביתו יוכל לסמוך והיינו אם רואה הנרות אצל ב"ב שמדליק אצלו. ולכ"ל מתחילין להדליק מבשאל ליתן כדי להציב ליתן דהא כתבנו. ולכולם צריך להזהר

שיסיים

שוסים כל הברכות קודם ההדלקה כדי שיהיה כולן עובר לעשייתן ולא כמו שיש נוהגין שמדליקין בשעת הברכה. ומי שיודע בודאי שמדליקין עליו בביתו יעמוד הוא אצל הב"ב כשמברך ויענה אמן ואם רוצה ג"כ להדליק וכבר הדליק ב"ב והוא לא שמע הברכה לא יברך כי אין להקל בברכות: ובש"ע סימן תרע"ז כתב י"א שאע"פ שמדליקין עליו בתוך ביתו אם הוא במקום שאין בו ישראל מדליק בברכות כי חייב לראות הנרות וכן נוהגים ואפי' אם רוצה להחמיר ע"ע ולהדליק בפני עצמו מדליק ומברך עליהם וכן נוהגין ומשום ברכה לבטלה ליכא כיון שאינו רוצה לצאת בשל אשתו חל חיובא עליו. תשובת מהרי"ל. אם שכח להדליק נר אחד פחות מהראוי ידליק עוד ולא יברך כי הברכה שעשה מתחילה על חיוב כל הנרות עשה. ד"מ: כתב מהרש"ל שיאמר להדליק נר שלחנוכה מלה אחת ולא של חנוכה שתי מלות והטע' דבשלמא נר של שבת שהוא נר לצורך שלום בית ולעצמו רק שמצות שבת עליו נקרא של שבת אבל הכא הנר אינו כשאר נרות ואינו עשוי להאיר לעצמו אלא לפרסום' ניסא דחנוכה משום הכי מברכין נר שלחנוכה כלומר שאינו עשוי אלא לחנוכה ולא לזולתו עכ"ל. במ"ש של חנוכה כתבו בעל מ"א ובעל מ"ד בסימן תרפ"א סק"א שבבית הכנסת ידליק הש"צ תחלה קודם הבדלה קודם ויתן לך. ובבית כל בעל בית יבדיל תחילה ואח"כ ידליק:

מסכת מגילה

כתב בש"ע סי' תרפ"ו מתענין י"ג באדר ואם חל פורים באחד בשבת מקדימין להתענות ביום חמישי ואם חל בו ברית מילה מותר לאכול על המילה: כתב שכ"ג כל מי שירצה לאכול אפילו יותר מעשרה ולמחר ביום ו' יתענו האוכלין. כתב ט"ז מה שכתב רמ"א ולמחר ביום ו' יתענה נראה דאין לסמוך על זה למעשה ע"ש ותענית זה אינו חובה לכן יש להקל בו לעת הצורך כגון מעוברות או מניקות או לחולה שאין בו סכנה ואפילו רק כאבי עינים שאם מצטערים הרבה לא יתענו וכ"ש יולדות כל ל' יום ויפרעו אח"כ אבל שאר בריאים לא יפרשו מן הצבור: יש מתענין ג' ימים זכר לתענית אסתר. כתב ט"ז ומ"א ר"ל ב' ה' ב' אחר הפורים ולא כמו שנוהגין קצת להתענות ג' ימים רצופים קודם פורים. דהרי תענית אסתר לא היה בזמן הזה אלא י"ג י"ד ט"ו ניסן כידוע. כל דבר שבחובה אינה באה אלא מן החולין כדאמרו רז"ל בענין עולת ראיה וחגיגה שאינה באה מהמעשר אלא מהחולין ע"כ מה שנוהגין במחצית השקל וכ"ש משלוח מנות ומתנות לאביונים שמצוה זו יוציא אדם משלו ולא ממעות מעשר שלו. אמנם כשהפרי' כפי מסת ידו ורוצ' להוסיף נראה דמותר להוסיף ממעות מעשר שלו: מצות קריאת המגילה חמורה ודוחה מצות מהתורה והיא מצוה הבאה פעם אחת בשנה והעולם אין נזהרין בו לראות לקרות ממגילה כשירה הכתובה בספר ובדיו ובכל הלכותיה או לשמוע אותה כולה מפי הש"ץ הקורא אותה ממגילה כשירה. רע עלי המעשה אשר נעשה כי צעקת העם מרובה בבי' הכנסת שאי אפשר לשמוע כולה מהש"ץ ויש אשר מסודר לפניהם חומש וקורין מתוך החומש נמצא אלו האנשים אינם מקיימים מצות קריאת המגילה אשר היא מצוה עוברת ואין לה תמורת בכל השנה נמצא זה עוקר המצוה הזאת מעיקרה ע"כ יתעורר האדם ויתן אל לבו דבר זה ויעשה א' משתים או ילך ויעמוד אצל החזן כשקורא המגילה או יהיה לו מגילה כשירה כתובה פתוחה לפניו ויקרא עמו. כתב בש"ע סי' תר"צ אסור לחזן לקרא את המגילה עד שיאמרו' לו קרא. כתב ט"ז היינו במקום שהמנהג שאין החזן קורא לעולם המגילה אבל להחזן קבוע אין צריך שיאמרו לו קרא דמעיקרא מינוהו על כך. והחזן צריך לפשוט המגילה קודם הקריא' כיון דמקרי אגרת ודרך שפושטין האגרת קודם שקוראין אותה אבל השומעין במגילות אינן צריכין לפשוט ב"ח: כשאומר אגרת הזאת צריך לנענע המגילה. אסור לאדם לאכול קודם שישמע קריאת המגילה אפילו חולה לא יאכל קודם קריאתה אלא א"כ יש בו סכנה. מ"א. כשיש מילה בפורים מלין התינוק קודם קריאת המגילה:

הג"ה יש למחות באותן יושבי כפרים שנוהגין קלות ראש עד מאוד בשעת קריאת המגילה ואין ממש א' מהקהל שיוכל לצאת ידי חובתו ולשמוע המגילה כהלכה לגמרה מפי הש"ץ ויש יושבים סמוכים בעשר הכפרים שקורין כולו א"ר ואין אחד שומע בידן אלא הדרכה אפילו כ"כ קול מסייעין להנערים שעושין כן ואינן משגיחין כלל על קריאת המגילה על כן מי שיש בידו למחות בידן ואינו מוחה הוא יהיה נתפס בעונם כיון שהיה מיחה בידן:

כשמברכין על קריאת מגילה שהחיינו יכוין שיהא יוצא בברכות אלו גם על סעודת פורים שיאכל ומצות משלוח מנות כי סעודת פורים ומשלוח מנות הם ג"כ מצוה מדברי קבלה וראוי לברך עליהם אשר קדשנו במצותיו וצונו ושהחיינו דהא מזמן לזמן קאתו כמו שמברכין אנר חנוכה ואקריאת מגילה: יש בח"ל ברכים גדולים ובצורות ויש להסתפק בהם אילו היו מוקפים חומה בימי יהושע בן נון ע"כ ראוי ליחיד אשר יראת אלקים בלבו להחמיר על עצמו ולקרות המגיל' ממגיל' כשיר' גם בליל ט"ו ויום ט"ו רק יקרא אז בלא ברכה: כתב הש"ע בסי' תרצ"ה וז"ל נוהגין לעשות סעודת פורים לאחר המנחה וערבית יתפללו בלילה ומתפללים מנחה תחילה בעוד היום גדול

רוב הסעודה צריכה להיות ביום ולא כמו שנוהגין להתחיל סמוך לערב ועיקר הסעודה הוא ליל ט"ו וכשחל פורים ביום ו' יעשה הסעודה בשחרית משום כבוד שבת ומי שרוצה לעשותה תמיד בשחרית הרשות בידו טוב לעסוק מעט בתורה קודם שיתחיל הסעודה וסמך לדבר ליהודים היתה אורה ושמחה ודרשינן אורה זו תורה עכ"ל אבל לא יפה בעיני המנהג הזה כי רוב העולם משתכרין וטורדים בסעודותיהן ושוכחין תפלת ערבית שהאידנא קבלוה לחובה וגם ק"ש שהוא דאורייתא ובפרט בישובים שאין קורין כלל לבית הכנסת פשיטא שהמה עוברים מלהתפלל תפלת מעריב וכי ביום הזה שנתקיים ליהודים היתה אורה יעשה עקירה הייטב בעיני ה' ע"כ טוב ויפה הוא שיעשו הסעודה מקודם זריזין מקדימין וכבוא עת התפלה יקרא השמש לב"ה כמנהגו ואז יתפללו מנחה ומעריב ביחד ואף שהעם באמצע הסעודה יכולין לילך לב"ה ואין צריכין לברך ברכת המזון, אם הניחו מקצת בני בית על הסעודה וכן הסכמת כל הפוסקים ואף אם איזה יחיד הוא טרוד בסעודה ובשלוח מנות ואינו יכול לילך לב"ה מ"מ יהיה לו לזכרון להתפלל כשיקרא השמש לב"ה ואז יתפלל בשעה שהצבור מתפללים ובפרט אותם הדרים בישובים פשיטא שיתפללו ערבית בתוך הסעודה ביציאת כוכבים ולא ימתינו עד לאחר הסעודה כי הרוב שוכחין ואינן מתפללין כלל וכל מי שהוא מקדים ומזרז ביותר לעשות הסעודה בהשכמה הוא משובח כמש"כ מהר"ם איסרלן שהוא ורבותיו נהגו בכל השנים עיקר הסעודה בשחרית וטעמא דמסתבר הוא דהא זו הסעודה היא נגד סעודת אסתר שעשתה עם המלך ובודאי היתה הסעודה בעת שדרכן של המלכים לאכול ובסעודה זו נתלה המן. ומברכין על הנסים אף שמשכה הסעודה בתוך הלילה כיון שהתחילו ביום: ולענין משלוח מנו' כתבו הפוסקים שצריך להיות דוקא מיני מאכל או משתה כגון בשר ודגים או שאר תבשילין או מיני מרקחות שנקראים מנות או משקים כגון יין ושכ' או מי דב' שקורין מע' ולא כמו שנוהגין בקצ' ישובי' ששולחין משלוח מנו' דברי' של הבל וריק שצריך להיו' שוה פרוט' וצריך להיו' דוק' מנה יפה שהו' דרך כבוד ובודאי הרוב אינם יוצאים כלל עם שלוח מנותיהם וצריך להזהירם על כך ולכל הפחו' מחויב לשלוח לאחד שתי מנות שנקראים מנות כי אין חיוב רק לשלוח לאחר כדכתיב ומשלוח מנות איש לרעהו ואם רוצה אח"כ לשלוח לכל ריעיו יכול לשלוח מה שירצה. ונוהגין ליתן מעות פורים בעד כל א' וא' אפילו בעד הילדים והג"ם כתב ונותנת גם המעוברת בעד הולד ויש לשלוח מנות ביום ולא בלילה: כתב בסדר היום יקבץ כל אנשי ביתו וחבריו לשמוח עמו דאם אדם יושב ביחידי אי אפשר לשמוח כראוי ואשה חייבת במתנות לאביונים ומשלוח מנות כאיש ואישה משלחת לאשה ואיש לאיש אבל לא בהיפך שלא יבואו איש לשלוח לאלמנה ויבואו לידי ספק קידושין אבל במתנות לאביונים אין לחוש. אבל חייב לשלוח מנות אפילו תוך ז' מיהו לא ישלח מיני תפנוקים שהם עשוים לשמחה כ"כ בס' חסידים אבל אין שולחין לאבל כל י"ב חודש ואם אין בעיר אלא האבל עם אחר חייב לשלוח לאבל כדי לקיים משלוח מנות. ש"ע:

מצוה לשמוח בפורים אבל יהיה שמחה של מצוה לא הוללות וסכלות כמו שכתב הרמב"ם מוטב לאדם להרבות במתנות אביונים ומשלוח מנות איש לרעהו שאין שם שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות שכל שמשמח לב האומללים האלה דומה לשכינה שנאמר להחיות לב נדכאים ואף אותן ששותין יין יהיה כוונתם לש"ש כדי לזכור הנס שבא במשתה היין ולא כאותן המשתכרין כדי למלאות גרונם ומרבים בימי הפורים האלה לעשות רק שחוק וקלות ראש ואינם חוששין להתפלל בימים האלה ואדרבא מוסיפים קולות בשעת התפלה ובשעת קריאת המגילה ומערבבים החזן עד כי קולו לא ישמע כם באבלם לבם ועיניהם שם על מעדניהם ולא נשא את ראשם לא הביטו אל העולם העליון אשר ה' אלהי ישראל בא בו ולא יחושו לא על נ"י ולא על ברכת המוציא ולא על תפילת ערבית ולא על ברכת המזון כי נדמו לרוב המון עם שבשני הימים האלה הותר לכל אדם לפרוק עול מלכות שמים, ועול תורה ומצות מעליהם וכל המרבה להיות משגע הרי זה משובח כל זה הוא בלי ספק רע ומר והוא עון פלילי כי לא הותר רק שמחה ולא שחוק וקלות ראש וכש המבטל תפלה ואינו שומע מקרא מגילה כולה מלה במלה ה"ז חוטא ומתחייב בנפשו ומי שהוא בשם ישראל יכונה אל יפרוק מעליו ח"ו עול מלכות שמים אפי' שעה אחת ע"כ מי שנגע יראת אלקים בלבבו ישמח בשמחה של מצוה וילמוד מעט תורה קודם הסעודה ויתפלל תפל' מנחה ולא ישכח מלהתפלל תפלת מעריב ויברך ברכת המזון וקצת נוהגין ללבוש שעטנז מי שהוא ירא שמים יתרחק מזה אפי' שעטנז דרבנן אל ילבש מכ"ש שעטנז דאורייתא. וכל השומע יונעם ותבא עליו ברכת טוב ויזכה לרוב טוב:

הלכות צדקה

מעלת מצות הצדקה וחיובה הגדול להיות נזהר בה יותר מכל המצות ובכל עת ובכל שעה וגדול העונש המתרשל בה ושכחת התרומה

המרובה בעולם הזה ובעולם הבא וזוכה לראות פני השכינה וכל דיני הצדקה כבר מפורשים בכל הפוסקים :

הג"ה וכתבתי לעיל של"ל בשעת נתינת הצדקה בזה הלשון הריני מזמן ידי ליתן פרוטה או מעות זו לצדקה לשם יחוד הקדוש ברוך הוא ושכינתיה על ידי ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל ויאמר ג"כ פסוק זה אני בצדק אחזה פניך. כתבו המקובלים שכל מי שעושה צדקה שלא לשם שמים מקבל שכרו מיד בעה"ז אבל מי שנותן לשם שמים יקוים בו מה שדרשו רז"ל על פסוק רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד ר"ל הקב"ה ממציא לו מעות לעשות בהם צדקה כי צדקה בא"ת ב"ש ג"כ צדקה. וממציא לו בני אדם המהוגנין לעשות בהם צדקה כדי לקבל עליהם שכר וזוכה לבנים בעלי חכמה דכתיב ימצא חיים ותורה נקראת עץ חיים ובעלי עושר דכתיב צדקה כנ"ל ובעלי הגדה דכתיב כבוד וזהו בעה"ז ולאחר מותו באים ממלאכי השרת הממונים על הצדקה והולכים לפניו ומכריזין פנו מקום לפלוני הדין דכתיב והלך לפניך צדקך וזוכה לראות פני השכינה דכתיב אני בצדק אחזה פניך :

הצדקה שעושין הנשים רצויה להקב"ה יותר מהצדקה שהאנשים עושים משום דשכיחא בביתא ומקרבא הנייתה אבל מ"מ אם תראה שלא ניחא ליה לבעלה אין לה ליתן ב"א רשותו והמקבל ממנה הרי זה גזל אבל בסתמא מקבלין מהם דבר מועט דמסתמא אין הבעל מקפיד על דבר מועט וכמה הוא דבר מועט הכל לפי עושר הבעלים ועניותן כדאיתא רבינא איקלע לבי מחוזא אתו נשי דבי מחוזא רמו קמי כבלי ושירי כלומר שרשראות וצמידי זהב קביל מינייהו אמר ליה רבה והא תניא גבאי צדקה מקבלין מהם דבר מועט אבל לא דבר מרובה אמר הנהו לבני מחוזא דבר מועט נינהו ולכן נכון לכל איש ישראל ליתן רשות לאשתו ליתן צדקה כפי רצונה הואיל וצדקה שלה רצויה ויהא שכרו יותר הואיל והדבר תלוי בו : מי שהוא עבריין במזיד על מצות האמורות בתורה ולא עשה תשובה אינו חייב להחיותו ולא להלותו אבל מי שיש בו איזה מדה או הנהגה מגונה אבל מקיים שאר מילי מחוייבין להחיותו אבל יזהרו להדריכו בדרך הישר. אמרו רז"ל גדול המעשה יותר מן העושה דכתיב והיה מעשה הצדקה שלום ולא כתיב הנותן צדקה שלום ר"ל הטעם הוא דעושה אינו יכול לעשות יותר ממה שביכלתו לעשות אבל המעשה ר"ל שידבר על לב האחרים לעשות צדקה יוכל לעשות כמה וכמה בנ"א בלי שיעור ע"כ יהיה האדם נותן כפי כוחו ויהיה מדתו ג"כ לעשות אחרים הרבה בני אדם לדבר על לבם או באיזה סיבה וענין שיהיה שיגרום שיתנו הרבה יהיה שכרו הרבה מאוד ודוקא אם מעשה את העשירים אבל אם מעשה את שאינו יכול להתפרנס כאלו הוא גזלו. ס"ח סי' של"ב : תנן ויהיו עניים בני ביתך לשון הטור מצוה שיהיו בני ביתו עניים ויתומים ומוטב שיקח מהם להשתמש בהם מהרבות עבדים ויתחשב לו לצדקה עכל"ה אבל ידבר עמהם בנחת ובהגיע עת האוכל ינהג בהם כבוד להאכילם על שלחנו ובסבר פנים יפות וכשלוקחם להשתמש יחשב בלבו הבש"ע אני לוקח אלו ולא אחרים לקיים צווייך וחי אחיך עמך וכן כל דבר שבעולם אף שאדם עושה בשביל עצמו אם יוכל להעלות זה הדבר לכבוד שמו ית' ישים הדבר בלבו ויתעורר עליו ויעשנה בשמחה למשל אדם הזן בניו ובני ביתו הקטנים שכללוהו רז"ל בפסוק עושה צדקה בכל עת אף שהאדם עושה מחמת כרחם אב על בנים מ"מ יחשוב במחשבתו רצון השי"ת. כתיב יש מפזר ונוסף עוד דרשו רז"ל אם רואה אדם שמזונותיו מצומצמין יעשה מהן צדקה ואמרו רז"ל מלח ממון חסר ומ"מ אסור לנסות את השי"ת ולא שרי לנסות אלא במעשר תבואה אבל לא במעשר כספים ולא בצדקה אע"פ שהוא בדוק ומנוסה מי שנותן מעשר כספים או שנותן צדקה שלא יחסרו לו אלא אדרבא מוסיף לו עושר וכבוד כדכתיב יש מפזר ונוסף עוד ויש כמה פסוקים ראיה ע"ז מ"מ לא יהא כוונתו לנסות הקב"ה אלא יהא כוונתו לש"ש. אבל זה יכול האדם לעשות כשנותן צדקה יתפלל להקב"ה שלא יבוא הוא או זרעו לידי מדה זו כדאמרו רז"ל לעולם יבקש אדם רחמים על מדה זו שאם הוא לא בא בנו בא ואם בנו לא בא בן בנו בא שנאמר כי בגלל הדבר הזה תנא דבי ר' ישמעאל גלגל הוא החוזר בעולם ע"כ מי שירש ירושה מאביו צריך ליתן מעשר אף שאביו היה נזהר כל ימיו במעשרות מ"מ עתה שזכה הבן בהם למה לא יעשר ממה שזימן לו הש"י דלא שייך לומר דהבן קם במקום אביו דהא רשות בן רשות אחר הוא :

תנן במסכת שקלים ר"ע אומר אין משתכרין בשל הקדש ולא בשל עניים והלכתא כר"ע וטעמא דלמא מתרמי עני וליכא למיתב ליה ע"כ נראה דיותר טוב שיניחו מעות מעשרותיו בטלים ולא ילוום להרויח אם לא שהוא איש אמיד שאף אם ילווה על ריוח יתן לעני משלו ויהיה לו ואח"כ יפרע ממעשרותיו. מעות מעשרותיו יראה שיחלקו לעניים בחייו כי אם מת אדם ונשאר מעות מעשר נראה שאין היורשים יורשים אותו רק זוכים בו גבאי צדקה והטעם לפי שטובת הנאה אינו כמון ואף שהוא היה בחייו לא היה לו במעשר רק טובת הנאה וזה אינו מוריש ליורשיו ומיד שמת טובת הנאה זו פרחה ונתבטלה והמעשר הוא של עניים וזוכים בה גבאי צדקה שהם יד עניים וע"ל בענין משא ומתן :

כתב מהר"ם מ"ץ מותר להשכיר לבן קרובו עשיר ללמוד שעה יתירה ממעשרות וכן בני אדם שתבא לידם להיות בעלי ברית ולהכניס כלה לחופה וכיוצא בזה וכן לקנות ספרים ללמוד בהם ולהשאילם לאחרים ללמוד

בהם אם לא היה יכולת בידו לא היה עושה אותה מעשה אז יקח מן מעשר וכן מה שמוכרין בבה"כ מן המצות כגון סגן או הגבה או גלילה או שום מצוה אם אחד רוצה ליתן כך וכך וזה מוסיף עליו ונשאר בידו אין ליקח מן המעשר אלא מה שהוא מוסיף על חבירו דהא לא הוסיף בקופה של צדקה רק כמה שהוא מוסיף עליו: הג"ה כתב בס"ח סי' שכ"א הנותן צדקה לשם שמים הקב"ה זורעה כיצד אם נותן להם כסף או שוה כסף או כל דבר שהוא הנאה לעני והכל כנגד העוני הרי מעט לעני שקולה כנגד הרבה לעשיר הקב"ה זורעה בג"ע כמה תבואה יוכל לקנות במעות וצומחים בכל שנה ושנה ומכניסם לא צר וכן מיני מגדים ונהנה מהם לעה"ב שנאמר כי כארץ תוציא צמחה וכגנה זרועיה תצמיח כן ה' אלהי' יצמיח צדקה ותהלה נגד כל הגוים וכתיב אור זרוע לצדיק וכתיב ועל פתחינו כל מגדים חדשים גם ישנים וכתיב זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד כל מי שמהנה צדיק כפי הנאות שנהנה וכפי המעשה אשר עשה עמו. שם סי' שכ"ד עשיר אחד מחלק מעותיו לעניים לצדקה והיה נותן ביד גבאי והיה לו אח עני וקרובים עניים אמר לו החכם כל מה שאתה נותן לעניים אחרים ולגבאי צדקה נחשב לך לצדקה כי טוב שתתן לאחיך ולקרובך העניי'. עוד שם סי' של"ב אשרי משכיל אל דל הרואה אדם חשוב ואדם שאינו הגון הולכים יחד ובאו לעיר ונותנים לשאינו הגון יותר מאשר נותנים להגון גרם לזה שלא יהיה זכות לקהל כל כך שמזמינים להם מן השמים לתת למי שאינו הגון יותר וממעטו לטובים ועוד גרם שזה אבותיו או אם תיו היה בידם עושר ובשביל להתגאות נתנו צדקה למי שאינו הגון כדי לשבחו וכשבאו לו קרובים או טובים שלא ישבחוהו היה ממעט לתת להם לפיכך מדדו לו מן השמים שיהיו בניו עניים מדה במדה שעל אחרים מרחמין ועל זרעו אין מרחמין שנאמר אל יהי חונן ליתומיו. שם סי' שכ"ח כתיב יהללך זר ולא פיך אם בא לעיר שאין מכירין אותו שהוא חכם אם ישתוק ולא ידבר בדברי תורה יתנו לו כמו לא' מעמי הארץ הרחוקים ולא יתנו לו כ"א מעט לא יאמר אני אותו תלמיד פלוני אלא ידבר עמהם דברי תורה וממילא ידעו מה שיש בו:

שם סי' שי"ט כשאדם נצרך לבריות אם יוכל לעשות שיתנו לו הקהילות שבכל עיר ועיר מן הצדקה אל ילך ליחידים לבקש כי מה שנותנים לו מן הכיס של צדקה לא יכאב לב על זה אבל מה שנותן היחיד שמא יצער ויכאב לב על הדבר שמוציא מידו אפי' הוא רק פשוט א' וכמוציא דמו הוא ורבא שהיה מעשה ורוחק אותו שיתן הוא היה עשיר אבל האדם עצמו לא יתכן שיעשו אינשי ולאחר שפסקו לא יטריחו יותר: אבל קודם לכן יגיד עניו ודלותו. שם סי' שכ"ז מי שהולך למקום הוועד או במקום סכנה שיתן קודם לעני צדקה שהנאתו קרובה כגון להם או שום דבר מאכל אבל אדם שיש לו בושת פנים לקבל מאכל יתן לו מעות וזהו זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד ר"ל לפי חסד שנהנה העני. שם סי' ש"ל כתיב והייתם נקיים מה' ומישראל ולא מכל ישראל פעמים שהגבאי צדקה נותן לבני עניים טובים שאינם יודעים הדבר אלא שנים או שלשה מחשובי העיר שאם יודעים האחרים היה זה המקבל מתבייש כי כשכועסו היו מלבינים פניו והיה הגבאי נותן ע"פ שנים או שלשה טובי העיר לעניים טובים ושאר הקהל תמהים ואמרו אנה הלכו מעות הצדקה כל כך מהרה. ויש לו בושת מוטב לגבאי שילבינו את פניו ואל יתבייש העני המקבל אם יגיד הגבאי מי המקבל. שם סי' שי"ב אם יבא לביתך אורח אל תשאל לו בדברי תורה אא"כ שתדע שיודע להשיב או שאל בינך לבינך שלא יתבייש:

שם מי שהוא גבאי צדקה ובאו עניים קרוביו אל יתן להם יותר ממה שהוא רגיל ליתן לעני אחר מפני שהם קרוביו אלא אם רוצה ליתן להם יתן להם מממון שלו. שם סי' של"א אם הגבאי שומע מהנבלים שאומרים לו שחושדים אותו אל יקפיד על דבריהם שנאמר כי נבל נבלה ידבר וא"צ לשום על לבו אבל אם רבים הם המרברים אין אנו חפצים בך יאמר בפני הטובים כיון שהעם מתרעמים עלי תבחרו איש שהוא כחפצכם:

כתב התולעת יעקב דף ע"א דע כי סגולת מצוה זו של צדקה הוא ליחד הקב"ה עם השכינה כי בהתעוררת הצדקה למטה נפתח המעין למעלה והאור והרחמים מתפשטים עד סוף המחשבה העליונה והשכינה שהיא עניה בגלות מתעשרות מהשפע הגדול הבא עליה מלמעלה והעושר ההוא מתפשט בכל העולמות של מטה והעושר שעושה צדקה למטה עם העני גורם שיתעורר העשיר העליון הוא הקב"ה ונותן שפע להשכינה שהיא עניה בגלות ואותה מתנה נקראת צדקה נמצא האדם למטה דוגמת בוראו וכתיב בספרא דחכמתא רבתא דשלמה מלכא כל מי שחס על העניים ברצון הלב אין דמותו משתנה מדמות של אדם וזה ידוע למארי קבלה מה הוא הסגולה שאין דמותו משתנה ודע כי המובחר במצוה זו עושה שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה שנאמר יעשה שלום לי שלום יעשה לי ר"ל כי כתיב צדקה תציל ממות כי כיון שהשכינה מקבלת השפעה טובה מעולמות הרחמים אז מסתלקים ובורחים הקליפות שנקראים

שנקראים מות שלא יינקו שפע מהשכינה ע"כ מדה כנגד מדה מי שנותן צדקה שניצול ממיתה משונה ומדינה של גיהנם שנקראת צלמות: איתא בזוהר פרשת בשלח דף כ"ו ע"א וז"ל מסכנא אחד אעבר קמיה דר' יצחק והוה בידיה פלג מעה דכסף אמר ליה לר' יצחק אשלים לי ולבני ולביתי נפשאין א"ל והיך אשלים נפשייכו דהא לא אשתכח גבאי בר פלג מעה א"ל ברא אשלימנא בפלג אחרא דאית לי גבאי אפקיה ויהביה ליה אחזי ליה בחלמיה דהוה אעביר בשפתא דימא רבא ובעא למשדייה בגוויה חמו לר"ש דהוה אושיט ידיה לקבלי' ולא יוכל לאפקי' ואתא האי מסכנא ואפקיה ויהביה בידוי דר"ש ואשתזיב כד אתער נפל בפומיה האי קרא אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו ה' עכ"ל. מכאן נשמע גודל מעלת הצדקה שהיה ר' יצחק ראוי ליפול לחולי גדול וזכותו וזכות רבו ר"ש לא היו ביכולתן להצילו וניצל בזכות אותו העני שנתן לו את החצי מעה: במדרשו של רשב"י ע"ה אמרו תלמידי חכמים כל העול' ניזון בזכותן והן ניזונין בזרוע והקשה אם התלמידי חכמים תלוין במקום הנקרא צדקה והם עוסקים בתורה שהוא עץ החיים בו העולם ניזון נמצא שהם מוציאים מזון וברכה לעולם ולמה אין ממציאים לעצמן אבל ניזונים בדוחק ובצער גדול ותירץ שם כי החכם העוסק בתורה הוא עץ החיים ממש ועץ החיים אינו ניזון כי אם מן העולם הבא כידוע לחכמי לב ואין המזון ההוא נמצא כי אם אחר שמסתלק מן העולם הזה ועתה ניזון מפרי עץ ההוא והוא מקום העניים ואינה נותנת לקרובים אליה כי אם בצמצום ובדוחק גדול כי כן מקבלת וזהו שאמרו רז"ל דיו לעבד להיות כרבו ומכאן תבין ענין דרבי חנינא בן דוסא שכל העולם ניזון בזכותו ודי לו בקב חרובים מע"ש לע"ש כי כן קבלת רבו וכן ענין ר"א בן פדת ושארי צדיקי ישראל וגם יש עוד סתרים נוראים בענין הגדול הזה אין זה מקומם אבל כתבנו זה לנחם לב העוסקי' בתורת אלהיהם וממיתים עצמם מבקשים לדעת דרכיו ללכת בהם וסובלים יסורין בשביל עבודתו והם בזה העולם כעפר לדוש ואל יתמהו חסידי ישראל ואל יתיאשו בראותם פושעי ישראל בשלוה והם בצער כי כן כוחם למעלה שוכבת לעפר שומעת חרפים ושותקת כי כן יש לדע' כי בהשפלת' ישפלו ובהתנשאם יתנשאו ובהתחדש כנשר נעורים יתחדשו גם הם כי הם תלוים בה ואם הם כזה העולם בצער כמה מצעות גדולות מוכנות להם לעולם שכלו ארוך כמו שמצינו ברבי אבהו ובר"א בן פדת ועליהם כתוב עין לא ראתה אלהים זולתיך יעשה למחכה לו ואינם רוצים לאכול עולמם בחייהם עד יבאו אליו הוא העולם הבא הוא המקום יזכנו לג"ע הגדול ההוא עם שאר הצדיקים והחסידים אמן:

מצות הלוית המת וכביד גל אדם כבר וגודל חיוב ההספד וגל ת"ח כל אלו הדברים ידועים ומפורסמים וכן ניחום אבלים: גמילות חסדים של הכנסת אורחים אמרו רז"ל גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה וכשיבואו לביתו יקבלם בסבר פנים יפות וישים מיד לפניהם לחם לאכול כי אולי העני רעב ומתבייש לשאול. ע"כ צריך מיד ליתן לו לחמו ומימיו בפנים מאירות וכתיב הלא פרוס לרעב לחמך. כתוב ברשב"י שהוא כולל שני עניינים הא' שיפרוס לו מפה על השלחן שיהא דרך כבוד. עוד י"ל שצריך הבעה"ב לחתוך הפת אם הוא שלם או לחתוך חתיכות לחם לפני האורח כדי שלא יבוש ולא יכלם וכל היכא דנזכר מצות הכנסת אורחים ר"ל דוקא עשירים ומכובדים כשנתאכסנו אצלו שאז יקרבם בסבר פנים יפות ונוהג בהם כבוד ולהכין תפנוקים בשבילם דכל ההולך בדרך עני הוא באותה שעה כמ"ש חכמי המשנה ז"ל במסכת פיאה וע"כ נקראת הכנסת אורחים כלומר שהוא מכניסם לביתו ואומר להם באו אלי לביתי וראייה מאברהם אבינו שסבר שמלאכים היו אורחים והרבה לשחוט בשבילם ג' שוורים להאכילם הלשונות בחרדל אבל הכנסת עניים ממש בכלל צדקה הוא וכן הוא בלקוטי מהרי"ל: ושכר גדול למשמש לאורחים ע"י עצמו כמו שמצינו באברהם שעשה בעצמו להמלאכים שנדמו לו כערביים ואמרו רז"ל כל מה שעשה אברהם אבינו בעצמו עשה הקב"ה לבניו בעצמו וכל מה שעשה ע"י שליח עשה הקב"ה לבניו ע"י שליח. וכתב רבינו בחיי כספר שלחן ארבע וז"ל והנה בא נינו שמענו ורבים מגדולים שבספרד והפרנסים בעלי אכסנאים שנהגו מנהג נכבד מאוד ונתפשט ביניהם מימים קדמונים שהשלחן שלהם שהאכילו עליו את העניים בלכתם לבית עולמם שעושין ממנו ארון ולוחות שנקברים בהן לעורר ולקבוע בלבבות כי האדם אילו יגיע לעב ויעלה עשרו לעושר של שלמה לא משים בידו מאומה מעמלו שיעמול תחת השמש כ"א הטוב שעושה והצדקה שהוא מרחם את העניים כמו שאומר והלך לפניך צדקך עכ"ל ואף אם יש בלבבו דבר דאגה יפירנה בפניהם ויגהמם בדברים ובזה יהיה להם למשיב נפש ואל יספר לפניהם תלאותיו כי ישבר את רוחם בחשבם שבשבילם אומרו וכמעט אין לו שכרו בעמלו ובעת האוכל יראה עצמו כמצטער על שאינו יכול להטיב יותר שנאמר ותפק לרעב נפשך כלומר תצא נפשו שאין לו יותר ליתן לפניהם ויצריך לידע במה היה רגיל לסעוד שאולי הוא רגיל לסעוד מעדנים אם הוא בן טובים ואם ילינו עמו ישכיבם במיטב מטותיו כפי הראוי להם כי גדולה מנוחת עיף בהיותו שוכב בטוב ויותר עושה לו נחת רוח המשכיבו היטב מן המאכילו ומשקהו. ובשעת לויה ילוה אותו ויתן להם פת צדה לדרך כי על פת לחם יפשע גבר אשר לא נתן יהונתן לדוד פת בהפרדו ממנו נתגלגל הדבר ונהרגו כהני נוב. (כי דוד אחזהו בולמוס וטבעו הוא לכהות עיניו של אדם מחמת רעב ועי"ז בא דוד אל אחימלך הכהן ליתן לו דבר מה לאכול ולא היה ביד הכהן אלא לחם חקודש ונתן לדוד וזה ראה דואג האדומי ואמר זה לשאול המלך. ועי"ז נהרגו כהני נוב) ומי שאינו מלוה ואינו נותן לו צדה לדרך כאלו שופך דמים שנאמר ידינו לא שפכו את הדם:

ואמרו רז"ל גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה בג' דברים צדקה בממונו ג"ח בין בגופו בין בממונו צדקה לעניים ג"ח בין לעניים בין לעשירים צדקה לחיים ג"ח בין לחיים בין למתים והחז"ל מי שהוא בעל ג"ח בידוע שהוא ירא שמים שנאמר וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו וכתב הרמב"ם שלשון גמילות חסד הוי מי שגמל טוב למי שאין לו חוק עליו כלל וכן מי שמטיב למי שראוי לטובה יותר ממה שהוא ראוי וכן ע"ז הדרך תמצא כל טובה שתגיע מאתו ית' נקרא חסד ה' הכתיב חסדי ה' אזכיר כי הקדוש ב"ה לכל הנמצאים שאין

בגם חוק עליו ית' מטיב להם יותר ממה שהמה ראוים וזאת צדקה נגזר מגזירות צדק ושיעור שמגיע לתת לכל בעלי חוק חוקו עליו וע"ז הדרך מה שאדם נותן ממונו לעני הדחוק בפרנסתו שמחויב עליו נקרא צדקה אבל מה שאדם נותן ממונו יותר מהראוי וגם למי שאינו עני כ"כ אלא שאינו יוכל עתה להתפרנס מהלו וגם כשאדם מסייע בגופו לחבירו וגם לעשיר ולחולה ולחתן ולמת או לכל מי שאינו מחויב בעשייתו נקרא חסד לפי שהיא צדקה הנעשית באדם בחסד בלי שום חיוב ועל צדקה כזאת אמרו זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד אמר החכם עשה חסד עם הראוי לו ועם מי שאינו ראוי לו כי אם היה ראוי לו השיבהו במקומו ואם אין ראוי לו תהיה אתה ראוי לו כתיב תגד אל כל היום ראוי לאדם בכל ימי חייו שלא יהיה שום יום שלא יעשה בו ג"ח או בגופו או בממונו. אמרו רז"ל כל מי שיש בו ג' מדות הללו בידוע שהוא מזרע של אברהם אבינו רחמן ביישן וגומל חסדים ודורשי רשומות נתנו סי' כי גבר עלינו חסדו גב"ר ר"ת גומלי חסדים ביישנים רחמנים. אמרו רז"ל הרוצה לדבק בשכינה ילמוד ממדות בוראו ואם ירגיל במדותיו נמצא שמתדבק בשכינה ויקויים בו ואתם הדבקים בה' אלהיכם. ובמס' כתובות מצינו שכמה חכמי התלמוד היו מרקדין לפני הכלה והיו משמחין את החתן ואת הכלה אע"פ שהיו תנאים וגדולי עולם ע"כ מהם ילמדו כל אדם שיהא האדם משמח חתן וכלה אע"פ שהוא גדול הדור והחתן והכלה המה שפלים ועניים. ומה שאמרו רז"ל הכנסת כלה לחופה ולא אמרו חתן הפירוש הוא כך שמסייע לנדונייתה ולתכשיטיה שתוכל ליכנס לחופה. ע"כ ראוי לאדם לעזור בזה בגופו ובנפשו ומאודו ויהא עושה ומעשה. אותן שנוהגין לגמות החתן בכל מה שיוכל לרמות אותו בענין נדוניותיה וגם לכופו שילך לחופה אף שלא נתנו לו הנדונייא משלם שהבטיחוהו איני יודע מאין להם הדין הזה. והנה הם סברו דמצוה עבדי שלא נביים את בת ישראל אבל באמת לא נראה הגון כי אם בדבר מועט ומה שתלוי בשקול הדעת בשעת הקנין כל כי האי גמר בלב החתן שלא יתן לו. אבל זה מצוה רבה לילך ולרדוף להשתדל לו כל מה דאפשר ובודאי אם אפשר לדבר עמו דברים טובים ולרצות אותו ולומר לו אל תתן עיניך בממון ואז יהא אלקים עמך וכיוצא בזה דברים הנכנסים בלב וכלל העולה שכל החסדים שאדם עושה יראה שלא יהיה מחשבתו לשום תגמול גמול ולשום טעם רק לגמול חסד בעלם ולילך בדרכי הש"י. ביקור חולים הוא דאורייתא אם כמות כל אדם וגו' ופקודת כל האדם יפקד עליהם ר"ל שיהיו חולים על מטותיהם ובני אדם מבקרין אותם. ואמרינן עלה ביקור חולים אין לו שיעור אפילו גדול אצל קטן אפילו מאה פעמים ביום ואפילו בבן גילו (ר"ל בן מזלו) ואע"ג דאמר מר בן גילו נוטל אחד מששים מחליו אפי' הכי אבעי ליה למיזל וביקור חולים הוא בגוף ונפש וממון. בגוף כיצד ירוץ ויתעסק בכל צרכיו להמציא לו רפואתיו וכן יטריח בגופו ביתר צרכיו כידוע ממעשה דר"ע שכיבד וריבץ לפני תלמידו שהיה חולה וא"ל החייתני. בנפש כיצד ישפוך נפשו בתחינות להתפלל להשי"ת שישלח לו רפואה שלימה מן השמים בתוך שאר חולי ישראל. בממון כיצד לראות אם אין להחולה ממון כל צרכו ישתדל שיהא להחולה ממון כי צרכי החולה המה מרובים. תניא הנכנס לבקר את החולה לא ישב על גבי מטה ולא ע"ג כסא אלא מתעטף ויושב לפניו מפני שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה שנאמר ה' יסעדנו על ערש דוי וכתבו התוס' דדוקא כשהחולה שוכב בנמוך שלא ישב גבוה מראשותיו של חולה ונראה דאפי' המבקר יושב בנמוך מהחולה שלא ישב אצל ראשו של החולה רק לפניו. עוד יש ללמוד מלשון הברייתא שאמרה מתעטף שצריך להתעטף כדרך שמתעטפין כשהולכין לבית הכנסת לפני כבוד השכינה השורה מראשותיו. אם גמילות חסדים בביקור חולים הוא גדול מאוד כשמבקרים בצרכי גופו ובריאותו ק"ו כנו של ק"ו אם מבקרו בצרכי נשמתו דהיינו לראות שהחולה יתוודה היטב בשברון לב ובחרטה גמורה ובבקשת מחילה וסליחה מה' יתברך וגם יגוש עייניו שלא יהא נשאר חייב הוא וכן להיפך ולא כמו שעושין ההמונים שממתינין בדברים ההם עד דכדוכו של נפש שאז החולה בלי דעת ואינו מהרהר בתשובה גמורה כ מסום שהתשובה היא החרטה ועזיבת החטא והוידוי על כל פרט ופרט מעונותיו ובקשת המחילה בלב נשבר ובבכי וצריך לזה ישוב הדעת על כן זריזין מקדימין שממתינין בו שהוא מסוכן יאמר לו ... טוב להודות לה' ולהתפלל לו שהוא הרופא האמתי בוידוי

אלינו כי אם תפלה לפניו ית' כי מצינו הרבה התוודו ולא מתו שהרי ביום כיפור כל העולם מתוודין ולא מתים וכן יש הרבה בני אדם שמתוודים בוקר וערב ולא מתים ובכן ירפאהו ה' רפואה שלימה וקודם כל דבר יאמר לו שישאל מחילה מכל מי שחטא כנגדו בין בדיבור ובין במעשה ואם יש בידו באיזה אופן ממון חבירו יסדר שישיבהו לו כי הרבה הקפיד הקב"ה על דברים שבינו לבין חבירו. וכן שימחול לכל מי שחטא כנגדו בין בדיבור בין במעשה בין בגדולתו בין בכבודו כי אלמלא כן לא ימחול לו השי"ת על עונותיו שישאל עתה מחילה עליהם:

בפרשת פקודי מי שמשגיח על החולה ומשתדל שישוב בתשובה הנה זה המלאך המליץ טוב והוא גורם לו שניצל ממדת הדין הקשה וגואלו ממות עולמית ופודהו ממדת שחת וגורם לו החיים הנצחיים ועליו נאמר אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו ה'. ואשרי להחולה המתעורר מעצמו קודם שיעוררוהו. אמרו רז"ל שוב יום אחד לפני מיתתך ע"כ צריך האדם לגמול חסד הוא עם עצמו וצריך האדם להיות מכין עצמו למיתה בעודו בריא יהיו מוכנים תכריכין שלו מפני כמה טעמים חדא שלא יוכל לעשותם בקדושה ובטהרה ובנקיות ע"י נשים שאינן נידות וכיוצא בהן ועוד אולי ימות ויקבר ביו"ט ע"י א"י ואז הם יתעסקו בהכריכין ועוד שבראותו תכריכין שלו יבא התעוררות בלבו ויזכור תמיד ביום המיתה וההכריכין יעשה מפשתן ממולע ולא כאותן המתנהגין בשגעון וגוחרים בפשתן המעולים ביותר וביוקר. ויהיה לו צוואה כתובה וחתומה. ועוד צריך להזכיר את החולה להניח דבר לעניים להקדש או לחברת גמילת חסדים או לתלמוד תורה או לשום דבר מצוה כי חובה על כל האדם מכל עמלו בשעה זו להניח צדקה כי הוא חלקו בחייב כי אם האדם עושה מצוה אחת קודם מותו היא שקולה כנגד כל מצותיו שעשה כל ימי חייו והולך לפניו. כתב הריקנטי בפרשת ויחי ואמרו קצת חכמי הקבלה צריך ליזהר כל אדם בעת מותו שלא ישאר כלום מאיבריו חוץ למטה כי כל הנשארים ממנו חוץ להמטה לא יאסף בקבורה העליונה וזה ידוע לי"ח על מה מרמזת המטה לפיכך צריך שיאסף אל עמיו לא לחוץ לכיתות הטומא' וזהו ענין האסיפה שנאמר בצדיקים ע"כ אותו אבר שהוא חוץ להמט' נפסל כיוצא וטמא טמא יקרא וכנגדו הנשמה נשארת פגום מקדושה ע"כ בומר נפשו ירחק מהם ע"כ העומדים אצל הגוסס יזהירו על כך והזהיר ידבק בשכינה. נמצא כתוב בס' טעמי המצות של הרב רבי מנחם הבבלי סי' פ"ז האריך בעונש המונע סכבת זרע לבטלה:

סדר הוידוי

יעשה ג' ואם ויבקש מחילה מכל מי שחטא כנגדו ויתחול לכל מי שחטא כנגדו ויבקש מרבים שיעזרוהו בתפלה ויעשה תשובה שלימה ויטול ידיו אם אפשר ויתגור תגורה או משיחה שקורין גירטל"ך בל"א סביב לגופו ויתעטף בציצית:

הג"ה ומה טוב ומה נעים שיקח החולה פרוטה או שום מעות בידו ויאמר בזה הלשון הריני מזומן ידי ליתן פרוטה זו או מעות זה לצדקה לשם יחוד הקב"ה ושכינתיה על ידי ההוא טמיר ונעלם ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל ויקוים בי מקרא שכתוב אני בצדק אחזה פניך אשבעה בהקיץ תמונתך וגם מקרא שכתוב והלך לפניך צדקך וגם מקרא שכתוב צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו ומקרא שכתוב וצדקה תציל ממות לשם יחוד הקב"ה ושכינתיה ע"י ההוא טמיר ונעלם: אלהי ואלהי אבותי תבא לפניך תפלתי וכן יאמר כל הווידויים בלשון יחיד עד אתה יודע:

ואם חולה עם הארץ או אשה שאינו מבין לשון הקודש מוטב שאותו בן אדם העומד אצל תחולת ואומר לפניו הוידוי יאמר לו בלשון אשכנז או באותו לשון שמבין בדי שיתוודה בלב שלם ויתחרט על עונותיו כי מכח שמבין מה שיתוודה יתעורר לבבות ועי"ז יקובל תפלתו כולי האי ואולי ירוחם מן השמים ויתרפא מחוליתו בעזה"י:

אני מאמין באמונה שלימה מציאת בורא אחד משגיח לתת שכר ועונש ובתורת משה שנתנה לו מן השמים עם כל מה שצונו חכמים ז"ל עליהם השלום

מודה

מודה אני לפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב אל אלהי הרוחות לכל בשר שרפואתי בידך ומיתתי בידך יהי רצון מלפניך שלא אמות כחולי הזה ותרפאני רפואה שלמה ותעלה תפלתי לפניך כתפלת חזקיהו מחליו ואם הגיע עת פקודתי למות אתה צדיק על כל הבא עלי כי אמת עשית ואני הרשעתי הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא אליך ה׳ נפשי אשא ויהי רצון מלפניך שתהא מיתתי כפרה על כל חטאים ועונות ופשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך בין במחשבה בין בדיבור בין במעשה בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון מיום היותי עד העת ורגע הזאת על כולם אלוה סליחות סלח לי מחל לי כפר לי ותן חלקי בג״ע וזכני לעולם הבא הצפון לצדיקים ותודיעני אורח חיים שובע שמחות את פניך נעימות בימינך נצח. שמע ישראל ה׳ אלהינו ה׳ אחד. בש״כ מלכותו לעולם ועד. ה׳ מלך ה׳ מלך ה׳ ימלוך לעולם ועד. ה׳ מלך ה׳ מלך ה׳ ימלוך לעולם ועד. ה׳ הוא האלהים ה׳ הוא האלהים הוא אלהינו אין עוד אמת מלכנו אפס זולתו ככתוב בתורתו וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה׳ הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד. מיוחד באהיה אשר אהיה הוא היה והוא הוה והוא יהיה הוא ממית ומחיה לפניו לא נוצר אל ואחריו לא יהיה:

יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי שתקבל נשמתי בשמחה כאשר תקחנה ממני ויום לכתי לפניך רצה נא הליכתי מלאכי רחמים יצאו נא לעומתי ושלום בואך יאמרו בקול א׳ בביאתי יביאוני לג״ע ושם תהיה ישיבתי ואתעדן בזיו אורך ושים כבוד מנוחתי ואור גנוז לפניך יהי סתרי וסוכתי ותחת צל כנפיך תנה לי את מחיצתי שמע תחינתי חיש נא ישועתי ואל תעלם אזנך לרוחתי ולשועתי כי אתה אל ישועתי אשר בך הבטחתי יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה׳ צורי וגואלי:

אנא בכח גדולת ימינך תתיר צרורה. אב״ג ית״ץ
קבל רנת עמך שגבנו טהרנו נורא. קר״ע שט״ן
נא גבור דורשי יחודך כבבת שמרם. נג״ד יכ״ש
ברכם טהרם רחמם צדקתך תמיד גמלם. בט״ר צת״ג
חסין קדוש ברוב טובך נהל עדתך. חק״ב טנ״ע
יחיד גאה לעמך פנה זוכרי קדושתך. יג״ל פז״ק
שועתנו קבל ושמע צעקתנו יודע תעלומות. שק״ו צי״ת
ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. בידך אפקיד רוחי פדיתה אותי ה׳ אל אמת:

בספר אחד נדפס מצאתי בשם מהר״ש קלדוירא ז״ל שם של מ״ב בסדר הכתיבה של הא׳ הזקן מתוקן ומקובל וטוב מאוד לאומרו סמוך ליציאת נשמה:

אם יוכל החולה יאמר אותו בעצמו בלשון המדבר בעדו:
ואם אין החולה יוכל לומר יאמרה עומד אצלו לשמו בזה הלשון:

*אל *ברוך *גדול *יראה *תום *צדקתי צדקתו אב״ג ית״ץ
*קדוש *רחום *עליון *שור *טהור *נפשי נפשו קר״ע שט״ן
*נא *גדול *דגול *יגדל *כח *שמירתי שמירתו נג״ד יכ״ש
*ברחמי *טהור *רחמני רחמו *צדקה *תמיד *גומלני גומלו: בט״ר צת״ג
*חי *קדוש *ברוך *טהור *נפשי נפשו *עליון חק״ב טנ״ע
*יה *גלה *לבן *פדותך *זך *קדוש ג״ל פז״ק
*שוכן *קדם *ומאז *צדק *יושר *תומך שק״ו צי״ת:

ואם ירצה העומד אצלו שיש כח לחולה להאריך בתחנות יקרא לפניו נוסח זה:

רבון העולמים חטאתי אודיע לך ועוני לא כסיתי אמרתי אודה עלי פשעי לה׳ ואתה נשאת עון חטאתי סלה כי לפני בית דין הצדק מכסה פשעיו לא יצליח ומודה ועוזב ירוחם אלהי ואלהי אבותי תבא לפניך תפלתי ואל תתעלם מתחנתי שאין אני עז פנים וקשה עורף לומר לפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי צדיק אני ולא חטאתי אבל אני חטאתי אשמתי אכלתי איסור אכלתי בלי נטילת ידים אכלתי ולא ברכתי לא ברכה ראשונה ולא ברכה אחרונה. בגדתי בך גזלתי גנבתי. דברתי דופי דברתי לשון הרע ורכילות ונבול פה דברתי בתפלה. העויתי השגתי גבול. הוצאתי במזיד זרע לבטלה הרהרתי ביום ובאתי לידי טומאת קרי בלילה (לאשה לא הדלקתי נר שבת ולא שמרתי כראוי). הרשעתי והרהרתי בעבירה. זדתי זניתי עם עיני ולבי. חמסתי חללתי שבתות חשבתי מחשבות רעות (לאשה חלה לא הפרשתי): טפלתי שקר טמאתי את עצמי. יעצתי רע. יהרתי. כזבתי כחשתי. לצתי לויתי והלויתי בריבית. מרדתי בדברי מורים ולא הקשבתי. נאצתי נאפתי נדרתי נדרים ולא קיימתים. (לאשה נדה לא נזהרתי). סררתי סקרתי עין. עויתי עברתי על שבועות ותקיעת כף וחרם. עשיתי נבלות. פשעתי פרקתי עול תורה. צררתי צדקה לא עשיתי. קלקלתי מעשי. רשעתי. שחתתי שתיתי יין נסך שמחתי לאיד חבירי שבתות חללתי. תעיתי תעתעתי. סרתי ממצותיך וממשפטיך הטובים ולא שוה לי ואתה צדיק על כל הבא עלי כי אמת עשית ואני הרשעתי. מה אומר לפניך יושב מרום ומה אספר לפניך שוכן שחקים הלא כל הנסתרות והנגלות אתה יודע. אתה יודע רזי עולם ותעלומות סתרי כל חי אתה חופש כל חדרי בטן ובוחן כליות ולב אין דבר נעלם ממך ואין נסתר מנגד עיניך. יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי שתכפר לי על כל חטאתי ותסלח לי על כל עונותי ותמחול לי על כל פשעי:

ועל חטאים שאני חייב עליהם מכת [illegible] או מלקות ארבעים:
ועל חטאים שאני חייב עליהם קרבן עולה ויורד או אשם תלוי או ודאי:
ועל חטאים שאני חייב עליהם חטאת או עולה:
ועל חטאים שאני חייב עליהם מיתה בידי שמים או כרת או מיתה וכרת:
ועל חטאים שאני חייב עליהם ארבע מיתות בית דין: סקילה שריפה הרג וחנק בין שעברתי בשוגג בין במזיד בין כולן בין קצתם בין פעם אחת או פעמים רבים על כולם סלח לי מחל לי כפר לי כי נחמתי כי עשיתים ואתה טוב וסלח ורב חסד לכל קוראיך:

מצאתי במגילת סתרים של מקובל גדול וכתב שם בשם הישיש הזקן המקובל ר׳ יהושע משערי שקבל מרבו כי האדם בעת יציאת נשמתו השטן עומד על ימינו לשטנו ואומר לו כפור בה׳ אלהי ישראל והנשמה ממאנת ואפשר שיבא לידי הודאה ח״ו מאי תקנתיה להנצל ממנו יכוין בי״ג עיקרים ואם הוא אינו בשכלו או שאינו יודע ע״פ יקראו לפניו בנו או אחיו או אוהבו והוא יודה בהם וטוב לו:

אני מאמין באמונה שלימה מציאות בורא יתברך שמו אחד ומיוחד אשר אינו גוף וקדמון לכל וראוי לעבדו לבדו ומשמיע נבואתו לבני אדם ושמשה רבינו עליו השלום היה אדון הנביאים ומהשמים נתן לנו את התורה על ידו ולא תתחלף בשום זמן יודע כל מעשים גומל טוב לצדיקים ורע לרשעים וישלח לנו משיחנו ושיחיה המתים לקץ הימין. וכן אני מאמין כל אשר הורו וציוו לנו כל החכמים בתורה שבעל פה המקובל אצל כל ישראל ואם מעולם עלה בדעתי איזה הרהור נגד עיקר הדת ותורה שבעל פה אני מתחרט וחוזר בי ושואל מהם מחילה לה׳ יתברך ומתורתו:

מצאתי כתוב סדר נאה איך יתנהג עם החולה כשמתחיל לגסוס בשעת גסיסה ישתדל אם יוכל החולה לומר אלו פסוקים: שיר למעלות אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי. עזרי מעם ה׳ עושה שמים וארץ (והעומד על גבי החולה יגמור המזמור וכן יאמר החולה) כה תברכו את בני ישראל אמור להם (והעומד יאמר) יברכך ה׳ וישמרך יאר ה׳ פניו אליך ויחנך ישא ה׳ פניו אליך וישם לך שלום: (ואם יוכל החולה יאמר ג״כ) מזמור לדוד ה׳ רועי לא אחסר וגם מזמור ה׳ מה רבו צרי. וגם אלו הפסוקים לישועתך קויתי ה׳ לפורקנך סברית ה׳. בידך אפקיד רוחי פדיתה אותי ה׳ אל אמת. אם אשכב לא אפחד ושכבתי וערבה שנתי. נפשי לאדני משומרים לבוקר שומרים לבוקר

אני בצדק אחזה פניך אשבעה בהקיץ תמונתך. ה׳ הוא האלהים ה׳ הוא האלהים ה׳ הוא האלהים. שמע ישראל ה׳ אלהינו ה׳ אחד. ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. (וכעומד הללו יאמר) כל כלי יוצר עליך לא יצלח וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי זאת נחלת עבדי ה׳ וצדקתם מאתי נאום ה׳:

והעומד אצל החולה יאמר אלו המזמורים ושבעים ושתים פסוקים שיר למעלות אשא עיני אל ההרים סי׳ קכ״א. מזמור לדוד ה׳ רועי לא אחסר סי׳ כ״ג. מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום סי׳ ג׳. שיר המעלות ממעמקים קראתיך ה׳ סי׳ ק״ל. ויהי נועם יושב בסתר סי׳ צ״א. למנצח יענך ה׳ סי׳ ך׳. מזמור לדוד הבו לה׳ סי׳ כ״ט. ה׳ מלך תגל הארץ סי׳ צ״ז:

ואח״כ יאמר שבעים ושנים פסוקים:

יברכך ה׳ וישמרך. יאר ה׳ פניו אליך ויחנך. ישא ה׳ פניו אליך וישם לך שלום. ואהבת את ה׳ אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך. אשרי כל ירא ה׳ ההולך בדרכיו. אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה׳. ואם כה אמר לעלם הנה החצי ממך והלאה לך כי שלחך ה׳. כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה׳ תטהרו. וה׳ הוא ההולך לפניך הוא יהיה עמך לא ירפך ולא יעזבך לא תירא ולא תחת. הלא צויתיך חזק ואמץ אל תערוץ ואל תחת כי עמך ה׳ אלהיך בכל אשר תלך. כי שמש ומגן ה׳ אלהים חן וכבוד יתן ה׳ לא ימנע טוב להולכים בתמים. כי אתה אדני טוב וסלח ורב חסד לכל קוראיך. זה עני קרא וה׳ שמע ומכל צרותיו הושיעו. טוב ה׳ למעוז ביום צרה ויודע חוסי בו. טוב ה׳ לקויו לנפש תדרשנו. חנון ורחום ה׳ ארך אפים וגדל חסד. ולא אמרו העוברים ברכת ה׳ אליכם ברכנו אתכם בשם ה׳. ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון. בחסד ואמת יכופר עון ביראת ה׳ סור מרע. ויהי ה׳ משגב לדך משגב לעתות בצרה. אף אורח משפטיך ה׳ קוינוך לשמך ולזכרך תאות נפש. ימין ה׳ רוממה ימין ה׳ עושה חיל. סומך ה׳ לכל הנופלים וזוקף לכל הכפופים. ישא ברכה מאת ה׳ וצדקה מאלהי ישעו. למה ה׳ תעמוד ברחוק תעלים לעתות בצרה. בטחו בה׳ עדי עד כי ביה ה׳ צור עולמים. זכור רחמיך ה׳ וחסדיך כי מעולם המה. כי יעמוד לימין אביון להושיע משופטי נפשו. יראי ה׳ בטחו בה׳ עזרם ומגנם הוא. וירד ה׳ בענן ויתצב עמו שם ויקרא בשם ה׳ ויעבור ה׳ על פניו ויקרא. ה׳ ה׳ אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת נוצר חסד לאלפים נושא עון ופשע וחטאה ונקה. ה׳ צבאות אשרי אדם בוטח בך. קרוב ה׳ לנשברי לב ואת דכאי רוח יושיע. יענך ה׳ ביום צרה ישגבך שם אלהי יעקב. כי אתה תברך צדיק ה׳ כצנה רצון תעטרנו. ויקם אדם לרדפך ולבקש את נפשך והית׳ נפש אדני צרור׳ בצרור החיי׳ את ה׳ אלהיך וא׳ נפש אויבך יקלענה בתוך כף הקלע. ואמרת ביום ההוא אודך ה׳ כי אנפת בי ישוב אפך ותנחמני. כל אשר חפץ ה׳ עשה בשמים ובארץ. אשרי שאל יעקב בעזרו שברו על ה׳ אלהיו. ברוך הגבר אשר יבטח ב׳ והיה ה׳ מבטחו. טוב ה׳ לכל ורחמיו על כל מעשיו. קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה׳ עליך זרח. מה׳ מצעדי גבר כוננו ודרכו יחפץ. ה׳ ממית ומחיה מוריד שאול ויעל. כי יפול לא יוטל כי ה׳ סומך ידו. חונה מלאך ה׳ סביב ליראיו ויחלצם. יקר בעיני ה׳ המותה לחסידיו. לכן יחכה ה׳ לחננכם ולכן ירום לרחמכם. בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה ושבת עד ה׳ אלהיך ושמעת בקולו כי אל רחום ה׳ אלהיך לא ירפך ולא ישחיתך ולא ישכח את ברית אבותיך אשר נשבע להם. ותשועת צדיקים מה׳ מעוזם בעת צרה. משמועה רעה לא יירא נכון לבו בטוח בה׳. לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם ולנוגה הירח לא יאיר לך והיה לך ה׳ לאור עולם ואלהיך לתפארתך. תזרם ורוח תשאם וסערה תפיץ אותם ואתה תגיל בה׳ בקדוש ישראל תתהלל. אז תתענג על ה׳ והרכבתיך על במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי ה׳ דבר. והתענג על ה׳ ויתן לך משאלות לבך. מי בכם ירא ה׳ שומע בקול עבדו אשר הלך חשכים ואין נוגה לו יבטח בשם ה׳ וישען באלהיו. ונחך ה׳ תמיד והשביע בצחצחות נפשך ועצמותיך יחליץ והיית כגן רוה וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו. וזאת תורת זבח השלמים אשר יקריב לה׳. עולת תמיד העשויה בהר סיני לריח ניחוח לה׳. והיה אמונת עתך חוסן ישועות חכמת ודעת יראת ה׳ היא אוצרו. השיר יהיה לכם כליל התקדש חג ושמחת לבב כהולך בחליל לבוא בהר ה׳ אל צור ישראל. זה יאמר לה׳ אני וזה יקרא בשם יעקב וזה יכתוב ידו לה׳ ובשם ישראל יכנה. יתן ה׳ את אויביך הקמי׳ עליך נגפים לפניך בדרך אחד יצאו אליך ובשבעה דרכים ינוסו לפניך. מגדל עוז שם ה׳ בו ירוץ צדיק ונשגב. ובנחה יאמר שובה ה׳ רבבות אלפי ישראל. גול על ה׳ דרכך ובטח עליו והוא יעשה. וקווי ה׳ יחליפו כח יעלו אבר כנשרים ירוצו ולא ייגעו ילכו ולא ייעפו. כטל חרמון שיורד על הררי ציון כי שם צוה ה׳ את הברכה חיים עד העולם. אז יבקע כשחר אורך וארוכתך מהרה תצמח. והלך לפניך צדקך כבוד ה׳ יאספך. ה׳ ישמרך מכל רע ישמור את נפשך. ה׳ ישמור צאתך ובואך מעתה ועד עולם:

תפלה להתפלל על החולה

רבונו של עולם בידך כח וגבורה לגדל ולחזק ולרפאות אנוש עד דכה עד דכדוכה של נפש ולא יפלא ממך כל דבר ובידך נפש כל חי ורוח כל בשר איש לכן מי יתן יהי רצון לפניך לתת כח ותעצומות לפלוני ב״פ החולה הזה לרפאותו ולהחזיקו ולהחיותו כרצון כל אוהביו וקרוביו ויראו לפניך זכיותיו ותשליך במצולת ים כל חטאתיו ופשעיו ויכבשו רחמיך את כעסך אך אם באולי נגזר עליו לסלקו מן העולם בעונה הזאת כי צדיק אתה וישר משפטיך ואין להרהר אחר מדותיך. זכור רחמיך ה׳ לבל יתיסר במשפטים רעים והמון מעיך אליו יהמו ומלאך אכזר לא ישולח בו כי כבר הוכה במכאוב על משכבו ויסורו ממנו מרעים וכל ארורות רעות הוציאה ממסגר נפשו כמשחל ביניתא מחלבא כמות כל האדם מעבדיך הצדיקים ורוחו ונשמתו אליך תאסוף ומלאכי רחמים יצאו לקראתו מנוחה ידריכוהו בסתר כנפיך סלה. ע״כ מצאתי:

ואם העומדים אצל הגוסס סיימו כל הסדר הזה ועדיין גוסס יעסקו בד״ת ובענייני מצות ודברים שבקדושה כדי שתצא נפשו בקדושה גם החולה שנוטה למו׳ והמדברים עמו ראוי שידברו הכל בלה״ק ולא בלשון חול כי קדושה גדולה בלשון הקודש:

בפרק האורג תניא ר׳ שמעון בן אלעזר אומר העומד אצל המת בשעת יציאת נשמתו חייב לקרוע הא למה זה דומה לס״ת שנשרף ע״כ. הנה האדם הוא כמו הלוחות וכמו שהדברות חמש כנגד חמש כן י׳ אצבעותיו ה׳ כנגד ה׳ הרי גוף האדם כמו הלוחות והאותיות נשמות וכשפורחים נשתברו הלוחות ואף שברי הלוחות חושמו בארון ונוהגין לקרוע בבגד שתחת בגדיו שקורין פוט״ר טוך:

סגולה נפלאה בזמן שאדם בצער הן יחיד הן רבים וכן ליולדת המקשה לילד יאמרו זה המזמור י״ב פעמים ובכל פעם יכוין אחת מאלו ג׳ שמות אהיה יהוה אדני אי״א הה״ד ע״ב הה״י וכל הויות בזה המזמור הם בניקוד הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו כִּי יָרֵא אָנֹכִי אֹתוֹ פֶּן יָבוֹא ואח״כ תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד בִּגְדֹל זְרוֹעֲךָ יִדְּמוּ כָּאָבֶן:

לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד ׃ יַעַנְךָ יְהוָה בְּיוֹם צָרָה יְשַׂגֶּבְךָ שֵׁם אֱלֹהֵי יַעֲקֹב ׃ יִשְׁלַח עֶזְרְךָ מִקֹּדֶשׁ וּמִצִּיּוֹן יִסְעָדֶךָּ ׃ יִזְכֹּר כָּל מִנְחֹתֶךָ וְעוֹלָתְךָ

ידשנה סלה: יתן לך כלבבך וכל עצתך ימלא. נרננה בישועתך ובשם אלהינו נדגל ימלא יהוה כל משאלותיך. עתה ידעתי כי הושיע יהוה משיחו יעננו משמי קדשו בגבורות ישע (ר"ת ילין) ימינו: אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם יהוה אלהינו נזכיר: המה כרעו ונפלו ואנחנו קמנו (ר"ת ני ילין) ונתעודד: יהוה הושיעה המלך יעננו ביום קראנו (ר"ת ילין):

ואח"כ יאמר [illegible] עם [illegible] ישנו [illegible] כמו כבוים [illegible] כל [illegible]:

יהי רצון מלפניך אלהי השמים ואלהי הארץ אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול הגבור והנורא אתה אשר אתה יהוה אלהים יהוה צבאות שדי [illegible] ותבון התנונה לעתות בצרה את [illegible] הוא יקבל תפלתנו ותפלת עם כל בית ישראל ובכללם יבור ויפקוד לרחמים אשה [illegible] הורקה [illegible] פלונית בת פלונית אשת פלונית הוא [illegible] על [illegible] היא [illegible] אלהים [illegible] [illegible]

רוח נכונה ורוח קדושה [illegible] קראתי בכל לב ענני ה' [illegible]:

[illegible]

[illegible] ליאמר [illegible] ואשפה שם מנוח [illegible] אתי [illegible] צרתי. וכן [illegible] יענך ה' ביום צרה ישגבך שם אלהי יעקב [illegible] אתי [illegible] אקרא [illegible] יעננו ביום קראנו [illegible] הנה ובקדושתו [illegible] להכרית כל החולים והקטרים המסובבים את [illegible] הקליפה. ובפ"ל פדה את בני יעקב [illegible] ורחם [illegible] יהוה [illegible] צרותנו. והק כל [illegible] כי אתה קדוש ישראל [illegible] קיים [illegible] כל [illegible] צדיק אתה [illegible] [illegible] [illegible] צבאות [illegible] [illegible] הקדוש [illegible] [illegible] אלהים צבאות [illegible] צדיק [illegible] ברוך [illegible] קדשך. כי [illegible] קודש [illegible] [illegible]. [illegible] עמוד מכסא דין ושב על כסא רחמים [illegible] לתפלתו

תפלת חנה להתך כי לך עמך ישראל מקוים לישועתך סלה. ישראל ראשית תבואתך מקבלי אמונתך ותורתך. אל שדי תצילנו מכל הקמים עלינו ותתננו לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואנו להמציא מרגוע לנפשנו. ורופא נאמן מהרה יבא ויגאלנו בגבך יה"ה אלהינו ותבנה עירך במהרה בימינו ותכונן בית מקדשנו ותפארתנו ותשרה שכינתך בינינו כי באור פניך חיים לנו (חיים בגי' אהיה הויה אהיה) אמן סלה:

ואם חולה [illegible] יאמרו מי שברך זה:

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב הוא יברך וישמור ויעזור וישלח רפואה שלימה מהרה מן השמי' לחולה (פב"פ) מרפא ארוכה מרפא חיים מרפא שלום רפואת הגוף ורפואת הנפש בעבור (שפלוני בן פלונית) אשר נדר צדקה בעבורו בשכר זה הקב"ה יחייהו וירפאהו ויחייהו עם שאר חולי ישראל ונאמר אמן:

כ' [illegible] יאמר מי שברך זה [illegible] ואף אם נגזר עליו בבית דינך הצדק מיתה שתבוטל [illegible] זה והנה רבותינו הקדושים אמרו שלשה דברים קורעים גזר דינו של אדם ואחד מהם הוא שינוי השם [illegible] השם של החולה וקיימנו לדבריהם ונשתנה שמו כי אחר הוא ואם על (פלוני) (יתכוין בשם הראשון) נגזר הגזר דין. על (פלוני) (יתכוין בשם השני) לא נגזר כי אחר הוא ואינו הוא הנקרא בשם הראשון ובשם שנשתנה שמו כן ישתנה הגזר דין מעליו מדין לרחמים ומשיתה לחיים ומחולי לרפואה שלימה (לפלוני בן פלונית) (יתכוין בשם השני) בשם כל השמות הכתובים בספר תורה זאת ובשם כל השמות ובשם כל המלאכים הממונים על כל הרפואות [illegible] מהרה רפואה שלימה (לפלוני בן פלונית) (יתכוין בשם השני) ותאריך ימיו ושנותיו בנעימים [illegible] ימיו ברוב עוז ושלום [illegible] ועד עולם אמן סלה:

[illegible]

[illegible] יאמר זה:

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב הוא יברך את החולה (פלוני בן פלוני) בעבור (שפלוני בן פלוני) נדר בעבורו (סכום לצדקה או מעות לצדקה) בשכר זה הקב"ה ימלא רחמים עליו להחלימו ולרפאתו ולהחזיקו ולהחיותו וישלח לו מהרה רפואה שלימה מן השמים בתוך שאר חולי ישראל רפואת הנפש ורפואת הגוף ויאריך ימיו ושנותיו בטובים עם כל ישראל אחיו ונאמר אמן:

[illegible] :

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב שרה רבקה רחל ולאה הוא יברך את החולנית [illegible] (פב"פ) בעבור (שפב"פ) נדר בעבורה (סכום לצדקה או לצדקה) בשכר זה הקב"ה ימלא רחמים להחלימה ולרפאתה ולהחזיקה ולהחיותה וישלח לה מהרה רפואה שלימה מן השמים בתוך שאר חולי ישראל רפואת הנפש ורפואת הגוף [illegible] ולכל ישראל מרפא ארוכה מרפא [illegible] ושלום [illegible] ויאריך ימיה ושנותיה בטובים עם כל ישראל ונאמר אמן:

[illegible]:

[illegible]:

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב הוא יברך את היולדת (פב"פ) בעבור (שפב"פ) נדר בעבורה (סכום לצדקה) בשכר זה המקום ירחם עליו [illegible] שאר חולי ישראל [illegible] הוא [illegible] קרובה לבא [illegible] בשלום [illegible]

ימים ושנים טובים עם כל ישראל אחיו ונאמר אמן :

בשבת לנקבה החולנית יאמר בזה הלשון :

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב שרה רבקה רחל ולאה הוא יברך את החולנית (פב"פ) בעבור (שפב"פ) נדר בעבורה (שעוה למאור או מעות לצדקה) בשכר זה הקב"ה ירחם עליה בתוך שארי חולי ישראל ושבת הוא מלזעוק ורפואה קרובה לבא ורחמיו מרובין ושבתו בשלום חיים ואורך ימים ושנים עם כל ישראל אחיה ונאמר אמן

סדר פדיון נפש על החולה בר מנן

בראש תקח דבר המנוי כגון פרוטות או שאר מטבעות או כל דבר המנוי שיש בו דררא דממונא אפי' אגוזים וכיוצא בו ומלבד שיהא בו שוה פרוטה העשיר ירבה לפי כבודו ועשרו ודל לפי ערכו אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים ויקח מדבר המנוי כמנין מאה וששים במנין ע"ץ כי האדם עץ השדה וסוד הענין כי יש הוי"ה במילוי אלפי"ן כזה יו"ד ה"א וא"ו ה"א הוא כמנין מ"ה אדם ועץ הוא ג"כ במנין הוי"ה בזה האיפן יו"ד פעמים ה' ה' פעמים י' הרי מאה ואחר כך ו' פעמים ה' ה' פעמים ו, הרי ס' סך הכל ק"ס כמנין עץ גם הוא כמנין צלם וז"ס בצלם אלהים עשה את האדם גם הוא כמנין כס"ף לכך טוב הוא לפדותו בפרוטות של כסף יותר מבשאר דברים למאן דאפשר ואח"כ יקח וימנה מאלו הק"ס אחת אחת במחשבתו מן השפה ולפנים ולא יוציא המספר מן השפה ולחוץ רק שפתיו נעות וקולו לא ישמע ויכוין בכיון טו"ב י"ז ובמנין שם הגדול אהו"ה היוצא מר"ת *את *השמים *ואת *הארץ ונקרא גושפנקי דחתים ביה שמיא וארעא ואחר כך ימנו עוד מאלו הק"ס במחשבתו כמנין כ"א ויכוין במנין לשם אהיה העולה בגי' כ"א ואח"כ ימנה עוד מאלו הק"ס במנין כ"ו במחשבתו ויכוין במנין לשם הויה העולה בגי' כ"ו ויניחם ג"כ בפני עצמו ולא יערבם יחד ועולים סך הכל כמנין כ"ד כמנין דין והוא רמז שע"י ג' שמות הרחמים אלו יתמתק הדין אמנם עדיין המיתוק אינו אלא בכח ולא בפועל ועל כן לא ימנה מספרם מן השפה ולחוץ כי אם במשמוש ידים ובמחשבתו ומטעם זה לא יערבם לחברם יחד עדיין כדי שלא יתחבר המספר דין יחד מאחר שהמיתוק הוא עדיין בכח ולא בפועל וד"ל ואח"כ יקח מן הק"ס אלו וימנה להריא בפה מלא ובפירוש שפתים מן השפה ולחוץ בלשון הקודש או בדרך א' ב' ג' ד' עד ס"ד ואחר שכבר סיפר ס"ד ורוצה למנות הס"ה ולמשוך ולחבר אל המנין ס"ד באותה רגע במימרא יחבר גם אלו הג' חלקים הראשונים יחד וישים בצירוף בחיבור הפ"ה של הס"ד והיו לאחרים בידך ויכוין

בגו

באלו ס"ה למנין שם ארנ"י שהוא כמנין ס והיא אותיות א' דין וסודו האות אל"ף ה אותיות פל"א הוא רחמים גמורים ופשוט שאין בו תערובות דין כלל וממתיק את הד של ארנ"י ובכאן הטיתוק הזה הוא בכ ובפעול על ידי מספרים אלו ולכך יחבר אות להריא וימנה מן השפה ולחוץ וכוללים יח מספר שלשה שמות רחמים שהיו אז מקד רק בכח ולא בפו'על ועתה במספר שם אדו שאות אחד נוסף על אותיות דין כדי להמתי את הדין יצאו גם המה שלשה מטיבי לכ שמ:ת הרחמים מן הכח אל הפועל פעול רחמים גמורים ושוב אין שטן ואין פגע ר ודי בזה הער' ושל.ם ושנות חיים יוסיפו לו מ השמים. ואחר שעשה פדיון זה ויוצא המני סך הכל קנ"ט מאלו הק"ס ואם אין לו כס לעשות ממנו הפדיון יפרוש לפחות בדמ שוויים ועל כל פנים יהא ש.ה פרוטה ויה הפדיון לעניים מהוגנים דוקא ממה דניח להם ביותר או כסף או שוה כסף ואל תחטי המצוה אם תוכל לקיימה מהר ואלו הל' הנשארים מן מספר ק"ס יצאו לחולין והם של מצד חסד א"ל כל היום שכבר היה מתעור החסדים הגדולים על ידי מספר הפדיון בכונו השמות הנ"ל ודי למבין והיה מעשה הצדק שלום וחיים עד עולם ואם תקרא ותעיין היט בעין שבלך בס"ה בפ' פקודי' תמצא נחת וא תבין יראת ה' ושלום על ישראל אמן :

ואחר שעושין הפדיון יאמר בקשה זו בכונת הלב :

יהי רצון מלפניך ה' או"א עשה למען קדושת שמותי הקדושים והטהורים הנזכרים ונעשים פה ע"י פדיו זה ותצטרף מחשבה טובה למעשה כי לך ה' החס ואתה תשלם לאיש כמעשהו ותגבר חסדך על מדו דינך וימתקו הגבורות הקשות ע"י פל"א העליון אש הוא חסדים גדולים ורחמים גמורים ופשוטים שאין תערובות דין כלל ויכבשו רחמיך את כעסך מעלינו ומע (פלוני בר פלוני) או כפלונית בת פלונית) שעשה פדיו לנפשו והפריש ממונו לצדקה ובכן י"ר שיעלה לרצו לפניך ולפני כסא כבודך פדיון נפש זה האדם ויל לפניו צדקתו למליץ טוב ויושר להמליץ בעדו וללמו עליו סניגוריא ולסתום פי המקטריגים עליו ולא תעשינו ידיהם תושיה ועצה ותעתר לנו ותחתור חתירה מתחת כסא כבודך לקבל עתירותינו ועתירות פב"פ ויקויי בו מקרא שכתוב וצדקה תציל ממות ובכן תציל נפ ממות ולהחיותו ברעב ותצילהו מכל רע ודבר מחר מרעב וממשחית וממגפה ומכל צרה ויגון ואנחה וא תתנהו בנפש אויביו אויב פנימי ואויב חיצון ומכל נג ומחל' תוציאהו ותחלימהו ותרפאהו רפוא' שלימה רפוא הנפש ורפואת הגוף תחוננהו ותרפאהו מרדת שחת ותאמר מצאתי כופר ותבטל מעלינו ומעל פב"פ ומעל כ עמך בית ישראל כל גזירות קשות ורעות קלות וחמורו ותגזור עליו ועלינו גזרות טובות ותבשרנו בשורו טובות ישועות ונחמות ותפקדנו בפקודת ישועה ורחמי כי לך אדון הסליחות והרחמים עזרנו אלהי ישע על דבר כבוד שמך והצילנו וכפר על חטאתינו למע שמך יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צור וגואלי ברוך ה' לעולם אמן ואמן :

כשמתפללים בעד החולה המנהג שכל אחד מהמתפללים נותן צדק בעבורו וצדקה זו נחלקת לבהמ"ה לצדקות :

וזהו נוסח התפלה כשמחלקין הצדקה :

לשם יחוד הקב"ה ושכינתיה ובשם כל ישראל אנחנו נתננו זה לצדקה בשביל פב"ב וצדקה זו תהא נחלקת לשבעה צדקות ובצדקה זו ינצל משבעה פורעניות הכתובים בתורה ומשבעה מדורי גיהנם ויקויים בו הפסוק וצדקה תציל ממות וכן תהיה צדקה זו וצדיק מצרה נחלץ ויבא רשע תחתיו על כן ממ"ה הקב"ה תהא צדקה זו מקובלת לפניך ויהיו לו בזה הפדיון נפשו כמו שכתוב פדה אלהים את ישראל מכל צרותיו. יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם. אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף להגיד לאדם ישרו ויחננו ויאמר פדעהו מרדת שחת מצאתי כופר א"ס א"ס א"ס : ובזה תהא תפלתנו מקובל לפניך כיין מנוסך ע"ג מזבחך ולפב"פ הזה אשר התפללנו עליו יעמוד לו זכות תורה וזכות אבות וזכות רבים וזכות תינוקות של בית רבן אמן :

סדר תפלת חולים

איך היה נוהג החסיד המנוח מהור"ר וואלף בטשאטשר זצלה"ה בתחלה היה אומר כמו שנוהגים חברת שומרים לבוקר שבקהל בודש וויניציאה אשכנזים ישמרם האל. באשמורות הבוקר. הולכים לבהכ"נ מנין י' אנשים לכל הפחות ואחר שגמרו החטאים הבקי שבהם או הש"ץ אוחז ס"ת בזרועו ומתחיל המזמור יענך ה' ביום צרה וכל הכתוב לפניך ואם ח"ו אין פנאי להמתין עד שומרים לבוקר יתפללו אפי' באמצע היום או בלילה (מזמור כ'). וכופל הפסוק האחרון ג' פעמים והצבור עונין אחריו בכל פעם) (מזמור ל"ח) (וכופל הפסוק האחרון ג"פ והצבור עונין אחריו) (ומזמור צ"א) וכופל הפסוק האחרון ג' פעמים ואח"כ יאמר : יחל ישראל אל ה' כי עם ה' החסד והרבה עמו פדות והוא יפדה את ישראל מכל עונותיו. מצלאין אנחנא ותבעין רחמי מן קדם אלהא מרי שמיא וארעא. עם ספר אורייתא הדין דכתיבין ביה תלת עשר מכילין דרחמי ככתוב ה' ה' אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת נוצר חסד לאלפים נושא עון ופשע וחטאה ונקה המלך היושב על כסא רחמים המתנהג עם ברואיו במדת רחמים ולו החסד והרחמים הוא יתמלא רחמין טבין וקריבין עלנא ועל כל עמיה בית ישראל הקרובים והרחוקים הנאנחים והנאנקים ושדודים בדודים והאבודים מאין תקוה ושבר הנפזרים בכל פנה ועבר וכל מי שהוא בבית האסורים וכל מי ששרוי בצער ובצרה הוא ישלח מלאך לפניו להושיעם ויצילם מכל צרותם ויפדם ויגאלם ולכל מי שהוא חולה ארוכה מהרה תצמיח ותעלה. קדמוהי ישתלח מלאך אסותא דרחמין לאסאה לכל קצירי ומריעי דאתמריעו בגו עמיה בית ישראל. ובתוכם יניח וירגיע ישקיט ויושיע וירפא

ויעודד רבי פ' בר פלונית :

כמה דאיתסיאו מי מרה ע"י משה וכמה דאתסי חזקיה מטרעיה כך יתסי מכל מרעין בישין ויתרחקון ויתערקון מערקוהי ומגידוהי ומן מאתן וארבעין ותמניא איברוהי, קרא אל ה' ויענהו ישלח דברו וירפאהו יצפנהו בסכו ויגן בעדו. כי יפול לא יוטל כי ה' סומך ידו ויקויים בו מקראי דכתיבין ועבדתם את ה' אלהיכם וברך את לחמך ואת מימיך והסירותי מחלה מקרבך. ועוד כתיב והסיר ה' ממך כל חולי וכל מדוי מצרים הרעים אשר ידעת לא ישימם בך ונתנם בכל שונאיך. ועוד כתיב ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חוקיו כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך ועוד כתיב וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה ויצאתם ופשתם כעגלי מרבק. ועוד כתיב ונחך ה' תמיד והשביע בצחצחות נפשך ועצמותיך יחליץ והיית כגן רוה וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו ועוד כתיב אז יבקע כשחר אורך וארוכתך מהרה תצמח והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך : ה' יסעדנו על ערש דוי יאריך ימיו בטוב ושנותיו בנעימים ה' ישמרהו ויחייהו ואושר בארץ חלקו הרופא לשבורי לב ומחבש לעצבותם הוא ירפאהו ויעצימהו וכל חולי עמו ישראל יהיו בכלל הברכה. יעלזו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם : ישלח דברו וירפאם וימלט משחיתותם. יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם. רפאנו ה' ונרפא הושיענו ונושעה כי תהלתנו אתה : מי שיש לו חולה בביתו יתפלל עליו וגם קרוביו יתפללו עליו וגם ילך אל ת"ת ויבקש ממנו שיתפלל גם כן עליו תפלה זו ה' ה'. ואם החולה מתפלל על עצמו מה טוב ומה נעים כי תפלה של החולה מקובל יותר אצל השי"ת ממה שמתפללין עליו אחרים ע"כ אם החולה מבין להק' ויודע לשנות כ"מ שכתב בו יאמר בי או עליו או לו יאמר עלי או לי או חייו יאמר חיי או מחליו יאמר מחליי :

סדר התרת קללות

מרשות ב"ד של מעלה וברשות ב"ד של מטה וברשות תורתנו הקדושה וברשות סנהדרי גדולה וברשות סנהדרי קטנה וברשות כל הקהל הקדוש הזה. מותרים יהיו כל קללות אלות שמתות חרמים ארורים נדויים בטויים כשופים וכל דברים רעים וחלומות רעים שהושמו בבית פלוני או פלונית ובפרט אותם שהושמו על (רבי פלוני או מרת פלונית) או שום אחד מבני ביתו קללות שקללוהו אחרים או שקלל הוא את עצמו או שקלל הוא את אחרים בין בשוגג בין במזיד בין בכעס בין ברצון בין בכוונה בין שלא

DUKE UNIVERSITY LIBRARY

בכוונה באיזה צד ואופן שיהיה ברשות הקב"ה ובית דינו פמליא של מעלה ופמליא של מטה יהיו כלם בטלין ומבוטלין וחשובין ככלי חרס הנשבר שאין בו ממש שביתין ושביקין לא שרירין ולא קיימין ככתוב ולא ידבק בידך מאומה מן החרם למען ישוב ה' מחרון אפו ונתן לך רחמים ורחמך והרבך כאשר נשבע לאבותיך. וכתיב ולא אבה ה' אלהיך לשמוע אל בלעם ויהפוך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלהיך וכתיב ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום :

סדר הברכה

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב שרה רבקה רחל ולאה הוא יברך (רבי פלוני או מרת פלונית) הוא ואביו ואמו ואחיו ואחיותיו אשתו ובניו ובנותיו דודיו וגיסיו נכדיו וקרוביו ומיודעיו וכל ישראל בעבור שיתן מה שידבנו לבו לצדקה או לשמן המאור בכל אופן שיתנם בשכר זה יברכהו הקב"ה וישמרהו ויצילהו מכל צרה ויגוחו עליו ועלינו כל הברכות ויבטל מעליו ומעלינו כל גזירות קשות וכל חלומות רעים ויתן לו בנים זכרים עוסקי תורה ומקיימי מצות בישראל וימלא כל משאלות לבו ולבנו לטובה ויצמיח לנו ישועה בקרוב וכן יהי רצון ונאמר אמן :

ואח"כ נותנים ספר תורה למקומה ואומרים מזמור ל' מזמור שיר חנוכת הבית לדוד ואח"כ מזמור מ"א אשרי משכיל אל דל ואח"כ ק"י :

סדר שינוי השם

יקח הזקן ס"ת בחיקו ואומר השלשה מזמורים כדלעיל ואומר יחל ישראל אל ה' ואח"כ יאמר זה :

מצלאין אנחנא ותבעין רחמי מן קדם אלהא מרי שמיא וארעא עם ספר אורייתא הדין דכתיבין ביה תלת עשר מכילין דרחמי ככתוב ה' ה' אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת נוצר חסד לאלפים נושא עון ופשע וחטאה ונקה המלך היושב על כסא רחמים המנהג עם בריותיו במדת רחמים ולו החסד והרחמים הוא יתמלא רחמין מבין וקריבין עלנא ועל כל חולי עמו ישראל ובתוכם על האיש החולה הזה (ואם הוא נער או אשה יאמר על הנער או על האשה) ויקים אותו לרפואה שלמה ולחיים טובים ויקרא שמו (פלוני) ישמח הוא בשמו ויתקיים שמו בו כדכתיב ואגדלה שמך והיה ברכה וכתיב ולא יקרא עוד את שמך אברם והיה שמך אברהם כי אב המון גוים נתתיך יר"מ ה' או"א שיהא שינוי של שמו לבטל מעליו כל גזרות קשות ורעות ולקרוע גזר דינו מעליו ומעל כל אשר לו ואם נקנסה מיתה על פלוני על פלוני זה לא נקנס אם נגזרה גזירה על פלוני על פלוני זה לא נגזרה והרי הוא כאיש אחר וכבריה חדשה וכתינוק שנולד לחיים טובים ולאריכות ימים ולמילוי שנים וזמנים. ויקוים בו מקראי שכתובים את מספר ימיך אמלא ולא יהיה משם עוד עול ימים וזקן אשר לא ימלא את ימיו. ונאמר שמעתי את תפלתך הנני רופא לך ביום השלישי תעלה בית ה'. יר"מ ה' או"א שתשלח רפואה שלימה לפלוני זה מהרה לצדקה ולזכות ולהתחדש נעורים ולהתחדש מעשים לאכול בעה"ז ולהנחיל בעולם הבא. להתעשר ברצונך למצוא חן בעיניך להודות לך ולברך שמך כי טוב. ככתוב ברכי נפשי את ה' ואל תשכחי כל גמוליו הסולח לכל עוניכי הרופא לכל תחלואיכי הגואל משחת חייכי המעטרכי חסד ורחמים המשביע בטוב עדייך תתחדש כנשר נעוריכי ונאמר יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם ויזבחו זבחי תודה ויספרו מעשיו ברנה. הגומל לחייבים טובים יגמלהו כל טוב סלה :

שמעתי מחכם אחד ממדינות פולין מה שראה שפעם אחד היה צרה גדולה בר מינן על העיר ואמר חחכם שלהם שיאמר כל א' ואחד אותן פסוקי תהלים באותיות של שם אותה העיר ר"ל ע"ד משל אם העיר נקראת רוטינבורג יאמר הפסוקים שבתהלים שמתחילי' באות ריש ואח"כ כל הפסוקים שמתחילין באות וא"ו ואח"כ כל הפסוקים שמתחילין באות ט' וכן כולם והיא סגולה אמיתית בעזרת האל יתברך ואמר אותו החכם שכן הוא קבלה בידו ממקובל גדול שזהו סגולה לכל הצרות שלא יבואו. השי"ת ישלח לנו גזר משיחנו ויקבץ נדחינו ויבנה לנו בית קדשנו ותפארתנו אמן כן יהי רצון :

בעז"ת אל המגיד מראשית אחרית. נשלם ספר קיצור שני לוחות הברית :

Div.Sch.
BM
700
.E77151
1879